Clasicii
Literaturii
Universale

Coperta colecţiei : Va*sile*

Soeoliuc

CONRAD
FERDINAND

MEYER IVERKE
Dunndruck-

Ausgabe in
vier Bânden

H. Haessel
Verlag

Leipzig

Toate drepturile

asupra
acestei versiuni
sînt
rezervate
Editurii Univi

Conrad
Ferdinand
Meyer

ISPITIREA LUI

PESCARA

Nuvele

Traducere și note de IOH
ROMAN

Buc
ure

şti
,

Edi
tur

a
Uni

ver
s

Conrad Ferdinand Meyer

ISPITREA LUI PESCARA

Nuvele

Traducere și note de IOV ROMAN

Editura Universală 1934

AMULETA

Am dinainte un mănunchi de file îngălbenite cu *însemnări de la începutul secolului al şaptesprezecelea.*

Le tălmăcesc in limba timpului nostru.

CAPITOLUL iNTll

Astăzi, patrusprezece martie 1611, am plecat călare de la conacul meu de lîngă lacul Bieler spre Courtion, la bătrînul Boccard, pentru a încheia o afacere, tărăgănată o vreme, privitoare la o costişă a mea acoperită cu stejari şi fagi din apropiere de Mlinchweiler. Bătrînul domn s-a străduit printr-un lung schimb de scrisori să obţină o scădere a preţului. împotriva sumei cerute de mine pentru fişia de pădure despre care era vorbă nu se puteau ridica obiecţii serioase, totuşi moşneagul părea că socoteşte de a sa datorie să se tocmească, pentru a mai rupe ceva din preţ. Cum aveam bune temeiuri să-i arăt că ţin la el şi, totodată, îmi trebuiau bani, ca să înlesnesc înjghebarea gospodăriei fiului meu, aflat în serviciul Statelor generale şi logodit cu o olandeză bălaie şi dolofană, m-am hotărît să cedez şi să închei repede tîrgul.

L-am găsit in reşedinţa lui arhaică, singur şi cu o înfăţişare neîngrijită. Părul cărunt îi cădea

în neorînduială pe frunte şi pe ceafă. Cînd a aflat că vreau să-i fiu pe plac, ochii stinşi i-au fulgerat la vestea cea bună. La vîrsta lui înaintată, înhaţă şi adună, fără a se gîndi că odată cu el neamul i se va stinge, iar averea îi va cădea pe mîna unor moştenitori veseli.

M-a condus într-o odăiţă din turn, unde-şi păstrează hîrtoagele într-un dulap ros de cari, m-a poftit să iau loc şi m-a rugat să aştern contractul în scris. Mi-am terminat repede treaba şi m-am întors spre bătrîn, care între timp scotocise prin sertare, în căutarea peceţii pe care se părea că o rătăcise. Văzîndu-l cum azvîrlă în pripă toate de-a valma, m-am ridicat fără voie, ca şi cînd ar fi trebuit să-i dau o mînă de ajutor. În graba lui febrilă, tocmai deschisese un sertar secret, cînd am ajuns în spatele lui, am aruncat o privire şi-am oftat adînc.

În sertar se aflau alături două obiecte ciudate, amîndouă fiindu-mi foarte cunoscute : o pălărie de pîslă găurită, prin care trecuse cîndva un glonţ, şi un medalion mare, rotund, de argint, cu icoana Maicii Domnului din Einsiedeln, lucrată cam grosolan.

Bătrînul s-a întors, ca şi cînd ar fi vrut să răspundă oftatului meu, şi mi-a spus cu o voce tînguitoare :

— Da, domnule Schadau, Fecioara

de la Einsiedeln m-a mai putut apăra acasă şi pe cîmpul de luptă, dar de cînd s-au ivit pe lume ereziile şi au pustiit şi Şviţera noastră, puterea madonei s-a stins, pînă şi pentru drept-credincioşi ! Aşta s-a arătat cînd cu Wilhelm, dragul meu fiu. Şi o lacrimă izvorî de sub genele lui cenuşii.

La această priveliştе, inima mi s-a strîns de durere şi i-am adresat bătrînului cîteva cuvinte de alinare pentru pierderea fiului său, care fusese tovarăşul meu de vîrstă şi căzuse lovit mortal alături de mine. Dar spusele mele au părut a-l indispune, sau nici nu le auzise, fiindcă a reînceput numaidecît să vorbească despre afacerea noastră, şi-a căutat din nou pecetea, a găsit-o în sfîrşit, a întărit zapisul şi m-a lăsat să plec de îndată, fără vreo politeţe deosebită.

Am pornit călare spre casă. Cum îmi urmam astfel drumul la trap în amurg, mirеsmele primăvăratice ale pămîntului mi-au readus în minte imagini ale trecutului cu o putere atît de mare şi cu atîta prospeţime, în trăsături atît de prccisă şi de tăioase, că mă torturau.

Soarta lui Wilhelm Boocard a fost cît se poate de strîns legată de a mea, mai întîi într-un chip plăcut, apoi însă într-unul aproape îngrozitor. Eu l-am dus la moarte. Şi totuşi, oricît m-ar apăsa lucrul acesta, na mă pot căi, iar astăzi, într-o

împrejurare asemănătoare, ar trebui să acţionez la fel cum am făcut-o la douăzeci de ani. Amintirea vechilor întâmplări nu mi-au dat pace, aşa că m-am hotărît să aştern în scris întreaga desfăşurare a acestei ciudate istorii, pentru a-mi uşura astfel inima.

CAPITOLUL AL DOILEA

M-am născut în anul 1553 şi nu mi-am cunoscut tatăl, care a căzut cîtiva ani mai tîrziu pe meterezele de la St. Quentin. Strămoşii mei, dintr-o familie de obîrşie thuringiană, au fost dintotdeauna în serviciul armelor şi s-au aflat sub comanda cîtorva conducători de oşti. Tatăl meu l-a slujit mai ales pe ducele Ulrich de Wiirt- temberg, care i-a încredinţat mai apoi, pentru serviciile lui credincioase, o slujbă în comitatul său Mümpelgard şi i-a mijlocit căsătoria cu o domnişoară din Berna, al cărei strămoş fusese gazda lui, pe cînd Ulrich, fugar din ţară, pribegise prin Elveţia *. Tatăl meu nu s-a împăcat însă multă vreme cu acest post liniştit şi s-a înrolat în Franţa, care trebuia să apere pe atunci Picardia împotriva Angliei şi Spaniei. [2] Aceasta a fost ultima lui campanie.

Mama l-a urmat curînd pe tata în mormînt, iar eu am fost luat de un unchi din partea mamei, care locuia pe malul lacului Bieler şi era o persoană distinsă şi

ciudată. Se amesteca puţin în treburile publice şi era îngăduit pe teritoriul Bernei numai datorită faptului că numele său era înscris într-un mod strălucit în anuarele de la Berna. Iacă din tinereţe se îndeletnicise mult cu interpretarea Bibliei, ceva obişnuit pe vremurile acelea de tulburări religioase [3], dar, şi aceasta era lucrul neobişnuit, din unele pasaje ale cărţii sfinte, îndeosebi din Apocalipsul sfîntului Ioan, ajunsese la convingerea că se apropie sfîrşitul lumii, astfel că e ceva fără noimă şi zadarnic să se întemeieze o biserică nouă în ajunul acestui dezastru, din care pricină, statornic şi sistematic, nu-şi mai ocupă locul în catedrala din Berna. Cum am spus, numai faptul că trăia retras îl apăra de braţul sever al conducerii bisericeşti.

Sub ochii acestui bărbat blînd şi amabil am crescut eu într-o libertate rustică, nu fără educaţie, dar nici cu nuiaua. Cei cu care aveam de-a face erau copiii de ţărani din satul vecin şi parohul acestui sat, un calvin riguros, pe care unchiul meu II angajase, în pofida părerilor sale, să mă instruiască în religia ţării.

Cei doi epitropi ai copilăriei mele erau de păreri opuse în unele puncte. În vreme ce teologul socotea, împreună cu maestrul său Calvin, că veşnicia pedepselor

iadului este temeiul indispensabil al fricii de Dumnezeu, laicul aştepta cu încredere împăcarea viitoare şi voioasa restituire a tuturor lucrurilor. Puterea mea de gîndire se exercita cu plăcere prin studiul învăţăturii calvine de o aspră consecvenţă şi şi-o însuşea, nelăsînd să-i scape nici un ochi al plasei solide, dar cu inima eram fără rezerve de partea unchiului. Imaginile viitorului aşa cum le vedea el mă preocupau puţin şi numai o singură dată reuşi să mă uluiască. Nutream de mult dorinţa să am un tînăr armăsar sălbatic, un şarg superb, pe care-l văzusem în Biel, iar într-o dimineaţă, cu această mare rugăminte pe buze, mă apropiai de unchiul meu adîncit în lectura unei cărţi, temîndu-mă că voi fi refuzat, nu din pricina preţului ridicat, ci din cauza sălbăticiei binecunoscute a calului, pe care voiam să-l dresez. Abia deschisei gura, că unchiul îşi aţinti asupra mea ochii lui albaştri luminoşi şi-mi spuse solemn :

— Ştii tu, Hans, ce-nseamnă calul şarg pe care călăreşte moartea ?

Amuţii uimit de acest dar de ghicitor al unchiului meu, dar o privire aruncată pe cartea deschisă în faţa lui mă lămuri că nu vorbea despre sârgul meu, ci despre unul dintre cei patru călăreţi apocaliptici.

Învăţatul paroh mă instrui în acelaşi timp în matematici şi-mi dădu chiar şi primele noţiuni de

artă a războiului, atît cît se poate afla din cunoscutele manuale, căci în tinerețe, ca student la Geneva, luase parte la lupte pe metereze și în cîmp deschis.

Era un lucru hotărît ca la șaptesprezece ani să intru în serviciul militar; știam și știu ce comandant de oști aveam să-mi petrec cei dintîi ani de armată. Numele marelui Coligny [4] era vestit pe atunci în lumea întreagă. Nu victoriile lui, de care nici nu avusese vreuna, ci în- frîngerile cărora, prin arta de a conduce războiul și prin măreția caracterului său, știuse să le dea valoarea unor victorii, îl ridicaseră mai presus de toți comandanții în viață, dacă n-am voi să i-l punem alături pe spaniolul Alba ; pe acesta însă îl uram ca pe diavolul. Nu numai că tatăl meu rămăsese devotat și statornic în credința protestantă, nu numai că unchiul meu, cunoscător în ale Bibliei, avea cea mai proastă părere despre papă, pe care socotea că Apocalipsul îl prefigurează în cetatea Babilonului [5], dar și eu începusem să iau atitudine cu inima aprinsă. Încă de copil mă înrolasem în armata protestantă, cînd, în anul 1567, fusese nevoie să se pună mînă pe arme pentru a apăra Geneva de un atac prin surprindere al lui Alba, care se îndrepta din Italia, de-a lungul graniței

elveţiene, către Ţările de Jos. [6] Un tînăr ca mine aproape că nu mai putea să îndure singurătatea de la Chaumont, cum se numea moşia unchiului meu.

În anul 1570, edictul de pacificare de la St.-Germain- en-Laye dădu hughenoţilor dreptul de a ocupa orice funcţii în Franţa, iar Coligny, chemat la Paris, chibzuia împreună cu regele, a cărui inimă se spunea că o cîştigase cu totul, asupra planului unei campanii împotriva lui Alba, pentru eliberarea Ţărilor de Jos. Aşteptam cu nerăbdare declaraţia de război care se tot amîna de la un an la altul şi care trebuia să mă ducă în rîndurile oastei lui Coligny, căci cavaleria acestuia era dintotdeauna alcătuită din germani, iar numele tatălui meu îi era cu siguranţă cunoscut din vremile trecute.

Dar această declaraţie de război nu mai venea, şi două întîmplări supărătoare aveau să-mi amărască ultimele zile petrecute în patrie.

Într-o seară de mai, în timp ce luam cina cu unchiul meu sub teiul înflorit din curte, apăru în faţa noastră, într-o ţinută aproape slugarnică, îmbrăcat în haine jerpelite un străin, ai cărui ochi neliniştiţi şi ale cărui trăsături grosolane îmi făcură o impresie neplăcută. Omul se recomanda onoraţilor domni ca maistru de călărie, ceea ce în situaţia noastră nu însemna altceva decît rîn- daş, şi eram gata să-l refuz, fiindcă unchiul meu nu-i dăduse

încă nici o atenţie, cînd străinul începu să-mi enumere toate cunoştinţele şi îndeminările sale.

— Mînuiesc spada, spuse el, ca puţini alţii şi cunosc temeinic înalta artă a scrimei.

Cum mă aflam departe de orice teren de scrimă din oraş, resimţeam dureros tocmai această lacună a pregătirii mele, astfel că, în pofida repulsiei instinctive faţă de străin, mă folosii fără a sta pe gînduri de prilej, îl dusei pe străin în camera mea de luptă şi îi dădui în mînă o spadă, pe care o încrucişă atît de dibaci cu a mea, încît mă înţelesei numaidecît cu el şi-l luai în serviciul nostru.

Unchiului meu îi arătai cît de binevenită era împrejurarea ca în ultima clipă dinaintea plecării să-mi îmbogăţesc tezaurul cunoştinţelor cavalereşti.

Din ziua aceea, mă duceam seară de seară cu străinul — el spunea că e de obîrşie din Boemia — în camera mea de arme, pe care o luminam cît puteam cu două lămpi aninate pe perete, şi exersam uneori pînă la ceasuri tîrzii. Am învăţat uşor asaltul, parada, fenta şi în curînd ajunsei să cunosc bine, în teorie desăvîrşit, toată arta scrimei, spre mulţumirea profesorului meu ; totuşi îl aduceam de-a dreptul la disperare prin aceea că-mi era cu neputinţă să mă lepăd de un anumit calm înnăscut, căruia el îi spunea încetineală şi din pricina căruia

mă învingea lesne cu spada lui repezită cu iuteala fulgerului.

Ca să-mi inspire înflăcărarea ce-mi lipsea, străinul recurse la un mijloc neobişnuit. îşi cusu pe pieptarul de luptă o inimă din piele roşie în dreptul celei adevărate, iar în timpul luptei mi-o arăta batjocoritor şi provocator cu mîna stîngă. în acelaşi timp, scotea ţelurile strigăte de război, de cele mai multe ori : „Trăiască Alba ! — Moarte rebelilor din Ţările de Jos !“ sau : „Moarte ereticului Coligny ! La spînzurătoare cu el!“

Deşi aceste strigăte mă scoteau din sărite şi-mi făceau omul încă mai nesuferit de cum îmi era, n-am reuşit să-mi accelerez ritmul deoarece ca învăţăcel îndatorat folosisem o oarecare îndemînare cu neputinţă s-o mai depăşesc acum. Intr-o seară, cînd boemul tocmai scotea un strigăt înfricoşător, unchiul meu intră îngrijorat pe o uşă laterală, să vadă ce se întîmplă, dar se retrase numaidecît îngrozit, cînd îl văzu pe adversarul meu că-mi aplică, strigînd : ^Moarte hughenoţilor!“, o lovitură năprasnică în mijlocul pieptului, care, de-ar fi fost dată în serios, m-ar fi străpuns.

A doua zi de dimineaţă, in vreme ce ne luam gustarea sub teiul nostru, unchiul părea să aibă ceva pe inimă şi-mi trecu prin minte că poate doreşte să ne descotorosim de sinistrul nostru oaspete, dar tocmai atunci curierul oraşului, Bieler, ne aduse o scrisoare cu o mare pecete oficială. Unchiul deschise scrisoarea, o citi încre- ţindu-şi fruntea şi mi-o întinse zicînd :

— Frumoasă treabă ! Citeşte, Hans, şi-apoi ne-om sfătui ce-i de făcut.

In scrisoare se spunea că un boem, care se stabilise cu citva timp în urmă la Stuttgart ca maistru de scrimă, îşi înjunghiase din gelozie nevastă, o şvăboaică prin naştere ; că, descoperit, faptaşul fugise în Elveţia şi că el, sau altul ce-i seamănă leit, fusese văzut în serviciul proprietarului de la Chaumont; că acesta, căruia ducele Cristoph[8] îi arată o deosebită bunăvoinţă în amintirea răposatului Schadau, cumnatul său, este stăruitor rugat să-l aresteze pe bănuit, să-i ia el însuşi un prim interogatoriu, iar dacă bănuiala nu se spulberă, să-l predea pe vinovat la graniţă. Scrisoarea era semnată şi pecetluită de tribunalul ducal din Stuttgart.

In vreme ce citeam documentul, mi-am aruncat o dată privirea, gînditor, spre odaia boemului, care, situată la mansarda

castelului, putea fi lesne văzută, şi l-am zărit la fereastră, ocupat cu lustruirea unei spade. Hotărît să-l prind pe nelegiuit şi să-l predau justiţiei, am ridicat totuşi, fără să vreau, scrisoarea, în aşa fel ca el să vadă sigiliul mare, roşu, dacă tocmai şi-ar fi aruncat ochii în jos — dîndu-i astfel un mic răgaz, ca să poată să se salveze de soarta ce-l aştepta.

Apoi am chibzuit împreună cu unchiul meu cum să-l arestăm şi să-l transportăm pe vinovat, fiindcă amîndoi nu ne-am îndoit nici o clipă că el era.

După aceea urcarăm, fiecare cu un pistol în mînă, spre odaia boemului. Odaia era goală, dar pe fereastra deschisă, peste pomii din curte, foarte departe, acolo unde drumul coteşte în jurul colinei, am văzut un călăreţ galopînd, iar în vreme ce coboram ne întâmpină curierul din Biel, aducătorul scrisorii, tînguindu-se că-şi caută în zadar calul, pe care-l priponise la poarta din spate a curţii, în vreme ce el dădea de dusçă un pahar ce i se oferise la bucătărie.

La această neplăcută poveste, care a stîrnit multă vîlvă în ţinut şi a luat în gura lumii o înfăţişare aventuroasă, se mai adăugă un alt necaz, care făcu să nu mai pot rămîne multă vreme

acasă.
Fusesem poftit la o nuntă in Biel, unde, orăşelul aflin- du-se la distanţă de numai o oră, aveam oarecari relaţii, chiar dacă nu prea strînse. Din pricina felului meu de viaţă cam retras, treceam drept mîndru, iar cu gîndurile mele privind viitorul apropiat, care aveau să mă lege, chiar dacă în poziţia cea mai modestă, de marele destin al lumii protestante, nu puteam nutri nici un interes faţă de gîlcevile şi bîrfelile din mica republică Biel. Aşadar, invitaţia aceasta nu-mi surîdea prea mult, şi stăruinţele unchiului meu, tot atît de retras dar prietenos, mă făcură să dau urmare invitaţiei.
Faţă de femei eram timid. De o constituţie solidă şi de o înălţime neobişnuită, dar cu trăsături ale feţei lipsite de frumuseţe, simţeam, chiar dacă nu-mi dădeam limpede seama, că trebuie să-mi pun în joc toată bogăţia inimii pentru o singură captură, iar pe aceasta, îmi închipuiam eu nelămurit, voi avea prilejul s-o aflu în preajma eroului meu. Eram totodată convins că o fericire deplină poate fi cîştigată numai printr-o dăruire deplină, prin dăruirea vieţii.
Alături de marele amiral, îl admiram în primul rînd pe fratele său mai tînăr d'Andelot, a cărui mîndră călătorie de nuntă, vestită în toată lumea,

îmi aprindea imaginaţia. Acesta îşi răpise iubită, o domnişoară din Lorena, din oraşul ei, Nancy, sub ochii duşmanilor săi de moarte catolici, ducii de Guise,[10] trecînd călare, cu un alai sărbătoresc, în sunet de trîmbiţe, prin faţa castelului ducal.

Aşa ceva doream să-mi fie menit şi mie.

Am pornit, aşadar, la drum spre Biel, fără nici un chef şi posomorit. Gazdele se arătară faţă de mine extrem de prevenitoare, iar la masă mi se dădu un loc alături de o fată drăgălaşă. Aşa cum li se întîmplă de obicei oamenilor timizi, ca să preîntâmpin mutenia, am căruţ în extrema cealaltă şi, spre a nu părea nepoliticos, i-am făcut vecinei mele curte, cu multă vioiciune. In faţa noastră şedea fiul primarului, un respectabil băcan, care se afla în fruntea partidei aristocratice, căci micul Biel avea, ca şi republicele mai mari, aristocraţii şi democraţii săi. Franz Godillard, aşa se numea tînărul domn, care avea poate anumite intenţii în legătură cu vecina mea, urmări conVorbirea noastră la început fără s-o ia în seamă, apoi cu un interes crescînd şi cu priviri ostile.

Drăgălaşa fată mă întrebă cînd aveam de gînd să plec spre Franţa.

— îndată ce se va declara războiul împotriva sînge- roşului tiran Alba ! răspunsei eu plin de zel.

— Despre acest bărbat ar trebui să se vorbească cu mai puţină lipsă de respect! îmi azvîrli peste masă Godillard.

— Dumneavoastră, îi replicai, ii uitaţi, desigur, pe locuitorii maltrataţi în Ţările de Jos. Nici un respect faţă de cel ce-i asupreşte, fie el şi cel mai mare comandant de oşti din lume !

— A pus cu botul pe labe nişte rebeli, fu răspunsul, şi a dat o pildă folositoare şi pentru Elveţia noastră.

— Rebeli ! strigai eu, răsturnînd un pahar de Cor- taillor spumos. Tot atît de rebeli ca şi cei ce-au jurat în poiana de la Riitli !

Godillard făcu o mutră aroganţă, mai întîi ridică din sprîncene, dîndu-şi importanţă, apoi zise rînjind :

— Dacă un învăţat serios ar cerceta ce-a fost la Riitli, ar dovedi poate că ţăranii răzvrătiţi din cele patru cantoane au săvîrşit o mare nedreptate ridicîndu-se împotriva Austriei. Dealtfel, nu despre asta e vorba aici; vreau să spun doar că unui tînăr fără merite, ca să nu mai vorbesc de lipsa lui de orice părere politică, nu-i stă bine să rostească vorbe de ocară despre un războinic vestit.

Această aluzie la tărăgănarea

intrării mele în serviciul armelor, de care nu eram vinovat, mă înfurie peste măsură, îmi ieşii din fire şi strigai :

— E un ticălos cel ce ia apărarea ticălosului de Alba !

Se iscă o învălmăşeală nebună, din care Godillard fu scos cu capul spart, iar eu mă re trăsei cu o tăietură sîn- gerîndă în obraz, de la un pahar ce fusese azvârlit spre mine.

A doua zi de dimineaţă mă sculai foarte ruşinat la gîndul că eu, un apărător al adevărului evanghelic, am să ajung de risul lumii ca un betivan scandalagiu.

Fără a mai stă pe gînduri, îmi pregătii sacul de drum, îmi luai rămas bun de la unchiul meu — căruia îi povestii peste ce necaz dăduserm şi care, după oarecare şo- văială, căzu de acord cu mine să aştept la Paris izbucnirea războiului, îmi dădu un fişic de bani de aur din mica moştenire a tatei, mă înairmă, îmi înşeuă şargul

— şi pornii la drum spre Franţa.

CAPITOLUL AL TREILEA

Am străbătut fără aventuri vrednice de amintit Comitatul liber şi Burgundia, am atins cursul Senei şi într-o seară m-am apropiat de turnurile oraşului Melun, pînă la care să tot mai fi fost o oră de mers, dar peste care atîrnau nori grei de furtună.

Trecînd călare prin- tr-un sat aşezat pe marginea şoselei, am văzut pe banca de piatră din faţa hanului sărăcăcios „La trei crini" un tînăr, care părea ca şi mine un călător şi războinic, dar ale cărui veşminte şi arme erau de o eleganţă ce contrasta puternic cu portul meu modest de calvin. Cum în planul meu de călătorie stabilisem să ajung la Melun înainte de căderea nopţii, i-am răspuns la salut din fugă, am trecut pe dinaintea lui călărind mai departe şi mi s-a părut că-l aud din urmă strigînd : „Drum bun, cempa- triotule !"

Un pătrar de ceas mi-am urmat drumul în trap întins, în vreme ce, neagră, furtuna îmi venea în întîmpinare, aerul devenea înăbuşitor, de nesuportat, iar rafale de vînt, scurte şi fierbinţi, ridicau în vîrtejuri praful şoselei. Calul sforăia. Deodată, un fulger orbitor izbi trosnind pămîntul la cîţiva paşi înaintea mea. Şargul căbră, se-ntoarse şi o porni în salturi sălbatice înapoi spre sat, unde am izbutit în sfîrşit să domolesc animalul speriat ajun- gînd în poarta hanului, sub ropotul de ploaie.

Tînărul călător se ridică zîmbind de pe banca de piatră adăpostită de o streaşină, chemă rîndaşul, mă ajută să descătărămez sacul de călătorie şi spuse :

— Să nu-ţi pară rău că ai să înnoptezi aici, ai să găseşti o societate foarte distinsă.

— In privinţa asta, n-am nici o îndoială ! i-am răspuns, salutînd.

— Firește, nu vorbesc despre mine, continuă el, ci despre un respectabil domn bătrîn, căruia hangiţa îi spune „domnul consilier parlamentar" — aşadar, un înalt demnitar — şi despre fiica sau nepoata lui, o domnişoară fără asemănare... Descuie pentru dumnealui o cameră ! Aceste cuvinte le adresa hangiului ce ne ieşise în întîmpinare. Iar dumneata, domnule compatriot, schim- bă-te repede şi nu te lasă aşteptat, cina e gata.

— Mă numeşti compatriot ? îl întrebai în franceză, cum mi se adresase şi el. După ce mă recunoşti ?

— După toată înfăţişarea ! răspunse el înveselit. Mai întîi, eşti un german, iar după întreaga dumitale făptură solidă şi aşezată recunosc pe locuitorul din Berna. Eu însă sînt devotatul dumitale confederat din Fryburg şi mă numesc Wilhelm Boccard.

L-am urmat pe hangiu, care mi-a luat-o înainte, în camera ce mi-o destinase, mi-am schimbat hainele şi am coborît în sala hanului, unde eram aşteptat. Boccard îmi ieşi înainte, mă luă de mînă şi mă prezentă unui domn cărunt, cu o înfăţişare distinsă, şi unei fete zvelte în costum de călărie, cu vorbele :

— Camaradul şi compatriotul meu... Mă privi întrebător.

— Schadau din Berna, am încheiat eu prezentarea.

— Este nespus de plăcut pentru mine, replică bă- trînul domn cu amabilitate, să mă întîlnesc cu un tînăr cetăţean al vestitului oraş, căruia fraţii mei de credinţă din Geneva trebuie să-i fie atît de recunoscători. Sînt consilierul parlamentar Chatillon, căruia pacificarea religioasă îi îngăduie să se întoarcă în oraşul natal Paris.

— Chatillon ? am repetat eu cu o uimire plină de veneraţie. Acesta este numele de familie al marelui amiral. ’2

— Nu am onoarea să-i fiu rudă, spuse consilierul parlamentar, sau, cel mult, una foarte îndepărtată ; dar îl cunosc şi-i sînt prieten, atît cît îngăduie deosebirea de rang şi de valoare personală. Dar haideţi să ne aşezăm, domnii mei. Supa abureşte, iar seara ne oferă încă timp destul ca să stăm de vorbă.

O masă de stejar cu picioarele răsucite ne aduna pe cele patru laturi ale ei. În capul mesei, fusese pus tacîmul pentru domnişoară, în dreapta şi în stînga ei, pentru consilier şi Bocoard, în capătul celălalt, pentru mine. După ce am terminat cina, în timpul căreia am schimbat veşti şi am purtat una dintre acele discuţii obişnuite între călători, ni s-a adus, la un desert modest, băutura spumoasă din apropiata Champagne, iar convorbirea a urmat mai închegată.

— Vouă, elveţienilor, începu consilierul, vi se cuvin toate laudele, fiindcă, după scurte lupte, aţi înţeles ca pe tărîm bisericesc trebuie să trăiţi în pace.[13] Acesta-i un semn de minte chibzuită şi de suflet sănătos, iar nefericita mea patrie ar putea să ia un exemplu de la voi. Oare nu vom înţelege niciodată că e cu neputinţă să subjugi cunoştinţele şi că un protestant îşi poate iubi patria cu tot atîta înflăcărare, o poate apăra cu tot atîta curaj şi se poate supune legilor ei cu tot atîta respect ca un catolic ?

— Ne lăudaţi prea mult! interveni Bocoard. Firește, noi,

catolici şi protestanţi, ne suportăm de bine, de rău în cadrul statului; dar buna convieţuire a fost nimicită prin dezbinarea religioasă. Pe vremuri, noi, cei din Fry- burg, ne încuscream mereu cu cei din Berna. Acum, lucrul acesta a luat sfîrşit, iar legături vechi de ani de zile s-au rupt. În călătorie, urmă el în glumă, întorcîndu-se spre mine, ne ajutăm cînd şi cînd unul pe altul, dar acasă aproape că nu ne dăm bună ziua.

Să vă povestesc. Cînd am fost în permisie la Fryburg — slujesc printre elveţienii regelui Franţei — tocmai se sărbătorea tîrgul laptelui la Plaffeyer, in Alpi, unde tata are o moşie şi unde posedă dreptul de păşunait şi familia Kirchberg din Berna. A fost o sărbătoare tristă. Kirchberg îşi adusese cu el fiicele, patru fete zdravene cum sînt cele din Berna, cu care, pe cînd eram copii, am dansat în fiecare an pe păşunea alpină. Poate n-o să mă credeţi, dar după ce am sfîrşit dansul de onoare, fetele au început acolo, între vacile ce sunau din talăngi, o discuţie teologică şi m-au ocărît spunîndu-mi, mie care nu mi-am bătut niciodată capul cu asemenea lucruri, că sînt un idolatru şi un prigonitor al creştinilor, fiindcă mi-am făcut datoria împotriva hughenoţilor pe cîmpurile de luptă de la Jărnac şi Moncontour. [1/1]

— Discuţiile religioase, căută

să-l îmbuneze consilierul, plutesc acum în aer ; dar de ce să nu ne respectăm unii pe alţii şi să ne putem înţelege într-un spirit împăciuitor ? Sînt sigur, domnule Boccard, că din cauza credinţei mele evanghelice nu mă veţi condamna să fiu ars pe rug şi că nu veţi fi ultimul care să repudiezi cruzimea cu care calvinii au fost trataţi vreme îndelungată în biata mea patrie.

— Fiţi convins de asta ! răspunse Boccard. Dar nu uitaţi că datinile şi tradiţiile din stat şi biserică nu pot fi învinuite de cruzime, atunci cînd îşi apără prin toate mijloacele existenţa. Dealtfel, în ceea ce priveşte cruzimea, nu cunosc nici o altă religie mai crudă decît calvinismul.

— Te gîndeşti la Servet[15] ? spuse consilierul cu voce înceată, în vreme ce faţa i se întunecă.

— Nu m-am gîndit la judecata omenească, vorbi Boccard, ci la justiţia divină, aşa cum o desfigurează sumbra credinţă nouă. Cum am spus, habar n-am de teologie, dar unchiul meu, canonicul din Fryburg, un bărbat vrednic de încredere şi învăţat, m-a încredinţat că după religia calvină un copil este menit fericirii veşnice, sau osîndit să ajungă în iad, încă din leagăn, mai înainte de a fi făcut vreun bine sau vreun rău. E prea îngrozitor, ca să fie adevărat !

— Şi totuşi e adevărat, spusei eu, aducîndu-mi aminte de lecţiile parohului meu, îngrozitor sau nu,

e logic!

— Logic ? întrebă Boccard. Ce e logic ?

— Ceea ce nu se contrazice pe sine, grăi consilierul, pe care zelul meu părea că-l amuză.

— Divinitatea este atotştiutoare şi atotputernică, con- tinuai eu sigur de victorie, ceea ce prevede ea şi nu împiedică este voia ei, corespunzător căreia soarta noastră este hotărîtă din leagăn.

— Aş fi bucuros să-ţi dovedesc că n-ai dreptate, zise Boccard, dacă mi-aş aminti argumentul unchiului meu ! El avea un argument extraordinar împotriva acestei idei...

— Mi-ar face plăcere, interveni consilierul, dacă ai reuşi să-ţi aminteşti acel argument extraordinar.

Boccard îşi umplu ochi paharul, îl goli încet şi închise ochii. După cîteva clipe de gîndire, spuse înviorat :

— Dacă aţi binevoi să nu obiectaţi nimic şi să mă lăsaţi să-mi desfăşor netulburat gîndurile, nădăjduiesc că aş scoate-o cu bine la capăt. Să admitem, aşadar, domnule Schadau, că providenţa dumneavoastră calvină v-a osîndit încă din leagăn la iad — dar Dumnezeu să mă ferească de o asemenea nepolitete — să zicem, deci, că eu aş fi osîndit de la bun început; numai că eu, slavă Domnului, nu sînt calvin... Zicînd aceste, luă cîteva fărîmituri din minunata

pîine de grîu, le frămîntă între degete modelînd un omuleţ, pe care-l puse pe farfuria lui şi spuse : Iată aici un calvin osîndit la iad încă de la naştere. Acum, atenţie, Schadau ! — Crezi în cele zece porunci ?

— Cum, domnule ? sării eu ca ars.

— Ei, ei, o întrebare se poate totuşi pune. Voi, protestanţii, aţi cam desfiinţat unele dintre vechiturile astea ! Aşadar, Dumnezeu îi porunceşte acestui calvin : Fă asta ! Să nu faci aia ! Oare o asemenea poruncă nu e o simplă răutate absurdă, dacă omul este osîndit de la bun început să nu poată face bine şi să trebuiască să facă răul ? Iar un asemenea nonsens îl puneţi voi pe seama celei mai înalte înţelepciuni ? Acesta-i un lucru de nimic, întocmai ca plăsmuirea asta a degetelor mele ! Cu aceste vorbe, dădu un bobîrnac omuleţului din miez de piîne, azvir- lindu-l în sus.

— Nu-i rău ! fu de părere consilierul.

In vreme ce Boccard căuta să-şi ascundă satisfacţia, eu îmi cumpănii la iuţeală argumentele contrarii, dar în clipa aceea nu găsii nici un răspuns potrivit, aşa că rostii indispus şi cam jenat :

— E vorba de un principiu obscur şi dificil, nu uşor de lămurit. Afară de asta, nici nu e nevoie de

afirmarea lui, ca să respingi papalitatea, ale cărei abuzuri bătătoare la ochi nu le poţi contesta nici dumneata, Boccard. Gîndeşte-te la imoralitatea popilor !

— Nu există pădure fără uscături, fu de acord Boccard.

— Credinţa oarbă în autoritate...

— E o binefacere pentru slăbiciunea omenească, mă întrerupse el, doar trebuie să existe, atît în stat, cît şi în biserică, la fel ca în cel mai mic proces, o instanţă supremă, pe care s-o accepţi.

— Relicvele făcătoare de minuni!

— Dacă umbra sfîntului Petru şi ştergarul sfîntului Paul vindecău bolnavi, ripostă Boccard cu mult calm, de ce n-ar putea face minuni şi osemintele sfinţilor?

— Cultul acesta nerod al Maicii Domnului...

Aceste cuvinte abia fură rostite, că faţa luminoasă a tînărului din Fryburg se schimbă, sîngele i se sui năvalnic la cap, el sări roşu de mînie de pe jilţ, duse mîna la spadă şi-mi strigă :

— Vrei să-mi aduci o jignire personală ? Dacă asta ţi-e intenţia, **tTage** spada din teacă !

Domnişoara se ridicase şi ea uluită de pe scaun, iar consilierul întinse spre Boccard amîndouă mîinile, să-l calmeze.

Fără să-mi pierd cumpătul, eram totuşi uimit de efectul cu totul neaşteptat al cuvintelor mele.

— Nu poate fi vorba de nici o jignire personală, spusei liniştit. Cum aş fi putut bănui că

dumneata, Boccard, care ai înfăţişarea unui om de lume cultivat şi care, cum singur spui, gîndeşti fără pasiune asupra lucrurilor religioase, să dai la iveală atîta patimă în acest singur punct ?

— Se vede, Schadau, că nu ştii ceea ce se cunoaşte în tot ţinutul Fryburg şi mult mai departe dincolo de el, anume că sfînta noastră Fecioară de la Einsiedeln a să- vîrşit o minune cu mine, nevrednicul.

— Nu, cu adevărat nu, replicai. Stai jos, dragă Boccard, şi povesteşte-ne.

— Fie, dar minunea aceasta este vestită în toată lumea şi se află zugrăvită pe o tablă votivă chiar în mî- năstire.

Cînd aveam trei ani, m-am îmbolnăvit grav, iar de pe urma bolii am rămas cu toate membrele paralizate. S-au folosit toate leacurile imaginabile, în zadar, şi nici un medic n-a ştiut ce să mai facă. în cele din urmă, buna mea mamă a făcut pentru mine un pelerinaj, în picioarele goale, la Einsiedeln. Şi iată, s-a săvîrşit minunea ! Din ceasul acela a început să-mi meargă mai bine, m-am înzdrăvenit şi am crescut, iar astăzi, precum vedeţi, sînt un bărbat cu membrele sănătoase şi drepte ! Numai mulţumită bunei Fecioare de la Einsiedeln mă bucur astăzi de tinereţe şi nu mă chinuiesc cu inima zdrobită ca un

olog nefolositor şi lipsit de orice bucurie. Veţi înţelege acum, scumpii mei domni, şi veţi găsi că e foarte firesc să rămân pentru toată viaţa recunoscător şi devotat din toată inima celei ce m-a ajutat.

Cu aceste cuvinte, Boccard a scos din pieptar un şnur de mătase pe care-l avea legat în jurul gîtului şi de care era atârnat un medalion şi a sărutat cu evlavie medalionul.

Domnul Chatillon, care-l privea cu un amestec straniu de ironie şi emoţie, începu în felul său amabil:

— Dar crezi într-^adevăr, domnule Boccard, că orice madonă te-ar fi putut vindeca într-un chip atît de fericit ?

— O, nu ! replică Boccard cu vioiciune. Ai mei au încercat şi în alte locuri de pelerinaj, mai înainte de a bate la poarta cuvenită. Sfînta Fecioară de la Einsiedeln este singura în felul ei.

— Atunci, continuă zâmbind bătrînul francez, va fi uşor să te împaci cu compatriotul dumitale, dacă ar mai fi nevoie de aşa ceva, ţinînd seama de firea binevoitoare şi de voioşia dumitale firească, pe care ni le-ai dovedit tuturor. Domnul Schadau nu va uita pe viitor ca la asprele sale aprecieri privind cultul Măriei să adauge clauza : cu respectuoasa

excepţie a Maicii Domnului de la Einsiedeln.

— Sînt gata să fac întocmai, spusei eu pe tonul bătrî- nului domn, firește, nu fără o revoltă lăuntrică împotriva uşurătăţii lui.

Blîndul Boccard îmi luă mîna şi mi-o scutură cu franchețe. Convorbirea luă altă întorsătură şi în curînd tînă- rul din Fryburg se ridică, ne ură noapte bună şi ceru voie să se retragă, întrucît avea de gînd să plece mai departe de cum se va crăpa de ziuă.

Abia acum, cînd discuţia noastră în contradictoriu luase sfîrşit, mi-am întors privirea cu mai multă atenţie spre fata care urmărise convorbirea noastră în tăcere şi cu mare încordare, şi am rămas surprins de lipsă oricărei asemănări cu tatăl sau unchiul ei. Consilierul avea un chip tăiat în trăsături fine, aproape sperios, căruia ochii inteligenţi, întunecaţi îi dădeau o expresie cînd tristă, cînd batjocoritoare, întotdeauna spirituală; tînăra domnişoară, dimpotrivă, era blondă, iar faţa ei inocentă, dar hotărîtă, era însufleţită de niște minunaţi ochi albaştri, strălucitori.

— îmi e îngăduit, tinere, începu consilierul parlamentar, să te întreb ce te duce la Paris ? Sîntem coreligionari şi dacă ţi-aş putea face un serviciu, contează pe mine.

— Domnule, răspunsei, cînd aţi rostit numele Cha- tillon, mi-a zvîcnit inima. Sînt fiu de soldat

şi vreau să învăţ arta războiului, meşteşugul tatălui meu. Sînt un protestant zelos şi aş vrea să făptuiesc pentru cauza cea bună atît cît stă în puterile mele. Voi atinge amîndouă aceste ţeluri, dacă îmi va fi îngăduit să slujesc şi să lupt sub ochii amiralului. Dacă m-aţi putea ajuta în privinţa aceasta, mi-aţi face cel mai mare serviciu.

Fata deschise acum gura şi întrebă :

— Îl veneraţi atit de mult pe domnul amiral ?

— Este cel mai de seamă bărbat din lume ! răspunsei eu cu înflăcărare.

— Ei, Gasparde, interveni bătrînul, ţinînd seama de aceste convingeri excelente, ai putea intervenі pentru tînărul domn pe lîngă naşul tău.

— De ce nu ? spuse liniştită Gasparde, dacă e atît de brav pe cît arată. Întrebarea este dacă intervenţia mea va da roade. Acum, în ajunul războiului din Flandra, domnul amiral este ocupat din zori pînă-n noapte, asaltat, fără odihnă, şi nu ştiu dacă nu cumva toate posturile, asupra cărora poate dispune, au şi fost ocupate. Nu mai aveţi vreo recomandaţie, care ar fi mai bună decît a mea ?

— Numele tatălui meu, răspunsei eu puţin intimidat, poate că nu e cu totul necunoscut domnului amiral. În clipa aceea am simţit dt de greu ar putea fi pentru un străin fără vreo recomandaţie să ajungă la marele comandant de

osti, aşa că urmai descurajat : Aveţi dreptate, domnişoară, îmi dau seama că îi aduc puţin : o inimă şi o spadă, de care are sub comandă cu miile. Dacă ar mai trăi fratele său d'Andelot ! Acela mi-ar fi mai apropiat, la el aş cuteza să mă duc ! Mi-a fost încă din copilărie o pildă în toate ; n-a fost un comandant, dar un războinic viteaz; n-a fost un om de stat, dar un slujitor statornic al partidei; n-a fost un sfînt, dar o inimă caldă şi devotată !

În vreme ce rosteam aceste cuvinte, domnişoara Gas- pardę începu, spre uimirea mea, să roşească mai întîi uşor, iar stinghereala ei, enigmatică pentru mine, creşcu, pînă cînd o văzui roşind pînă în vîrful urechilor. Bătrî- nul domn fu şi el cuprins de o ciudată indispoziţie şi spuse tăios :

— De unde să ştii dumneata dacă domnul d'Andelot a fost sau nu un sfînt ! Dar mi s-a făcut somn, să ridicăm şedinţa. Cînd ai să ajungi la Paris, domnule Scha- dau, fănmi cinstea să mă vizitezi. Locuiesc pe insula St. Louis. Mîine dimineaţă, desigur, nu ne vom mai vedea. Facem o zi de popas şi rămînem la Melun. Acum însă scrie- mi numele dumitale pe acest carneţel. Aşa ! Rămîi cu bine, noapte bună.

CAPITOLUL AL PATRULEA

A doua seară după această întîlnire, am intrat călare în Paris prin poarta St. Honore şi, obosit cum eram, am bătut la poarta celui mai apropiat han, la nici o sută de paşi de poartă.

Cea dintîi săptămînă am petrecut-o admirînd marele oraş şi căutînd în zadar pe un tovarăş de arme al tatălui meu, de a cărui moarte am aflat abia după unele cercetări. A opta zi, mă îndreptai cu inima zvîcnind spre locuinţa amiralului, care-mi fu arătată nu departe de Luvru, pe o stradă îngustă.

Era <3 clădire întunecată, veche, iar portarul mă primi fără prietenie, ba chiar bănuitor. Am fost nevoit să-mi scriu numele pe o bucată de hîrtie, pe care a dus-o stă- pînului său, apoi am fost lăsat să intru, am trecut prin-tr-o anticameră mare, plină de o mulţime de oameni, militari şi curteni, care l-au măsurat cu priviri atente pe cel ce păşea printre rîndurile lor, şi am ajuns într-o mică încăpere, camera de lucru a amiralului. Amiralul era ocupat cu corespondenţa şi mi-a făcut semn să aştept, în vreme ce el termina o scrisoare. Am avut răgaz să-i contemplu cu emoţie chipul ce mi se întipărise de nesters în minte, datorită unei reuşite şi expresive gravuri în lemn, care ajunsese pînă în Elveţia.

Amiralul să tot fi avut pe atunci cincizeci de ani, dar părul îi era alb ca zăpada şi o roşeaţă febrilă îi aprindea obrajii

slăbiţi. Pe fruntea lui înaltă şi pe mîi- nile slabe îi ieşeau în evidenţă vinele albastre, iar înfăţişarea lui exprima o seriozitate înfricoşătoare. Avea privirea unui judecător din Israel.

După ce şi-a terminat treburile, se apropie de mine în nişa ferestrei şi mă scrută cu ochii săi mari, albaştri, aţintiţi asupra alor mei.

— Ştiu ce te aduce aici, spuse el, vrei să te pui în serviciul cauzei celei drepte. Îndată ce va izbucni războiul, îţi voi da o funcţie în cavaleria mea germană. Între timp — ştii să mînuieşti pana ? Cunoşti germana şi franceza ?

Mă înclinai afirmativ.

— Între timp am să-ţi dau o ocupaţie în cabinetul meu. îmi poţi fi de folos ! Aşadar, fii binevenit. Te aştept mîine dimineaţă, la ora opt. Să fii punctual.

Cu un gest mă concedie, iar în vreme ce mă înclinam în faţa lui, adăugă cu multă prietenie :

— Nu uita să faci o vizită consilierului Chatillon, pe care l-ai cunoscut pe drum.

Cînd mă aflai din nou pe stradă, îndreptîndu-mă spre hanul meu şi reflectînd la cele trăite, îmi dădui seama că pentru amiral nu mai eram un necunoscut şi că nu putea fi nici o îndoială în legătură cu persoana careia aveam să-i mulţumesc pentru aceasta. Bucuria că ajunsesem atît de uşor

la un ţel rîvnit ce mi se păruse atît de greu de atins mi se părea de bun augur pentru cariera pe care o începeam, iar perspectiva de a lucra sub ochii amiralului îmi dădea un sentiment de preţuire a persoanei mele necunoscut pînă atunci. Toate aceste gînduri fericite dispărură aproape cu desăvîrşire în faţa a ceva ce mă fermeca şi totodată mă chinuia, mă atrăgea şi mă neliniştea, ceva nespus de tulburător, pentru care nu găseam nici o dezlegare. Abia după îndelungi şi zadarnice căutări am reuşit să mă lămuresc brusc. Erau ochii amiralului, care mă urmăreau. Şi de ce mă urmăreau ? Fiindcă erau ochii *ei.* Nici un tată, nici o mamă nu puteau lăsa moştenire copilului lor cu mai multă fidelitate această oglindă a sufletului ! Mă cuprinse o tulburare nespusă. Oare ochii ei se trăgeau, se puteau trage din ai lui ? Era cu putinţă aşa ceva ? Nu, m-am înşelat. Imaginaţia mea îmi juca o festă, iar ca să spulber prin mijlocirea realităţii această halucinaţie, hotărîi să mă întorc repede la han, apoi să fac o vizită pe insula St. Louis, cunoscuţilor mei de la „Trei crini".

Cînd, peste o oră, ajunsei la casa înaltă şi îngustă a consilierului parlamentar, situată foarte aproape de podul St. Michel şi privind cu o latură undele Senei, iar cu cealaltă, pe deasupra unei ulicioare înguste, în ferestrele gotice ale unei bisericuţe, găsii uşile catului de jos încuiate, iar cînd urcai la al

doilea, mă pomenii pe neașteptate în fața Gaspardei care părea să caute ceva în- tr-un sipet deschis.

— Te-am așteptat, mă întîmpină ea, am să te conduc la unchiul meu, care se va bucura să te vadă.

Bătrînul ședea oomod intr-un fotoliu și răsfoia un mare in-folio, pe care-l rezemase pe brațull anume meșterit al fotoliului. încăperea vastă era plină de cărți, așezate în dulapuri de stejar frumos sculptate. Pașnicul lăcaș de meditație era împodobit cu statuete, monede, gravuri, fiecare lucru pus la locul potrivit. învățatul domn îmi ceru, fără să se ridice, să trag lingă el un jilț, mă salută ca pe un vechi cunoscut și ascultă cu vădită bucurie relatarea despre intrarea mea în serviciul amiralului.

— Să dea Dumnezeu ca de data aceasta să izbutească ! spuse el. Pentru noi, evanghelicii, care la urmă urmelor nu sintem din păcate decît o minoritate în sinul populației din patria noastră, există două, numai două căi ca să ne ușurăm situația, fără a ajunge la un nelegiuit război civil, și anume : sau să emigrăm peste Ocean în țara descoperită de Ocvlumb — amiralul a purtat ani de zile acest gînd în sufletul său, iar dacă nu s-ar fi ridicat împotrivă piedici neașteptate, cine știe ! — sau să înflăcărăm sentimentul

național și să purtăm dincolo de granițe un război mare, salvator pentru omenire, un război în care, luptînd umăr la umăr, catolicii și hughe- noții să devină frați prin dragostea de patrie și să uite de ura lor religioasă. Acest lucru îl dorește acum amiralul, iar mie, om al păcii, îmi arde pămîntul sub picioare pînă la declararea războiului ! Eliberînd Țările de Jos de jugul spaniol, catolicii noștri vor fi luați fără voie de curentul libertății. Dar nu e timp de pierdut ! Crede-mă, Schadau, peste Paris apasă o atmosferă încărcată. Ducii de Guise caută să zădărnicească un război, care l-ar face pe rege independent și pe ei de prisos. Regina-mamă are o poziție echivocă — ea nu e nicidecum o diavoliță, așa cum o descriu cei prea înfierbîntați din partida noastră, dar se străduiește de azi pe mîine, egoistă și cu gîndul numai la interesele casei sale. Indiferentă față de gloria Franței, lipsită de simțul binelui și al răului, ține în mîinile ei tendințele contrarii și întîmplarea poate decide oricînd alegerea. Fricoasă și imprevizibilă cum este, ar fi desigur capabilă de tot ce e mai rău ! [16] — Centrul de greutate stă în bunăvoința tînărului rege pentru Coligny, iar acest rege... [17] Aici, Chatillon oftă. Ei, nu vreau să anticipez părerea dumitale. Cum regele îl vizitează nu rareori pe amiral, ai să vezi

cu proprii dumitale ochi.

Moşneagul rămase cu ochii aţintiţi în gol, apoi, schim- bînd brusc subiectul conversaţiei, arătă spre in-folio şi-l deschise la pagina de titlu.

— Ştii ce citesc aici ? Ia priveşte !

Citii în limba latină : *Geografia lui Ptolemeus,* editată de Michael Servetus.

— Dar nu e ereticul ars pe rug la Geneva ? întrebai eu uluit.

— Chiar el. A fost un învăţat eminent, da, atît cît pot judeca eu, un cap genial, ale cărui idei în domeniul ştiinţelor naturale vor avea poate cîndva mai mult succes decît meditaţiile sale teologice.[18] Şi dumneata l-ai fi trimis pe rug, dacă ai fi făcut parte din consiliul de la Geneva ?

— Fără-ndoială, domnule! răspunsei eu cu convingere. Gîndiţi-vă la un singur lucru : care a fost arma cea mai periculoasă cu care papiştaşii au luptat împotriva lui Calvin al nostru ? I-au reproşat că învăţătura lui este ateism. Acum, vine la Geneva un spaniol, se declară prieten al lui Calvin, tipăreşte cărţi în care neagă Sfînta Treime, ca şi cum aceasta n-ar avea nici o importanţă, şi abuzează de libertatea evanghelică. Oare Calvin nu era dator faţă de miile şi miile de oameni care pătimeau şi sîngerau pentru cuvîntul cel adevărat să-l izgonească în văzul lumii din

biserica evanghelică pe acest fals frocˆe şi să-l predea judecătorilor laici, pentru ca nici o confuzie între noi şi el să nu fie cu putinţă, iar noi să nu fim atraşi fără vină spre un ateism străin ?

Chatillon zîmbi cu mîhnire şi spuse :

— Fiindcă ţi-ai argumentat atît de bine sentinţa împotriva lui Servedo, te rog să-mi faci plăcerea să rămîi astă-seară la mine. Am să te conduc la o fereastră de unde se vede capela Sfîntului Laurenţiu, a cărei vecinătate ne bucură aici, şi unde va predica astă-seară vestitul franciscan Panigarola. Ai să afli cum este rostită sentinţa împotriva *dumitale*. Părintele este un logician dibaci şi un orator înflăcărat. Nu vei pierde nici unul dintre cuvintele lui — şi ai să ai de ce să te bucuri. Locuieşti tot la han ? Trebuie să-ţi găsesc un adăpost statornic — ce părere ai, Gasparde ? se întoarse el spre fată, care tocmai intrase.

Gasparde răspunse cu voioşie :

— Croitorul Gilbert, coreligionarul nostru, care are de hrănit o familie numeroasă, ar fi desigur bucuros şi foarte onorat să-i poată ceda domnului Schadau cea mai bună odaie a lui. Iar asta ar mai avea încă o urmare binevenită, anume că acest creştin cinstit, dar fricos, ar cuteza din nou să ia parte la slujba noastră evanghelică, însoţit de acest oştean viteaz. Mă

reped chiar acum pînă la el, să-i duc vestea, cea bună.

Zicînd acestea, fata cea zveltă ieşi în grabă.

Cît de scurtă fusese apariţia ei, avusesem totuşi răgazul s-o privesc cu atenţie în ochi şi să mă cuprindă o nouă uimire. împins de o putere irezistibilă, doream să aflu fără întîrziere dezlegarea enigmei, dar mă trudeam să evit o întrebare ce-ar fi încărcat orice bunăcuviinţă, cînd bătrînul însuşi îmi veni în ajutor, întrebîndu-mă pe un ton ironic :

— Ce lucru deosebit găseşti la Gasparde, de o priveşti cu atîta stăruinţă ?

— Ceva cu totul deosebit, răspunsei hotărît, minunata asemănare dintre ochii ei şi ai amiralului.

Ca muşcat de un şarpe, consilierul tresări şi spuse cu un zîmbet silit :

— Natura are ciudăţeniile ei, domnule Schadau. Poţi interzice vieţii să aducă pe lume ochi asemănători ?

— M-ai întrebat ce lucru deosebit găsesc la domnişoara Gasparde, răspunsei eu calm, şi n-am făcut decît să răspund la această întrebare. Permiteţi-mi să vă întreb şi eu la rîndul meu : deoarece sper că-mi veţi îngădui să vă mai vizitez, ca unul ce mă simt atras de bunăvoinţa şi spiritul dumneavoastră superior, cum doriţi s-o salut de aci înainte pe frumoasa domnişoară ? Ştiu că poartă, după naşul ei

Coligny, numele Gaşparde, dar încă nu mi-aţi spus dacă am favoarea să vorbesc cu fiica dumneavoastră sau numai cu o rudă.

— Numeşte-o cum vrei! mormăi indispus bătrînul şi reîncepu să răsfoiască geografia lui Ptolemeu.

Această comportare ciudată îmi întări bănuiala că aici se ascunde o taină, astfel că începui să trag concluziile cele mai îndrăzneţe. În broşura pe care o tipărise după ce apărase oraşul St. Quentin şi pe care o ştiam pe de rost, amiralul încheia oarecum pe neaşteptate cu cîteva cuvinte pline de taină, în care făcea aluzie la convertirea sa la evanghelism. Era vorba acolo despre păcă
toşenia lumii, la care mărturisea că fusese el însuşi părtaş. Să nu fi fost oare naşterea Gaşpardei în legătură cu această viaţă preevanghelică ? Cu oricîtă severitate gîn- deam eu asupra unor asemenea lucruri, aici aveam altă impresie; de data aceasta nu aveam nicidecum intenţia să condamn un pas greşit care-mi dădea incredibila posibilitate de a mă apropia de o rudă de sînge a ilustrului erou — cine ştie, poate chiar de a-i cere mîna. Probabil că în timp ce dădeam frîu liber imaginaţiei mele, un zîm- bet fericit îmi lumină obrazul, căci bătrînul, care mă observase în taină peste folianţul său, se întoarse spre mine cu o înflăcărare neaşteptată :

— Dacă te amuzi, tinere, la gîndul că ai descoperit o slăbiciune la un om mare, află că aceasta e fără pată ! Greşeşti. Te înşeli !

Zicînd acestea, se ridică parcă fără să vrea şi făcu cîţiva paşi încolo şi-nocace prin încăpere, apoi, schimbînd brusc tonul, se opri foarte aproape de mine, mă apucă de mînă şi spuse :

— Tinere prieten, în aceste vremuri grele, cînd noi, evanghelicii, trebuie să ne sprijinim unii pe alţii şi să ne socotim fraţi, încrederea sporeşte repede; între noi nu e îngăduit nici un nor. Eşti un bărbat brav, iar Gasparde o fată drăguţă. Fereasca Dumnezeu ca întîlnirea voastră să fie maculată de ceva tainuit. Ştii să taci, de aceea am încredere în dumneata ; dealtfel, lucrul acesta este cunoscut şi s-ar putea să-l auzi de la o gură răuvoitoare. Ascultă-mă deci!

Gasparde nu e nici fiica, nici nepoata mea, dar a crescut la mine şi trece drept ruda mea. Mama ei, care a murit curînd după ce i-a dat naştere, a fost fiica unui ofiţer de cavalerie german, pe care l-a însoţit în Franţa. Tatăl Gaspardei, însă — aici vocea îi deveni surdă — este d'Andelot, fratele mai tînăr al amiralului, a cărui minunată vitejie şi al cărui sfîrşit timpuriu nu-ţi pot fi necunoscute. Acum ştii destul. Salut-o pe Gasparde ca pe nepoata mea; o iubesc ca pe propriul meu copil. În rest, păstrează taina

pentru dumneata şi nu te arăta stingherit în faţa ei.

Bătrînul tău, iar eu nu-i tulburai tăcerea, fiindcă eram adine impresionat de cele aflate. Furăm întrerupţi, spre mulţumirea amîndorura, şi poftiţi la cină, unde în- cîntătoarea Gasparde îmi indică locul de lîngă ea. Cînd îmi întinse paharul plin, iar mîna ei o atinse pe a mea, mă străbătu un fior la gîndul că prin aceste artere tinere curge sîngele eroului meu. Gasparde simţi şi ea că o privesc cu alţi ochi decît cu puţin înainte, rămase o clipă pe gînduri şi o umbră de mirare îi alunecă peste fruntea care i se lumină însă din nou numaidecît, cînd îmi povesti cît de onorat se simţea croitorul Gilbert să mă găzduiască.

— Ceea ce e important, spuse ea în glumă, este că vei avea la îndemînă un croitor creştin care îţi va confecţiona haine strict după croiala hughenotă. Cînd naşul meu Coligny, care se bucură acum de marea favoare a regelui, te va introduce la curte unde te vor înconjura fermecătoarele domnişoare de onoare ale reginei-mame, ai fi pierdut dacă portul dumitale sobru nu le-ar ţine după cuviinţă în frîu.

În timpul acestei conversaţii vesele, auzirăm de pe partea cealaltă a uliţei răsunînd, întrerupte de pauze, cuvinte cînd trăgănate, cînd vehemente, ce

păreau fragmentele luate de vînt ale unei cuvîntări, iar cînd în timpul unei tăceri întâmplătoare o frază aproape întreagă ne ajunse la urechi, domnul Chatillon se ridică posomorît.

— Vă părăsesc, spuse el, îngrozitoarea paiaţă de peste drum mă goneşte.

Cu aceste cuvinte, ne lăsă singuri.

— Ce-nseamnă asta ? o întrebai pe Gasparde.

— Ei, spuse ea, Panigarola îşi ţine predica în biserica Sfîntului Laurenţiu de peste drum. De la fereastra noastră putem privi în mijlocul mulţimii cuvioase şi-l putem vedea chiar pe bizarul preot. Pe unchiul meu, predica îl scoate din fire, pe mine stupiditatea mă plictiseşte, nici n-ascult ce se rosteşte acolo, chiar şi la adunările noastre evanghelice, unde se predică totuşi adevărul curat, mi-e foarte greu să ascult pînă la capăt, cu evlavie şi înălţare sufletească, precum se cuvine unor teme sfinte.

Între timp ajunsesem la fereastră, pe care Gasparde o deschise fără zgomot.

Era o noapte călduţă de vară, iar ferestrele luminate ale capelei erau de asemenea deschise. În intervalul îngust, sus deasupra noastră, sclipeau stelele. În amvon, preotul, un tînăr călugăr franciscan, palid, cu ochi focoşi de meridional şi cu o mimică spasmodică, gesticula atît de ciudat şi de violent, încît la început m-a făcut să zîmbesc; eurînd însă, predica sa, din care nu mi-a scăpat nici o silabă, îmi reţinu întreaga atenţie.

— Creştini, striga el, ce înseamnă toleranţa care ni se cere ? Este ea dragostea creştinească ? Nu, o spun, de trei ori nu ! Este o indiferenţă condamnabilă faţă de soarta fraţilor noştri ! Ce-aţi spune despre un om care ar vedea pe un altul adormind pe marginea unei prăpăstii şi nu l-ar trezi şi nu l-ar trage înapoi ? Şi totuşi, într-o asemenea împrejurare n-ar fi vorba decît despre viaţa şi moartea trupului. Cu cît mai puţin ne e îngăduit

— ar fi o cruzime — să-l lăsăm pe aproapele nostru în voia soartei, cînd se află în joc veşnica mîntuire sau pierzanie ! Cum ? Ar fi oare cu putinţă să convieţuim cu ereticii fără să ne treacă prin gînd că sufletele lor se află în primejdie de moarte ? Însăşi dragostea noastră faţă de ei ne porunceşte să-i chemăm la mîntuire, iar dacă sînt îndărătnici, să-i silim să se mîntuiască, în sfîr-

şit, dacă sînt incorigibili, să-i nimicim, pentru ca prin răul lor exemplu să nu-i atragă împreună cu ei în focul cel veşnic pe copiii lor, pe vecini şi pe alţi cetăţeni! Căci un popor creştin este un trup despre care stă scris : Dacă te supără ochiul tău, scoate-l! Dacă te supără mîna ta dreaptă, tai-o şi aruncă-o, fiindcă, iată, este mai bine pentru tine să piară unul dintre mădularele tale decît trupul tău întreg să fie azvîrlit în focul cel veşnic !

Cam acestea au fost ideile preotului, pe care el le-a întrupat însă cu o retorică pătimaşă şi cu gesturi nestă- pînite, dînd un spectacol sălbatic. Din pricina otrăvirii aţîţătoare a fanatismului, sau din pricina luminii vii ce cădea de sus de la lămpile din tavan, feţele ascultătorilor arătau atît de desfigurate şi, mi se părea, atît de însetate de sînge, îndt îmi dădui dintr-o dată seama pe ce vulcan ne aflam la Paris noi, hughenoţii.

Gaşparde asistă la înfiorătoarea scenă aproape cu in» diferenţă şi îşi îndreptă ochii spre o stea frumoasă care se înălţa luminînd blând deasupra acoperişului capelei.

După ce italianul îşi încheie cuvîntarea cu o mişcare a mîinii care mi se păru mai curînd un gest de blestem decît de binecuvîntare, poporul începu să se reverse în valuri compacte pe uşa luminată pe ambele laturi de două mari facle de smoală înfipte în inele de fier. Lumina sîn- gerie a faclelor cădea asupra celor ce ieşeau şi flutura din cînd în cînd pe chipul Gaşpardei, pe care mulţimea o privea cu vădită curiozitate, în vreme ce eu mă retrăsesem în umbră. Deodată o văzui pălind, apoi privirea îi scă- păra de indignare, iar cînd îmi aruncai ochii în stradă, văzui un bărbat înalt în veşminte bogate trimiţîndu-i un sărut cu un gest pe jumătate condescendent, pe ju- mătate pofticios. Gaşparde tremura de mînie. îmi apucă mina şi, trăgîndu-mă lîngă ea, strigă în jos spre stradă cu vocea tremurînd de emoţie :

— Mă insulţi, laşule, fiindcă mă crezi fără apărare! Dar te

înşeli ! Iată pe cineva care te va învăţa cum trebuie să te porţi, dacă vei mai cuteza să-mi mai arunci vreo privire !

Cavalerul care, dacă nu-i auzise cuvintele, îi înţelesese gesturile expresive, îşi azvîrli rizînd batjocoritor mantia pe umăr şi pieri în şuvoiul mulţimii.

Mînia Gasparderi se topi într-un potop de lacrimi, şi fata îmi povesti suspinînd că mizerabilul acesta, care face parte dintre curtenii ducelui de Anjou, fratele regelui, o urmăreşte pe stradă încă din ziua sosirii ei, ori de cîte ori îndrăzneşte să iasă, şi nici chiar cînd e însoţită de unchiul ei nu se abţine să-i adreseze saluturile sale obraznice.

— Nu vreau să-i spun nimic iubitului meu unchi, din pricina firii lui irascibile şi cam fricoase. L-aş nelinişti, fără ca el să mă poată apăra. Dumneata însă eşti tînăr şi porţi o spadă, mă bizui pe dumneata! Necuviinţa trebuie să înceteze cu orice preţ. — Acum rămîi cu bine ! adăugă ea zîmbind, în vreme ce lacrimile încă-i curgeau, şi nu uita să-i spui noapte bună unchiului meu!

Un servitor bătrîn îmi luminează calea pînă în încăperea stăpânului său, la care mă anunţasem.

— S-a terminat predica? întrebă consilierul. Cînd eram mai tînăr, asemenea schimonoseli m-ar fi înveselit; acum însă, mai ales după ce am văzut la Nîmes, unde am trăit retras ultimii zece ani împreună cu Gasparde, cum se ataţă în numele Domnului la asasinat şi răzvrătire, nu mai pot privi o mulţime de oameni adunată în jurul unui popă fanatic fără teama că în curînd se va întreprinde ceva nebunesc sau îngrozitor. Mă calcă pe nervi.

Cînd am ajuns în odaia de la hanul meu, m-am trîn- tit în fotoliul cel vechi, singura mobilă comodă, în afară de un pat de campanie. Cele trăite în timpul zilei mi se îngrămădeau în minte, iar inima îmi era mistuită de o flăcăruie gingaşă, dar puternică. Orologiul din turnul unei mănăstiri din apropiere bătu miezul nopţii, lampa din odaia mea, terminîndu-şi uleiul, se stinse, dar în sufletul meu era lumină ca ziua.

Mi se părea cu putinţă să cîştig iubirea Gasparderi, destinul îmi cerea să-mi pun viaţa în joc pentru ea şi era o fericire s-o pot face.

CAPITOLUL AL CINCILEA

A doua zi de dimineaţă mă prezentai la ora hotărîtă la amiral şi-l găsii răsfoind intr-un carnet uzat.

— Am aici, începu el, însemnările mele din anul cincizeci şi şapte, cînd am apărait oraşul St. Quentin şi a trebuit să capitulez în faţa spaniolilor. Printre oamenii cei mai viteji dau peste numele de Sadow, însemnat cu o cruce, mi se pare era un german. Oare numele acesta este acelaşi cu al dumitale ?

— Este numele tatălui meu! El a avut cinstea să slujească sub comanda dumneavoastră şi să cadă sub ochii dumneavoastră.

— Lucrul acesta, continuă amiralul, îmi întăreşte încrederea pe care o am în dumneata. Am fost trădat de oameni cu care am trăit alături multă vreme, în dumneata mă încred de la prima privire şi nădăjduiesc că nu m-am înşelat.

Cu aceste cuvinte, amiralul luă o hîrtie acoperită de sus pînă jos cu scrisul lui mare.

— Transcrie-mi asta pe curat, iar dacă din rîndurile acestea vei afla cîte ceva despre primejdia care ne ameninţă nu te nelinişti. Toate lucrurile mari şi hotărîtoare sînt riscante. Stai jos şi scrie.

Ceea ce-mi dăduse amiralul era un memorandum[19] adresat prinţului de Orania. Am urmărit cu un interes crescînd cursul expunerii, care înfăţişa pe larg stările de lucruri din Franţa, cu acea claritate desăvîrşită proprie amiralului. „Salvarea noastră, scria amiralul, este războiul cu Spania, care trebuie început cu orice preţ şi fără nici o întîrziere. Atacat în acelaşi timp de noi şi de dumneavoastră, Alba este pierdut. Domnul şi regele meu vrea războiul, dar ducii de Guise lucrează cu cea mai mare stăruinţă împotrivă ; , opinia catolică, atîţată de ei, ţine în şah dorinţa de război a Franţei, iar regina mamă, care-l preferă într-un chip nefiresc regelui pe ducele[1] de Anjou, nu vrea ca regele să-l pună în umbră pe favoritul ei, ilustrîndu-se pe cîmpul de luptă, lucru pe care domnul şi regele meu îl rîvneşte şi pe care eu, ca supus devotat, i-l doresc şi, atît cît

îmi stă în putinţa, l-aş ajuta să-l obţină.

Planul meu este următorul : un detaşament de voluntari huguenoţi a invadat zilele acestea Flandra. Dacă va putea să-i reziste lui Alba — iar aceasta depinde în mare parte de un atac concomitent al vostru îndreptat din Olanda împotriva comandantului spaniol — atunci succesul acesta îl va determina pe rege să biruie toate[1] piedicile şi să pornească hotărît înainte. Cunoaşteţi doa» farmecul unei prime izbînzi.“

Tocmai terminasem de scris, cînd apăru un servito* şi-i şopti ceva amiralului. Mai înainte ca acesta să fi avut timp să se ridice de pe scaun, în încăpere' intră un bărbat foarte tînăr cu o înfăţişare zveltă dar bolnăvicioasă, foarte agitat, şi se îndreptă spre el' grăbit, cu vorbele :

— Bună dimineaţa, tăicuţule ! Ce mai 6' nou ? Plec pentru cîteva zile la Fontainebleau. Ai veşti dlh Flandra ?

In această clipă dădu cu ochii de mine şi, arătîndu-mă, întrebă poruncitor : Cine-i ăsta ?

— Copistul meu, sire, care se va îndepărta numai- deeît, daca maiestatea voastră doreşte.

— Să iasă ! strigă tînărul rege, nu vreau să trăgă cineva cu urechea, cînd tratez afaceri de stat ! Uiţi că sîntem înconjuraţi de spioni ? — Eşti prea încrezător, dragul meu amiral !

Regele se trînti într-un fotoliu şi rămase cu privirea aţintită în gol; apoi, sărind brusc in picioare, îl bătu pe Coligny pe umăr şi, ca şi cînd ar fi uitat de mine, deşi tocmai poruncise să mă îndepărtez, izbucni :

— Pe toţi dracii! Declarăm în curînd război majestăţii sale catolice ! După ce rosti aceste cuvinte, păru că reia firul gîndurilor de adineauri, căci şopti cu o figură înspăimîntată : De curînd — îţi aminteşti ? — cînd ţineam sfat noi doi în cabinetul meu, am auzit deodată foşnind în spatele draperiei. Am tras spada — ştii ? — şi am vîrît-o de două ori, de trei ori ! Atunci draperia s-a ridicat şi cine a apărut de după ea ? Iubitul meu frate, ducele de Anjou, gudurîndu-se! Aici, regele îl imită pe duce şi izbucni într-un înfiorător hohot de rîs. Eu însă,

continuă el, l-am măsurat cu o privire pe care n-a putut s-o suporte şi care l-a izgonit în fugă pe uşă.

La pronunţarea frazei, chipul palid al regelui luă o expresie de o atît de sălbatică ură, că mă îngrozii.

Coligny, pentru care o asemenea scenă nu era ceva neobişnuit, socotind penibilă prezenţa unui martor, mă îndepărtă cu un semn.

— Văd că ţi-ai terminat lucrarea, îmi spuse, la revedere, pe mîine.

În drum spre casă, mă cuprinse o jale nemăsurată. Aşadar, omul acesta cu mintea aiurită era cel de care atîma hotărîrea acţiunii. Cum să aibă tînărul acesta necopt ca un copil, cu izbucnirile lui pătimaşe, statorniciie în gîndire şi tăria de a decide ? Putea amiralul să acţioneze în numele lui ? Dar cine garanta că după o oră chiar alte înrîuriri, duşmănoase, nu vor pune stăpînire pe sufletul acesta tulburat ? Simţeam că am putea fi siguri, numai dacă amiralul Coligny ar găsi în regele său un sprijin conştient de sine ; dacă însă ar avea în el numai o unealtă, i-ar putea fi răpită chiar în dimineaţa aceasta.

Chinuit de această rea dilemă, îmi urmam drumul, cînd o mînă mi se puse pe umăr. M-am întors şi am văzut chipul senin al compatriotului meu Boccard, care mă îmbrăţişa şi mă salută cu cele mai vii dovezi de prietenie.

— Fii binevenit, Schadau, la Paris! strigă el. Cum văd, n-ai nici o treabă, la fel ca mine, iar fiindcă regele tocmai a plecat călare din oraş, trebuie să mă însoţeşti, vreau să-ţi arăt Luvrul. Locuiesc acolo, deoarece compania mea asigură paza încăperilor interioare. Sper că nu te stinghereşte să mergi braţ la braţ cu un elveţian al regelui — continuă el, văzînd după expresia feţei mele că propunerea lui nu-mi face prea multă plăcere. Cum idolul vostru Coligny doreşte înfrăţirea partidelor, i-ar tresălta inima de bucurie văzînd oe buni prieteni sînt copistul său şi un ostaş din garda personală a regelui.

— Cine ţi-a spus ? îl întrerupsei mirat.

— Că eşti copistul amiralului ? rîse Boccard. Bunul meu prieten, la curte se pălăvrăgeşte mai mult

decît s-ar cuveni ! Azi-dimineaţa, la jocul cu mingea, curtenii hughenoţi vorbeau despre un german ce-a obţinut favoarea amiralului, iar după unele afirmaţii asupra persoanei în cauză l-am recunoscut fără nici o îndoială pe amicul meu Schadau. Ce bine că tunetele şi fulgerele te-au izgonit înapoi la „Trei crini", altminteri am fi rămas străini unul de altul, fiindcă de bunăvoie cu greu ţi-ai fi căutat com- patrioţi la Luvru ! Trebuie să-ţi fac numaidecît cunoştinţă cu căpitanul Pfyffer !

Lă aceasta mă opusei, deoarece Pfyffer era vestit nu numai ca un foarte bun soldat, ci şi ca un catolic fanatic, dar primii să vizitez împreună cu Boccard interiorul Lu- vrului, deoarece pînă atunci nu admirasem mult lăudata construcţie decît din afară.

Străbăturăm alături străzile Parisului şi flecăreala amicală a veselului Boccard îmi făcu bine, fiindcă îmi alungă gîndurile negre.

Curînd intrarăm în reşedinţa regală franceză, alcătuită în vremea aceea pe jumătate dintr-un castel medieval sumbru, pe jumătate dintr-un splendid palat nou pe care-l clădise Caterina de Mediçi. Acest amestec a două epoci întări în mine impresia care nu mă mai părăsise de cînd sosisem la Paris, impresia de şovăială, de amestec eterogen al unor elemente contrădictorii ce se luptau între ele.

După ce străbăturăm mai multe ganguri şi un şir de încăperi, împodobite cu statui nerușinate şi picturi adesea imorale, care erau străine şi chiar supărătoare pentru gustul meu de protestant, dar care-l înveseleau nespus pe Boccard, acesta îmi deschise un cabinet, zicînd :

—■ Aceasta este camera de studiu a regelui.

In încăpere domnea o neorînduială îngrozitoare. Pe podele erau împrăştiate caiete de notiţe şi cărţi deschise. Pe pereţi atîrnau arme. Pe masa de marmură scumpă se afla un corn de vînătoare.

M-am mulţumit să arunc din uşă o privire în acest haos şi, pornind mai departe, l-am întrebat pe Boccard dacă regelui îi place muzica.

■— Sună din corn de-ţi sparge urechile, răspunse a- cesta, deseori dimineţi întregi şi, ceea ce e mai rău, nopţi întregi, cînd nu se află

dincoace — şi-mi arăta o altă uşă — unde ciocăneşte pe nicovala de sar scîntei. Acum însă, cornul şi ciocanul se odihnesc. A făcut o prinsoare cu tînărul Chateauguyon care dintre ei va reuşi mai întîi Eă topaie de la un capăt al odăii pînă la celălalt, dus şi întors, cu un picior în gură. Asta îi dă de lucru incredibil de mult.

Văzînd că mă întristez şi părîndu-i-se şi lui potrivit să întrerupă convorbirea despre capul încoronat al Franţei, mă pofti să iau masa cu el la o ospătărie din apropiere, pe care mi-o descrise ca excelentă.

Oa să scurtăm drumul, pătrunserăm pe o uliţă îngustă şi lungă. De la capătul celălalt al acesteia veneau spre noi doi bărbaţi.

— Priveşte, îmi spuse Boccard, cel ce vine încoace e contele de Guiche, faimosul vînător de fuste şi cel mai mare spadasin de la curte, iar alături de el — cu adevărat — e Lignerolles! Cum şi-o fi îngăduit asta să se arate la lumina zilei, cînd de gîtul lui atîrnă o condamnare definitivă la moarte!

Privii într-acolo şi recunoscui în conte pe neruşinatul care în seara din ajun, la lumina faclelor, o jignise cu gesturi obraznice pe Gasparde. Apropiindu-se, şi el părea că-şi aminteşte de mine, căci ochii săi rămaseră pironiţi asupra mea. Ocupam jumătate din lăţimea uliţei înguste, lăsînd liberă cealaltă jumătate. pentru cei ce veneau din partea opusă. Cum Boccard şi Lignerolles mergeau pe latura zidurilor, contele şi cu mine urma să trecem foarte aproape unul de altul.

Deodată simţii un ghiont şi-l auzii pe conte spunînd i

— Fă-mi loc, ticăloşule hughenot!

Scos din fire, mă răsucii în loc, dar el îmi strigă ri- zînd :

— Te umfli în pene şi pe uliţă ca la fereastră ?

Am vrut să mă reped după el, dar Boccard mă cuprinse în braţe şi mă conjură :

— Nu e locul să faci aici o scenă ! In vremurile astea, într-o clipă gloata Parisului ar fi pe urmele noastre şi, cum te-ar recunoaşte oricine după gulerul tău tare că eşti hughenot, ai fi fără nici o îndoială pierdut ! Că trebuie să ţi se dea satisfacţie se-nţelege de la sine. Lasă lucrul ăsta pe seama mea, voi fi bucuros dacă

nobilul domn va accepta un duel onorabil. Pe numele unui elvetian nu trebuie să rămînă nici o pată, chiar dacă va fi nevoie să-mi pun în joc alături de tine şi viaţa mea.

Dar ia spune-mi, pe toţi sfinţii, de unde te cunoaşte de Guiche ? L-ai întărîtat împotriva ta ? Nu, asta-i cu neputinţă ! Netrebnicul era prost dispus şi a vrut să-şi verse necazul pe îmbrăcămintea ta de hughenot.

Între timp, intraserăm în ospătărie, unde am luat masa în pripă şi fără chef.

— Trebuie să-mi adun minţile, zise Boccard, fiindcă am să am de furcă cu contele.

Ne-am despărţit, iar eu m-am întors lâ hanul meu, făgăduindu-i lui Boccard că-l voi aştepta acolo. După două ore, Boccard intră in odaia mea, strigînd :

— A mers ca pe roate ! Contele se va bate cu tine miine în zori, în faţa porţii St. Michel. M-a primit destul de politicos, iar cînd i-am spus că eşti de familie bună, mi-a răspuns că nu e momentul să-ţi cerceteze arborele genealogic, ceea ce doreşte e să-ţi cunoască spada.

Dar tu cum stai cu mînuitul ei ? continuă Boccard. Sînt sigur că eşti un luptător metodic, dar mă tem că eşti încet, încet, mai ales în faţa unui diavol atît de iute ca asta.

Faţa lui Boccard luă o expresie de îngrijorare şi după ce porunci să ni se aducă nişte spade de exerciţiu — la parter, lingă hanul meu, se afla o sală de luptă — îmi dădu în mînă una dintre spade, spunînd :

— Arată-mi ce ştii !

După cîteva reprize, în care am luptat în ritmul meu obişnuit, în vreme ce Boccard mă îndemna zadarnic cu strigatul: „Mai repede, mai repede !", îmi azvîrli cît colo spada şi se duse la fereastră, ca să-şi ascundă o lacrimă, pe care însă eu o şi văzusem izvorînd.

Mă apropiai de el şi-i pusei mîna pe umăr.

— Boccard, îi spusei, nu fi mîhnit. Totul este hotă- rît mai dinainte. Dacă ora morţii mele este fixată pentru mîine, nu e nevoie de sabia contelui, pentru ca firul vieţii mele să fie tăiat. Dacă nu

este așa, primejdioasă lui arma nu-mi poate face nimic.

— Nu mă face să-mi pierd răbdarea ! strigă el, în- torcîndu-se repede spre mine. Orice clipă de răgaz ce ne rămîne e prețioasă și trebuie folosită — nu pentru a exersa, fiindcă în teorie ești desăvîrșit, iar calmul tău — aici oftă — e fără leac. Nu există decît un mijloc pentru a te salva. întoarce-te spre Maica Domnului de la Ein- siedeln, și nu obiecta că ești protestant — o dată e ca niciodată ! Va fi de două ori mișcată că un om ce nu crede în ea își pune viața în mîinile ei! Mai ai destul timp să rostești multe *Ave Maria* pentru mîntuirea ta și, crede-mă, maica harurilor nu te va părăsi în impas ! Calcă-ți pe inimă, prietene, și urmează-mi sfatul.

—Lasă-mă-n pace, Boccard ! îi replicai, indignat de ciudata lui propunere și totuși mișcat de dragostea pe care mi-o arăta.

El însă mai stărui zadarnic o vreme. Apoi puserăm la cale cele trebuitoare pentru a doua zi și el își luă rămas bun.

In ușă se mai întoarse o dată spre mine și spuse :

— Numai un suspin, Schadau, înainte de a adormi !

CAPITOLUL AL ȘASELEA

A doua zi dimineață fui sculat din somn printr-o smu- citură. Lîngă patul meu se afla Boccard.

— Sus ! strigă el, trebuie să ne grăbim, dacă nu vrem să ajungem prea tîrziu! Am uitat să-ți spun ieri de cine va fi secondat contele — de Lignerolles. O insultă în plus, dacă vrei! Dar avem avantajul că acest onorabil martor își va ține gura, dacă îți vei răni serios adversarul — Boccard oftă — fiindcă are o mie de motive să nu atragă în nici un fel asupra sa atenția publică.

In vreme ce mă îmbrăcam, băgai de seamă că prietenului meu îi stătea pe inimă o rugăminte pe care se trudea să n-o rostească.

Puseserm pe mine pieptarul de călătorie, confecționat la Berna, după datina elvețiană, cu două buzunare tari în ambele părți și-mi apăsasem pe frunte pălăria de pîslă cu borurile largi, cînd Boccard, copleșit de emoție, mă îmbrățișă deodată și, după ce mă sărută, își lipi de pieptul meu capul cu păr cîrlionțat. Această manifestare exaltată de simpatie mi se păru

nebărbătească şi, ca să-l liniştesc pe Boccard, îi îndepărtai cu amîndouă mîinile capul parfumat. În clipa aceea, mi se păru că prietenul meu îmi umblase la pieptar, dar pentru că timpul ne grăbea, nu dădui atenţie acestui lucru.

Străbăturăm tăcuţi uliţele învăluite în liniştea dimineţii, în vreme ce începu să plouă încet, ieşirăm pe poarta care tocmai fusese deschisă şi, la mică distanţă de aceasta, dădurăm de o grădină înconjurată de un zid ruinat. Locul acesta părăsit fusese ales pentru întîlnire.

Intrarăm în grădină şi-i zărirăm pe de Guiche şi Lignerolles plimbîndu-se în aşteptarea noastră între şirurile de fagi ce mărgineau aleea principală. Contele mă salută cu o politeţe batjocoritoare. Boccard şi Lignerolles se apropiară, ca să aleagă locul de luptă şi armele.

— Dimineaţa e rece, spuse contele, dacă n-ai nimic împotrivă, să luptăm păstrîndu-ne pieptarele.

— Domnul nu poartă zale ? întrebă Lignerolles, fă- cînd un gest ca şi cum ar fi voit să-mi pipăie pieptul.

De Guiche îi ceru printr-o privire să renunţe.

Ni se dădură două spade lungi. Lupta începu şi-mi dădui seama numaidecît că mă aflam în faţa unui adversar care mă întrecea în îndemînare şi, totodată, era de im calm desăvîrşit. După ce-mi încercă puterea cu cîteva lovituri date ca pe terenul de scrimă, în joacă, ţinuta lui neglijentă se schimbă cu totul. Deveni de o se- rioziţate de moarte. Efectuă o cvartă şi începu să atace de la o clipă la alta într-un ritm accelerat. Parada mea venea tocmai la timp; dacă ar fi repetat acelaşi asalt doar cu puţin mai repede, aş fi fost pierdut. Îl vedeam zîmbind cu satisfacţie şi- mi aşteptam cu resemnare sfîr- şitul.

Lovitura veni ca fulgerul, dar lama de oţel flexibil se îndoi în sus, ca şi cum ar fi dat de un obiect dur, parai, contraatacai şi înfipsei spada în pieptul contelui care, sigur de efectul loviturii sale, se plecase mult înainte. De Guiche păli, deveni cenuşiu, scăpă arma din mînă şi se prăbuşi.

Lignerolles se aplecă asupra muribundului, în timp ce Boccard

mă trase de-acolo.

Ocolirăm în grabă mare zidul oraşului pînă la altă poartă apropiată, unde Boccard intră cu mine într-o circiumă cunoscută de el. Trecurăm prin tindă şi ne aşezarăm sub un frunzar des din spatele casei. În dimineaţa umedă, toate păreau încă neînsufleţite. Prietenul meu ceru vin, care ne fu adus după un răstimp de o fată somnoroasă. Boccard începu să soarbă băutura cu aerul unui om mulţumit, în vreme ce eu lăsam paharul din faţa mea neatins. Încrucişasem braţele pe piept şi-mi plecasem capul. Mortul îmi stătea pe suflet.

Boccard mă îndemnă să beau şi, după ce golii paharul, ca să-i fiu pe plac, începu :

— Oare anumiţi oameni nu-şi vor schimba acum părerea despre Maica Domnului de la Einsiedeln ?

— Lasă-mă-n pace ! îl repezii eu morocănos. Ce legătură are asta cu faptul că am omorît un om ?

— Mai mult decît îţi trece prin minte ! răspunse Boccard cu o privire plină de reproş. Numai ei trebuie să-i mulţumeşti că şezi aici lîngă mine ! îi eşti dator o luminare groasă !

Ridicai din umeri.

— Necredincioasule ! strigă el şi, vîrînd mîna în buzunarul meu din stînga pieptului, scoase triumfător medalionul pe care obişnuia să-l poarte aninat la gît şi pe care de dimineaţă mi-l vîrîse fără să ştiu în piept, în vreme ce mă îmbrăţişa cu ardoare.

În clipa aceea îmi căzu parcă o legătură de pe ochi.

Medalionul de argint oprise lovitura care trebuia să-mi străpungă inima. Mai întîi mă cuprinse un sentiment de ruşine amestecată cu mînie, ca şi cînd aş fi trişat şi mi-aş fi apărat pieptul, împotriva legilor duelului. Intervenea şi ciuda că-mi datoram viaţa unui idol.

— Mai bine aş fi murit, mormăii, decît să mă văd salvat printr-o superstiţie neroadă.

Dar treptat, treptat, gîndurile mi se luminară. Gasparde îmi veni în minte şi, odată cu ea, toate darurile vieţii. Eram recunoscător pentru lumina soarelui ce mi se dăruia din nou, iar cînd privii iar în ochii bucuroşi ai lui Boccard, nu mă mai putui hotărî să mă ciorovăiesc cu el, oricît aş fi

dorit-o. Superstiția lui era condamnabilă, dar devotamentul său prietenesc îmi salvase viața.

îmi luai un afectuos rămas bun de la el și pornii în grabă înaintea lui pe poartă și de-a curmezișul orașului, îndreptîndu-mă spre casa amiralului care mă aștepta la această oră.

Acolo imi petrecui dimineața la masa de scris, de data aceasta însărcinat cu cercetarea listei de cheltuieli pentru echiparea detașamentului de voluntari hughenoți, a- flat în Flandra. Cînd, într-o clipă de răgaz, amiralul se apropie de mine, îmi luai îndrăzneala să-l rog să mă trimită în Flandra, ca să iau parte la invazie și să-i trimit vești rapide și vrednice de încredere despre mersul acțiunii.

— Nu, Schadau, răspunse el, clătinînd din cap, nu te pot expune pericolului de a fi tratat ca francțiror și spîn- zurat. Altceva e dacă va trebui să cazi lîngă mine după declararea ostilităților. Sînt dator față de tatăl dumitale să nu te pun în altă primejdie decît aceea a unei morți ostășești vrednice de cinste !

Cam pe la ora prînzului, anticamera se umplu în- tr-un chip neobișnuit și se auzeau de acolo convorbiri din ce în ce mai animate.

Amiralul îl chemă pe ginerele său, Teligny, care-l informă că în zori contele de Guiche căzuse într- un duel, iar martorul său, rău famatul Lignerolles, pusese pe ser- vitorii contelui să-i ia cadavrul din fața portii St. Michel și, înainte de a fugi, le spusese doar că stăpînul lor fusese ucis de mina unui hughenot necunoscut.

Coligny își încruntă sprincenele și izbucni :

— N-am interzis ou asprime, n-am amenințat, n-am implorat, n-am conjurat ca în aceste vremuri nefaste nici unul dintre oamenii noștri să nu înceapă sau să nu ac- cepte nici o dispută care să poată duce la un deznoda- mînt sîngeros ! Duelul ca atare este o faptă cu care nici un creștin nu-și poate împovăra conștiința, dacă nu există motive categorice, iar în aceste zile, cînd o scînteie ce-ar sări în butoiul de pulbere ne poate duce pe

toți la pierzanie, devine o crimă împotriva coreligionarilor noștri și a patriei.

Aplecat deasupra socotelilor mele, nici măcar n-am ridicat ochii și am fost bucuros cînd mi-am terminat lucrul. Întors la han, am cerut să-mi fie dus bagajul la casa croitorului Gilbert.

Un bărbat bolnăvicios, cu o mutrișoară sperioasă, mă conduse, cu multe politeți, în odaia ce-mi era destinată. Odaia era mare și aerisită și, situată la ultimul etaj al casei, îngăduia privirii să cuprindă întreg cartierul, o mare de acoperișuri, din care se ridicau spre cerul înnorat vîrfurile unor turnuri.

— Aici sînteți în siguranță ! spuse Gilbert cu o voce subțire, ceea ce mă făcu să zîmbesc.

— Mă bucur, replicai, că sînt găzduit de un coreligionar.

— Coreligionar ? murmură croitorul. Nu vorbiți așa tare, domnule căpitan. E-adevărat, sînt un creștin evanghelic și — dacă nu s-o putea altfel — vreau să și mor pentru mîntuitorul meu, dar să fiu ars, cum s-a întîmplat cu Du Bourg în piața Greve[20] ! am fost de față, eram pe atunci un băiețaș — așa ceva mă umple de fiori !

— Nu te teme, îl liniștii eu, vremurile acelea au trecut, iar edictul de pacificare ne îngăduie tuturor practicarea liberă a religiei.

— Să dea Domnul să rămînă așa ! suspină croitorul. Dar dumneavoastră nu cunoașteți plebea Parisului nostru. E un popor sălbatic și pizmaș, iar noi, hughenoții, avem privilegiul de a-i scoate din fire. Fiindcă trăim retrași, cinstiți și cumsecade, ne învinuiesc că vrem să ne arătăm a fi mai buni decît ei, dar, Doamne sfinte, cum n-am fi mai buni, de vreme ce respectăm cele zece porunci !

Noua mea gazdă mă părăsi, iar spre seară trecui alături, la locuința consilierului parlamentar, îl găsii extrem de abătut.

— O fatalitate nenorocită planează asupra cauzei noastre, începu el. Ai aflat, Schadau ? Un curtean de vază, contele de Guiche, a fost ucis azi-dimineață în duel de un hughenot. Întreg Parisul e în fierbere și mă gîndesc că pater Panigarola nu va pierde prilejul să ne denunțe pe

noi toți ca pe o bandă de ucigași și, într-una din predicile sale de seară, să-l proclame pe virtuosul său protector — căci de Guiche frecventa cu asiduitate biserica — un martir al credinței catolice... Mă doare capul, Schadau, și vreau să mă odihnesc. Vei lua cina numai cu Gasparde.

În timpul acestei convorbiri, Gasparde stătuse lîngă fotoliul bătrînului, sprijinindu-se gînditoare de speteaza, în seara aceea era foarte palidă și ochii ei mari, albaștri, priveau cu seriozitate și tristețe.

Rămași singuri, stăturăm cîteva clipe tăcuți alături, în sufletul meu se isca supărătoarea bănuială că ea, ca- re-mi ceruse s-o apăr, dădea acum îngrozită înapoi din fața celui pătat de sînge. Ciudata întîmplare care mă salvase și pe care nu i-o puteam mărturisi Gaspardei, fără a-i jigni profund sentimentele calvine, îmi tulbura conștiința mai mult decît vina, ușoară după mentalitatea bărbătească, de ai fi vărsat sîngele unui om. Gasparde simțea că sufletul mi-era împovărat și nu putea căuta explicația decît în uciderea contelui și în consecințele nefaste rezultate din aceasta asupra partidei noastre.

După un răstimp, ea spuse cu o voce înăbușită :

— Așadar, tu l-ai ucis pe conte ?

— Eu, fu răspunsul.

Fata tăcu din nou. Apoi, cu o hotărire bruscă, se apropie de mine, mă cuprinse cu amîndouă brațele și mă sărută cu pasiune pe gură.

— Oricе crimă ai fi făcut, spuse ea răspicat, sînt complicea ta. Din pricina mea ai săvîrșit această faptă. Eu sînt aceea care te-am împins în păcat. Ți-ai riscat viața pentru mine. Aș vrea să te răsplătesc, dar cum s-o fac ?

Îi apucai amîndouă mîinile și strigai :

— Gasparde, îngăduiemi, ca astăzi, să fiu și mîine, și poimîine, și întotdeauna apărătorul tău ! împărtășește cu mine primejdia și salvarea, vina și mîntuirea ! Să fim uniți și nedespărțiți pînă la moarte !

— Uniți și nedespărțiți! spuse ea.

CAPITOLUL AL

CAPITOLUL 7

EA.

Din ziua fatală, cînd l-am ucis pe de Guiche şi am cîştigat dragostea Gasparzei a trecut o lună. Scriam zilnic în biroul amiralului, care părea mulţumit de lucrul meu şi mă trata cu o încredere crescîndă. Simţeam că intimitatea relaţiilor mele cu Gasparde nu-i rămăseseră necunoscute, fără însă ca el să fi făcut aluzie fie şi prin- tr-un cuvînt la aceasta.

În acest timp, situaţia protestanţilor din Paris se în- răutăţise vizibil. Atacul din Flandra nu reuşise şi se simţea că retragerea avusese atît la curte, cît şi în mulţime un ecou defavorabil. Căsătoria regelui de Navarra cu fermecătoarea, dar uşuratica soră[21] a lui Carol adînci prăpastia dintre cele două partide, în loc s-o astupe. Cu puţin mai înainte, Jeanne d'Albert, mama navarezului, pe care hughenoţii o venerau din pricina calităţilor sale personale, murise subit, se spunea, otrăvită [M].

Chiar în ziua nunţii, amiralul, în loc să ia parte la slujbă, se plimbase cu paşi mărunţi în sus şi- n jos prin piaţa Notre-Dame şi rostise, el care era altminteri atît de prudent, un cuvînt ce-a fost răstălmăcit cu cea mai mare duşmănie împotriva lui. „Notre-Dame, spusese el, este împodobită cu steaguri care ne-au fost smulse în războiul civil, trebuie scoase şi înlocuite cu trofee mai glorioase !" Amiralul se referise la steagurile spaniole, dar cuvintele lui au fost interpretate greşit.

Coligny mă trimise cu o însărcinare la Orléans, unde se afla cavaleria germană. Cînd m-am întors şi am intrat în locuinţa mea, Gilbert îmi ieşi în întîmpinare cu faţa răvăşită.

— Aţi aflat, domnule căpitan, se jelui el, că amiralul a fost rănit mişeleşte ieri, cînd se întorcea de la Luvru spre palatul lui ? Nu mortal, se zice, dar la vîrsta lui şi cu grijile mari care-l apasă, cine ştie cum o să se sfîr- şească asta. Iar dacă moare el, ce se va întîmpla cu noi ?

Alergai spre locuinţa amiralului, dar nu fui primit. Portarul îmi spuse că în casă se află oaspeţi înalţi, regele şi regina mamă.

Ştirea aceasta mă linişti, fiindcă, în naivitatea mea, socotii cu neputinţă ca regina mamă să fie părtaşă la crimă şi să-şi viziteze ea însăşi victima. Regele însă, mă asigură portarul, e furios din cauza perfidului atentat la viaţa prietenului său, la care ţinea ca la un părinte.

îmi îndreptai acum paşii înapoi spre locuinţa consilierului parlamentar, pe care-l găsii prins într-o convorbire animată cu o personalitate remarcabilă, un bărbat de vîrstă mijlocie, ale cărui gesturi pline de vioiciune trădau pe francezul din sud şi care purta ordinul St. Michel[2:1]. Nu mai văzusem niciodată ochi atît de inteligenţi. Străluceau de spirit, iar numeroasele cute şi linii din jurul ochilor şi al gurii se mişcau într-un joc nelimitat sub îmboldul unor gînduri poznaşe şi pătrunzătoare.

— Bine c-ai venit, Schadau ! îmi strigă în întîmpinare consilierul, în vreme ce eu comparam involuntar chipul nevinovat al Gaspardei, pe care se oglindea puritatea unui suflet simplu şi viguros, cu firea de om abil a oaspetelui — bine c-ai venit! Domnul Montaigne[24] vrea să mă ia cu forţa în castelul său din Perigord...

— Vreau să-l citim acolo împreună pe Horaţiu, interveni străinul, aşa cum am făcut-o cîndva la băile de la Aix, unde am avut plăcerea să-l cunosc pe domnul consilier.

— Crezi dumneata, Montaigne, continuă consilierul, că-i pot lăsa singuri pe copii ? Gasparde nu vrea să se despartă de naşul ei şi de acest tînăr din Berna.

— Ei asta-i, glumi domnul Montaigne, înclinîndu-se în faţa mea, ca să se-ntărească în virtute, au să citească împreună Cartea lui Tobit[25] ! Apoi, văzînd chipul meu serios, schimbă tonul. Scurt şi cuprinzător, încheie el, dragul meu consilier, vii cu mine !

— Se pune oare la cale un complot împotriva hu- ghenoţilor ? întrebai eu, devenind atent.

— O conjuraţie ? repetă gasconul. Nu ştiu ! Dacă nu cumva una asemănătoare aceleia pe care o urzesc norii, mai înainte de a se dezlănţui furtuna. Cînd patru cincimi dintr-o naţiune sînt obligate de ultima cincime la ceva ce ele nu vor — adică la războiul din Flandra — atmosfera se poate umple

într-adevăr de electricitate. Şi nu mi-o lua în nume de rău, tinere, voi, hughenoţii, încălcaţi cel dintîi principiu al înţelepciunii vieţii : nu este îngăduit să jigneşti un popor, în mijlocul căruia trăieşti, prin disprețul arătat datinilor sale.

—Dumneavoastră socotiţi religia printre datinile unui popor ? întrebai eu indignat.

—Într-un anume sens, da, fu el de părere, totuşi de data aceasta mă gîndeam la anumite deprinderi ale vieţii cotidiene : voi, hughenoţii, vă îmbrăcaţi mai sobru, aveţi chipuri serioase, nu înţelegeţi de glumă şi sînteţi tot atît de ţepeni ca gulerele voastre. Pe scurt, vă izolaţi de ceilalţi, iar asa ceva se pedepseşte în cel mai mare oraş, ca şi în cel mai mic sat! Ducii de Ghise înţeleg mai bine viaţa ! Tocmai treceam, cînd ducele Henri cobora în faţa palatului său şi strîngea mîinile cetăţenilor ce-l înconjurau, vesel ca un francez şi comod ca un neamţ. Aşa e bine ! Doar sîntem toţi din acelaşi aluat, iar săpunul nu e scump!

Aveam impresia că prin tonul acesta glumeţ gasconul ascunde griji apăsătoare şi voiam să-l fac să vorbească mai departe, cînd bătrînul servitor anunţă sosirea unui curier al amiralului, care ne chema grabnic la el pe mine şi pe Gasparde.

Gasparde îşi puse un voal des şi o porniram repede.

Pe drum, fata îmi povesti cîte pătimise în lipsa mea.

— Pe lîngă ce-am suferit, să merg călare alături de tine sub ploaia de gloanţe mi s-ar părea Un joc ! mă asigură ea. Plebea de pe strada noastră este aşa de aţi- ţată, încît n-am putut să ies din casă fără să fiu urmărită cu insulte. Dacă mă îmbrăcam după starea mea, mi se striga : „Priviţi-o pe îngîmfată !" Dacă purtam îmbrăcăminte modestă, auzeam : „Priviţi-o pe fătarnică !" O zi, o săptămînă, mai poţi să suporţi aşa ceva, dar cînd vezi că nu se mai sfLrşeşte ! Situaţia noastră aici la Paris îmi aminteşte de acel italian pe care duşmanul său l-a aruncat într-o carceră cu patru ferestre mici. Cînd s-a trezit a doua zi de dimineaţă, nu mai erau decît trei ferestre, în următoarea, numai două, în a treia, numai una, pe scurt, omul a înţeles că duşmanul său infernal îl zăvorise într-o maşinărie, care se preschimba treptat într-un sicriu înăbuşitor.

Vorbind astfel, ajunserăm la locuinţa amiralului, care ne chemă numaidecît la el.

Şedea ridicat în patul său, cu braţul stîng rănit în eşarfă, palid şi istovit. Lîngă el stătea în picioare un cleric cu barba cărunţă. Nu ne lăsă timp să vorbim.

— Clipele mele sînt numărate, spuse el, ascultaţi-mă şi faceţi ceea ce vă spun ! Tu, Gasparde, îmi eşti rudă •de sînge prin scumpul meu frate. Nu e acum momentul să

tăinuim ceea ce tu ştii şi ceea ce pentru Schadau nu trebuie să rămînă ascuns. Mama ta a fost nefericită din cauza unui francez ; nu vreau ca şi tu să ispăşeşti păcatele poporului nostru. Noi plătim greşelile părinţilor noştri. Tu însă, atît cît lucrul acesta depinde de mine, trebuie să duci o viaţă cucernică şi liniştită pe pămîntul german.

Întorcîndu-se apoi spre mine, continuă :

— Schadau, n-ai să-ţi desăvîrşeşti instrucţia militară sub comanda mea. Aici lucrurile iau o întorsătură urîtă. Viaţa mi se apropie de sfîrşit, iar moartea mea înseamnă război civil. Nu vă amestecaţi, vă interzic. Ia mîna Gas- pardei, ţi-o dau de soţie. Du-o fără zăbavă în patria ta. Părăsiţi această nefericită Franţa, îndată ce veţi auzi de moartea mea. Orînduieşte-ţi un adăpost pe pămînt elveţian, apoi intră în serviciul prinţului de Oraţia şi luptă pentru cauză cea dreaptă !

Amiralul făcu apoi un semn bătrînului şi-i ceru să ne cunune.

— Fă-o repede, şopti el, sînt obosit şi am nevoie de odihnă.

Îngenunchearăm lîngă patul lui, iar păstorul îşi îndeplini oficiul, împreunîndu-ne mîinile şi rostind din memorie cuvintele liturgice.

Apoi, amiralul ne binecuvîntă cu dreapta lui de asemenea schilodită.

— Fiţi fericiţi! încheie el, se lăsă pe pat şi-şi întoarse faţa spre perete.

Cum şovăiam să părăsim odaia, mai auzirăm respiraţia regulată a celui ce adormea liniştit.

În tăcere, stăpîniţi de sentimente ciudate, ne întoarserăm la locuinţa consilierului Chatillon, pe care-l găsirăm continuînd discuţia aprinsă cu domnul Montaigne.

— Am cîştigat! strigă bucuros acesta, papa s-a învoit şi eu însumi am să-i fac bagajele, fiindcă mă pricep foarte bine la aşa ceva.

— Du-te, dragă unchiule ! îl îndemnă Gasparde pe consilier. Nu-ţi face griji în privinţa mea. De-acum înainte, «ista e datoria soţului meu.

Zicînd acestea, Gasparde îmi apăsă mîna pe pieptul ei. Îl îndemnai şi eu pe bătrîn să plece cu Montaigne.

Deodată, în vreme ce stăruiam cu toţii şi credeam că l-am convins, Chatillon întrebă :

— Amiralul a părăsit Parisul ?

Cînd auzi că amiralul rămîne şi va rămîne în pofida insistenţelor alor săi, chiar dacă starea sănătăţii i-ar îngădui să plece, Chatillon strigă cu ochii strălucitori şi cu o voce fermă pe care nu i-o cunoşteam :

— Atunci rămîn şi eu! Am fost de multe ori în viaţă las şi egoist; n-am stat alături de Coreligionarii mei cum ar fi trebuit, dar în această oră supremă nu vreau să-i părăsesc.

Montaigne îşi muşca buzele. Toate stăruinţele noastre nu mai foloseau la nimic, bătrînul rămase la hotărîrea lui.

Gasconul îl bătu pe umăr şi-i spuse cu o undă de ironie:

— Copil bătrîn ce eşti, te înşeli singur dacă-ţi închipui că acţionezi din eroism. O faci din comoditate. Ai devenit prea greoi, ca să-ţi mai părăseşti cuibul confortabil, chiar cu pericolul ca mîine să ţi-l spulbere furtuna. E şi aceasta un punct de vedere, şi în felul tău ai dreptate.

Expresia ironică de pe chipul fin al lui Montaigne se preschimbă într-o tristeţe profundă, el îl îmbrăţişă pe Chatillon, îl sărută şi plecă în grabă.

Consilierul, care era foarte tulburat, dori să rămînă singur.

— Lasă-mă, Schadau, spuse el, strîngîndu-mi mîna. Mai treci pe-aici astă-seară, înainte de a te duce la culcare.

In uşă, Gaspărde, care mă însoţi, îmi smulse brusc pistolul de călătorie pe care-l aveam încă înfipt în cingătoare.

— Lasă-l! o prevenii. E încărcat.

— Nu, rîse ea, zvîrlindu-şi capul pe spate, îl păstrez ca zălog că n-ai să ne uiţi astă-seară ! Şi fugi numaidecît în casă.

CAPITOLUL AL OPTULEA

In odaia mea se afla o scrisoare de la unchiul meu, de formatul obişnuit, cu adresa scrisă în binecunoscutele trăsături de modă veche. Impresiunea roşie a sigiliului cu deviza : *Pelerin et Voyageur* era de data aceasta foarte lăbărţată.

Ţineam încă scrisoarea nedesfăcută în mînă, cînd Boccard năvăli înăuntru, fără să bată la uşă.

— Ai uitat de făgăduială, Schadau ? strigă el.

— Ce fagăduială ? întrebai indispus.

— Frumos ! exclamă el cu un rîs scurt, care sună fals. Dacă ai s-o ții tot așa, ai să uiți și cum te cheamă ! În ajunul plecării tale la Orléans, în crîșma „La mauru*, mi-ai jurat că ai să-ți îndeplinești promisiunea făcută de mult, anume să vii să-l saluți pe compatriotul nostru, căpitanul Pfyffer. Din însărcinarea căpitanului, te poftesc la sărbătorirea onomasticii lui, la Luvru. Astăzi e sfîntul

Bartolomeu[26]. Ce-i drept, căpitanul are multe nume, vreo opt sau zece, dar, cum între toate, Bartolomeu cel martirizat e în ochii lui cel mai mare, sărbătorește această zi, ca bun creștin, într-un chip deosebit. Dacă n-ai să vii, o să te socotească un hughenot încăpățînat.

Mi-am amintit, firește, că Boccard mă asaltase deseori cu asemenea invitații și că-l tot aminasem de la o săp- tămînă la alta. Dar că primisem să mă duc în ziua aceea nu-mi aduceam aminte. Poate că totuși îi făgăduisem.

— Boccard, îi spusei, astăzi mi-e cu neputință. Scu-ză-mă față de Pfyffer și lasă-mă acasă.

Boccard începu să stăruie într-un chip ciudat, cînd glumind și spunînd nerozii copilărești, cînd implorîndu- mă și conjurîndu-mă. În cele din urmă izbucni:

— Cum ? Așa iți ții tu cuvîntul de onoare ?

Fiindcă nu eram sigur că nu-mi dădusem cuvîntul și nu puteam să las să apese asupra-mi această învinuire, am primit în cele din urmă să-l însoțesc, chiar dacă fără nici o plăcere. Mă tocmii cu el pînă cînd îmi făgădui că după o oră mă va lăsa să plec și o porniram spre Luvru.

Parisul era învăluit în liniște. Intîlnirăm numai cîteva grupuri de cetățeni caTe discutau în șoaptă despre starea amiralului.

Pfyffer ocupa o încăpere la parter, în curtea cea mare a Luvrului. M-am mirat, văzînd ferestrele sale slab luminate și aflînd o tăcere de mormînt în locul larmei vesele a unui chef. Cînd

intrarăm, căpitanul stătea singur în mijlocul odăii, înarmat din cap pînă-n picioare, adîn- <cit în lectura atentă a unei depeşe, pe care părea c-o silabiseşte, căci urmărea rîndurile cu degetul arătător de la mîna stîngă. Văzîndu-mă, păşi spre mine şi-mi spuse răstit:

— Sabia dumitale, tinere ! Eşti prizonierul meu.

În acelaşi timp, doi elveţieni, care stătuseră în umbră, se apropiară. Mă trăsei un pas înapoi.

— Cine vă dă drepturi asupra-mi, domnule căpitan ? strigai. Sînt copistul amiralului.

Fără să mă învrednicească măcar cu un răspuns, îmi •apucă spada cu mîna lui şi mi-o luă. De uimire îmi pier- 'duşem cumpătul şi nici nu m-am gîndit să opun rezistenţă.

SO

— Făceţi-vă datoria ! ordonă Pfyffer.

Cei doi elveţieni mă luară între ei şi-i urmai lipsit de apărare, aruncînd o privire mînioasă de reproş spre Boccard. Nu-mi trecea altceva prin minte decît că Pfyffer primise din partea regelui poruncă să mă aresteze din cauza dudului cu de Guiche.

Spre uimirea mea, n-am fost dus decît cîţiva paşi mai departe, pînă la odaia bine cunoscută a lui Boccard. Unul dintre elveţieni scoase o cheie şi încercă să descuie, dar în zadar. Se părea că în grabă i se dăduse altă cheie decît aceea ce trebuia, astfel că-şi trimise camaradul înapoi, să ceară cheia cea bună de la Boccard, care rămăsese cu Pfyffer.

în acest scurt răgaz, trăgînd cu urechea, auzii vocea i aspră şi dojenitoare a căpitanului :

— Pozna asta nebunească a dumitale mă poate costa postul ! Să sperăm că în noaptea asta de iad n-o să ne ceară socoteală nimeni ; dar cum îl scoatem noi mîine pe eretic din Luvru ? Să mă ierte sfinţii că salvez viaţa unui hughenot — dar nici nu-i putem lăsa pe blestemaţii ăştia de francuji să-l măcelărească pe un compatriot şi un cetăţean al Bernei — în privinţa asta, ai iar dreptate, Boccard...

Acum, uşa se deschise şi mă pomenii în odaia cufundată în întuneric, cheia fu răsucită în spatele meu şi auzii cum e trasă un zăvor greu.

Măsurai, păşind încolo şi-ncoace,

chinuit de gînduri, încăperea ce-mi era bine cunoscută din cîteva vizite, în vreme ce fereastra aşezată sus şi zăbrelită cu vergele de fier se lumina, căci răsărea luna. Oricum aş fi sucit lucrurile, singurul motiv probabil al arestării mele era şi răminea duelul. E-adevărat, ultimele cuvinte îmbufnate ale lui Pfyffer păreau de neînţeles, dar poate că nu auzisem bine, sau viteazul căpitan era cam băut. încă mai de neînţeles, ba chiar înfiorătoare îmi apărea purtarea lui Boccard, pe care nu l-aş fi crezut niciodată în stare de o asemenea trădare ruşinoasă.

Cu cît mai mult gîndeam la cele întâmplate, cu atît eram mai copleşit de îndoieli neliniştitoare şi de contradicţii cu neputinţă de dezlegat.

Se plănuia oare într-adevăr o acţiune sîngeroasă împotriva hughenoţilor ? Era de închipuit aşa ceva ? Putea oare regele, dacă nu-şi pierduse mintile, să aprobe nimicirea unei părţide, a cărei pieire ar fi făcut din el sclavul lipsit de voinţă al orgolioşilor săi veri din Lorena ?

Sau se punea la cale o nouă lovitură împotriva persoanei amiralului şi voiau să îndepărteze de el pe unul dintre slujitorii săi devotaţi ? Mă găseam însă prea neînsemnat, pentru ca ei să se fi gîndit în primul rînd la mine. Regele se mîniase nespus, cînd fusese rănit amiralul. Ar putea oare un om, fără a cădea prada nebuniei, să treacă în numai cîteva ore de la simpatia caldă la nepăsarea tîmpă sau la ura sălbatică ?

In vreme ce-mi frămîntam astfel mintea, inima îmi striga că la această oră soţia mea mă aşteaptă, numărînd minutele, iar eu sînt zăvorît aici, fără măcar să-i pot da de veste.

Continuam să păşesc în sus şi-n jos, cînd orologiul din turnul Luvrului începu să bată ; numărai douăsprezece bătăi. Era miezul nopţii. Mă gîndii să pun un scaun sub fereastra cea înaltă, să mă sui în nişă, să deschid şi, agăţîndu-mă de zăbrelele de fier, să privesc în noapte. Fereastra dădea spre Sena. Totul era cufundat în tăcere. Tocmai voiam să sar înapoi în odaie, cînd, întorcînd privirea, încremenii de groază.

In dreapta mea, pe un balcon de

la catul întîi, atît de aproape că l-aş fi putut atinge cu mîna, zării, luminate ca ziua de lună, trei siluete ce se aplecau peste balustradă, ascultînd în tăcere. Cel mai apropiat de mine se afla regele, ale cărui trăsături nu lipsite de noblețe erau schimonosite infernal de frică, de furie, de nebunie. Nici un coşmar n-ar putea fi mai îngrozitor decît această realitate. Acrim, cînd aştern pe hîrtie aceste întîmplări de mult trecute, îl revăd cu ochii minții pe nefericitul acela
— şi mă cuprind fiori. Lîngă el, sprijinit de balustradă, dîrdîind de frică, fratele său, ducele de Anjou, cu mu- trişoara lui molîie, îngrozitor de feminină. în spatele lor, palidă şi nemişcată, cea mai liniştită dintre ei, stătea Caterina de Medici, cu ochii pe jumătate închişi şi cu c figură aproape indiferentă.
Regele, chinuit parcă de mustrări de conştiință, făcu un gest spasmodic, ca şi cum ar fi vrut să retragă un ordin dat, dar în acea clipă răsună un foc de muschetă, mi se părea, chiar în curtea Luvrului.
— In sfîrşit! şopti regina uşurată, iar cele trei siluete pieriră de lîngă creneluri.
Un clopot din apropiere începu să bată ca de furtună, un al doilea, vin al treilea se porniră să urle împreună cu el; lumini puternice de facle țîşniră ca un incendiu, trosniră împuşcături, iar în închipuirea mea mi se păru că aud gemete de moarte.
Amiralul fusese ucis, în privința aceasta nu puteam avea îndoieli. Dar ce puteau să însemne bătăile de clopot ca de furtună, împuşcăturile la început rărite, apoi din ce în ce mai dese, strigătele de moarte care răzbăteau acum de departe pînă la urechile mele ? Se întîmpla ceva nemaiauzit ? Erau măcelăriți toți hughenoții din Paris ?
Şi Gâsparde, Gâsparde care-mi fusese încredințată de amiral, era prada groazei, alături de bătrînul neputincios ! Mi se făcu părul măciucă, sîngele îmi fierbea în vine. Mă izbii de uşă cu toată puterea, zăvoarele de fier şi lemnul greu de stejar nici nu se clintiră. Căutai pipăind o armă, o unealtă, ca să fărîm uşa, dar nu găsii nimic. Lovii în scînduri cu

pumnii, cu picioarele, strigai să mi se dea drumul — afară, gangul rămase tăcut ca un mormînt.

Mă săltai din nou în nişa ferestrei şi smucii ca un disperat zăbrelele de fier, dar erau de neclintit.

Tremuram ca în friguri, dinţii îmi clănţăneau. Aproape scos din minţi, mă aruncai pe patul lui Boccard şi începui să mă tăvălesc îngrozit de moarte. In cele din urmă, cînd se crăpa de ziuă, căzui într-o stare de nedescris, între trezie şi aţipeală. Mi se părea că sînt încă agăţat de zăbrelele de fier şi privesc afară spre Sena ce curgea fără odihnă. Deodată din valuri se ridică o femeie pe jumătate goală, strălucind în bătaia lunii, o zeiţă a fluviului, rezemată pe urna ei din care ţîşnea apă, aşa cum poate fi văzută la fîntînile arteziene de la Fontainebleau, şi începu să vorbească. Dar cuvintele ei nu-mi erau adresate mie, ci unei femei de piatră ce susţinea foarte

aproape de mine balconul pe care stătuseră cei trei conjurați din casa regală.

— Surioară, întrebă zeița din fluviu, știi tu poate de ce se ucid între ei ? Aruncă leș după leș în albia mea curgătoare și sînt toată mînjită de sînge. Vai, vai ! Oare cerșetorii pe care-i văd seara spălîndu-și zdrențele în apa mea îi răpun pe cei bogați ?

— Nu, murmură femeia de piatră, se omoară fiindcă nu se înțeleg asupra drumului adevărat spre fericirea veșnică.

Chipul rece al femeii de piatră se strîmbă a dispreț, ca și cînd ar fi rîs de o nemăsurată prostie...

În această clipă, ușa scîrțîi, sării în picioare din atîpeala mea și-l zării pe Boccard, palid și grav, cum nu-l mai văzusem niciodată, iar în spatele său, doi oameni de-ai lui, dintre care unul purta un coșciug de pînză și o cană de vin.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Boccard, strigai și mă repezii spre el, ce s-a petrecut azi-noapte ?... Vorbește !

El îmi luă mîna și voi să se așeze lîngă mine pe pat. Mă smulsei și-l conjurai să vorbească.

— Liniștește-te ! spuse el. A fost o noapte cumplită. Noi, elvețienii, n-am avut ce face, regele a poruncit.

— Amiralul e mort ? întrebai, privindu-l țintă.

Răspunse afirmativ cu o înclinare a capului.

— Și ceilalți șefi hughenoți ?

— Morți. Dacă nu cumva unul sau altul că navare-zul, a scăpat prin favoarea specială a regelui[27]

— Baia de sînge s-a terminat ?

— Nu, continuă încă bezmetică pe străzile Parisului. Nici un hughenot nu trebuie să rămînă în viaţă.

În acea clipă, gîndul la Gasparde îmi trecu asemeni unui fulger fierbinte prin creier şi tot restul pieri în întuneric.

— Lasă-mă ! strigai. Soţia mea ! Biata mea soţie!

Boccard mă privi mirat şi întrebător.

— Soţia ta ? Eşti însurat ?

— Fă-mi loc, nefericitule ! strigai şi mă repezii asupra lui, căci mi se pusese în cale.

Ne-am luat la trîntă şi l-aş fi biruit, dacă unul dintre elveţienii lui nu i-ar fi venit în ajutor, în vreme ce al doilea supraveghea uşa.

Fui doborît în genunchi.

— Boccard ! gemui. În numele milostivului Dumnezeu — pe tot ce ţi-e mai scump — pe capul tatălui tău — pe fericirea mamei tale — milostiveşte-te de mine şr dă-mi drumul ! Doar îţi spun, omule, soţia mea se află acolo, afară — poate chiar în clipa asta e omorîtă — poate chiar în clipa asta e batjocorită ! Oh ! Oh ! — şi mă loveam cu pumnii în cap.

Boccard îmi răspunse pe un ton blînd, cum vorbeşti cu un bolnav :

— Ţi-ai pierdut mintile, bietul meu prieten ! N-ai putea face nici cinci paşi pe stradă şi te-ar doborî un glonte ! Toată lumea ştie că eşti copistul amiralului. Vi-no-ţi în fire ! Ceea ce ceri tu, e

cu neputinţă.

Cum şedeam în genunchi, începui să plîng cu sughiţuri ca un copil.

Încă o dată, pe jumătate inconştient ca un om ce se îneacă, ridicai ochii spre mîntuire, în vreme ce Boccard,. tăcînd, lega şnurul de mătase, rupt în timpul luptei, de care era anînată medalia de argint cu imaginea madonei.

— În numele Maicii Domnului de la Einsiedeln ! îl implorai cu mîinile împreunate.

Boccard rămase ca vrăjit, ridică ochii, murmurînd ceva ca o rugăciune. Apoi atinse medalionul cu buzele şi-l vîrî din nou cu grijă în piept ar.

Încă tăceam amîndoi, cînd intră un tînăr stegar ţi- nînd în mînă o depeşă.

— Domnule Bocard, spuse stegarul, în numele regelui şi la ordinul căpitanului, ia doi din oamenii dumitale şi înmînează personal ordinul acesta comandantului Bastiliei.

Stegarul ieşi.

După o clipă de gîndire, Boccard se repezi spre mine, cu ordinul scris în mînă :

— Schimbă-ţi iute îmbrăcămintea cu Cattani, îmi şopti el. Vreau să-ncercăm. Unde locuieşte ea ?

— Insula St. Louis.

— Bine. Bea o-nghiţitură, ai nevoie de putere.

După ce-mi lepădai în grabă veşmintele, mă tmbrăcai cu uniforma unui elveţian din garda regelui, îmi încinsei sabia, apucai halebarda, după care Boccard, eu şi

cil doilea elveţian ne năpustirăm afară.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Chiar din curtea Luvrului, un spectacol înfiorător se oferi ochilor mei. Hughenoţi din suita regelui din Na- varra, ucişi de curînd, alţii cîţiva încă horcăind zăceau unii peste alţii în grămezi. Gonind mai departe de-a lungul Senei întîlnirăm la fiecare pas privelişti de groază. Ici zăcea scăldat în sînge le său un bătrîn cu teasta despicată, colo o femeie palidă ca moartea se zbătea în bra- ţele unui lăncier bestial. O uliţă era tăcută ca un mor- mînt, din alta mai răsunau încă strigăte de ajutor şi stridente gemete de moarte.

Eu însă, nesimţitor faţă de această jale de necuprins, alergam ca un disperat, încît Boccard şi elveţianul abia mă puteau urma. În cele din urmă, ajunserăm la pod şi îl trecurăm. Mă năpustii în goana spre casa consilierului, cu ochii aţintiţi spre ferestrele de sus. La una dintre ele se vedeau braţele unor oameni ce se luptau, un corp omenesc cu părul alb era împins afară. Nefericitul, era Chatillon, se mai agăţă cîteva clipe cu mîinile slabe de pervaz, apoi îşi dădu drumul şi se prăbuşi pe calda- rîm. Trecînd pe lîngă cel zdrobit, urcai din cîteva salturi scara şi intrai în încăpere. Era plină de oameni înarmaţi, iar pe uşa deschisă a bibliotecii răsuna un zgomot săl- batic. Îmi deschisei drum cu halebarda şi o zării pe Gasparde, înghesuită într-un colţ şi înconjurată de o haită care urla înnebunită de pofte şi pe care ea o

ţinea la distanţă cu pistolul meu în mînă ţintind cînd pe unul cînd pe altul. Era palidă ca o statuie de ceară, iar din ochii ei albaştri larg deschişi iradia un foc îngrozitor.

Doborînd tot ce-mi stătea în drum, ajunsei dintr-un salt lîngă ea.

— Slavă Domnului, ai veniţ! mai strigă ea şi căzu leşinată în braţele mele.

Intre timp, Boccard intrase şi el, urmat de elveţian.

— Cetăţeni, urlă el, în numele regelui vă interzic să atingeţi fie şi cu un deget pe această doamnă ! înapoi, dacă vă e dragă viaţa ! Am ordin s-o duc la Luvru !

Ajuns lîngă mine, o aşează pe Gasparde în fotoliul consilierului.

în clipa aceea, din mulţime sări spre noi un ins hidos, cu mîinile şi faţa pline de sînge, în care îl recunoscui pe proscrisul Lignerolles.

— Minciună sfruntată ! strigă el. Ce elveţieni ? — sînt huguenoţi travestiţi şi încă dintre cei mai ticăloşi ! Asta de-aici — te cunosc foarte bine, lunganule netrebnic — l-a ucis pe evlaviosul conte de Guiche, iar ăstălalt a fost de faţă ! Ucideţi-i ! E o faptă vrednică de cinste să-i nimiciţi pe aceşti eretici mizerabili ! Dar de faţă nu vă atingeţi — ea mea !

Sălbaticul se azvîrli furios asupra-mi.

— Bestie, strigă Boccard, ţi-a sosit ceasul ! Loveşte, Schadau !

Cu o mişcare dibace repezi în sus spada scelératului, iar eu îi înfipsei ticălosului spada pînă la mîner în piept. Lignerolles se prăbuşi.

Banda scoase un urlet turbat.

— Să ieşim de-aici ! mă îndemnă prietenul. Ia-ţi femeia în braţe şi urmează-mă !

Boccard şi elveţianul atacară, izbind în dreapta şi-n stînga, mulţimea ce ne despărţea de uşa şi deschise o potecă pe care eu îi urmai repede cu Gasparde în braţe.

Coborîrăm cu bine treptele şi ieşirăm în stradă. Să tot fi făcut

zece paşi, cînd de la una din ferestre răsună o împuşcătură. Boccard se clatină, căută cu mîna nesigură medalionul, îl smulse, rupînd şnurul, îl apăsă pe buzele palide şi se prăbuşi.

Fusese lovit în tîmplă. Prima privire mă încredinţa că-l pierdusem, a doua, îndreptată spre fereastră, că fusese ucis cu pistolul meu pe care Gasparde îl scăpase din mînă şi pe care ucigaşul îl ridica acum jubilînd. Cu hoarda dezlănţuită pe urmele noastre, mă smulsei cu inima sfîşiată de durere de lîngă prietenul meu, lîngă care îngenunchease devotatul său soldat, cotii după colţul apropiat pe uliţa laterală, unde se afla locuinţa mea, ajunsei acolo neobservat şi, strâbătînd repede cu Gasparde casa pustie, urcai în odaia mea.

Pe coridorul primului cat călcâi peste bălţi mari de sînge. Croitorul zăcea ucis, nevasta şi cei patru copii, făcuţi grămadă lîngă vatră, dormeau somnul morţii. Pînă şi căţeluşul lor, iubit de toţi ai casei, zăcea mort lîngă ei. Un miros de sînge umplea toată casa. Urcînd ultima scară, îmi văzui odaia deschisă, uşa pe jumătate sfărî- mată se legăna de vînt.

Găsindu-mi patul gol, ucigaşii nu poposiseră aici prea mult, aspectul sărăcăcios al odăii nu le făgăduise nici o pradă. Cele cîteva cărţi ale mele, zăceau rupte pe podea, în una dintre ele vîrîsem scrisoarea unchiului meu, cînd venise pe neaşteptate Boccard, acum scrisoarea căzuse dintre file, o ridicai şi o vîrîi în buzunar. Puţinii mei bani îi purtam încă din timpul călătoriei asupra mea într-un chimir.

O culcasem pe Gasparde pe patul meu, unde, palidă, părea că adormise, iar eu mă aşezai lîngă ea, reflectînd la ce aveam de făcut. Fata era îmbrăcată modest, ca o servitoare, avusese desigur intenţia să fugă cu părintele ei adoptiv. Eu purtam uniforma gărzii

elveţiene.

O durere sfîşietoare mă copleşi, gîndindu-mă la atît sînge preţios şi nevinovat vărsat mişeleşte.

— Să plecăm din iadul acesta ! rostii cu jumătate de voce, ca pentru mine.

— Da, să plecăm din iadul acesta ! repetă Gasparde, deschizînd ochii şi ridicîndu-se de pe pat. Aici nu mai avem de ce rămîne ! Să ieşim pe poarta cea mai apropiată !

— Mai stai liniştită ! o îndemnai. Intre timp, se va lăsa seara şi poate că amurgul ne va înlesni salvarea.

— Nu, nu, răspunse ea hotărîtă, nu mai rămîn nici o clipă în mocirla asta ! Nu-mi pasă de viaţă, dacă vom muri împreună ! Să pornim de-a dreptul spre cea mai apropiată poartă. Dacă ne vor ataca şi vor voi să mă batjocorească, străpunge-mă cu spada, ucide doi sau trei dintre ei, aşa nu vom muri nerăzbunaţi. Făgăduieşte-mi!

După cîteva clipe de gindire, acceptai, deoarece şi mie mi se părea că trebuie să punem capăt cu orice preţ stării nenorocite în care ne aflam. Se putea ca dimineaţa măcelul să reinceapă, iar noaptea porţile erau mai sever păzite decît în timpul zilei.

Pornirăm la drum pe uliţele scăldate în sînge, păşind încet alături, sub un cer de august lipsit de nori, de un albastru întunecat.

Ajunserăm netulburaţi la poartă.

Sub bolta portiţei camerei de gardă stătea cu braţele încrucişate un oştean loren purtînd eşarfa ducilor de Guise, care ne cercetă cu priviri pătrunzătoare.

— Ia te uită, două păsărele ciudate ! rîse el. încotro vrei să pleci, domnule elveţian, cu surioara matale ?

Ducînd mina la spadă, mă apropiai, hotărît să-i străpung pieptul, căci eram sătul de viaţă şi de minciună.

— Pe toţi dracii ! Dumneavoastră sînteţi, domnule Schadau ? întrebă căpitanul loren, coborînd vocea la ultimele cuvinte. Poftiţi înăuntru, aici nu ne tulbură nimeni.

Ii privii faţa, căutînd să mi-1 amintesc. Era fostul meu profesor de scrimă, boemul.

— Da, eu sînt, continuă el, ghicindu-mi gîndul, şi sînt, cum se pare, în clipa cea mai potrivită.

Cu aceste cuvinte, mă trase în odaie, iar Gasparde ne urmă.

In încăperea cu aer stătut dormeau pe o bancă doi mercenari beţi, cu zarurile şi paharul lîngă ei, pe podea.

— Sus, clinilor ! le strigă căpitanul. Unul dintre mercenari se sculă cu greutate. Căpitanul il apucă şi-l îm- brînci în faţa uşii, ordonîndu-i : Stai de strajă, ticălo- sule ! Să nu treacă nimeni, răspunzi cu viaţa !

Pe celălalt mercenar, care nu scosese decît un gro-hăit, îl azvîrli de pe bancă şi-l împinse sub ea, unde adormitul continuă să sforăie liniştit.

— Aoum, binevoiţi, vă rog, să luaţi loc ! şi căpitanul ne arătă cu un gest cavaleresc banca murdară.

Ne aşezarăm, el apropie un scaun prăpădit, se aşeză călare pe el, sprijinindu-şi cotul de spetează, şi începu pe un ton familiar :

— Şi-acu hai să stăm la taifas ! Cazul dumneavoastră mi-e limpede, nu-i nevoie să-mi daţi vreo explicaţie.

Doriţi un paşaport pentru Elveţia, nu-i aşa ? — Socot de cinstea mea să răspund cu un contraserviciu binelui pe care mi l-aţi făcut cindva, arătîndu-mi frumoasa pe-cete a Wiirttembergului, fiindcă ştiaţi că o cunosc. O mină spală pe ailta. Pecete contra pecete. De data asta, vă pot ajuta eu cu una.

Scotocindu-se prin taşcă, scoase mai multe hirtii.

— Vedeţi, ca un om prevăzător ce sînt, m-am îngri-jit, pentru orice împrejurare, să-i cer onoratului meu duce Henri hîrtiile de drum trebuitoare pentru mine şi oamenii mei, cu care am stat de strajă ieri noapte la amiral. Cuvintele din urmă le însoţi cu un gest de uci-gaş, care mă înfioră. Lovitura putea să dea greş. Ei, sfinţii au avut grijă de acest bun oraş Paris ! Unul dintre paşapoarte — iată-1 — e pe numele unui elveţian concediat din garda regelui, furierul Koch. Vîriţi-1 în buzunar, vă dă cale liberă prin Lorena pînă la graniţa Elveţiei. Chestia asta am rezolvat-o. Cît priveşte călătoria drăguţei dumneavoastră, pentru care, fără linguşire, vă felicit — aici, se înclină spre Gasparde — frumoasa doamnă cu greu ar putea să facă drumul pe jos. Vă pot oferi doi cai, unul chiar cu şa de

damă — fiindcă nici eu nu-s neiubit şi obişnuiesc să ies călare însoţit. Îmi daţi pentru ei patruzeci ducaţi de aur, banii jos, dacă-i aveţi, dacă nu, mă mulţumesc cu cu vin tul dumneavoastră de onoare. Cîaii-s cam istoviţi, fiindcă am venit val vîrtej pînă la Paris, dar pînă la graniţă o să mai ţină.

Boemul chemă pe ferăstruică un rîndaş, care se plimba fără nici o treabă pe la poartă, şi-i dădu ordin să înşeueze în grabă caii.

In vreme ce-i număram pe bancă banii, aproape tot ce aveam, boemul spuse :

— Am aflat cu satisfacţie că aţi făcut cinste maestrului dumneavoastră de scrimă. Amicul Lignerolles mi-a povestit totul. Nu ştia cum vă cheamă, dar v-am recunoscut îndată după descrierea lui. L-aţi străpuns pe de Guiehe ! Pe toţi dracii, asta e ceva! Nu v-aş fi crezut niciodată în stare de una ca asta. Fireşte, Lignerolles era de părere că v-aţi blindat pieptul cu ceva. Una ca asta nu vi se potriveşte, dar la urma urmelor, fiecare se ajută oum poate.

In timpul acestei pălăvrăgeli înspăimântătoare, Gasparde a stat palidă şi tăcută. Ni se aduseră caii, boemul o ajută pe Gasparde, care se înfiora la atingerea lui, să se aşeze bine în şa, eu mă aruncai pe celălalt cal. Căpitanul ne salută, şi pornirăm în galop, salvaţi, pe sub bolta răsunătoare a porţii şi pe puntea bubuitoare.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Peste două săptămîni, într-o dimineaţă proaspătă de toamnă, eu şi tînăra mea soţie urcarăm călare spre ultima creastă a lanţului de munţi care desparte Comitatul liber de ţinutul Neuchâtel. Ajungînd pe creastă, lăsarăm caii să pască şi ne aşezarăm pe o spărtură de stincă.

O vastă privelişte paşnică se întindea în faţa noastră, sub soarele dimineţii. La picioarele noastre străluceau lacurile de la Neuchâtel, Murten şi Biel; mai departe se întindea platoul de un verde proaspăt al ţinutului Fryburg, cu frumoasele linii ale colinelor sale şi cu lizierele întunecate ale pădurilor; munţii cei înalţi, care tocmai se limpezeau din ceaţă, formau fundalul luminos.

— Aşadar, această ţară frumoasă este patria ta şi, în sfirşit, o ţară evanghelică ? întrebă Gasparde.

ii arătai în stingă turnuleţul scinteind în soare al castelului Chaumont.

— Acolo locuieşte bunul meu unchi. Citeva ore încă, şi-ţi va ura bun sosit, ca propriului său copil drag. Aici jos, pe malul lacurilor, se întinde ţinutul evanghelic, dar dincolo, unde poţi distinge vîrfurile turnurilor din Fryburg, începe ţinutul catolic.

Cînd rostii numele de Fryburg, Gasparde căzu pe gînduri.

— Patria lui Boccard ! rosti ea apoi. Iţi mai adud aminte ce vesel era în seara aceea, cînd ne-am intiînit pentru prima dată la Melun ! Acum, tatăl lui îl aşteaptă în zadar — iar el a murit pentru mine.

Lacrimi grele ii căzură de sub pleoape.

Nu-i răspunsei, dar în sufletul meu se desfăşură cu iuţeala fulgerului povestea fatalei Înlănţuiri dintre soarta mea şi aceea a veselului meu compatriot, iar gînduTile mele se învinuiau şi se dezvinovăţeau între ele.

Fără să vreau, dusei mina la piept, în locul unde medalionul lui Boccard reţinuse lovitura ce mi-ar fi adus moartea.

în pieptar, îmi fîşîi ceva ca o hirtie ; scosei scrisoarea necitită a unchiului meu, de care uitasem, şi rupsei. pecetea deformată. Ceea ce citii mă surprinse dureros- Rîndurile sunau astfel :

„Dragă Hans !

Cînd vei primi scrisoarea de faţă, voi fi încheiat sau, mai curind, voi fi început viaţa.

De cîteva zile mă simt foarte slăbit, fără a fi chiar bolnav. în linişte, lepăd ghetele de pelerin şi toiagul de drumeţ. Cîtă vreme mai pot mînui pana, vreau să te vestesc eu însumi de moartea mea, şi să aştern scrisoarea cu propria-mi mînă, pentru ca un scris străin să nu te mîhnească şi mai mult. — După ce voi fi trecut pragul, bătrînul Jochem are însărcinarea să pună o cruce înaintea numelui meu şi să sigileze scrisoarea. Cu roşu, nu cu negru. Să nu porţi veşminte de doliu pentru mine, fiindcă eu plec cu bucurie. îţi las bunurile mele pămîn- teşti, nu le uita pe cele cereşti.

Devotatul tău unchi *Renat*"

Lingă nume, o mînă stîngace zugrăvise o cruce mare. Mă răsucii cu spatele şi dădui frîu liber lacrimilor. Apoi ridicai capul şi mă întorsei spre Gasparde, care şedea cu mîinile împreunate lîngă mine, s-o conduc în casa pustie a copilăriei mele.

ÎMPUŞCĂTURA DIN AMVON

CAPITOLUL INTII

Intr-o zi de octombrie, în a doua oră a serii, doi clerici coborau de la tîtikon, de pe platou, spre debarcaderul de la Obermeilen.[1] De la casa parohială, aflată la o apropiere potrivită de biserică, pe cea dinţii treaptă acoperită cu păşuni şi livezi a lanţului de înălţimi,

drumul cel mai scurt spre golful lacului, apărat printr-un zid în formă de călcîi, ducea printre podgorii pustiite. Culesul se terminase. In dreapta şi în stînga, coardele de viţă înfăţişau numai frunze îngălbenite sau sfîşiate, iar pe fîşiile de teren de' un verde închis dintre butuci înfloreau brinduşele-de-toamnă. Doar de departe mai răsuna din cînd în cînd cîte-un chiot răzleţ de culegător, de la vreo vie al cărei stăpîn experimentat lăsase strugurii să se coacă neobişnuit de mult, pentru ca picăturile să capete cu atît mai multă tărie.

Cei doi, parcă apăsaţi de-un sentiment de toamnă, păşeau unul după altul, fără să rostească un cuvînt. De-altfel, poteca abruptă, acoperită cu lespezi de piatră inegale şi bolovani le oferea o scară incomodă, iar la răstimpuri ii mai scutura şi vîntul ce sufla în rafale violente dinspre vest, peste lac.

Cele dintîi zile ale culesului fuseseră cele mai frumoase din tot anul. Aerul cald mînat de foen dăduse în felul său o înfăţişare idealizată munţilor acoperiţi cu zăpadă şi lacului elveţian, pe cei dintîi legîndu-i într-o singură lumină mare şi tăcută, pe celălalt făcîndu-1 să strălucească în culoarea profundă şi intensă a unui golf meridional de mare, ca şi cum ar fi rîvnit să strămute peste Alpi o privelişte bachică, o frîntură din Italia.

Astăzi însă bătea cu putere un vînt pieziş, iar munţii cei înalţi, desfiguraţi de lumini stridente şi umbre tari,

se arătau ochilor mult prea aproape, cu o înfăţişare pră- păstioasă şi aproape barocă.

— Pfannenstiel, planul tău e lipsit de raţiune ! spuse deodată cel ce mergea înainte, un bărbat scund, vînjos şi, în pofida tinereţii sale, cam rotofei; stătu locului şi-şi întoarse repede faţa înfloritoare spre tovarăşul său de drum, slab şi deşirat.

Acesta, dînd să răspundă, se poticni de-o piatră, căci pînă acum îşi ţinuse privirea neîntrerupt aţintită spre vîrful turnului zvelt din Mythikon,[2] care se înfigea ca un ac in cer, pe o peninsulă acoperită de păduri întunecate de pe celălalt mal. După ce-şi puse din nou in mişcare regulată picioarele lungi, răspunse cu o voce plăcută din piept :

— îmi închipui, Rosenstock, că generalul nu mă va primi ca pe un lestrigon[3]. Mi-e rudă, chiar dacă îndepărtată, iar ieri chiar i-am trimis, cu o dedicaţie politicoasă, disertaţia mea despre simbolistica *Odiseei.*

— Sfîntă simplitate ! mormăi Rosenstock, care-şi datora culoarea viguroasă meseriei înaintaşilor săi, care fuseseră de cînd lumea o cunoscută familie de măcelari şi cîmătari din Ziirich. Nu-1 cunoşti deloc pe cel de colo ! adăugă el, arătînd printr-o scurtă mişcare a bărbiei sale rotunde peste lac, spre un conac de arhitectură italiană, situat în adîncitura nordică a peninsulei acoperite cu stejari. Nu e prea delicat cu rudele, iar disertaţia ta exaltată, care dealtfel i-a uimit pe cei avizaţi, nu-i pentru el decît obiect de batjocură, spre ruşinea ta. Parohul din Utikon suflă în aer, ca şi cum ar fi format un balon de săpun irizant, apoi, după un răstimp, continuă : Crede-mă, Pfannenstielchen, mai bine n-ai avea nimic a face cu cei doi nebuni de dincolo, cu alde Wertmuller. Generalul[4] e o urzică, pe care n-o atinge nimeni fără să se înţepe, iar văru-său, parohul din Mythikon, bătrin cu minte de cch pil, ne face tagma de rîs cu haita lui, cu dulapul lui de arme, cu pocnetele şi bubuiturile lui. Ca vicar, ai pătimit tu însuţi în primăvară, din pricina tuturor acestora. Fireşte, Rahel, cu năsucul ei frumos curbat şi cu gura roşie de cireaşă ! Dar fata nu te iubeşte ! Moşieriţa va ajunge în braţele unui moşier. Se zice că e logodită cu
Leo Kilchsperger. Dar, m-auzi, nu te necăji. Un refuz nu

e un *consilium abeundi* [*]. Ca să te mîngîi: şi eu am fost respins de cîteva ori şi, uite, trăiesc şi prosper, iar de curînd m-am şi căsătorit.

Candidatul cel deşirat aruncă, pe sub păru-i blond zburlit de vînt, o privire deznădăjduită spre colegul său şi oftă jalnic. Lui îi lipsea stratul de grăsime ce îmbrăca muşchii inimii celuilalt.

— Trebuie să plec ! Am să-mi iau lumea-n cap ! strigă el apoi îndurerat. Aici mă prăpădesc! Generalul n-o să refuze să-mi dea postul de pastor militar, acuma liber, al companiei lui veneţiene.

— Pfannenstiel, ţi-o repet, planul tău e lipsit de raţiune ! Rămîi în ţară şi hrăneşte-te cinstit.

— Mă scoţi din fire, se jelui blondul. Nu trebuie să plec şi nu pot să rămîn. Atunci unde să mă duc ? în groapă ?

— Să-ţi fie ruşine ! Ar fi timpul să-ţi vie mintea la cap. Ideea cu postul de pastor militar n-ar fi chiar atît de rea în sine. Vreau să spun, dacă ai fi un om hotărît şi n-ai avea ochi albaştri de copil atît de nevinovaţi. De curînd, generalul mi-a oferit mie postul. Zicea că un coş al pieptului atît de lat ca al meu ar impune oamenilor săi. Fireşte, asta nu-i decît o maimuţăreală! El ştie că sînt un sedentar şi că nu-mi părăsesc podgoria.

— Ai fost dincolo ?

— Alaltăieri. Parohului din Utikon i se sui sîngele la cap de mînie. De cînd s-a întors — abia de-o săptămînă — bătrînul zurbagiu a răscolit oraşul şi lacul. De la Viena, a scris că vine să-şi pună treburile în ordine, mai înainte de următoarea lui campanie. Ei, a venit şi pe dată a început un duruit de căleşti pe malul stîng, spre poiană. Alde Landenberg, Schmidt, Reinhart, toate rudele lui, care altminteri îl evită ca pe-un ciumat pe bătrînul li- ber-cugetător şi zeflemist, au sosit, cu gîndul să-l moştenească. El însă nu e niciodată acasă, ci rătăceşte ca un diavol pe lac de colo pînă colo, iute ca

---

[*] *Consilium abeundi* — sfatul de a pleca ; eliminarea dintr-o şcoală ; aici, concediere *(n. tr.).*

fulgerul, pe o galeră cu douăsprezece vîsle, pe care a echipat-o cu oamenii lui. Enoriaşii mei cască ochii, sînt cuprinşi de nelinişte şi şuşotesc despre vrăjitorie. Dar asta nu-i destul !

De cum se lasă întunericul pînă către dimineaţă, din hornurile casei din poiană se înalţă balauri de foc şi pălălăi luminoase. In loc să doarmă ca tot creştinul, generalul făureşte şi meştereşte ca un lăcătuş, uneori toată noaptea. Am văzut lacăte artistice, adevărate capodopere, pe care nu le poate descuia nici un şperaclu, lucrate de el — mi-a spus-o cu o privire maliţioasă aruncată pieziş spre sărăcia mea apostolică — pentru comori ce vor fi furate de hoţi şi roase de molii. Cred că înţelegi acum, şi jerba de scîntei joacă un rol în treaba asta, e privită şi comentată mult de oamenii care văd în ea calea prin horn a Necuratului. Aşa a tot crescut agitaţia. Încercarea de a-i lămuri pe oameni n-ar duce decît la urmări rele. Eu am ales calea mai scurtă şi am trecut dincolo, să-l previn prieteneşte pe general. Ptiu drace, de seara aia am să-mi aduc aminte cît oi trăi. A răspuns la vorbele mele cu un hohot de rîs batjocoritor, pe urmă m-a apucat de-un nasture de la surtuc şi a dat drumul la un discurs numai furtună şi vijelie, ascultă ce-ţi spun, Pfannenstiel. Am ajuns acasă cu nasturii rupţi şi ca tras pe roată. Mi-a pus dinainte vin de Mosela, dar amestecat ou veninul celor mai mari răutăţi batjocoritoare. A vorbit fireşte şi despre testamentul său, ăsta îi e acum calul de bătaie. „Eşti şi dumneata acolo, sfinţia ta.“ M-am îngrozit. „Uite, am să-ţi arăt paragraful." A deschis dosarul. „Ia citeşte." Am citit — şi ce-am citit, Pfannenstiel ?

„. .Item, scumpului meu prieten, parohului Rosenstock, doi butoni din alamă cu o scobitură închisă cu sticlă, sub care, pe un fond verde, se află cîte trei zaruri minuscule. Cînd dumnealui va gesticula in amvon cu dreaptai, apoi cu stînga, scuturînd astfel nesilit amintitele mici zaruri, va putea, aruncînd repetate priviri piezişe în timpul predicii, să facă un joc amuzant cu el însuşi. Mai sus-numiţii nasturi sînt îndrăgiţi de către cuvioşii din Alger, Tunis şi Tripoli şi-

şi găsesc întrebuinţarea prin moschei în timpul citirii Coranului..."

Acum, gindeşte-te, Pfannenstiel, ce scandal la deschiderea testamentului ! L-am rugat pe nelegiuit, iar el s-a lăsat convins să-mi dea deîndată cu propriile-i mîini darul şi să şteargă din testament paragraful. Ia priveşte ! Şi Rosenstock scoase drăgălaşa jucărioară din buzunarul de la piept.

— Asta-i o scornitură ticăloasă, spuse Pfannenstiel, cu un zîmbet fugar în priviri, fiindu-i prea bine cunoscută plăcerea de a juca zaruTi a parohului din Utikon, şi tu crezi că generalul ii duşmăneşte pe toţi clericii ?

—■ Pe toţi, fără excepţie, de cînd i s-a făcut proces pentru cuvintări ateiste şi a fost condamnat la o amendă serioasă.

— N-a fost o sentinţă prea aspră ? întrebă Pfannenstiel, care îndulcea cu oleacă de mistică mai modestă noţiunea elveţiană de credinţă reformată şi n-avea nici o înclinaţie de prigonitor religios.

— Nicidecum. Doar că a trebuit să plătească toată suma cea mare deodată. In toată viaţa lui, încă din tinereţe, a rostit blasfemii şi astea s-au tot adunat, iar aşa s-a făcut atunci suma. Cînd, în ultimul nostru război civil[5], a asediat în zadar oraşul Rapperswyl, fără să cruţe viaţa oamenilor, ceea ce e prima datorie a unui comandant de oşti republican, opinia publică s-a revoltat, iar noi l-am putut lua de guler. I-am plătit atunci toate nelegiuirile pe care le-a săvîrşit împotriva bisericii naţionale. Acuma, fireşte, nu ne mai putem atinge de comandantul de oşti al maiestăţii sale apostolice[6], altminteri ne pomenim cu pozna că se face catolic, iar necazul ăsta ar fi mai mare decît primul. Se povesteşte că la Viena a luat masa cu iezuiţi şi capucini. Noi, clericii, indiferent cu ce titlu ni se adresează oamenii şi cum ne îmbrăcăm, sîntem totuna, lumea nu se poate lipsi de noi !

Parohul din t)tikon rîse de propria-i glumă şi stătu locului.

—Aici e hotarul podgoriei mele, spuse el. Cu acest

cuvînt îşi denumea comunitatea. După cîte ţi-am povestit, tot mai vrei să treci dincolo la general, Pfannenstiel, tot mai comiţi o asemenea nebunie ?

— Vreau să mai încerc niţel şi cu nebunia, cu înţelepciunea n-am făcut pînă acum nici o ispravă, răspunse Pfannenstiel blajin şi se despărţi de severul său coleg.

Ceva mai tîrziu, îndrăgostitul şi deznădăjduitul candidat şedea pe bancheta transversală a unei bărci lungi şi înguste, pe care tînărul luntraş Blăuling o îndruma spre poiană, tăind lăţimea lacului pe la mijloc cu vîslele abia ridicate din apă.

Masa întunecată şi tăcută a stejarilor şi începuse să-şi azvîrle umbrele negre ale inserării departe peste apele înfiorate. Blăuling, un bărbat serios, închis în el, cu trăsături regulate, nu deschidea gura. Barca lui înainta uniform şi viguros, ca o fiinţă independentă, peste undele neliniştite. Lacul întreg era populat în sus şi-n jos de pînze umflate, fiindcă era sîmbătă, iar luntrele se-ntorceau acasă de la tirgul săptămînal ce se ţinuse în ajun în oraş. Trei pînze se apropiară în zbor, formînd cu punctele lor finale alunecătoare o figură şi închizînd în liniile ei bărcuţa candidatului. „Luaţi-mă cu voi în necuprinsa libertate !“ imploră el fără voie, dar luntrele îl părăsiră, eliberindu-1 din reţeaua lor pribeagă.

între timp, conacul generalului se apropia văzînd cu ochii şi-şi desfăşura faţada. Construcţia solidă, dar cam scundă, nu avea nimic a face cu clădirile cu înalte acoperişuri ţuguiate, ca şi cînd, prin felul ei deosebit, ar fi căutat cu intenţie să se izoleze.

— Acolo e cămăruţa turcoaicei, rosti acum tăcutul Blăuling, în timp ce dreapta lui lăsa vîsla, ca să arate colţul dinspre miazăzi al casei.

— Al turcoaicei ? Făptura întreagă a candidatului se preschimbă într-un şovăielnic semn de întrebare.

— Păi da, al turcoaicei lui Wertmuller; a adus-o din Orient, unde a purtat război pentru veneţieni. Am văZTit-o de multe ori, e o femeiuşcă drăguţă, cu diademă de aur în părul lung şi despletit; de obicei, cînd trec, duce un deget la gură, ca şi cînd ar fluiera unor bărbaţi ; acum însă nu e la fereastră.

Un strigăt tărăgănat tăie aerul, exact pe deasupra

bărcii. De pe mal răsună distinct : „Rîtan — cine !“

Mînios, Blăuling izbi cu vîsla în apă, care azvîrli lingă copastia bărcii un jet lat şi şuierător de stropi.

— De cînd s-a întors Wertmiiller, izbucni revoltat barcagiul, strigătul ăsta răsună mereu peste lac. E prăpăditul ăla de negru, care face gălăgie şi urlă cu un portavoce al generalului. Duminica trecută, la circiuma „Leul" din Meilen, oamenii i-au dat să bea şi l-au îmbătat pîn-a căzut sub masă. Pe urmă l-au adus noaptea cu barca mea acasă la Wertmiiller. ‘Acuma, homarul ăla strigă prin ţeavă spre Meilen, dar mîine, pe cinstea mea, o să se afle din nou printre noi, la „Leul". Mă-ntreb : de unde o fi ştiind maurul cuvîntul ăsta străin ? Pe-aici pe la noi, mai ocărăsc oamenii, dar nu aşa.

— Aşa l-o fi batjocorind generalul, remarcă Pfannenstiel cu jumătate de voce.

— Întocmai, domnule, încuviinţă flăcăul. Wertmiiller aduce în ţară cuvinte străine de-ale nemţilor, trădătorul de patrie ! Dar eu, pe cinstea mea, nu-ngădui să mi se zică aşa pe lac.

Fără alte vorbe, Blăuling îşi întoarse barca şi, cu lovituri iuţi şi puternice de vîsle, ajunse din nou în mijlocul lacului.

— Ce ţi-a venit, prietene ? Te implor, stărui Pfannenstiel. Trebuie să trec neapărat dincolo ! Iţi dau îndoit de cît ne-am înţeles.

Dar arginţii îşi pierduseră orice putere faţă de indignarea patriotică, iar candidatul se văzu nevoit să se roage şi să insiste. Cu multă osteneală reuşi să-l convingă pe jignitul Blăuling să-l ducă — „fiindcă sînteţi dumneavoastră", spuse flăcăul — după un ocol mare, unde nu mai răzbătea strigătul prin portavoce, în jurul întregii peninsule, pînă în golful ei din miazăzi. Acolo îl lăsă pe candidat să coboare pe mal şi începu numaidecît să vîs- lească, astfel că după cîteva minute barca se şi îndepărtase, micşorîndu-se repede, spre mijlocul lacului si- niliu.

CAPITOLUL AL TREILEA

Aşa fu depus Pfannenstiel, ca un proscris, sub stejarii peninsulei. O potecă îngustă se adîncea în semiîntuneric, iar el nu şovăi s-o pornească pe ea. Cu paşi de hoţ,
se-ndreptă grăbit, pe covorul de frunze ce-i foşnea sub tălpi, spre un luminiş apropiat. Ca într-un coşmar, sentimentul iscat de calea atît de neobişnuită pe care pătrunsese pe domeniul străin îi dădea aripi, dar totodată începu să simtă şi farmecul tainic exercitat de elementul aventuros ce mocneşte în orice inimă omenească. Aşa se aruncă un înotător in apa pe care mai întîi a cercetat-o uşurel şi înfiorat cu degetele de la picioare.

Luminişul la care ajunse îndată nu era decît o turbărie limitată, in care lumina cădea de sus, printr-o deschidere în formă de cupolă. O veveriţă ce se juca în frunzar făcu un salt peste capul candidatului şi se opri pe o ramură mai joasă, care pomi să se clatine abia cînd micul animal atît de iute ajunsese pe o a doua ramură.

Poteca străbătu din nou un răstimp întunericul verde, pînă cînd o coti brusc, iar candidatul zări conacul în faţa sa, la distanţă de numai cîţiva paşi.

Aceşti paşi îi făcu însă încet. Era unul dintre acei oameni pentru care sosirile şi plecările sînt anevoioase, iar despre general se spunea că le uşurează oaspeţilor săi numai pe cele din urmă, nu şi pe cele dinţii. Aşa se făcu deci că Pfannenstiel se opri nehotărît înapoia celui mai dinafară stejar, un trunchi vînjos. Ceea ce putu să urmărească din ascunzătoarea lui fu un tablou idilic, care nu l-ar fi putut intimida în nici un fel.

în veranda construită ca o galerie, prea expusă curenţilor de aer acum la vreme de toamnă, ale cărei şase coloane erau încolăcite de o splendidă viţă de vie străină, generalul tăifăsuia în tihnă cu vecinul său, Krachhal- der, unul dintre epitropii bisericii din Mythikon, pe care candidatul îi văzuse în strană în fiecare duminică şi ajunsese să-i cunoască bine, ca pe cei doisprezece apostoli. Călare pe un scaun uşor, cu coatele sprijinite, Wertmuller îşi arăta din profil nasul

ascuţit ca un cioc de uliu şi bărbia proeminentă, în vreme ce capul frumos, bătrîn, viclean al lui Krachhalder avea o expresie neobişnuit de blinda.

— Sîntem asemeni florilor cîmpului, continua bătrînul pe un ton înălţător convorbirea, şi se cade, domnule Wertmuller, ca noi doi să ne pregătim în aceste zile, pentru cele veşnice. N-am să fac o taină din aceea că am donat trei lire pentru a acoperi cu şindrilă turnul bisericii noastre.

— Nici eu nu vreau să mă arăt calic, replică generalul, aşa că las prin testament tot atît pentru aurirea cocoşului nostru, ca să nu-i fie ruşine dihaniei să stea în vîrful turnului cu şindrilă nouă.

Krachhalder sorbi încetişor din paharul ce-i sta dinainte, apoi grăi :

— Nu sînteţi un om bisericos, dar unul folositor pentru obşte. Aflaţi : comunitatea aşteaptă ceva de la dumneavoastră.

— Şi ce aşteaptă de la mine comunitatea ? întrebă generalul curios.

— Vreţi să ştiţi ? Şi n-o să vă mîniaţi ?

— Nicidecum.

Krachhalder făcu o nouă pauză.

— Poate că om găsi altă oră mai potrivită, spuse el.

— Altă oră decît asta de-acum nu există. Folosiţi-o !

— V-ar păstra o amintire frumoasă, domnule general, copiii şi copiii copiilor...

— Nu dispreţuiesc gloria postumă, spuse generailul.

Lui Krachhalder, care-1 vedea pe ciudatul domn atît de bine dispus, i se păru că sosise clipa prielnică să rostească în vorbe prudente dorinţa de mult hrănită de către cei din Mythikon.

— Pădurea dumneavoastră, domnule Wertmiiller, începu el cu şovăială. Generalul se întunecă brusc, iar bătrînul ţăran văzu parcă ridicîndu-se un nor prevestitor de furtună, dar continuă : îşi întinde vîrful...

— încotro îşi întinde vîrful, întrebă W'ertmiiller furios.

Krachhalder chibzui dacă să meargă înainte sau să dea înapoi, cam ca unul surprins de furtună în mijlocul lacului. Se hotărî să-i dea înainte :

— ...drept in mijlocul terenului împădurit al comunităţii noastre.

In clipa aceasta, generalul se ridică dintr-un salt de pe scaun, pe care-1 apucă de-un picior învîrtindu-1 prin aer şi luă poziţia de luptă.

— Cei din Mythikon vor să mă jefuiască ? strigă el spumegînd de furie. Am picat oare între tîlhari ? Apoi, coborîndu-şi arma de lemn, continuă mai liniştit: Din asta n-o să iasă nimic, Krachhalder. Scoate asemenea gînduri din capetele oamenilor. Nu vreau să vă dau cu tifla şi de dincolo de mormînt.

— Fără supărare, replică bătrînul calm, o să mai chibzuiţi, domnule Wertmuller.

Se ridicase şi el şi-şi luă rămas bun de la general, cu o cordială strîngere de mină, după obiceiul locului.

Wertmuller îl însoţi clţiva paşi, apoi se întoarse şi dădu cu ochii de valetul său maur. Negrul făcu un gest rugător şi-i ceru, mutilînd groaznic limba germană, să-l lase liber a doua zi după-amiaza, fiindcă inima îl trage spre noii săi prieteni din Meilen.

— Al dracului mai eşti, Hassan ! îl repezi generalul. Duminica trecută, grozav şi-au mai bătut joc de tine ăia.

— Bătut joc! repetă maurul, care înţelesese anapoda cuvintele. Joc, straşnic joc !

— N-ai şi tu simţul onoarei ? Contactul cu civilizaţia te duce de rîpă — te-mbeţi ca un creştin !

— Nu îmbătat, înălţimea ta ! Frumos joc, numai joc ! J-ass ! *

Maurul făcu o asemenea grimasă şi-şi roti ochii în cap cu atita pătimaşă ardoare, încît Pfannenstiel, care, ca mulţi oameni naivi, avea din belşug simţul comicului, iar pe deasupra, în acea clipă, şi nervii încordaţi, chicoti destul de tare, ca să poată fi auzit, deşi încercase din toate puterile să se abţină.

Văzîndu-şi prezenţa trădată şi neputîndu-se furişa în stejar ca o driadă surprinsă, candidatul ieşi ruşinat la iveală şi se apropie de general, ploconindu-se mereu, foarte stingherit.

— Ce cauţi aici ? întrebă generalul, lungind cuvintele

---

* *Jass* — joc de cfirti, îndrăgit pe malul lacului Ziirich *(n. a.).*

şi măsurîndu-1 din creştet pînă-n tălpi. Cine eşti dumneata ?

— Sînt vărul... vărului... din partea vărului... se bîlbîi cel apostrofat.

Generalul se încruntă.

1
1
2

— Tatăl meu a fost un Pfannenstiel, iar - mama, răposata, e o Rollenbutz...

— Vrei să-mi expui tot blestematul dumitale arbore genealogic ? Ce văr ? Eşti fratele meu — toţi oamenii sînt fraţi ! Du-te dracului ! şi Wertmiiller ii întoarse spatele.

Pfannenstiel rămase nemişcat. Primirea pe care i-o făcuse generalul îl împietrise.

— Fannen-stiel — silabisi negrul cuvîntul ce-i era încă necunoscut, ca şi cum ar fi vrut să-şi îmbogăţească tezaurul de cuvinte germane.

— Pfannenstiel ? repetă şi generalul, devenind atent. Numele mi-e cunoscut — stai, doar nu eşti autorul, continuă el, întorcîndu-se din nou spre tînăr, care mi-a trimis ieri disertaţia despre simbolistica *Odiseei ?*

Pfannenstiel aprobă cu o clătinare a capului.

— Atunci eşti un om foarte amabil ! spuse Wertmiiller şi-i luă mîna cu prietenie. Trebuie să ne cunoaştem.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Intră cu oaspetele în verandă, îl apăsă pe un scaun, îi umplu unul dintre paharele aflate pe masă şi-l lăsă să-şi vină în fire.

— Primirea a fost militărească, il îmbună el apoi, dar în soldat n-ai să găseşti o gazdă rea. Ai să petreci noaptea aici — fără vorbă ! Avem de discutat. Vezi, dragul meu, disertaţia dumitale mi-a făcut multă plăcere. Wertmiiller întinse mîna după o carte aflată în nişa unei ferestre a parterului, care forma peretele din spate al verandei. Între filele cărţii vîrîse disertaţia candidatului, mototolită la lectură.

— Mai întîi o întrebare preliminară : de ce mi-ai dedicat opera dumitale numai printr-un rînd, în loc să mi-o dedici *coram populo* * pe prima foaie albă, cinstit, cu litere mari de tipar ? Fiindcă sînt în relaţii încordate cu popii, colegii dumitale, hai ? Eşti lipsit de caracter Pfannenstiel, eşti un om slab.

Candidatul se scuză, zicînd că neînsemnata lui

* In faţa poporului *(n. tr.j.*

lucrare nu se putea împăuna cu numele vestitului comandant de oşti şi cunoscător în ale literaturii.

— Nicidecum neînsemnată, îl lăudă Wertmiiller. Ai fantezie şi ai pătruns pînă in adîncimile de purpură ale operei mele preferate, cum n-ar putea s-o facă lesne un altul. Fireşte, ca să dovedeşti ceva absurd. Dar nici nu se poate altfel: noi, oamenii, ne întrebuinţăm puterile cele mai de preţ pentru a obţine rezultate stupide. Dacă te-ai fi gîndit să-mi ceri la vreme sfatul, aş fi dat disertaţiei dumitale o întorsătură care te-ar fi uimit chiar pe dumneata şi i-ar fi lăsat cu gura căscată pe popi, examinatorii dumitale, ca şi publicul întreg. N-ai simţit oare, Pfannenstiel, că a doua jumătate a *Odiseei* este de o deosebită frumuseţe şi măreţie ? Aşa-i ? Cel ce se întoarce acasă e primit rău, ca un cerşetor hoinar, în pro- priu-i cămin. Aşa-i ? Pretendenţii caută să se convingă că Odiseu nu va mai reveni niciodată şi totuşi ii presimt prezenţa. Rid, iar chipurile lor sînt schimonosite de pe acum de convulsiile morţii — asta-i poezie. Dar ai dreptate, Pfannenstiel, de ce folos îmi e poezia, dacă dincolo de ea nu se află o morală ? în zaharica e ascunsă o deviză — să spargem zaharicaua ! Dacă prin Odiseu nu trebuie să-l înţelegem numai pe Odiseu, pe cine sau ce trebuie să înţelegem ? Pe Domnul şi Mîntuitorul nostru

— dovedeşti dumneata şi ai şi tipărit asta — cînd vine să-i judece pe cei vii şi pe cei morţi. Nu, candidatule, prin *Odiseea* trebuie să înţelegem orice adevăr maltratat sub un chip de slugă de către pretendenţii cei înfumuraţi, adică de popi, cărora adevărul, luînd o întruchipare victorioasă, le va străpunge odată inima.

Hei, candidatule, cum îţi place interpretarea asta ? Aşa ar fi trebuit să suceşti lucrurile şi, fii sigur, disertaţia dumitale ar fi făcut o îndreptăţită vilvă !

Pfannenstiel începu să tremure la gîndul că ar fi putut îngădui să se dea simbolisticii sale o asemenea cutezătoare turnură egală cu o blasfemie. Firea lui simplă nu-1 lăsa să vadă pe deplin, d doar să întrezărească perfidia bătrînului batjocoritor.

Ca să se scuture de stingherealâ şi să nu se vadă obligat să de un răspuns bătrînului liber-cugetător, candidatul luă în mînă volumul legat în pergament, cu care Wertmuller gesticulase în timp ce perorase. Era ediţia aldină a *Odiseei.* Pfannenstiel contemplă ou evlavie foaia de titlu a acelei cărţi rare. Deodată tresări ca muşcat de viperă. Pe spaţiul gol din stînga stemei librarului ve- neţian [7] descoperise următoarele rînduri în trăsături de condei îndrăzneţe, cam şterse de vreme :

Georgius Jenatius me jure possidet Constant R.4, Kz. 12 *

Azvîrlii cartea cit colo, ca şi cînd din ea ar fi urcat un miros de sînge.

Pe-atunci, dubiosul confederat putrezea de cîteva decenii în domul de la Chur, în vreme ce, în perioade mai blinde şi lipsite de patriotism, imaginea lui se schimonosise, căpătind o înfăţişare respingătoare, căci nu mai rămăsese din el decît apostatul şi omul singeros. Pfannenstiel îl considera pur şi simplu un monstru, în existenţa căruia abia de-i venea să creadă, pe care îi era cu neputinţă să şi-l imagineze [8].

Generalul se delectă luînd act de spaima lui, apoi spuse cu nepăsare :

— Dragul de el, fostul dumitale coleg, mi-a dăruit cartea pe vremea cînd mai eram în relaţii bune şi i-am

făcut o vizită în al său Malepartus[9] de la Davos.

— Aşadar, a trăit totuşi cu adevărat ! rosti cu jumătate de voce condidatul, ca pentru sine. A avut cărţi, ca unul dintre noi, şi a scris pe foaia de titlu preţul plătit.

— Firește c-a trăit, şi încă într-un chip foarte personal şi zdravăn, spuse generalul, rizînd scurt. Chiar azi-noapte l-am revăzut în vis pe confederat... Asta s-a întîmplat, fiindcă toată ziua de ieri mi-am petrecut-o cu o treabă foarte urită. Mi-am scris testamentul, şi ce poate fi mai jalnic decît, încă în viaţă, să laşi moştenire averea tare, oricum, e şi ea o parte din noi înşine !

în cleric se trezi curiozitatea. Poate că arătarea din vis a fost un avertisment subtil şi reconfortant, care a trezit în cel ce-i sta acum în faţă gînduri bune şi pioase.

" Georgius Jenatius m-a avut in stăpînire pe drept. Costă r(eali) 4, crăiţari 12 *(n. tr.).*

— Nu vreţi să-mi povestiţi şi mie visul dumneavoastră ? întrebă el cu o privire rugătoare.

— Sint gata s-o fac. Era la Chur. Îmbulzeală de oameni, peruci de oameni politici, militari, — dinspre catedrala curţii, bătăi de clopote şi salve de salut. Intrăm pe sub bolta porţii în curtea episcopală. Mergem cite doi, lîngă mine e un colos. Văd doar o pălărie cu pene, iar sub ea un nas mare şi un cioc negru ca smoala vîrît în guler : „Wertmiiller, m-a întrebat uriaşul, pe cine îngropăm ?“ — „Nu ştiu", ii răspund. Intrăm in catedrală, printre băncile din naos. „Wertmuller, mă întreabă celălalt, cui îi cîntă un recvien ?“ — „Nu ştiu“, spun eu enervat. „Mititelule Wertmuller, spune el, ia ridică-te în vîrful picioarelor şi vezi cine zace acolo pe catafalc." — Acum disting clar în colţurile linţoliului monograma şi blazonul lui Jenatsch, iar în aceeaşi clipă el, stînd lîngă mine, îşi întoarce faţa palidă, cu ochii stinşi. „Pe naiba, colonele, spun, dumneata zaci acolo sub linţoliu cu cele şapte răni mortale ale dumitale şi totodată stai aici de vorbă cu mine. Eşti oare dublu ? Are aşa ceva vreun sens ? E oare logic ? Piei în iad, farsorule !“ Atunci, el îmi răspunse cu mîhnire : „N-ai de ce să te socoteşti mai ceva decît mine, nu mai face pe grozavul. Şi tu, Wertmuller, eşti mort“.

Pfannenstiel simţi că-1 ia cu frig. Visul acesta, în ajunul campaniei, fără-ndoială, sîngeroase, ce-1 aştepta pe general dincolo de hotare, în imperiu, îi apărea ca o prevestire serioasă, ceea ce-1 făcu să reflecteze la un cuvînt de încurajare duhovnicească.

Wertmuller părea că nu se poate desprinde nici el numaidecît de visul său, după ce-1 povestise.

— Colonelul a fost doborît de ibovnica lui cu toporul, ca un taur, îşi rosti el cu voce tare gindul, cu mine, lucrurile n-o să meargă la fel de bine. Să cad — fie ! Dar să nu crăp în ungherul unui pat !

Se gîndea probabil la otravă, fiindcă se amestecase la curtea din Viena într-un înverşunat joc de intrigi şi-şi făcuse acolo prin ambiţiile lui duşmani de moarte.

— Mai înainte de a-mi lua catrafusele, continuă el după o pauză, aş vrea să mai fac fericit un om...

Candidatului îi dădură lacrimile, nu la vreun gînd egoist, ci din bucuria dezinteresată pe care i-o pricinuia această frumoasă pornire ; dar ochii i se uscară repede, cînd generalul îşi încheie fraza :

— ....mai ales dacă de asta s-ar putea lega o farsă straşnică.

Sentimentul superstiţios care-1 cuprinsese pe general trecuse repede.

— Ce vrei să^mi ceri ? îl întrebă el pe oaspete, schim- bînd brusc vorba, aşa cum îi era obiceiul. Doar n-ai venit aici să mă asculţi povestindu-rai visele.

Pfannenstiel, nedorind să-i destăinuie deznădejdea lui în dragoste, fiindcă nu-1 credea în stare s-o înţeleagă, îi relată cu o nevinovată şiretenie că in timpul studierii *Odiseei* îl cuprinsese irezistibila dorinţă de a cunoaşte patria lui Homer, aurita Eladă. Cum nu cunoştea aită cale pentru a-şi satisface dorinţa de a călători, îi venise ideea să se ofere domnului general pentru postul de preot militar la compania sa veneţiană, care staţiona în posesiunile din Grecia ale Republicii.

— Postul e liber, încheie el, iar dacă dumneavoastră nutriţi oarecare simpatie pentru mine, mi-1 încredinţaţi.

Wertmuller îl privi scrutător.

— Sînt cel din urmă, spuse el, care să-l îndemn pe un tînăr să nu-şi aleagă o carieră primejdioasă ! Dar pentru aşa ceva trebuie să fie calificat. Schelăria dumitale de oase, prietene, nu e destul de solid construită. Cel mai straşnic bătăuş al meu, exmatriculat de la Leipzig sau de la Viena, ar impune mai mult flăcăilor mei decît chipul dumitale de sfînt Ioan. Scoate-ţi gindul ăsta din cap. Dacă vrei să vezi sudul, caută-ţi o slujbă de intendent pe lîngă un tinăr cavaler şi scutură-i de praf hainele ! Dar nici asta nu ţi se potriveşte. Cel mai bine e să rămîi acasă. Ia priveşte ! Numără toate turnurile din jurul lacului — aici e Canaanul preoţilor. Aici ţi-e Rodosul, aici să dănţui[10] — vreau să zic, să predici ! De ce există fă-gaşurile profesiilor civile, dacă nu pentru a fi urmate de cei din soiul dumitale ? Dumneata nu ştii de ce spete late ai nevoie ca să tratezi viaţa cu superioritate. Renunţă ia fantezia dumitale ! Zicând acestea, generalul făcu un gest, de parcă ar fi apucat de frîu un cal care o luase la goană cu un băiat imprudent.

Urmă o pauză. Generalul aruncă din nou condidatului o privire cercetătoare.

— Eşti un om cinstit, spuse el apoi, şi ai crezut în mod serios că ai fi putut s-o scoţi la capăt cu aventura dumitale in Grecia. Dar cum se potriveşte asta cu acest Pfannenstiel pe care-1 văd în faţa mea ? Aici se ascunde ceva. Un anticar trăsnit, ca aceia ce scotocesc de colo, colo printre ruine, nu eşti. Aşadar, eşti un disperat. Dar *din ce motiv* eşti disperat ? Ce te face s-o iei la goană ? Dă-i drumul! Vreo figură ? Hai ! Roşeşti !

Wertmuller, bărbat de şaizeci de ani, trata femeile ca pe nişte fiinţe ce animă un peisaj şi obişnuia să le denumească pur şi simplu cu o expresie familiară a pic-torilor : „figuri“.

— Unde ai făcut serviciul ultima dată ?

— La Mythikon, la vărul dumneavoastră, cînd a avut accesele de gută.

— La vărul meu ? Care va să zică la Rahel. Ei, acum totul e clar şi lămurit ca noul meu regulament de instrucţie. Fata ţi-a sucit capul, iar pe urmă, oum se şi cuvenea, ţi-a dat papucii ?

Om delicat, candidatul ar fi lăsat mai curînd să i se smulgă inima din piept decît să mărturisească deschis că Rahel avea faţă de el sentimentele cele mai cordiale, lucru de care nu se putea îndoi. Răspunse cu modestie :

— Domnul Wertmuller, altminteri binefăcătorul meu, m-a concediat fiindcă nu mă pricep să umblu cu

armele de foc şi mi-e teamă de ele. Acum douăzeci de ani, din pricina armelor, s-a întîmplat în familia mea o nenorocire. Mă silea să trag împreună cu el la ţintă, şi n-am nimerit cu nici o împuşcătură.

— Ar fi trebuit să refuzi. Stingăcia dumitale te-a coborît în ochii Rahelei. Ea nu greşeşte niciodată ţinta.

— Ei drăcie, îmi vine în minte că mai sînt dator cu ceva bătrînului. în vreme ce mă războiam pe Rin, cucernicia sa a avut grijă cum nu se poate mai bine de haita mea. Se pricepe. Hassan, ia adu-mi numaidecît tocul de marochin violet, e la stânga jos, în dulapul cu geam din camera de arme. Nu te speria, candidatule.

Maurul se mişcă repede şi după cîteva clipe Wertmuller ţinea în mînă două pistoale mici de o lucrătură delicată. Şterse cu un petic de piele ţevile cu incrustaţii şi mînerele îmbrăcate în argint, pe care erau gravate frumoase şi ciudate arabescuri.

— Dă-i drumul mai departe, prietene, cu elegia dumitale ! spuse el. Fata te-a trimis, aşadar, la plimbare — sau, poate, te iubeşte ? Există jocuri ciudate ale naturii ! Şi doar bătrînul te-a refuzat, hei ? Ce motive ţi-a dat ?

Pfannenstiel întîrzie un răstimp cu răspunsul. I se făcuse frică, fiindcă generalul, în timp ce vorbea, armase cocoşul unui pistol. Apoi, Wertmuller apăsă uşurel cu degetul pe trăgaci şi cocoşul pocni. Armă apoi al doilea cocoş, întinse braţul, făcu o grimasă ; abia după o sforţare serioasă reuşi să-l s'.obozească. Din cine ştie ce motiv, jocul resortului se blocase, şi generalul dădu nemulţumit din cap.

Candidatul, care clipise tare din ochi, reluă firul discuţiei, ca să lămurească adevăratul motiv al deznădejdii sale.

— O Wertmuller şi un Pfannenstiel! spuse el pe un ton resemnat, ca şi cînd ar fi numit soarele şi luna şi ar fi găsit foarte firesc ca acestea să nu se întîlnească.

— Lasă-mă cu neroziile astea ! îl repezi cu asprime generalul. N-ana lăsat oare mult în urmă cruciadele, în a căror epocă plină de duh au fost scornite blazoanele ? Dar şi pe vremea aia, ca dealtfel oricînd, bărbatul era mai de preţ decit numele, altminteri lumea ar fi putrezit de mult, ca un măr viermănos. Vezi dumneata, Pfannenstiel, eu trec pe-aici drept un patrician ; cînd însă am intrat în serviciul imperial, cum se mai uitau domnii colegi, mîndri de stemele lor, la plebeiana roată de moară de pe blazonul meu. Totuşi, au trebuit să suporte ca morarul* să repună pe picioare campania pe jumătate ruinată de ei şi să cîştige ! Ascultă, Pfannenstiel, îţi lipseşte mîndri a şi asta te păgubeşte în faţa Rahelei.

Candidatul se găsea într-o situaţie ciudată. Nu putea să împărtăşească punctul de vedere al lui Wertmuller, fiindcă simţea confuz că o asemenea lipsă totală de prejudecăţi nimioea toată ordinea cea veche a lucrurilor, iar el respecta această ordine, chiar în acele puncte care-i erau defavorabile.

Dar Wertmuller nu aştepta un răspuns. Se ridicase în picioare şi, cu cite un pistol în fiecare mînă, pornise în intîmpinarea unei fete înalte, care se apropia pe drumul ce venea dinspre uscat. Generalul auzise pietrişul scrîş- nind sub paşii ei uşori şi repezi.

— Bună seara, finuţo, o salută el, iar ochii săi cenuşii se luminară.

Frumoasa domnişoară se încruntă însă, pînă cînd bă-

* *Müller* (a doua parte a numelui generalului) — morar *(n. tr.).*

trînul vîrî cele două pistoale, care o indispuneau vădit, în marile buzunare ale surtucului său, pe unul în dreapta, pe celălalt în stînga.

— Am oaspeţi, Rahel, spuse el. Ingăduie-mi să-ţi prezint pe tînărul meu prieten, domnul candidat Pfannenstiel.

Domnişoara Wertmuller se apropiase, în vreme ce Pfannenstiel se ridicase cu stîmgăcie de pe scaunul său. Fata se trudi să nu roşească, dar roşeaţa ieşi victorioasă, arătîndu-se pînă pe fruntea ei delicată şi pînă sub rădăcinile bogatului ei păr brun. Candidatul cobori mai întîi ochii, ca şi cînd ar fi încheiat cu ei o alianţă, ca să nu privească nici o fecioară, apoi însă îi înălţă cu o expresie ardentă şi strălucitoare de fericire, iar bunele sale priviri găsiră în doi ochi castanii o primire atît de caldă, Incit pînă şi bătrînul zeflemist se bucură contemplînd afecţiunea sinceră a doi copii nevinovaţi.

Intr-un mod ciudat, el nu spori cu nici o vorbă glumeaţă dulcea stinghereală a celor doi. Nu-i aşa că un sentiment profund şi adevărat, în expresia lui firească şi modestă, ne înalţă din această lume a constr înger ii şi a măştilor, ca să ne transpună în alta, mai mare şi totodată mai simplă, unde batjocura nu-şi găseşte locul ?

Fireşte, multă vreme nu s-ar fi lăsat el împiedicat să tachineze, dar isteaţa şi brava fată îi reteză tentaţia.

— Am ceva de vorbit cu dumneata, nasule, spuse ea, şi o iau înainte spre a doua bancă de pe malul lacului. Nu te lăsa prea mult aşteptat.

Se înclină uşor spre candidat şi dispăru.

Generalul îl luă pe Pfannenstiel de mînă şi-l conduse pe o scară, în sus, în biblioteca lui, prin ale cărei înalte ferestre cu arcade răzbătea lumina răsfrîntă de luciul lacului.

— Fii liniştit, spuse el, am să-ţi iau partea pe lîngă Rahel. Intre timp, n-ai să te plictiseşti aici. Ţi-s dragi cărţile ! Aici îi găseşti pe poeţii veacului *tutti quanti* \ Arătă spre un dulap cu geam şi părăsi sala.

în dulap, se aflau în şiruri strălucitoare francezii, italienii, spaniolii, chiar şi cîţiva englezi, un tezaur îngrămădit de spirit, fantezie şi armonie, iar Wertmuller, care fără nici o îndoială se afla pe culmea culturii epocii, ar fi dat neîncrezător din cap, dacă i s-ar fi şoptit că de-acolo lipseşte unul, care cîntăreşte cit toţi ceilalţi împreună.

Cel care citise mult, de pretutindeni, nici nu auzise măcar de numele lui Shakespeare.

Candidatul îi lăsă pe poeţi neatinşi, căci pentru un sînge tînăr apropierea iubitei înseamnă mai mult decit toate cele nouă muze.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Generalul o pornise pe o cărare ce şerpuia foarte aproape de mal, urmînd cotiturile peninsulei, iar acolo o zări curînd pe Rahel Wertmuller care, şezînd pe o bancă de piatră roasă de vreme, îşi întorcea profilul delicat spre lacul peste care cobora amurgul. Pe feţişoara ei drăgălaşă şi hotărită stăruia o expresie sinceră de mihnire.

— Ce gânduri te frămîntă ? i se adresă generalul.

Ea îi răspunse fără să se ridice :

— Sînt nemulţumită de dumneata, nasule.

Generalul se sprijini de trunchiul unui stejar şi-şi încrucişă braţele.

— Cu ce m-am făcut vinovat faţă de înălţimea voastră? spuse el.

Domnişoara îi aruncă o privire de reproş.

— Mai şi întrebi, nasule ? Te porţi urit cu tata, care - ţi-a făout numai bine şi niciodată vreun rău. — Ce spectacol a fost iarăşi duminica trecută ! Antrenat de dumneata, a tras toată după-amiaza cu puşca,

împreună cu dumneata, pe iazul dumitale din poiană. Ce spectacol ! Raţe care băteau din aripi rănite, băieţi care se bălăceau prin mlaştină după pradă, tata cu cizme înalte şi tot satul ca spectatori!...

— Satul aprecia cît de corecte erau împuşcăturile, o întrerupse Wertmuller.

— Nasule — fata sărise de pe bancă, iar silueta ei zveltă tremura de indignare — pînă acum, în pofida unor ciudăţenii, credeam că eşti un om inimos. Dar m-am înşelat şi încep să cred că aici ceva nu e in ordine la dumneata ! Zicînd acestea, fata făcu un mic gest cu arătătorul spre partea stingă a pieptului generalului. Te socoteam, adăugă ea pe un ton mai prietenos, un fel de Riibezahl... parcă aşa se numeşte duhul munţilor uriaşi, despre ale cărui pozne de cobold povesteşti cu atita haz ?

— Căruia îi place din cind in cînd să facă un bine, iar cind face un bine, se bucură.

— Cam aşa ceva. Numai că, precum spuneam, dumneata eşti rău ca duhul munţilor — cît despre bine, nici urmă. Ai să-l duci pe tata la pierzanie. Dacă enoriaşii noştri din Mythikon n-ar fi în fond nişte oameni cumsecade, care îşi acoperă parohul pe unde pot, de mult s-ar fi depus plîngeri împotriva lui la Zurich. Şi pe bună dreptate ; fiindcă un cleric care, treaz sau în vis, nu are alt gînd decît vînătoarea, nu poate decît să indigneze zi de zi orice inimă creştină. Şi lucrurile se agravează cu trecerea anilor. De curind, cind domnul decan a venit în vizită, iar în acelaşi timp curierul i-a adus tatei o flintă de vînătoare pe care o cumpărase în oraş, a trebuit să-i smulg arma, fără nici un respect filial, şi s-o încui în dulapul meu de haine, altminteri — ce gînd oribil — l-ar fi ochit pe cucernicul domn Steinfels. Rîzi, nasule ? Eşti groaznic! Ar trebui să te urăsc, fiindcă dumneata, care-i cunoşti slăbiciunea, îl mai şi îmboldeşti' şi-l aţiţi, ca şi cum ai fi duhul lui cel rău. Azi, mîine, o să se suie cu puşca încărcată în amvon !... M-am bucurat că te-ai întors, iar acum te întreb : Pleci curînd, nasule ?

— Să se suie cu puşca încărcată în amvon ? repetă Wertmuller, pe oare ideea aceasta părea să-l fi frapat. Ei, ei, finuţo ! Tatăl tău este pentru mine cel mai suportabil dintre popi, iar tu, cea mai dragă dintre figuri. Am să-i dau bătrînului satisfacţie. Ştii cum ? Mîine am să vin la voi la biserică, asta o să-l reabiliteze pe tatăl tău la oraş şi in ţinut.

Rahel păru prea puţin încîntată de această perspectivă.

— Nasule, spuse ea, m-ai botezat şi ai făcut legămin- tul că te vei îngriji de fericirea mea pămînteasc ă şi de cea veşnică. In privinţa celei din urmă, nu poţi face nimic, fiindcă în punctul acesta dumneata însuţi stai foarte prost. Dar e ăsta un motiv să-mi distrugi şi fericirea pămînteasc ă ? Dimpotrivă, ar trebui, cred, să te gîndeşti să mă faci fericită cel puţin pe pămînt — iar dumneata mă faci nefericită !

Fata îşi tăinui o lacrimă.

— Admirabil gînd, spuse generalul. Finuţo, eu sînt duhul muntelui, iar tu îmi poţi cere îndeplinirea a trei dorinţe.

— Fie, replică domnişoara, acceptînd gluma. Prima : vindecă-1 pe tata de neclericala patimă a vînătorii!

— Imposibil. O are în sînge. E un Wertmuller. Dar pot să-i îndrum patima pe un făgaş inofensiv. A doua ?

— A doua... Rahel şovăi.

— Lasă-mă să vorbesc în numele tău, fetiţo. A doua: dă-i căpitanului Leo Kilchsperger un concediu pentru peţit, logodnă şi căsătorie.

— Nu ! replică Rahel cu însufleţire.

— E un cavaler perfect.

— Despre perfectul cavaler umblă nişte vorbe din care pricină renunţ, nasule.

— Un punct de vedere îngust.

— Rămîn la el, nasule.

— Dinspre partea mea... Aşadar, altă a doua dorinţă. A doua : Duh al muntelui, te rog să obţii pentru candidatul Pfannenstiel postul de pastor militar, dorit de el, în serviciul Veneţiei.

— Niciodată ! strigă domnişoara Wertmuller. Cum ? Nefericitul doreşte să devină pastor militar la adunătura dumitale de veneţieni ? Omul acesta delicat şi bun ? De asta a venit la dumneata ?

Generalul răspunse afirmativ.

— Nu i-am cerut să renunţe.

— Fă-1 să renunţe, nasule. Nu bintuie ciuma şi frigurile în Moreea ? [11]

— Cîteodată.

— Nu citim despre dese naufrăgii în Marea Adriatică ?

— Din cînd în cînd.

— Nu e societatea din Veneţia de-a dreptul îngrozitor de rea ?

— Societatea bună e ca pretutindeni, iar cea rea este excelentă.

— Nasule, nu trebuie să se ducă acolo cu nici un preţ !

— Bine. Aşadar, o a doua legată cu o a treia : Duh al muntelui, fă-1 pe candidatul Pfannenstiel un paroh bine înzestrat la Mythikon şi dă-mă lui de soţie!

Rahel se înroşi ca focul.

— Da, duh al muntelui, spuse ea cu vitejie.

Acest răspuns hotărît îi plăcu nemăsurat de mult generalului.

— E o fire cinstită, îl lăudă el, dar îi lipseşte bărbăţia, care le atrage irezistibil pe figuri.

— Eh, făcu ea nepăsătoare şi continuă cu hotărîre : Nasule, ai cîştigat o duzină de bătălii, le strici planurile duşmanilor tăi vicleni de la curte. Eşti un bărbat vestit şi cu experienţa vieţii — foloseşte a suta părticică din spiritul tău pentru a mă face — ce spun eu — pentru a ne face fericiţi, şi-ţi vom fi recunoscători toată viaţa.

Generalul se aşeză pe banca de piatră goală şi, reflectind, îşi puse mîinile pe genunchi, ca o zeitate egipteană. Şezînd aşa, atinse cele două pistoale din buzunar ; în ochii săi cenuşii, pătrunzători scăpără brusc un fulger, şi el izbucni într-un hohot nestăpînit de rîs, cum nu mai rîsese de decenii, un adevărat hohot de rîs de copil de şcoală. Cum în acelaşi timp sărise în picioare, întorcindu-se repede spre interiorul insulei, ecoul repetă într-un mod atît de fantomatic şi grotesc neînfrînata izbucnire de veselie, încît ai fi zis că toţi faunii şi panii
din poiană ar fi hohotit ţinîndu-se cu miinile de burtică din pricina unei idei atît de nebuneşti şi nelegiuite.

Generalul se linişti. Părea că examinează cu multă atenţie planul şi posibilitatea reuşitei. Cutezanţa îi plăcea.

— Bizuie-te pe mine, copila mea, spuse el pe un ton

patern.

— Ascultă, nasule, tatei nu trebuie să i se întîmple nici un rău !

— Numai bine.

— Pfannenstiel nu trebuie să păţească nimic.

Wertmuller ridică din umeri.

— El joacă un rol cu totul secundar.

— Iar dumneata ai să te amuzi de cele ce se vor întimpla ? întrebă fata curioasă, fiindcă hohotul de ris o cam pusese pe gînduri.

— O să mă amuz.

— Nu poate să dea greş ?

— Planul se bizuie pe nesocotinţa omenească şi ca atare e ireproşabil. Dar orice succes e legat şi de oarecare şansă.

— Şi dacă dă greş ?

— Atunci Rudolf Wertmuller o să plătească oalele sparte.

Fata rămase din nou pe gînduri, serioasă, apoi firea ei hotărîtă ieşi victorioasă. Afară de asta, avea o încredere neţărmurită în temerarul dar al generalului de a pune la cale combinaţii şi, în anumite limite, era convinsă şi de loialitatea acestuia. Ştia că va lua parte la o farsă destul de răutăcioasă — acesta şi era preţul fericirii ei — dar mai ştia şi că Wertmuller o iubeşte, astfel că nu va împinge lucrurile prea departe. Pe deasupra, în sîngele ei sălăşluia ceva care o făcea să prefere o soluţie rapidă, chiar dacă riscantă, unei incertitudini chinuitoare.

— La lucru, Riibezahl! spuse ea. Cînd iţi începi acţiunea, duh al muntelui ?

— Mîine la prînz, eşti mireasă, copila mea. Luni în zori plec.

— Adio, duh al muntelui! ii salută ea, pornind în grabă şi trimiţîndu-i o sărutare cu vîrful degetelor, în vreme ce el o privea din urmă, bucurîndu-se de mersul ei sprinten şi ferm.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Seara tîrziu, generalul şi candidatul şedeau faţă în faţă la o masă rotundă încărcată şi strălucitor luminată, într-o sală spaţioasă, al cărei sclipitori pereţi de stuc erau acoperiţi cu bune picturi în ulei reprezentînd scene de luptă.

Wertmuller ştia cită poezie rezidă în spusa „Pune-te, masă !“ pentru un tînăr crescut în lipsuri ; nu şi-a lipsit însă. oaspetele nici de trataţii spirituale. I-a povestit despre călătoriile sale în Grecia, i-a proslăvit autenticitatea peisajelor şi a culorilor mării din *Odiseea,* a făcut să se înalţe in faţa ochilor candidatului vrăjit formele nobile şi echilibrate ale unui templu grecesc — pe scurt, l-a făcut fericit.

Despre aventurile sale militare, inseparabile de toate acestea, a amintit doar în treacăt, dar cu atîta energie, încit, in preajma bătrînului mercenar, Pfannenstiel se simţi un om viteaz şi cutezător, în vreme ce Wertmuller, învăluit in naiva admiraţie a ascultătorului său, reînti- nerea, despovărîndu-se de cîteva decenii.

Astfel, Pfannenstiel nu se alarmă cînd, in focul discuţiei, generalul se virî în el, îi rupse cel mai de sus

dintre cei patru nasturi plaţi eare-i încheiau în faţă haina atîrnatâ pe umerii săi slabi, îl contemplă o clipă, apoi îl azvîrli într-un ungher întunecat al încăperii, pentru ca după aceea să-i răsucească şi nasturele de la mijloc, pînă cînd acesta nu mai rămase aninat decît de un fir de aţă.

Dar între pere şi brînză, scena se schimbă. împotriva obiceiului său — de multă vreme devenise un om cumpătat — generalul golise cîteva pahare de vin tare de Burgundia şi, fiindcă, după cum se spune, vinul îl îndemna la rele, începu să-l chinuie niţel gîndul că fru- moaşa şi brava Rahel îşi dăruise inima unui bărbat blajin şi fără porniri războinice, pe deasupra şi un „popă", iar demonul său îi dădu ghes să-l mai sîcîie o dată fără milă pe candidatul care totuşi îi era pe plac.

li porunci deci lui Hassan, care stătea în aşteptare, să aducă cornul de pulbere şi săculeţul de gloanţe, scoase din buzunare cele două mici pistoale şi 'le puşţ în faţa lui pe masă.

— Rahel te place, se-ntoarse el acum spre candidat, dar dacă vrei s-o cîştigi ca soţie, trebuie să apari înaintea frumoasei ca un bărbat întreg. Asta îi va face o impresie durabilă, iar după aceea poţi să-ţi tragi liniştit peste urechi boneta conjugală. — Planul meu e simpiu : miine dimineaţă mă duc la Mythikon la biserică — nu te mira, Pfannenstiel, doar nu sînt un păgîn — şi mă invit la masă la vărul meu, parohul. Fireşte, Rahel rămîne acasă şi se-ngrijeşte de masă, dumneata, însă, te strecori în timpul serviciului divin, pe drumuri ocolite pînă la parohie, o răpeşti pe fată, o aduci aici, iar in vreme ce dumneata o săruţi, eu armez cele două tunuri de fier, pe care le-ai văzut pe verandă, şi apăr digul îngust, ce leagă insula mea de uscat. Atins ! Tratative ! încheierea păcii!

Dacă bietul candidat ar fi fost în toate minţile lui, ca de obicei, ar fi luat în ris această poznă soldăţească, dar vinul tare i se urcase la cap.

— Groaznic, strigă el, dar, după o pauză, adăugă uşurat: şi cu neputinţă ! Rahel n-ar fi niciodată de acord.

— Va fi! Apari, te-arunci la picioarele ei : „Hai, fugi cu mine ! sau..." Generalul luă un pistol şi-l duse la tîmpla lui dreaptă.

— Rahel e o creştină ! strigă înfierbîntat candidatul.

— Va fi de acord şi trebuie să fie ! Orice figură e biruită de forţa elementară a bărbatului. Nu cunoşti cea mai nouă literatură germană ? Pe Lohenstein, pe Hof- mannswaldau [12] ?

— Rahel n-are să vrea — niciodată ! repetă Pfannenstiel, mecanic.

— Atunci, adio — glorios, cu tunete şi fulgere ! Wertmuller apăsă pe trăgaci. Cocoşul izbi cu putere, incit săriră scîntei.

Pfannenstiel prinse atunci curaj. Ticăloşia nemaipomenită, recomandată cu atîta stăruinţă, şi groaza pe care i-o inspira il făcură să-şi vină în fire şi-i limpeziră Creierul. îşi aduse aminte şi de avertismentul lui Rosen- stock. îşi bate joc de tine şi te chinuieşte cu răutate, îşi spuse el, tu doar eşti un cleric şi ai a face cu un duşman înrăit al bisericii.

Un zîmbet batjocoritor zvîcni în colţul gurii celui ce-1 observa, un chip intens luminat care semăna în acea clipă cu o mască grotească. Candidatul se ridică de pe scaunul său şi spuse fără demnitate :

— Dacă vorbiţi serios, nu mai rămîn nici un minut

sub un acoperiş, unde se propovăduieşte o nebunie mai mult decît păgînească, dacă însă glumiţi, domnule Wertmuller, precum cred, vă părăsesc de asemenea, căci a zeflemisi şi batjocori un om simplu, care nu v-a făcut nici un rău, nu e creştineşte, nici măcar omeneşte — e diavoleşte.

în ochii săi albaştri scăpăra o minie frumoasă, cinstită ; se îndreptă spre uşă.

— Ia, ia, făcu generalul. Ce serveşti la gustarea de dimineaţă ? Ouă, potîrniche, păstrăvi ?

Pfannenstiel deschise şi ieşi in grabă.

— Maurul îţi va lumina drumul pînă la odaie ! La revedere, pe mîine, la gustarea de dimineaţă ! strigă el după Wertmuller.

Rămas singur, generalul încarcă cu grijă pistolul care funcţiona bine şi-l astupă vîrînd în ţeavă un dop solid. Pistolul cu resort înţepenit îl lăsă neîncărcat. Îi dădu maurului amindouă pistoalele, poruncindu-i să le vîre în surtucul său de catifea neagră. Apoi luă un şfeşnic şi se îndreptă spre patul său.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Candidatul o porni în fugă spre digul ce lega partea de sud a insulei cu uscatul. Primăvara trecută, cînd locuise la Mythikon, cercetase adesea cu priviri curioase, de departe, reşedinţa generalului, care se războia pe atunci în Germania. Ştia că digul era întrerupt pe la mijloc de o portiţă veche şi o punte, dar era sigur că nu va întîmpina nici o greutate, întrucît, după cîte îşi amintea, poarta stătea neîncuiată şi nici nu putea fi închisă, deoarece nu avea canaturi.

Ajuns pe mai, zări în stingă sa linia digului. Dar — ce ghinion ! — bîrna punţii, detaşată net pe fundalul noptatic, era ridicată în aer şi forma, în loc de un unghi drept, unul ascuţit cu profilul porţii, de a cărei arcadă de piatră era bine fixată cu două lanţuri. Poarta, puntea ridicată, mica linie de legătură a lanţurilor — totul se putea distinge cu o claritate elocventă, fiindcă luna dădea destulă lumină, iar imaginea ei reflectată scinteia în oglinda de argint a apei din intervalul gol, cu neputinţă de sărit. Imposibil s-o pornească bălăcindu-se prin mlaştină ! Cum nu cunoştea vadurile stufărişului perfid, s-ar fi scufundat la primii paşi şi şi-ar fi aflat un sfîrşit jalnic. Rămase încurcat pe malul insulei, în vreme ce din mlaştină, chiar la picioarele sale, se ridica un orăcăit răsunător — oac, oac.

Chiar în acea seară, printre broaştele din poiană se ivise un tînăr cîntăreţ liric foarte înzestrat, care ataca bine cunoscutul motiv broscăresc dar cu atîta cutezanţă şi-l trata cu atîta sentiment, încît corul plin de însufleţire nu mai ostenea să repete cu un entuziasm insaţiabil strofa cîntată de el. Asupra candidatului, pătimaşul orăcăit făcea desigur o impresie melancolică, de parcă ar fi urcat din chiar mlaştinile Aheronului.

Pe jumătate disperat, tînărul tocmai voia să alerge pe dig pînă la poartă, ca să vadă dacă n-ar putea, sforţîndu-se din răsputeri, să coboare puntea mobilă. în clipa aceea, întorcîndu-şi încă o dată privirile pline de reproş spre sinistrul conac, zări apropiindu-se o lumină, iar îndată după aceea Hassan fu lingă el, strîngînd in pumn un felinar de vînt. Cu o blîndeţe

umilă, bunul maur îl rugă să se întoarcă în locuinţa de unde fugise.

— Broască plictisitor, domnu' pastor ! rosti el în graiul său poticnit. La punte, lacăt — odaia pregătit!

Ce era de făcut ? Nimic alta, decît să-l urmeze pe Hassan. în marea bucătărie ce dădea spre veranda pardosită, maurul aprinse două luminări şi-l conduse pe candidat pe scară în sus. La al doilea palier, Hassan îl apucă iute de braţ :

— Nu speriaţi, domnu' pastor! şopti el. Santinelă în faţa camerei domnu' general.

Intr-adevăr, acolo stătea o santinelă. Hassan o lumină cu luminarea, şi Pfannenstiel zări un schelet care-şi ţinea mîinile de oase sprijinite pe o muschetă şi purta cruciş, peste coaste, cartuşiera din piele bine lustruită şi baioneta miliţiei teritoriale elveţiene. Pe tidva goală era aşezată o pălărioară în trei colţuri.

Candidatul nu se temea de imaginea morţii, era deprins cu ea din pricina profesiei, ba chiar simţea o anumită plăcere la vederea unui schelet, apariţie înălţătoare şi memento. Dar cine era omul care dormea acolo înăuntru, sub paza acestei stafii ce făcea de santinelă ? Şi ce satisfacţie ciudată simţea el, glumind ca un nelegiuit cu lucrurile cele mai serioase ?

Maurul deschise penultima cameră de pe latura dinspre lac şi puse cele două luminări pe cămin. Pfannenstiel, ai cărui obraji ardeau ca în febră, se duse la fereastră, s-o deschidă ; Hassan însă îl opri.

— Aer lacului, nesănătos, îl preveni el şi deschise uşa spre o cameră alăturată, ca să-i dea într-un fel nevătămător mai mult aer celui înfierbîntat. Apoi se îndepărtă cu un salut plin de umilinţă.

Candidatul se plimbă multă vreme în sus şi-n jos prin odaie, ca să-şi liniştească fantezia aţîţată şi să poată încheia cu calm cea mai stranie zi din viaţa lui. Dar cea mai periculoasă aventură din acea zi abia avea să urmeze.

Din camera alăturată, deschisă de Hassan, se auzi un zgomot uşor, ca o respiraţie adîncă. Oare adierea nopţii mişcase o draperie, sau o cucuvea trecuse fîlfîind din aripi pe la storurile doar pe jumătate închise :

Candidatul îşi întrerupse plimbarea şi ascultă atent. Deodată îi veni în minte că acea odaie de alături, ultima a faţadei, nu poate fi alta decît încăperea pe care barcagiul Blăuling i-o arătase ca fiind a turcoaicei generalului.

Posibilitatea unei asemenea vecinătăţi îi inspiră, senţelege, inocentului cleric tînăr cea mai mare teamă şi nelinişte, dar după o scurtă chibzuinţă îşi luă inima în dinţi şi se hotărî să lumineze suspecta încăpere.

Călcînd pe un scump covor turcesc şi întorcîndu-se spre dreapta, se află în faţa unui tablou în mărime naturală, încadrat de un bogat frunziş aurit, care umplea tot peretele micului cabinet, opus ferestrei. Tabloul era pictat de un olandez sau spaniol din strălucitoarea epocă abia încheiată pe atunci, în acea manieră naturală, caldă şi captivantă, pe care n-o mai posedă pictorii mai noi. Peste o balustradă de lucrătură maură, se apleca o tinără orientală, cu fermecători ochi negri şi buze de un roşu aprins, la vederea căreia prinţii din O *mie şi una de nopţi* cad cu siguranţă în leşin.

Femeia ducea un deget la gură, ca şi cînd ar fi dat

de înţeles celui ce stătea înaintea ei : „Vino, dar taci ! “

în faţa acestui gest ademenitor şi a graiului acestor ochi, Pfannenstiel, care nu văzuse niciodată ceva cît de cît asemănător, fu profund şi straniu zguduit. în sufletul său urcă ceva ce-i rămăsese pînă atunci cu totul necunoscut, ceva căruia nu-i putea da nici un nume — un dor fierbinte, posibilitatea fericită a îndeplinirii lui. în faţa tabloului, el începu să creadă în asemenea simţăminte extrem de puternice şi să tremure îngrozit de forţa lor...

Candidatul se întoarse brusc, fugi înapoi în odaia lui şi nu se mulţumi numai să închidă uşa, mai trase şi zăvorul şi răsuci în cele din urmă cheia. Aşa se socoti în siguranţă în patul său şi se îngropă în pernele acestuia.

Dar abia aţipise, că frumoasa fantomă trecu prin uşă, fără s-o deschidă, şi luă cu viclenie înfăţişarea şi chipul lui Rahel Wertmuller, talia ei feciorelnică, trăsăturile ei spirituale atît de fine. Fata avea însă ochii galeşi ca ai orientalei şi ducea degetul la buze.

Pentru bietul candidat urmă o oră de chin. Voi să fugă, şi o putere demonică îl trînti la picioarele fetei. Bîiguia rugăminţi fără sens şi-şi făcea reproşuri deznădăjduite. îi îmbrăţişa genunchii şi se osîndea ca cel mai nelegiuit dintre păcătoşi. Rahel, mai întîi uimită, apoi, privindu-1 cu severitate şi indignare, îl imbrînci in cele din urmă cu mîinile de lîngă ea. în clipa aceea, generalul apăru lîngă el şi-i întinse pistolul. „Figura, îl dăscăli el, e biruită de forţa bărbătească elementară." Braţul candidatului fu îndoit ca de nişte gheare diavoleşti de fier, şi el duse pistolul la timplă. „Hai, fugi cu mine !“ gemu el. Fata îi întoarse spatele. Candidatul apăsă pe trăgaci — şi se trezi, dar nu intr-o baie de sînge, ci de sudoare rece. De trei ori îl azvîrli starea chinuitoare dintre vis şi trezie în caruselul acesta, de la dorinţa nestăpînită la păcat şi căinţă, pînă cînd, în cele din urmă, deschise fereastra şi, în adierea curată a sfintei dimineţi, se scufundă într-un somn profund şi liniştitor.

Nu se trezi decît atunci cînd Hassan intră în odaie cu apă caldă şi, la porunca lui, ridică storul. în camera coşmarului pătrunse o zi dumnezeiască, de un albastru intens şi sunetele, cînd pe jumătate luate de vînt, cînd răsunînd în plin, ale tuturor clopotelor din jurul lacului.

— General plecat biserică, spuse maurul, domnu’ pastor doriţi gustare ?

CAPITOLUL AL OPTULEA

Şi maurul nu minţea.

In clipa cînd oaspetele său se smulgea din somn, Rudolf Wertmuller se şi afla nu departe de biserica de la Mythikon printre grupurile duminicale, care umpleau toate drumurile şi potecile ce duceau spre sfîntul lăcaş.

Pasul altminteri foarte grăbit al generalului era în ziua aceea măsurat, iar ţinuta lui, demnă şi ireproşabilă. Era îmbrăcat în catifea neagră şi purta în dreapta înmă- nuşată o carte de rugăciuni închisă cu grele catarame aurite.

Ciudat ! Wertmuller, care ocolea de multă vreme biserica, avea o faimă proastă printre cei din Mythikon, care-1 vedeau învăluit în lumina galbenă ca pucioasa a unui liber-cugetător neînduplecat şi socoteau drept un fapt sigur şi incontestabil că mai curînd sau mai tîrziu

avea să^l ia diavolul — şi totuşi acum se bucurau din toată inima, ba chiar erau mişcaţi ca-1 văd îndreptîndu-se pe drumul lor spre biserică. Oamenii nu socoteau nicidecum apariţia lui drept un act de căinţă, fiindcă — asemenea dramaturgilor greci — nu le era pe plac şi li se părea ruşinos ca o persoană matură să-şi schimbe caracterul; aveau încredere in general că va rămîne consecvent şi se va îndrepta hotărît spre pierzanie. Cei din Mythikon interpretau venirea bătrînului războinic la biserică mai curînd ca un act de politeţe, ca o onoare pentru comunitate, ca o vizită de rămas bun înaintea plecării sale în tabăra de campanie.

Saluturile nu mai luau sfîrşit, şi, la fiecare salut, generalul astăzi amabil, fără excepţie, faţă de toată lumea, răspundea cu o înclinare a capului sau cu cîteva cuvinte prieteneşti. Numai o femeie bătrînă, cea mai rea din comunitate, o îmbrînci înapoi pe fiica ei neroadă, care căsca ochii la general, şoptindu-i, totuşi aşa ca să se audă :

— Ascunde-te în spatele meu, altminteri ăsta te ia şi te face turcoaică !

Mai puţin bucuros de vederea neobişnuitului vizitator al bisericii se arătă parohul Wilpert Wertmuller, atunci cînd, purtînd mantie şi guler duhovnicesc, ieşi pe poarta ogrăzii sale, în mijlocul căreia, în spatele unei vechi fintîni cenuşii, doi plopi uriaşi se legănau uşor în vint. Surpriza parohului era deplină, fiindcă Rahel nu-i spusese nimic.

Pastorul, în vîrstă de şaizeci de ani, cu o înfăţişare încă viguroasă şi cu trăsături nu prea isteţe, dar bărbăteşti, îl suporta pe general în pădure şi pe cîmp ca pe un experimentat vinător, însă l-ar fi scutit cu dragă inimă de osteneala de a-şi căuta înălţarea sufletească tocmai în biserica de la Mythikon.

Cu cît mai indezirabil, cu atît mai politicos fu generalul. îşi scoase pălăria, apoi îl apucă de mînă pe paroh şi-l duse înapoi în veranda casei sale. Chiar în acea clipă, frumoasa Rahel, proaspătă ca o dimineaţă, punea piciorul pe ultima treaptă a scării, purtînd veşminte de duminică şi ţinînd în mină o cărticică de cîntece legată tot în catifea neagră.

— Copilo, eşti fermecătoare, o nimfă ! o salută Wertmuller. îngăduie-mi să te sărut părinteşte pe frunte!

Fata nu se împotrivi, iar generalul, scund, dar solid şi bine clădit, se înălţă pe vîrful picioarelor, ca să ajungă la fruntea delicată şi albă a fetei înalte — un grup mai curînd comic decît gingaş.

— Mă pofteşti după predică la masă, bătrine ? întrebă Wertmuller.

— Se-nţelege ! răspunse parohul ospitalier. Rahel, rămîi acasă şi îngrijeşte-te de bucătărie.

Fata, docilă, adăugă cu o uşoară reverenţă :

— îţi mulţumim, nasule ! şi o porni repede înapoi spre catul de sus.

— Ţi-am adus ceva, bătrîne, zîmbi generalul.

— Armă ? întrebă numaidecît parohul, şi ochii i se luminară.

Wertmiiller dădu din cap afirmativ şi scoase un pistol de sub pulpana largă a surtucului său de catifea. Aspectul elegant şi ţeava cu incrustaţii a micii capodopere realizate de arta armurierilor din acea vreme luară ochii parohului. Toată patima lui se trezi. Wertmuller ieşi cu el din semiîntunericul verandei, pe uşa din spate a parohiei, în grădină, ca să-i îngăduie să

admire micuţa armă scumpă în plină lumină a zilei.

Toată latura longitudinală a casei era îmbrăcată cu o boltă de viţă cam scundă ; la un capăt al perdelei verzi, parohul pusese cu ani în urmă să se ridice un zid de piatră cu o mică ţintă, unde luînd poziţie la intrarea opusă, să se poată exersa la tir în orele lui libere.

— Din Levant ? întrebă el, luînd pistolul.

— Imitaţie veneţiană. Uite aici aceşti GG îngemănaţi
— adică Gregorio Gozzoli, zise Wertmuller cu admiraţie.

— Mi-aduc aminte că am văzut această comoară de pistolaş în camera ta de arme din poiană — dar nu erau
o pereche ?

— Visezi...

— Poate că m-am înşelat. Funcţionează uşor jucărioara ?

— Din păcate, trăgaciul e cam înţepenit, dar nu trebuie să încredinţezi bijuteria străină vreunui armurier de pe-aici, ţi-ar. strica-o.

— Cam înţepenit ? Nu-i nimic, spuse parohul. Deşi purta mantie şi guler duhovnicesc, luă poziţie la un capăt al bolţii de viţă. Sprijinindu-se pe piciorul stîng, cu dreptul dus înainte, armă cocoşul şi îndoi braţul.

Tocmai atunci amuţeau clopotele in apropiatul turn al bisericii, iar vibraţia ultimelor bătăi se pierdea în zumzetul viespilor care roiau cu zgomot în jurul ciorchinilor aurii încă neculeşi ai boitei.

Parohul nu auzea nimic — apăsa şi apăsa cu toată puterea.

— Ah, bătrîne, ce tot te schimonoseşti ? îl luă în rîs Wertmuller. Dă-ncoace ! Smulse arma şi-şi puse degetul de fier pe trăgaci. Cocoşul izbi cu un pocnet. îţi pierzi puterea musculară, vere! Te vlăguieşte jalnica *senectus* care moaie mădularele ! Am să fac eu însumi mecanismul ăsta ceva mai flexibil — ştii că sînt un straşnic lăcătuş şi un armurier destul de bun ! Generalul lăsă să-i alunece din nou în buzunar micuţa armă împodobită.

— Nu, nu, nu ! strigă parohul cu patimă. Doar mi l-ai dăruit! Nu-1 mai las din miini !...

Şovăind, generalul scoase din nou pistolul — dar nu acelaşi. Bătrînul scamator schimbase arma cu geamăna ei, nu uşor de deosebit chiar pentru un ochi mai perspicace şi calm.

Abia recăpătase pistolul, şi parohul luă din nou poziţie, cuprins de înflăcărare, gata să armeze din nou trăgaciul.

.Dar generalul îl prinse de braţ.

— După slujbă ! îl sfătui el. Pe naiba ! Clopotele au încetat de mult să bată.

Domnul Wilpert Wertmuller se trezi ca dintr-un vis, îşi adună minţile, ascultă atent. Domnea o linişte profundă, numai viespile zumzăiau.

Vîrî repede pistolul în buzunarul încăpător ai hainei, şi verii se-ndreptară spre biserica apropiată pe drumul scurt, acum cu totul golit de oameni.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Cînd cei doi Wertmuller intrară în sfîntul lăcaş, acesta era plin pină la ultimul loc. In naos, bărbaţii şedeau la dreapta, femeile la stînga, în strană, cu feţele

întoarse spre comunitate, epitropii bisericii, printre care şi Krachhalder.

Strana era despărţită de naos prin doi pilaştri de zid legaţi sus intre ei printr-un semicerc mare. Pe pilastrul din dreapta era aninat la înălţime amvonul, iar la piciorul scării abrupte a amvonului se afla singurul jilţ rămas liber, un jilţ din lemn de stejar împodobit cu sculpturi, pe care, în timp ce se cinta, lua loc, de obicei, parohul. Acesta ii indică acum generalului jilţul şi se urcă îndată în amvon. Fiindcă întîrziase, era grăbit să comunice comunităţii numărul cîntecului bisericesc ce urma să fie intonat.

Era cîntecul cel mai iubit din noua carte de cîntece, un cîntec de mulţumire pentru reuşita culesului, creat de curînd şi sosit din Germania, în înflorituri îndrăzneţe Şi lipsite de gust în stilul rococo de pe atunci, dar nu fără forţă şi culoare.

Fiecare strofă începea cu cererea ca dătătorul tuturor bunurilor să fie proslăvit mereu cu alt instrument. Autorul va fi avut în minte vreo imagine bisericească. Dar nu aceea a îngerilor lui Giambellini,[13] cîntăreţi delicaţi, care ne amintesc de vorbele poetului :

Viorile cîntă cu sunet senin,
Din trîmbiţi porneşte un cîntec divin...

Nu! Ci imaginea unei cereşti orchestre de curte, postate pe un nor masiv şi înzestrate cu toate instrumentele de suflat posibile, ca în cine ştie ce tablou lucrait cu măiestrie de un pictor din şcoala lui Rembrandt.

„Jubilaţi, jubilaţi!..." răsuna cu putere şi voioşie in frumoasa şi curata încăpere, prin ale cărei opt ferestre ogivale se revărsa înăuntru albastrul luminos al minunatei zile.

Generalul, a cărui intrare fusese întîmpinată cu un murmur de satisfacţie, şedea cu faţa concentrată întoarsă spre comunitate, dar putea lesne, răsucindu-şi firesc capul, să observe amvonul înalt, unde cuibărea vărul său. Chiar in clipa aceasta, aruncă o privire în sus. Păstorul sufletesc din Mythikon, care auzise de multe ori cîntecul de bucurie şi era sigur de predica sa, tot de multe ori rostită, îşi pipăia uşurel buzunarul.

„Sunaţi din trimbiţe, sunaţi !...* vuia in naos.

Wertmuller trase cu ochiul spre scara amvonului în sus. Vărul său scosese micul pistol din buzunar şi-l contempla cu ochi de îndrăgostit la adăpostul balustradei înalte a amvonului.

„Suflaţi în trompete, suflaţi!" cintau enoriaşii din Mythikon.

în mijlocul larmei trompetelor, generalul auzi clar un pocnet sec, ca şi cum ar fi fost armat acolo sus un cocoş de armă. Zirobi.

Urma acum ultima strofă, strofa preferată a femeilor din Mythikon :

„Din flaute cintaţi, cintaţi!..." cîntară ele cît puteau de bine.

Generalul aruncă din nou o privire furişă în sus, spre amvon. Ca-n joacă, parohul tocmai îşi punea degetul gros pe trăgaci, ca unul ce ştia doar că n-ar fi izbutit să declanşeze resortul chiar de-ar fi apăsat cu toată puterea. îndată, însă, îşi retrase degetul şi dulcile flaute îşi urmară cîntarea.

Jos, la piciorul amvonului, faţa generalului se încreţi toată de necaz.

Pastorul, care lăsase din nou mica armă să lunece în buzunarul său încăpător, începu cu toată evlavia să

rostească liturghia, apoi citi textul din marea Biblie aflată permanent pe scindura balustradei de la amvon. Era splendidul psalm al patruzeci şi şaptelea, care începe astfel: „Toate popoarele, bateţi din palme, lăudaţi pe Domnul cu strigăte răsunătoare !“

Predica se desfăşura cu vioiciune şi fără poticniri, depăşind astfel prima ei treime. Generalul, vizibil dezamăgit, aruncă din nou în sus o privire aproape plină de reproş, dar care se învioră brusc. In focul peroraţiei, pastorul, gesticulând cu stînga în faţa întregului norod, îşi scoase instinctiv din nou cu dreapta acoperită de balustradă îndrăgitul pistol.

— Lăudaţi pe Domnul cu strigăte răsunătoare ! strigă el şi — poc! bubui o împuşcătură puternică. Fu învăluit în fum. Cind redeveni vizibil, norul albastru de pulbere se urni încet din jurul lui şi se împrăştie plutind ca un fum de tămîie peste comunitate.

Groază, spaimă, uimire, supărare, mînie, risete înfundate, toată această gamă de sentimente îşi găsi expresia pe chipurile ascultătorilor adunaţi acolo. Epitropii din strană înfăţişau însă figuri indignate şi dojenitoare. Situaţia devenea critică.

în acea clipă, generalul se întoarse spre credincioşii revoltaţi cu un gest prietenos şi totodată impunător.

— Iubiţi fraţi, nu vă neliniştiţi din pricina împuşcăturii. Gindiţi-vă : după puterea omenească de a prevedea, este pentru cea din urmă oară cînd mă reculeg în mijlocul vostru, mai înainte de a-mi expune gloanţelor acest trup muritor al meu. — Iar dumneata, domnule paroh, arată-te a fi un om hotărît şi du-ţi predica pînă la capăt.

Şi intr-adevăr, parohul reîncepu curajos şi-şi continuă netulburat predica, fără a pierde firul, fără a greşi măcar cu un cuvînt, fără a se bilbîi sau a se poticni.

Totul reintră în ordine. Numai norişorul albastru de pulbere nu voia să piară in încăperea închisă şi continua cu încăpăţînare să plutească peste comunitate, cînd în umbră, cînd luminat de o rază de soare, pină cînd contururile sale deveniră mereu mai estompate şi, în sfîr- şit, se volatilizară.

CAPITOLUL AL ZECELEA

In vreme ce parohul îşi ducea cu bravură la bun sfîrşit predica, Rahel, rămasă acasă, dăduse ordinele cuvenite bătrînei Babeli şi copilei din vecini, chemate de aceasta s-o ajute, iar acum, cu un coşuleţ şi un mic cosor în mînă, ieşi pe uşa din dos a casei, să taie cîţiva ciorchini de struguri aurii bine copţi, bronzaţi de soare.

Cum păşi pragul, un spectacol ciudat i se înfăţişă drept în faţă, în locul unde cărarea ocolea latura grădinii opusă şoselei.

Un om înfricoşător îşi sprijini mîinile de gard, îşi luă vînt cu pulpanele fluturînd ale surtucului, se aruncă dintr-un salt sălbatic peste tufişuri şi o porni drept spre ea. Nu-i venea să-şi creadă ochilor. Putea oare să fie el ? Cu neputinţă ! Şi totuşi el era.

Pfannenstiel aproape că nu se atinsese de gustarea pe care serviabilul maur i-o pusese dinainte în sufrageria din poiană. O luase la goană peste puntea mobilă acum coborîtă, în sus, spre parohia de la Mythikon. Ştia că acum va găsi drumurile şi potecile goale, chiar dacă pentru scurtă vreme. în vîntul dimineţii, fantoma orientală pierise, dar, oridt de luminoasă şi proaspătă

se ivea dimineaţa de toamnă din vălurile ei de ceaţă, una dintre impresiile de ieri rămăsese înfiptă ca un ghimpe în sufletul agitat al candidatului.

Generalul îi reproşase că-i lipseşte bărbăţia care asigură victoria neîndoielnică asupra unei femei. Reproşul acesta îi dăduse de gîndit candidatului şi, cum i se oferea prilejul să întreprindă ceva îndrăzneţ, după părerea sa, şi anume tocmai ceea ce-1 îndemnase generalul să facă, sălbăticitul se hotărî s-o surprindă pe Rahel cu o vizită de dimineaţă, chiar dacă fără armă.

Saltul peste gardul viu n-a fost firește o faptă de eroism, ci fuga din faţa celor dintîi credincioşi care se întorceau de la biserică şi pe care i s-a părut că-i vede printre copaci, pe şosea.

Cînd se apropie cu o figură îndrăzneaţă şi o atitudine hotărîtă, domnişoara Wertmuller se sperie de înfăţişarea lui, de ochii săi febrili, de paloarea şi vlăguirea pe care i le lăsase pe chip noaptea nedormită. Fata observă firește numaidecât şi nasturele pe jumătate răsucit, care atirna, şi locul gol lăsat de celălalt, rupt, iar aceasta o sperie şi mai mult.

— Pentru Dumnezeu, ce s-a întîmplat cu dumneata, domnule vicar ? spuse fata. Eşti bolnav ? Pari tulburat, ai în dumneata ceva straniu, care mă înspăimintă. O, naşul ăsta îngrozitor al meu — ce ţi-a făcut ? Mi-a făgăduit că n-o să-ţi facă nimic şi, uite, te-a scos din fire ! Povesteşte-mi în amănunt ce ţi s-a întîmplat în poiană — poate că am să te pot ajuta.

Privind in ochii înţelegători şi atit de calzi, candidatul deveni brusc conştient de ce-1 minase de fapt încoace. Spiriduşul aventurii, care i se suise în cîrcă de la primul pas făcut in poiană, îi sări jos din spate şi-l părăsi.

Pfannenstiel povesti in amănunţime luminoşilor ochi căprui tot ce i se întimplase pe insulă, lăsînd deoparte numai viziunea aceea cu turcoaica, desigur o scornitură a creierului său înfierbîntat. Mărturisi că reproşul generalului privind lipsa lui de bărbăţie îl buimăcise şi-l neliniştise, încit nici acum nu putea să-şi revină. Şi o rugă pe fată să-i spună sincer dacă e vorba intr-adevăr de o lipsă şi cum ar putea să scape de ea.

Rahel îl privi cîteva clipe aproape mişcată, apoi izbucni intr-un hohot limpede de rîs.

— Jtfaşul meu şi-a bătut joc de dumneata, spuse ea, dar a avut dreptate cînd te-a sfătuit să renunţi la aventura în Grecia. Ai vrut să faci ceva străin de firea dumitale, şi te-a luat în ris... Şi-apoi ? Mi-a plăcut de dumneata aşa cum eşti şi tocmai pentru că eşti aşa. Patima tatei pentru vinătoare mi-a pricinuit destule necazuri! în ce mă priveşte, doresc un bărbat care să fie un exemplu pentru sătenii noştri prin purtarea sa înălţătoare şi fără ascunzişuri, care să bea în tihnă vinul nostru din dijmă, să-şi iubească soţia şi să fie vizitat din cînd în cînd de prieteni modeşti şi învăţaţi !... Oh, cavalerii ăştia ! Sînt sătulă de discursurile lor la masă, cînd îl asaltează pe tata cu caii şi trăsurile lor ! — Naşul meu ţi-a destăinuit ieri unele lucruri, dar ţi-a povestit oare şi farsa pe care i-a jucat-o la optsprezece ani tinerei lui soţii ? Femeia avea poftă să mănînce nişte pîinişoare spaniole, aşa cum se coc în Baden. „Ţi le aduc oalde !“ a spus el cu galanterie, a pus şaua pe cal şi a plecat, în Baden, a pus cîteva pîinişoare într-o cutie şi a adăugat un bilet cu cîteva rînduri, prin care o anunţa că se duce în

tabăra suedeză. A trimis acest rămas bun prin- tr-un curier, iar pe el femeia nu l-a mai revăzut mulţi ani după aceea. Aşa ceva dumneata n-ai fi făcut !

Fata îi întinse tăcutului vicar mîna.

— Acum însă trebuie să-ţi întăresc numaidecît nasturii, adăugă ea repede, mă dor ochii şi sufletul să te văd în halul ăsta ! Stai jos ! — şi-i arătă o băncuţă de sub bolta de viţă — mă duc să aduc aţă şi ac.

Pfannenstiel se supuse, iar Rahel plecă repede cu coşul umplut cu ciorchini de struguri.

Asupra candidatului coborî o linişte paradisiacă. Lumină şi verdeaţă, bolta scundă de frunziş, modesta casă parohială, mintuirea de demonii îndoielii şi ai neliniştii !

Fata însă, care-1 eliberase pe el de toate, era ea însăşi cuprinsă acum de neliniste. Ce farsă pusese la cale generalul, sau o şi făcuse ? îşi reproşa că-i dăduse mînă liberă.

în bucătărie află că domnul paroh se închisese împreună cu generalul şi că îndată după aceea epitropii bisericii urcaseră încet şi solemn scara. Se vorbea că in biserică se întimplase ceva nemaiauzit.

Rahel îl întrebă pe trimisul pescarului, care-i adusese în covăţica lui păstrăvi, dar acesta nu scoase o vorbă şi făcu o mutră neroadă.

Nedumerită, fata alergă in odaia ei şi trebui să caute mult, pînă să găsească aţă şi ac.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

După ce serviciul divin de la Mythikon luase sfîrşit fără alt incident, cei doi veri se întoarseră în apropiata casă parohială, mergînd unul lingă altul, pastorul sufletesc în dreapta generalului, fără să le pese de părerea opiniei publice care se putea citi clar pe feţele celor în- tîlniţi.

La parohie, pastorul Wertmuller deschise uşa camerei sale de studiu, îl lăsă pe bietul păcătos laic să intre după el ca un culpabil şi închise cu grijă uşa. Apoi se apropie de nelegiuit.

— Vere generale, te-ai purtat cu mine ca un mişel şi un nemernic ! spuse el şi făcu o mutră, de parcă ar fi vrut să-l apuce de guler.

— Jos mîna ! ripostă generalul. Vrei să mă încaier cu tine, ca odinioară cu vărul Zeugherr din Stadelhofen în pridvorul Consiliului din Ziirich, cînd ne-am tras de peruci, de ne-au zburat din cap ? Gîndeşte-te la funcţia ta, la demnitatea ta !

— Funcţia mea, demnitatea mea! repetă parohul, rar şi dureros. O lacrimă îi umezi genele cărunte.

Cu aceste patru cuvinte simple fusese exprimat acelaşi lucru ce ne zguduie in tirada plină de măreţie, prin care Othello îşi ia rămas bun de la trecutul şi funcţia sa.

Generalul sughiţă. Hotărit, lacrima bătrinului era pentru el prea mult.

— Ei, ei, îl consolă el, ai dovedit un splendid singe rece. Pe cuvîntul meu, un adevărat Wertmuller! în tine s-a pierdut un comandant de oşti.

Dar cuvintele măgulitoare n-avură nici un efect. Momentul de mîhnire trecuse şi el.

— Cu ce te-am jignit? izbucni pastorul indignat. Te-am înţepat eu cu vreo vorbă, sau am făcut eu vreo aluzie la tine în biserica mea ? Nu te-am lăsat eu în

pace în păgînismul tău, nu te-am acoperit cum am putut ? Şi drept mulţumire pentru toate astea, mi-ai schimbat cu perfidie pistolul, panglicarule şi trişorule! De ce-ţi baţi joc de părul meu cărunt, duh al răului ? Fiindcă tu nu te simţi în apele tale !...

— Ei, ei, spuse generalul.

Se auziră bătăi în uşă. Epitropii din Mythikon intrară în odaie, cu Krachhalder in frunte, şi se opriră în semicerc în faţa lui Wertmuller, într-o atitudine solemnă, aproape ostilă. Pe chipurile încreţite, generalul citi că gluma lui infamă jignise grav sentimentele satului.

Krachhalder, de care ascultau cu toţii, era într-adevăr revoltat pînă în fundul sufletului. Chiar dacă nu-şi putea explica pe deplin aventuroasa întâmplare, o punea totuşi fără a şovăi pe seama generalului care, folosindu-se de slăbiciunea vărului său cleric, voise să provoace un scandal de care să afle tot ţinutul. Onoarea comunităţii sale ii stătea la inimă lui Krachhalder, care ţinea foarte mult la bisericuţa din Mythikon cu turla ei zveltă şi cu cele opt ferestre luminoase ale sale. Dulce era pentru el, după sudoarea săptămînii, mersul la biserică în haine curate de duminică şi cu ghete cu cataramă, dulci prilejuri de meditaţie erau pentru el botezul şi înmortnin- tarea, care hotărnicesc şi încadrează serviciul divin şi viaţa omenească, dulce era să fii agrăit ca un Adam muritor şi ca un suflet nemuritor, dulce era lupta cu moţăiala, cu somnul gata să te biruie, cu trezirea; dulce, respiraţia puternică, dulci, şederea laolaltă cu epitropii in curtea bisericii şi salutul adresat parohului, dulce tihnita întoarcere acasă.

Trebuia să-l vezi pe venerabilul moşneag, cu capul său cu trăsături pronunţate, în clipa cînd, la cheta pentru săraci, domnul paroh le cerea să se arate gata pentru o binefacere frumoasă şi frăţească, iar el, cu lacrimi în ochi, scormonea în punga lui de bani şi scotea un heler roşu.

Pe scurt, Krachhalder era un om bisericos şi-i sîngera inima, sau, mai bine spus, fierbea fierea în el văzînd că lăcaşul simţămiratelor sale duminicale era jignit şi făcut de batjocură.

— Ce vă aduce aici ? i se adresă generalul şi-l fixă atît de sever cu ochii fulgerători, încît Krachhaider, cu toată conştiinţa lui curată, nu putu să suporte, işi feri pupilele, mişeindu-le în dreapta şi-n stînga, pînă ce reuşi în sfîrşit să reziste.

— Ia nu mai faceţi din ţînţar armăsar ! continuă Wertmiiller fără a mai aştepta răspunsul. Luaţi împuşcătura drept una întîrziată din timpul culesului, sau cum dracului vreţi s-o luaţi !

— Culesul a fost bunişor, replică epitropul cu o mînie reţinută, iar împuşcătura e o treabă urîtă, domnilor Wertmuller ! Am o cronică a oraşului şi a ţinutului, iar în cronica asta stă scris că, în urmă cu mai mulţi ani, unui tînăr cleric care din dragoste a făcut cu ochiul soţiei lui peste sfîntul potir i s-a... Şi Krachhalder îăcu la gîtul său gestul unei retezări.

— Prostii! îl întrerupse generalul, pierzîndu-şi răbdarea.

— Mai am acasă şi o istorie a ereziilor, continuă cu îndărătnicie Krachhalder, acolo sînt descrise şi zugrăvite toate dezbinările şi sectele de la începutul lumii. Dar nici un adamit sau rebotezat[14] n-a tras cu arma în timpul predicii. Asta, domnule pastor, e o nouă religie.

Pastorul oftă. Ştia şi el prea bine că o faptă ca a sa nu se mai pomenise.

— Despre împuşcătura asta au să se facă cercetări la Ziirich, ameninţă acum neînduplecatul ţăran, sinagoga

— el voise să spună : sinodul — are să se adune anume, îmi pare rău, domnule pastor, dar nădăjduiesc că se va lua o hotărtre aspră. Dar nici aşa n-o să scăpăm de batjocură, iar ăsta-i lucrul cel mai rău, fiindcă batjocura e-n floare pe lacul nostru. Cînd mă gîndesc la asta, pe cinstea mea, mi se face negru înaintea ochilor. Tot malul drept ride pe socoteala noastră. N-o să mai putem bea un păhărel la Meilen sau la Kiissnach, fără ca ăia să nu facă haz de noi pe toate tonurile şi în toate felurile de cîntece. Împuşcătura de la Mythikon n-o să fie uitată pe lac, cum n-a fost uitată la Altorf isprava lui Tell. N-o să Piară şi o să se audă din tată-n fiu. Vă iau ca martor, domnule general, continuă bătrînul, iar ochii lui străluceau cu răutate, dumneavoastră ştiţi ce-nseamnă asta ! Cît e de cînd aţi şters-o din Rapperswyl ? Atunci aţi fost batjocorit prin cîntece de către catolici şi — mă credeţi ?

— asta încă nu s-a uitat. Sînteţi un bărbat cu faimă proastă şi urit, dar ce folos ? Mai alaltăieri, o luntre plină de pelerini din Richterswyl venea încoace, ocolind poiana, cu mare larmă de cîntece. Eu stăteam în via mea şi mă gindeam : nebunii! — Aproape de casa dumneavoastră, oamenii au tăcut. Au tăcut din respect, mi-am spus mie însumi. Da, şi am brodit-o ! Abia au ajuns sub ferestrele dumneavoastră, că s-a şi pornit cîntecul batjocoritor. Ştiţi dumneavoastră unde-1 trimit ei pe Wertmuller, la moră- riţă ! Bine că eraţi plecat de-acasă ! M-am înfuriat al naibii in podgoria mea...

— Taci ! îl repezi mînios generalul, căci vechea batjocură privitoare la ridicarea acelui asediu îi ardea sufletul acum mai tare ca atunci, de parcă ar fi fost însemnată cu acea cerneală care devine neagră şi de neşters abia odată cu trecerea anilor. Se stăpîni totuşi şi schimbă tonul. Nu e comedie fără oarecari încurcături, spuse el, dar dacă acuma comedia a ajuns la punctul culminant, trebuie să-i dăm repede o întorsătură spre un deznodămînt fericit, altminteri chiar şi nebuneala devine plictisitoare.

Domnule paroh şi iubiţi vecini !

Ieri, pînă noaptea tîrziu, am scris la testamentul meu Şi, cînd băltea de douăsprezece, l-am semnat. Ştiu ce interes cald nutriţi pentru tot ceea ce fac, pentru tot ceea ce rămine in urma mea şi las moştenire; îngăduiţi-mi să vă citesc cîte ceva din testament.

Scoase din buzunar un manuscris şi-l despături. Trec peste introducerea in care filozofez niţel despre valoarea lucrurilor... „După ce eu, Rudolf Wertmuller, voi muri...“

— dar nici asta n-are acum nici o însemnătate. Răsfoi mai departe. Aici : „Castelul şi domeniile Elgg, pe care

le-am cumpărat din economiile mele cinstite de pe urma ultimei mele campanii, rămin ca fideicomis in familia mea“ şi aşa mai departe. „Item — întrucît acest domeniu posedă un excelent, insă neglijat teren de vînătoare şi o cameră de arme înzestrată cu piese din prăzile aceleiaşi campanii, însă incompletă, dispun ca, după încetarea mea din viaţă, vărul meu, domnul paroh Wilpert Wertmuller, să locuiască şi să deţină numitul castel şi domeniu, să refacă terenul de vînătoare, să desăvîrşească pomenita cameră de arme şi să hotărască in orice privinţă, liber şi după bunul său plac asupra tuturor acestora, pînă la sfîr- şitul său, dacă domnul pastor se va hotărî să renunţe la slujba pe care-o deţine în Mythikon şi *antistite probante* * s-o transfere candidatului Pfannenstiel, cărui candidat eu îi dau de soţie pe fina mea, Rahel Wertmuller, nu totuşi fără încuviinţarea tatălui ei, şi cu un adaos de trei mii de guldeni de Ziirich, pe care-i las moştenire domnişoarei, împreună cu binecuvântarea mea.“ Uf, răsuflă uşurat generalul, frazele astea ! Afurisită limbă germana asta!

Parohul se simţea ca un naufragiat, pe care acelaşi val îl îngroapă şi-l poartă la ţărm. Om rezonabil, lăsînd de-o parte fatala lui pasiune, el îşi dădu numaidecît seama că generalul îi deschide singura, pe deasupra şi cea mai plăcută cale care-1 poate mintui de batjocură şi ruşine. Stăpînit de un soi de emoţie, ii strinse mîna vărului său, iar acesta i-o scutură, zicind :

— Dacă scap, nu va fi spre paguba ta, vere ! Am să procedez ca şi cum aş fi mort, instalîndu-te la F.lgg ca singurul meu executor testamentar !

Sătenii din Mythikon însă ascultau cu toate simţurile încordate, deoarece presimţeau că acum e rindul lor să primească daruri.

— „Sătenilor din Mythikon, le las moştenire, continuă generalul, iar condeiul său zboară peste hirtia ţinută în stingă, fiindcă de fapt abia schiţa paragrafele rezultate din inspiraţia clipei, sătenilor din Mythikon le las moştenire acel vîrf din proprietatea mea, care pătrunde la Wolfgang ca o pană în pădurea comunităţii lor şi care e formată două treimi din răşinoase şi o treime din fagi, în aşa fel, încîit pietrele de hotar ale posesiunii comunităţii să fie legate, spre paguba mea, printr-o linie dreaptă." — Astăzi încă — pe cuvînt de onoare şi cu martori ■— acest adaos îşi va căpăta valabilitatea prin semnătura mea, declară generalul, dar cu precizarea şi condiţia ca împuşcătura slobozită astăzi în biserica de la Mythikon, despre care umblă nişte zvonuri neadeverite, să fie uitată ca un lucru neîntîmplat, iar, în măsura în care a fost adevărată, să fie trecută pentru vecie sub tăcere, sătenii din Mythikon îndatorîndu-se prin jurămînt să păstreze taina, atît în această viaţă, cî*t şi dincolo de mor- mînt, în ziua de apoi şi la judecata din urmă.

în timp ce generalul rostea aceste cuvinte, Krachhalder rămase foarte liniştit, numai nările îi tremurau uşor pe faţa altminteri destinsă, iar virfurile degetelor i se îndoi seră puţin spre înăuntru, ca şi cum ar fi vrut să apuce bine darul.

— Domnule general, strigă el şi ridică mîna pentru jurămînt, aşa să-mi ajute Dumnezeu !

Dar Wertmuller încheie :

— în caz contrar şi dacă taina nu va fi păstrată, la întoarcerea mea din campania ce urmează, voi anula şi

---

* Cu aprobarea autorit&ţii superioare *(n. tr.)*.

voi şterge din testament acest paragraf. Dacă, murind, nu voi putea face asta, jur că mă voi arăta locuitorilor din Mythikon ca stafie şi, ca pedeapsă pentru că şi-au călcat jurămîntul, voi patrula pe uliţa satului lor între douăsprezece şi unu noaptea. — Veţi putea îndeplini condiţia, Krachhalder ?

— Am fi nişte nerozi, glăsui cu convingere acesta, dacă nu ne-am ţine gura !

— Şi nevestele voastre ?

— De asta lăsaţi-i pe-ai noştri din Mythikon să se îngrijească, spuse liniştit bătrînul ţăran şi făcu un gest grăitor.

— Dar, Krachhalder, spuse pe un ton prietenos generalul, închipuiţi-vă că m-am întors din imperiu şi stăm pe veranda mea, vă pun ca acuma mîna pe umăr, ciocnesc paharul cu voi şi tăifăsuim despre cîte toate. Apoi, eu zic aşa, ca-n treacăt : Da' straşnic a mai bubuit împuşcătura aia !...

— Care împuşcătură ? — Asta-i o minciună, domnule general, strigă epitropul cu o indignare cinstită, care, într-un mod canonic, nu era deloc simulată şi arăta întru totul a fi sinceră.

Wertmuller zimbi satisfăcut.

— Acuma, repede acasă ! îşi îndemnă Krachhalder oamenii. Ca să nu se-ntîmple o nenorocire, trebuie ca într-un pătrar de oră să se ştie că împuşcătura... vreau să zic, că astăzi am ascultat o predică bună. Bătrînul strinse mina parohului. Iar dumneavoastră, domnule general, vă dau mîna ca unui om de care sînt legat prin jurămînt.

— Mai staţi o clipă, porunci generalul şi fiţi martori cum un tată fericit uneşte două mîini. Vicarul trebuie să fie pe-aproape. Dacă nu m-au înşelat ochii, l-am văzut de departe sărind peste o tufă cu un salt de care nu !-aş fi crezut niciodată în stare.

— Rahel, copila mea, vino repede! strigă parohul, deschizind uşa spre casă.

— Îndată, tată ! răsună răspunsul, dar nu din interiorul locuinţei, ci de afară, prin viţa de vie de pe culoarul boltit.

Generalul se uită numaidecît pe fereastră şi îi zări prin zăbrelele de frunze pe cei doi protejaţi ai săi, formind un grup pe care nu şi-l putea lămuri nicidecum.

— Ieşiţi la iveală, păstor şi păstoriţă, din frunzişul Ar cad iei ! strigă bătrînul soldat.

Rahel, roşind fără să vrea, se arătă de sub acoperişul de frunze şi, trăgîndu-1 cu ea pe Pfannenstiel, se retrase pe un mic rond de flori înconjurat de pomi fructiferi de soi bun, aflat foarte aproape de ferestrele camerei de studiu, prin care priveau curioşi generalul şi epitropii bisericii.

Domnişoara ţinea un ac în mîna agilă şi, în faţa tuturor ochilor, întărea un nasture ce atîma la surtucul candidatului. Nu se lăsă tulburată în lucrul ei. Abia după ce tăie aţa, îşi aţinti ochii căprui, in care se înfruntau seriozitatea cu semeţia, asupra ciudatului ei înger păzitor şi
i se adresă, strigînd:

— Naşule, într-un timp atît de scurt, l-ai tulburat şi aproape l-ai distrus pe domnul vicar. A trebuit să-i pun îmbrăcămintea în bună rînduială, oa să se poată arăta înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor ! Dar ce-ai făcut cu nasturele de sus, care lipsea de-aici şi a trebuit să-l înlocuiesc cu unul de-al tatei ? — Să-l scoţi de unde-o fi, altminteri... Fata îndreptă spre general acul cu un

gest amenințător, încît toți bărbații izbucniră într-un răsunător hohot de rîs.

In cîteva clipe, Pfannenstiel și Rahel se prezentară înaintea parohului, care-i logodi și-i binecuvîntă.

După ce epitropii bisericii, satisfăcuți, se îndepărtară, pastorul îi mai adresă viitorului său ginere o scurtă dojana :

— Ce-a fost asta, domnule vicar ? Te strecori pe lîngă biserică, ai nasturii rupți!... Cum rămîne cu demnitatea și funcția ? Apoi se întoarse spre general : Asta-i o pereche ! spuse el. Acum, cealaltă ! Dă-1 încoace, vere !

Și fără multă vorbă, vîrî mina în buzunarul generalului, scoase de-acolo pistolul cu trăgaciul înțepenit, apoi, din buzunarul său, pe cel care funcționa ușor și fusese descărcat în biserică și le ținu unul lîngă altul, compa- rindu-le.

Așa s-a făcut că împușcătura din Mythikon a fost pe deplin tăinuită și, în contrast cu isprava lui Wilhelm Tell, a devenit dintr-o înitîmplare reală o palidă legendă imaginară, care mai plutește și astăzi ca o stafie fără adăpost pe frumoasele maluri ale lacului nostru.

Dar chiar dacă sătenii din Mythikon ar fi pălăvrăgit, generalul nu și-ar mai fi putut invalida testamentul, deoarece el a văzut atunci pentru ultima oară stejarii din poiană.

Sfîrșitul său a fost rapid, întunecat, înspăimîntător. într-o seară, a pătruns călare cu suita lui într-un orășel german, a descălecat la singura circiumă mizerabilă, a trimis după staroste și i-a poruncit să facă rechiziții. Cîteva ore mai tîrziu, acest om ciudat a fost brusc doborît de boală, iar cînd a bătut miezul nopții și-a dat ciudatul suflet.

PAJUL LUI GUSTAV ADOLP

I

In biroul unei case de patricieni din Niirnberg, nu departe de biserica Sfintul Sebald, ședeau față în față la o mare masă de lucru tatăl și fiul, ocupați cu lichidarea unei afaceri importante. Amîndoi, fiecare pe bucata sa de hîrtie, adunau extrem de atenți același lung șir de cifre, pentru ca apoi, spre o deplină siguranță, să compare cele două rezultate. Tînărul uscățiv, leit tatăl său, ridică cel din*.i nasul ascuțit de pe cifrele sale caligrafiate grațios. Terminase adunarea și-l aștepta pe tatăl său, mai încet la socotit, privindu-i nu fără oarecare mindrie fața trasă și concentrată — cînd intră un servitor și înmină o scrisoare de format mare, cu un sigiliu greu. Scrisoarea fusese adusă de un stegar a] carabinierilor suedezi. Apoi, curierul se dusese să viziteze sala consiliului de alături, cu frescele sale vestite în toată lumea, și avea să se întoarcă exact după o oră. De la prima privire, negustorul recunoscu trăsăturile semețe ale scrisului maiestății sale regelui Gustav Adolf al Suediei și se

sperie puţin de marea onoare ce i se făcea prin această misivă scrisă chiar de mîna suveranului. Se temea că regele, pe care-1 găzduise şi-l sărbătorise în casa sa nouă, cea mai frumoasă din Niirnberg, doreşte să facă un împrumut de la gazda sa însufleţită de simţăminte patriotice *. Cum însă era nemăsurat de bogat şi totodată preţuia conştiinciozitatea trezoreriei suedeze, rupse totuşi sigiliul regal fără prea mare îngrijorare, ba chiar schiţind un zîtnbet vanitos. Dar abia parcurse fugitiv puţinele rinduri ale epistolei redactate cu o concizie regală, că se făcu alb ca stucaturile tavanului de deasupra sa.
care înfăţişau în basorelief o scenă impresionantă : jertfirea lui Isaac de către propriu-i tată, Abraham. Bunul său fiu, care-1 observa, păli şi el, ghicind, după paloarea bruscă a chipului uscăţiv, o mare nenorocire. Consternarea îi spori, cînd bătrînul îi aruncă, peste foaia de hirtie, o privire plină de întristare şi duioşie părintească.

— Pentru numele lui Dumnezeu, se bîlbîi tinărul, ce s-a întîmplat, tată ?

Bătrînul Leubelfing, căci cei doi aparţineau acestei distinse familii de neguţători, îi întinse cu mîini tremurătoare foaia de hirtie. Tînărul citi :

„Scumpe domn !

Ştiind şi amintindu-Ne că fiul domniei tale nutreşte dorinţa de a intra în serviciul nostru ca paj, te încunoş- tiinţăm prin prezenta că lucrul acesta se poate face şi îndeplini astăzi, întrucît fostul Nostru paj, Max Beheim răposat + (voluntar în slujba de onoare după înaintaşul său Utz Volkamer răposa* f Şi după cel dinaintea acestuia, Gotz Tucher răposat +) s-a stins tihnit in braţele noastre astăzi, după ce în timpul unui asalt o ghiulea i-a smuls amindouă picioarele. Va fi pentru Noi o deosebită mulţumire să luăm din nou în serviciul Nostru apropiat un tînăr din oraşul imperial evanghelic Niirnberg, oraş care Ne este deosebit de drag. Fii încredinţat, domnule, că fiul domniei tale se va bucura de o bună întreţinere şi de o îndrumare creştinească.
Al domniei tale cu toată afecţiunea, *Gustavus Adolphus Rex“*

—O, cerule, se tîngui fiul, fără a-i ascunde tatălui lipsa de curaj a inimii sale, acum port în buzunar actul meu de deces, iar dumneata, tată — ţi-o spun cu tot respectul datorat — eşti vinovat de moartea mea timpurie, căci cine altul decît dumneata i-ar fi putut da regelui o idee atît de greşită despre dorinţele şi năzuinţele mele ? Dumnezeu să mă aibă-n mila lui!

Zicînd acestea, tînărul îşi ridică privirea spre cuţitul patriarhului de ghips ce plutea deasupră-i.

— Copile, imi zdrobeşti inima ! replică bătrînul, cu o lacrimă strivită-ntre pleoape. Blestemat fie paharul de vin de Tokay, pe care l-am băut peste măsura...

— Tată, îl întrerupse fiul, care, cuprins de jale, deşi nu-şi ţinea capul sus, îl avea totuşi limpede, tată, povesteşte-mi cum s-a întîmplat nenorocirea.

— August, se spovedi bătrînul cu pocăinţă, ştii ce ospăţ mare am dat în cinstea regelui, cînd a venit întîiaşi dată. M-a costat multe parale...

— Trei sute nouăzeci şi nouă de guldeni şi unsprezece crăiţari, tată, iar eu n-am gustat nimic din

toate bunătăţile, se văicări tînărul, arătînd spre ochiul său drept, fiindcă zăceam în odaia mea cu o prişniţă pe ochi. Gustel, zburdalnica, aproape smintită şi nebună de bucurie că-1 va vedea pe rege, mi-a aruncat în ochi mingea cu pene, cînd a auzit sunete de trompete şi a crezut că vine suedezul. Dar vorbeşte, tată.

— După ce s-au ridicat bucatele de la masă, la fructe şi la închinatul păhărelelor, s-a pornit o vijelie de urale sus, în sală, şi jos, în piaţă, unde se îngrămădise poporul. Toţi voiau să-l vadă pe rege. Stacanele se ciocneau cu zgomot, la ferestrele deschise se rosteau urări, iar sus şi jos răsunau aclamaţii. In larma aceea, o voce limpede şi pătrunzătoare a strigat: ,,Trăiască Gustav, regele Germaniei !“ S-a făcut o linişte deplină, fiindcă erau nişte vorbe prea îndrăzneţe. Regele a ciulit urechile şi şi-a mîngîiat ciocul. „Aşa ceva nu vreau să aud, a spus el. închin pentru prosperitatea evanghelicului oraş imperial Nurnberg !“ Abia acum a izbucnit întreaga veselie. In piaţă s-au slobozit tunuri, era o harababură nemaipomenită ! După un răstimp, maiestatea sa m-a împins ca din întîmplare într-un colţ şi m-a întrebat cu vocea scăzută : „Leubelfing, cine a strigat urarea pentru regele Germaniei ?“ In clipa aceea, pe mine, măgar bătrîn şi beat, m-a găsit lăudăroşenia — Leubelfing se lovi peste frunte, ca şi cum ar fi învinuit-o că nu l-a sfătuit mai bine — şi am răspuns : „Maiestate, a făcut-o fiul meu, August. Visează zi şi noapte să intre ca paj în serviciul vostru." Cu toate că eram ameţit, ştiam că slujba de valet regal era îndeplinită de Gotz Tucher şi că primarul Volkamer şi asesorul Beheim îşi oferiseră băieţii ca paji. Am spus-o numai aşa, ca să nu rămin mai prejos de vecinii mei, bătrînul Tucher şi fanfaronul de Beheim. Cui i-ar fi trecut prin minte că regele o să prăpădească in Bavaria toată marfa din Niirnberg...

— Dar dacă m-ar fi chemat regele cu ochiul meu vînăt ?

— Şi la asta m-am gîndit, August! Ticălosul ăla viclean de Charnace făcea gălăgie în anticameră. De trei ori ceruse să fie primit şi nu mai putea fi refuzat. Regele a poruncit să fie poftit şi ţi l-a luat la refec pe ambasador în faţa noastră, a patricienilor, că ne sălta inima in piept de bucurie, nouă, germanilor. Toate acestea le-am cumpănit la iuţeală.

— Atît de multă şi totodată de puţină înţelepciune, tată ! oftă fiul.

Cei doi îşi apropiară capetele, ca să găsească un leac, după spusa lor, vorbind acum în şoaptă, după ce mai înainte uitaseră să coboare vocea, fără a se gîndi la slujbaşii şi ucenicii din camera alăturată. Dar nu găsiseră nici o soluţie, şi gesturile lor deveniră tot mai înfricoşate şi mai neliniştite, cînd afară pe gang răsună o voce puternică de alto, care intona cîntecul preferat al lui Gustav Adolf :

^Mînâ de oşteni, vitează,
Nu da înapoi, cutează
Cînd duşmanul numeros
Ar dori să te
zdrobească !“

şi în odaie intră o fată zveltă ca bradul, cu ochi veseli, părul tăiat scurt, forme băieţeşti şi maniere oarecum

de cavaler.

— Vrei să ne spargi urechile, verişoară ? o mustrară intr-un glas cei doi Leubelfing.

Fata, măsurînd cu privirea întristata pereche, răspunse :

— Vin să vă chem la masă. Dar ce s-a întîmplat, domnule unchi şi domnule văr ? Sînteţi amîndoi galbeni ca ceara.

Spaima celor doi îi fu lămurită numaidecit de scrisoarea aflată între bieţii neajutoraţi, pe care o apucă fără vorbe şi, citind semnătura în trăsături viguroase a regelui, o devoră cu ochi pătimaşi.

— La masă, domnilor ! spuse ea şi o pomi, luîndule-o înainte, prin sufragerie. Aici însă o cuprinse şi pe biata fată mila, văzind cum celor doi Leubelfing le rămîne mîncarea în gît. Porunci să se stringă masa, îşi trase înapoi scaunul, îşi încrucişă braţele, puse picior peste picior sub fusta albastră, de cingătoarea căreia atirnau o punguţă şi legătura de chei şi, ascultind şi reflectind, ceru să i se povestească toată nefericita păţanie. Se vedea bine că fata se simţea acolo întru totul ca la ea acasă şi că prin firea ei îndrăzneaţă îşi cucerise un loc hotărîtor.

Cei doi Leubelfing povestiră.

— Şi cînd mă gîndesc, spuse la urmă, fără sfială fata, cine a fost cel care a făcut acea urare regelui !

— Cine ? întrebară cei doi Leubelfing.

— Nimeni altcineva, răspunse ea, decît eu însămi.

— Lua-te-ar naiba, fetiţo ! izbucni bătrînul. Cu siguranţă că te îmbrăcaseşi cu tunica soldăţească suedeză, de culoare albastră, pe care o ţii aninată în dulap după şorţurile tale şi te strecuraseşi în sala de mîncare, ca să-ţi vezi idolul, în loc să stai cuminte Intre femei.

— Alea mi-ar fi dat ultimul loc, replică mînioasă fata
— micuţa Hallerin, trupeşa Holzschuherin, înfumurata Ebnerin, strîmba Geuderin, neroada Cresserin, tutte q*liante,* care au avut cinstea să înmineze regelui darul oraşului nostru, cele două cupe de argint, globul ceresc şi globul pămîntesc.

— Cum poate o fată ruşinoasă, şi asta eşti tu, Gustel, să meargă pînă acolo, încît să poarte haină bărbătească ! bombăni mofturosul tînăr.

— Vrei să spui, răspunse cu un aer serios fata, haina tatei, lîngă al cărei buzunar de la piept se mai vede încă, deşi ţesută, gaura pe care i-a făcut-o sabia francezului. Mi-e destul să arunc o privire piezişă — şi fata îşi plecă ochii, ca şi cînd ar fi purtat tunica tatălui — ca să văd ruptura, iar asta îmi spune cît o predică. Şi-apoi, încheie ea, trecînd brusc, după cum îi era obiceiul, de la seriozitate la rîs, fustele muiereşti numi vin bine deloc.

Nici o mirare că nu mă prind, de vreme ce pînă la paisprezece ani am stat în şa, cu tata şi mama, purtînd veşminte scurte.

— Dragă verişoară, se tîngui tînărul Leubelfing, nu fără o notă de duioşie în glas, de la moartea tatălui tău, ai fost ţinută aici la noi ca un copil al casei, iar acum mi-ai făcut festa asta urită ! Ii duci pe vărul tău bun la tăiere, ca pe un miel! Utz a fost împuşcat în frunte, Gotz, în gît! Pielea i se încreţi de groază. Cel puţin dacă mi-ai putea da un sfat bun, verişoară !

— Un sfat bun, spuse ea răspicat, chiar vreau să-ţi dau : poartă-te ca un cetăţean al Niirnbergului, ca un

Leubelfing !

— Un Leubelfing! exclamă îmbufnat bătrînul. Ce, fiecare cetăţean din Niirnberg şi fiecare Leubelfing trebuie să fie un bătăuş ca Ruppert, tatăl tău, Dumnezeu să-l odihnească in pace, care la zece ani m-a răpit, pe mine, fratele mai vîrstnic, cu o căruţă, m-a răsturnat, el a rămas nevătămat, iar eu m-am ales cu două coaste rupte ? Ce carieră ! La cincisprezece ani a trecut la suedezi, la şaptesprezece s-a însurat în armată cu o fată de cincisprezece ani, la treizeci şi-a dat duhul intr-o încăierare !

— Adică, spuse fata, a căzut pentru onoarea mamei mele...

— Nu-mi poţi da un sfat, Guste ? stărui tînărul Leubelfing. Cunoşti serviciul militar la suedezi şi ştii ce defecte fizice te scutesc de el. Cu ce-aş putea să mă scuz temeinic faţă de - rege ?

Fata izbucni într-un hohot nebun de ris.

— O să te ascundem, spuse ea, ca pe tînărul Ahile între fete, cum se vede în sculptura de colo, de pe sobă, iar cînd vicleanul Ulise va desfăşura in faţa lor armele, tu n-ai să te repezi la o spadă. [2]

— Nu mă duc! declară cel supărat de această erudiţie mitologică. Eu nu sînt omul pe care tata l-a zugrăvit regelui.

La aceste cuvinte, tînărul se simţi apucat de amindouă braţele slabe. Smuncindu-1 de braţul sting, bătrînul Leubelfing strigă îngrozit :

— Vrei tu să mă înfăţişezi regelui, pe mine, bărbat onorabil, ca pe un mincinos uşuratic ?

La rîndu-i, fata, strîngîndu-1 pe văr de braţul crept, izbucni mînioasă :

— Vrei să dezonorezi cu laşitatea ta numele brav al tatălui meu ?

— Ştii ce, strigă tînărul scos din fire, du-te tu ca paj la rege ! Cum arăţi şi te porţi ca un băiat, regele ar bănui că eşti fată tot atît de puţin cum ar ghici Ulise de pe sobă, de care povesteai,- că eu sînt băiat ! Du-te la idolul tău şi închină-i-te ! La urma urmelor, continuă ei, cine ştie dacă nu cumva te gîndeşti de mult la aşa ceva ? Doar îl visezi şi trează şi in somn pe regele suedezilor, cu care ai vînturat lumea în copilărie. Cînd mă îndreptam alaltăieri spre odaia mea, trecînd pe lîngă camera ta, te-am auzit de departe vorbind în somn. Zău că n-a trebuit să-mi lipesc urechea de gaura cheii : „Regele ! Să iasă garda ! Prezentaţi arma !“

Imitînd strigătele, tînărul rosti comanda cu o voce stridentă.

Fata îşi întoarse faţa. O roşeaţă purpurie îi îmbujoră obrajii şi fruntea. Apoi îşi arătă din nou ochii castanii, luminoşi şi calzi, şi spuse :

— Bagă de seamă ! S-ar putea ajunge şi acolo, fie şi numai pentru ca numele de Leubelfing să nu fie purtat de nişte laşi în adevăratul înţeles al cuvintului !

Cuvîntul fusese rostit, şi un vis copilăresc luase întruchipare, ca o aventură temerară, dar nu imposibilă. Sîngele părintesc îi dădea ghes. Curaj şi cutezanţă avea din prisos. Dar sfiala şi buna-cuviinţă feciorelnică — vărul ei depusese o mărturie adevărată — precum şi veneraţia faţă de rege se opuneau. Vîrtejul întîmplării o cuprinse însă şi o luă cu el.

Stegarul suedez, care adusese scrisoarea regelui şi avea îndatorirea să-l ducă pe noul paj in tabără, ceru să fie primit. în loc să contemple frescele cenuşii ale maestrului Albrecht[3], se înfundase într-o crîşmă veselă

şi într-o cupă verde plină cu vin auriu, fără a fi totuşi surd la bătaia clopotului. Bătrînul Leubelfing, îngrozit de moarte de soarta fiului său şi a firmei, făcu o mişcare pentru a cuprinde genunchii nepoatei sale, nu altfel de cum moşneagul Priam a îmbrăţişat genunchii lui Ahile, rugîndu-1 să-i dea trupul fiului său, in vreme ce tînărul Leubelfing începu să tremure din toate mădularele. Fata se eliberă cu un hohot de rîs spasmodic şi ţîşni pe o uşă laterală numai o clipă mai înainte de intrarea, în zornăit de pinteni, a stegarului, un tînăr din ochii căruia iradiau neastâmpărul şi dragostea arzătoare de viaţă, deşi altminteri era instruit în disciplina severă a regelui său.

Auguste Leubelfing intră val-virtej în odaia ei, ca ameţită, înşfăcă un sac de călătorie, se îmbrăcă la iuţeală in hainele tatălui ei, care ii veneau ca turnate pe corpul ei zvelt, apoi se puse în genunchi şi, cu un oftat adînc, se rugă pentru iertarea şi ocrotirea aventurii.

Cînd se reîntoarse în sala de jos, stegarul o intîmpină strigînd :

— Repede, camarade! Trebuie să ne grăbim ! Caii bat din copite ! Regele ne aşteaptă ! Ia-ţi rămas bun de la tata şi de la văr ! Omul dădu de duşcă paharul ce i se pusese dinainte, lăsînd pe spate capul încadrat de un fin guler de dantelă.

Falsul flăcău, îmbrăcat în uniformă suedeză, se aplecă peste mîna uscată a bătrinului, o sărută de două ori cu emoţie şi fu binecuvîntată de el cu recunoştinţă, apoi însă, trecînd brusc la o veselie nestăpînită, pajul apucă dreapta tînărului Leubelfing, o legănă încolo şi-ncoace şi strigă :

— Rămîi cu bine, domnişoară verişoară !

Stegarul se zgudui de rîs :

— Lua-m-ar naiba să mă ia — ce glume mai face camaradul ! Cu voia dumneavoastră, îmi trecu îndată prin minte că domnul văr, şi la faţă, şi prin gesturi, seamănă leit cu băbuţa despre care se cîntă la noi în Finlanda :

O babă călărea pe un vătrai...

Lua-m-ar naiba să mă ia.

Cu o mişcare rapidă a miinii, stegarul smulse scufia slujnicei care aştepta acolo şi i-o tufli tînărului Leubelfing pe tigva înconjurată de cîteva fire de păr bălan. Nasul ascuţit şi bărbia retrasă întregeau profilul unei babe.

Stegarul, cam cherchedit, apucă acum cu familiaritate braţul pajului. Acesta se trase un pas înapoi şi spuse, cu mina pe minerul spadei:

— Camarade ! Sînt prietenul atitudinii rezervate şi duşmanul intimităţii !

— Ei drăcie ! exclamă omul, dar se dădu în lături şi,, cu un gest de politeţe, îl lăsă pe paj s-o ia înainte.

Cei doi tineri zvăpăiaţi coboriră în fugă, făcînd să duduie scara.

Tatăl şi fiul continuară să ţină sfat încă multă vreme. Era limpede că tînărul Leubelfing, care-şi pierduse identitatea, nu mai putea rămîne in Niirnberg. In cele din urmă, căzură la înţelegere. Fiul avea să deschidă o sucursală a firmei în electoratul Saxonia, şi anume in înfloritorul oraş Leipzig, dar nu sub numele compromis în patrie, ci sub acela plebeu de „Laubfinger", fireşte, numai pentru scurtă vreme, pînă cînd actualul August von Leubelfing va cădea, lîngă rege, de pe cal şi va muri pe un cîmp de bătaie, sfîrşit care nu se va lăsa aşteptat.

Cînd, după o lungă consfătuire, tînărul cu identitatea schimbată se ridică de pe scaun şi-şi văzu imaginea în oglindă, încă mai purta, peste figura-i răvăşită, scufia pe care i-o pusese pe cap netrebnicul suedez.

II

— Ascultă, pajule Leubelfing! Mai am de vorbit ceva cu tine. Dacă, la caz de mare nevoie, ai să refaci, cu degetele tale sprintene o cusătură desprinsă la tunica regelui, domnul meu, sau ai să-i înlocuieşti un nasture lipsă, să ştii că n-ai să-ţi ştirbeşti cu nimic demnitatea de paj. Nu te-ai uitat oare niciodată la Niirnberg peste umărul mămicii sau al surioarei la perniţa lor de ace ? E o treabă uşoară, pe care o poţi învăţa de la oricare soldat suedez. încreţeşti fruntea, ursuzule? Fii cuminte şi ascultător ! Uite propria mea trusă ! Ţi-o dăruiesc.

Şi regina Suediei, de baştină din Brandenburg, îi întinse pajului Leubelfing o trusă lucrată în Anglia, cu

aţă„ degetar, ace şi foarfeci. Regina, care-şi urma pretutindeni soţul, cu o tandreţe amestecată cu gelozie, LI surprinsese şi acum cu o scurtă vizită în nefericita tabără de la Niim- berg, unde el locuia intr-un castel din cuprinsul taberei, pe jumătate pustiit de război. Deschizînd etuiul în mîinile pajului, care se împotrivea, regina scoase degeta- rul de argint şi i-1 vîri în deget, cu aceste înduioşătoare cuvinte :

— Te îndatorez, pe conştiinţa ta, Leubelfing, ca regele şi domnul meu să fie întotdeauna curat şi bine îngrijit.

— Să-i ia dracu de nasturi şi de cusături, maiestate, replică Leubelfing, roşind de ciudă, dar cu o mutră atît de caraghioasă şi cu o voce atît de plăcută şi de energică, încît regina nu se simţi nicidecum jignită, ci, rîzînd cu bunăvoinţă, îl ciupi de obraz. Rîsul răsună înăbuşit şi stupid în urechile pajului care, iritat, resimţi o bruscă aversiune faţă de augusta principesă, aversiune pe care binevoitoarea femeie nici n-o bănuia.

Dar şi regele, care asistase la scenă, ascultînd în pragul încăperii, începu să rîdă cu poftă, văzîndu-şi pajul cu spada la şoldul stîng şi cu un degetar la mîna dreaptă.

— Ei, Gust, spuse el apoi, înjuri ca un papistaş sau ca un păgîn. Va trebui să-ţi fac educaţia.

De fapt, a purta coroana nu însemna pentru Gustav Adolf un motiv să asuprească pe cineva. Cum ar fi putut el, care — fără a încălca severitatea militară — îşi trata oamenii, chiar pe cel mai neînsemnat, cu o omenească bunăvoinţă, să refuze această bunăvoinţă unui tînăr de soi bun şi cu o înfăţişare plăcută, care trăia sub ochii săi şi nu avea voie să se îndepărteze de lîngă dînsul. Unui tînăr inocent, care la cel mai mic prilej roşea întocmai ca o fată pînă la rădăcina părului! Regele nu uita nici că la banchetul fatal din Niirnberg, acest tînăr îl numise in urarea sa „rege al Germaniei", cuprinzînd într-o îndrăzneaţă formulă profetică gloriosul rezultat posibil al aventurii sale eroice.

Pînă la venirea reginei, pajul apucase să trăiască alături de eroul său parte din povestea sa, gingaşă şi totodată sălbatică, fericită şi înspăimîntătoare, fără ca regele, neştiutor, să bănuiască ceva despre această fericire tăinuită. Ore îmbătătoare, care au început chiar la împlinirea a optsprezece ani de copilărie şi care i-au stins pe aceştia precum soarele o umbră ! O vînătoare, o goană de sentimente dulci şi mîndre, de temeri chinuitoare, de desfătări tăinuite, de puls agitat, de respiraţie accelerată, altfitea cîte pot cuprinde numai un piept tînăr şi o inimă nechibzuită, în preajma unui plumb ucigător, sau în ajunul unei demascări umilitoare !

Cînd iuncherul August Leubelfing din Niirnberg fusese prezentait de către stegar regelui, acesta, fiind ocupat, abia de găsise o clipă ca să arunce o privire asupra noului paj. Astfel, acesta fu scutit de o minciună neobrăzată. Gustav Adolf tocmai se pregătea să-şi încalece calul ca să pună la cale al doilea asalt neizbutit împotriva poziţiei inexpugnabile a lui Wallenstein [1]. îi ordonă pajului să-l urmeze, iar acesta se aruncă fără şovăire pe roibul ce-i fusese adus, fiindcă era deprins încă din copilărie să călărească şi moştenise de la tatăl său, odinioară cel mai aprig călăreţ din armata suedeză, un corp zvelt de

cavalerist. Cînd, după un răstimp, regele, întorcînd capul, îl văzu pe paj pălind ca un mort, nu salturile nărăvaşului roib şi nici neobişnuinţa cu şaua erau pricina, ci faptul că Leubelfing zărise la o oarecare depărtare o tirfă, pe care o prinseseră în tabăra suedeză şi o alungau biciuind-o pe spatele gol, spectacol ce-1 umpluse de scirbă.

Zi de zi — fiindcă regele nu ostenea în a repeta cu o îndărătnicie ce-i era altminteri străină asaltul respins — pajul călări alături de el fără frică. în orice clipă, ar fi putut să se vadă nevoit să-l ridice cu braţele sale de pe cal pe regele lovit de moarte, sau el însuşi, rănit mortal, să-şi de-a duhul în braţele lui Gustav Adolf. Cînd, apoi, se întorceau fără izbîndă, regele, cu fruntea încruntată, îşi amăgea sau îşi ascundea grija, tachinîn- du-1 pe novice că-şi pierduse scările de la şa şi se apucase de coama calului. Sau, dimpotrivă, îl dojenea pentru nesăbuinţă şi-l numea mustrător un *casse-cou* *, după expresia folosită în tabără.

Dealtfel, nu pierdea prilejul să-i dea pajului său bune sfaturi părinteşti şi, uneori, oarecari îndrumări în ale creştinismului.

Regele avea lăudabilul şi sănătosul obicei ca, după terminarea treburilor zilnice, să-şi piardă cu nimicuri ultima jumătate de oră dinainte de oulcare şi să se ocupe cu fel de fel de fleacuri, lepădind cu o exersată putere de voinţă, orice grijă, pentru ca a doua zi în zori s-o reia de-acolo de unde-o lăsase. De acest obicei se ţinea şi acum, cu atit mai mult cu cit asalturile neizbutite şi vieţile omeneşti sacrificate îi stricau planurile, îi jigneau mîndria şi dădeau de furcă conştiinţei sale creştineşti. In această tirzie oră liberă, şedea tihnit în jilţul său, rezemat de spetează, cu pajul Leubelfing, pe un taburet, alături. Jucau dame sau şah, iar uneori se întîmpla ca pajul sâ-1 bată pe rege. Uneori, cînd acesta era foarte bine dispus, povestea lucruri nevinovate, aşa cum i se iveau atunci în amintire. De pildă, despre predica pompoasă, pe care o ascultase odinioară în biserica curţii, in timpul călătoriei sale de nuntă la Berlin. Predica asemui se viaţa cu o scenă, pe care oamenii sînt actori, îngerii, spectatori, moartea ce lasă să cadă cortina, regizor. Sau despre incredibila istorie cum, lui, regelui, i se vestise 'la început, după naşterea copilului său, că avea un băiat, iar el însuşi se lăsase înşelat un răstimp, sau despre sărbători şi costume, intr-un mod ciudat, mai ales istorisiri care puteau amuza tot atît, dacă nu mai mult o fată decît un băiat, de parcă regele înşelat, fără să-şi dea seama, ar fi resimţit efectul înşelăciunii practicate de paj asupră-i şi ar fi savurat, neştiutor, farmecul unei femei ce ascultă sub aspectul unui tînăr bine crescut. La gîndul acesta, pe paj îl cuprindea brusc spaima. îşi îngroşa vocea de alto şi cuteza cîteva gesturi bărbăteşti. Dar cîte un cuvînt de nerăstălmăcit, sau cîte o mişcare de miop a regelui îi reda celui înspăimîntat convingerea că Gustav •era prada aceleiaşi năluciri ca la naşterea fetiţei sale Christel[5]. Atunci, cel redevenit sigur pe el căpăta îndrăzneală şi aducea în discuţie ceva atit de insolent şi -de personal, încît se expunea unei mustrări. Ca atunci cînd, după ce ascultase un cald elogiu conjugal adus reginei de către Gustav, pusese impertinenta întrebare : cum arăta de

* Fringe-gît; imprudent *(n. tr.).*

fapt contesa Eva Brahe ? Această iubită din tinereţe a lui Gustav, mai tîrziu soţia lui De la Gardie, cu care, după ce-i scăpase cel mai viteaz bărbait al secolului, se căsătorise, ca fiind al doilea dintre cei mai viteji, avea părul negru, ochi negri şi trăsături ascuţite. Lucrurile acestea nu le află însă pajul curios, ci primi o lovitură de palmă destul de puternică peste gura indiscretă, în colţurile căreia lui Gustav i se păruse că vede pofta de a izbucni în rîs.

S-a întîmplat intr-o zi ca regele să dăruiască Christinei sale cel dintîi inel cu sigiliu. Corespunzător modei, trebuia ca pe piatra preţioasă să se încrusteze o maximă, o deviză, cum i se spunea, care — spre deosebire de deviza ereditară de pe blazon — să exprime cu o concizie răspicată ceva personal, propriu posesorului sigiliului, o maximă ieşită din gura lui, o dorinţă a inimii sale, ca de pildă ambiţiosul *„Nondurn"** al tînărului Carol al V-lea. Gustav ar fi dorit să imagineze el însuşi pentru copila sa o deviză, dar, de asemenea corespunzător modei, aceasta trebuia formulată în latină, italiană sau franceză.

Plecat adînc peste un volum in cvarto, regele căuta cu ochii săi luminoşi, dar miopi, printre miile de maxime, înregistrate în pagini, ale unor oameni celebri sau spirituali, deviza pe care voia s-o dăruiască fiicei sale în vîrstă de abia şapte ani, dar precoce. Il amuzau frazele laconice, care exprimau adesea cu justeţe, chiar cu exactitate firea autorilor lor — in majoritate, personalităţi istorice — adesea însă, tocmai contrariul, corespunzător autoamăgirii şi lăudăroşeniei omeneşti.

Deodată, un deget delicat, lăsînd o umbră neagră, bine conturată pe pagina viu luminată, indică o deviză de origine necunoscută. Era degetul pajului, care privea peste umerii regelui, iar deviza suna astfel: *,,Courte et bonne !"* Adică : dacă trebuie să aleg o viaţă, aceea să fie scurtă şi plină de plăceri. Regele citi, reflectă o clipă, dădu îngîndurat din cap şi, întinzind mîna în sus, îl ciupi pe paj de lobul plinuţ al urechii. Apoi, îl lăsă pe Leubel- fing pe taburetul lui, cu intenţia de a-i ţine o mică predică.

— Gust Leubelfing, începu el pe un ton didactic, re- zemindu-şi capul lăsat pe spate de perna jilţului In aşa fel incit întreaga bărbie cu ciocul din fire de păr auriu fu împinsă înainte, iar lumina poznaşă a ochilor pe jumătate închişi fulgeră în jos spre faţa ridicată a pajului, care ciulise urechile. Gust Leubelfing, fiul meu, presupun că această deviză îndoielnică a fost scornită de un om de lume, de un „epicureu", cum îi numea doctorul Luther pe asemenea oameni. Viaţa noastră îi aparţine lui Dumnezeu. De aceea nu ne este îngăduit s-o dorim nici lungă, nici scurtă, ci s-o luăm aşa cum ne-o dă el. Dar bună ? Firește, bună, asta e firesc şi drept. Dar nu plină de chefuri şi petreceri, după cum spune fără îndoială această deviză franţuzească. Tu cum ai înţeles-o, dragă fiule ?

Leubelfing răspunse mai întîi cu sfială şi stinghereală, apoi însă deveni, cu fiecare silabă, mai voios şi mai hotărît.

— în felul acesta, bunul meu stăpîn : doresc ca toate razele vieţii mele să fie unite într-un *singur* mănunchi de flăcări şi în durata unei *singure* ore, ca, în loc de un amurg neghiob, să ia fiinţă o scurtă, dar orbitoare lumină a fericirii, care să se stingă apoi ca o sclipire de fulger.

---

* Încă nu ***(n. tr.).***

Fata tăcu. Regelui parcă nu-i plăcu această liniște şi această „sclipire de fulger", deşi era metafora preferată a veacului. îşi încreţi batjocoritor buzele subţiri. Dar întrerupînd cuvîntul de dojană încă nerostit, pajul exclamă cuprins de patimă :

— Da, aşa viaţă-mi doresc ! *Courte et bonne* ! Apoi însă fu cuprins brusc de şovăială şi adăugă smerit : Stâ- pîne ! S-ar putea ca eu să înţeleg greşit deviza. E echivocă, la fel ca majoritatea din această carte. Dar un lucru îl ştiu, şi acesta e adevărul curat : dacă plumbul care te-a atins astăzi, iubitul meu stăpîn, te-ar fi... — pajul înghiţi cuvîntul **—** ar fi însemnat **Courte** *et bonne !*

— căci tu eşti un tînăr şi totodată un bărbat, iar viaţa ta e bună !

Regele închise ochii şi, obosit cum era de truda zilei, aţipi, stare pe care mai întîi o simulă, ca să lase să se

înţeleagă că n-a auzit linguşirile pajului, sau, cel puţin, "să nu se vadă obligat să răspundă.

Aşa se juca leul cu căţelul, dar şi căţelul cu leul. Şi ca şi cînd o soartă poznaşă sau funestă ar fi vrut să-l lege în modul cel mai intim pe copilul îndrăgostit de divinizatul său erou, arătîndu-1 pe acesta sub o înfăţişare mereu nouă şi cu sentimentele sale cele mai profunde, îl făcu pe paj să împărtăşească în cele din urmă cu regele său şi cea mai amară durere ce există, aceea părintească.

Regele îl punea pe Leubelfing, în care avea o încredere neţărmurită, să-i citească scrisorile ce-i veneau cu regularitate din Stockholm de la guvernanta micii prinţese, iar apoi să răspundă. Acea doamnă mîzgălea nişte litere subţiri şi avea un stil atît de dezlînat, încit Gustav trecea de cele mai multe ori scrisorile amănunţite de-a dreptul pajului, ai cărui ochi iuţi şi buze mobile parcurgeau rindurile unei foi de epistolă cu aceeaşi sprinteneală, cu care picioarele lui tinere ar fi urcat treptele nenumărate ale unei scări în spirală. Intr-o zi, Leubelfing observă in colţul plicului un S, cu care pe vremea aceea se însemnau scrisorile importante sau secrete, pentru ca destinatarul însuşi să le deschidă şi să le citească. Biruiră însuşirile unui paj : curiozitatea şi cutezanţa. Leubelfing rupse sigiliul şi o istorie ciudată ieşi la iveală. Corespunzător planului de studii alcătuit de rege însuşi, •care prevedea învăţarea timpurie a 'limbilor străine, guvernanta micii prinţese socotise că era timpul să angajeze pentru Christel un profesor de italiană. Alegerea făcută cu prudenţă părea să fie fericită. Bărbatul încă tînăr, un suedez de familie bună, care întreprinsese lungi călătorii pînă departe prin lume, reunea toate calităţile fizice şi spirituale, un corp de nobilă supleţe, trăsături atrăgătoare ale feţei, o frunte delicat boltită, o moralitate ■solidă, la fel de îndepărtată de severitatea sumbră, ca şi de pedanteria ridicolă, un aristocratic simţ al onoarei, o smerenie creştinească. Şi însuşirea principală : era un autentic adept al luteranismului, care, după propria-i mărturisire, devenise pentru el, în babilonul modern datorat grozăviei romane, din ceva învăţat o convingere independentă şi de nezdruncinat. Recea şi înţeleapta guvernantă repeta in fiecare scrisoare că acest tînăr a în- cintat-o. Mica prinţesă învăţa şi ea repede, cu mintea ei ascuţită şi sub îndrumarea unui asemenea profesor. Intr-o zi însă, guvernanta o

surprinsese pe isteaţa şi plina de fantezie Christel ghemuită într-un colţ, rugîn- du-se cu încîntare, în linişte, pe un rozariu cu mărgele din lemn de cedru parfumat, pe care din cînd în cînd le mirosea, apropiindu-le de năsuc. „Un lup feroce în blană de oaie !“ — scria brava guvernantă, cu cinci semne de exclamare. „M-am luat cu mîinile de păr şi am înlemnit, albă ca varul.“

Gustav Adolf păli şi el, zguduit pină în fundul sufletului, iar ochii săi mari, albaştri, se aţintiră spre viitor, îi cunoştea bine pe iezuiţi.

Iezuitul fusese azvirlit în temniţă, iar după legile draconice din Suedia îl aştepta ştreangul, dacă regele nu l-ar fi graţiat. Acesta însă porunci pajului să-i scrie numaidecît guvernantei : cu fetiţa să nu se facă multă risipă de vorbe, întîmplarea să fie tratată ca o copilărie ; iezuitul să fie alungat, fără multă vilvă, peste graniţă, „căci — aşa îi dictă el pajului — nu vreau să fac un martir. Tînărul orbit, cu conştiinţa lui pervertită, s-ar lăsa bucuros decapitat, pentru a fi primit în norul purpuriu al martirilor şi înălţat la cer, împreună cu tainica lui plăcere ticăloasă de a fi schilodit creierul dornic de învăţătură al copilei mele“.

Dar timp de mai multe zile, „nenorocirea şi crima“ — aşa numea el atentatul împotriva sufletului copilei sale — nu-i mai dădură pace; se plimba chinuit de ginduri, păşind încolo şi-ncoace în prezenţa pajului, mult după miezul nopţii, pină cînd i se stingea lampa, firește, mai mult vorbind cu sine decît dialogând despre minciuna, sofistica şi deghizările cuvioşilor părinţi, în vreme ce pajul, şezînd In semiîntuneric, se bătea în pieptul tînăr ce-i zvîcnea, îngrozit şi chinuit de remuşcări, şi-şi adresa în şoaptă vorbe de ocară : „Şi tu eşti o mincinoasă, o sofistă, o deghizată !“

Din acele ore de noapte, în sufletul pajului se înstăpîni o spaimă teribilă, aproape înnebunitoare, din pricina travestiului şi a sexului său. Cea mai neînsemnată împrejurare putea să ducă la descoperirea înşelăciunii. Ca să scape de această ruşine, nefericitul se hotărî de zece ori să-şi înşeueze calul, în amurg sau în zori de zi, şi să călărească pînă la capătul lumii, şi de zece ori fu reţinut de o inocentă dezmierdare a regelui, care habar n-avea că în preajma lui se află o femeie. Se simţea bine numai în aburul de pulbere. Atunci ochii îi fulgerau şi călărea cu voioşie in întîmpinarea glonţului ucigaş, căruia-i cerea să-i pună capăt coşmarului. Iar cînd, după aceea, regele, la ora sa de seară, la lumina blîndă, îşi surprindea pajul cu vreo nerozie sau neştiinţă, îl apuca de cap şi-i trecea mîna prin părul creţ, cu un hohot de rîs din toată inima, acesta îşi spunea tremurînd de plăcere şi spaimă : „E pentru ultima oară !“

Aşa-şi ducea cu greu zilele pajul şi se bucura de viaţa cea mai intensă cu ajutorul morţii.

Era ceva straniu. Leubelfing simţea că regele trăia şi el în cea mai bună tovărăşie cu moartea. Wallenstein îi smulsese iniţiativa şi-l adusese pe cuceritor în situaţia insuportabilă a cuiva ce dă înapoi, aproape gata să fugă. Din această pricină, eroul creştin îşi punea zilnic, chiar oră de oră şi aproape sfidător soarta în mîinile Dumnezeului său. Platoşa, pe care pajul obişnuia să i-o dea în fiecare dimineaţă, o azvîrlea mereu, sub pretextul că oţelul ii apasă pe o rană de la umăr. Regina îi trimise o cămaşă de zale fină şi flexibilă, aşa cum purtau pe trupul gol şireţii şi

prudenţii, o capodoperă a făurăriilor din Ţările de Jos, scriindu-i totodată că, după cum aflase, Wallenstein purta şi el aşa ceva, iar soţul ei nu trebuia să pornească la luptă mai prost apărat. Gustav aruncă fina cămaşă de zale intr-un colţ, ca pe o dovadă de laşitate vrednică de dispreţ.

Odată, în liniştea nopţii, Leubelfing, al cărui cap era despărţit de cel al regelui numai de un perete, îşi lipi urechea de acel perete şi-l auzi pe Gustav rugîndu-se cu ardoare şi implorîndu-1 pe Dumnezeul său să-l ia la el in deplină putere, cînd îi va sosi ceasul, mai înainte de a deveni un om nefolositor şi neputincios. La început, pe fata care-1 asculta o podidiră lacrimile, apoi o străbătu din creştet pînă-n tâlpi o bucurie egoistă, o incintare secretă, un sentiment al victoriei, al triumfului, datorită asemănării dintre mica ei soartă şi acest mare destin, iar în cele din urmă aţipi, cu gindul nerod şi copilăresc că numele ei se sfîrşea cu aceeaşi silabă cu care începea numele regelui.

Dar pajul visă urit, fiindcă visul îşi avea sorgintea în conştiinţa-i încărcată. în imaginile justiţiare care se iviră înaintea ochilor săi în vis apărea cînd regele, care o alunga pe fata demascată fulgerînd-o cu privirea şi făcînd gesturi de condamnare, când regina, care o izgonea cu o coadă de mătură şi cu cele mai urîte vorbe de ocară, pe care cultivata femeie nu le-ar fi rostit nicicînd, ba chiar nici nu le cunoştea.

în cele din urmă, pajul visă ca iapa lui roaibă o ia la goană cu el şi galopează nebuneşte spre o bătălie, printr-un ţinut deşert înroşit de o tîrzie arşiţă mînioasă, iar regele îl urmăreşte, dar el, sub ochii celui ce vrea să-l salveze sau să-l prindă, se prăbuşeşte într-un hău ce i se cască înainte, înconjurat de un hohot infernal de rîs.

III

Leubelfing se trezi brusc cu un ţipăt. Se crăpa de ziuă, şi pajul îşi găsi regele, care dormise puţin, dar adine şi netulburat, în cea mai calmă şi prietenoasă dispoziţie din lume. Tocmai atunci sosi o scrisoare de la regină, care nu cuprindea nimic important, în afară de un post scriptum, în care soţul era rugat să facă dreptate într-un caz şi într-un impas oe-i stăteau la inimă caritabilei femoi. Ducele de Lauenburg, un bărbat imoral, care de citeva luni se căsătorise, din motive politice, cu una din numeroasele verişoare ale reginei, era eroul unui scandal public, fiindcă, plictisit de cosiţele blonde şi de ochii albaştri ca apa ai soţiei sale, îşi scurtase luna de miere şi se grăbise să se întoarcă în tabăra suedeză, unde ţinea pe lîngă el o foarte tinără slavă. Pe această fată o răpise, ca un tîlhar de drumul mare ce era, din mijlocul unei escorte a inamicului, zdrobite sub picioarele cailor. Acum, regina îşi implora soţul să pună repede capăt acestui adulter cu care ducele se lăuda, căci, ferin- du-se numai de privirea regelui, Lauenburger se fălea in faţa celor de-o seamă cu frumoasa lui pradă, dînd astfel apă la moară, ca principe al imperiului, păcatului şi, pe deasupra, scandalului. Gustav Adolf privi lucrurile ca pe o simplă îndeplinire a îndatoririlor sale şi porunci numaidecît ca slava — o chema Corinna — să fie ridicată şi adusă în faţa lui la ora opt, cînd credea că se va întoarce dintr-o scurtă raită de recunoaştere. Avea

de gînd s-o dojenească aspru şi totodată omeneşte, fiindcă-1 cunoştea pe Lauenburg, aşa că trecea în seama ei numai o mică parte din vină, apoi s-o trimită la tatăl ei, în tabăra lui Wallenstein. Porni deci călare, lăsîndu-1 pe loc pe pajul Leubelfing, cu indicaţia să-i scrie reginei o epistolă liniştitoare ; el va mai adăuga un rînd cu mîna lui. Ora opt trecu, iar regele încă nu se întorsese, dar Corinna, însoţită de cîţiva înfricoşători lăncieri suedezi, fu predată pajului, care şedea în anticameră aplecat peste scrisoarea lui, cu sabia şi pistilul puse alături pe masă. La poarta micului castel se afla desigur o gardă.

Curios, pajul aruncă o privire, peste literele lui, spre prizonieră, pe care o poftise să şadă, şi fu uimit de frumuseţea ei. De statură mijlocie, avea umerii plini, gitul delicat şi un căpşor frumos modelat. Oricît de puţin poetică îi era înfăţişarea, lipsea totuşi puţin ca dulcele căpşor al fetei să fie aidoma cu acela al unei muze — ochi mai liniştiţi, o frunte mai pură, nări şi colţurile gurii mai puţin mobile. Faţa atrăgătoare părea palidă din cauza cosiţelor negre ca smoala şi a ochilor întunecaţi şi ameninţători. îmbrăcămintea multicoloră, in dezordine, neestompată de un luminos cer meridional, părea aici, sub cerul nordic, stridentă, bătătoare la ochi. Pieptul îi zvîcnea vizibil.

Tăcerea deveni insuportabilă pentru fată.

— Unde-i regele, iuncherule ? întrebă ea cu o voce înaltă, ţipătoare din pricina emoţiei.

— A plecat călare. Se-ntoarce îndată ! răspunse Leubelfing, pe tonul său cel mai de jos.

— Să nu-şi închipuie regele că o să mă despart de ducele meu, continuă pătimaşa fată cu o violenţă nestă- pînită. îl iubesc pînă la moarte. Şi unde să mă duc? La tata ? M-ar bate îngrozitor. Rămîn aici. Regele nu poate da ojrdine ducelui. Ducele meu e un principe al imperiului.

Era vădit că fata înspăimîntată repeta papagaliceşte ceea ce auzise de la Lauenburger, care, deşi un ticălos, îşi acoperea toate fărădelegile, pe jumătate batjocoritor, pe jumătate serios, cu mantia de principe.

— Nu-i e de nici un folos, fetiţo, replică pajul lui Gustav Adolf. Principe al imperiului in sus, principe al imperiului în jos, regele e comandantul lui, iar Lauenburger trebuie să asculte fără să cricnească.

— Ducele, se răsti slava, e din singele cel mai nobil, dar regele se trage dintr-un amărît ţăran suedez.

Prietenul ei, Lauenburger, îi povestise desigur legenda izvorită din obiceiul lui Gustav Vasa de a purta haine ţărăneşti. Leubelfing se ridică jignit şi se repezi ca săgeata spre Corinna, se opri lîngă ea şi întrebă cu asprime :

— Ce spui ?

Fata se ridicase şi ea speriată şi, schimbîndu-şi brusc expresia, căzu de gitul pajului :

— Scumpe domn ! Frumosule domn ! Ajută-mă ! Trebuie să mă ajuţi ! tl iubesc pe Lauenburger şi nu mă despart de el ! Niciodată !

Continuă să strige astfel, îl imploră, îl sărută, îl dezmierdă şi-l strînse in braţe pe paj, apoi însă se dădu un pas înapoi cu o uimire nespusă şi cel mai straniu zîmbet din lume îi apăru în colţul gurii strîmbate batjocoritor.

Pajul păli, se făcu alb ca varul.

— Surioară, şopti Corinna, cu o privire şireată,

dacă tu, cu influenţa ta...

în aceeaşi clipă, Leubelfing o apucă de braţ cu stînga lui puternică, o trînti în genunchi şi apropie de tîmpla căpşorului pistolul pe care-1 apucase repede.

— Trage, strigă Corinna pe jumătate înnebunită, şi pune capăt fericirii şi nenorocirii mele ! Dar totodată se ferea de ţeava armei, mişcindu-şi şi smucindu-şi cu cea mai mare îndemînare şi mlădiere gîtul subţirel.

Leubelfing îi lipi gura rece a ţevii de fier în mijlocul frunţii şi spuse palid ca un mort, dar calm :

— Regele nu ştie nimic, pe fericirea mea veşnică. Un zîmbet neîncrezător fu răspunsul. Regele nu ştie nimic, repetă pajul, iar tu ai să-mi juri pe crucea asta — i-o smulsese, aninată de un lănţişor de aur, de la piept — de la cine o ai ? De la mama ta, spui ? Jură-mi pe această «Tuce că nici tu nu ştii nimic ! Repede, sau trag !

Dar pajul îşi coborî arma, căci auzise tropotul unui cal, zăngănitul salutului militar şi paşii grei ai regelui urcînd scara. Mai aruncă o privire spre Corinna, care se ridica din genunchi, o privire rugătoare, în care se putea citi ceea ce nu fusese rostit niciodată : „Fii îndurătoare ! Sînt în puterea ta ! Nu mă trăda ! Il iubesc pe rege !“

Regele intră, era alt om decît cel ce plecase călare cu două ceasuri Ln urmă, sever ca un judecător din Israel, cuprins de o sfîntă indignare, de o mînie aprigă, ca un erou biblic, care trebuie să stirpească o nelegiuire strigătoare la cer, pentru ca să nu cadă pierzaniei întregul popor. Asistase la un spectacol revoltător, la o scenă dezgustătoare: jefuirea de către nobilimea germană, condusă de un principe german, a unui grup de ţărani germani, refugiaţi din faţa lui Wallenstein în tabăra suedeză.

Seniorii chefuiseră pînă în zori in cortul unuia dintre ei, jucaseră zaruri, cărţi. Un aventurier de o speţă dubioasă, care ţinea banca, le golise la toţi buzunarele. După un scurt schimb de cuvinte, presupusul trişor fusese lăsat să plece netulburat, ca unul de acelaşi rang — era un nobil — iar ceilalţi intorcîndu-se, aţîţaţi şi nedormiţi, spre corturile lor, dăduseră de o învălmăşeală de care greu încărcate, îngrămădite pe o uliţă a taberei. Lauenburger, care, trecînd călare, îşi deschisese în fugă cortul şi găsise cuibul gol, îl bănuise numaidecît pe rege, iar aceasta îl făcuse să-i ajungă în galop din urmă pe seniori şi să-i îndemne la o faptă despre care ştia că o să sfîşie inima lui Gustav Adolf, îndată ce-o va afla.

Se întîmplă însă ca acesta să vadă cu ochii lui tică-loşia. Regele pătrunse călare în mijlocul zarvei — cufere şi lăzi erau sfărîmate, cai înjunghiaţi sau furaţi, oameni fără apărare loviţi, cei ce încercau să se apere, răniţi — iar oamenii îl întîmpinară cu braţele întinse a implorare, cu rugăciuni, blesteme, afurisenii, întocmai ca in faţa tronului divin. Regele îşi stăpîni şi-şi amînă minia. Mai întii dădu ordin ca refugiaţii maltrataţi să fie îngrijiţi, apoi porunci ca toată clica de nobili să se prezinte la el la ora nouă. Călărind spre casă, se opri la cortul marelui armaş, îi oeru să-şi pună mantia roşie şi să-l urmeze, la oarecare distanţă.

In această stare de spirit se găsea Gustav, cînd o zări pe ţirboarea lui Lauenburger. O măsură de sus

pînă jos pe fată, a cărei frumuseţe sălbatică îi displăcu şi al cărei port strident îi îndureră ochii «limpezi.

— Cine sînt părinţii tăi ? începu el, refuzînd să se intereseze de propriul ei nume şi propria ei soartă.

— Un căpitan dintre croaţi; mama a murit de timpuriu, răspunse fata, ferindu-şi ochii întunecaţi de ochii lui luminoşi.

— Am să te trimit înapoi la tatăl tău, spuse el.

— Nu, răspunse ea, m-ar înjunghia.

O pornire de milă îmblînzi severitatea regelui. Căută pentru fată o pedeapsă mai mică.

— Te-ai vînturat prin tabără in haine bărbăteşti, aşa ceva e interzis, o învinui el.

— Niciodată, negă Corinna sincer indignată, niciodată n-am săvîrşit o asemenea necuviinţă.

— Dar, continuă regele, strici o căsnicie şi faci nefericită o tinără prinţesă.

O gelozie nebunească se aprinse în ochii slavei.

— Dacă el mă iubeşte pe mine mai mult, numai pe mine, ce vină am eu ? Ce-mi pasă mie de cealaltă ? se în- căpăţînă ea dispreţuitoare.

Regele o cercetă cu o privire uimită, ca şi cînd s-ar fi întrebat dacă fata aceasta a primit vreodată în copilărie o oarecare învăţătură creştină.

— Voi avea grijă de tine, spuse el apoi. Acum îţi poruncesc : te desparţi de Lauenburger pentru totdeauna. Iubirea ta e un păcat de moarte. Ai să asculţi ?

Fata înfruntă mai întîi cu două facle arzătoare, apoi cu o privire fermă, fixă privirea regelui şi dădu din cap. Regele se întoarse spre marele armaş, care stătea în prag.

— Ce-mi va face omul acesta ? întrebă fata înfiorîndu-se. E călăul ? Mă va ucide ?

— Iţi va tăia părul, apoi te va trimite cu primul transport în Suedia, unde vei rămîne într-o casă de corecţie, pînă cînd vei deveni o femeie evanghelică.

Un şoc violent de temeri stranii, de spaime necunoscute o **făcură** pe fată să-şi iasă din minţi. O tigvă tunsă, ce **despuiere** mai dezonorantă, mai ruşinoasă putea să **existe** ! Suedia, ţara îngheţată, cu nopţile ei de iarnă, despre care ea auzise povestindu-se că acolo era intrarea spre împărăţia strigoilor şi a stafiilor! Corecţie ? Ce **torturi** diabolice, îngrozitoare se înţelegeau prin acest cuvint necunoscut ? O femeie evanghelică ? Ce-nsemna asta altceva decît **o** eretică ? Pe lîngă toate celelalte, mai trebuia să-şi piardă şi modesta ei părticică de cer ? Ea, care ţinea toate posturile şi nu scăpa nici un prilej de reculegere pioasă ! Apucînd crucea care atîrna de lănţişorul rupt, o sărută cu evlavie.

Apoi îşi roti privirea rătăcită în juru-i. Ochii i se opriră asupra pajului, şi in ei se aprinse setea de răzbunare. Deschise gura, dorind să-l învinuiască de adulter pe rege, care-o învinovăţise de adulter pe ea. Dar regele stătea liniştit deoparte. Luase în mînă scrisoarea pajului şi o parcurgea apropiind hîrtia de ochi. Trăsăturile lui concentrate a căror expresie, amestec de dreptate şi blîn- deţe, aveau ceva maiestuos şi divin, o înspăimântară pe Corinna, de parcă i s-ar fi arătat ceva străin şi neliniştitor. Sălbatica fată, care judeca exact, fără să se teamă, orice chip bărbătesc schimonosit de o pasiune inteligibilă, rămase neînţelegătoare înaintea acestei figuri omeneşti înnobilate. Nu mai voia să-l privească pe rege. Ea urma urmelor, gîndi ea, regele zăpezilor e un om îngheţat, care **nu** simte apropierea

femeii şi iubirea ce-1 învăluie **în** taină. Aş putea s-o duc la pieire pe biata fată ! De **ce-aş** face-o ? Şi-apoi — ea îl iubeşte.

In clipa aceasta, armaşul făcu un pas înainte şi întinse mîna spre slavă. Aceasta se dădu bătută. Cu iuţeala fulgerului, se îndreptă spre paj şi-i şopti la ureche :

— Pune să mi se citească zece slujbe, surioară ! Din cele scumpe ! îmi eşti datoare o luminare groasă ! Fie, una are noroc, cealaltă — viri mina în buzunar, scoase un pumnal, azvîrli teaca şi-şi tăie dintr-o singură mişcare dibace carotida, ca unui porumbel. Aşa învăţase şl făcuse poate de multe ori într-o bucătărie de campanie.

Marele armaş îşi întinse mantia roşie, o aşează pe moartă de-a lungul, o înfăşură şi, purtînd-o pe ambele braţe, ca pe-un copil adormit, o scoase pe-o uşă laterală.

In camera de alături se produse acum animaţie, se încinseră fel de fel de discuţii purtate necuviincios, cu voce tare, iar cînd bătu de nouă, regele, căruia pajul ti deschise uşa cu două canaturi, intră între principii şi seniorii germani adunaţi.

In încăperea strimtă, aceştia formau un cerc înghesuit, puţind fi cincizeci sau şaizeci. Nobilii nu aveau o atitudine prea respectuoasă, unii se arătau chiar nepăsători, ca şi cînd ar fi cunoscut culoarea ruşinii tot atît de puţin ca pe aoeea a fricii : capete vialene alături de îndrăzneţe, orgolioase alături de neroade, evlavioase alături de obraznice ; in majoritate oameni care ştiau să facă faţă şi de care trebuia să se ţină seamă. In stingă regelui stătea, într-o atitudine modestă, căpitanul Erlach, care de fapt nici n-avea ce să caute aici. Acest războinic intrase sub steagurile lui Gustav Adolf cu faima celui mai temător de Dumnezeu dintre eroii vremii şi de multe ori ti mărturisise regelui său că-1 umpleau de jale păcatele pe care le vedea în cuprinsul imperiului : nerecunoştinţă, prefăcătorie, curse, intrigi, uneltiri, sforării, înscenări, escamotări, corpuţie, vinzări de ţară, trădare, toate lucruri cu totul necunoscute şi imposibile în munţii săi helvetici. Venise la adunare, probabil, ca să poată povesti prietenului său intim, ambasadorul francez, care se simţea atras de simplitatea moravurilor lui, ceva noutăţi, de care francezii erau foarte dornici, sau, poate, numai oa să-şi înalţe sufletul la privelişlea unei victorii a virtuţii asupra viciului. îşi mijea ochii cu sufletul liniştit şi-şi lnvirtea degetele groase ale mîinilor împreunate. Faţă-n faţă cu această imagine a virtuţii, în dreapta regelui, stătea păcatul neobrăzat : Lauenburger, mişcindu-şi mereu picioarele, îmbrăcat în veşmintele lui cele mai bogate, cu gulerul de dantelă cel mai scump, zîmbind demonic şi rotindu-şi ochii. Intîlnise în drum un slujitor al arma- şului, căruia acesta îi dăduse mantia. Recunoscind după cute că în mantie e înfăşurat un corp omenesc, ridicase stofa.

Gustav măsură adunarea cu o privire reprobatoare. Ciudat — regele, iritat de opoziţia acestor chipuri orgolioase, a acestor atitudini semeţe, a acestor armuri strălucitoare, sub care băteau nişte inimi lipsite de nobleţe, se folosi de un limbaj grosolan, chiar ţărănesc, cum nu obişnuia altminteri, dar acum o făcea cu intenţie, pentru a înjosi vanitatea şi a înfiera ticăloşia.

— Tîlhari şi hoţi sinteţi de la cel dintîi, pină la cel

din urmă ! Să vă fie ruşine ! Vă jefuiţi compatrioţii şi coreligionarii ! Pfui ! Mi-e scîrbă de voi ! Sînt mîhnit pînă în adîncul inimii ! Pentru libertatea voastră mi-am prăpădit tot tezaurul — patruzeci de tone de aur — şi n-am luat de la voi nici măcar atît cît să-mi fac o pereche de pantaloni de călărie ! Da, mai curind aş fi călărit gol decît să mă îmbrac cu bunuri germane ! V-am dăruit tot ce mi-a căzut în mînă, n-am păstrat pentru mine nici măcar e cocină de porci !

Cu asemenea vorbe grosolane şi tari ii ocări regele **pe** nobili.

Apoi, schimbind tonul, lăudă bravura seniorilor, comportarea lor ireproşabilă pe cîmpul de luptă şi repetă de mai multe ori :

— Viteji sinteţi, da, sînteţi! Despre felul cum călăriţi şi luptaţi, nimic de spus ! Dar apoi, mînia lui izbucni pentru a doua oară, încă mai violent: Dacă vă revoltaţi împotriva mea, îi provocă el, am să mă bat cu voi, in fruntea finlandezilor şi a suedezilor mei, pină cînd au să vă zboare peticele !

încheie apoi cu o admonestare creştinească şi cu rugămintea de a pune la inimă învăţătura primită. Domnul Erlach îşi şterse cu mina o lacrimă. Seniorii făcură nişte mutre ca şi cînd nu i-ar fi atins cine ştie ce, dar atitudinea lor devenise vizibil mai modestă. Cîţiva păreau impresionaţi, chiar mişcaţi. Sufletul german suportă mai bine o mustrare aspră, cinstită, decît o predică oloagă sau o batjocură cu ascuţimi subtile.

Pină aici totul părea că s-a desfăşurat cu bine şi **In** ordine. Dar Lauenburger, întors pe jumătate spre rege. pe jumătate spre cei de-un rang cu el, lăsă să cadă un cuvînt nelegiuit, cu o insolenţă făţişă :

— Cum poate maiestatea voastră să se mînie pentru un fleac ? Ce crimă am făcut noi, seniorii ? Ne-am uşurat supuşii !

Gustav păli. Făcu un semn marelui armaş, care se sprijinea în spatele uşii.

— Pune-ţi mina pe umărul acestui domn ! îi porunci el.

Marele armaş intră, dar nu cuteză să dea ascultare ordinului, căci principele îşi smulsese sabia din teacă, iar in cercul seniorilor se auzi un murmur periculos.

Gustav îl dezarmă pe Lauenburger, propti lama săbiei sub picior şi-o frînse în bucăţi. Apoi apucă mîna lată, păroasă a marelui armaş, o puse şi o apăsă el însuşi pe umărul lui Lauenburger, care rămăsese ca paralizat, şi o ţinu acolo citva timp, zicînd :

— Eşti un principe al imperiului, băiete, nu te pot lua de guler, dar mîna călăului rămîne asupră-ţi !

Apoi se întoarse şi ieşi. Marele armaş îl urmă cu paşi măsuraţi.

Scena îl desfătase, făcîndu-1 să rîdă spasmodic, pe pajul Leubelfing, pe care seniorii strînşi laolaltă îl înghesuiseră în nişa unei ferestre acoperite de o draperie de damasc cu ciucuri uriaşi. După sfîrşitul sîngeros al Corinnei, care-1 zguduise şi totodată îl uşurase, principii, cărora eroul său le trăsese o săpuneajă, îi apăreau ca personajele unei comedii, cam aşa cum un băiat îl aude, cu mulţumire şi ţinîndu-şi rîsul, pe tatăl său, sub protecţia căruia se ştie şi a cărui autoritate şi putere o admiră, dojenind un servitor ce nu şi-a făcut datoria. Dar la cea dintîi silabă rostită de Lauenburger, pajul fu înfricoşat de

asemănarea nemaipomenită dintre vocea acestui om şi a sa. Aceeaşi sonoritate, acelaşi timbru metalic. Iar această frică deveni groază, cînd, după ce regele Gustav se îndepărtase, Lauenburger izbucni într-un hohot forţat de ris şi rosti cu glas strident cuvintele :

— A înjurat ca un rîndaş, ţăranul suedez ! Pe toţi dracii, rău l-am mai supărat ! *Pereat Gustavus !* Trăiască libertatea germană ! Hai să facem o joacă, fraţilor, în cortul meu ! Am să pun să se dea cep unui butoiaş de vin de Wurzburg !

Zicînd acestea, îşi puse braţul drept pe cel sting al principelui de lîngă el. Seniorul îşi retrase însă cu politeţe braţul sting şi răspunse cu o înclinare demnă :

— Regret, alteţă. Sînt deja angajat.

Lauenburger se întoarse spre altul, contele Rau, şi-l pofti prin cuvinte încă mai voioase şi stăruitoare :

— Tu nu mă poţi refuza, camarade! îmi eşti dator o revanşă !

Contele, un senior posac, îi întoarse fără o vorbă spatele. De cîte ori îşi reînnoi încercarea, de tot atitea ori fu refuzat, şi din ce în ce mai laconic şi mai nepoliticos. în faţa paşilor şi a gesturilor sale, locul se goli şi toată lumea ieşi din încăpere.

Lauenburger rămase singur în mijlocul sălii părăsite de toţi. îşi dădu seama pe deplin că de aici înainte va fi strict evitat de cei de-o seamă. Faţa i se schimonosi. Prinţul stigmatizat îşi strînse furios pumnul şi, ridicindu-1, ameninţă destinul, sau pe rege. Pajul nu înţelese ceea ce murmură, expresia capului distins era însă atît de diavolească, încît puţin lipsi să nu leşine.

IV

In seara aceleiaşi zile atît de bogate în evenimente, i se raportă regelui că s-a prezentat un căpitan al lui Wallenstein, cu un salvconduct găsit în regulă. Putea fi vorba despre înmormîntarea celor căzuţi în ultima ciocnire, sau despre vreo altă înţelegere, aşa cum se încheiau altminteri între armatele aflate faţă în faţă.

Pajul Laubelfing îl conduse pe căpitan în camera de primire, care era goală, rugîndu-1 să aştepte acolo; îl va anunţa. Dar omul lui Wallenstein, un bărbat uscăţiv, cu o faţă gălbejită, închisă, îl reţinu : ar vrea să se odihnească o clipă, după drumul făcut în galopul calului. Cu un aer indolent, se trînti pe-un scaun şi-l antrenă într-o convorbire indiferentă pe pajul ce se oprise în picioare în faţa lui.

— Mi se pare, spuse el ca într-o doară, că vocea mi-e cunoscută. Rogu-te, cum te numeşti ?

Leubelfing, care era sigur că nu mai văzuse nieiodată In viaţa lui aceste gesturi reci şi dictatoriale, răspunse pe un ton firesc :

— Sînt pajul regelui, Leubelfing din Niirnberg, la dispoziţia dumneavoastră.

— Un oraş iscusit, observă celălalt cu indiferenţă. Fă-mi plăcerea, tinere domn, şi probează mănuşa asta — e pentru stînga. încă din copilărie, la iezuiţi, unde am iost educat, mi-am făcut umila şi serviabila deprindere, nu prea potrivită acum cu rangul meu de căpitan, de a ridica obiectele pierdute şi rămase pe drum. Am rămas cu acest obicei.

Căpitanul scoase din buzunar o mănuşă de piele pentru călărie, aşa cum purta pe atunci toată lumea. Numai că aceea era de-o eleganţă excepţională şi de-o supleţe bătătoare la ochi, incit cu siguranţă că nouă zecimi dintre miinile soldaţilor suedezi sau ai lui Wallenstein ar fi descusut-o din toate încheieturile la prima încercare de a o trage pe degete.

— Am ridicat-o de-aici, de pe treapta cea mai de jos a scării de-afară.

Leubelfing, întrucîtva izbit de tonul sec şi de felul poruncitor de a vorbi al căpitanului, dar fără nici o bă-, nuială, luă cu o îndatoritoare politeţe mănuşa şi o trase; pe degetele lui subţiri. Căpitanul schiţă un zîmbet echivoc.

— Ea dumitale, spuse el.

— Nu, căpitane, replică pajul surprins, eu nu port o piele atît de fină.

— Atunci, dă-mi-o înapoi! şi căpitanul luă înapoi mănuşa. Apoi se ridică încet de pe scaun şi se înclină, fiindcă intrase regele.

Gustav făcu cîţiva paşi cu o uimire crescîndă, iar ochii săi bulbucaţi, luminoşi se măriră. Apoi se adresă oaspetelui său cu şovăială :

— Dumneavoastră aici, domnule duce ?

Nu-1 văzuse niciodată la faţă pe Wallenstein, dar privise adesea portretele acestuia răspindite pretutindeni, iar capul ducelui era atît de caracteristic, înoît nu putea fi confundat cu altul. Wallenstein răspunse afirmativ cu o a doua înclinare.

Regele rosti cu o politeţe gravă :

— Salut pe alteţa voastră şi vă stau la dispoziţie.

Ce doriţi de la mine, duce ?

Cu un semn, îi ceru pajului să se îndepărteze.

Leubelfing se refugie în camera sa aflată alături, un fel de gang îngust, mobilat sărăcăcios, între camera de primire şi dormitorul regelui, locul cel mai linştit din clădire. Era înspăimîntat, nu de prezenţa temutului comandant de oşti, ci de caracterul straniu al acestei vizite la o oră tîrzie. Un simţămînt tulbure îl împingea să pună această vizită în legătură cu soarta sa.

împins mai mult de teamă decît de curiozitate, deschise încetişor un dulap adine, din care — dacă trebuie s-o spunem — î'l pîndise o dată, numai o dată, printr-o crăpătură a zidului, pe rege, ca să-l poată contempla netulburat şi după pofta inimii. Faptul că de data aceasta, ochiul şi, cu schimbul, urechea sa n-au mai părăsit crăpătura, s-a datorat conţinutului ciudat al convorbirii ascultate in taină.

Cei doi bărbaţi aflaţi de faţă au tăcut un răstimp, pri- vindu-se unul pe altul, fără a se fixa. Ştiau că după ce au început partida de şah ce trebuia să hotărască soarta Germaniei, o partidă cu multe mişcări echivoce şi planuri ascunse, după ce s-au ciocnit pe toate cîmpurile de luptă, acum, înainte de bătălia ce urma să schimbe starea de lucruri, orice tratative erau deplasate, iar o înţelegere imposibilă. Wallenstein dădu glas acestui simţămînt.

— Maiestate, spuse el, vin pentru o chestiune personală.

Gustav zîmbi rece, dar afabil. Wallenstein însă începu :

— Cind mă ocoleşte somnul, obişnuiesc să citesc in pat. Aseară, sau azi-dimineaţă, am dat într-o scriere memorialistică franceză de o istorie amuzantă. O istorie adevărată, cu redarea textuală a depoziţiei în justiţie a amiralului — mă refer la amiralul Coligny, pe care, în calitate de comandant, îl preţuiesc. Cu îngăduinţa maiestăţii voastre, am s-o povestesc. Intr-o zi a venit la amiral un partizan al său, Poltrot, sau cum îl va fi chemat pe ins.

S-a trîntit ca un om pe jumătate nebun pe un scaun şi a început un monolog, vorbind despre adversarul politic şi militar al amiralului, Franţois de Guise, zicind că vrea sâ-1 ucidă pe ducele loren. Era, cum am spus, monologul unui smintit şi a fost debitat în faţa amiralului, a cărui valoare o elogia — aş recomanda unui dramaturg scena, ar fi de efect. Amiralul n-a spus nimic, socotind că vorbele insului n-au fost decît lăudăroşenie goală, iar Pranţois de Guise a căzut, doborît de un glonte.[6]

— Dacă amiralul Coligny a procedat astfel, îl întrerupse regele, îl condamn. S-a purtat inuman şi necreşti- neşte.

— Şi necavalereşte, completă cu ironie rece Wallenstein.

— La obiect, alteţă, îl rugă regele.

— Maiestate, ceva similar mi s-a întîmplat şi mie astăzi, numai că cel ce s-a oferit pentru asasinat a înjghebat o scenă mai artistică. Mi-a fost anunţat un om de-al domniei voastre şi, cum tocmai eram ocupat, am cerut să fie condus în odaia alăturată. Cînd am intrat, aţipise în acea oră de zăduf a amiezii şi vorbea tare în vis. Numai cîteva cuvinte bîiguite, dar legătura se putea ghici. Dacă am înţeles bine, maiestatea voastră l-aţi jignit astăzi de moarte, nu ştiu pentru ce, iar el era decis, ba chiar obligat să-l ucidă pe regele Suediei cu orice preţ, sau cu un preţ cuviincios, ceea

ce avea să-i fie uşor, deoarece trăieşte în apropierea maiestăţii voastre, cu care se află în relaţii cotidiene. L-am trezit apoi pe cel ce visa şi nu i-am adresat alte cuvinte decît întrebarea ce doreşte. Mi-a răspuns că e vorba de o informaţie despre un oarecare ins din Renania aflat cu ani în urmă în serviciul imperiului şi dispărut, de care voia să ştie dacă mai trăieşte sau nu. O problemă de moştenire. I-am răspuns vicleanului şi l-am concediat. Nu l-am întrebat de nume, mi-ar fi dat unul fals. Dar ca să-l arestez pe baza mărturiei unor cuvinte desprinse dintr-o vorbărie bîiguită în vis, ar fi fost ceva nepotrivit şi o nedreptate flagrantă.

— Fireşte, fu de acord regele.

— Maiestate, rosti Wallenstein, accentuind fie->re silabă, eşti prevenit!

Gustav rămase pe gînduri.

— N-am să-mi pierd timpul şi n-am să-mi otrăvesc sufletul, spuse el, ca să cercetez urme atît de dubioase şi de şterse. Mă aflu in mîinile lui Dumnezeu. Alteţa voastră nu mai are şi alte dovezi şi indicii ?

Wallenstein scoase mănuşa.

— Urechea mea şi zdreanţa aceasta. Am uitat să spun maiestăţii voastre că visătorul era zvelt şi avea un chip absolut inexpresiv, care nu spunea nimic, probabil una din acele măşti strins aplicate pe faţă, cum se confecţionează cu cea mai mare artă în Veneţia. Dar vocea lui avea un timbru plăcut, de bariton sau de alto profund, asemănătoare cu aceea a pajului maiestăţii voastre, iar mănuşa care i-a căzut şi a rămas la mine îi vine ca turnată aceluiaşi domn.

Regele rîse din toată inima.

— Am să adorm cu capul in poala pajului meu Leubelfing, afirmă el cu tărie.

— Nici eu, replică Wallenstein, nu-1 pot bănui pe tlnăr. Are un chip bun, loial, acelaşi chip băieţesc poznaş, cu care se zbenguie în picioarele goale fetele ţăranilor mei boemi. Totuşi, maiestate, eu nu garantez pentru nimeni. Un chip te poate înşela şi — chiar de n-ar înşela — n-aş vrea să văd lingă mine un paj, fie chiar favoritul meu, a cărui voce seamănă cu vocea celui ce mă urăşte şi a cărui mină are aceeaşi măsură ca mina asasinului meu. E aici ceva tulbure. Un avertisment al destinului. Aşa ceva poate duce la pierzanie.

Gustav zimbi. Se gindea că marele parvenit, acum cînd, prin pactul său monstruos cu Habsburgul[7], păşise în imperiul lucrurilor irealizabile şi al himerelor, credea mai mu'lt ca oricînd în tot felul de superstiţii. Intuind contradicţia lăuntrică dintre credinţa într-un fatum şi tentativa de a anula acest fatum, cel sigur de Dumnezeul său viu nu voia să atingă nici măcar cu o aluzie un domeniu în care, cum credea, nălucile iadului îşi făceau jocul. Regele puse capăt convorbirii şi se ridică, mulţumindu-i ducelui pentru comportamentul său loial. Totuşi întinse nuna şi luă mănuşa, pe care Wallenstein o azvfclise neglijent pe o măsuţă aflată între ei, dar cu un gest atît de miop, încît ducele, care avea o privire foarte ascuţită şi care de asemenea se ridicase, nu-şi putu reţine un zimbet involuntar.

— Constat cu plăcere, glumi regele, însoţindu-1 spre uşă pe Wallenstein, că alteţa voastră se îngrijeşte de viaţa mea.

— Cum aş putea să n-o fac ? replică ducele. Deşi maiestatea voastră şi cu mine ne războim cu armatele noastre, maiestatea voastră şi eu — Wallenstein evită

cu politeţe un „noi“ — sîntem totuşi legaţi unul de altul. Unul este inimaginabil fără celălalt şi — glumi la rîndul său
— dacă ar cădea maiestatea voastră sau eu de la un capăt al scrinciobului lumii, celălalt capăt s-ar prăbuşi brusc la pămînt.

Regele rămase din nou pe gînduri şi, fără să vrea, ajunse la presupunerea că vreo conjuncţie cerească, o poziţie a stelelor îi arătase lui Wallenstein că orele morţii lor erau legate una de alta, una unnînd-o pe cealaltă cu paşi furişaţi şi capul acoperit. [8] Intr-un mod ciudat, această ipoteză puse brusc stlpînire pe el, în pofida încrederii sale in divinitate. Regele creştin simţi că atmosfera de superstiţie care-1 înconjura pe Wallenstein începe să-l molipsească şi pe el. Făcu încă un pas spre ieşire.

— Maiestatea voastră, îşi încheie ducele, aproape sentimental, vizita, ar trebui să se păstreze măcar pentru copila voastră. Prinţesa învaţă bine, după cum aud, şi vă e foarte dragă. Ce-nseamnă să n-ai fii! Şi eu sînt tot un tătic de fetiţă !

Cu aceste cuvinte, ducele îşi luă rămas bun.

Pajul, căruia convorbirea ascultată în taină îi ridicase, ca vederea unei stafii, părul măciucă, îl mai văzu pe Gustav trîntindu-se într-un jilţ şi jucîndu-se cu mănuşa. Îşi îndepărtă ochiul de la crăpătură şi, întorcîndu-se ca ameţit în odaie, se trinti în genunchi lîngă pat şi imploră cerul să-l păzească pe eroul său, căruia simpla lui prezenţă îi putea aduce o nenorocire tainică — după cum spusese Wallenstein şi după cum el însuşi începuse să creadă. „Oricît m-ar costa, jură el, am să mă rup de el, am sâ-1 eliberez de mine, ca să nu-1 duc la pierzanie prin apropierea mea fatală."

Pentru că regele nu-1 chemă, se strecură la el abia în acea oră liberă, din care mai bine de jumătate trecu

într-o conversaţie lipsită de importanţă. La un moment dat, Gustav il întrebă ca din Întâmplare :

— Pe unde te-ai vîntur'.t astăzi pe la prînz, Leubelfing? Te-am chemat şi lipseai.

Pajul ii răspunse corespunzător adevărului: după zguduitoarea scenă de dimineaţă, simţise nevoia să ia aer, se aruncase pe oal şi galopase în direcţia taberei 'lui Wallenstein, aproape pînă la distanţa la care băteau tunurile acestuia. Ar fi vrut să-şi atragă o mustrare amicală din partea regelui, dar aceasta nu veni. Conversaţia luă din nou o întorsătură firească, pină cînd bătu ora zece. A- tunci, Gustav, cu un gest distrat, scoase din buzunar mănuşa şi, privind-o, spuse :

— Nu e mănuşa mea. Ai pierdut-o tu, dezordonatul, şi am pus-o eu bine din prevedere ? Ia vezi! Ca-n joacă, regele apucă mîna pajului şi-i trase pielea moale pe degete. Iţi vine, zise el.

Dar pajul se aruncă în genunchi în faţa lui, ii apucă mîinile şi i le udă cu lacrimi :

— Rămîi cu bine, spuse el cu sughiţuri, stăpînul meu, tu care eşti totul pentru mine ! Dumnezeu şi cetele cereşti să te aibă în paza lor !

Apoi, sărind deodată în picioare, se repezi afară ca un nebun. Gustav se ridică, îl chemă înapoi. Dar se şi auzea tropotul de copite al unui cal ce gonea în galop şi — ciudat — nici în noaptea aceea, nici in ziua următoare regele nu făcu cercetări asupra fugii şi lipsei pajului său. Fireşte, era ocupat pină peste cap, căd se ho- tărîse să ridice tabăra de la Niirnberg.

Leubelfing nu domolise fuga dezlănţuită a calului său, acesta obosi de la sine la capătul cel mai îndepărtat al taberei. Atunci se potoliră şi simţurile aţîţate ale călăreţului. Luna lumina ca ziua, şi calul înainta la pas. €hib- zuind cu mintea limpede, fugarul îşi dădu seama acutQ că factorul obscur din acel eveniment care-1 alungase din preajma regelui, cu privirea pătrunzătoare a iubirii şi a urii, nu eTa altul decît un alter ego al său. Era Lauenburger. Nu-1 văzuse oare el pe acest stigmatizat cum ri. dicase pumnul împotriva dreptăţii pe care o făcuse regele ? Nu avea oare cel pedepsit un timbru asemăaftto* fa aparenţă cu al vocii sale ? Nu era ed însuşi îndestul

femeie, încît să observe in acea clipă de groază cit de mic era pumnul strîns al principelui ? Cu siguranţă, Lauenburger se gin- dea la răzbunare, la asasinat împotriva omului iubit. Iar în această oră, cînd acela îl urmărea pe rege şi se strecura spre el, Leubelfing fugise din preajma celui ameninţat. O imensă grijă pentru tot ceea ce avea mai drag pe lumea aceasta îi apăsa inima şi, la gîndul că pierduse această comoară, începu să sughiţe copleşit de nelinişte, apoi să verse un potop de lacrimi. O santinelă suedeză, un muşchetar cu barbişonul încărunţit, care-i văzu plîngînd pe suplul călăreţ, îşi strimbă gura a rîs, dar apoi întrebă cu blîndeţe :

— Domnişorului i s-a făcut dor de casă ?

Leubelfing se linişti şi, călărind încet mai departe, se hotărî, cu acea cutezanţă care-i era dată de la natură şi pe care cîmpul de luptă i-o dublase, să nu se îndepărteze de tabără. „Regele va ridica tabăra, îşi spuse el, eu îmi găsesc adăpost într-un regiment şi în timpul marşurilor şi a ostenelilor rămîn necunoscut. Apoi va veni bătălia !“

Acum întîlni un colonel, care parcurgea cu ochii în patru pe calul său uliţele taberei. Lumina lunii era atît de puternică, încît ai fi putut citi o scrisoare. Astfel, pajul recunoscu de la prima privire în colonel pe un prieten al tatălui său, acelaşi care-1 secondase pe căpitanul Leubelfing în duelul care-i adusese acestuia moartea, îşi mînă roibul în stînga suedezului. Colonelul, care, în ultima vreme, se aflase mai mult în avanposturi, îl privi cu atenţie pe tînărul călăreţ.

— Mă-nşel eu, începu el, sau te-am văzut, chiar dacă de la oarecare distanţă, călărind ca paj alături de rege ? Intr-adevăr, acum te recunosc, deşi din pricina lunii arăţi cam palid şi trist. Apoi, ca surprins de o amintire, continuă : Eşti din Niirnberg şi rudă cu răposatul căpitan Leubelfing? Semeni teribil cu el, sau cu copila lui, cu zburdalnica de Gustel, care a călărit alături de noi pînă la şaisprezece ani. Dar lumina lunii te înşeală şi te vrăjeşte. Să descălecăm. Aici e cortul meu.

Colonelul dădu calul său şi al pajului in seama unui slujitor ce-1 aştepta, un om cu nasul turtit şi obrazul lătăreţ, care-şi întîmpină stăpînul cu un zimbet blajin şi stupid.

— Fă-te comod, îl invită bătrînul pe paj, oferindu-i un scaun de campanie, după care se aşeză pe trepiedul său tare.

Două felinare de vint dădeau o lumină clătinătoare. Colonelul îşi trecu fără ceremonie mina lată şi cinstită prin părul pajului. In partea de sus a frunţii ieşi la iveală o cicatrice veche, dar adîncă.

— Gustel, nebuno, izbucni el, credeai c-am uitat cum te-a izbit minzul ăla unguresc dind cu copitele dindărăt şi azvirlindu-te peste capul lui încăpăţînat, încît ai zburat prin aer, iar noi trei, mama ta care urla, tatăl tău palid ca o stafie şi eu însumi sincer îngrozit, te credeam moartă ? Un soldat perfect, răposatul Leubelfing, cel mai bun căpitan al meu şi prietenul meu intim ! Numai puţintel cam nebun, cum ai să fii şi tu, Gustel! Ei drăcie, copilo, de cLnd te învîrţi tu in jurul regelui ? Dealtfel, semeni leit cu un băiat ! Ţi-ai ras părul creţ şi blond de pe ceafă, spiriduşule ? Colonelul o ciupi şi urmă : Să nu-ţi închipui că eşti singura muieruşcă din tabără ! Uite-1 pe Jakob Erichson, ordonanţa mea ! Flăcăul tocmai intra cu o

sticlă şi pahare. Un bărbat ca şi tine! Nici o teamă, Gustel! N-a putut învăţa o boabă nemţeşte. Pe deasupra e şi prea proastă. Dar o femeie foarte cumsecade, cu teamă de Dumnezeu ? Şi urită ! Altminteri, cea mai simplă poveste din lume, Gustel: şapte guri de hrănit, tatăl lor recrutat, iar femeia luindu-i locul. Flăcăul cel mai bun cu putinţă ! Nu m-aş mai putea lipsi de el.

Pajul privi vrednica făptură cu mult dezgust, în vreme ce colonelul continua să pălăvrăgească.

— Oricum, îndrăzneţ lucru, Gustel, să te aciuezi în preajma regelui, care nu poate suferi muierile în costum bărbătesc ! Ai jucat o poveste pe care cei de pe băncile de la Upsala o numesc monodramă, cînd o persoană singură cuc se bucură, se teme, îşi pierde curajul, simte, joacă tragedie, imaginează pentru ea însăşi! Şi Dumnezeu ştie cît de mîndră vei fi fost pentru asta, fără ca vreunui suflet de muritor să-i treacă ceva prin minte sau să-i pese cîtuşi de puţin. Te uiţi la mine bosumflată ?

Primejdia n-a fost chiar atît de mare, încît să-ţi poţi frînge gitul, copilo ! Dacă ai fi fost demascată, s-ar fi răstit ia tine : „Şterge-o, puşlama !“ şi în clipa următoare s-ar fi gindit la altceva. Ei, da, dacă te-ar fi demascat regina ! Oho ! De-aia spun eu : pe copii nu trebuie să-i săruţi! Un sărut ca ăsta adoarme şi pe urmă se aprinde din nou, cînd buzele au crescut şi s-au rumenit. Adevărul e şi aşa rămîne, regele te-a luat odată din braţele mele, finuţ», te-a giugiulit şi te-a pupat de-a pleoscăit! Fiindcă erai un copil zglobiu şi drăguţ.

Pajul nu mai ştia de sărut, dar parcă-1 simţi acum şi roşi ca focul.

— Şi-acu, zburdalnico, ce-ai de gînd ? Reflectă o clipă. Să nu lungim vorba, îţi dau al doilea cort al meu, devii trepăduşul meu şi-mi dai cuvîntul de onoare să nu fugi şi să călăreşti cu mine pînă la încheierea păcii. Apoi te duc la mine acasă în Suedia, la gospodăria mea de la Gefle. Sînt singur. Cei doi băieţi ai mei, Axei şi Erioh — îşi şterse o lacrimă. „Pentru rege şi patrie !“ spuse el. Cel mai mare, care mi-a rămas, trăieşte la Falun, paroh cu venituri grase. Ai să poţi să alegi între noi doi.

Pajul Leubelfing îi jură naşului său ceea ce-şi jurase mai înainte sieşi şi-i povesti întreaga aventură, împins de acea nevoie de a spune adevărul care-1 îmboldeşte pe omul ce-a purtat mască multă vreme, cu aceeaşi tărie ca foamea şi setea după un post îndelungat.

Bătrînul îşi închipui cum s-au petrecut lucrurile şi se veseli cu deosebire cînd află de vărul Leubelfing, al cărui portret i-l schiţă pajul.

— Bălaiul ăla, filozofă el, n-are nici o vină că e un fricos. Asta-i stă omului în sânge. Şi fiul meu, parohul din Falun, e un iepure. Moştenire de la mamă-sa.

De la sfîrşitul verii pînă la terminarea culesului viilor şi pînă într-o dimineaţă geroasă, cînd cei dintîi fulgi subţiri de zăpadă începură să se rotească deasupra drumului urmat de armată, pajul Leubelfing călări cuminte alături de naşul său, colonelul Ake Tott, cruciş şi curmeziş, după nevoile schimbătoare, ale unei campanii militare. N-a intîlnit nici cartierul general, nici pe rege, deoarece colonelul comanda de cele mai multe ori avangarda sau ariergarda. Dar ochii spiritului său îl vedeau mereu pe Gustav Adolf, deşi ca un chip

transfigurat şi inaccesibil, acum cînd acesta încetase să-şi mai treacă mîna prin pletele lui, iar pajul nu-1 mai auzea pe stă- pînul său noaptea alături, despărţit doar printr-un perete subţire, cum se întoarce şi tuşeşte uşor. Iată însă că într-o zi Leubelfing îşi revăzu întîmplător regele. Era în piaţa oraşului Naumburg, unde pajul întîrziase din pricina unor cumpărături şi tocmai voia să galopeze după colonelul său care, comandînd de data aceasta avangarda, părăsise oraşul. împins cu calul său de o mulţime tot mai deasă spre case, el văzu în îngusta piaţă un spectacol cum nu se mai arătase ochiului omenesc decît o singură dată, cînd cu sute de ani în urmă Mîntuitorul intrase călare pe o asină în Ierusalim. Fireşte, Gustav era călare pe falnicul său armăsar de luptă, înconjurat de căpetenii îmbrăcate în armuri, pe cai focoşi, dar sute de chipuri înflăcărate, femei care-şi ţineau copiii cu amîndouă braţele ridicate deasupra capetelor mulţimii ce jubila, bărbaţi care întindeau mîinile ca să apuce şi să stringă dreapta regelui, slujnice care se mulţumeau să-i sărute scările de la şa, oameni mărunţi care se aruncau în genunchi, fără a se teme de copitele calului său, care dealtfel păşea blînd şi liniştit, un popor întreg în grupuri îndrăzneţe, cuprinse de o furtună de dragoste şi însufleţire tălăzuia în jurul regelui nordic, care-i salvase bunurile spirituale. Regele, vizibil mişcat, se aplecă de pe calul său spre bătrînii clerici locali care, la doi paşi de ochii lui Leubelfing, îi sărutară mîna, fără ca el să-i poată împiedica, şi strigă cît putu de tare :

— Oamenii mă venerează ca pe un Dumnezeu ! Asta e prea mult şi-mi prevesteşte sfârşitul. Predicatori, eu călăresc însoţit de zeiţa păgînă Victoria şi de creştinul înger al morţii !

Pajului îi dădură lacrimile. Cînd însă o zări peste drum, la o fereastră, pe regină, care-i făcea regelui tandre semne de rămas bun, inima i se umplu de o arzătoare gelozie.

Peste numai o săptămînă, cînd trupele suedeze se adunau pe cimpia netedă de la Liitzen, Ake Tott mărşăluia pe o latură, nu departe de trăsura în care călătorea regele. Leubelfing zări atunci o pasăre de pradă care, plutind pe sub norii zdrenţuiţi, se ţinea cu cea mai mare încăpăţînare deasupra grupului în care se afla regele, fără să se lase speriată şi alungată de focurile de armă ale suitei. Pajul îşi aminti de Lauenburger, întrebîndu-se dacă nu cumva răzbunarea acestuia este aceea care pluteşte pe deasupra lui Gustav Adolf. Biata inimă a pajului se-nfricoşă peste măsură. Cum se întuneca devreme, spaima lui crescu, iar odată cu căderea nopţii, călcîndu-şi cuvîntul, dădu pinteni calului şi dispăru din ochii colonelului, care strigă după el :

— Hei băiete, sperjurule !

Călărind in galop întins, ajunse din urmă trăsura regelui şi se amestecă în suita care, in ajunul marii bătălii aşteptate, nu-1 băgă în seamă, sau părea că nu-i dă nici o atenţie. Regele avea de gind să-şi petreacă noaptea în trăsură, dar din pricina frigului se văzu nevoit să caute adăpost într-o modestă casă ţărănească. Cînd se crăpă de ziuă, ofiţerii de ordonanţă se-nghesuiră în odaia scundă, în care-1 găsiră pe rege aplecat peste hărţile sale. Ocuparea poziţiilor de către suedezi luase sfîrşit. începea

amplasarea regimentelor germane. Pajul Leubelfing, recunoscut de cameristul regelui, care-1 simpatiza şi care nu-i ceru socoteală, îşi reluă taburetul împodobit în ţesătură cu stema suedeză, pe care obişnuia să şadă cîndva alături de rege, şi se aşezase într-un colţ, unde rămase ascuns în spatele siluetelor de războinici ce se schimbau necontenit.

Regele îşi dăduse ultimele ordine şi era intr-o dispoziţie excelentă. Se ridică încet şi se întoarse spre cei prezenţi, numai germani, printre care nu puţini dintre cei pe care-i mustrase cu vorbe atît de aspre în tabăra de la Nuremberg. Oare sufletul său era mişcat de pe acum de adevărul şi generozitatea acelui imperiu pe ca- re-1 credea atît de aproape ? Făcu un semn cu mîna şi vorbi încet, aproape ca in vis, mai mult cu ochii nălu- citori decît cu gura abia deschisă :

— Domnilor şi prieteni, astăzi îmi va suna desigur ceasul. De aceea aş dori să vă las testamentul. Nu din grijă pentru război — de asta se vor ocupa cei rămaşi

în viaţă. Ci — pe lîngă fericirea mea veşnică — din grijă pentru amintirea mea printre voi ! — Am venit peste mare cu felurite gînduri, dar mai presus de toate s-a aflat, sinceră, preocuparea pentru cuvintul biblic ne- răstălmăcit. După victoria de la Breitenfeld [9], aş fi putut să-i impun împăratului o pace convenabilă şi, după ce am asigurat respectarea evangheliei, să mă întorc cu prada mea ca o fiară răpitoare între falezele Suediei. Dar m-am gîndit la treburile Germaniei. Nu fără să rivnesc la coroana voastră, domnilor ! Totuşi, sincer vă spun, grija pentru imperiu a fost mai presus de orgoliul meu ! Imperiul nu mai poate aparţine multă vreme Habsburgului, fiindcă e un imperiu evanghelic. Voi, însă, vă gindiţi şi spuneţi : un rege străin să domnească peste noi! Şi aveţi dreptate. Căci stă scris : străinul nu trebuie să moştenească împărăţia. Eu însă mă gîndeam în timpul din urmă la mina copilei mele şi la un tînăr de treisprezece ani...

Vorbirea înceată a regelui fu acoperită de cîntecul furtunos al unui regiment de cavalerie thuringian care, trecînd prin faţa cartierului regelui, intona cu însufleţire cuvintele :

„Un Ghedeon se va ivi Şi
de necaz te-o izoăvi...“ [10]

Regele ascultă şi, fără a-şi mai termina cuvintarea, spuse :

— Destul, totul e în ordine... şi-i concedie pe seniori. Apoi se lăsă in genunchi şi se rugă.

în clipa aceea, pajul Leubelfing, cu inima zvicnind nebuneşte, îl văzu intrînd pe Lauenburger. îmbrăcat ca un cavaler oarecare, se apropie aproape tîrîndu-se, umil, cu mîinile întinse a rugă spre rege, care se ridică. Lauenburger se aruncă înaintea lui, îi imbrăţişă genunchii, plîngînd cu sughiţuri, şi strigă repetind cuvintele fiului rătăcitor :

— Tată, am păcătuit faţă de cer şi faţă de tine ! Şi iar: Am păcătuit faţă de cer şi faţă de tine, de aci înainte nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău ! Şi-şi înclină capul, pocăit.

Regele însă îl ridică de la podea şi-l strânse în braţe.

In faţa ochilor îngroziţi ai pajului, cei doi care se ţineau îmbrăţişaţi pluteau ca într-o ceaţă. „Era acesta, putea fi acesta adevărul ? Sfinţenia regelui săvîrşise oare o minune cu un nemernic ? Sau nu era decît o mascaradă diavolească ? Profana oare cel mai mîrşav dintre făţarnici cuvintele gurii celei mai curate ?“ Aşa se întreba cuprins de îndoieli pajul, cu mintea rătăcită şi tîmplele zvîcnind. Clipa trecu. Cineva vesti că au fost pregătiţi caii, iar regele strigă să i se aducă pieptarul de piele. Apăru cameristul, purtînd in stingă obiectul cerut, iar în dreapta, ţinută de răscroiala de la gît, platoşa strălucitoare. Pajul smulse cameristului platoşa rezistentă la gloanţe şi făcu gestul că e gata să-l ajute el pe rege să şi-o pună. Dar acesta, fără să fie surprins de prezenţa pajului, se feri cu o privire de bucurie indescriptibilă şi-i trecu lui Leubelfing mîna prin cîrlionţii de pe frunte, cum obişnuia s-o facă.

— Gust, spuse el, nu asta. Mă apasă. Dă-mi pieptarul.

Peste puţin, regele porni călare, avîndu-i în urmă, la stînga şi la dreapta, pe Lauenburger şi pe pajul său Leubelfing.

V

In casa parohială a satului Meuchen, aflat în spatele liniei de luptă suedeze, pe la miezul nopţii, magistrul văduv Todănus şedea în faţa Bibliei sale *in folio* şi citea menajerei sale, doamna Ida, o persoană gingaşă, de asemenea văduvă, psalmii de pocăinţă ai lui David. Magistrul — dealtfel un bărbat zdravăn, cu un barbişon aspru, cărunt, care-şi petrecuse o parte din anii tinereţii sub arme — se rugă după aceea cu multă căldură, împreună cu doamna Ida, pentru viaţa eroului protestant, care tocmai atunci cîştigase, sau pierduse — el nu ştia — bătălia dată în apropiere.[11] In clipa aceea, se auairă bătăi puternice in poarta curţii, şi superstiţioasa doamnă Ida ghici că este adus un muribund.

Aşa şi era. In faţa pastorului care deschise, se clătina un thrâr, palid ca moartea, cu ochii holbaţi de febră, cu capul gol, avînd pe frunte o rană căscată. In spatele lui, un alt ostaş ridica de pe cal un mort, un bărbat greu. In acesta, în ciuda rănilor ce-1 desfigurau, pastorul recunoscu pe regele Suediei, pe care-1 văzuse intrînd în Leipzig şi a cărui reuşită gravură în lemn era aninată aici, în camera sa. Adînc mişcat, îşi acoperi faţa cu mîinile şi incepu să plîngă.

Cu rivna pe care i-o dădea febra şi cu limba împleticită, tînărul rănit ceru ca regele său să fie aşezat pe catafalc în biserica din apropiere. Mai întîi însă rugă să i se dea apă încropită şi un burete, ca să spele capu! plin de răni şi sînge. Apoi, cu ajutorul tovarăşului său, aşeză mortul, prea greu pentru' braţele sale, pe un pat sărăcăcios, se aplecă deasupra lui şi contemplă cu dragoste chipul ca de ceară. Cînd însă voi să-l atingă cu buretele, leşină şi alunecă înainte, peste cadavru. Însoţitorul său îl ridică, îl privi mai îndeaproape şi observă în afară de rana de pe frunte o a doua, la piept. Printr-o ruptură proaspătă a vestonului, deasupra alteia, ţesute, din dreptul inimii, picura sînge. Descheind cu grijă vestonul camaradului său, stegarului suedez nu-i veni să-şi creadă ochilor.

— Lua-m-ar naiba, să mă ia ! bîigui el, iar doamna Ida, care ţinea ligheanul cu apă, roşi toată.

In această clipă, uşa fu smulsă şi intră colonelul Ake Tott. Trimis înapoia frontului după provizii şi terminînd treburile, se întorsese grabnic pe cimpul de luptă şi, dind de duşcă un pahar de rachiu în pragul unei crîşme de pe uliţa satului, aflase ştirea despre un călăreţ ce se clătina în şa, tinînd în faţa lui pe cal un mort.

— E-adevărat, e cu putinţă ? strigă el şi se prăbuşi asupra regelui său, îi luă mîna şi i-o udă cu lacrimi. Intorcîndu-se după un răstimp, îl zări pe tînăr întins într-un fotoliu, leşinat. Pe toţi dracii, strigă el mînios, aşadar, Gustel s-a aciuat totuşi din nou pe lingă rege!

— L-am găsit pe domnişor, camaradul meu, spuse cu prudenţă stegarul, cum galopa peste cîmpul de luptă, purtîndu-1 în faţa lui pe cal pe regele mort. S-a jertfit pentru maiestatea sa !

— Nu, pentru mine ! îl întrerupse un om înalt, cu figură de babă.

Era neguţătorul Laubfinger. Ca să încaseze o datorie importantă, primejduită de război, îşi luase inima în dinţi şi plecase din oraşul Leipzig, aflat în siguranţă, apropi- indu-se fără să ştie de cîmpul de luptă. Nimerind pe uliţa satului blocată de carele cu bagaje, se luase după colonel, ca să-i ceară o *salva guardia.* Copleşit de sentimente de recunoştinţă şi uşurare, povesti în amănunt celor de faţă istoria familiei sale.

— Gustel, Gustel, se boci el, îl mai recunoşti tu pe verişorul tău bun ? Cum te-aş putea răsplăti pentru tot ce-ai făcut pentru mine ?

— Prin aceea, domnule, ca să-ţi ţii botul ! îl repezi colonelul.

Dar parohul păşi între ei şi spuse cu o seriozitate calmă :

— Domnilor, cunoaşteţi lumea aceasta. E plină de blasfemii. Doamna Ida suspină. Şi mai ales acolo unde un om mare şi curat reprezintă o cauză mare şi curată. Dacă cea mai mică bănuială ar tulbura amintirea acestuia — pastorul îl arătă pe regele tăcut — ce scomitor de zvonuri n-ar face o calomnie papiştăşească din această biată musculiţă — îl arătă pe pajul leşinat — care şi-a ars aripile la soarele gloriei! Sint tot aşa de sigur ca de propria-mi existenţă că regele răposat n-a ştiut nimic despre această fată.

— De acord, domnule pastor, jură colonelul, şi eu sînt convins de acest lucru, ca de fericirea mea veşnică, nu prin fapte, ci prin credinţă.

— Cu siguranţă, întări Laubfinger. Altminteri, regele ar fi trimis-o acasă şi m-ar fi urmărit pe mine.

— Lua-m-ar naiba, să mă ia ! strigă stegarul, vrînd să spună în felul său că e de aceeaşi părere, iar doamna Ida suspină.

— Eu sînt pastor, dumneavoastră, domnule colonel, aveţi părul cărunt, dumneata, stegarule, eşti un om de onoare, e spre folosul şi în avantajul dumitale, domnule Leubelfing, pentru doamna Ida chezăşuiesc eu : să tăcem.

Pajul deschise ochii muribunzi. Privirea lui rătăci inspăimîntată în juru-i şi se aţinti asupra lui Ake Tott :

— Nasule, nu te-am ascultat, n-am putut — sînt o mare păcătoasă.

— Un mare păcătos, o întrerupse parohul pe un ton sever. Vorbeşti aiurea! Eşti pajul August Leubelfing, fiul legitim al patricianului şi comerciantului din Nurem- berg Arbogast Leubelfing, născut în anul şi ziua, decedat în ziua de şapte noiembrie una mie şase sute treizeci şi doi, in urma rănilor primite în ajun în bătălia de la Liitzen, p*ugnans cum rege Gustavo AdoLpho.* *

— *Fortiter pugnans '.* † întregi stegarul cu însufleţire.

— Aceste cuvinte le voi pune pe piatra dumitale funerară ! Acum însă împacă-te cu Dumnezeu ! Ţi-a sosit ceasul din urmă.

Magistrul spuse toate acestea nu fără asprime, fiindcă nu-şi putea birui supărarea pricinuită de aventurosul copil, deşi acum pe moarte, care pusese în primejdie faima eroului său.

— încă nu pot să mor, mai am multe de spus ! horcăi pajul. Regele... în ceaţă... plumbul lui Lauenburger... Moartea îi închise gura, dar n-o putu împiedica să caute, cu o ultimă sforţare a ochilor stinşi, faţa regelui.

Fiecare dintre cei prezenţi trase încheierea sa şi întregi în felul său fraza neterminată. Dar pastorul, careşi păstrase în mai mare măsură decît toţi prezenţa de spirit şi al cărui patriotism era jignit de gîndul că salvatorul Germaniei şi al cauză protestante — pentru ei unul şi acelaşi — fusese asasinat de un principe german, le ceru stăruitor tuturor să îngroape această frîntură de frază odată cu pajul.

In clipa aceea, cînd August Leubelfing îşi îndeplinise soarta şi zăcea fără viaţă alături de regele său, vărul rosti printre lacrimi:

— Acum, fiindcă verişoara mea a trecut în nemurire şi succesiunea a fost deschisă, îmi pot relua totuşi numele ? Zicînd aceste cuvinte, aruncă o privire întrebătoare celor din jur.

Magistrul Todănus tocmai contempla chipul inocent

---

* Luptând cu regele Gustav Adolf *(n. Ir.).*

† Vitejeşte luptind *(n. tr.).*

al vitezei fete din Nurnberg, care avea o expresie de fericire. Asprul bărbat nu-şi putu înfrina înduioşarea. Hotărî astfel:

— Nu, domnule ! Dumneata rămii un Laubfinger. Numele dumitale va avea cinstea să stea pe movila funerară a unei fete cu suflet nobil, care a iubit pînă la moarte un erou măreţ. Dumneata însă ţi-ai salvat bunul suprem, viaţa dragă. Mulţumeşte-te cu atît.

Biserica fu încuiată şi zăvorită din pricina mulţimii care se îmbulzea, fiindcă zvonul că acolo zace regele se răspîndise repede. Cei doi morţi fură apoi spălaţi şi puşi pe catafalc în naos. intre timp se luminase de ziuă. Cînd porţile bisericii se deschiseră pentru mulţimea cu gesturi de nerăbdare, dar respectuoasă, cei doi zăceau în faţa altarului, culcaţi pe două năsălii, regele mai sus, pajul mai jos, în poziţie inversă, astfel încît capul său odihnea la picioarele regelui. O rază a soarelui de dimineaţă — după ziua înceţoşată din ajun urmase una albastră, fără nori — lunecă prin fereastra scundă a bisericii, strălu- mină faţa eroului şi păstră o fărîmă de strălucire şi pentru capul cu păr cîrlionţat al pajului Leubelfing.

PLAUT IN MANĂSTIREA DE MAICI

După o zi fierbinte de vară, in faţa unui pavilion din grădinile Medici, o societate de florentini cultivaţi se adunase in jurul lui Cosimo Medici, „părintele patriei",[1] ca să se bucure de răcoarea serii. Cerul cel mai pur amurgea în culori superbe, dar delicat estompate, deasupra grupului care bea cu măsură şi în care se distingea capul unui bătrîn cu trăsături ascuţite şi buze elocvente ce atrăgeau atenţia ascultătorilor. Expresia acestui cap spiritual era un amestec straniu : peste veselia frunţii şi colţurile zîmbitoare ale gurii cădea umbra unei trăiri triste.

— Dragul meu Poggio, spuse, după o pauză ce intervenise, Cosimo Medici, aţiretindu-şi ochii

inteligenţi asupra chipului urît, de curînd am răsfoit din nou cărticica ta de snoave. [2] Fireşte, o ştiu pe dinafară, şi tocmai acest lucru l-am regretat, deoarece acum m-au fermecat doar suplele întorsături ale unei forme fericite, dar n-am mai putut resimţi nici curiozitate, nici surpriză. Este cu neputinţă ca tu, dificil cum eşti, să nu fi exclus înainte de apreciata ediţie a cărticelei tale una sau alta dintre spiritualele şi încântătoarele tale snoave, fie că n-avea destulă sare, fie că avea prea multă. Ia gîndeşte^te! Oferă acestui cerc de prieteni, capabili să înţeleagă cea mai uşoară aluzie şi să scuze gluma cea mai îndrăzneaţă, o *facezia inedita.* Povestind şi sorbind — arătă paharul
— îţi vei uita durerea.

Necazul recent, la care Cosimo făcea aluzie ca la ceva cunoscut de tot oraşul, îi fusese pricinuit bătrînului Poggio — actualul secretar al republicii florentine şi fostul secretar a cinci papi, fost cleric, mai tirziu căsătorit — de unul dintre fiii săi, cu toţii splendid dotaţi, dar cu toţii nişte pierde-vară. Mizerabilul dezonorase pârul alb al tatălui său printr-o faptă vecină cu tîlhăria şi hoţia, care-i adusese pe deasupra economului Poggio, ca girant ai fiului, şi o pagubă materială importantă.

După o scurtă reflecţie, moşneagul răspunse :

— Acele snoave sau unele asemănătoare, care-ţi sînt pe plac, dragă Cosimo, îmbracă, asemeni unor cununi bogate, numai nişte plete brune şi s!nt nepotrivite unei guri ştirbe. Zîmbi, dînd la iveală un şirag încă frumos de dinţi albi. Şi afară de asta — suspină el — numai cu neplăcere mai revin la acele copilării, oricît de nevinovate ar fi în fond, acum cînd văd la fiul meu degradîndu-se pînă la o neobrăzare insuportabilă, ba chiar pînă la ticăloşie, nu ştiu datorită cărei legi secrete a amplificării, naivitatea poziţiei mele şi frivolitatea concepţiei mele de viaţă.

— Poggio, ne ţii o predică ! interveni un tînăr. Tu care ne-ai redat lumea comediilor lui Plaut!

— Mulţumesc pentru admonestare, Romolo! strigă nefericitul tată, reculegîndu-se, fiindcă el însuşi, ca un versat om de societate, socotea drept o necuviinţă să-i împovăreze pe oaspeţi cu necazurile sale familiale. îţi

mulţumesc că mi-ai reamintit! Snoava cu care vreau să vă tratez astăzi, îngăduitorii mei ascultători, se numeşte *Descoperire a lui Plaut.*

— Numeşte-o mai bine *Jefuirea lui Plaut,* replică în batjocură cineva.

Dar Poggio, fără a-1 învrednici cu o privire pe cel cu ironia, continuă :

— Are să vă incinte şi totodată are să vă fie de învăţătură, prieteni, văzînd ce nedrept este reproşul, cu care mă urmăresc invidioşii, că mi l-aş fi însuşit într-un mod necinstit, reprobabil — pe şleau vorbind — că l-aş fi furat pe clasicul pe care eu l-am descoperit. Nimic nu e mai neadevărat.

Un zîmbet parcurse cercul, la care Poggio se ţinu la început serios, cu un aer de refuz, dar la care în cele din urmă se asocie, zîmbind şi el împreună cu ceilalţi, deoarece, fiind un bun cunoscător de oameni, ştia că şi cele mai false prejudecăţi se lasă greu dezrădăcinate.

— Snoava mea, parodie Poggio rezumatul extins al cuprinsului aşezat după obicei la începutul nuvelelor italiene, tratează despre două cruci, una grea şL una uşoară, şi despre două călugăriţe barbare[3], o novice şi o stareţă.

— Divin Poggio, îl întrerupse un vecin, vor fi deci din tagma acelor naive vestale germanice, cu care, în admirabila ta scrisoare din călătorie, ai populat, aidoma unor naiade, băile de la Linxmat — e cel mai bun lucru pe care l-ai scris, pe cele nouă muze ! Acea scrisoare s-a răspîndit în mii de copii în Italia...[4]

— Am exagerat, cunoscîndu-vă gustul, glumi Poggio. Totuşi, Ippolito, ţie, ca un adorator al naivităţii, au să-ţi placă maicile mele barbare. încep.

în zilele cînd, ilustre Cosimo, tăiam capetele de prisos ale sfintei noastre biserici dezlănţuite ca o hidră din Ler- na, mă aflam la Constanţa şi-mi dedicam activitatea grandioaselor treburi ale unui conciliu ecumenic[5]. Timpul liber mi-1 împărţeam însă între contemplarea spectacolului fascinant — care îngrămădea laolaltă pe scena limitată a unui oraş imperial german evlavia, ştiinţa, arta politică a secolului, cu papii săi, cu ereticii, bocscarii şi curtezanele sale — şi căutarea ocazională a unor ma-

nuscrise prin mănăstirile din împrejurimi.

Luîndu-mă după diverse urme şi indicii, am ajuns la presupunerea vecină cu convingerea că într-o mănăstire de maici din apropiere un Plaut se afla în mîna călugăriţelor barbare, la care se va fi rătăcit, ca bun moştenit sau zălog, de la o oarecare stăreţie benedictină strămutată. Un Plaut! Gîndeşte-te, ilustre protector al meu, ce vrea să spună asta, în acea vreme, cînd existau din marele comic roman numai puţine fragmente, care aţîţau insuportabil curiozitatea. Că mi-am pierdut somnul, ai să mă crezi, Cosimo, tu, care împărtăşeşti cu mine şi favorizezi entuziasmul pentru ruinele unei lumi superioare ce-a pierit! Aş fi lăsat totul baltă şi aş fi alergat la acel lăcaş, unde un nemuritor mucegăia intr-un întuneric nedemn, în loc să desfete lumea ! Dar era în zilele cînd alegerea unui nou papă preocupa toate spiritele, şi duhul sfînt începuse să atragă atenţia părinţilor adunaţi asupra meritelor şi virtuţilor lui Od- done Colonna[6], fără ca prin aceasta goana şi cursele zilnice, ba chiar de fiece oră ale adepţilor şi slujitorilor săi, printre care mă număram, Bă devină dt de puţin inutile.

Aşa s-a întîmplat că un subordonat al meu, care căuta şi el manuscrise, un om necinstit, din păcate un conaţional, faţă de care, în marea mea bucurie, scăpasem un cuvînt nechibzuit despre posibilitatea unei descoperiri atît de mari, mi-a luat-o înainte şi — nepriceputul ! — fără a obţine per *fas* sau *nefas** clasicul, a provocat neîncrederea stareţei mănăstirii, unde acesta zăcea acoperit de praf şi a făcut-o atentă asupra comorii pe care o poseda fără să ştie.

în cele din urmă, am căpătat mînă liberă şi — în pofida apropiatei alegeri a papei — am pornit la drum, călare pe un catir cu pas viguros, lăsind vorbă ca, îndată după ce se va produce evenimentul de însemnătate mondială, să mi se trimită un curier. Conducătorul catî- rului meu era un localnic adus la Constanţa de episcopul din Chur printre slugile sale şi se numea Anselino de Spiuga. Fără să şovăie, acceptase prima mea ofertă şi ne înţelesesem la un

---

* Prin ceea ce este sau nu este Îngăduit *(n.* t*r.).*

preţ incredibil de scăzut.

îmi treceau prin cap mii de pozne. Albastrul eterului, aerul de vară, amestecat în părţi egale ou o adiere proaspătă, aproape rece din nord, faptul că puteam parcurge drumul călare atît de ieftin, dificultăţile învinse în alegerea papei, deliciul suprem ce mă aştepta prin descoperirea unui clasic, toate aceste binefaceri cereşti îmi creau o infinită bună dispoziţie şi mă făceau să aud cîntînd muzele şi îngeraşii. însoţitorul meu, Anselino de Spiuga, dimpotrivă, era copleşit — mi se părea — de cele mai triste gînduri.

Eu însumi fericit, am căutat, din filantropie, să-l fac fericit şi pe el, sau cel puţin să-l înveselesc, propunîndu-i felurite ghicitori. Mai ales din istoria biblică, bine cunoscută în popor. „Cunoşti tu, l-am întrebat, cum s-a petrecut eliberarea din lanţuri a prinţului apostolilor ?“, iar el mi-a răspuns că a văzut scena zugrăvită in biserica Sfinţii Apostoli din Tosana. „Fii atent, Hănschen, am continuat. îngerul vorbi către Petru : Scoate-ţi încălţările şi urmează-mă ! Şi ei au pornit, fără ca Petru să-l fi recunoscut pe inger, trecînd de straja întîi şi a doua, pe poartă şi de-a lungul unei ulițe. însoțitorul 11 părăsi şi îndată Petru zise: Acuma ştiu cu adevărat că un înger a fost cel ce m-a condus. De unde a ştiut Petru dintr-o- dată acest lucru, Hănschen, ce i-a dat lui această convingere nestrămutată ? Ia spune-mi, dacă eşti în stare să ghiceşti." Anselino s-a gîndit un răstimp, apoi a dat din capul lui îndărătnic, cu păr cîrlionţat. „Fii atent, Hănschen, i-am spus, am să-ţi răspund eu 1? întrebare. Petru l-a recunoscut pe înger după aceea că nu i-a cerut bacşiş pentru serviciul făcut! Asta nu-i ceva pămîntesc. Aşa face numai o făptură cerească !“

Cu poporul nu trebuie să glumeşti. In gluma ce-mi venise în minte din neant, Hănschen a văzut o intenţie sau o aluzie.

„Este adevărat, domnule, a spus e!, că vă conduc aproape pe degeaba şi, fără a fi un înger, n-am să vă cer nici bacşiş. Ştiţi, şi pe mine mă atrage ceva la Monasterlingen — aşa se numea mănăstirea de maici, ţinta călătoriei noastre — unde mîine Gertrude îşi va lega şoldurile cu fringhia, iar părul ei blond va cădea

sub foarfeci."

Pe obrajii arşi de soare ai tînărului voinic, care altminteri avea multă bună-cuviinţă firească — probabil că prin vinele lui curgea un strop de sînge roman —• începură să se rostogolească lacrimi. „Pe arcul lui Cupidon, mi-am zis, iati un îndrăgostit nefericit !“ şi 1-arn pus să-mi istorisească povestea lui simplă, dar nicidecum lesne de înţeles :

Venise cu episcopul său la Constanţa şi, fiind fără ocupaţie, îşi căutase de lucru prin împrejurimi, ca dulgher. Fusese angajat la construcţiile de la mănăstirea de maici, iar apoi o cunoscuse pe Gertrude, care locuia în apropiere. Se împrieteniseră şi se plăceau unul pe altul. Deseori fuseseră împreună, spre bucuria amin- durora, dar „Cu toată buna-cuviinţa şi cinstea, spuse el, fiindcă ea e o fată cuminte." Deodată, fata se îndepărtase de el, fără ca în dragostea lor să se fi ivit vreo ruptura, ci aşa, de parcă ar fi sosit un soroc straşnic, iar el aflase ca un lucru sigur că-şi pune vălul de monahă. Mîine va îmbrăca rasa, şi el va fi martor la solemnitate, ca să vadă cu propriii săi ochi cum o fată cinstită şi nicidecum capricioasă poate părăsi fără nici un motiv imaginabil un bărbat ce i-a mărturisit dragostea, ca să devină călugăriţă, lucru pentru care Gertrude, o fiinţa cu porniri firești şi plină de viaţă, nu este cîtuşi de puţin potrivită, ba chiar — ciudat — pentru care, după propria-i mărturisire, n-are nici un chef şi care, încă mai mult, o sperie şi o umple de groază.

„Este de neînţeles !“ conchise întristatul flăcău, adăugind că prin bunăvoinţa cerului, de curînd a murit mama lui vitregă, o femeie rea, astfel că şi casa părintească, pe care o părăsise din pricina ei, şi braţele bătrinului său tată ii sînt din nou deschise. Porumbiţa lui ar găsi astfel un cuib cald, dar ea vrea cu tot dinadinsul şi in- tr-un chip de neînţeles să cuibărească într-o chilie.[1]'

După ce a terminat ce-a avut de spus, flăcăul recăzu pradă gindurilor lui mohorite şi tăcerii lui îndărătnice, pe care o întrerupse numai ca să răspundă la întrebarea mea despre firea stareţei. E o femeie urită, mărunţică, dar o foarte bună administratoare, care a pus pe picioare gospodăria în paragină a mănăstirii şi a

ridicat-o foarte sus. E de baştină din Appenzell, iar in popor i se spune „Brigittchen din Trogen“.

In cele din urmă, în privelişteа monotonă a viilor, s-a ivit şi mănăstirea. Anselino m-a rugat să-l las la o circiumă din drum, fiindcă nu voia s-o mai vadă pe Gertrude decît o dată — cînd va îmbrăca rasa. Am dat din cap, încuviinţînd, şi m-am lăsat coborît de pe catir, ca să mă îndrept agale spre mănăstirea aflată in apropiere.

Acolo era multă veselie. în aer liber, pe păşunea mănăstirii, era scos la mezat, sau expus în alt scop, un obiect mare, nedesluşit. Un golan, cu coiful în cap, suna din cînd în cind dintr-o trompetă stridentă, poate o pradă de război, poate o unealtă bisericească. în jurul stareţei înconjurate de călugăriţele ei şi a dubiosului crainic cu pieptarul peticit şi pantalonii zdrenţăroşi, căruia degetele de la picioare i se iveau din cizmele rupte, laici şi călugări înghesuiţi acolo în cele mai familiare poziţii formau un cerc pestriţ. Printre ţărani stătea ici, colo cîte un nobil — în Turgovia[7], cum se numeşte acest ţinut german, există o abundenţă de blazoane mici şi micuţe — dar în cununa aceea ciudată se amestecau şi cîntăreţi ambulanţi, ţigani, călători, tirfe şi servitorime de tot felul, aşa cum îi adunase conciliul. Din această mulţime ieşea un ins după altul şi încerca greutatea obiectului, î.i care, după ce mă apropiasem, recunoscusem o cruce Îngrozitoare, străveche, gigantică. Părea să fie de o greutate extraordinară, căci, după un scurt răstimp, începea L,ă se clatine încolo şi-ncoace în mîinile, devenite nesigure, chiar şi ale celor mai puternici purtători, să se încline ameninţător, gata să se prăbuşească, dacă alte mîini şi alţi umeri nu s-ar fi vîrit în grabă sub lemnul greu de cîteva chintale. Strigăte de bucurie şi hohote de rîs în- ooţeau încercările neizbutite. Pentru ca indignitatea acestei scene să fie desâvîrşită, stareţa cu înfăţişare de ţărancă se-nvîrtea dănţuind pe pajiştea cosită proaspăt, însufleţită do valoarea relicvei sale — înţelegerea acelui bîlci începuse să mi se lămurească — şi desigur şi de vinul mănăstirii, care trecea de la o gură la alta, fără pahare şi ceremonii, in nişte căni de lemn.

„Pe coapsele Maicii Domnului, striga neobrăzata

femeiuşcă, crucea asta a răposatei noastre ducese Amalas- vinta n-o ridică şi n-o poartă nimeni, fie el şi flăcăul cel mai zdravăn, dar mîine dimineaţă Gertrudchen are s-o salte ca pe-o mingiucă cu pene. Numai de nu s-ar înfumura făptura muritoare! Toată cinstea numai lui Dumnezeu ! zicea Brigittchen. Oameni buni, minunea e veche de o mie de ani, şi totuşi nou-nouţă ! S-a petrecut mereu întocmai, iar mîine, v-o jur, o să meargă din nou, ca unsă.“

Cu siguranţă că sub cerul acelei zile superbe brava stareţă se cam cherchelise.

Alăturînd acest spectacol comic altora, la care am asistat în binecuvîntata mea patrie, am început să-l înţeleg şi să-l preţuiesc — nu altfel decît cum mi l-am lămurit pe deplin, o oră mai tîrziu, la o mai exactă cunoaştere a lucrurilor —, dar, în reflecţiile mele, am fost brusc şi neplăcut întrerupt de strigătul strident al paiaţei în rasă albă, cu faţa roşie ca focul, cu ochii mici de o nerozie vicleană, cu nasul cîrn aproape invizibil şi cu gura bestială, despărţită de acesta de un interval uria.?.

„Hei, ăla de colo, scribule velş ! mă strigă ea. In ziua aceea, mă imbrăcasem modest, ca pentru călătorie, şi aveam întipărită pe faţă originea mea clasică. Fă-te mai aproape şi saltă-mi crucea răposatei Amalasvinta.

Toate privirile s-au îndreptat, gata de ris, spre mine, mi s-a făcut loc şi, după bunele deprinderi nemţeşti, am fost împins înainte cu ghionturi. M-am scuzat, spunind că am braţele scurte şi slabe, cum o ştiţi şi voi. Povestitorul îşi arătă braţele, bălăbănindu-le.

Privindu-mă, neruşinata strigă : „Ai degete cu atit mai lungi, şmechere !“ căci, aşa era, scriind zilnic, degetele mele s-au dezvoltat şi s-au făcut suple. Mulţimea norodului însă a izbucnit într-un hohot răsunător de rîs, al cărui sens mi-a rămas necunoscut, dar care m-a jignit şi pe care l-am trecut în socoteala stareţei. Indispus, m-am întors, am cotit-o pe după colţul bisericii din apropiere şi, găsind intrarea principală a acesteia deschisă, am păşit înăuntru. Arcada semicirculară a ferestrelor şi a boitei, în locul ogivei la modă şi a smintitelor zorzoane franţuzeşti, mi-a limpezit mintea şi m-a calmat. Am înaintat cu paşi înceţi de-a lungul naosului, atras de o statuie care,

luminată de o fereastră mică de sus, se reliefa in rotunjimi pregnante în semiîntunericul sacru şi părea să fie ceva frumos în felul ei. M-am apropiat şi n-am fost dezamăgit. Statuia de piatră cuprindea două siluete legate printr-o cruce, iar crucea aceasta semăna desăvirşit ca mărime şi proporţii cu cea expusă pe pajiştea mănăstirii, indiferent care din ele fusese copiată după cealaltă. O femeie robustă, încununată cu spini o cumpănea aproape orizontal cu braţe puternice pe umărul viguros şi totuşi abia se mai ţinea pe picioare, aşa cum arătau genunchii pregnant conturaţi sub veşmînt. Alături şi în faţa acestei femei uriaşe gata să cadă, o femeie mai micuţă, purtînd pe capul frumos o cununiţă, îşi vîra umărul îngust, cu milă, sub povara cu neputinţă de purtat. Bătrînul meşter — cu intenţie, sau mai curind din lipsă de mijloace artistice — tratase grosolan corpurile şi îmbrăcămintea, folosindu-şi priceperea şi ardoarea sufletului în realizarea capetelor, care exprimau deznădejdea, respectiv compătimirea.

Captivat, m-am tras înapoi, ca să caut lumina potrivită. Dar iată, în faţa mea, de cealaltă parte a operei, şedea în genunchi o fată, desigur o localnică, o ţărancă din împrejurimi, de o constituţie aproape tot atît de solidă ca ducesa de piatră, cu gluga rasei albe trasă peste o daie de plete blonde şi peste o ceafă puternică, dornică de aer.

Fata s-a ridicat, fiindcă, adincită in gînduri, nu mă văzuse mai înainte, cum nici eu n-o văzusem, şi-a şters cu mîna lacrimile ce-i şiroiau din ochi şi a dat să plece. Putea fi o novice.

Am reţinut-o şi am rugat-o să-mi explice statuia. I-am spus în nemţeasca mea stîlcită că sînt unul dintre clericii străini veniţi la conciliu. Această informaţie n-a părut să-i facă cine ştie ce impresie. Mi-a povestit în- tr-un chip simplu că statuia înfăţişează o regină sau o ducesă de demult, ctitora acestei mănăstiri, care, făcînd aici legămîntul de călugărie, a vrut să păşească la îm- brăcarea rasei : cu capuil încununat cu spini şi cu umărul împovărat de cruce. „Se zice, a continuat înglndurată fata, că a fost o mare păcătoasă, vinovată de otrăvirea soţului ei, dar fiind pe o treaptă atît de înaltă, judecata omenească nu i-a

putut face nimic. Dumnezeu i-a trezit conştiinţa, şi femeia a ajuns în mare impas, pierzîndu-şi nădejdea în mîntuirea sufletului.* După o lungă şi grea pocăinţă, dorind un semn că păcatul i-a fost iertat, a pus să se meşterească această cruce mare şi grea, pe care cel mai voinic bărbat din vremea ei abia de putea s-o ridice singur şi sub care s-ar fi prăbuşit şi ea, dacă Maica Domnului, luind o înfăţişare vizibilă, n-ar fi ajutat-o din milă, virîndu-şi umărul divin alături de cel pămîntesc.

Blonda germană n-a folosit aceste cuvinte, ci altele mai simple, chiar necioplite şi grosolane, care însă n-ar putea fi tălmăcite dintr-un grai barbar în limba noastră toscană cultivată fără a deveni ţărăneşti şi groteşti, iar aceasta, domnilor, nu s-ar potrivi cu marea expresivitate a ochilor albaştri, dîrji, şi trăsăturile aspre, dar bine formate, aşa cum am văzut-o atunci in faţa mea.

„Povestea e vrednică de crezare! am rostit eu, ca pentru mine, căci această acţiune a unei regine barbare

mi se părea că se potriveşte cu vremurile şi moravurile de la sfîrşitul primului mileniu. Ar putea fi adevărată !“

„Este adevărată !“ a afirmat fata scurt şi categoric, cu o privire întunecată, convinsă, aruncată peste grupul statuar, şi a vrut din nou să se îndepărteze ; eu însă am reţinut-o încă o dată, intrebind-o dacă nu e cumva Gertrude, despre care mi-a povestit ghidul meu de astăzi, Hans din Spliigen. Fata a răspuns afirmativ, fără teamă, chiar nestingherită, şi un zîmbet s-a întins încet de la colţurile aspre ale gurii, ca o lumină călătoare, peste chipul brun, care însă şi începuse să pălească in aerul mănăstirii.

Fata a stat puţin pe gînduri, apoi a spus : „Ştiam că o să fie de faţă, cînd am să îmbrac rasa, şi mi se pare că e bine aşa. Dacă o să-mi vadă cosiţele căzînd, asta o să-i fie de ajutor să mă uite. Fiindcă vă aflaţi aici, preacinstite domn, vreau să vă fac o rugăminte. Cînd omul ăsta are să se întoarcă la Constanţa cu dumneavoastră, a continuat ea, roşind abia perceptibil, lămuriţi-1 de ce l-am refuzat, după ce — cu toată cinstea şi după datini — m-am împrietenit cu

el. De mai multe ori am fost gata să-i povestesc toată tărăşenia, dar mi-am muşcat buzele, fiindcă e o înţelegere tainică intre mine şi Maica Domnului, iar despre aşa ceva nu se poate pălăvrăgi. Dumneavoastră însă, un om priceput in tainele sufleteşti, pot să vă spun totul, fără ca asta să fie o trădare. Pe urmă, dumneavoastră o să-i povestiţi lui Hans atîtt cit se cuvine şi cît credeţi că e bine. Vreau asta, numai pentru ca el să nu mă socotească o uşuratică şi să nu rămîn în amintirea lui ca o nerecunoscătoare.

Povestea mea însă e asta. Pe cînd eram o copilă —- număram zece ani, iar tatăl îmi murise — s-a îmbolnăvit măicuţa mea, grav şi fără speranţă. Atunci m-a copleşit teama că am să rămîn singură pe lume. împinsă de această teamă şi de dragostea faţă de mama, m-am făgăduit solemn Preacuratei pentru cînd voi împlini douăzeci de ani, dacă o s-o ţină în viaţă pînă atunci, sau aproape pînă atunci. Preacurata aşa a făcut şi mi-a ţinut-o pe mama în viaţă pinä la joia verde din urmă, cînd mama a murit împăcată, tocmai în vremea cînd Hans lucra ca dulgher la mănăstire şi i-a făcut şi măicuţei sicriul. Cum eram singură, nu e de mirare că l-am îndrăgit. E cuminte, econom, aşa cum sînt cei mai mulţi velşi, modest şi discret cum zic cei din Ennetberg.[8] Puteam sta de vorbă unul cu altul în două limbi, fiindcă tata, un bărbat puternic şi inimos, l-a însoţit pe vremuri de mai multe ori, nu spre paguba lui, pe un neguţător slăbănog şi fricos în drumurile acestuia peste munţi, aşa că a adus de-acolo cîteva fărîme din graiul velş. Cînd Hans îmi spunea «cara bambina», eu îi ziceam la rîndul meu «po- verello», şi amîndouă spusele sunau bine, cu toate că eu nu vreau să dispreţuiesc nici cuvintele noastre de dragoste obişnuite pe-aid, atunci cînd cineva le rosteşte cu gînduri cinstite.

In acelaşi timp, sosise şi sorocul legămîntului meu, pe care fiecare bătaie de clopot mi-1 reamintea.

îmi veneau adesea gînduri şoptite, ca de pildă : «Legămîntul unui copil nevinovat, care nu ştie ce-nseamnă bărbat şi femeie, n-a putut să te zălogească!» Sau : «Maica Domnului mărinimoasă cum e, ţi-ar fi dăruit-o desigur pe măicuţa şi pe degeaba, fără ceva în schimb !*• Eu însă mă

împotriveam : «O învoială e o învoială !»• şi «Lucrul cinstit e cel mai sigur !» Maica Domnului a respectat învoiala, s-o respect şi eu. Fără devotament şi credinţă, lumea nu poate dăinui. Cum a spus sfintul părinte ? Mi-am ţinut cuvîntul faţă de diavol, a spus, darămite faţă de Dumnezeu.

Acuma ascultaţi, preacinstite domn, cum mă gîndesc eu. De cînd Maica Domnului a purtat crucea reginei, din vremuri străvechi, le ajută pe toate novicele, fără alegere, s-o poarte, umplîndu-şi mănăstirea. Pentru ea a devenit un obicei, o face fără a mai sta pe gînduri. Cu ochii mei am văzut o fetiţă de nouă ani, pe Lieschen din Weinfelden, o făptură slăbănoagă, care a făcut legămînt aici, purtînd pe umărul ei strîmb, ca-n glumă şi-n joacă, crucea grea de cîteva chintale

Acuma, eu îi spun Maicii Domnului : «Dacă mai vrei, ia-mă ! Deşi — dacă tu ai fi Gertrude, iar eu Maica Domnului — poate că n-aş pune temei pe vorba unui copil». Dar fie ce-o fi — învoiala e învoială ! E totuşi o deosebire. Ducesei, împovărată de păcate, i-a fost uşor şi bine în mănăstire ; pentru mine o să fie jalnic. Dacă-mi porţi crucea, uşurează^mi şi inima, altminteri se-ntîmplă o nenorocire, Maică a Domnului! Dacă nu-mi poţi uşura inima, atunci lasă-mă de o mie de ori mai bine să mă prăbuşesc şi să zac lată la pămînt, spre ruşinea mea şi în faţa ochilor mulţimii întregi."

In vreme ce priveam cum aceste gînduri triste, trudind încet, săpau cute adinei pe fruntea tînără a Gertrudei, am zîmbit cu şiretenie : „O fată dibace şi isteaţă ar scăpa de necaz printr-o poticneală !“ Din ochii ei albaştri au ţîşnit flăcări. „Credeţi dumneavoastră, domnule, s-a mîniat ea, că aş fi in stare să mint ? Aşa să-mi ajute Dumnezeu tatăl, fiul şi sfîntul duh în ceasul meu de pe urmă, am să port cinstit crucea, cu toate vinele şi puterile acestor braţe ale mele !“ La aceste cuvinte, şi-a ridicat cu patimă braţele, de parcă ar fi şi purtat crucea, astfel încit mînecile rasei şi ale cămăşii i-au căzut mult în jos. Atunci, ca florentin ce sînt, am contemplat cu plăcere artistică acele braţe suple şi puternice de fată. Ea a băgat de seamă, s-a încruntat şi mi-a întors supărată spatele.

După plecarea ei, m-am aşezat intr-un confesional, mi-am sprijinit fruntea în palmă şi m-am gîndit, ce-i drept nu la fata barbară, ci la clasicul roman. Inima mea jubila şi am scos un strigăt : „Vă mulţumesc, nemuritorilor ! Dăruit este lumii un favorit al muzelor ! L-am obţinut pe Plaut !“

Prieteni, un concurs de împrejurări mi-a garantat acest succes.

Nu ştiu, dragă Cosimo, ce gîndeşti tu despre miracole. In ce mă priveşte, eu am o idee acceptabilă, nici superstiţioasă, nici temerară, fiindcă nu pot suferi spiritele absolutiste care, atunci cînd un fapt nelămurit se învăluie in ceaţa superstiţiilor, sînt gata fie să creadă sumar fără a cerceta şi fără a alege întregul fenomen — faptul în sine şi aureola lui —, fie să-«l respingă, tot atît de sumar.

Mie mi se părea că descoperisem acolo şi ceea ce era de neînţeles, şi înşelăciunea.

Crucea cea grea era autentică, iar o mare păcătoasă, o femeie barbară, va fi putut s-o ridice cu puterile uriaşe ale deznădejdii şi al ardoarei. Dar acest fapt nu se mai repetase, ci a fost imitat de secole prin înşelăciune. Cine purta vina acestei mistificări ? Evlavia smintită ? Lăcomia calculată ? Lucrul acesta era ascuns de întunericul vremurilor. Ceva însă se afla mai presus de orice îndoială : îngrozitoarea cruce înnegrită de vreme, arătată poporului, era alta decît crucea pe care o purtaseră la primirea în cin o serie de novice naive sau înţelese şi, de curînd, firava şi vicleana Lieschen din Weinfelden, iar în vreme ce crucea cea grea era înfăţişată şi cîntărită pe pajiştea mănăstirii, o altă cruce, şarlatanească, uşoară era păstrată sub zăvor in vreo tainiţă din mănăstire, pentru ca mîine să-şi schimbe rolul în cea adevărată şi să însele ochii poporului.

Existenţa unei cruci şarlataneşti, despre care eram convins ca despre propria mea existenţă, mi-a oferit o armă. O a doua, mi-a oferit-o un eveniment din acea vreme.

Trei papi destituiţi şi doi eretici arşi pe rug[9] n-au fost suficienţi pentru a reforma biserica ; consiliile conciliului se ocupau de diferitele neajunsuri cărora trebuia să li se pună capăt. Una dintre aceste comisii,

în care se aflau *doctor christianissimus* Gerson şi severul Pierre d'Ailiy [10], iar eu îndeplineam uneori funcţia de secretar, se ocupa de restabilirea disciplinei în mănăstirile de maici, în comisie se discuta despre minunile aparente, periculoase in mîinile nesigure afle unor femei, ca şi despre lecturile proaste ale surorilor. în treacăt fie spus : aceste lucruri erau tratate de cei doi francezi cu o pedanterie de-a dreptul de neînţeles pentru noi, italienii, fără cea mai nevinovată glumă, oricit de la locul ei. Şi cu asta, basta ; respectivele discuţii au constituit pentru mine urzeala, acuzaţia de minune falsă, bătătura ţesăturii mele, iar cu asta era gata plasa pe care i-am azvîrlit-o pe neaşteptate peste cap stareţei.

Am urcat încetişor scara corului şi am cotit-o la dreapta, intrînd în sacristia tot atît de înaltă şi îndrăzneţ boltită, în care se găsea, indicat cu inscripţii lăudăroase, locul gol unde crucea cea grea era sprijinită de obicei de zidul înalt şi unde trebuia să fie readusă curînd de pe pajiştea mănăstirii. Două uşi mici duceau în două încăperi laterale. Una arăta a fi încuiată. Deschizînd-o pe a doua, m-am aflat într-o cameră precar luminată de o fereastră rotundă voalată de pînze de păianjen. Şi iată, camera conţinea biblioteca mănăstirii, îngrămădită pe cîteva poliţe de scindură mincată de cari.

întreaga mea fiinţă a tresărit de emoţie, de parcă aş fi fost un tînăr îndrăgostit şi aş fi păşit pragul odăii Lidiei sau Glicerei. Cu mîini tremurătoare şi genunchii moi, m-am apropiat de pergamente, şi dacă aş fi găsit acolo comediile umbrianului le-aş fi acoperit de nesătule sărutări.

Dar, ah, n-am răsfoit decît texte de ritual şi liturghiere, al căror conţinut sfint m-a lăsat indiferent, pe mine, dezamăgitul. Nici un codex al lui Plaut ! Ceea ce mi se relatase era adevărat. Un colecţionar neîndemînatic, în loc să scoată la iveală tezaurul, îl făcuse să se scufunde, printr-o intervenţie stingace, în adîncimi inaccesibile. Ca unică pradă, am găsit, acoperite de praf, *Confesiunile sfintului Augustin,* şi deoarece cărticica asta subtilă mi-a fost întotdeauna dragă, am virit-o mecanic in buzunar, ca să-mi pregătesc, după obiceiul meu, o lectură de seară. Deodată, ca un fulger, iată că intră mărunţica stareţă,

care pusese să se tirască înapoi în sacristie crucea şi care, fără ca eu s-o fi auzit, surd din pricina dorinţei şi a dezamăgirii, se strecurase după mine, prin uşa ce rămăsese deschisă, în camera cu cărţi — ca un fulger, zic, femeiuşcă s-a aruncat asupra mea, ocărind şi blestemind, ba chiar pipăindu-mi toga cu gesturi necuviincioase şi scoţîndu-1 la iveală pe părintele bisericii aflat la pieptul meu.

„Omuleţule, omuleţule, s-a pornit ea să ţipe, am văzut eu numaidecît după nasul dumitale lung că eşti unul dintre jefuitorii ăia velşi de cărţi, care se strecoară de la o vreme prin mănăstirile noastre. Dar bagă la cap, e o deosebire între un călugăr îngreuiat de vin de la Sfintul Gallus şi o călugăriţă sprintenă din cantonul Appenzell. Ştiu eu, a continuat ea rînjind, după ce vă curg balele vouă, ăstora. Umblaţi cu limba scoasă după cartea măscăriciului ăluia, pe care o păstrăm noi aici. Nici una dintre noi n-avea habar de ce era in ea, pînă de curind, cînd un nemernic de velş a venit să se inchine la prea- sfintele noastre relicve şi pe urmă a vrut să-l scoată de-aici pe bufon, ascunzlndu-1 sub sutana lui lungă de preot — şi a arătat-o pe-a mea. Atunci mi-am spus : Brigittchen din Trogen, nu te lăsa pungăşită ! Tomul ăsta legat în piele de porc trebuie să valoreze aur, de vreme ce velşul a riscat să ajungă-n ştreang de dragul lui. Fiindcă la noi, omule, se spune aşa : «Cine fură preţ de-un ştreang, în ştreang atîrnă !«- Brigittchen, care nu e proastă, s-a mărturisit unui prieten, un bărbat fără ascunzişuri, popa din Diessenhofen, care ne preţuieşte vinişorul şi mai şuguieşte din cînd în cînd cu surorile. Cercetînd el mîzgălitura aia neroadă şi îngălbenită, a zis : «Ei, la naiba, maică stareţă, asta-i ceva ce se poate vinde, cu bani buni ! Cu ce-ai scoate pe ea, mănăstirea voastră-şi construieşte o şură şi-şi face rost de un teasc de struguri ! Ia cărţulia, măicuţă, ascunde-o sub saltea, stai cu şezutul pe ea — asta-i vorba lui — şi rămii aşa, pe coroana Maicii Domnului, până cînd s-o ivi un cumpărător cinstit!»- Şi aşa a făcut Brigittchen, chiar dacă de-atunci doarme pe tare."

Mi-am reţinut un zîmbet în legătură cu culcuşul

um- brianului, pe care i-1 vor fi prescris cei trei judecători din infern pentru păcatele sale, şi am luat o înfăţişare serioasă şi ameninţătoare, o atitudine demnă, cum ştiu s-o fac atunci cînd e cazul.

„Stareţă, am spus eu pe un ton solemn, nu mă cunoşti. In faţa ta se află un trimis al conciliului, unul dintre părinţii adunaţi la Constanţa, unul dintre sfinţii bărbaţi care sînt chemaţi să ducă la bun sfîrşit reforma mănăstirilor de maici." Şi, inspirat de apropierea poetului comic ascuns, am desfăşurat în faţa ei o notă de plată, scrisă impunător, de la un birt.

„în numele — am citit eu — şi cu împuternicirea celui de-al şaptesprezecelea conciliu ecumenic ! Miinile nici unei vestale creştine să nu fie murdărite de atingerea vreuneia din acele scrieri imorale, redactate fie în latină, fie într-o limbă vulgară, a căror descoperire le-ar vătăma sufletele... Cuvioasă maică, nu vreau să jignesc urechile dumitale caste cu numele acestor nemernici...

Urmărim cu neîndurătoare străşnicie minunile şarla- taneşti, moştenite sau săvîrşite o singură dată. Acolo unde se va constata o înşelăciune pusă la cale cu bună
ştiinţă, cea vinovată — fie ea şi stareţă — va plăti sacrilegiul, fără de iertare, cu moartea pe rug.“

Stareţa s-a făcut palidă ca o stafie. Dar numaidecît, mincinoasa femeiuşcă şi-a venit în fire cu o prezenţă de spirit vrednică de admirat.

„Domnul fie slăvit şi lăudat că în sfîrşit se face ordine în sfinta lui biserică !“ a exclamat ea şi, rinjind prieteneşte, a scos dintr-un colţ al dulapului o cărticică cu legătură delicată. „Asta, a spus ea, ne-a lăsat-o un cardinal, oaspetele nostru, care citea din paginile ei înainte de somnul de după-amiază. Popa din Diessenhofen, care a cercetat-o, a hotărît că e lucrul cel mai desfrînat şi cel mai neingăduit de Dumnezeu de cînd s-au scornit literele, iar, pe deasupra, născocită de un cleric. Cuvioase părinte, pun cu toată încrederea în mîinile dumitale murdăria asta. Scapă-mă de o asemenea scîrnăvie !“ Şi mi-a inmînat... snoavele mele !

Deşi această surpriză a fost o răutate a întîmplării mai curind decît a stareţei, m-am simţit jignit şi

indispus. Am început s-o urăsc pe femeiuşcă. Căci scrierile noastre sînt carnea şi sîngele nostru, iar eu îmi fac iluzia că în ale mele procedez cu delicateţe, fără a jigni nici pudicele muze, nici biserica infailibilă.

„Bine. am spus. Fie, stareţă, ca şi în al doilea punct, cel principal, să fii găsită tot atit de nevinovată ! In apropierea şi sub ochii conciliului, am continuat cu reproş, ai făgăduit poporului adunat o minune atît de şar- latanească, încît nu mai poţi da înapoi. Nu ştiu dacă ăsta a fost un lucru cuminte. Să nu te miri, stareţă, că minunea ta va fi verificată ! Tu ai cerut judecata !“

Genunchii muieruştii au început să bîţîie, iar ochii ei să clipească aiuriţi. „Urmează-mă, am rostit cu severitate, să cercetăm obiectul minunii !“

M-a urmat zdrobită şi am intrat în sacristie, unde revenise crucea autentică şi unde, în semiîntunericul vast al nobilei încăperi, se sprijinea de perete, atît de impunătoare, cu crăpăturile, plesniturile şi gigantica ei umbră pregnanită, incit parcă în ziua aceea chiar o mare păcătoasă deznădăjduită ar fi luat-o şi s-ar fi prăbuşit sub ea în genunchi, atingînd cu fruntea lespedea de piatră,

în clipa în care regina cerului a apărut şi a ajutat-o. Am dat s-o mişc pentru a-i cumpăni greutatea, dar n-am izbutit s-o salt nici de-un deget. Cu atît mai ridicolă mi s-a părut mîrşăvia de a schimba această povară zdrobitoare cu o jucărie. M-am întors hotărît spre uşiţa îngustă, dar înaltă, înapoia căreia presupuneam că se află crucea uşoară.

„Cheia, stareţă !“ am poruncit.

Femeiuşcă a aţintit asupra mea o privire îngrozită, dar a răspuns cu obrăznicie :

,,Pierdută, domnule episcop ! De mai bine de-un deceniu !“

„Maică, am rostit cu o seriozitate teribilă, viaţa ta e în joc ! Peste drum locuieşte un om din slujba contelui de Doccaburgo, prietenul meu. Trimit acolo, sau mă duc eu după ajutor. Dacă se găseşte aici o cruce falsă, imitată, mai uşoară, ai să pieri în flăcări, păcătoasă, la fel ca ereticul Hus, şi nu mai puţin vinovată decît el!“

Au urmat cîteva clipe de liniştе. Apoi femeiuşcă — nu ştiu dacă clănţănind, sau scîrţîind din dinţi — a scos o cheie de aspect arhaic, cu floarea încreţită şi a descuiat. M-am simţit măgulit — raţiunea nu mă înşelase. De zidul cămăruţei înalte, avînd forma unui cămin, se sprijinea o cruce neagră, cu crăpături şi plesnituri, pe care am apucat-o îndată şi am săltat-o in aer, fără greutate, cu braţele mele slabe. Crucea falsă era modelată după crucea autentică, în toate amănuntele, cu ridi- căturile şi scobiturile ei, în aşa fel, încît şi un ochi ager ar fi confundat-o, numai că era de zece ori mai uşoară. N-am aflat niciodată, în desfăşurarea rapidă şi pripa evenimentului, dacă era scobită pe dinăuntru, sau confecţionată din plută, ori alt material dintre cele mai uşoare.

Admiram desăvîrşirea imitaţiei, gîndindu-mă : numai un mare artist, un velş, a putut face aşa ceva ; şi cum sînt însufleţit de gloria patriei mele, mi-au scăpat cuvintele : „Perfect! Magistral !“ — desigur, lăudind nu înşelăciunea, ci arta pusă în lucru.

„Farsorule, farsorule, a rînjit cu degetele ridicate femeiuşcă cea neruşinată, care mă observase cu atenţie.

M-ai păcălit şi ştiu ce-o să mă coste asta ! Ia-ţi sub braţ caraghiosul, pe care am să ţi-1 aduc numaidecît, ţi- neţi gura şi du-te cu Dumnezeu !“

Cînd doi auguri se întîlneau pe cele şapte coline şi, după un cuvînt înaripat, îşi zîmbeau, va fi fost un spectacol mai graţios decît murdarul hohot de rîs care-a schimonosit trăsăturile stareţei mele şi care s-ar putea tălmăci în aceste vorbe cinice : „Cunoaştem cu toţii tertipurile, sîntem nişte escroci cu toţii şi nici unul n-are de ce să facă pe grozavul!“

Eu însă mă glndeam cum s-o pedepsesc pe netrebnica femeiuşcă.

în clipa aceea, în liniştea survenită brusc, am auzit din corul apropiat lipăit de paşi, şoapte, chicote şi ne-am dat seama că eram pîndiţi de călugăriţe curioase şi fără nici o treabă. „Pe scumpa mea fericire, mă conjură femeiuşcă, să ne despărţim, domnule episcop! Pentru nimic in lume, n-aş vrea să fiu văzută împreună cu dumneata de către monahele mele, căci eşti un bărbat

bine făcut, iar limbile surorilor mele taie ca foarfecile şi briciul!“ Am găsit întemeiată această temere. I-am spus să plece şi să-şi ia călugăriţele cu ea.

După un răstimp, am părăsit şi eu sacristia. Am închis însă cu grijă uşa spre camera în care era crucea imitată, fără a răsuci cheia în broască. Am scos cheia, am vîrît-o sub sutană, apoi am lăsat-o să alunece într-o crăpătură dintre două scaune de la cor, unde probabil că se află ascunsă şi astăzi. Am procedat aşa fără vreun anumit plan, la îndemnul şoptit de vreun zeu sau zeiţă.

In vreme ce şedeam cu stareţa mea în izul de mănăstire al chiliei stăreţeşti mai scunde, am resimţit asemenea dor de nevinovatele jocuri ale muzei şi o asemenea aversiune împotriva sucelilor şi răsucelilor minciunii demascate, încit m-am hotărît să termin repede. I-am cerut muieruştii în rasă monahală să-mi destăinuie cum a fost iniţiată în şmecheria veohe de secole, după care am încheiat ou cîteva edicte pretorice. Stareţa mi-a mărturisit: predecesoarea ei în funcţie, muribundă, s-a închis cu ea şi confesorul lor, şi amîndoi au convins-o că minunea falsă, moştenită de la stareţă la stareţă, e cea mai mănoasă binecuvîntare pentru mănăstire. Confesorul — mi-a povestit guraliva — socotea că nu trebuie să se pună capăt faimoasei minuni din pricina vechimii venerabile, a sensului profund şi a puterii ei instructive. Falsa minune vădea pentru popor mai bine şi mai convingător decît orice predică greutatea de la început şi uşurinţa de mai tîrziu a unei vieţi cucernice. Această simbolistică sucise în aşa măsură capul bietei femeiuşti, incit a afirmat dintr-o suflare că n-a comis nici o nelegiuire, iar pe cînd era copilă a crezut sincer în falsa minune.

„Te cruţ de dragul maicii bisericii, asupra căreia flăcările rugului tău ar arunca o lumină falsă, am întrerupt eu această logică ţărănească şi i-am poruncit scurt să ardă crucea

şarlatanească, după ce va fi jucat încă o dată spectacolul minunii trimbiţate — din prudenţă n-am cutezat să împiedic acest spectacol —, dar pe Plaut să mi-l dea fără întîrziere.
Stareţa mi-a dat ascultare ocărind şi blestemînd. S-a supus prescrierilor conciliului de la Constanţa, aşa cum le-a formulat gura mea, chiar dacă fără ştirea părinţilor adunaţi, însă cu siguranţă în sensul şi spiritul dorit de ei.

îndată ce Brigittchen mi-a adus bombănind codexul — mă refugiasem într-o încăpere comodă a arhondaricului, situat lîngă zidud împrejmuitor — am îmbrincit-o pe neobrăzată pe uşă afară şi m-am zăvorit cu fantomele comice ale umbrianului. Nu mă tulbura acolo nici un zgomot, în afară poate de refrenul unui cîntec de copii pe care nişte fete de ţăran îl intonau pe pajişte sub fereastra mea şi care îmi făcea, de fapt, singurătatea încă mai plăcută.

Firește, după un răstimp, stareţa, în mare agitaţie, a început să facă tărăboi afară şi să bată disperată cu pumnii in uşa grea de stejar zăvorită, cerîndu-mi cheia de la camera cu crucea falsă, care rămăsese descuiată. I-am răspuns scurt că-mi pare rău, dar cheia nu e a mine, ceea ce era adevărat, apoi n-am mai luat-o în seamă şi, ridicat în slăvile supremei desfătări, am lăsat-o pe nefericită să se tînguiască şi să geamă, ca un suflet din purgatoriu. Eu însă pluteam în încîntări nupţiale.

Un clasic ieşit la lumină, şi nu un gînditor mohorît, nu un poet sublim, ci lucrurile cele mai apropiate şi

veşnic captivante, vastitatea lumii, pulsul vieţii, hohotele de rîs din tîrgurile de la Roma şi Atena, gluma şi schimbul de cuvinte, şi jocul de cuvinte, neobrăzarea firii omeneşti în exagerarea atenuantă a oglinzii comice deformatoare — în vreme ce înghiţeam o bucată, şi o ocheam cu priviri flămînde pe următoarea.

Terminasem spirituala comedie *Amfitrionul; Aulularia,* cu figura incomparabilă a zgîrcitului, se şi afla deschisă în faţa mea — cînd m-am întrerupt şi m-am lăsat pe speteaza scaunului, căci mă dureau ochii. Se însera Şi cădea întunericul. Fetiţele de-afară, de pe pajişte, repetaseră cu siguranţă timp de un sfert de oră, rotindu-se neobosite, stihurile stupide :

„Adam avea şapte fii...“

Acum începeau, amuzîndu-se, un nou refren şi cîntau cu o hotărîre comică :

„Nu vreau rasa s-o îmbrac
Şi monahă să mă fac...“

M-am aplecat pe fereastră, să le văd pe aceste mici adversare ale celibatului şi să mă desfăt la priveliştea inocenţei lor. Dar jocul lor nu era nicidecum nevinovat. Cîntau dîndu-şi coate şi aruncindu-şi ocheade, nu fără răutate şi ironie, sub o fereastră zăbrelită, înapoia căreia presupuneau cu siguranţă că se afla Gertrude. Sau fata se şi afla îngenuncheată în sacristie, sub licărul palid al luminii veşnice, după datina novicelor care-şi petreceau în rugăciune noaptea din ajunul cununiei cereşti. Dar ce-mi păsa mie de asta ? Am aprins opaiţul şi am început să citesc comedia despre ulcică.

Abia cînd mi s-a terminat uleiul opaiţului şi literele au început să-mi joace dinaintea ochilor obosiţi, m-am trîntit pe pat şi m-am scufundat într-un somn neliniştit. In curind mă înconjurară din nou comicele figuri. Ici, un soldat se lăuda cu vorbe mari, colo, un tînăr băut încerca să sărute o fată, care se ferea de sărut cu o răsucire agilă a gîtului. Deodată — pe neaşteptate — în mijlocul veselei adunături antice apăru o barbară cu picioarele goale, cu umerii laţi, legată la brîu cu o frînghie, care, cum se părea, era

dusă la tîrg ca sclavă şi care mă privea ţintă, pe sub sprincenele-i întunecate, cu ochi plini de reproş şi ameninţători.

M-am trezit speriat din aţipeală. Se crăpa de ziuă. Jumătate din ferestruica odăii stătea deschisă în arşiţa verii şi am auzit din incinta bisericii mănăstireşti apropiate o chemare monotonă care trecea înfricoşător intr-un geamăt sugrumat, iar apoi într-un strigăt puternic.

Prieteni ai mei învăţaţi şi glorioşi — se întrerupse povestitorul însuşi, întors spre un bărbat cu înfăţişare solemnă, care şedea în faţa lui şi, în ciuda căldurii de vară, se învelea în felul bătrînilor cu faldurile mantiei, tu, marele meu filozof, spune-mi, te conjur, ce este conştiinţa ?

Este ea ceva general ? Nicidecum. Noi cu toţii am cunoscut oameni lipsiţi de conştiinţă şi, ca să numesc numai unul, sfintul nostru părinte Ioan al III-lea, pe care l-am detronat la Constanţa, n-avea conştiinţă, în schimb însă un temperament fericit şi o fire atît de voioasă, aş spune aproape copilăroasă, incit, in mijlocul fărădelegilor sale, ale căror fantasme nu-i nelinişteau somnul, se trezea în fiecare dimineaţă mai bine dispus decît se culcase în ajun. Cînd, la castelul Gottlieben, unde era prizonier, am desfăşurat sulul rechizitoriului şi i-am citit, cu vocea şovăitoare şi roşind cînd şi cînd de ruşine, suma păcatelor sale — de zece ori mai mare decît numărul anilor săi de papalitate *scelera horrenda, abomi- nanda** — el, plictisit, a luat pana şi a început să-i zugrăvească mustăţi unei sfinte Barbara din breviarul său...

Nu, conştiinţa nu este ceva general şi chiar şi printre ■noi, care o avem, apare ca un Proteu, în forme schimbătoare.

In neînsemnata mea persoană, de exemplu, se trezeşte ori de cîte ori se poate întruchipa într-o imagine sau într-un sunet. Acum de curînd, cînd am fost să-l

vizitez pe unul din acei mici tirani care mişună în fericita noastră Italie, şi mă aflam, în această plăcută oră de seară, într-o adunare cu femei frumoase, bînd vin de Chios in sunet de lăute, pe o terasă aerisită, aninată de

* Nelegiuiri îngrozitoare, înfiorătoare *(n.tr.).*

turnul castelului deasupra hăului unei ape reci, am auzit dedesubt un geamăt. Era un întemniţat. Plăcerea mea s-a dus şi n-am putut rămîne acolo mai mult. Să mă bucur de viaţă, sărutînd, bînd, rîzînd alături de un nefericit îmi împovăra conştiinţa.

La fel n-am putut suporta atunci strigătul acela din apropiere al unei deznădăjduite. Am azvîrlit pe mine îmbrăcămintea şi m-am strecurat ,pe gangul aflat în semiîntuneric spre biserică, zicîndu-mi că în timp ce eu îl citeam pe Plaut lucrurile se schimbaseră în privinţa Gertrudei : era in pragul actului decisiv, fata ajunsese la convingerea nestrămutată că va ajunge la pierzanie în această societate, în neantul sau — mai rău — în putreziciunea mănăstirii, zăvorită împreună cu această comunitate pe care o dispreţuia şi care o ura.

M-am oprit în uşa sacristiei, ascultînd, şi am văzut-o pe Gertrude, fringîndu-şi rrtfinile în faţa crucii adevărate, grele. Miinile-i sîngerau ou adevărat şi poate că şi genunchii îi sîngerau, fiindcă zăcuse toată noaptea în rugăciuni, vocea îi era răguşită, iar convorbirea ei cu Dumnezeu, după ce-şi istovise inima şi cuvintele, devenise violentă şi brutală, ca un ultim efort: „Mărie, Maică a Domnului, fie-ţi milă de mine! Lasă-mă să mă prăbuşesc sub crucea ta, e prea grea pentru mine ! Mi-e groază de chilie!“ Şi fata făcu un gest, de parcă ar fi smuls sau ar fi descolăcit de pe trupul ei un şarpe, apoi, pradă unui chin sufletesc extrem, strigă, strivindu-şi sub picioare însăşi ruşinea : „Ceea ce mi se potriveşte mie e soarele şi sînt norii, secera şi coasa, bărbatul şi copilul...“

Martor la această jale, nu mi-am putut reţine un zîmbet ascultînd omeneasca mărturisire făcută Preacuratei, dar zâmbetul îmi îngheţă pe buze... Gertrude sărise brusc în picioare şi privea cu ochii îngrozitor de mari pe faţa palidă spre perete, într-un loc unde era mînjit de nu ştiu ce pată roşie.

„Mărie, Maică a Domnului, fie-ţi milă de mine ! strigă ea din nou. Mădularele mele n-au loc in chilie şi mâ

izbesc cu capul de grinzi. Lasă-mă să mă prăbuşesc sub crucea ta, e prea grea pentru mine. Dacă însă mi-o uşurezi pe umăr, fără să-mi poţi uşura şi inima, atunci — şi fata işi holbă ochii la pata aceea cruntă — vezi să nu mă culeagă într-o dimineaţă cu tigva zdrobită !“

M-a cuprins o nesfîrşită compătimire, dar nu numai compătimire, ci şi o spaimă neliniştitoare.

Istovită, Gertrude se aşezase pe un sipet în care se păstra cine ştie ce obiect sacru, şi-şi împletea părul blond ce i se desfăcuse din coade, în timp ce se zbătuse în lupta ei cu divinitatea. în acest timp cînta, pe jumătate tristă, pe jumătate în glumă, nu cu puternicul său timbru de alto, ci cu o voce străină de copil, înaltă, parodiind refrenele cu care copiii de ţărani o batjocoriseră :

„Azi in mănăstire viu Şi
monahă am să fiu...“

Era nebunia care-o pindea, ca să se strecoare cu ea în chilie. Dar Optimus Maximus s-a slujit de mine ca de o unealtă şi mi-a cerut s-o salvez pe Gertrude, fie ce-o fi.

M-am adresat şi eu, cu o liberă evlavie acelei zeiţe fecioare, căreia cei vechi îi spuneau Pallas Atena, iar noi Maria. „Oricine-ai fi, m-am rugat cu miinile ridicate, înţelepciunea, cum spun unii, milostenia, cum afirmă ceilalţi — n-are însemnătate, înţelepciunea nu ia în seamă legămîntul unui copil lipsit de experienţa vieţii, iar milostenia nu înlănţuie nici un adult de făgăduinţa smintită a unui minor. Zîmbind vei dezlega legămîntul nevalabil. Cu această treaba a ta, mă însărcinez eu, zeiţo, fii îngăduitoare cu mine ! “

Fiindcă-mi dădusem cuvîntul faţă de stareţă, care se temea de trădare, că nu voi mai sta de vorbă cu Gertrude, m-am hotărît să-i dezvălui novicei adevărul în felul antic, prin trei acţiuni simbolice, atît de limpede, incît să le înţeleagă şi ţăranca cea mai tare de cap.

Am păşit în faţa crucii, fără să mă uit la Gertrude. „Dacă vreau să recunosc un obiect, îi fac un semn", am spus eu pe un ton pedant, mi-am scos pumnalul de călătorie foarte ascuţit, pe care mi-1 lucrase vestitul nostru concetăţean, meşterul cuţitar Pantaleone Ubbriaco, şi am tăiat între bîrna principală şi cea pusă cruciş o aşohie destul de mare, cam la subsuoara crucii.

In ai doilea rînd, am făcut cinci paşi măsuraţi. Apoi am rîs în hohote şi am început să gesticulez expresiv. „Ce mutră comică la hamalul ăla in sala de la Constanţa, cînd mi-a sosit bagajul! A pus ochii pe lucrul cel mai mare, un cufăr uriaş, şi-a suflecat mînecile pînă peste cot, şi-a scuipat — bădăranul — în palme şi, încordîndu-şi muşchii pentru cea mai mare sforţare a puterii, a ridicat în joacă neînsemnata povară — o ladă goală — pe umerii dezamăgiţi. Hahaha !“

In al treilea şi ultimul rînd, m-am postat, luînd o poză nemaipomenit de solemnă, intre crucea adevărată şi cea falsă aflată în camera ei nezăvorîtă şi am rostit enigmatic, arătînd de cîteva ori cu degetul în ambele direcţii : „Adevărul la vedere, iar minciuna prin unghere !“ —■ hîşti! şi-am bătut din palme : „Minciuna la vedere, adevărul prin unghere !“

Am aruncat o privire piezişă spre novicea ce şedea in semiîntuneric, ca să citesc pe figura barbarei efectul celor trei manifestări de oracol ale mele. Pe faţa ei am descifrat încordarea unei reflecţii neliniştite şi cea dintîi scânteiere de fulger a unei mînii gata să se aprindă.

Apoi m-am reîntors în odaia mea, strecurindu-mă cu grijă, cum o şi părăsisem, m-am trintit fără să mă dezbrac în pat şi am savurat dulcele somn al unei conştiinţe curate, pînă cînd m-au trezit zgomotul mulţimii ce se îndrepta spre mănăstire şi clopotele de sărbătoare ce bubuiau la capul meu.

Cînd am intrat din nou în sacristie, Gertrude se întorcea şi ea, palidă ca o moartă, de parcă ar fi fost condusă la eşafod, dintr-o capelă învecinată, unde trebuise să se roage, pentru ca între timp, corespunzător ritualului stabilit din vechime, să se facă necinstita schimbare a crucilor. Apoi a început pregătirea miresei lui Dumnezeu. înconjurată de călugăriţele care psalmodiau, novicea s-a încins cu o frînghie grosolană, înnodată de trei ori şi şi-a descălţat încet picioarele puternice, dar nobil formate. După aceea i s-a înmînat cununa de spini. Spre deosebire de crucea falsă, simbolică, această cunună era împletită din spini tari, adevăraţi, cu vîrfu- rile ascuţite. Gertrude a apucat-o iute cu un fel de lăcomie şi şi-a îndesat-o cu o atît de îngrozitoare rîvnă pe cap, incit de îndată s-a pornit ploaia caldă a singelui ei tînăr, prelingîndu-se în stropi grei pe fruntea ei de fată naivă. O minie sublimă, o

divină pornire justiţiară fulgera nimicitor din ochii albaştri ai ţărăncii, încît călugăriţele începură să se teamă de ea. Şase surori, pe care poate că starea le iniţiase în pioasa farsă, i-au pus pe umărul cinstit crucea falsă, cu nişte grimase exagerate grosolan, ca şi cînd abia ar fi putut să ridice jucăria, şi cu chipuri pe care se citea o simulare atît de neroadă, încît mi s-a părut că văd aievea în cununa de spini adevărul divin, venerat şi sărbătorit de minciuna omenească la vedere, dar în ascuns batjocorit de ea.

Din clipa aceea, totul s-a desfăşurat repede, ca o furtună. Gertrude a aruncat o privire în locul în care pumnalul meu tăiase un semn adine în crucea adevărată şi a văzut că semnul lipsea de pe crucea ei. A lăsat cu dispreţ crucea uşoară să-i alunece de pe umăr, fără s-o apuce cu braţele. Apoi a apucat-o din nou, cu un răsunător hohot de ris batjocoritor, a izbit-o jubilînd pe podeaua de piatră, făcind-o fărime. Dintr-un salt, s-a |şi aflat in faţa uşii camerei, unde era ascunsă acum crucea grea, a deschis-o, a găsit crucea, a apucat-o, cumpănind-o, şi a scos-o de-acolo cu o bucurie sălbatică, de parcă ar fi descoperit o comoară, a ridicat-o fără vreun ajutor pe umărul drept, a îmbrăţişat-o triumfător cu braţele viteze şi, păşind încet, s-a întors cu povara ei spre cor, de unde, ca de pe o scenă deschisă, trebuia s-o vadă mulţimea, care privea cu răsuflarea tăiată, cap lîngă cap, nobili, popime, ţărănime, un norod întreg care umplea întreg naosul spaţios al bisericii. Jeluindu-se, ocărind, amenin ţând, conju- rînd, stareţa şi călugăriţele ei i s-au repezit în cale.

Dar fata, cu ochii luminoşi ridicaţi spre cer, a strigat cu voce puternică; „Acum, Maică a Domnului, încheie tocmeala în chip cinstit! Faceţi loc !“ a adăugat, ca un meşteşugar ce poartă o grindă prin mijlocul unei mul- ţimi.

Cu toţii s-au dat deoparte, iar Gertrude a pătruns in cor, unde o aştepta clerul localnic, în frunte cu un vicar al episcopului. Toate privirile erau îndreptate spre umă- rul împovărat şi spre faţa plină de picături de sînge. Dar crucea adevărată a devenit prea grea pentru Gertrude, şi nici o zeiţă n-a ajutat-o. Gîfîind, şi-a continuat drumul mereu mai încovoiată şi mai încet, ca

şi cînd picioarele goale i s-ar fi lipit de podea şi ar fi prins rădăcini. S-a poticnit puţin, şi-a adunat puterile, iar s-a poticnit, s-a lăsat pe genunchiul sting, apoi pe cel drept şi a vrut să se ridice din nou, făcind o sforţare extremă. Zadarnic. Atunci mîna stingă s-a desprins de pe cruce şi, întinsă, sprijinită in podea, a susţinut o clipă întreaga greutate a corpului. Pe urmă, braţul s-a îndoit din cot şi s-a prăbuşit. Capul încununat cu spini s-a aplecat greu înainte şi s-a izbit cu un pocnet de lespedea de piatră. Peste fata prăbuşită, crucea s-a rostogolit cu zgomot, eliberîndu-i braţul drept abia în această cădere buimăcitoare.

Acesta era adevărul sîngeros, nu înşelăciunea şarlatanească. Din pieptul a mii de oameni s-a ridicat un suspin.

Călugăriţele îngrozite au scos-o pe Gertrude de sub cruce şi au ridicat-o în picioare. Căzînd, fata îşi pierduse cunoştinţa, dar, zdravănă cum era, şi-a revenit numaidecât. Şi-a şters fruntea cu palma. Privirea i-a căzut pe crucea care o doborise. Un zîmbet de mulţumire că zeiţa n-o ajutase i-a luminat faţa. Apoi a rostit cu o cerească voioşie cuvintele mucalite : „Tu nu mă vrei, Preacurat®, dar altul mă vrea !“

Încă purtînd cununa, ale cărei ascuţimi ce-o însingerau părea că nu le simte, a pus piciorul pe prima treaptă a scării ce cobora de la cor în naos. în acelaşi timp, ochii ei se roteau, căutînd în mijlocul norodului pe cel pe care l-a şi găsit. Domnea o linişte mare. „Hans din Splugen, a început ea cu voce tare şi limpede, mă iei tu ca nevastă cu cununie ?“ „Da, fireşte ! Cu nespusă bucurie ! Coboară încoace!“ i-a răspuns cu veselie din fundul naosului o convingătoare voce bărbătească.

Fata aşa a şi făcut, a păşit calmă, dar iradiind de bucurie, coborînd treaptă cu treaptă, fiind acum din nou

ţăranca simplă, care avea desigur să uite curînd şi cu voie bună spectacolul emoţionant pe care în deznădejdea ei îl dăduse mulţimii, acum cînd modesta ei dorinţă omenească îi fusese îndeplinită şi se putea întoarce în obişnuita viaţă cotidiană. N-ai decît să rîzi de mine, Cosimo ! Eram dezamăgit. Un scurt răstimp, ţărăncuţa se înfăţişase simţurilor mele aţâţate oa întruparea unei fiinţe superioare, ca o făptură demonică; aş zice, ca adevărul ce nimiceşte jubilînd aparenţa. Dar ce este adevărul ? a întrebat Pilat.

Visînd la toate acestea şi coborînd şi eu din cor în naos, am fost tras de mînecă de trimisul meu, care mi-a relatat despre brusca alegere prin aclamaţii entuziaste ca papă a lui Oddone Colonna şi despre alte ciudate întâmplări secundare.

Cînd am ridicat din nou ochii, Gertrude dispăruse. Dar mulţimea agitată făcea larmă, cu păreri împărţite. Colo, dintr-o ceată de bărbaţi răsuna strigătul : „Babornitţo ! Şarlatano !“ Injuriile îi erau adresate stareţei. Dincoace, voci femeieşti ţipau : „Păcătoaso ! Neruşinato !“ Era vorba de Gertrude. Indiferent dacă bărbaţii ghiciseră înşelăciunea din biserică, sau dacă femeile socoteau minunea nimicită prin pornirile lumeşti ale Gertrudei — în ambele cazuri, relicva îşi pierduse puterea, iar cariera miracolului luase sfîrşit.

Ocărită grosolan de norod, brava Brigittchen reîncepu la rîndu-i să ocărască urît, iar feţele buimăcite ale popilor prezenţi înfăţişau o gamă întreagă de sentimente, de la viclenia aprobatoare pînă la cea mai onestă stupiditate.

M-am simţit atunci cleric şi am pus capăt necazului. Urcîndu-mă în amvon, i-am vestit solemn pe creştinii adunaţi acolo : „Habemus pontificem Dominum Othonem de Colonna !“ * şi am intonat un răsunător *Te Deum,* la care s-a asociat mai întâi corul călugăriţelor, apoi, cu glas bubuitor, întreg poporul. După intonarea imnului, nobilii şi ţăranii s-au grăbit să-şi încalece caii, sau s-o pornească pe jos spre Constanţa, unde, după terminarea întreitei domnii, binecuvântarea dată *urbi et orbi ”* trebuia să aibă un efect triplu.

Modesta mea persoană s-a strecurat din nou pe gang, ca să mi-1 iau în toată liniştea pe Plaut din cameră. Ple- cînd de-acolo, tot pe furiş, cu codexul sub

---

* Avem papă pe domnul Oddone de Colonna ! *fn.* ***tr.)***

braţ, am dat în drum de stareţă care, gospodină cum era, căra la bucătărie spărturile crucii şarlataneşti adunate cu grijă într-un coş mare. I-am urat noroc în rezolvarea încurcăturii. Dar Brigittchen socotea că o înşelasem şi s-a răstit furioasă la mine : „Duceţi-vă dracului, voi, ăştia doi nemernici italieni", prin care îi înţelegea poate pe umbria- nul Marcus Accius Plautus şi pe toscanul Poggio Braccio- lini, concetăţeanul vostru. Un drăgălaş băiat blond, tot cu părul creţ, pe care mi-1 năimise grijuliu Hans din Splii- gen, plecat cu Gertrude, mi-a purtat de căpăstru catîrul ce m-a dus înapoi la Constanţa.

Plaudite amici! * Am ajuns la capăt. Cînd a luat sfîrşit şi conciliul din Constanţa, care a durat mai mult decît această istorioară, m-am întors cu milostivul meu patron, sfinţia sa Martin al V-lea, peste munţi şi am dat la hanul de la Spiuga, mai la nord de primejdioasa trecătoare, de Anselino şi Gertrude, stăpînii hanului, amîndoi de-o înfloritoare sănătate, Gertrude aflindu-se nu intr-o chilie mucedă, ci în valea aceea dintre stînci bătută de vînturi, purtînd un copil la sîn şi dorita cruce a căsniciei pe umăr.

Fie, ilustre Cosimo, ca această *facezia inedita* să se adauge ca un dar nu nepotrivit la codexul lui Plautus, pe care ţi-1 dăruiesc acum, sau, mai bine spus, pe care-1 dăruiesc patriei, aii căreia „părinte" îi eşti, şi ştiinţei, căreia sălile tale îi sînt deschise, cu toate tezaurele îngrămădite în ele.[11]

Voiam să-ţi las moştenire acest manuscris prin testament, pentru ca, în viaţă fiind, să nu primesc în schimb un dar de zece ori mai mare, aşa cum obişnuieşti să faci, în felul tău generos, de care nu te poţi dezbăra, ori de cite ori ţi se oferă ca omagiu vreun dar. Dar — oftă Poggio melancolic — cine ştie dacă fiii mei ar respecta ultima mea voinţă ?

Cosimo răspunse cu amabilitate :

— îţi mulţumesc pentru amindouă, pentru Plaut şi pentru snoavă. Ai trăit pozna şi ai şi dus-o la bun sfîrşit fără scrupule, tinereşte, precum un tînăr erai pe atunci. Acum, ne-ai povestit-o ca un matur, cu înţelepciunea anilor tăi. închin această cupă — Cosimo ridică o cupă de

---

* Aplaudaţi, prieteni I *(n.* trj.

preţ înlănţuită cu braţele de un satir ce ridea — pentru cinstitul meu Poggio şi pentru blonda lui barbară !

Cei de faţă băură şi riseră. Apoi convorbirea trecu de la Plaut la miile de corr.ori sublime şi la sulurile de pergamente ale antichităţii şi la măreţia acelui secol.

SUFERINŢELE UNUI BAIAT

Regele intrase în camera doamnei de Maintenon şi-n-| dată, dornic de aer cum era şi nesimţitor la capriciile vremii, deschisese fără o vorbă, în felul său suveran, o fereastră, prin care pătrunse aerul umed de toamnă atît de rece, încît gingaşa femeie îşi strînse în jurul şolduri-lor cele trei sau patru fuste.

De cîtva timp, Ludovic al XlV-lea luase obiceiul să-şi prelungească vizitele zilnice la femeia bătrîneţii sale [1] şi apărea adesea la începulfcul serii, ca să rămînă pînă cînd i se servea cina tîrzie. Cînd nu lucra cu miniştrii săi şi se afla alături de prietena sa discretă, care se cuibărea atentă şi tăcută în fotoliul ei, cînd starea vremii interzicea vînătoarea sau plimbarea, cînd concertele de muzică, de cele mai multe ori sau întotdeauna bisericească, se repetaseră prea des, erau greu de găsit mijloacele prin care monarhul să fie întreţinut şi distrat timp de patru ore bătute de clopot. Insolenta muză a lui Moiiere, gingăşiile şi leşinurile ducesei de La Valiere,[2] atitudinea îndrăzneaţă şi originalele vorbe de duh ale marchizei de Montespan şi altele asemenea avuseseră vremea lor şi trecuseră acum pentru totdeauna, ofilite ca un tapet decolorat. Ponderat şi aproape modest cum devenise, harnic cum fusese întotdeauna, regele ajunsese şi la o femeie care iubea cumpătarea şi semiîntunericul.

Serviabilă, linguşitoare, indispensabilă, in plus, plină de graţie în pofida anilor ei, nepoata lui Agrippa d'Au-bigne avea aptitudini didactice de guvernantă şi înclina-rea de a consilia cu autoritate conştiinţele, însuşiri că-rora le dădea curs în voie la institutul ei de la Saint-Cyr

printre domnişoarele din aristocraţie, educate acolo, dar care in faţa suveranului deveneau o modestă acomodare la înţelepciunea lui superioară. Astfel, cînd Ludovic tă

cea, înceta şi ea să vorbească, îndeosebi atunci cînd, ca astăzi, lipsea din vreun motiv oarecare tînăra soţie a nepotului regelui, savoiarda, cea mai încîntătoare făptură din lume, care aducea pretutindeni viaţă şi rîsete, cu copilăriile ei şi cu spiritualele ei vorbe măgulitoare.[3]

Doamna de Maintenon care, în această împrejurare, auzise paşii regelui nu fără a-şi face întrucîtva griji, se linişti deîndată, observînd expresia preocupată şi imperceptibil înveselită a trăsăturilor regelui, care-i erau temeinic cunoscute. Ludovic însuşi avea ceva de povestit, şi anume ceva amuzant.

Ludovic închisese fereastra şi se aşezase într-un fotoliu.

— Madame, spuse el, astăzi la amiază pere La Chaise [4] mi-a adus pe succesorul său, pere Tellier.[5]

Pere de La Chaise era de mulţi ani confesorul regelui, care nu voia să se despartă de el, deşi foarte bătrînul iezuit era surd şi total neputincios; dorind, ca să zicem aşa, să-l folosească pînă la epuizare, fiindcă se obişnuise cu el, iar pentru că — incredibil de spus — determinat de temeri confuze, dar reale, socotea că nu-i e îngăduit să-şi aleagă confesorul din nici un alt ordin, prefera această ruină a unui bărbat oricum venerabil unui membru mai tînăr şi mai zelos al Societăţii lui Isus. Dar totul are o limită. Pere La Chaise se-ndrepta vizibil spre mor- mînt, iar Ludovic nu voia totuşi să fie ucigaşul părintelui său spiritual.

— Madame, continuă regele, noul meu confesor e lipsit de frumuseţe şi prestanţă : un fel de chip de lup, şi-apoi se uită şi cruciş. E o apariţie de-a dreptul respingătoare, dar mi-a fost recomandat ca un om sever cu sine însuşi şi cu alţii, căruia i se poate încredinţa o conştiinţă. Iar acesta este, desigur, lucrul principal.

— Cu cît mai rău jgheabul, cu atît mai preţioasă cereasca apă ce curge prin el, remarcă marchiza încurajator.

Nu-i erau dragi iezuiţii, care se împotriviseră căsătoriei văduvei lui Scarron cu suveranul şi care, în extinsa lor morală, declaraseră că în acest caz regal sfinta taină este de prisos. De aceea, cînd se ivea

prilejul, le făcea cu plăcere vreun rău cuvioşilor părinţi, dacă putea să-şi înfigă în ei ghearele pe ascuns. Acum tăcu, iar întunecaţii ei ochi migdalaţi, uşor melancolici rămăseseră aţintiţi spre gura soţului ei, cu atenţie modestă.

Regele puse picior peste picior şi, contemplind fulgerarea unui diamant de la o cataramă a pantofilor săi, spuse ca-n treacăt :

— Şi acest Fagon ! Devine insuportabil! Cîte-şi mai îngăduie !

Fagon era medicul înaintat în vîrstă al regelui şi protejatul marchizei. Amîndoi trăiau zilnic în preajma lui Ludovic şi, pentru cazul că acesta ar muri înaintea lor, îşi aleseseră locul de azil, ea, Saint-Cyr-ul, el, grădina botanică, unde aveau să se retragă şi să se îngroape după moartea suveranului.

— Fagon vă este infinit de devotat, spuse marchiza.

— Desigur, dar, hotărit, îşi permite prea multe, replică regele, cu o uşoară încruntare, pe jumătate comică.

— Dar ce s-a întîmplat ?

Regele povesti şi ajunse repede la capăt cu povestirea. La audienţa din acea zi, îl întrebase pe noul său confesor dacă familia Tellier se înrudeşte cu Le Tellier, familia cancelarului. [6] Smeritul pere se grăbise să nege şi declarase deschis că e fiul unui ţăran din Normandia inferioară. Fagon stătea aproape, în nişa unei ferestre, cu bărbia sprijinită pe o trestie de bambus. De-acolo, peste spinarea încovoiată a iezuitului, a rostit în şoaptă, dar destul de perceptibil: „Infamule !“ Am ridicat degetul spre Fagon, continuă regele, şi l-am ameninţat.

Marchiza fu uimită.

— N-a rostit el ocara, zise ea, rezonabilă, doar din cauză că iezuitul negase în mod cinstit înrudirea, trebuie să fi avut alt motiv.

— Totuşi, madame, a fost o nepoliteţe, ca să nu spun mai mult. Bunul pere La Chaise, surd cum a ajuns în cele din urmă, n-a auzit, firește, dar urechea mea a prins clar cuvîntul silabă cu silabă : „Josnicule !“ i-a suflat Fagon preotului, iar cel insultat a tresărit.

Din această a doua variantă, marchiza deduse zîmbind că Fagon folosise o expresie mai grosolană. Un zvîcnet se zări şi in colţul gurii regelui. Încă de tînăr. acesta îşi făcuse o lege, potrivită dealtfel şi cu înclinarea lui firească, pe care a respectat-o pină la sfîrşitul vieţii, anume de a nu rosti niciodată, nici chiar intr-o povestire, un cuvînt vulgar sau o injurie, pe scurt, un cuvînt neregal.

în încăperea înaltă se făcuse întuneric, iar după ce slujitorul puse pe masă cele două sfeşnice familiare şi se retrase mergind cu spatele, iată că se zări cineva care intrase încet şi ascultase convorbirea, o apariţie ciudată, o pocitanie venerabilă : un moşneguţ, strimb, gîrbovit, încovoiat in chip straniu, care-şi sprijinea mîinile descărnate, sub bărbia scoasă în afară, pe o lungă trestie de bambus, o faţă albă cu ochi albaştri, isteţi. Era Fagon.

— „Nemernicule, mişelule !“ am spus de-a dreptul, sire, şi n-am rostit decît adevărul, se auzi vocea lui slabă, tremurind de iritare. Fagon se înclină respectuos în faţa regelui, galant în faţa marchizei. Dacă am tratat astfel pe un cleric în prezenţa voastră, sire, ori am rămas un tînăr care se înfurie în faţa josniciei, ori un bătrîn demn, îndreptăţit să spună adevărul. M-a scos oare din sărite numai spectacolul pe care l-a dat în faţa voastră, sire, preotul, neghiobul acesta necioplit şi ciolănos, cu botul lui de lup, sucindu-se şi încovoindu-se, în vreme ce nu găsea destule cuvinte să-şi mărturisească nimicnicia, cu o ingîmfată înjosire de sine, ca răspuns la amabila voastră întrebare despre rubedeniile lui. „Dar ce crede maiestatea voastră ?“ — îl imită Fagon pe preot — „înrudit cu un domn atît de distins ? Nicidecum ! Sînt fiul unui om de rînd, al unui ţăran din Normandia inferioară, un om cu totul de rînd..." Chiar şi aceste vorbe nedemne despre propriul său tată, această umilinţă slugarnică, ipocrită, pe de-a-ntregul mincinoasă, această falsitate absolută meritau pe deplin să fie calificate ca ticăloşie. Dar doamna marchiză are dreptate : a mai fost şi altceva, un lucru cu totul oribil şi diavolesc, pe care l-am răzbunat, din păcate numai prin vorbe; o nelegiuire, o crimă care, la

vederea neaşteptată a acestui lup perfid, mi-a reapărut înaintea ochilor cu atîta prospeţime, încît puţina drojdie a sîngelui meu a început să fiarbă. Căci, sire, acest nelegiuit a omorît un băiat nobil!

— Te rog, Fagon, spuse regele, ce poveste mai e şi asta !

— Să zicem : l-a băgat în mormînt! îşi atenua medicul, ironic acuzaţia.

— Dar ce băiat ? întrebă Ludovic, căruia, în felul său obiectiv, îi plăcea concizia.

— E vorba de tînărul Boufflers, fiul mareşalului[7] din prima lui căsătorie, răspunse Fagon trist.

— Julien Boufflers ? Băiatul a murit, dacă nu greşesc, îşi aminti regele, iar memoria îl înşela rareori, în anul 17..., în colegiul iezuiţilor, de o aprindere la creier, pe care bietul băiat va fi căpătat-o din prea multă muncă, iar cum p£re Tellier va fi fost în anii aceia prefect de studii acolo, el este — rosti cu ironie regele — cel care, într-un sens foarte figurait, l-a dus in mormînt pe băiatul nedotat, dar încăpăţînat la învăţătură. Ludovic ridică din umeri. Băiatul se ostenise excesiv, după cum mi-a povestit chiar tatăl lui, mareşalul. Atîta tot. Se aşteptase la ceva mai interesant.

— Pe băiatul nedotat... repetă medicul, pe gînduri.

— Da, Fagon, replică regele, izbitor de nedotat, şi pe deasupra sfios şi lipsit de curaj, cum nu sînt nici fetele. Mareşalul, căruia îi dădusem drept de succesiune în provincia sa pentru acesit ced dintîi copil al său, mi l-a prezentat într-o zi la Marly. [8] Am văzut că tînărul frumuşel şi bine făcut, căruia îi şi apăruse primul puf deasupra buzei, era mişcat şi voia să-mi mulţumească din toată inima, dar a început să se bîlbîie atît de jalnic şi a roşit atît de penibil, incit, ca să-l liniştesc sau, cel puţin, să-i dau pace, mi-am întors faţa de la el, cu un „Bine", mai repede decît aş fi dorit s-o fac de dragul tatălui său.

— îmi amintesc şi eu seara aceea, întregi marchiza. Răposata mamă a băiatului mi-a fost prietenă, iar după incidentul atît de neplăcut pentru el l-am adus la mine, unde a fost tăcut şi trist, dar recunoscător şi amabil, fără să arate, cel puţin în aparenţă, că resimte foarte profund umilinţa suferită. A cutezat chiar să

vorbească, lucruri cotidiene, obişnuite, cu un timbru plăcut al vocii, iar faptul că s-a aflat în preajma mea a trezit invidii. A fost o zi proastă pentru copil, ziua aceea de la Marly.

Pentru modestul băiat s-a găsit o poreclă cum trebuie să poarte toţi cei de la curte care nu se numesc Ludovic (sensibila marchiză ştia că ducesa-mamă de Orleans, brava şi înspăimîntătoarea prinţesă palatină, care era o fire întru totul opusă ei, îi dăduse cea mai infamă poreclă [9]), una din acele primejdioase porecle care pot otrăvi o viaţă şi a căror întrebuinţare le-^am interzis-o în modu'l cel mai sever fetelor mele de la Saint-Cyr, iar acea poreclă a trecut din gură în gură, şoptită fără multă răutate pînă şi de buze nevinovate şi înfloritoare, care cu siguranţă că după cîţiva ani nu l-ar fi respins pe frumosul tînăr.

— Ce poreclă ? întrebă Fagon, curios.

— *Le bel idiot...* iar tresărirea unei perechi de sprîn- cene arogante mi-a trădat cine a scornit porecla.

— Lauzun[10] ? încercă să ghicească regele.

— Saint-Simon[n], îl corectă marchiza. Doar el este la curtea noastră urechea pînditoare, ochiul iscoditor care ne observă pe toţi — regele se întunecă — şi mîna dibace, care, în timpul nopţii şi înapoia unor uşi zăvorite, aşterne pe hîrtie pătimaşe imagini caricaturale despre noi toţi ! Acest nobil duce, sire, nu s-a jenat să-l numească pe cel mai nevinovat copil cu unul dintre cuvintele lui oribile, numai pentru că eu, naiva, pe care el o urăşte, am simţit o trecătoare simpatie faţă de un copil şi i-am adresat un cuvînt bun.

Aşa sporovăia blinda femeie şi-l aţiţa pe rege, fără să încreţească fruntea şi să-şi altereze timbrul plăcut al vocii.

— Frumosul idiot, repetă încet Fagon. Nu e rău. Dar dacă ducele, care alături de defectele lui are şi cîteva •calităţi, l-ar fi cunoscut pe băiat, aşa cum l-am cunoscut eu şi cum nu-1 mai pot uita, pe cinstea mea ! veninosul Saint-Simon ar fi avut remuşcări. Şi dacă ar fi fost de faţă, ca mine, la sfirşitul băiatului, ca să-l audă cum, în nălucirile fierbinţelii, cu numele regelui său pe buze, credea că se avântă în focul duşmanului,

atunci tăinuitul judecător infernal al vremii noastre — dacă legenda spune adevărul, căci nimeni nu l-a văzut la masa lui de scris — l-ar fi admirat pe băiat şi ar fi vărsat pentru el o lacrimă.

— Nimic despre Saint-Simon, te rog, Fagon, spuse Tegele, încruntînd din sprincene. N-are decît să aştearnă pe hîrtie ceea ce i se pare lui că e adevărul. Doar n-am să spionez mesele de scris ! Şi marea istorie îşi mînuieşte condeiul şi mă va judeca desigur cu indulgenţă în limitele epocii mele şi ale firii mele. Nimic despre el. Dar mult şi tot ce ştii despre tînărul Boufflers. Se pare că a fost un băiat de treabă. Stai jos şi povesteşte ! îi arătă lui Fagon, cu un gest prietenos, un scaun şi se rezemă, la rîndu-i, pe al său.

— Şi povesteşte frumos, pe-ndelete şi fără grabă, Fagon, îl rugă marchiza, aruncînd o privire spre arătătoarele ornamentale ale pendulei sale cu glob de sticlă, care înaintau uimitor de repede.

— Sire, mă supun, spuse Fagon, şi fac o umilă rugă-minte. Astăzi, cînd l-am bruscat, in prezenţa voastră, pe părintele Tellier, mi-am luat o libertate şi ştiu, aşa cum mă cunosc din experienţă, că, odată pornit pe acest drum, nu mai dau uşor înapoi în aceeaşi zi. Cînd doamna de Sabliere [12] 'l-a smuls pe bunul — dar şi răul — La Fon- taine, copacul ei cu fabule, cum l-a numit dînsa, din- tr-un sol nepotrivit, in care el îşi întinsese rădăcinile şi l-a răsădit în societatea bună, fabulistul a convenit să trăiască din nou între oameni cuviincioşi cu condiţia ca în fiecare seară să-şi poată îngădui un minimum din trei libertăţi — din ceea ce el numea libertăţi. într-un mod, care e şi acelaşi, şi diferit, vă cer, ca să-mi povestesc istoria, trei libertăţi...

— Pe care ţi le acord, încheie regele.

Trei capete se apropiară : cel expresiv al medicului, capul olimpian, cu ondulaţii, al regelui şi profilul delicat al soţiei sale, cu fruntea înaltă, liniile fermecătoare ale nasului şi gurii şi bărbia dublă uşor schiţată.

— în zilele cînd maiestatea voastră îl mai aveaţi încă pe cel mai mare poet al vostru — începu medicul — iar acesta, deşi se îndrepta spre moarte din pricina pieptului său bolnav, se înveselea pe seama morţii,

maimuţărind-o, capodopera *Bolnavul închipuit* a fost reprezentată şi aici la Versailles, în faţa maiestăţii voastre. Eu, care altminteri preţuiesc mai mult o oră demnă petrecută cu
Homer sau Virgiliu şi tălăzuirea unei opere poetice antice sub un cer înstelat decît lumina stridentă şi chipurile schimonosite ale prezentului aduse pe scenă, n-am putut totuşi lipsi de la un spectacol unde era batjocorită tagma mea şi unde eram înfăţişat, poate, cine să fi ştiut, eu însumi, cu cîrja mea — Fagon îşi ridică trestia de bambus, de care continua să se sprijine chiar şezind. Nu s-a întâmplat aşa. Dar dacă Moliere m-ar fi eternizat în una din farsele sale, cu adevărat că nu m-aş fi putut supăra pe cel care a contemplat şi întruchipat comic propria-i simţire dureroasă. Nimic nu se situează mai presus de această ultimă piesă a lui Moliăre ! E comedia suverană, care pune fireşte într-o lumină batjocoritoare, pînă la rînjet, nu numai ceea ce e anapoda, ci şi, cu o veselie crudă, pornirile cele mai omeneşti. De pildă, ce poate fi mai scuzabil decît ca un taită să-şi închipuie că fiul său are calităţi de care poate fi mîndru şi să se arate întrucîtva orb faţă de slăbiciunile celui care e carne din carnea şi sînge din sîngele său ? Desigur, omul e ridicol şi provoacă batjocura. In *Bolnavul închipuit,* nerodul Diaforius aşa îl laudă pe încă mai nerodul său fiu Thomas, un prost în toată puterea cuvîntului. Dar maiestatea voastră cunoaşteţi scena.

— Fă-mi plăcerea, Fagon, şi recită-mi-o, spuse regele, care, de cînd viaţa lui devenise întunecată datorită unor pierderi în familie şi unor grele nenorociri publice, obişnuia să evite muza comică, dar ai cărui muşchi ii zvîc- neau involuntar a rîs pe obraji, cind îşi aducea aminte de comedianul pe care odinioară îi plăcuse să-l aibă în preajmă şi ale cărui personaje îl încîntaseră.

— „Nu pentru că-i sînt tată“, îl interpretă Fagon pe doctorul Diaforius, al cărui rol îl ştia, ciudat, pe dinafară, „dar pot spune că am motive să fiu mulţumit de acest fiu al meu, şi toţi cei care-1 văd vorbesc despre el ca despre un tînăr fără cusur. N-a avut

niciodată o imaginaţie foarte vie, nici acea înflăcărare pe care o vezi la unii. Cind era mic, n-a fost niciodată, cum se zice, dezgheţat şi zburdalnic. Il vedeai întotdeauna liniştit, paşnic şi tăcut. Nu rostea niciodată vreun cuvînt şi nu lua parte niciodată la aşa-numitele jocuri de băieţi.

A fost nevoie de multă osteneală, pentru a-1 învăţa să citească, iar la nouă ani încă nu cunoştea literele. Bine, mi-am spus, pomii tîrzii dau roadele cele mai bune, în marmoră se sapă mai greu decît în nisip..." şi aşa mai departe. Această ironie picurată încet devenea pe scenă batjocură în lege datorită chipului nespus de prostesc al celui lăudat, iar pe feţele spectatorilor se ivea pornirea irezistibilă a hohotului de rîs. Printre spectatori, ochii mei au descoperit o femeie blondă de o frumuseţe mişcătoare şi au început să se desfete urmărind schimbările încete ale expresiei acestor trăsături simple : mai întîi, oricît de dezavantajos arăta pe scenă tînărul, a fost bucuria iscată de îndreptăţită laudă adusă unui copil ce învaţă greu dar cu sirguinţă, apoi dezamăgirea tristă, eînd spectatoarea a intuit, fără ca totuşi să înţeleagă bine, că scriitorul ce părea la început că vorbeşte serios prin cuvintele sale fireşti nu face altceva decît să-şi bată joc fără milă de orbirea părintească. Firește, MoLiere, excepţionalul ironist, înfăţişase totul cu atîta naturaleţe şi obiectivitate, încît nu puteai să i-o iei in nume de rău. In cele din urmă, o lacrimă profund dureroasă, reţinută îndelung şi anevoie, se rostogoli pe obrazul delicat al mUrnitei femei. Mi-am dat seama atunci că era mamă şi că avea un fiu nedotat Lucrul acesta a rezultat pentru mine ca o certitudine matematică din cele privite şi observate.

Era prima soţie a mareşalului Boufflers.

— Chiar dacă n-ai fi numit-o, Fagon, tot aş fi recunoscut-o din descrierea ta pe dulcea mea blondină, suspină marchiza. A fost o minune de nevinovăţie şi naivitate, fără răutate şi ipocrizie, fără ohiar să ştie ce însemnează viclenia şi minciuna.

Prietenia dintre cele două femei, care-i lăsase marchizei o impresie atît de mişcătoare, fusese una adevărată şi pentru ambele părţi binefăcătoare. în anii lungi şi grei ai parvenirii sale, cînd vanitoasa făcuse uz în tăcere de cea mai tenace flexibilitate şi

de cea mai răbdătoare consecvenţă, mereu veselă şi serviabilă cu toată lumea, ca să cucerească un rege, pe cel mai mare rege al epocii, doamna de Maintenon ştiuse să distingă, cu privirea ei perspicace, pe nobila lipsită de răutate printre celelalte doamne de la curte, care-i erau defavorabile şi ostile, şi s-o lege de ea prin cîteva cuvinte cordiale şi servicii prieteneşti. Cele două femei s-au ajutat una pe alta şi se asemănau perfect prin origine şi inteligenţă.

— Mareşala a fost o virtuoasă şi a avut ţinută, o lăudă regele, în vreme ce revedea in amintire o siluetă atrăgătoare, un chip drăgălaş şi un păr cîrlionţat, blond- cenuşiu.

— Mareşala a fost o proastă, completă sec Fagon. Dar dacă mie, cocoşatul, mi-a fost dragă vreodată o femeie, în afară de protectoarea mea — medicul se înclină, omagiind-o pe marchiză — şi dacă am fost gata să-mi dau viaţa pentru o femeie, apoi aceea a fost această primă ducesă de Boufflers.

Mai apoi am cunoscut-o mai îndeaproape, din păcate ca medic. Căci sănătatea ei era şubredă şi toată această graţie s-a stins pe neaşteptate, ca o lumînare la suflarea cuiva. Cu cîteva zile înainte de aceea ce avea să-i fie ultima, ducesa m-a chemat la dînsa şi mi-a declarat in cele mai simple cuvinte din lume că va muri. Ea îşi simţea starea, pe care ştiinţa mea n-o recunoscuse. în ce-o priveşte, mi-a spus, s-a resemnat, dar o apasă numai o grijă : viitorul şi soarta băiatului ei. „E un copil bun, dar total nedotat, cum sînt eu însămi", mi s-a plîns ea îngrijorată dar nestingherită. „Mi-a fost dată o viaţă uşoară, fiindcă n-am avut de făcut altceva decît să-l ascult pe mareşal, care, în felul său autoritar, nu mi-ar fi încredinţat nici o răspundere, în afară de cele mai simple treburi gospodăreşti, chiar dacă aş fi fost o femeie deşteaptă — doar îl cunoşti, Fagon, mareşalul e scrupulos şi conduce totul el însuşi. Cînd, în societate, tăceam, sau îmi limitam vorbirea la lucrurile cele mai la îndemînă, ca să nu spun ceva neştiut de mine sau indecent, el era mulţumit, căci o soţie spirituală sau plină de strălucire n-ar fi făcut decît să-l neliniştească. Aşa am scos-o cu bine la capăt. Dar copilul meu ? Ca fiu al tatălui său, Julien trebuie să facă faţă în lume. Va fi in stare ? învaţă atît de

incredibil de greu. Nu-i lipseşte sîr- guinţa, într-adevăr, căci e un copil viteaz... Mareşalul se va recăsători, iar vreo femeie deşteaptă ii va da fii mai

inteligenţi. N-aş dori ca Julien să devină ceva extraordinar, ceea ce ar fi şi imposibil, ci doar să nu sufere umilinţe prea dureroase, văzînd că rămîne în urma fraţilor săi. Iar asta e ceea ce trebuie să faci tu, Fagan. Tu ai să bagi de seamă ca să nu fie istovit nici trupeşte. Nu scăpa lucrul acesta din ochi, te rog ! Căci mareşalul nu e atent la aşa ceva. Doar îl cunoşti. El are în minte războiul, graniţele, fortificaţiile... Chiar şi în timpul mesei, acest om indispensabil regelui şi Franţei e adîncit în treburile sale, cere dintr-o dată să i se aducă o hartă, dacă nu sare el însuşi de pe scaun să se ducă s-o ia, sau se supără din pricina cine ştie cărei neglijenţe, descoperite înainte de prînz, a secretarilor săi, pe seama cărora n-ar trebui să lase nici cea mai neînsemnată treabă, din pricina lipsei lor de conştiinciozitate. Dacă apoi se sparge din întâmplare o căniţă sau o farfurioară, mareşalul îşi iese din fire, ajungînd pînă la înjurături. De obieci sade la masă tăcind, sau vorbind monosilabic, cu fruntea încruntată, fără a se ocupa de copil, care îi urmăreşte atent fiecare privire, fără a se informa despre micile lui progrese, căci pentru el e un lucru de la sine înţeles : un Boufflers îşi face de la sine datoria. Iar Julien va merge pînă la limitele puterilor sale... Fagon, nu îngădui să i se întîmple ceva rău ! Ocupă-te de copil! Fă-1 să ajungă cu bine dincolo de anii săi gingaşi! Amestecă-te fără şovăire în viaţa lui. Mareşalul ţine întrucitva la tine şi va pune preţ pe sfatul tău. El spune că eşti bărbatul cel mai cinstit din Franţa... Aşadar, îmi făgăduieşti că-mi vei lua locul pe lîngă băiat... Tu iţi ţii cuvîntul şi afara de asta..."

I-am făgăduit solemn, şi mareşala a avuit o moarte uşoară.

In faţa patului, pe care zăcea, l-am observat cu atenţie pe băiatul ce-mi fusese încredinţat Vărsa şiroaie de lacrimi, pieptul îi zvîcnea, dar nu s-a aruncat deznădăjduit asupra moartei, nu i-a atins gura neînsufleţită, ci a îngenuncheat lîngă ea, i-a luat mîna şi i-a sărutat-o, aşa cum obişnuia s-o facă. Durerea lui era profundă, dar decentă şi reţinută. Am dedus că e o atitudine bărbătească înnăscută şi o stăpînire de sine deprinsă de timpuriu — şi nu m-am înşelat. In rest, Julien era pe atunci un băiat drăguţ, de -vreo

treisprezece ani, cu ochii expresivi ai mamei sale, cu trăsături atrăgătoare, cu o frunte îngustă sub părul blond cîrlionţat, zburlit, şi o constituţie ireproşabilă, ce-1 făcea capabil să ajungă la măiestrie în orice exerciţiu fizic.

După ce a înmormîntat-o pe femeia tinereţelor sale, iar un an mai tîrziu s-a recăsătorit cu fata cea mai mică a mareşalului Grammont,[13] femeia sprintenă, foc de deşteaptă, cu ten măsliniu, extrem de slabă, pe care o cunoaştem, mareşalul m-a consultat, din proprie iniţiativă, cu privire la şcoala la care să fie trimis Julien, căci acesta nu mai putea rămîne în casa părintească.

Am stat de vorbă cu profesorul particular, un cleric care-1 supraveghease pînă atunci pe copil şi se ocupase de el. Mi-a arătat caietele băiatului, care depuneau mărturie despre o mişcătoare silinţă şi despre o perseverenţă vitejească, dar totodată despre o minte incredibil de mediocră, despre o lipsă totală de fantezie şi inventivitate, despre o absenţă absolută a inteligenţei. Lipseau ceea ce se numeşte în sens larg spirit, orice coloratură — afectivă sau ironică — a limbajului, orice intuire prin perspicacitate, orice joc al imaginaţiei. Băiatul avea la în- demînă numai noţiunea cea mai simplă şi cuvîntul cel mai sărac. Cel mult, cînd şi cînd, îţi plăcea oîte-o întorsătură de frază prin inocenţa ei, sau te făcea să zîmbeşti prin naivitate. Intr-un mod ciudat şi trist, clericul casei vorbea despre discipolul său, fără să ştie, prin cuvintele lui Moliere : „un băiat lipsit de ipocrizie, plin de bună-credinţă, lipsit de înflăcărare şi fantezie, blînd, paşnic, tăcut şi — a adăugat el — cu cele mai frumoase însuşiri ale inimii."

Cum nici nu prea aveam de unde alege, mareşalul şi cu mine n-am găsit pentru băiat o şcoală mai bună decît un colegiu iezuit; şi de ce nu la Paris, dacă nu voiam să-l izolăm pe Julien de tovarăşii săi de rang şi vîrstă ? Trebuie să recunoaştem că iezuiţii nu sînt pedanţi, îi putem lăuda că predau într-un mod plăcut şi se comportă pieteneşte. Cu o şcoală de coloratură jansenistă nu ne puteam împăca : mareşalul, nu neapărat ca bun supus, care cunoştea aversiunea maiestăţii

voastre împotriva sectei şi nu voia să piardă din nechibzuinţă favoarea maiestăţii voastre, eu toamai din acest motiv

— Fagon zîmbi — şi fiindcă socoteam că pentru băiatul şi aşa prea împovărat de lipsa de talent severitatea dură şi preceptele sumbre ale acestei învăţături erau nepotrivite, în vreme ce pămîntul uşor şi cerul accesibil al iezuiţilor mi se păreau suportabile sau, cel puţin, total nepăgubitoare, deoarece ştiam că legea de bază a acestui suflet de băiat este onoarea !

în ce mă priveşte, se mai adăuga fireasca presupunere că mareşalul nu-i va jigni niciodată pe cuvioşii părinţi, lucru dealtfel imposibil în orice caz, deoarece mareşalul era indiferent faţă de cele bisericeşti şi, ca războinic, avea o anumită simpatie faţă de subordonarea practicată cu străşnicie în acest ordin.

Dar cum avea să ţină pasul cu o clasă publică un băiat dezavantajat de natură ? Mareşalul şi cu mine contam in această privinţă pe două ajutoare diferite. Mareşalul pe simţul datoriei şi ambiţia copilului său. El însuşi, dotat mediocru, obţinuse succese glorioase în campaniile lui, dar datorită calităţilor sale morale, nu unei înzestrări geniale. Fără să ştie, sau nevoind să ştie că Julien nu poseda nici pe departe acea înzestrare mediocră pe care el însuşi o valorificase cu o sirguinţă de fier, credea că nu există nimic imposibil pentru un om cu o voinţă fermă şi că pînă şi natura poate fi constrînsă, lucru pe care trepăduşii săi i-1 reproşează, zicînd că e gata să dojenească pe cîte unul în timpul paradei pentru motivul că-i curg stropi de sudoare pe frunte, ceea ce ar fi contrar regulamentului, fiindcă el nu asudă.

Eu, dimpotrivă, mă bizuiam pe universala dragoste de oameni a iezuiţilor şi îndeosebi pe consideraţia şi respectul arătat persoanei, prin care se disting cei din acest ordin. M-am sfătuit cu mai mulţi dintre ei şi i-am informat despre însuşirile băiatului. Ca să le cîştig şi mai mult simpatia pentru copil, le-am vorbit despre poziţia tatălui lui, dar mi-am dat seama numaidecît că lucrul acesta îi lăsa indiferenţi. Mareşalul este exclusiv un militar, in plus, un virtuos, străin de intrigi, iar onoarea îl însoţeşte ca propria-i umbră. Ca atare,

cuvioşii părinţi nu puteau spera nimic de la el şi nici n-aveau de ce să se teamă. In aceste circumstanţe, am socotit că trebuie să-i procur lui Julien o recomandaţie mai puternică, aşa că am făcut în faţa iezuiţilor o aluzie... Povestitorul se întrerupse.

— Ce ne ascunzi, Fagon ? întrebă regele.

— Revin îndată la acest lucru, se bîlbîi Fagon stingherit, iar atunci, sire, va trebui să-mi iertaţi un anumit lucru. Deocamdată atît, mijlocul a avut efect. Cuvioşii părinţi s-au luat la întrecere în a uşura învăţătura băiatului, acesta se simţea bine într-o atmosferă caldă, amorţeala lui a cedat, calităţile sale precare s-au dezvoltat, curajul i-a sporit şi se afla în mîini bune. Apoi, toate acestea s-au schimbat din temelie în opusul lor.

Cam la o jumătate de an după intrarea lui Julien la iezuiţi, la Orleans, în împrejurimile căruia iezuiţii aveau o proprietate şi o şcoală pe care doreau să le mărească, s-a petrecut o poveste urîtă. Patru fraţi din mica nobilime stăpîneau acolo o moşie învecinată cu proprietatea iezuiţilor, pe care o administrau împreună. Toţi cei patru, care slujeau în armata voastră, sire, şi-au consumat, cum se intîmplă de obicei, puţinul numerar pentru echipament şi, într-o măsură mai mare, prin relaţiile cu camarazii mai bogaţi, sfîrşind prin a-şi ipoteca ogoarele. S-a întîmplat ca acea casă a iezuiţilor să devină, prin cumpărarea titlurilor de gaj, creditorul unic al celor patru moşieri şi să le avanseze de bunăvoie, pe deasupra, o sumă rotundă pe termen de trei ani, apoi cu preaviz anual. In plus, cuvioşii părinţi s-au obligat verbal în modul cel mai solemn faţă de moşieri ca întreaga sumă să rămînă girată prin averea nobiliară, declarînd că a vărsa bani pe un termen nu mai mare de trei ani este o lege formală în economia ordinului lor.

S-a intîmplait iarăşi ca iezuiţii din acea casă să fie trimişi cu toţii, pe neaşteptate, la capătul lumii, cu adevărat, cred că în Japonia, iar cei ce-au venit în locul lor n-au ştiut nimic, se-nţelege, despre făgăduiala verbală a predecesorilor lor. Termenul de trei ani a trecut, noii iezuiţi au emis preavizul pentru

datorie, iar cum în răgazul de un an moşierii n-au putut plăti, s-a trecut la acţiune împotriva lor.

Pioasa casă intrase in posesia ogoarelor acestora, cînd a început scandalul. Bravii fraţi au început să bată la toate uşile, printre care şi la aceea a mareşalului Bouf- flers, care-i cunoştea şi-i preţuia ca ostaşi curajoşi. A făcut cercetări asupra afacerii, cu seriozitate şi temeinicie, în felul său. Faptul decisiv consta în afirmaţia celor patru fraţi că primiseră din partea cuvioşilor părinţi nu numai promisiunea verbală solemnă ci şi, în repetate rînduri, scrisori cu acelaşi conţinut, ceea ce-i liniştise pe deplin şi-i determinase să n-aibă nici o grijă. Aceste scrisori dispăruseră într-un chip misterios. S-au găsit nişte hîrtii împăturite în formă de scrisoare, cu sigiliile rupte şi dealtfel goale, care semănau în mod uimitor cu scrisorile iezuiţilor, dar aceste hîrtii erau nescrise şi n-aveau nici un conţinut...

Într-o zi, intrînd în cabinetul mareşalului, l-am găsit pe acesta ocupat *în felul său minuţios cu cercetarea acelor pătrate, pe care le tot sucea şi le privea pe faţă şi pe dos cu lupa. I-am propus să-mi încredinţeze foile pentru o oră, lucru pe care l-a încuviinţat cu o privire serioasă.

Maiestatea voastră, sire, aţi dăruit ştiinţei şi mie o grădină botanică minunată, care vă face cinste, şi mi-aţi construit în mijlocul naturii o reşedinţă liniştită pentru bătrîneţe. Nu departe de casă, la capătul dinspre nord al grădinii, mi-am instalat o bucătărie chimică, pe care mi-aţi făgăduit că o veţi vizita odată. Acolo am supus acele hîrtii dubioase unor agenţi eficaci, probabil încă necunoscuţi învăţaţilor părinţi. Şi, iată, scrisul pălit a apărut negru la lumină, dezvăluind farsa iezuiţilor.

Mareşalul a alergat cu hîrtiile acuzatoare direct la maiestatea voastră — regele îşi trecu încet mîna peste frunte — şi l-a găsit acolo pe pater La Chaise, care a fost profund mirat de această greşeală a fraţilor săi de ordin din provincie, dar totodată a înfăţişat maiestăţii voastre ce nedreptate strigătoare la cer ar fi ca nechibzuinţa cîtorva sau a unuia singur să fie ispăşită de o

societate atît de numeroasă, filantropică şi de o moralitate ireproşabilă, iar, în plus, cum se ştie din surse sigure, acel unul singur, superiorul casei, a îndurat de curînd moarte de martir prin tragerea în ţeapă printre păgîni, în Japonia.

Cei care au ieşit cel mai bine datorită acestei întorsături a lucrurilor au fost cei patru moşieri. Jumătate din datorie le-a fost anulată de cuvioşii părinţi consternaţi, cealaltă jumătate a fost plătită de o persoană generoasă.

Faţa regelui, care va fi fost acea persoană, rămase imobilă.

— După aceea, continuă Fagon, pere La Chaise i-a mulţumit mareşalului îndeosebi pentru că, într-un caz atît de penibil, s-a străduit să restabilească adevărul şi a ferit ordinul său să se împovăreze cu bunuri luate pe nedrept. Apoi l-a rugat, de la nobil la nobil, să nu retragă iezuiţilor bunăvoinţa sa şi să păstreze taina, ceea ce dealtfel pentru un mareşal Boufflers este un lucru de la sine înţeles.

Mareşalul, flatat, s-a declarat de acord, dar, într-un mod ciudat, nici n-a voit s-audă de restituirea sau distrugerea documentelor demascatoare. N-a fost de nici un folos faptul că pere La Chaise l-a rugat mai întîi prin formulările cele mai delicate, iar apoi l-a asaltat cu cereri categorice. Mareşalul n-avea nicidecum intenţia să se folosească de acele scrisori periculoase împotriva cu- vioşilor părinţi, dar apucase să le inserieze printre hîr- tiile sale, cu a căror orinduire şi înregistrare consuma o treime din timpul său. Ceea ce a intrat în acea arhivă, cum o numeşte el, rămîne îngropat acolo. Astfel, datorită spiritului de ordine şi a deprinderilor riguroase ale mareşalului, o ameninţare permanentă planează asupra ordinului, ceea ce acesta nu i-a iertat imprudentului. Mareşalul nici nu s-a gîndit la aşa ceva şi a crezut că se află în cele mai bune raporturi cu iezuiţii pe care-i cruţase.

Eu am fost de altă părere şi nu am ezitat să-l previn stăruitor. I-am cerut ferm să-şi ia fără întîrziere băiatul de la iezuiţi, fiindcă ura înverşunată si minia ascunsă, pe care lăcomia dezamăgită şi şarlatania dată pe faţă o nutresc inevitabil împotriva

celui ce le-a demascat se
va extinde neapărat în întreg ordinul, vor căuta o victimă, pe care o vor găsi, probabil, ba chiar aproape sigur în copilul său nevinovat. Mareşalul m-a privit cu mirare, ca şi cum aş fi vorbit aiurea şi i-aş fi spus poveşti.
Ca să mă exprim fără ocoluri : mareşalul ori n-are prea multă minte, ori voia să-şi ţină cuvîntul dat, spre slava şi preamărirea lui, chiar pe seama copilului său.

„Dar, Fagon, mi-a spus el, ce naiba are a face Julien al meu cu această istorie petrecută în provincie ? Unde vezi tu aici vreo legătură posibilă ? Dealtfel, nu-i nici o pagubă, dacă iezuiţii au să fie cu ochii pe el cu ceva mai multă severitate. Nu l-au răzgîiat ei nici aşa. Să li—1 iau acum pe băiat ? Ar fi ceva lipsit de noblețe. S-ar porni trăncăneala, s-ar căuta motive, poate că s-ar dezgropa povestea cea murdară, iar eu aş apărea ca unul ce şi-a călcat cuvîntul." Mareşalul vedea numai aureola onoarei sale, în loc să se gîndească la copilul lui, pe care, cît a trăit, nu l-a învrednicit niciodată cu o privire mai atentă. Pentru mîndria lui de gentilom l-aş fi ciomăgit cu cirja asta a mea.

Pe urmă lucrurile s-au petrecut aşa cum era inevitabil să se petreacă. Nu într-un mod bătător la ochi, fără bruscheţe şi fără vreo nedreptate propriu-zisă, părinţii profesori l-au lăsat să decadă pe băiatul în care il urau pe fiul unui bărbat ce jignise ordinul. Nu toţi cunoşteau urîta poveste, cei mai buni o cunoşteau cel mai puţin, dar toţi ştiau : mareşalul Boufflers ne-a făcut de rîs şi ne-a lezat, şi toţi îl urau.

O subtilă atmosferă otrăvită, de răzbunare lentă, umplea sălile colegiului. Pentru Julien încetase nu numai orice bunăvoinţă, dar şi orice îndreptăţită consideraţie. Copilul suferea. Zi de zi şi ceas de ceas se simţea umilit, nu prim mustrări zgomotoase, cel mai puţin prin cuvinte grele, care nici nu stau în obiceiul cuviosilor părinţi, ci într-un mod subtil şi impersonal, pur şi simplu prin aceea că nu-i mai dădeau nici un sprijin prietenos în precaritatea inteligenţei lui şi-i refuzau orice milostenie, făcindu-1 să se ruşineze de insuficienţa lui intelectuală, vădită astfel in toată goliciunea ei. Atunci, copilul, îmboldit de o ambiţie

deznădăjduită, a început să-şi prelungească orele de veghe, să-şi scurteze cu înverşu

nare somnul, să-şi tortureze creierul, să-şi distrugă sănătatea — n-aş mai vrea să vorbesc despre toate acestea ; mă cuprinde mînia...

Fagon făcu o pauză şi-şi trase răsuflarea.

Pe rege îl încerca acelaşi sentiment, dar observă calm :

— Mă întreb, Fagon, cît adevăr e în cele ce spui. Mă refer la această conjuraţie mută a unor bărbaţi învăţaţi şi rezonabili împotriva unui copil şi la această ură aprigă a unei întregi societăţi faţă de un om, în fond, nepericulos pentru ei, cum e mareşalul, care, pe deasupra, s-a şi purtat faţă de ei perfect cavalereşte. Ai halucinaţii, Fagon. în povestea aceasta eşti parte şi, probabil, cine ştie, pe lîngă prejudecăţile tale moştenite, mai nutreşti şi vreo duşmănie personală faţă de merituosul ordin.

— Cine ştie ? bîigui Fagon. Pălise, atît cit mai pute[3] el să pălească, iar ochii îi ardeau.

Marchiza fu cuprinsă de spaimă şi atinse pe ascuns braţul protectorului ei, fără ca acesta să simtă mîna ce voia să-l prevină. Doamna de Maintenon ştia că arţăgosul bătrîn, cînd era iritat, îşi ieşea cu totul din fire şi cuteza să rostească vorbe de necrezut, chiar faţă de rege, pe care acesta le trecea cu vederea celui ce-i cunoştea de mulţi ani şi temeinic trupul, dar pe care nu i le-ar fi iertat atît de uşor nimănui altuia.

Fagon tremura. Bîlbîia fraze incoerente, iar cuvintele sale se năpusteau unul peste altul, ca nişte războinici ce se reped la arme.

— Nu credeţi, maiestate, cunoscător al inimilor omeneşti, nu credeţi că părinţii iezuiţi îl urăsc pînă la nimicire pe oricine i-a jignit, cu ştiinţă sau fără să ştie ? Nu credeţi că aceşti părinţi nu cunosc nici adevăr, nici minciună, nici bine, nici rău, ci doar societatea lor ? Fagon izbucni într-un hohot de rîs amar. Nu *vreţi* să credeţi, maiestate !

Spune ţi-mi, rege, cunoscător al realităţii, continuă să se dezlănţuie Fagon, făcînd o digresiune, fiind vorba de verosimilitatea lucrurilor, nu credeţi nici că în convertirea protestanţilor din regatul vostru se foloseşte forţa ?

— întrebarea aceasta, replică regele cu seriozitate, este prima dintre cele trei libertăţi ale tale de astăzi. Răspund la ea. Nu, Fagon. Exceptind extrem de puţine cazuri, iri aceste convertiri nu se foloseşte forţa, fiindcă am interzis-o explicit odată pentru totdeauna şi pentru că ordinele mele sînt respectate. Cunoştinţele nu trebuie constrânse. Religia cea adevărată iese astăzi victorioasă în Franţa datorită puterii ei interioare de convingere, care a dus la convertirea a sute de mii de oameni.

— Prin predicile lui pere Bourdaloue [14]! exclamă ironic Fagon, cu voce stridentă. Apoi tăcu. Ochii săi exprimau groaza inspirată de *aceastã* culme a orbirii, de *acest* zid al prejudecăţii, de această totală nimicire a adevărului. Il contemplă pe rege şi pe soţia lui un răstimp, cu o tăinuită spaimă.

— Sire, continuă el, să nu credeţi că sînt părtinitor şi că în mine vorbeşte sîngele strămoşilor mei protestanţi. Am părăsit o biserică venerabilă. De ce ? Fiindcă, lăsindu-1 deoparte pe Dumnezeu, de care nu mă despart şi care sper să nu mă părăsească in zilele mele bătrîne, eu cred despre religii şi confesiuni exact ceea ce spune acel vers al lui Lucreţiu...

Nici regele, nici doamna de Maintenon nu cunoşteau versul, dar puteau presupune că nu e ceva pios.

— Ştiţi cum a murit tatăl meu, sire ? rosti în şoaptă Fagon. A rămas o taină, dar maiestăţii voastre vreau să i-o destăinui. A fost un om blajin şi s-a hrănit cinstit şi anevoie pe sine, nevasta şi copiii, dintre care eu, cocoşatul, am fost ultimul şi al şaselea, la Auxerre, vînzindu-şi leacurile ; căci Auxerre are un aer sănătos şi o mulţime de farmacii. Locuitorii zeloşi în credinţa lor, care ţineau la tata, ii voiau tot binele şi l-ar fi redat cu dragă inimă bisericii, dar nu cu forţa, căci, cum aţi spus, sire, conştiinţele nu :rebuie constrînse. Aşadar, acei concetăţeni s-au înţeles să ocolească farmacia calvină. Tata şi-a pierdut piinea, iar noi am flămînzit. Părinţii iezuiţi au făcut, ca pretutindeni, tot ce-au putut. Conştiinţa tatei a intrat in conflict cu ea însăşi. A abjurat. [15] Dar pentru că principiile calvine nu

părăsesc atît de uşor un
creier, în care au fost sădite din copilărie, nefericitul a ajuns în curînd să se socotească un Iuda care l-a trădat pe Dumnezeu, s-a dus şi a făcut la fel ca acela.[16]

— Fagon, spuse regele cu demnitate, l-ai ocărit pe bietul pere Tellier pentru lipsa de gust cu care a vorbit despre tatăl său, iar aoum vorbeşti şi tu tot atît de deschis şi oribil despre al tău. Peste întîmplările nenorocite trebuie întins un văl.

— Sire, replică medicul, aveţi dreptate, iar pentru mine, ca şi pentru orice francez, părerea maiestăţii voastre este lege în materie de bună-ouviinţă. Fireşte, în această lume a neadevărului şi în pofida ei, se poate întâmpla să te laşi tîrît de anumite stări sufleteşti şi să smulgi din nebăgare de seamă vălul ce acoperă o faptă cruntă, fie ea cît de dureroasă...

Dar, sire, ce repede am făcut uz de prima dintre libertăţile mele, iar acum inima îmi dă, cu adevărat, ghes să mă folosesc şi de a doua.

Marchiza descifră pe trăsăturile schimbate ale feţei medicului că minia îi trecuse şi în seara aceea şi după o asemenea izbucnire nu mai era de temut o recidivă.

— Sire, spuse medicul aproape pe un ton de conversaţie uşoară, l-aţi cunoscut pe supusul vostru, pictorul animalier Mouton ? Daţi din cap, că nu. îmi iau, aşadar, marea libertate de a vi-1 prezenta pe artistul foarte nepotrivit pentru viaţa de curte, dar care aparţine a- cestei istorisiri, anume de a vi-1 înfăţişa, ce-i drept, nu în natură, cu pălăria lui găurită, cu ciotul de pipă între dinţi — simt în nări duhoarea mahorcii lui — in cămaşă, cu ciorapii căzuţi. Afară de asta, pictorul zace în mor- mînt. Nu vi-s dragi cei din Ţările de Jos, sire, nici petrecerile lor populare de pe pînză, nici propriile lor persoane destrăbălate. Dar să ştiţi, maiestate : aţi avut un pictor, un picardian, care atit prin realismul pensulei lui, cit şi prin dezinvoltura manierelor sale era cu mult mai olandez decît olandezii.

Acest Mouton, sire, a trăit printre noi, pictîndu-şi vacile la păscut şi berbecii înghesuiţi într-un nor de praf, fără să aibă cea mai vagă idee de realizările mari şi sublime aduse de era voastră, sire. I-a cunoscut el pe scriitorii voştri ? Nici pe rfeparte. Pe episcopii şi predi-

catorii voştri ? Nici măcar după nume. Mouton n-a gustat apa de botez. Pe bărbaţii voştri de stat, pe Colbert, pe Lyonne şi pe ceilalţi ? De aceştia, Mouton nu s-a sinchisit niciodată. Pe strategii voştri, Conde cu figura de pasăre, pe Turenne, Luxembourg şi pe nepotul frumoasei Gabrielle[17] ? Numai pe ultimul, căruia i-a umplut la Anet o sală cu vânători de căprioare de o factură incredibil de insolentă. Lui Vendome îi plăcea Mouton, iar acesta îl numea pe duce, protectorul său, în chip elogios, un văcar, dacă-mi e permis să pronunţ cu- vîntul in auzul maiestăţii voastre. A cunoscut Mouton pe soarele epocii noastre ? Ştia el de existenţa voastră, maiestate ? Incredibil de spus : probabil că nici nu v-a cunoscut numele, acel nume care umple lumea şi istoria, chiar dacă, destul de rar, monedele voastre de aur i-au trecut prin mîini. Căci Mouton nu ştia să citească, la fel oa preferatul său, celălalt Mouton.

Acest al doilea Mouton, un căţel alb cu craniul mare şi cu ochi foarte inteligenţi, peste care atirnau nişte laţe negre în smocuri încilcite, a fost probabil — în limitele naturii sale — cel mai dotat dintre cei trei oaspeţi ai mei; spun aşa, fiindcă Julien Boufflers, despre care povestesc, Mouton omul şi Mouton cîinele se întîlneau la mine, petrecînd împreună, mulţumiţi, ore întregi.

După cum ştiţi, sire, părinţii iezuiţi dau cu multă generozitate vacanţe, fiindcă elevii lor, care aparţin păturilor distinse, chiar celor mai înalte, sint c?ruţi, fireşte nu toţi, acasă sau în alte părţi pentru vîntători, comedii sau alte distracţii. Aşa îl luam şi eu pe Julien, care, din principiu, era rareori cerut acasă de tatăl său, mareşalul, şi-l duceam in grădina voastră botanică, unde Mouton, care se simţea ca la el acasă intre plante şi animale, mâ vizita din cind în cînd, schiţa pe hîrtie din cîteva trăsături energice de cretă vreo bufniţă savantă sau o maimuţă poznaşă şi, dacă nu-1 părăseau sirguinţa şi buna dispoziţie, îmi popula o cameră tăcută cu caii săi speriaţi sau cu vaci care se adapă. îi dăduse lui Mouton cheia unei mansarde şi aceea a celei mai apropiate portiţe din zid, ca să-i ofer vagabondului un adăpost, unde să-şi ţină şevaletele şi mapele. Astfel, Mouton apărea la mine şi dispărea după plac.

Odată, în una din acele reci şi înviorătoare zile ploioase de vară, zile de spor domol sau rapid pentru natură şi spirit, şedeam în biblioteca mea şi priveam pe fereastra înaltă peste un in-folio deschis şi peste ochelarii mei spre mansarda clădirii anexe, cuibul lui Moutan. Acolo am văzut un cap blond de băiat, cu obrajii traşi, aplecat spre un şevalet, într-o atitudine de fericită încordare. în spate se balansa tidva necioplită a lui Mouton, iar o mînă păroasă conducea mîna subţire a băiatului. Fără îndoială, se ţinea o oră de pictură. Mouton căţelul şedea alături pe un scaun înalt cu pernă roşie, într-o atitudine isteaţă, de consimţire, ca şi cum ar fi încuviinţat pe deplin această binevenită distracţie. Am pus un semn la carte şi am trecut dincolo.

Cu cizmele mele de pîslă, n-am fost auzit de cei ce pictau cu voioşie şi doar Mouton căţelul m-a simţit, dar s-a mărginit să mă salute dînd repede din coadă, fără a părăsi perna. M-am lăsat fără zgomot într-un fotoliu, ca să asist la cea mai stranie convorbire ce s-a purtat vreodată în grădina voastră botanică, sire. La început însă am privit din colţul meu tabloul aflat pe şevalet, inspirînd mirosul răspândit de vopselele de ulei mînuite cu dezinvoltură şi generozitate. Ce reprezenta tabloul ? Nimica toată : o atmosferă de amurg, un rîu tăcut, în care se oglindeau cîţiva norişori, roşii, destrămaţi şi arcada acoperită cu muşchi a unui pod. în rîu stăteau două vaci, una adăpîndu-se, cealaltă, căreia îi picura încă apă din colţul botului, privind visătoare. Fireşte, ceea ce era mai bine realizat în tablou se datora lui Mouton. Dar şi băiatul poseda o anumită dexteritate în mînuirea penelului, care nu putea fi decît rezultatul unor ore de pictură luate fără ştirea mea cu Mouton. Indiferent cît de mult sau de puţin învăţase, însăşi iluzia unui succes, participarea la o activitate genială, la o geneză fără trudă şi fericită, la o mişcare îndrăzneaţă, după bunul plac, a mîinii creatoare, de care cu siguranţă că băiatul lipsit de fantezie nu-şi făcuse mai înainte nici o idee şi pe care o privea cu uimire ca pe o minune, toate acestea îl făceau pe Julien, după atitea pagube aduse demnităţii sale, să se simtă foarte fericit. Sîngele cel mai cald îi înroşea obrajii căşti şi zelul îi

înaripa mina, încît nimic nu putea fi mai frumos şi eu însumi simţeam o vie bucurie părintească.

între timp, Mouton îi explica băiatului formele ample şi mişcările greoaie ale unei vaci în mers, încheind cu observaţia că nimic nu e mai presus de făptura unei vite. Aceasta e culmea creaţiei. Ca să fie mai precis, el spunea „a naturii", nu a creaţiei, căci în privinţa celei din urmă nu-i cunoştea nici numele, nici sensul, deoarece crescuse la voia întîmplării şi fără catehism.

Puţină fericire era suficientă pentru a scoate la iveală, ca pe un izvor ce ţîşneşte, voioşia înnăscută a băiatului. Găsind comic respectul lui Mouton faţă de vitele cornute, Julien a povestit cu nevinovăţie : „Pere Amiel ne-a spus azi-dimineaţă că vechii egipteni adorau taurul ca pe o divinitate. Asta mi se pare ceva hazliu !“

„Pe naiba, a replicat pictorul cu patimă, bine făceau ! Deştepţi oameni, văcarii! Nu-i aşa, Mouton ? Cum ? Te-ntreb, Julien, nu-i un cap de taur, cu puterea şi mărimea lui ameninţătoare, mai divin — ca să folosesc cuvîntul ăsta netot — decît un triunghi sau un porumbel sau chiar un banal chip de om ? Nu-i aşa, Mouton ? Doar simţi şi tu însuţi asta, nu, Julien ? Cînd spun : un chip searbăd de om, nu vreau să mă leg de nasul profesorului tău, pere Amiel. Pentru el, toată cinstea !“ Din- tr-o trăsătură îndrăzneaţă de penel, dealtfel fără nici o intenţie batjocoritoare, Mouton a şi schiţat pe lemnul de brad al şevaletului un nas, dar ce nas monstruos, de-o mărime fabuloasă şi de un comic irezistibil.

„Se vede, a continuat el pe un ton foarte serios, că natura nu stă pe loc. O îneîntă să dea la iveală din cînd în cînd cîte ceva nou. Numai că acum e prea tîrziu pentru aşa ceva : baba şi-a pierdut ardoarea."

„Pere Amiel, a opinat cu sfială băiatul, n-are să-i mulţumească naturii pentru nasul său, fiindcă-1 face caraghios şi din cauza lui are multe de îndurat de la colegii mei.“

„Aştia, i-a răspuns Mouton cu emfază, sînt băieţi cărora le lipseşte simţul pentru sublim. Dar, în treacăt fie spus, cum se face, Julien, că acum de curind, cînd

te-am vizitat la şcoală, ca să-ţi aduc modelele, te-am găsit înconjurat numai de broscoi ? Treisprezece sau paisprezece puşti! E una ca asta pe potriva ta, căruia ţi-au dat tu- leiele şi ai o drăguţă ?“

Acest atac brusc a adus pe chipul băiatului expresia a două sentimente opuse : o fericire de o profundă pudoare şi o amărăciune teribilă, care a biruit. „Am rămas in urmă", a şoptit el, cu un involuntar dublu sens.

„Prostii ! s-a răstit Mouton. în ce-ai rămas în urmă ? Nu te-ai dezvoltat tu atît cit trebuie pentru anii tăi şi nu eşti tu un om zvelt şi frumos ? Că nu-ţi plac ştiinţele, dovedeşte că ai o minte sănătoasă. Pe cinstea mea ! Dacă la vremea cînd mi-a dat barba sau măcar tuleiele, aş fi fost pus intre băieţaşi, eu aş fi şters-o numaidecît.“

„Dar Mouton, i-a răspuns băiatul, mareşalul, tatăl meu, mi-a cerut să mai stau încă un an printre cei mici. M-a rugat să-i fac plăcerea asta.“ A spus-o cu o expresie delicată de supunere şi dragoste respectuoasă, care m-a mişcat, dar totodată m-a cuprins minia împotriva mareşalului care abuza de veneraţia copilului şi, în plus, m-am simţit extrem de mîh'nit că Julien, care tăcea cu îndărătnicie în faţa mea şi a oricui, arăta încredere lui Mouton şi-şi deschidea sufletul în faţa unuia care nu era decît pe jumătate om. N-am avut dreptate. Oare noi, maturii, nu ne povestim necazurile cele mai mari unui animal devotat care ne pune labele pe genunchi, şi nu este oare un imbold înţelept al celor dezavantajaţi de natură să caute societatea unora ce le sînt inferiori mai curînd decît a unora de-o seamă, printre care se simt menajaţi şi compătimiţi ?

„Ştii ce, a continuat Mouton după o pauză, iar celălalt Mouton a ciulit urechile, încă de pe acum iţi desenezi nu rău vitele şi zilnic mai înveţi cîte ceva. Te iau cu mine în sud, ca ucenicul meu. Am acolo o comandă la castelul Grignan. Asta — cum o cheamă ? muierea aia grasă şi veselă ? A, da : de Sevigne — mă trimite acolo la ginere-su, guvernatorul.[18] Mergi cu mine şi te hrăneşti numai cu măsline, eşti liber ca pasărea care zboară şi ciuguleşte pe unde vrea, iţi trăieşti viaţa fără să te apese sau să-ţi prescrie cineva ceva şi-l laşi pe

mareşal să fie mareşal. O dai încolo şi pe drăguţa ta albastră, fata aia
distinsă şi rece. Crezi tu, ştrengarule, că nu te-am văzut alaltăieri chiar, cind bătrînul vraci a fost la Versailles, stînd în faţa maimuţelor, cu baborniţa şi cu păpuşa aia mare albastră ? Pentru ea o să se găsească un înlocuitor brunet, ars de soare.[M]

Aceste cuvinte din urmă, care au sunat de fapt încă ceva mai cinic, m-au înfuriat, deşi, aşa cum îl ştiam, nu-i puteau dăuna băiatului. Am tuşit tare, iar Julien s-a ridicat să mă salute în felul său respectuos, in vreme ce Mouton, fără să lase să se vadă că ar fi stingherit, s-a mulţumit să mormăie în barbă : „Asta !“ Mouton era total lipsit de recunoştinţă.

In vreme ce pictorul a continuat să zugrăvească plin de veselie, l-am luat pe băiat în grădină şi l-am întrebat dacă omul acesta cinic l-a vizitat într-adevăr la colegiu, ceea ce din motive uşor de înţeles mumi era pe plac. Julien a răspuns afirmativ. I-a fost cam greu, mi-a spus el sincer, să răspundă în curte, printre colegi, strîn- gerii de mimă a lui Mouton, căruia coatele goale ii ieşeau din găurile mînecilor, iar degetele de la picioare i se vedeau din ghete, „dar, a adăugat, am făcut-o şi l-am însoţit pe stradă, fiindcă îi sînt dator că mă învaţă şi-mi oferă ore amuzante şi chiar ţin foarte mult la el, cu toate că nu-mi place murdăria lui.“

Aşa a vorbit băiatul, fără a da prea mare importanţă lucrurilor, aducîndu-mi aminte de o scenă pe care am observat-o privind spre locul de joacă prin arcadele de sus ale colegiului, unde fusesem chemat la un elev bolnav, o scenă pe care nu mi^am putut-o scoate din minte multă vreme. Jos se desfăşura lecţia de duel, iar maestrul de scrimă, un sergent bătrîn, plin de cicatrice, care a slujit mulţi ani sub ordinele mareşalului, îl trata pe fiu-1 comandantului său, care şezuse pînă cu puţin înainte pe o bancă de şcoală printre copii, cu un respect aproape slugarnic, de parcă ar fi aşteptat ordine, el care trebuia sâ le dea.

Julien duela excelent, aş zice : duela nobil. în lungile ore cînd îşi învăţa pe de rost lecţiile, băiatul obişnuia să-şi răsucească mecanic încheietura

mîinii, astfel că aceasta îi devenise neobişnuit de flexibilă. în plus, avea
o privire ageră şi un asalt sigur. Astfel, cum am spus, devenise un spadasin perfect, după cum era şi un călăreţ bun şi priceput. Ar fi fost de dorit ca băiatul umilit pretutindeni să-i facă să simtă această superioritate a sa pe colegi, ca să le cîştige respectul. Dar nu, el refuza s-o facă. Pe cei indemînatici şi pe cei nemdemînatici îi trata cu aceeaşi curtoazie, atunci cind se afla cu floreta în mînă in faţa lor, fără ca vreodată să se angajeze într-o întrecere aprinsă cu cei dintîi, sau să facă haz pe seama celorlalţi, de care uneori se şi lăsa cu generozitate atins, spre marea lor încurajare. In felul acesta, băiatul stabilea pe terenul de scrimă, cu fineţe şi discreţie, acea egalitate de care el însuşi era lipsit într-un mod dureros în orele de studiu, şi se bucura printre camarazii săi, ce-i drept, nu de un respect cucerit cu pumnul, ci de o stimă, unită cu sfială, faţă de inexplicabila lui bunătate, care, pentru nişte tineri ce nu cunosc compasiunea sinceră, se contopea fireşte cu restul lipsei lui de talent. Defavoarea norocului, care învenineză atît de multe suflete, pe al lui îl forma şi-l înnobila.

Plimbîndu-mă cu Julien prin grădina voastră, sire, am ajuns la cuştile în care sînt ţinute înapoia gratiilor de fier animalele voastre. Tocmai se adusese acolo un lup care. cu ochi scînteietori şi mers pieziş şi grăbit, îşi măsura de la un capăt la altul cuşca. I l-am arătat băiatului, dar acesta, după ce a aruncat o privire fugară fiarei neliniştite, şi-a întors privirea, uşor înfiorat. Craniul plat, ochii vicleni, botul dezgustător, colţii rînjiţi ca răutate aveau într-adevăr darul de-a te înspăimînta. Dar la băiatul ce luase parte la vînători frica era totuşi ceva neobişnuit. „Ei, Julien, ce-i' cu tine?" am zîmbit eu, iar el mi-a răspuns stingherit : „Animalul acesta îmi aduce aminte de cineva...", dar n-a mai continuat, fiindcă todmai atunci am zărit la mică distanţă o distinsă pereche feminină care ne-a atras atenţia : o bătrînă îndesată şi o fată, cea dintîi fiind contesa Mimeure — v§ amintiţi de ea, sire, deşi evită curtea de cîteva decenii, nu din neglijenţă, căci vă poartă un

respect nemărginit, ci fiindcă, după cum spune, nu vrea să jignească simţul vostru pentru frumuseţe cu zbîrciturile ei. Urîtă şi spirituală şi mergînd sprijinită de o cirjă ca şi mine, o fiinţă originală şi cumsecade, a fost pentru mine o apariţie plăcută.

— Bună ziua, Fagon ! mi-a strigat în întîmpinare. Privesc buruienile tale şi vin să te rog să-mi dai cîteva tufe de revent pentru grădina mea de la Neully; ştii că sînt şi eu o bucăţică de doftoriţă ! — contesa mi-a luat braţul. Iar voi, tinerilor, salutaţi-vă ! Se prefac de parcă nu s-ar fi văzut niciodată !“

Julien, sfiosul, a salutat-o pe fată, care i-a oferit vîrful degetelor, fără să pară prea stingherit, ceea ce m-a mirat şi m-a bucurat. „Mirabelle Miramion — mi-a recomandat-o contesa, un nume splendid, nu-i aşa, Fagon ?“ Am privit-o pe frumoasa copilă şi mi-a revenit îndată în minte „drăguţa albastră", cu care Mouton îl tachinase pe băiat. Intr-adevăr, fata avea ochi mari albaştri, rugători, o culoare rece, transparentă şi o statură abia împlinită, care nu destăinuia deocamdată altceva decît un suflet gingaş.

Cum contesa m-a prezentat ca medicul personal al regelui, fata a început în felul următor, cu o voce copilărească, limpede ca un sunet de clopoţel, care-ţi merge Ia inimă. „Cel dintîi dintre doctori şi cercetători ai naturii, mă înclin înaintea voastră, în această grădină vestită în toată lumea, pe care v-a edificat-o bunăvoinţa celui mai puternic monarh ce-a dat numele său acestui secol, în capitala lui cu mulţi locuitori şi atît de admirabilă." Am fost atît de uluit de această retorică prolixă şi demodată într-o guriţă primăvăratecă, încît am lăsat cuvîntul bătrînei, care a început s-o dojenească pe fată pe un ton de blajină supărare : „Las-o-ncolo, drăguţo. Fagon te iartă de resf. In cele trei săptămini de cînd te am la mine, te-am rugat de atitea ori ca între prieteni
— căci Fagon e un prieten şi nu un zelfemist — să renunţi la acest afurisit fel afectat de vorbire provincială ! Nu se vorbeşte aşa. Omul acest? nu e cel dintîi dintre medici, ci pur şi simplu domnul Fagon. Grădina botanică nu-i altceva decît grădina botanică, sau grădina de plante, sau grădina regală. Parisul este

Parisul şi nu capitala, iar regele se mulţumeşte să fie regele. Ţine minte asta."

Gura fetei s-a deschis intr-un zvicnet dureros, şi o mică lacrimă s-a prelins pe obrazul înfloritor.

în clipa aceea, spre mirarea mea, Julien, foarte tulburat, a contrazis-o pe bătrînă. „Vă rog să mă iertaţi, contesă ! a protestat el îndrăzneţ şi vehement. Retorica este ceva necesar, indispensabil şi greu de învăţat. O admir pe domnişoara pentru felul distins de a vorbi, iar pere Amiel, dacă ar auzi-o..."

„Pere Amiel ! — contesa a izbucnit intr-un hohot nebun de rîs, mai, mai să se tăvălească pe jos — pere Amiel are un nas ! Dar ce nas ! Un nas mondial! închipuieşte-ţi, Fagon, un nas care-1 dă de ruşine pe cel al abatelui Genest! Ce-am căutat la colegiu ? M-am dus să^mi iau nepotul — doar ştii, Fagon, că am pe cap copiii a două surori răposate — pe nepotul meu, Guntram — bietul, bietul băiat ! — şi, pînă să se întoarcă pere Tellier, prefectul de studii, am putut cunoaşte retorica lui pere Amiel. O Dumnezeule, Dumnezeule ! Contesa se ţinea cu amîndouă mîinile de pîntecele ce i se zguduia. Am pătimit eruorm, înghiţindu-mi rîsul! Mai întîi despre muierea romană sinucigaşă. Părintele şi-a dat o lovitură de pumnal cu linia. Apoi şi-a schimonosit duloe gura şi a şoptit : «Paete, nu doare !»-[19] Dar ce putea să însemne asta faţă de Cleopatra muribundă, muşcată de viperă ! Pere Amiel şi-a pus linia sub sfîrcul sting, privind cu ochii stinşi. Păcat că n-ai văzut asta, Fagon !... Tii ! — a ţipat ea deodată, încît mi-a îngheţat sîngele în vine — uite-1 aici şi pe pere Tellier ! — şi a arătat spre lupul de care nu ne îndepărtasem nici douăzeci de paşi. Cu adevărat, pere Tellier în carne şi oase ! Să ne îndepărtăm, Fagon, de acest animal greţos şi să mergem printre plantele tale înmiresmate ! Dă-mi braţul, Julien !"

„îmi permiteţi, doamnă contesă, de ce l-aţi numit bietul băiat pe Guntram, pe el care se află acum în serviciul crinului, dacă nu cymva are chiar onoarea să poarte el însuşi steagul regelui ?"

„Ah, ah ! a gemut contesa, cu expresia feţei brusc schimbată, iar lacrimilor de rîs le-au urmat cele de aceeaşi culoare ale durerii, de ce l-am numit pe Guntram bietul băiat? Fiindcă nu mai există, Julien, s-a dus

! De-aceea am şi venit în grădină, unde bănuiam că eşti, să-ţi spun că Guntram a căzut, glndeşte-te, în chiar ziua cînd a sosit la armată. I s-a încredinţat îndată o misiune şi a comandat o patrulă cu atîta nebunească îndrăzneală şi fără nici un folos, încit a fost făcut bucăţi de o ghiulea, întocmai ca mareşalul Turenne. închipu- ieşte-ţi, Fagon: băiatul nu împlinise nici şaisprezece ani, dar încă din colegiu, unde învăţa repede şi bine, visa şi treaz şi-n somn să poarte muscheta. Pe deasupra, mai era şi miop, fă-ţi idee, Fagon ! Atît de miop, incit la douăzeci de paşi in faţa lui totul pierea în ceaţă. Fireşte, şi eu şi toţi cei rezonabili l-am îndemnat să renunţe la spadă — dar n-a fost de nici un folos, căci era nemaipomenit de încăpăţînat. M-am ciorovăit ca o mamă cu băiatul, dar într-o zi a şters-o şi s-a dus la tatăl său, Julien, care tocmai se suia în cupeu, ca să preia comanda în Ţările de Jos. Mareşalul, după cum mi-a scris el însuşi, l-a întrebat dacă se află sub autoritatea unui tată, iar cînd tînărul a negat, mareşalul i-a îngăduit să se alăture călare alaiului său pornit la drum. Acum, îndrăzneţul băiat putrezeşte acolo — contesa arătă spre nord — într-un cătun belgian. Dar micile părţi de moştenire ale celor cinci surori ale lui s-au mai îmbunătăţit puţin".

Am citit pe chipul lui Julien ce adînc şi felurit l-a mişcat moartea tovarăşului său de joacă. Pe acela, mareşalul îl luase în război, iar pe propriul său copil îl lasă să şadă pe o dezgustătoare bancă de şcoală. Dar băiatul credea atît de orbeşte în dreptatea tatălui său, chiar dacă n-o înţelegea, încît norul a alunecat repede peste fruntea tînără şi a lăsat locul unei limpezi expresii de bucurie.

„Rîzi, Julien ?" a întrebat îngrozită bătrîna.

„Mă gîndesc, a răspuns acesta încet, ca şi cînd ar fi savurat fiecare cuvînt pe limbă, că moartea pentru rege este în toate cazurile o fericire."

Această maximă cavalerească dar nu optimistă, şi tonul nefiresc de fericit, cu care a rostit-o băiatul, a în- tristat-o pe buna contesă. Un oftat pe jumătate înghiţit mi-a dovedit că înţelegea suferinţa băiatului şi cît de anevoios îi era acestuia să trăiască. „însoţeşte-o pe Mi-

rabeUa, Julien, a spus ea, şi luaţi-o înainte, încolo spre palmieri, nu prea aproape, fiindcă am de vorbit cu Fagon, nu prea departe, ca să vă pot supraveghea."

.,Ce suplu păşesc! mi-a şoptit bătrina în spatele celor ce se îndepărtau. Adam şi Eva ! Nu rîde, Fagon ! Deşi fata e pudrată şi poartă crinolină, ei se preumblă prin paradis şi-apoi sînt şi inocenţi, deoarece asupra lor stăruie o tinereţe plină de suferinţă şi le îngăduie să simtă dragostea curată, fără imboldul anilor lor. Nu mă supără, ceea ce altminteri îmi displace, că fata are cîţiva ani şi ţoii în plus — contesa exagera — faţă de tînăr. Uite-i cum se potrivesc!

E o poveste hazlie cu fata asta, Fagon, şi am văzut ce consternat ai fost cînd frumoasa copilă ţi s-a adresat cu atîta lipsă de gust. Şi totuşi apucătura asta urîtă e la ea ceva foarte firesc. Sora mea, vicontesa, Dumnezeu s-o ierte, a fost o preţioasă, care a venit pe lume cu o jumătate de secol mai tîrziu, şi a crescut-o pe fată la Dijon, unde soţul ei prezida parlamentul, iar ea o grădină poetică, cu perifrazele şi locuţiunile răposatei domnişoare de Scudery. Aşa a reuşit să pervertească total gustul bietei copile ascultătoare. Pariez — şi contesa arătă cu cirja spre cei doi, care, judecind după siluetele lor aplecate una spre alta cu gingăşie, dar şi cu bunăcuviinţă, se bucurau de o clipă fericită — că fata pălăvrăgeşte acum fără emfază cu băiatul, fiindcă e un suflet simplu şi o fire candidă. Aerul pe care-1 expiră e mai pur decît cel pe care-1 inspiră. Dar dacă mîine va merge cu mine în societate şi se va nimeri să şadă. lîngă vreun grangur, un episcop sau duce, va fi cuprinsă de o frică de moarte că va trece drept o fiinţă' neroadă sau de nimic şi * pur şi simplu de teamă, îşi va drapa adevărata fire cu peticul unei fraze pestriţe. In felul ăsta, fata, încîntătoarp între noi, care vorbim limpede şi concis, devine exact ceea ce vrea să evite, o^ figură ridicolă. E o mare nenorocire şi voi avea de trudit pînă cînd s-o aduc pe calea cea bună ! Iar Julien, prostănacul, îi mai şi dă apă la moară !“

„Uf !“ — a gifîit în cele din urmă contesa, pe care mersul sprijinit în cîrjă o obosise, şi s-a lăsat greu pe banca de piatră din rondul plantat cu tufe de mirt şi lauri, unde se află bustul vostru, sire.

„Şi-acum, a reluat ea, să vorbim despre băiat, pe care trebuie să mi-1 eliberezi fără întîrziere din banca de şcolar. A fost revoltător, ţi-o spun, revoltător, Fagon, să-l văd şezind între copii. Mareşalul, pendantul ăsta îngrozitor, l-ar lăsa să mucegăiască la iezuiţi! Numai ca să-şi termine clasele ! La iezuiţi, Fagon ! L-am tatonat pe pere Amiel, după ce l-am flatat pentru mimica lui. E un măgar sadea, dar are suflet. L-a deplîns pe Julien, spunindu-mi ca^n treacăt, cu foarte multă prudenţă, totuşi destul de limpede : băiatul nu se află în mîini bune la iezuiţi. Aceştia sint oamenii cei mai buni din lume, dar ceva cam sensibili, şi nu trebuie iritaţi. Mareşalul i-a călcat pe bătătură, iar noul prefect de studii nu îngăduie să se ia în glumă onoarea ordinului şi-l face pe copil să simtă vina tatălui. Pe urmă, pere Amiel s-a speriat de sinceritatea lui, s-a uitat in jurul său şi a dus degetul la gură.

I-am luat cu mine pe băieţi : pe Guntram, pe Julien al vostru, care avea cu el nu ştiu ce secret, şi încă un al treilea prieten, pe Victor Argenson, pe acesta pentru propria-mi desfătare, fiindcă e un poznaş plin de haz.

In seara aceea, Victor s-a întrecut cu gluma. El şi Guntram au chinuit-o cumplit pe Mirabelle, pe care eu o certasem încă de la prînz pentru o frază teribil de lungă. «Frumos exprimat, domnişoară Mirobolante — o batjocoreau ei — dar încă nu suficient de frumos ! încă o notă mai sus !>» şi aşa mai departe. Julien o apăra pe faţă cît putea de bine, dar nu făcea decît să sporească hohotele de rîs. Deodată, fata năpăstuită a început să verse şiroaie de lacrimi, aşa că i-am alungat pe ştrengari în sala cea mare, unde am început cu ei un joc cu mingea. După un timp, căutîndu-i pe Julien şi Mirabelle, i-am găsit în grădină, unde şedeau pe o bancă într-un colţ liniştit : Amor şi Psyche. Cînd i-am surprins, au roşit, dar nu cine ştie ce.

Ia notă, Fagon, Julien este acum copilul meu adoptiv, iar dacă nu-1 eliberezi de la iezuiţi şi nu-i faci o viaţă suportabilă, pe cinstea mea! mă duc săltînd cu cîrja asta a mea Li Yersailles şi, in ciuda zbîrciturilor mele, îi expun toată situaţia celui de-aici !“ — şi contesa a arătat spre bustul maiestăţii voastre încununat cu lauri.

Bătrîna a mai pălăvrăgit despre o sută de lucruri, în

vreme ce eu mă hotărâm ca, îndată ce-şi va lua rămas bun, să stau serios de vorbă cu Julien.

Apoi au reapărut băiatul şi fata, iradiind o strălucire calmă. Contesa a fost anunţată că i-a sosit trăsura, iar Julien le-a însoţit pe doamne pînă la poartă, în vreme ce eu m-am îndreptat spre banca mea preferată din faţa oranjeriei. Mă desfătam acolo, respirînd parfumul delicat. Mouton. pufăind din mahorca lui puturoasă, a trecut pe lîngă mine agale, cu mîinile în buzunare, fără să mâ salute. Obişnuia să-şi încheie serile, în afara grădinii, într-o circiumă. Mouton căţelul, dimpotrivă, m-a salutat, dînd repede din coadă. Sînt sigur că isteţul animal ghicea că aş fi fost bucuros să-l scap pe stăpînul lui de la pierzanie, fiindcă Mouton omul se îmbăta cu rachiu, ceea ce am uitat, sau m-am jenat să-i spun maiestăţii voastre.

Băiatul s-a întors înduioşat şi fericit. „Arată-mi ce-ai desenat şi-ai pictat, i-am spus. Totul trebuie să fie în odaia lui Mouton.“ Mi-a făcut pe plac şi a adus o mapă plină. Am privit foaie cu foaie. Ciudată privelişte, acest amestec a două mîini inegale : Trăsăturile insolente ale lui Mouton imitate stîngaci de mîna modestă a băiatului şi — uşor înnobilate ! Am ţinut multă vreme in mînă o coală albastră, pe care Julien reprodusese incredibil de îngrijit cîteva albine în diverse poziţii de zbor, desenate de Mouton cu ajutorul lupei. Era vădit că băiatul îndrăgise înfăţişarea gîzelor. Cine să-mi fi spus atunci că desenarea unei albinuţe îl va ucide pe băiat !

La urmă de tot, în mapă, se mai găsea un petic inform pe care Mouton mîzgălise ceva ce i-a trezit curiozitatea. „Aceasta nu-i de mine, mi-a spus Julien, el a adăugat-o.“ Am studiat foaia, care conţinea parodia ciudată a unei scene din Ovidiu : aceea, în care Pentheus, fugărit de Menade, aleargă, iar Bachus, îngrozitorul zeu, ca să-l piardă pe fugar, face să crească în faţa lui un munte înalt, abrupt. [21] Probabil că Mouton îl auzise pe băiat, care-şi făcea uneori temele în odaia de pictura.
traducind cu destulă trudă versurile lui Ovidiu şi-şi extrăsese din acestea materialul. Cel ce alerga era un tînăr, Julien însuşi, de neconfundat, avînd întru totul formele corpului său, pe care ochiul de pictor al lui

Mouton le cunoştea lesne, mai bine decît băiatul, iar acel tînăr ţinea capul întors, exprimînd o groază de moarte, spre cîteva fantasme care-1 urmăreau. Nu erau bacante, ci femei fără vîrstă, reprezentări întruchipate, spaime, gînduri chinuitoare — unul dintre monştrii aceştia purta pe capul tuns o pălărie înaltă de iezuit, iar în mină un in-folio — apoi un perete de stîncă, golaş, de neescaladat, care părea că tot creşte înaintea ochilor, ca un destin sumbru !

L-am privit pe băiat. Acesta contempla foaia fără aversiune, fără să aibă idee de ce putea să semnifice. Poate că nici lui Mouton nu-i fusese clar oe prevestire rea imaginase pe hîrtie în geniala lui fantezie confuză. Mai înainte de a pune totul în mapă, am vîrît fără să vreau foaia în mijlocul vrafului de hîrtii, ca s-o ascund.

„Julien, am început apoi pe un ton prietenos, regret că l-ai preferat pe Mouton, făcînd din el confidentul tău, în vreme ce faţă de bunăvoinţa mea, pe care o cunoşti, te-ai ferecat într-o tăcere de neînţeles. Te temi oare să-mi mărturiseşti nefericirea ta, fiindcă eu sînt în stare s-o delimitez clar şi s-o apreciez cum se cuvine, şi preferi să te consumi, clocind gînduri deznădăjduite ? Asta nu-i o dovadă de curaj.“

Julien şi-a încruntat dureros sprîncenele. Dar pe chipul său a mai sclipit încă o rază din ferecirea trăită în ziua aceea. „Domnule Fagon, a spus el cu o jumătate de zîmbet, de fapt mi-am povestit necazul doar *căţelului* Mouton.“ Aceste vorbe cuminţi, de care nu l-aş fi crezut in stare, m-au surprins. Băiatul a interpretat greşit expresia feţei mele. A crezut că a spus ceva nepotrivit. *lntrebaţi-mă, domnule Fagon, mi s-a adresat el, am să vă răspund adevărul."

„Duci o viaţă grea ?“

„Da, domnule Fagon.“

„Eşti considerat un mărginit şi chiar şi eşti, dar probabil altfel decît crede lumea." Cuvîntul cel dur fusese rostit.

Băiatul şi-a lăsat capul blond în palme şi a început să plîngă în tăcere, ceea ce am observat abia cînd i-am văzut lacrimile prelingîndu-i-se printre degete. Gheaţa fusese spartă.

„Am să vă povestesc necazurile mele, domnule Fagon" a spus el printre sughiţuri, ridicînd faţa.

„Fă-o, copilul meu, şi fii sigur că acum, cînd sîntem prieteni, am să te apăr ca pe mine însumi. Nimeni n-are să-ţi mai facă în viitor vreun rău, nici tu, nici altcineva ! Ai să te bucuri din nou de aer şi de soare şi ai să-ţi începi ziua de muncă fără teamă."

Băiatul a crezut în mine şi m-a privit cu ochi plini de speranţă. Apoi a început să-şi povestească suferinţa, pe jumătate, ca şi cum aceasta ar fi şi aparţinut trecutului.

„Am trăit o zi rea, iar celelalte n-au fost mult mai bune. Era o zi de toamnă, cînd am plecat cu Guntram la unchiul lui, cavalerul, la Compiegne. Voiam să facem acolo exerciţii de tir, o nouă plăcere pentru amindoi şi o încercare pentru ochii noştri.

Am călătorit cu o trăsurică uşoară cu doi cai, iar pe drum Guntram mi-a vorbit, într-un nor de praf, despre viitorul lui. Acesta nu putea fi decît acela al unui militar. Pentru vreun altul n-avea nici un chef. Cavalerul ne-a primit cu multă vorbărie, dar Guntram, îmboldit de neastîmpăr, nu s-a liniştit decît cînd ne-am aflat la distanţa dorită în faţa ţintei. N-a nimerit cu nici un foc. Fiindcă e nemaipomenit de miop. Îşi muşca buzele şi era inspăimîntător de iritat. Din pricina asta şi mîna îi devenise nesigură, în vreme ce eu nimeream mereu, fiindcă eu vedeam şi ocheam. Cavalerul a fost chemat de-acolo, iar Guntram l-a trimis pe slujitor după vin. A golit cîteva pahare, iar mîna a început să-i tremure. Cu ochii în lacrimi şi faţa schimonosită, şi-a azvirlit pistoalele în iarbă, apoi le-a ridicat din nou şi s-a pierdut împreună cu mine în desişul parcului.

Intr-un luminiş a ridicat unul dintre pistoale şi mi l-a oferit mie pe celălalt. «Am să pun capăt la toate ! a strigat el cu deznădejde. Sînt orb, iar orbii nu-s apţi să meargă la război, şi dacă nu sînt apt să lupt, atunci nu vreau să trăiesc ! Tu ai să mă însoţeşti! Nici tu nu eşti apt să trăieşti, deşi ocheşti într-un fel de invidiat, fiindcă eşti cel mai mare prost, batjocura lumii!~ -«Şi, Dumnezeu ?«. l-am întrebat. «Straşnic Dumnezeu, a rîs el batjocoritor, arătînd cu pumnul spre cer, care mi-a dat mie plăcerea de a lupta în război şi orbirea, iar ţie un trup fără spirit ! * Ne-am luat la trîntă, l-am dezarmat şi el s-a pierdut între tufişuri.

Din acea zi am fost nefericit, fiindcă Guntram spu-

sese deschis ceea ce eu ştiam, dar îmi ascundeam mie însumi, atît cît puteam. Auzeam mereu cuvîntul prost şoptit în urma mea, pe stradă, ca şi la şcoală, ciuleam urechile ca să aud îngrozitorul cuvînt. Poate că şi colegii mei, de care altminteri n-am de ce să mă plîng, mă numesc pe scurt aşa, atunci cînd cred că nu-i pot auzi. Pînă şi femeia care vinde pîinişoare în faţa colegiului, Lisette, cu schimonoselile ei viclene, caută să mă înşele, adesea cu multă grosolănie, şi crede că-i e îngăduit s-o facă, fiindcă aude că sint numit un prost. Şi totuşi, pe zidul colegiului e aninat Mîntuitorul, care a venit pe lume ca să facă dreptate împotriva tuturor şi să propovăduiască mila faţă de cei slabi."

Băiatul a tăcut, părînd că reflectează. Apoi a continuat : „Nu vreau să par mai bun decît sînt, domnule Fagon. Am şi eu orele mele rele. In nici un joc nu m-aş arăta părtinitor, dar cum poate Dumnezeu, în întrecerea aceasta de pe pămînt, să atîrne de un om greutăţi de plumb şi-apoi să-i strige : Colo-i ţinta, aleargă împreună cu ceilalţi! Deseori, domnule Fagon, mi-am împreunat mîinile înainte de-a adormi şi l-am implora* fierbinte pe Dumnezeu să facă aşa ca tot ceea ce tocmai am învăţat cu anevoinţă să sporească şi să se întărească in capul meu în timpul somnului, lucru pe care altora li-1 îngăduie natura însăşi. Apoi mă sculam şi-mi dădeam seama că uitasem totul, iar soarele mă umplea de groază.

Poate că, a şoptit el cu sfială, sint nedrept faţă de Dumnezeu. Bun cum e, ar vrea să mă ajute, dar nu întotdeauna are puterea s-o facă. N-ar fi cu putinţă aşa ceva, domnule Fagon ? Cînd a fost pe urmă mult prea rău, mi s-a arătat măicuţa in somn şi mi-a spus :

-Rezistă, Julien, are să fie şi bine !>-[u]

La aceste naivităţi de necrezut şi contradictorii copilăreşti nu mi-am putut reţine un zimbet, care a putut fi şi un rînjet. Băiatul s-a îngrozit de el însuşi şi de mine. Apoi, ca şi cind ar fi şi vorbit prea mulit, mi-a spus repede, nu fără oarecare amărăciune, căci în cursul povestirii încrederea îl părăsise din nou : „Toată lumea ştie că sînt prost, chiar şi regele, iar lui aş fi dorit atît de mult să-i ascund asta — Julien făcea poate aluzie la ziua aceea de la Marly — în afară de tata, care nu vrea să creadă."

Fiule, i-am spus şi i-am pus mîna pe umărul suplu, n-am să fac filozofie cu tine. Dar dacă vrei să mă crezi, am să te trec prin valuri. Aşa cum eşti, am să te duc în port. E-adevărat, în pofida numelui tău frumos, n-ai să comanzi o armată şi o flotă, dar nici n-ai să pierzi din nechibzuinţă vreo bătălie spre paguba regelui tău şi a patriei tale. Numele tău nu va fi înscris în analele noastre ca acela al tatălui tău, ci în cartea celor drepţi, deoarece cunoşti cea dintîi dintre făgăduinţele de fericire veşnică : împărăţia cerurilor va fi a celor săraci cu duhul.

Fii atent ! Primul punct e acesta : pleci pe cîmpul de bătaie şi lupţi în rîndurile noastre pentru rege şi pentru Franţa noastră, acum atît de grav ameninţată. In ploaia de gloanţe ai să afli dacă ţi-e îngăduit să trăieşti. Ca să fii primit de îndată, mă îngrijesc eu. Rămii acolo sau te întorci acasă cu încrederea în sine a unui brav. Cel lipsit de încrederea în sine nu e bărbat ! Nimeni nu va mai putea să te batjocorească în faţă cu uşurinţă. Vei fi un simplu slujitor al regelui tău şi-ţi vei îndeplini datoria cu cea mai mare străşnicie, cum stă în firea ta. Iţi sînt proprii onoarea şi devotamentul, iar maiestatea sa de acestea are nevoie. Printre cei ce-1 înconjoară, aşa ceva nu se găseşte din prisos. La cai, la vînătoare sau la pază, se va afla un serviciu pe care să te pricepi să-l îndeplineşti. Naşterea ta, în locul meritelor proprii, te va favoriza faţă de alţii : asta să te facă smerit. După ce a obosit luorind în consiliu, maiestăţii sale îi place să adreseze un cuvînt familiar unui om tăcut sau de un devotament necondiţionat. Eşti prea simplu, ca să te amesteci în intrigi, în schimb, n-are să te piardă nici o intrigă. Aşa cum e lumea, vei fi ridiculizat şi batjocorit în spate, dar n-ai să te uiţi în jurul tău. Ai să fii blînd şi drept cu servitorii tăi şi n-ai să-ţi sfîrşeşiti nici o zi fără o faptă bună. în rest : renunţă !"

Băiatul m-a privit cu ochi plini de încredere. „Acestea sînt cuvinte de evanghelie", a spus el.

„Oare nu oricine renunţă la cîte ceva, am glumit eu, chiar şi protectoarea ta, doamna de Maintenon, chiar şi regele, la vreo podoabă, sau la o provincie ? N-am renunţat şi eu, poate încă mai amar decît tine, chiar

dacă în felul meu ? Orfan, sărac, cu un trup jalnic, care chiar la anii tăi se strîmba şi se încovoia de la o zi la alta, n-am ales eu o muză severă, ştiinţa ? Crezi tu că eu n-aveam o inimă, simţuri ? O inimioară gingaşă, Julien ! — şi am renunţat odată pentru totdeauna la cel mai mare farmec al existenţei, iubirea, care se va avînta cu bucurie spre făptura ta zveltă şi spre capul tău blond şi gol!“

Fagon dădea la iveală ceea ce-1 apăsase probabil greu în tinereţea sa cu un patos atît de comic, încît regele se înveseli, iar marchiza fu flatată.

— L-am însoţit pe Julien pînă la poartă şi l-am tachinat în legătură cu Mirabelle. „Aţi luat-o repede", i-am spus. „S-a întîmplat aşa mi-a răspuns el nestîn- jenit. Au chinuit-o cu gluma lor, ea a început să plîngă şi atunci am căpătat încredere. Şi-apoi, seamănă cu mama."

Fredonînd o arie dintr-o operă oarecare de demult, din vremea tinereţii mele, singura pe care o ştiu bine, m-am întors la banca mea din faţa oranjeriei. Trebuie să plece numaidecît la luptă, mi-am spus. Puţin a lipsit să-i propun : să înşeueze deîndată unul dintre caii mei şi să gonească de-a dreptul spre hotare, la armată, dar o asemenea neascultare îndrăzneaţă nu i se potrivea băiatului. Pe deasupra se ştia că mareşalul nu făcea deocamdată altceva decît să asigure graniţele şi să repare fortăreţele din Flandra, pentru ca apoi, înainte de bătălia hotărîtoare, să se întoarcă la Versailles şi să primească poruncile definitive de la maiestatea voastră. Atunci voiam să-l încolţesc.

Cînd am deschis încă o dată mapa rămasă pe bancă, dorind să-i aşez conţinutul, iată ! Pentheus cu îngrozitorul perete de stîncă se afla deasupra, deşi aş fi jurat că-1 vîrîsem în mijlocul foilor...

Ceva mai tîrziu s-a întîmplat că Mouton căţelul, căutindu-şi stăpinul în aglomeraţia de pe rue Saint-Honore, a fost omorît de o căruţă. Doarme în grădina voastră, maiestate, unde Mouton omul l-a înmormîntat sub un arbore de catalpa şi a scris cu briceagul pe coaja copacului : „II Moutons.“

Şi intr-adevăr, a ajuns şi el curind să zacă alături de căţelul său. Era timpul. Băutura l-a subminat, iar

raţiunea a început să i se clatine. îl urmăream uneori de la fereastra bibliotecii mele cum şedea în odaia lui în faţa şevaletului şi nu numai că tăifăsuia lămurit cu duhul căţelului, ci şi căsca în felul dinilor şi se repezea să înhaţe cu botul muştele, întocmai ca defunctul său prieten. L-a doborit o dropică. A mers repede, iar cînd m-am apropiat într-o zi de patul lui, cu o lingură de medicament în mînă, a întors binefăcătorului său spatele, cu o vorbă de nerostit, s-a sucit cu faţa la perete şi gata a fost.

S-a întîmplat apoi că mareşalul s-a întors de la graniţă la Versailles. Cum şederea lui nu putea fi lungă, m-am folosit de moment. Eram hotărît să apar în faţa lui cu Julien de mînă, şi să-i spun tot adevărul.

M-am dus la iezuiţi. Aproape de poarta principală, trăsura mareşalului, cu patru cai focoşi pe care slujitorii abia îi ţineau în friu, îl aştepta pe Julien, să-l ducă repede la Versailles. Poarta casei iezuiţilor s-a deschis şi Julien a ieşit clătinîndu-se, şi în ce stare! Cu capul plecat, cu spatele frînt, cu tot trupul încovoiat, pe picioare nesigure, cu privirea stinsă, în vreme ce ochii lui Victor Argenson, care-şi conducea prietenul, ardeau ca nişte făclii. Servitorii in bogatele lor livrele, buimăciţi, s-au grăbit să-l urce repede şi cu grijă pe tînărul lor stăpin în trăsură. Am sărit din a mea, crezînd că băiatul va fi fost atins de vreo perfidă boală contagioasă.

„Pentru numele lui Dumnezeu, Julien, am strigat, ce-i cu tine ?“ Nici un răspuns. Băiatul se holba la mine cu minţile aiurea. Nu ştiam dacă mă recunoaşte. Am înţeles că, Închis în el dc obicei, nu va vorbi şi, cum in plus, vizitiul mă grăbea : „Urcaţi, domnule, sau înapoi ! [a], deoarece caii nerăbdători se ridicau în două picioare, l-am lăsat pe băiat să plece, hotărîndu-mâ să-l urmez îndată la Versailles. Scena tulburătoare din faţa casei iezuiţilor atrăsese un grup de .trecători, de a căror curiozitate voiam să scap şi, văzînd u-1 pe Victor care striga, cu gesturi pătimaşe, după tovarăşul lui de joacă dus în goana furtunoasă a cailor : „Curaj, Julien !“ l-am împins pe băiat în trăsura mea şi m-am urcat după el. „încotro, domnule ?“ m-a întrebat vizitiul. înainte de a răspunde, copilul, cu prezenţă de spirit, a strigat : „La

mănăstirea Faubourg Saint-Antoine !“

In numita mănăstire, precum ştiţi, sire, idealul vostru ministru de poliţie şi-a aranjat un colţ liniştit, unde nu poate fi asaltat şi unde se poate îngriji in taină de securitatea publică a Parisului. „Victor, am întrebat in duruitul roţilor, ce e ? Ce s-a întîmplat ?“

„O nedreptate uriaşă ! mi-a răspuns furios băiatul. Pâre Tellier, lupul, l-a biciuit pe Julien cu cureaua, dar el e nevinovat ! Eu sînt instigatorul ! Eu sînt făptaşul ! Vreau să-i fac dreptate lui Julien, am să-l provoc la duel cu pistoalele pe pater Tellier !“ Absurditatea aceasta, împreună cu mărturisirea lui Victor că el este vinovat de nenorocire, m-a scos din sărite în aşa măsură, încît i-am tras o palmă straşnică. „Foarte bine ! a spus el. Vizitiu, te tîrăşti ca un melc ! I-a întins punga lui plină. Repede ! Dă bice cailor ! Goneşte ! Domnule Fagon, fiţi convins că tata îi va face dreptate lui Julien î O, el ii cunoaşte pe iezuiţi, pe nemernicii, pe ticăloşii ăştia şi rufele lor murdare ! Dar de ol se tem ca de dracul !“ Am socotit că nu e de nici un folos să-i mai pun întrebări băiatului furios, care şi aşa avea să se spovedească în faţa tatălui său şi, dealtfel, caii ce goneau ca-n zbor izbeau cu copitele, de săreau seîntei, caldo- rîmu'l prost din suburbie. Am ajuns şi am fost primiţi îndată.

Argenson [22] răsfoia un teanc de acte. „Am dat buzna, Argenson !“ m-am scuzat.

„Nu-i nimic, Fagon ! mi-a răspuns, strîngîndu-mi Hiina, şi mi-a oferit un scaun. Ce-i cu băiatul ? Arde ca o sobă.“ „Tată...“ „Ţine-ţi gura ! Vorbeşte domnul Fagon !“

„Argenson, am început eu, s-a întîmplat ceva grav, Poate o mare nenorocire. Julien Boufflers" — l-am privit întrebător pe ministru — „Ştiu de bietul băiat, a spus el — a fost bătut de iezuiţi şi a plecat spre Ver- sailles intr-o stare ce poate fi, dacă am văzut bine, începutul unei boli periculoase. Victor ştie ce s-a întîmplat." „Povesteşte ! a poruncit tatăl. Clar, calm, amănunţit. Chiar şi cel mai mic punct e important. Şi nu minţi !“

„Să mint ? a strigat cu indignare băiatul. Cum să mint intr-o împrejurare, în care numai adevărul poate fi de folos ? Ticăloşii ăştia, iezuiţii..."

„Faptele ! “ a ordonat ministrul cu expresia lui Ra- d amant[23] pe chip.

Victor s-a recules şi a povestit cu o surprinzătoare claritate.

„Era înainte de ora de retorică a lui pere Amiel şi ne sfătuiam între noi ce farsă să-i mai jucăm năsosului. «Ceva nou ! se striga din toate părţile, ceva cum n-a mai fost! Să născocim ceva !»■ Atunci ne-a venit în minte..."

„Atunci *mi*-a venit în minte..." l-a corectat tatăl.

„...mi-a venit în minte să-l rog pe Julien, care desenează atît de bine, să zugrăvească ceva cu creta pe tabla neagră. I-am petrecut braţul pe după git lui Julien, care şedea în banca lui, aplecat peste cărţi, şi învăţa o lecţie — învaţă incredibil de greu — şi i-am cerut, linguşindu-1 : «Desenează-ne ceva ! un rinocer !«• A dat din cap. -Văd, a spus el, că vreţi să-l necăjiţi pe bunul pater, iar cu asta nu sînt de acord. E o cruzime. Nu vă desenez nici un nas !»

«Dar un cioc, o bufniţă, tu desenezi atît de comic bufniţele !»

«Nici cioc nu vreau, Victor !»•

Atunci m-am gîndit puţin şi mi-a venit o idee."

Ministrul şi-a încruntat sprinceana neagră ca smoala. Victor a continuat însă cu îndrăzneala deznădejdii:

„I-am spus : «Desenează-ne o albinuţă, Julien, albinele le faci atît de drăgălaşe ! ►> «De ce nu ?»- a răspuns el serviabil şi a desenat in trăsături îngrijite pe tablă o albinuţă încîntătoare.

«Adaugă şi ceva scris !►►

«Fie, dacă vrei», a spus el şi a scris cu creta : *abeille.*

«N-ai pic de imaginaţie, Julien! Sună atît de sec.-v

«Dar cum să scriu, Victor ?►»

«Măcar : animalul care face miere — *bete â miel.»*

Ministrul a înţeles îndată stupidul joc de cuvinte : *bete â miel* şi *bete Amiel.* „Uite ce meriţi pentru asta !“• a strigat el şi i-a ars născocitorului de calambururi o palmă, faţă de care a mea fusese o mîngiiere.

„Foarte bine !“ a spus băiatul, a cărui ureche singera.

„Mai departe ! Şi scurteaz-o ! i-a poruncit tatăl. Ca să piei din ochii mei !“

„In clipa aceea a intrat pere Amiel, a făcut ciţiva paşi în sus şi-n jos, a adulmecat tabla, a înţeles, dar, mucalitul, s-a făcut că nu pricepe. Deodată a răsunat, mai întîi un glas izolat : «Bete *Amiel!* Prostul Amiel !

>► pe urmă din mai multe bănci, apoi în gura mare : *Bete Amiel!* Prostul Amiel

Şi iată — moment de groază — uşa a fost smulsă. Era lupul cel fioros, pere Tellier. Spionase pe coridoare şi-şi arăta acum mutra diavolească.

«Cine a desenat asta ?»

«Eu» a răspuns Julien. Astupîndu-şi urechile, continuase să înveţe şi, cum îndeobşte înţelege atît de greu, nu pricepuse şi n-avea habar de nimic.

«Cine a scris asta ?»

«Eu» a spus Julien.

Lupul a făcut un salt spre el, l-a tras pe Julien, năucit, în sus şi aproape a smuls o curea cu care ne legăm noi vraful de cărţi şi...“ Povestitorului i-a rămas vorba in gît.

„Şi tu ai tăcut, laşule nenorocit! a tunat ministrul. Te dispreţuiesc. Eşti un om de nimic !“

„Am strigat ca din gură de şarpe — a izbucnit băiatul : eu am fost, eu am fost! Pere Amiel se agăţase şi el de lup, confirmind că Julien e nevinovat. Cu siguranţă că a auzit, lupul! Dar mie nu mi-a atins nici un fir de păr, fiindcă sînt fiul tău şi de tine se tem, pe tine te respectă. Pe mareşal însă îl urăsc, iar de el nu se tem. De aceea, Julien a trebuit să plătească. Dar am să-i vîr lupului pumnalul între coaste, dacă nu...“ băiatul s-a scormonit în buzunar.

Severul tată l-a înhăţat pe Victor de gu'ler, l-a tîrît pînă la uşă, a deschis-o, l-a azvîrlit afară şi a tras zăvorul. După o clipă, băiatul a început să bată cu pumnii în uşă şi să strige : „Merg cu voi la pere Tellier ! Depun mărturie şi-i spun : eşti un monstru ! “

„In fond, Fagon, s-a întors calm spre mine ministrul, fără a lua in seamă tapajul, băiatul are dreptate : noi doi îl căutăm pe pater, fără întîrziere, il asaltăm cu adevărul gol-goluţ, i-1 desfăşurăm înainte ca pe-o pînză şi-i cerem să meargă cu noi la Julien, astăzi încă, îndată, şi să-i ceară scuze, în prezenţa noastră, celui maltratat." S-a uitat la ceas. „Unsprezece şi jumătate. Pere Tellier îşi respectă programul său ţărănesc. Mănîncă, punct la prînz, pîine neagră şi brinză. Deci, îl găsim."

Argenson m-a luat cu el. Ne-am urcat în trăsură şi am pornit-o.

„îl cunosc pe băiat, a repetat ministrul. In povestea

Iui, un singur lucru nu mi-e clar. E faptul că, la început, iezuiţii l-au răsfăţat şi l-au ţinut ca-n vată. Colegii lui, chiar şi derbedeul meu, au fost deseori indignaţi de lucrul acesta. înţeleg că, aşa cum sînt ei făcuţi, il urăsc de cînd mareşalul a avut nedibăcia să-i demaşte. Dar îmi scapă motivul pentru care ei, cărora mareşalul le era indiferent, au socotit la început că e avantajos să-l favorizeze pe copil peste limitele cruţării cuvenite pentru slăbiciunea lui."

„Hm" am făcut eu.

„Şi tocmai lucrul acesta trebuie să-l ştiu, Fagon."

„Ei, Argenson, mi-am început eu confesiunea — iar acum mă mărturisesc şi maiestăţii voastre, căci mai ales pe maiestatea voastră v-am jignit — fiindcă ţineam cu orice preţ să-i asigur lui Julien un culcuş cald la iezuiţi şi nu aveam nici o recomandare decisivă — cum se mai spun citeodată şi palavre — le-am povestit părinţilor Rapin şi Bouhours, pe care i-am găsit in societatea unor doamne, că mama lui Julien a fost pentru maiestatea voastră o apariţie plăcută. Purul adevăr. Nici un cuvînt mai mult, pe onoarea mea, Argenson !“ Chipul lui Argenson s-a schimonosit.

Chipul vostru, maiestate, s-a întunecat acum şi exprimă dezaprobare. Dar, sire, sînt eu vinovat, dacă imaginaţia părinţilor iezuiţi preschimbă lucrul cel mai curat în ceva echivoc ?

Cînd, mai apoi — am continuat — au început să-l urască pe mareşal şi să se intereseze de el, au tras cu urechea şi au cercetat in felul lor, dar n-au aflat nimic altceva decît că mama lui Julien a fost cea mai curată făptură de pe pămînt, mai înainte de a deveni îngerul care surîde acum deasupra pămîntului. Din păcate, iezuiţii s-au convins de eroarea lor tocmai atunci cînd copilul ar fi avut cel mai mult nevoie de ea.“ Argenson a dat din cap afirmativ.

— Fagon, spuse regele aproape cu asprime, aceasta a fost ce-a de-a treia şi cea mai mare libertate a ta. Dacă te-ai jucat cu atîta uşurinţă cu numele meu şi cu faima unei femei pe care ai adorat-o, trebuia cel puţin sâ tâinuieşti faţă de mine această nelegiuire, deşi astfel povestea ta ar fi devenit mai de neînţeles. Şi spune—mi, Fagon : n-ai acţionat tu oare după acel principiu blestemat care susţine că scopul scuză mijloacele ? Ai intrat

şi tu în ordin ?

— Cu toţii facem întrucîtva parte din el, maiestate, zimbi Fagon şi continuă :

La jumătatea drumului l-am întîlnit pe pere Amiel, care rătăcea ca un nefericit şi care, recunoscîndu-mi trăsura, a făcut nişte gesturi atît de disperate, încît am cerut să oprească. La portiera trăsurii, a început să-şi schimonosească nebuneşte faţa şi într-o clipă a fost înconjurat de un cerc de băieţi de pe uliţă, care rîdeau în hohote. I-am cerut să urce.

„Mulţumesc Maicii Domnului că v-am găsit, domnule Fagon! Julien, pe care-1 protejaţi, a suferit o jignire, iar el e nevinovat ca şi micul Astyanax cel zdrobit[24]!" s-a pornit să declame năsosul. Dacă aţi fi văzut, domnule Fagon, privirea stranie pe care băiatul a ridicat-o spre călăul său, acea privire de groază şi de frică de moarte !“ Pere Amiel şi-a tras răsuflarea. „De-aş zbura peste mări, acea privire m-ar urmări! De m-aş îngropa într-un turn întunecat, ar răzbate prin ziduri. De m-aş ascunde..."

„De nu te-ai ascunde, profesore — l-a întrerupt ministrul — tocmai acum, cînd e nevoie să depui mărturie în faţa lui pere Tellier, căci la el ne ducem acum, iar dumneata vei merge cu noi! Ai curajul ?“

„Desigur, desigur! a afirmat cu tărie pere Amiel, care însă a pălit vizibil şi a început să tremure în sutana lui. Chiar şi în distinsul său ordin, pere Tellier este temut ca un ins brutal şi violent.

Cînd eon coborît la aşezămîntul călugărilor, dînd întîietate lui pere Amiel, Victor a sărit şi el de pe capră, unde şezuse dîrz alături de vizitiu, făcînd astfel şi el drumul cu noi. „Merg şi eu !“ a strigat el îndărătnic. Argenson s-a încruntat, dar a căzut de acord, nu nemulţumit că aduce cu sine şi un al doilea martor.

Pere Tellier n-a trimis vorbă că nu e acasă. Argenson le-a făcut semn lui pere Amiel şi băiatului să rămînă în anticameră. I-au dat ascultare, primul uşurat, al doilea nemulţumit. Părintele rector locuia într-o cameră modestă, chiar sărăcăcioasă, după cum purta şi o sutană uzată, ziua şi noaptea aceeaşi. Ne-a primit cu spatele încovoiat şi un zîmbet ipocrit pe faţa lui necioplită, cu trăsături sălbatice. „Cu ce pot fi de folos domnilor ?“ ne-a întrebat, rînjind dulce.

„Sfinţia ta, a răspuns Argenson, refuzînd scaunul oferit, un scaun acoperit de praf şi cu speteaza spartă, este în joc o viaţă. Trebuie să ne grăbim. Astăzi, tînărul Boufflers a fost pedepsit la colegiu din greşeală. Din greşeală. Un ştrengar perfid l-a pus pe băiatul acesta mărginit să deseneze şi să scrie pe tablă ceva ce-a căpătat aspectul unei batjocuri neroade la adresa lui pere Amiel, fără ca Julien Boufflers să aibă cea mai vagă bănuială în ce scop urît fusese folosit. Este lesne de dovedit că el a fost singurul din clasa sa care îi dojenea pe ceilalţi pentru asemeriea farse şi le şi împiedica, atît cît îi stătea în putere. Dacă ar fi scornit el, în capul lui blond, gluma aceea îndoielnică, atunci ar fi meritat fără îndoială pedeapsa aplicată. Aşa insă, această pedeapsă e o nedreptate teribilă, care nu poate fi reparată destul de repede şi deplin. Se mai adaugă ceva, infinit de grav. Cel pedepsit din greşeală, un copii ca minte, are sufletul unui bărbat. S-a crezut că e pedepsit un copil, şi a fost de fapt maltratat un om de onoare.“

„Ei, ei, s-a arătat uimit pere Tellier, ce tot spune excelenţa voastră ! Cum poate fi răstălmăcit astfel un lucru simplu ? Merg pe coridoare. Aceasta e datoria mea. Aud larmă în clasa de retorică. Pere Amiel este un savant, o podoabă a ordinului, dar nu ştie să impună respect. Nouă nu ne plac sancţiunile trupeşti, dar nu se putea merge mai departe aşa, trebuia dat un exemplu. Intru. Pe tablă se afla o prostie. Cercetez. Boufflers recunoaşte. Restul se înţelege de la sine.

Nedotat ? Mărginit ? Dimpotrivă, e perfid, un făţarnic. Apele liniştite sînt adinei. Ceea ce-i lipseşte este sinceritatea, e un prefăcut, un ipocrit. L-a durut? O, pielea lui delicată ! Un domnişor, nu ? îmi pare rău, noi, părinţii iezuiţi, nu ţinem seama de persoană. Chiar mareşalul însuşi ne-a rugat să nu-i răsfăţăm copilul. Eu eram mai vîrstnic decît tînărul Boufflers cînd mi-am primit ultima şi cea mai bună corecţie, mă aflam în seminar, patruzeci de lovituri fără una, ca sfîntul Paul, care a fost şi el un om de onoare. Am pierit ? Mi-am frecat locul supus pedepsei şi m-am simţit mai bine ca înainte. Şi eram nevinovat, dar de nevinovăţia acestui nesimţitor nu mă va convinge nimeni!“

„Poate că totuşi, sfinţia ta !“ a spus Argenson şi i-a chemat înăuntru pe cei doi care aşteptau.

„Victor, a rinjit iezuitul spre băiatul ce intra, tu n-ai făcut-o ! Pentru tine depun eu chezăşie. Eşti un copil cuminte. Ai fi un prost să te declari vinovat de ceva de care nu te acuză nimeni!“

Victor, care se apropia într-o atitudine dîrză, l-a privit pe monstru cu îndrăzneală în faţă, dar curajul a început să-i scadă. Inima îi zvîcnea înaintea sălbăticiei crescînde a trăsăturilor iezuitului şi a ochilor scinteietori de lup. S-a pornit repede. „Eu l-am amăgit pe Julien, care n-a înţeles nimic din toată povestea, a spus el. V-am şi strigat asta în urechi, dar n-aţi vrut să auziţi, fiindcă sînteţi un nelegiuit!“

„Destul!“ a ordonat Argenson şi i-a arătat uşa. Băiatul a ieşit, bucuros că a terminat. începuse să se teamă.

„Pere Amiefl, s-a întors ministrul către acesta, spune, cu mîna pe inimă, putea Julien să scornească acel joc de cuvinte ?“

Pere Amiel şovăia, privindu-1 cu teamă pe rector. „Curaj, pater, i-a şoptit ministrul, eşti un om de onoare !“

„Cu neputinţă, excelenţă, aşa cum Ahile n-a fost un laş, iar Tersit[25] un erou ! şi-a luat curaj pere Amiel, cu retorica lui. Julien e nevinovat ca şi Mîntuitorul!“

Faţa pămîntie a rectorului s-a schimonosit de furie. Era obişnuit ca în colegiu să afle ascultare oarbă şi nu suporta nici cea mai măruntă contradicţie.

„Vrei să critici, frate ? a spumegat el. Critică mai întîi grimasele dumitale nebuneşti, care te fac de batjocura celui mai prost! L-am tratat pe băiat după dreptate !

Această înjosire a mimicii lui l-a scos cu totul din fire pe pater Amiel şi l-a făcut să uite pentru o clipă orice teamă. „După dreptate ? s-a văitat el. Dumnezeule mare ! De cite ori v-am rugat să ţineţi seama de incapacitatea băiatului şi să nu-1 distrugeţi ! Cine mi-a răspuns : «Din partea mea, n-are decît să piară !»• Cine a spus asta ?“

„Mentiris impudenter f“ * a urlat lupul.

„Mentiris impudentissime, pater reverende /“ † a strigat încă mai tare năsosul, tremurind din toate mădularele.

---

* Minţi cu neruşinare *(n. tr.).*

† Minţi cu cea mai mare neruşinare, părinte reverend *(n. tr.).*

„Piei din ochii mei !“ s-a răstit rectorul, arătînd cu degetul uşa, iar micul pater a şters-o, cît a putut de repede.

Cum rămăsesem din nou în trei, ministrul a rostit cu seriozitate :

„Părinte, s-a rostit împotriva dumneavoastră reproşul că îl urîţi pe băiat. O acuzaţie gravă ! Anulaţi-o şi dezminţiţi-o, mergînd cu noi şi cerînd scuze lui Julien. Nu va mai fi nimeni de faţă, în afară de noi doi. A arătat spre mine. E suficient. Acest domn este medicul personal al regelui şi se arată foarte îngrijorat de sănătatea băiatului. Păliţi ? Călcaţi-vă pe inimă şi gîndi- ţi-vă : cel al cărui nume îl purtaţi porunceşte ca soarele să nu fie lăsat să apună peste o mînie, cu atît mai puţin peste o nedreptate !“

Să recunoască o vină şi să se pocăiască pentru ea ! Iezuitul scrîşnea din dinţi de mînie reţinută.

„Ce am eu a face cu nazarineanul ? a rostit el blasfemia, cabrînd de mîndrie rănită, iar pocitania a părut că tot creşte pînă în tavan ca un demon. Eu aparţin bisericii ! Nu, ordinului!... Şi ce am eu a face că băiatul? Nu pe el îl urăsc, ci pe tatăl său, care ne-a calomniat ! Calomniat ! Calomniat într-un mod scandalos !“

„Nu mareşalul, am rostit eu uluit, ci laboratorul meu i-a... calomniat pe iezuiţi."

„Un fals ! Un fals ! a tunat rectorul. Acele scrisori n-au fost scrise niciodată ! Le-a falsificat un şarlatan diavolesc !“

Pere Tellier mi-a aruncat o privire de asasin. Eram impresionat, mărturisesc, de această tărie şi forţă: să desfiinţezi faptele, să transformi adevărul în minciună şi minciuna în adevăr !

Pere Tellier îşi freca fruntea de fier. Apoi şi-a schimbat expresia feţei şi s-a înclinat in faţa ministrului, pe jumătate servil, pe jumătate batjocoritor :

„Excelenţă, sînt ascultătoarea dumneavoastră slugă, dar înţelegeţi : nu pot înjosi atît de mult societatea, cerînd scuze unui băiat."

Argenson a schimbat tonul, nu mai puţin abil. S-a postat lîngă Tellier cu un imperceptibil zîmbet de dispreţ în colţurile gurii. Pater a apropiat urechea.

„Sînteţi sigur, a şoptit ministrul, că l-aţi biciuit pe fiul mareşalului şi nu cel mai nobil sînge al Franţei ?“ Pere Tellier a tresărit. „Nu-i nimic adevărat în asta, a şoptit

la rîndu-i. Vă bateţi joc de mine, Argenson."

„Nu sînt deloc sigur. în asemenea lucruri nu poţi fi sigur. Dar simpla posibilitate v-ar face imposibilă numirea — ştiţi la ce mă refer şi pentru ce sînteţi propus."

Mi s-a părut, sire, că văd pe faţa întunecată a confesorului vostru cum se luptă mîndria cu ambiţia, dar n-am putut ghici a cui va fi victoria.

„Mă gîndesc, domnilor, să vă însoţesc", a spus pere Tellier.

„Haideţi, pater !“ l-a grăbit ministrul şi a întins mîna spre el.

„Dar trebuie să-mi schimb sutana. Vedeţi, aceasta e peticită şi s-ar putea ca la Versailles să-l întîlnesc pe maiestatea sa.“ A deschis o odaie alăturată.

Argenson i s-a uitat peste umăr şi a văzut o cămăruţă scundă cu un prici gol şi un dulap mîncart de cari.

„Cu voia dumneavoastră, domnilor, a şoptit iezuitul ruşinos, încă nu mi-am schimbat niciodată veşmintele în faţa unor ochi laici.“

Argenson l-a apucat de sutană. „Vă ţineţi de cuvînt ?“

Pere Tellier a întins trei degete murdare spre ceva sfînt aninat în întunericul unui colţ, s-a strecurat pe uşă şi a tras-o, lăsînd o crăpătură mică, pe care Argenson a ţinut-o căscată cu vîrful piciorului.

Am auzit dulapul deschizîndu-se şi închizîndu-se. Au trecut două minute. Argenson a îmbrîncit uşa. Pere Tellier dispăruse. Nu crezuse insinuarea lui Argenson şi folosise prilejul pentru a scăpa de noi ? Sau o crezuse, dar un demon al ordinului său îl învinsese pe celălalt, mîndria învinsese ambiţia ? Cine poate scruta hăul acestui suflet întunecat ?

„Sperjurul!“ a afurisit ministrul, a deschis dulapul, a văzut o scară şi a coborit val-vîrtej. Eu am şonticăit şi m-am prăvălit cu cîrja mea după el. Jos ne-am aflat în faţa unui novice distins, cu cele mai elegante maniere, care, cu o mină extrem de mirată, ne-a răspuns cu modestie la întrebarea despre pater că, după ştirea lui, acesta a plecat de-un sfert de oră cu treburi la Rouen.

Argenson a renunţat la orice urmărire. „Mai curînd îl tirăsc la Versailles pe Cerberul din infern decît pe acest monstru !... Şi-apoi, unde să-l găseşti in ascunzătorile societăţii ? Plec. Trimite după cai odihniţi, Fagon, şi grăbeşte-ite spre Versailles. Povesteşte totul maiestăţii

sale. Maiestatea sa îi va întinde mîna lui Julien şi-i va spune : Regele te respectă, ţi s-au întîmplat prea multe ! Iar băiatul va uita de biâuire." I-am dat dreptate. Era lucrul cel meii bun, singurul leac radical, dacă n-ar fi venit prea tirziu.

Fagon îi privi atent pe rege pe sub sprincenele lui stufoase de moşneag, dornic să vadă ce impresie îi făcuse demascarea confesorului său. Nu-şi făcea iluzia că Ludovic îşi va revoca alegerea. Dar voise să-l prevină pe rege în legătură cu acest duşman al omenirii, care, cu aripile lui de demon, avea să umbrească sfîrşitul unei domnii strălucite. Din trăsăturile celui mai creştin dintre suverani, Fagon nu desluşi altceva decît o compătimire firească faţă de soarta fiului unei femei, care-i plăcuse în treacăt monarhului, şi desfătarea iscată de o povestire, ale cărei alei se îndreptau, la fel ca acelea ale unui parc, spre acelaşi centru : regele, mereu regele !

— Continuă, Fagon, îl rugă maiestatea sa, iar el dădu ascultare, înviorat şi întărîtat.

— Deoarece caii nu puteau ajunge decît după un sfert de oră, am trecut peste drum de aşezămîntul călugărilor la un băiaş, clientul meu, şi am comandat o baie călduţă, fiindcă eram istovit. In -vreme ce apa îmi reîmprospăta forţele vitale, îmi făceam cele mai aspre reproşuri că-1 neglijasem pe băiatul ce-mi fusese încredinţat şi animasem eliberarea lui. După un răstimp, m-a deranjat o pălăvrăgeală lipsită de măsură ce răzbătea prin peretele subţire. Două fete din pătura burgheză inferioară se îmbăiaa împreună. „Sînt atît de nefericită !
— trăncănea una dintre ele şi înşira o neroadă istorioară de amor — atît de nefericită !“ După un minut, chicoteau amîndouă. în vreme ce eu mă învinuiam de neglijenţă şi-mi simţeam conştiinţa apăsată de o grea povară, lîngă mine se hîrjoneau şi se stropeau două nimfe uşuratice.

La Versailles...

în această clipă, regele Ludovic se întoarse spre Dubois, cameristul marchizei, care intrase în vîrful picioarelor şi şoptise :

— Masa maiestăţii voastre e servită.

— Mă deranjezi, Dubois, spuse regele, iar bătrînul servitor se retrase, cu o uşoară expresie de surprindere

pe faţa de om stilat, fiindcă regele era punctualitatea în persoană.

— La Versailles, repetă Fagon, l-am găsit pe mareşal şezînd la masă cu cîţiva tovarăşi de acelaşi rang. Era Villars[26], un lăudăros din cap pînă-n picioare, un erou, după cum se afirmă, iar eu nu neg, şi cel mai neruşinat cerşetor, aşa cum il cunoaşte maiestatea voastră ; mai era Villeroy[27], cel care pierde bătăliile, cel mai de nimic dintre muritori, care trăieşte din resturile mărinimiei voastre, cu îngimfarea lui netulburată şi manierele sale făloase ; Grammont, cu capul său distins, care m-a trişat ieri cu cărţi însemnate, în sala voastră, maiestate, şi la masa voastră de joc, şi Lauzun, care, sub mina lui blîndă, e un om complet înăcrit şi rău. Iertaţi-mă, i-am văzut pe curtenii voştri sluţiţi de lumina vie a temerilor din inima mea. Fuseseră invitate şi contesa Mimeure şi Mi- rabelle, aceasta din urmă ocupind locul de lîngă Viileroy, care-o speria pe biata copilă cu galanteriile lui de filfizon septuagenar.

Julien, chemat la masă de tatăl său, era palid ca moartea. Vedeam cum îl zguduie frigurile şi, cuprins de o sfîntă sfială, nu-mi puteam dezlipi ochii de victimă.

Convorbirea — există oare demoni care grăbesc lucrurile, ridicindu-i furtunos pe cei aflaţi în ascensiune şi doborîndu-i cu lovituri crude de picior în hău pe cei ce alunecă la vale ? — convorbirea se purta în jurul pedepselor disciplinare din armată. Părerile erau împărţite. Se discuta dacă trebuie să se aplice în genere pedepse corporale şi, dacă da, cu ce obiect, cu bastonul, cureaua sau latul săbiei. Mareşalul, omenos cum e, se declara împotriva oricărei pedepse corporale, cu excepţia vreunui delict absolut dezonorant, iar Grammont, trişorul, se arăta de acord cu el, deoarece onoarea, cum spune Boileau, e o insulă cu ţărmuri prăpăstioase, pe care, odată ce-ai părăsit-o, nu te mai poţi căţăra din nou. Villars s-a comportat, dacă e s-o spun, ca un ins pe jumătate nebun şi a povestit că unul dintre grenadirii săi, pedepsit probabil pe nedrept, s-a sinucis cu o împuşcătură, iar el — mareşalul Villars — a scris în ordinul de zi : Lafleur a fost un om de onoare în felul său.

Replicile celor de faţă se încrucişau. Băiatul le urmărea cu privirile rătăcite. Cuvintele „lovituri[14], „onoare", „bătaie" răsunau încolo şi-ncoace. I-am şoptit la ureche mareşalului : „Julien e suferind, trebuie să se ducă în pat.“ „Julien nu trebuie să fie răsfăţat, mi-a răspuns el. Băiatul trebuie să ştie să se stăplnească. Dealtfel, îndată se strînge masa.“ In momentul acela, galantul Villeroy s-a întors spre timida lui vecină. „Scumpă domnişoară, a fornăit el, umflindu-se în pene, vorbiţi, iar noi vom asculta un oracol!“ Mirabelle, care şedea ca pe cărbuni, fiind pe deasupra speriată de înfăţişarea îngrozitoare a lui Julien, nu s-a putut dezbăra, firește, de deprinderea ei, şi a răspuns : „Nici un supus al celui mai mîndru dintre regi nu suportă o brutalitate corporală : un astfel de stigmatizat nu supravieţuieşte." Villeroy a aplaudat şi i-a sărutat unghia degetului mic. M-am ridicat, l-am apucat pe Julien şi l-am smuls de-acolo. Această ieşire a rămas aproape neobservată. Probabil că mareşalul a scu7.at-o faţă de oaspeţii săi.

în vreme ce-1 dezbrăcăm — el însuşi nu mai era în stare s-o facă — băiatul mi-a spus : „Domnule Fagon, mă simt într-un fel ciudat. Simţurile mele au luat-o razna. Am vedenii. Cu siguranţă că sînt bolnav. Dacă aş muri... a zîmbit. Ştiţi, domnule Fagon, ce s-a întîmplat astăzi la iezuiţi ? Tata să nu afle nimic din cele ce s-au petrecut. Niciodată ! Niciodată ! L-ar ucide !“

I-am făgăduit şi mi-am ţinut cuvîntul, deşi m-a costat. Nici astăzi, mareşalul nu ştie nimic.

Cu capul în perne, Julien mi-a întins mîna : „Vă mulţumesc, domnule Fagon... pentru toate... Eu nu sînt nerecunoscător ca Mouton."

Ar fi fost de prisos să vă mai necăjesc atunci, maiestate. După numai un sfert de oră, Julien a început să aiureze. Procesul şi sentinţa se aflau în mîinile naturii. Febra a crescut, pulsul gonea. Am pus să mi se instaleze un pat de campanie în odaia spaţioasă şi am rămas la post. în odaia învecinată, mareşalul ordonase să i se aducă mapele şi hărţile. Din oră in oră, îşi părăsea masa de lucru, ca să-l vadă pe băiat, care nu-1 mai recunoştea. Ii aruncam priviri ostile. „Fagon, m-a întrebat, ce ai împotriva mea?“ Nu

doream să-i răspund.

Băiatul a aiurat mult, dar în cîmpul privirii lui înfierbîntate pluteau numai apariţii prieteneşti provenite din viaţă. I s-a arătat Mouton şi chiar şi Mouton căţelul i-a sărit pe pat. A treia zi, lîngă Julien şedea mama lui.

Băiatul a primit trei vizite. Victor a zgrepţănat la uşă şi, lăsat de mine să intre, a scos un strigăt de durere atît de zguduitor, încît a trebuit să-l scot afară. Apoi a bătut degetul Mirabellei. S-a apropiat de patul lui Julien, care zăcea tocmai atunci într-o somnolenţă neliniştită, şi l-a privit îndelung. A plîns puţin, dar i-a depus un sărut înfocat pe gura ofilită. Julien n-a simţit nici o bucurie şi nici prezenţa celei dragi.

Pe neaşteptate s-a anunţat şi pere Amiel, pe care nu l-am respins. Fiindcă băiatul îl privea ţintă cu ochi străini, a început să ţopăie caraghios în jurul patului şi să strige : „Nu-1 mai cunoşti, Julien, pe-al tău pere Amiel, micul Amiel, năsosul Amiel ? Spune-mi doar cu o vorbuliţă că-ţi sînt drag !“ Băiatul a rămas indiferent. Dacă există cîmpiile elizee, nădăjduiesc să dau acolo de pere Amiel, fără pălărie înaltă, cu nas proporţionat, şi mînă în mînă cu el să fac o plimbare prin grădinile cereşti.

In a patra seară, pulsul a început să bată nebuneşte.

O comoţie cerebrală putea să survină în orice clipă. Am trecut dincolo la mareşal.

„Cum merge ?“

„Rău.“

„Julien va trăi ?“

„Nu. Creierul lui e istovit. Băiatul a muncit peste puteri. “

„Mă mir㠄, a spus mareşalul, n-am ştiut.“

De fapt, cred că nu ştia. Indulgenţa mea-ajunsese la capăt. I-am spus fără cruţare adevărul şi i-am reproşat că şi-a neglijat copilul, contribuind la moartea lui. Calvarul de la iezuiţi l-am trecut sub tăcere. Mareşalul m-a ascultat în tăcere, cu capul puţin înclinat, în felul său, spre dreapta. Pleoapele au

început săi zvîcnească şi am văzut o lacrimă. în cele din urmă, şi-a recunoscut injusteţea. S-a recules cu stăpînirea de sine a unui războinic şi a trecut în camera băiatului.

Tatăl s-a aşezat lingă băiatul său, care zăcea acum sub apăsarea unor vise îngrozitoare. „Vreau cel puţin, a murmurat mareşalul, să-i uşurez moartea, pe cit pot. Julien ! a rostit în felul său hotărit. Băiatul l-a recunoscut. Julien, trebuie să faci un sacrificiu pentru mine şi să-ţi întrerupi studiile. Mergem împreună la oaste. Regele a suferit pierderi la graniţă, iar acum pînă şi cel mai tînăr trebuie să-şi facă datoria." Aceste cuvinte au dublat dorul de călătorie al unui muribund. Cumpărarea unor cai... Plecarea... Sosirea în tabără... Intrarea în linia de bătaie... Ochii străluceau, dar pieptul a început să horcăie.

„Agonia !“ i-am şoptit mareşalului.

„Uite steagul englezesc ! Capturează-1 !“ a comandat tatăl. Băiatul muribund a prins cu mîna aerul. *„Vive le roi* J“ a strigat el şi a căzut uşor pe spate, ca străpuns de un glonte.

Fagon terminase şi se ridică. Marchiza era emoţionată.

— Bietul copil! suspină regele şi se ridică şi el.

— De ce bietul, întrebă cu voioşie Fagon, de vreme ce a jnurit ca un erou ?

NUNTA CĂLUGĂRULUI

Era la Verona. în faţa unui foc mare, adăpostit de un cămin vast, un număr de curteni tineri, bărbaţi şi femei, şedeau în cele mai comode poziţii îngăduite de buna-cuviinţă in jurul unui principe tînăr şi a două femei înfloritoare. în stingă căminului şedea grupul princiar, căruia i se alăturau ceilalţi într-o pătrime de cerc, lăsînd liberă in întregime cealaltă parte a

căminului, după datina de la curte. Principele era acel Scaliger pe care ei îl numeau Cangrande. [1] Dintre femeile între care şedea, cea mai apropiată de cămin, puţin retrasă şi rezemată în semiîntuneric, putea fi soţia lui, cealaltă, în plină lumină, vreo rudă sau prietenă; se povesteau, cu priviri semnificative şi risete reţinute, diverse istorii.

În acest cerc senzual şi îndrăzneţ, apăru un bărbat cu un aer grav, ale cărui trăsături puternic reliefate şi veşminte lungi păreau să aparţină altei lumi.

— Stăpîne, vin să mă încălzesc la vatra ta, vorbi bărbatul cu înfăţişare străină, pe jumătate solemn, pe jumătate dispreţuitor, renunţînd să mai adauge că, în ciuda serii reci de noiembrie, servitorii lăsători uitaseră sau întîrziaseră să facă focul în odaia din catul de sus a oaspetelui. [2]

— Aşază-te lîngă mine, iubitul meu Dante, răspunse Cangrande, dar dacă vrei să te încălzeşti între oameni, să nu-mi priveşti în flăcări, păstrînd după obiceiul tău muţenia ! Aici se povesteşte, iar mîna care a făurit astăzi terţine — urcînd în camera mea astrologică, te-am auzit în a ta cum fredonai surd scandînd versuri — această mînă viguroasă nu poate şovăi astăzi să apuce între degete, fără s-o zdrobească, jucărioara unei povestiri amuzante. Dă concediu zeiţelor — se referea desigur la muze — şi mulţumeşte-te cu aceste frumoase muritoare.

Scaliger arătă oaspetelui său, cu o uşoară mişcare a mîinii, pe cele două femei, dintre care cea mai mare, care şedea aparent insensibilă în umbră, nici nu se glndi să clintească, în vreme ce aceea mai mică şi vioaie se grăbi să-i facă florentinului loc lîngă ea. Acesta insă nu dădu urmare invitaţiei gazdei sale, ci-şi alese mîndru ultimul scaun, la capătul cercului. îi displăcea bigamia principelui — chiar dacă era poate numai un joc de o seară — sau îl dezgusta măscăriciul curţii, care, cu picioarele întinse în faţă, şedea lîngă jilţul lui Cangrande, pe mantia acestuia alunecată pe podea.

Măscăriciul, un bătrîn ştirb cu ochii holbaţi şi un

bot flasc, bîrfitor şi lacom — alături de Dante, singurul om virstnic din acea societate — se numea Gocciola, adică Picătură, deoarece obişnuia să soarbă ultimele picături cleioase din paharele golite, şi îl ura pe străin cu o răutate copilărească, fiindcă vedea in Dante un concurent în favoarea capricioasă a stăpînului. Făcu o strîmbătură şi-şi îngădui obrăznicia, rînjind batjocoritor, de a atrage atenţia frumoasei lui vecine din stingă asupra profilului poetului proiectat pe tavanul luminat al încăperii înalte. Umbra lui Dante semăna cu o femeie uriaşă, cu nas lung şi coroiat şi cu buza atîrnînd, o Parce sau ceva asemănător. Voioasa fată îşi reţinu un ris copilăresc. Vecinul ei, un tînăr cu privire inteligentă, care se numea Ascanio, o ajută să-şi stăpînească veselia, întorcîndu-se spre Dante şi adresindu-i-se acestuia cu acel respect ponderat, cu care poetului ii plăcea să
i se vorbească.

— Nu refuza, tu, Homer şi Virgiliu al Italiei, îl rugă tînărul, să te amesteci în jocul nostru nevinovat. Coboară pînă la noi şi, în loc să cînţi, povesteşte, maestre.

— Ce temă aţi ales ? întrebă Dante, mai puţin neprietenos decît la început, dar încă destul de posac.

— Brusca schimbare a profesiei cu un sfîrşit bun sau rău sau comic, răspunse slugarnic tînărul.

Dante reflectă. Ochii săi melancolici contemplară societatea, a cărei componenţă păru că nu-i displace cu totul, deoarece alături de unele frunţi de rînd descoperi şi cîteva importante.

— A tratat vreunul din voi despre călugărul care şi-a lepădat rasa ? întrebă el, mai îmblinzit.

— Fireşte, Dante ! răspunse un militar cu înfăţişare de om sincer, vorbind italiana cu un uşor accent german, pe nume Germano, care purta o platoşă de zale şi avea o mustaţă lungă pe oală. Eu însumi am povestit despre tînărul Manuccio, care a sărit peste zidurile mănăstirii sale, ca să devină războinic.

— Bine a făcut, declară Dante, se înşelase el însuşi asupra înclinaţiilor sale.

— Eu, maestre, se porni să trăncănească o padovană zglobie, ceva cam trupeşă, numită Isotta, am povestit despre Elena Manente, căreia foarfecile sfinţite tocmai îi tunseseră o parte din plete, cînd ea şi-a acoperit repede cu amîndouă mîinile restul părului şi şi-a înghiţit legămîntul de călugăriţă, fiindcă îl zărise în naosul bisericii pe iubitul ei, căzut în sclavia barbarilor şi salvat într-un mod extrem de miraculos, cum îşi anina lanţurile desprinse... Voia să spună : de zid, dar pălăvrăgeala fu retezată de vocea lui Dante.

— Bine a făcut, spuse poetul, căci a acţionat din pornirea adevărată firii ei de îndrăgostită. Dar nu despre toate acestea e vorba acum, ci despre un cu totul alt caz, anume despre un călugăr care îşi calcă legămîntul făcut mai mult faţă de sine însuşi decît faţă de biserică şi îşi azvîrlă rasa, care-i stătea pe trup fără să-l apese, nu dintr-un imbold propriu, nu din pricină că s-ar fi trezit plăcerile lumeşti sau că ar fi fost atras de lume, nu pentru că nu şi-ar fi cunoscut firea, ci de dragul altcuiva, sub presiunea unei voinţe străine, chiar dacă, poate, şi din sacrele motive ale pietăţii. Aşa ceva s-a povestit ? Nu ? Bine, atunci am s-o fac eu. Dar spune-mi, cum sfîrşeşte un asemenea om, tu, protectorul şi apărătorul meu ? Dante se întoarse spre Cangrande.

— Neapâra:, rău, răspunse acesta fără să stea pe gînduri. Cine sare făcîndu-şi singur vînt, sare bine; cui i se face vînt, sare rău.

— Ai grăit adevărul, stăpîne, confirmă Dante, şi nu altceva spune apostolul, dacă înţeleg eu bine, cînd scrie că e păcat ceea ce nu izvorăşte din credinţă, adică din convingere şi din adevărul firii noastre.

— Dar oare trebuie în genere să existe călugări ? chicoti in surdină o voce din semiîntuneric, ca şi cînd ar fi vrut să spună : orice eliberare dintr-o stare nefirească e o binefacere.

Întrebarea îndrăzneaţă şi eretică nu supără aici pe nimeni, căci la această curte erau tolerate pînă şi cele mai temerare spuse despre lucrurile bisericeşti, ba chiar se făcea haz de ele, în vreme ce un cuvînt liber

sau imprudent despre principe, despre persoana sau politica lui, putea fi fatal.

Ochii lui Dante îl căutară pe cel ce vorbise şi îl descoperi în persoana unui tînăr şi distins cleric, ale cărui degete se jucau cu o cruce scumpă, pe care o purta peste veşmîntul său preoţesc.

— După părerea mea, nu, răspunse cu prudenţă Dante. Călugării n-au decît să piară, îndată ce se va naşte un soi de oameni care vor şti să reunească cele două puteri supreme ale sufletului omenesc, care par că se exclud, dreptatea şi caritatea. Pină în acea tîrzie etapă a omenirii, statul să o administreze pe prima, biserica pe cealaltă. Cum insă exercitarea carităţii cere un suflet absolut altruist, cele trei legăminte monahale sint justificate, căci, cum ne învaţă experienţa, e mai uşor să renunţi la plăcere pe de-a-ntregul decît pe jumătate.

— Dar oare nu există mai mulţi călugări răi decît buni ? întrebă din nou scepticul cleric.

— Nu, afirmă Dante, dacă ţinem seama de slăbiciunea omenească. Ar trebui atunci să existe mai mulţi judecători nedrepţi decît drepţi, mai mulţi oşteni laşi decît curajoşi, mai mulţi oameni răi decît buni.

— Şi nu e acesta cazul ? şopti cel din semiîntuneric.

— Nu, hotărî Dante, şi o lumină cerească îi transfigura trăsăturile severe. Nu întreabă şi nu cercetează filozofia noastră: cum a apărut răul pe lume ? Dacă cei răi ar constitui majoritatea, ne-am întreba : cum a apărut binele pe lume ?

Aceste fraze mîndre şi obscure impuseră societăţii, dar iscară şi îngrijorarea că florentinul s-ar putea adînci în scolastica lui, in loc să povestească.

Cangrande observă cum tînăra lui prietenă îşi reţine un drăgălaş căscat. în asemenea împrejurări, luă cu- vintul şi întrebă :

— Ne povesteşti, dragul meu Dante, o întimplare adevărată, după documente ? Sau o legendă din gura poporului ? Sau o scornitură a încununatei tale frunţi ?

Dante răspunse rar, accentuînd cuvintele :

— îmi desfăşor povestirea pornind de la o inscripţie funerară.

— De la o inscripţie funerară ?

— De la o inscripţie funerară, pe care am citit-o cu ani in urmă la franciscani, Ln Padova. Piatra pe care era săpată se găsea într-un colţ al grădinii mănăstireşti, ascunsă sub o tufă de măceş, totuşi accesibilă novicilor, dacă se tîrau în patru labe şi dacă nu le părea rău că şi-au zgîriat obrazul în spini. I-am poruncit stareţului — vreau să spun, l-am rugat, să strămute piatra respectivă în bibliotecă şi s-o dea în grija unui moşneag.

— Ce scria pe piatră ? rosti cu destulă nepăsare soţia principelui.

— *Inscripţia, replică Dante, era latinească şi suna astfel :* Hic jacet monachus Astorre cum uxore Antiope. Sepeliebat Azzoiinus.

— Ce înseamnă aceste cuvinte? întrebă principesa, curioasă.

Cangrande traduse curgător :

— Aici zace călugărul Astorre lîngă soţia lui Antiopa. Pe amindoi i-a îngropat Ezzelino [1].

— îngrozitorul tiran! strigă femeia cea sensibilă. Cu siguranţă că a pus să fie amîndoi îngropaţi de vii, fiindcă se iubeau, şi a batjocorit victima pînă şi în mormînt, numind-o soţia călugărului. Mizerabilul !

— Nicidecum, spuse Dante. în mintea mea, lucrurile au luat altă înfăţişare, şi-apoi şi după istorie ar fi neverosimil. Ezzelimo pedepsea mai curind supunerea faţă de biserică decît călcarea unui jurămînt clerical. Eu iau cuvîntul *sepeliebat* într-un sens prietenesc : le-a dat celor doi un mormînt.

— Ai dreptate, exclamă bucuros Cangrande, gîndeşti ca un florentin ! Ezzelino avea o fire de stăpînitor şi, aşa cum sînt aceştia, era cam aspru şi violent. Nouă zecimi dintre nelegiuirile lui au fost scornite pe seama lui de popi şi de poporul dornic de poveşti.

— Fie şi-aşa ! oftă Dante. Acolo unde apare în povestirea mea încă nu e monstrul pe care, adevărat

sau fals, îl descrie cronica, iar cruzimea lui abia începuse să se schiţeze, ca să zicem aşa, ca o cută în jurul gurii...

— O figură impunătoare, îşi întregi Cangrande, cu ardoare, portretul, cu părul negru răvăşit pe frunte, aşa cum îl zugrăveşti tu, ca locuitor al infernului, în cîntul al doisprezecelea. [4] De unde ai scos tu un asemenea cap cu părul negru ?

— Este capul tău, replică Dante temerar, iar Cangrande se simţi măgulit.

— Şi celelalte figuri din povestire, continuă poetul, amenințînd surîzător, le voi alege, permiteţi — şi se întoarse spre cei ce şedeau împrejur — din mijlocul vostru şi le voi da numele vostru ; de suflete nu mă voi atinge, fiindcă nu pot citi în ele.

— Chipul meu ţi-1 ofer, spuse cu fală principesa, a cărei indiferenţă începuse să cedeze.

Printre ascultători se porni un murmur de aţîţare extremă, iar din toate părţile răsună îndemnul:

— Povestirea ta, Dante, povestirea ta !

— Iat-o, spuse acesta şi începu să povestească.

Acolo unde cursul fluviului Brenta se apropie, trasînd un arc suplu, de oraşul Padova, fără ca totuşi să-l atingă, aluneca pe apa repede dar liniştită, într-o zi cerească de vară, în sunete domoale de flaut, o barcă împodobită cu ghirlande, supraîncărcată de oameni îmbrăcaţi de sărbătoare. Era călătoria de nuntă a lui Um- berto Vicedomini şi a Dianei Pizzaguerra. Padovanul îşi luase logodnica de la o mănăstire situată pe cursul superior al fluviului, unde, după o veche datină a oraşului, fetele din lumea bună obişnuiau să se retragă înainte de nunţă, pentru exerciţii pioase. Mireasa şedea in mijlocul luntrei, pe o pernă de purpură, între mirele şi cei trei băieţi înfloritori din prima lui cununie. Um- berto Vicedomini îşi înmormintase soţia tinereţelor sale cu cinci ani în urmă, cînd ciuma făcuse ravagii în Padova şi, cu toate că era în puterea bărbăţiei, se hotărise cu greu şi în silă la această a doua căsătorie, numai la stăruinţele zilnice ale unui tată bătrîn şi suferind.

Luntrea înainta cu vâslele retrase, lăsîndu-se în

voia curentului. Luntraşii însoţeau muzica lină cu un cîntec intonat cu jumătate voce. Apoi amuţiră şi flautele, şi corul. Toate privirile se îndreptaseră spre malul drept, pe care un călăreţ trupeş îşi ţinea bidiviul în friu şi saluta cu un gest larg spre luntre. Un murmur sfios străbătu rîndurile celor ce şedeau. Vîslaşii îşi smulseră bonetele roşii din cap, iar întreg alaiul sărbătoresc se ridică în picioare, cu teamă şi respect, chiar şi mirele, Diana şi băieţii. Gesturi smerite, braţe ce salutau, genunchi pe jumătate îndoiţi se îndreptară spre mal, cu o asemenea impetuozitate şi grabă exagerată, încît luntrea îşi pierdu echilibrul, se înclină spre dreapta şi se răsturnă brusc. Un strigăt de groază, un vîrtej rotitor în mijlocul fluviului acum pustiu, la suprafaţa căruia apărură oameni ce se ridicau din adine, ca să se scufunde din nou, şi ghirlandele plutitoare de la luntrea răsturnată. Ajutorul nu era departe, căci ceva mai in jos se afla vin mic port, unde locuiau pescari şi barcagii şi unde aşteptau şi caii şi lecticile care urmau să ducă la Padova societatea ce se îneca acum în fluviu.

Cele dintîi bărci de salvare porniră în grabă de pe malul opus. In una dintre ele, alături de un luntraş bătrîn cu barba zburlită şedea Ezzelino, tiranul Padovei, cel care provocase fără vină nenorocirea, în cealaltă, care venea dinspre malul stîng, un călugăr tînăr şi barcagiul său, care se desprinsese de ţărm cu pelerinul plin de praf chiar în clipa cînd pe fluviu se petrecea dezastrul. Cele două bărci ajunseră una lînga alta. Intre ele, plutea în apă ceva ca un fuior de păr blond, pe care călugărul îl apucă hotărît, îngenunchind, cu braţele mult întinse, în vreme ce barcagiul se proptea din toate puterile de cealaltă copastie a bărcii. Trăgînd de coada groasă de păr, călugărul ridică un cap, care ţinea ochii închişi, apoi cu ajutorul lui Ezzelino, venit alături, scoase din fluviu o femeie, povară îngreunată de apa ce-i picura din veşminte. Tiranul sărise din barca lui în cealaltă şi privea acum capul neînsufleţit, pe care se desluşea o expresie de îndărătnicie şi nefericire, cu un fel de satisfacţie, pricinuită fie de trăsăturile viguroase ale chipului, fie de liniştea morţii.

„O cunoşti, Astorre ? îl întrebă el pe călugăr. Acesta dădu negativ din cap, iar celălalt continuă : Priveşte-o, este femeia fratelui tău.“

Călugărul aruncă o privire sfioasă, plină de compătimire spre chipul palid, care între timp deschise încet ochii stinşi.

„Du-o la mal !“ porunci Ezzelino.

Călugărul o lăsă însă in seama barcagiului său.

Vreau să-mi caut fratele, strigă el, pînă cînd am să-l găsesc."

„Te ajut, călugărule, spuse tiranul, dar mă îndoiesc că-1 vom mai salva; l-am văzut cum şi-a cuprins în braţe băieţii şi, încolăcit de aceştia, s-a dus îngreunat la fund.“

între timp, Brenta fusese acoperită de ambarcaţiuni. Se pescuia cu prăjini, cängi, cîrlige, plase, iar în scena repede schimbătoare se multiplica, peste cei ce căutau şi peste poverile ridicate, statura stăpînitorului.

„Vino, călugărule! spuse acesta în cele din urmă. Aici nu mai ai nimic de făcut. Umberto şi băieţii săi zac de prea mult timp în adincuri, ca să mai poată fi readuşi la viaţă. Fluviul i-a tîrît la vale. îi va depune la mal, cînd va osteni să-i ducă. Dar vezi colo corturile ?“ în lunca Brentei se ridicaseră cîteva corturi, pentru primirea celor aşteptaţi cu luntrea nupţială, iar acum erau duşi în ele cei morţi sau aparent morţi, pe care-i şi înconjurau jeluind rudele şi slugile venite în grabă din apropiata Padovă. „Acolo, călugărule, îndeplineşte-ţi misiunea : opere ale caritătii! Alină-i pe cei vii ! înhumează pe cei morţi!“

Călugărul păşi pe mal şi-l pierdu din vedere pe vicarul imperial. în clipa aceea, din mulţime îi veni in întîmpinare mireasa şi văduva fratelui său, nemîngîiatâ, dar din nou stăpînă pe simţurile ei. încă îi mai picura apă din părul greu, insă pe un veşmînt schimbat : o femeie miloasă din popor i-1 dăduse într-un cort pe al ei şi luase in posesie rochia cea scumpă de nuntă.

„Cuvioase frate, i se adresă ea lui Astorre, mă aflu părăsită ; în învălmăşeală, lectica hotărîtă pentru mine s-a întors în oraş cu altcineva, viu sau mort.

însoţeş- te-mă acasă la socrul meu, care este tatăl tău !“

Tînăra văduvă se înşela. Slugile bătrînului Vicedomini n-o părăsiseră din pricina consternării sau zăpăcelii, ci drept urmare a laşităţii şi a superstiţiei. Se temeau să-i ducă bătrînului iute la mînie o văduvă şi, odată cu ea, vestea pieirii casei sale.

Călugărul, văzînd mulţi din tagma sa prin corturi şi în jurul lor, ocupaţi cu fapte caritabile, dădu urmare rugăminţii. „Să mergem", spuse el şi o porni cu tînăra femeie pe şoseaua spre oraşul ale cărui turnuri şi cupole se profilau pe cerul albastru. Drumul era plin de sute de oameni, care alergau spre malul fluviului, sau se întorceau de acolo. Cei doi păşeau adesea despărţiţi de mulţime, dar se regăseau mereu în mijlocul şoselei, fără a vorbi intre ei, iar acum se şi aflau în suburbia oraşului, unde locuiau meşteşugarii. Aici — nenorocirea de pe Brenta ridicase în picioare întreaga populaţie — stăteau pretutindeni grupuri care discutau cu voce tare sau în şoaptă şi care îi priveau cu o curiozitate plină de compătimire pe cei doi ce se intîlniseră întîmplător, după ce unul îşi pierduse fratele, iar cealaltă mirele.

Călugărul şi Diana erau chipuri cunoscute de orice copil din Padova. Astorre, chiar dacă nu trecea drept un sfînt, avea totuşi faima unui călugăr exemplar. Putea fi numit călugărul oraşului Padova, pe care poporul îl venera şi de care era mîndru. Şi pe bună dreptate, căci el renunţase cu eroism, chiar cu bucurie la privilegiile înaltei nobilimi căreia îi aparţinea şi la imensa avere a casei sale şi, în vremuri de molimă sau alte pericole publice, îşi risca viaţa, fără a se tirgui, pentru omul cel mai mărunt şi cel mai sărac. Pe deasupra, cu părul său castaniu cîrlionţat, cu ochii săi calzi şi cu gesturile sale nobile, era un bărbat atrăgător, aşa cum poporului ii place să arate sfinţii săi.

Diana era, în felul ei, nu mai puţin vestită, prin chiar statura ei impunătoare, admirată de popor mai mult decît farmecul gingăşiei. Mama ei fusese o

germană, chiar o Staufen[5], cum susţineau unii, fireşte numai prin sînge, nu şi legal. Germania şi ţara velşilor construiseră împreună, ca bune surori, această făptură trupeşă.

Pe cît de rezervat şi aspru se purta Diana cu cei de-o seamă, pe atît de prietenoasă era ea cu oamenii de rînd, le cerea să-i povestească necazurile lor, le dădea îndrumări concise şi limpezi şi săruta copiii cei mai zdrenţăroşi. Făcea daruri şi donaţii fără a sta pe gînduri, desigur şi pentru că, după Vicedomini, bătrînul Pizzaguerra era cel mai bogat padovan, totodată cel mai murdar zgîrcit, iar Diana se ruşina de viciul părintesc.

Poporul, care ţinea la ea, o mărita pe Diana în fiecare lună, prin crîşme şi prin odăi unde se şedea la palavre, cu vreun padovan de vază, însă realitatea nu ţinea seamă de aceste dorinţi deşarte. Trei piedici îngreunau o logodnă : sprîncenele ridicate şi adesea încruntate ale Dianei, mîna strînsă a tatălui ei şi ataşamentul orb al fratelui ei Germano faţă de tiran, la a cărui posibilă cădere devotatul slujitor s-ar fi prăbuşit şi el cu siguranţă, trăgînd după sine şi întreaga-i familie.

în cele din urmă, Diana se logodise, fără dragoste, după cum ştia tot oraşul, cu Umberto Vicedomini, care zăcea acum în Brenta.

Astorre şi Diana erau atît de adînciţi în îndreptăţită lor durere, încit ori n-auzeau trăncăneala însufleţită ce le călca pe urme, ori le păsa prea puţin de ea. Nu aceasta îi îmboldea pe călugăr şi femeie să păşească alături. Totul părea în bună rinduială, întrucît călugărul trebuia s-o consoleze, iar amîndoi aveau fireşte acelaşi drum : spre bătrînul Vicedomini, ca vestitorii cei mai apropiaţi şi fireşti ai nenorocirii.

Femeile o deplîngeau pe Diana că a trebuit să se mărite cu un bărbat care o lua numai ca înlocuitoare a unei răposate dragi şi, tot într-o răsuflare, o căinau că pierduse acest bărbat înainte de cununie.

Bărbaţii, dimpotrivă, dezbăteau gesticulînd cu importanţă şi făcînd pe foarte pricepuţii, o problemă

arzătoare care se deschisese în legătură cu cei patru moştenitori ai primei familii padovane, înecaţi în Brenta.

Bogăţia stirpei Vicedomini era proverbială. Capul familiei, un bărbat pe cît de energic, pe atît de viclean, care reuşea să rămlnă în relaţii bune cu ambele părţi, atît cu tiranul Padovei excomunicat de cinci ori, cît şi cu biserica ce-1 anatemizase pe acesta, nu se ocupase toată viaţa lui în nici un fel de treburile publice, ci-şi îndreptase dîrza existenţă şi marea putere de voinţă spre un singur ţel : bogăţia şi prosperitatea familiei sale. Acum, aceasta era nimicită. Fiul cel mai mare şi nepoţii zăceau în Brenta. Al doilea şi al treilea fiu pieriseră de pe pămînt în acelaşi an nefericit, unul cu două, altul cu trei luni în urmă. Pe cel mai vîrstnic îl dusese la pierzare tiranul, lăsîndu-1 pe unul dintre sălbaticele lui cîmpuri de bătălie. Celălalt, din care tatăl lipsit de prejudecăţi făcuse un mare comerciant în stil elveţian, murise pe-o coastă orientală crucificat de piraţi, fiindcă banii de răscumpărare întîrziaseră. Ii rămăsese al patrulea, As- torre, călugărul. Padovanii iuţi la socotit nu se îndoiau nici o clipă că bătrînul va încerca din toate puterile să-l smulgă pe Astorre de sub legămintele monahale. Norodul de pe uliţă aflat în plină agitaţie discuta acum dacă va izbuti şi dacă fiul va ceda.

Pînă la urmă disputele ajunseră să se poarte cu voce tare şi cu atîta vehemenţă, încît însuşi întristatul călugăr nu se mai putea îndoi la cine se refereau pronumele *„egli"* şi *„ella"* * care răsunau din grupurile adunate. Din această pricină, propuse, mai mult din grijă pentru tovarăşa sa decît pentru sine, să se abată pe o uliţă umbrită, acoperită cu iarbă, bine cunoscută sandalelor sale, fiindcă ducea de-a lungul zidului mîncat de vreme ce-i împrejmuia mănăstirea. Pe-acolo era răcoare de te treceau fiori, dar îngrozitoarea veste care umpluse întreaga Padovă ajunsese pînă şi în această umbră. Pe ferestrele refectoriului, construit în zidul gros, răsuna de la prînzul întîrziat — catastrofa

* **„El" şi ,,ea" (n.** *tr.)*

de pe Brenta tulburase în oraş toate orarele şi orele — convorbirea din timpul mesei a fraţilor, purtată cu accente de ceartă şi cu voce atît de tare, precum şi atît de plină de *inibus“*■ şi *„-atibus“* — se vorbea latineşte sau se azvîrleau în dispută citate din enciclicele papale —, încît călugărului nu-i fu greu să ghicească numaidecît că şi aici era tratată aceeaşi dilemă ca şi pe străzi, sau una asemănătoare. Şi dacă nu-şi dădea seama, poate, despre ce se vorbea, ştia totuşi despre cine era vorba. Dar ceea ce nu descoperi, erau...

în timp ce rostea această frază, Dante îl căută printre ascultători pe clericul cel distins, care se ascundea în spatele vecinului său.

...erau doi ochi arzători, adinciţi in fundul capului, care se aţinteau printr-o spărtură a zidului asupra lui şi a femeii. Aceşti ochi aparţineau unei creaturi nefericite, un călugăr prăpădit, numit Serapion, care se mistuia, cu suflet şi trup, în mănăstire. Cu imaginaţia lui aprinsă, Serapion înţelesese pe dată că fratele Astorre îndurase privaţiuni şi postise cel mai mult după regulile sfîntului Francisc şi-l invidia cu turbare pentru bogăţia de bunuri şi bucurii lumeşti pe care i le aruncase în braţe capriciul morţii. îl pîndise pe cel ce se întorcea acasă, ca să scruteze figura acestuia şi să citească pe ea ce hotărire luase asupră-şi Astorre. Privirile sale în- lănţuiră femeia şi-i urmăriră paşii.

Astorre se îndrepta împreună cu cumnata sa spre o piaţetă formată de patru palate şi pătrunse cu ea pe poarta cu boltă adîncă a celui mai arătos. Pe o bancă de piatră, zări doi oameni care se odihneau, un german foarte tînăr, împlătoşat din creştet pînă în tălpi, şi un sarazin foarte bătrîn. Germanul, culcat, îşi pusese capul adormit, de un blond roşcat şi cîrlionţat, în poalele necredinciosului care şedea şi care, moţăind şi el, se apleca asupra lui părinteşte, cu barba lui albă ca zăpada. Cei doi făceau parte din garda personală a lui Ezzelino, care, imitind-o pe

aceea a împăratului Frederic, socrul său, era formată în părţi egale din germani şi sarazini. Tiranul se afla în palat. Socotise probabil de datoria sa să facă o vizită bătrînului Vicedomini. Intr-adevăr, încă de pe scara în spirală, Astorre şi Diana auziră convorbirea, pe care Ezzelino o purta în cuvinte concise şi calme. iar bătrînul, care părea să-şi fi ieşit cu totul din fire, dimpotrivă, cu o voce stridentă şi gilcevitoare. Călugărul şi femeia se opriră la intrarea sălii, printre slugărimea palidă. Servitorii tremurau din toa<te mădularele. Moşneagul îi potopise cu cele mai teribile blesteme, apoi îi alungase cu pumnii strînşi, fiindcă îi aduseseră tirziu vestea de pe mal şi abia cutezaseră să i-o comunice bîl- bîindu-se. Pe deasupra, servitorii se făcuseră stană de piatră, auzind paşii temuţi ai tiranului. Anunţarea lui era interzisă sub pedeapsa cu moartea. Intra nereţinut ca un duh prin case şi încăperi.

„Şi asta mi-o spui cu atîta nepăsare, crudule, tuna bătrînul în disperarea sa, ca şi cînd ai povesti despre pierderea unui cal sau a unei recolte ? Tu mi i-ai ucis pe cei patru, nimeni altul decît tu ! Ce nevoie ai avut să treci călare tocmai în acel ceas pe mal ? Ce nevoie ai avut să saluţi spre Brenta ? Ai făcut-o ca să loveşti în mine ! Mă auzi ?“

„Destinul“ răspunse Ezzelino.

„Destinul ? strigă Vicedomini. Destin şi astrologie şi exorcisme şi conjuraţii şi decapitări, femei ce se aruncă de pe acoperişuri pe caldarîm şi sute de tineri străpunşi de săgeţi, căzînd în nelegiuitele tale bătălii imprudente, astea sînt epoca şi guvernarea ta, Ezzelino, blestema- tule şi afurisitule ! Toate le împingi pe făgaşul tău plin de sînge, orice viaţă şi moarte devine alături de tine violentă şi nefirească, şi nimeni nu se mai sfirseşte în patul său ca un creştin pocăit.“

„Eşti nedrept cu mine, replică celălalt. Ce-i drept, nu am nimic a face cu biserica. Mă lasă indiferent. Dar pe tine şi pe cei de-o seamă cu tine nu v-am împiedicat niciodată să aveţi relaţii cu ea. Asta o ştii şi tu, altminteri n-ai fi cutezat să porţi corespondenţă cu Sfintui Scaun. Ce tot răsuceşti în miinile tale şi-mi

ascunzi sigiliul papal ? O indulgenţă ? O dispensă papală ? Dă-o-ncoa ! Intr-adevăr, o dispensă papală ? Pot s-o citesc ? îmi dai voie ? Protectorul tău, sfintul părinte, îţi scrie că, dacă stirpea ta s-ar stinge pînă la al patrulea şi ultimul, călugărul e dezlegat ipso *facto* * de legămintele sale, dacă vrea să se întoarcă în lume din liberă voinţă şi proprie hotărire. Vulpe vicleană, cîte uncii de aur te-a costat acest pergament ?“

„Mă iei în rîs ? urlă bătrînul. Ce altceva îmi rămî- nea după moartea celui de-al doilea şi al treilea ? Pentru cine am adunat şi-am strîns ? Pentru viermi ? Pentru tine ? Vrei să mă jefuieşti ? ...Nu ? Atunci, ajută-mă, cumetre — Ezzelino, încă neexcomunicat, fusese naşul celui de-al treilea băiat al lui Vicedomini, acelaşi care se sacrificase pentru el pe cîmpul de luptă — ajută-mă să-l conving pe călugăr să redevină laic şi să-şi ia o nevastă, porunceşte-i, tu, atotputernicule, dă-mi-1 în locul fiului pe care l-ai ucis în război, ţine-mi pumnul, dacă mă iubeşti !“

„Treaba asta nu mă priveşte, replică tiranul, fără cea mai mică emoţie. Să hotărască singur. «Din liberă voinţă» spune dispensa. Dacă e un călugăr bun, cum cred, de ce să-şi schimbe rostul ? Pentru ca sîngele familiei Vicedomini să nu sece ? Fără asta piere lumea ? Sînt Vicedominii o necesitate ?“

Bătrînul începu acum să zbiere cuprins de o mînie turbată :

„Nelegiuitule, ucigaş al copiilor mei! Iţi ghicesc intenţiile ! Vrei să mă moşteneşti şi să-ţi porţi nebuneştile campanii cu banii mei!“

In clipa aceea, Vicedomini o văzu pe nora sa, care, făcîndu-şi loc printre slugi, păşise pragul urmată de călugărul şovăielnic. Deşi cu trupul vlăguit, se repezi clă- tinîndu-se pe picioare în întîmpinarea ei şi o smulse de mîini, ca şi cum ar fi vrut s-o tragă la răspundere pentru nenorocirea ce se abătuse asupra adîndurora.

„Unde e fiul meu, Diana ?“ gîfîi el.

„Zace în Brenta", răspunse ea tristă, şi ochii săi al- _ baştri se întunecară.

---

* Prin însuşi faptul *(n. tr.).*

„Unde, cei trei nepoţi ai mei ?

„în Brenta", repetă ea.

„Şi pe tine mi te aduci ca dar ? Să te păstrez eu ?“ rîse strident bătrînul.

„De-ar fi vrut cel atotputernic, spuse ea încet, să mă fi luat pe mine valurile, iar ceilalţi să se fi aflat aici în locul meu !“

Diana tăcu. Apoi fu cuprinsă de o bruscă mmie :

„Dacă vederea mea te supără şi mă aflu aici de prisos, atunci ţine seama de asta : eram pierdută, dar el m-a apucat de păr şi m-a readus la viaţă !“

Abia acum bătrînul îl zări pe călugăr, fiul său, iar spiritul i se concentră cu o forţă şi o iuţeală de parcă jalea lui nemărginită mai curind l-ar fi oţelit decît l-ar fi paralizat.

„Cu adevărat ? El te-a scos din Brenta ? Hm ! Ciudat ! Căile Domnului sînt totuşi minunate ! “

îl apucă pe călugăr de braţ şi de umăr, ca şi cînd ar fi vrut să pună stăpmire pe el, cu trup şi suflet, şi-l tirî spre fotoliul său de bolnav, pe care se prăbuşi, fără să dea drumul din strînsoare braţului celui ce nu opunea nici o rezistenţă, Diana îl urmă şi îngemunche de cealaltă parte a fotoliului, cu braţele atîrnînd şi cu mîinile împreunate, cu capul sprijinit de spetează, astfel că numai cocul ei de păr blond rămase vizibil, ca un obiect neînsufleţit. în faţa grupului şedea Ezzelino, cu dreapta sprijinită pe dispensa papală făcută sul, ca pe un baston de mareşal.

„Fiule, fiule drag, scîncea bătrînul cu o gingăşie în parte adevărată, în parte simulată cu viclenie, ultima şi singura mea mîngîiere ! Tu, toiag şi reazem al bătrî- neţelor mele, n-ai să mă laşi să mă frîng între aceste două mîini tremurătoare!... înţelegi, continuă el pe un ton mai sec, obiectiv, că aşa cum stau lucrurile, rămî- nerea ta în mănăstire nu se poate prelungi. E o regulă canonică, nu-i aşa, dragul meu fiu, ca un călugăr al cărui tată sărăceşte sau se stinge pe-ncetul de boală, să fie eliberat de stareţul său, ca să cultive moşia părintească şi să-l hrănească pe cel ce i-a dăruit zilele. Eu am nevoie de tine încă mai mult. Fraţii şi nepoţii tăi au pierit, iar acum tu eşti cel

ce poartă făclia casei noastre. Eşti o flăcăruie pe care am aprins-o şi nu-mi poate fi de folos ca ea să mocnească şi să se stingă fu- megînd într-o chilie ! Să ştii un lucru — citise în ochii căprui, calzi o sinceră compătimire, iar ţinuta respectuoasă a călugărului părea să făgăduiască o ascultare oaTbă — sînit mai bolnav decît crezi. Nu-i aşa, Isasohar ?“ Bătrînul se întoarse spre o siluetă subţire care intrase încet printr-o uşă laterală, cu un flaconaş şi o lingură în mîini, şi venise în spatele fotoliului, iar acum clădea din capul palid, confirmînd. „Am să mor, Astorre, dar ţi-o spun : dacă îmi laşi dorinţa neîndeplinită, tătucul tău refuză să se suie in barca luntraşului morţii şi rămîne ghemuit pe malul amurgului !“

Călugărul mîngîie cu gingăşie mîna fierbinte a bătrînului, dar răspunse pe un ton ferm cu două cuvinte : „Legămintele mele !“

Ezzelino derulă dispensa papală.

„Legămintele tale ? exclamă dezmierdător bătrînul Vicedomini. Legături desfăcute ! Cătuşe retezate ! Fă o mişcare, şi cad. Sfînta biserică, aceea căreia îi eşti dator supunere şi ascultare, le declară nevalabile şi anulate. Aşa scrie aici.“ Degetul său uscat arătă spre pergamentul cu sigiliu papal.

Călugărul se apropie cu respect de stăpînitor, primi înscrisul şi-l citi, observat de patru ochi. Clătinîndu-se, făcu un pas înapoi, ca şi cînd s-ar fi aflat la înălţime pe un turn şi ar fi văzut parapetul căzînd brusc.

Ezzelino îl apucă de subsuori pe cel ce se clătina, in- trebindu-1 scurt:

„Faţă de cine ai făcmt legămintele, călugărule ? Faţă de tine ? Ori faţă de biserică ?“

„Fireşte, atît faţă de el, cît şi faţă de biserică ! strigă bătrînul supărat. Astea-s nişte blestemate de sofisticării ! Fii atent la cel de colo, dragă fiule ! Vrea să ne transforme pe noi, cei din familia Vicedomini, în cerşetori !“

Ezzelino îşi duse, fără mînie, dreapta la barbă şi jură : „La moartea lui Vicedomini, călugărul aci de faţă, fiul său, devine moştenitor şi — dacă familia se stinge odată cu el, iar el ţine la mine şi la oraşul

natal — fondează un spital de o anumită întindere şi măreţie, pentru care să ne invidieze cele o sută de oraşe — se referea la oraşele Italiei. Iar acum, cumetre, după ce m-am purificat de reproşul că aş fi lacom de pradă, pot să-i pun călugărului alte cîteva întrebări ? îngădui ?“ Bătrînul fu cuprins acum de o asemenea mînie, incit îl apucară convulsiile. Totuşi nu eliberă braţul călugărului, pe care îl prinsese din nou.

Isaschar apropie cu prudenţă de buzele golite de sînge o lingură plină de o esenţă puternic aromată. Bătrînul chinuit îşi întoarse cu un efort capul.

„Lasă-mă-n pace ! Tot tu eşti şi medicul tiranului !“ gemu el şi închise ochii.

Evreul îşi întoarse spre Ezzelino ochii săi negri strălucitori şi foarte inteligenţi, ca şi cînd l-ar fi implorat să-l ierte pentru această supărare.

„Are să-şi vină în fire ?“ întrebă tiranul.

„Cred că da, răspunse evreul. Trăieşte şi se va trezi din nou, dar mă tem că nu pentru multă vreme. Nu va vedea apunînd soarele de astăzi."

Tiranul prinse momentul să vorbească cu Astorre, care era ocupat cu tatăl său.

„Trebuie să-mi explici, călugărule ! spuse Ezzelino şi-şi trecu degetele răsfirate prin barba ondulată, gestul său preferat. Cît te-au costat cele trei legăminte, pe care le-ai făcut acum zece şi ciţiva ani ? Iţi dau treizeci de ani.“

Cu o mişcare a capului, Astorre confirmă numărul anilor, apoi, închizind ochii limpezi, răspunse fără a sta pe gînd uri :

„Sărăcia şi ascultarea nu m-au costat nimic. N-am simţul proprietăţii şi ascult lesne." Se întrerupse şi rofei.

Tiranul găsi pe placul său această pudoare bărbătească.

„Te-a obligat cel de-aici sau te-a convins prin stăruinţe să te călugăreşti ?“ abătu el discuţia.

„Nu, declară călugărul. De multă vreme, cum arată arborele genealogic, ultimul dintre trei sau patru fraţi Vicedomini devine cleric, fie cu scopul ca

familia să aibă pe cineva care să se roage pentru ea, fie din dorinţa de a păstra moştenirea şi puterea casei — oricum ar fi, tradiţia e veche şi venerabilă. Mi-am cunoscut de copil soarta, care nu mi-a displăcut. Nu s-a folosit faţă de mine nici o constrîngere."

„Şi al treilea ?“ reveni Ezzelino, referindu-se la al treilea legămint.

Astorre îl înţelese. Roşind din nou, dar de data aceasta mai puţin, replică :

„Nu mi-a fost uşor, dar am reuşit, ca şi alţi călugări, cînd sînt bine sfătuiţi, iar eu am fost. De sfintul Anton“, adăugă el cu veneraţie.

— Acest sfînt plin de merite a trăit, precum ştiţi, domnilor, cîţiva ani la franciscanii din Padova, explică Dante.

— Cum să nu ştim ? glumi unul dintre ascultători. Doar am venerat şi noi relicva care înoată în iazul mănăstirii de-acolo : mă refer la ştiuca aceea care a asistat odinioară la predica sfîntului, s-a convertit, a refuzat să mai mănînce carne, a fost statornică în cele bune şi a rămas şi astăzi, la adînci bătrîneţi, o riguroasă vegeta- riană... Oimul înghiţi sfîrşitul glumei, fiindcă Dante îl privi încruntat.

„Şi ce te-a sfătuit sfîritul ?“ întrebă Ezzelino.

„Să-mi înţeleg cum voi putea mai bine situaţia de călugăr, pur şi simplu ca pe un serviciu disciplinat, cam ca un serviciu în război, care cere şi muşchi ascultători, şi privaţiuni, pe care un războinic brav nici nu trebuie să le resimtă ca atare : să sap pămîntul cu sudoarea frunţii, să mănînc cumpătat, să postesc cumpătat, să nu spovedesc nici fete, nici femei tinere, să umblu în văzul Domnului şi să nu mă rog Maicii sale cu mai multă ardoare decît o prescrie breviarul.“

Tiranul zîmbi. Apoi îşi întinse dreapta spre călugăr, amenînţînd sau binecuvîntînd, şi spuse :

„Fericitule ! Tu ai steaua ta ! Ziua ta de azi ia fiinţă lesne din ziua ta de ieri şi devine pe neaşteptate cea de mîine ! Tu eşti cineva, şi nu cineva mărunt, căci exerciţi oficiul caritătii, pe care-1 admit, deşi eu

îndeplinesc altul. Dacă te-ai întoarce în lumea ce-şi urmează legile ei, pe care e prea tîrziu pentru tine să le înveţi, steaua ta limpede ar deveni o lumină rătăcitoare ridicolă şi ar plesni cu un şuierat după cîteva salturi smintite în hohotul de rîs al cerului !

încă ceva, iar acest lucru ţi—1 spun în calitatea pe care o am : aceea de stăpîn al Padovei. Comportarea ta a fost pentru poporul meu ceva înălţător, un exemplu de renunţare. Cel mai sărman s-a simţit alinat, văzîn- du-te pe tine împărţind cu el hrana lui săracă şi munca lui grea de fiecare zi. Dacă lepezi rasa şi, nobil fiind, te căsătoreşti cu o nobilă, dacă risipeşti cu mîinile pline din bogăţia casei tale, săvîrşeşti un jaf împotriva poporului, care te-a luat în posesie ca pe unul de-al său, provoci nemulţumire şi indignare, din care nu m-aş mira să rezulte mînie, neascultare, • răzvrătire. Lucrurile se înlănţuie !

Eu şi Padova nu ne putem lipsi de tine ! Cu înfăţi- şarea ta frumoasă şi cavalerească sari în ochii mulţimii şi ai mai mult curaj, sau, cel puţin, un curaj mai nobil decît fraţii tăi rustici. Cînd poporul, ieşindu-şi din sărite în felul său, vrea să-l ucidă pe acesta — îl arătă pe Isaschar — fiindcă îl ajută, ceea ce — puţin a lipsit — era să i se întâmple in timpul ultimei epidemii de ciumă, cine îl apără, cum ai făcut-o tu, împotriva mulţimii smintite, pînă cînd vin eu şi-i poruncesc să se astîm- pere ?

Isaschar, ajută-mă să-l conving pe călugăr ! se- ntoarse Ezzelino spre medic, cu un zîmbet îngrozitor. Chiar şi de dragul tău nu-i e îngăduit să-şi lepede sutana !“

„Domnule, rosti din vîrful buzelor medicul, sub sceptrul tău, scena nebunească, pe care ai pedepsit-o pe cît de drept, pe atît de sîngeros, nu se va mai repeta, iar după părerea mea, a cărui credinţă proslăveşte ca pe cea mai mare binecuvîntare a lui Dumnezeu trăinicia familiei, înălţimea sa — aşa îl şi numea pe călugăr în loc de sfinţia sa — nu trebuie să rămină necăsătorit.[11]

Ezzelino zîmbi la subtilitatea evreului.

„Şi încotro se îndreaptă gîndurile tale, călugărule ?“ întrebă el.

„Stau şi rămîn neclintit! Totuşi aş vrea — Dumnezeu să-mi ierte păcatul — ca tata să nu se mai trezească, pentru a nu fi obligat să fiu dur faţă de el ! De-ar fi şi primit ultima împărtăşanie !“ Sărută cu ardoare obrajii celui leşinat, care începu să-şi vină în fire.

Cel revenit la viaţă scoase un oftat greu, îşi ridică pleoapele obosite şi, pe sub tufele sprîncenelor lăsate în jos, îndreptă o privire imploratoare spre călugăr.

„Cum stăm ? întrebă el. Ce-ai hotărit asupra mea ? Cerul sau iadul ?“

„Tată, îl rugă Astorre cu vocea gituită de emoţie, vremea ta a trecut! Ţi-a sosit ceasul din urmă ! Desprinde-te de lucrurile şi grijile lumeşti ! Gindeşte-te la suflet! Iată, preoţii tăi — se referea la cei de la biserica parohială — s-au adunat alături şi aşteaptă cu preasfintele taine ale morţii.“

Aşa era. Uşa camerei alăturate se deschisese încet, o luminare aprinsă sclipea slab, abia vizibil în lumina zilei, un cor preludia în surdină şi se auzea sunetul încet al unui clopoţel.

In clipa aceea, bătrînul, care-şi simţea genunchii scufundîndu-se în unda rece a Lethei, se agăţă de călugăr, ca odinioară sfîntul Petru de Mîntuitor pe Lacul Genisaret.

.,0 faci pentru mine !“ murmură el.

„De-aş putea ! De mi-ar fi îngăduit! oftă călugărul. Pe toţi sfinţii, tată, gîndeşte-te la cele veşnice ! Lasă cele pămînteşti! Ţi-a sunat ceasul!“

Această şovăială voalată aprinse restul de viaţă din Vicedomini într-o flacără pîlpîitoare.

„Neascultătorule ! Nerecunoscătorule!“ strigă el mî- nios.

Actorre făcu semn preoţilor.

„Pe toţi dracii, zbieră bătrînul, lăsaţi-mă-n pace cu grijania şi unsorile voastre ! N-am nimic de pierdut, şi aşa sînt un osîndit şi am rămas în mijlocul horei cereşti, dacă fiul meu se leapădă cu rea voinţă de mine şi-mi nimiceşte sămînţa vieţii !“

Călugărul, îngrozit, zguduit pînă în adîncul

sufletului de aceste blasfemii teribile, îşi vedea tatăl căzînd irevocabil sub osînda de veci. Aşa socotea el, cum aş fi fost convins şi eu, în locul său. Copleşit de o neagră deznădejde, se aruncă în genunchi în faţa muribundului şi-l imploră cu ochii plini de lacrimi :

«Domnule, te conjur, ai milă de dumneata şi de mine !“

„Lasă-l pe vulpoi sâ-şi urmeze calea !“ şopti tiranul.

Călugărul nu auzi. Făcu din nou semn preoţilor, iar litania morţilor era gata să înceapă.

Atunci, bătrînul se ghemui ca un copil încăpăţînat şi clătină capul cărunt.

„Lasă-1 pe viclean să-şi vadă de drumul lui !“ îl îndemnă Ezzelino, mai tare.

„Tată, tată !“ hohoti călugărul, şi sufletul său se topi de milă.

„Venerabile domn şi frate creştin, întrebă acum un preot, cu vocea nesigură, sînteţi gata să-l primiţi pe creatorul şi mîntuitorul vostru ? Bătrînul tăcu. Credeţi cu tărie în Sfînta Treime ? Răspundeţi, domnule !“ întrebă clericul din nou şi se făcu alb ca o pînză, fiindcă bătrînul strigă cu voce tare :

„Tăgăduită şi blestemată să fie, blestemată şi...“

„Opreşte-te, tată ! strigă călugărul şi sări in picioare. Mă supun voinţei voasrtre, domnule ! Faceţi cu mine ce doriţi ! Numai să nu vă prăvăliţi în focul cel veşnic !“

Bătrînul oftă ca după un mare efort. Apoi privi în jurul său uşurat, aş zice aproape mulţumit. Prinse cu mîna, pipăind, pletele blonde ale Dianei, o săltă pe femeia care se ridică din genunchi, îi luă mîna, care nu se opuse, deschise mîna crispată a călugărului şi le reuni pe amîn- două.

„Pentru totdeauna ! In faţa preasfintei taine !“ jubilă el şi binecuvîntă perechea.

Călugărul nu se împotrivi, iar Diana închise ochii.

„Acum repede, cuvioşi părinţi! zori bătrînul, nu e timp de pierdut, cum cred, şi sînt într-o stare de spirit creştină !“

Călugărul şi logodnica sa voiră să se retragă în spatele cetei de preoţi.

„Rămîneţi, murmură muribundul, rămîneţi, pentru ca ochii mei alinaţi să vă vadă împreună, pînă cînd se vor stinge !“

Astorre şi Diana, oprindu-se la numai cîţiva paşi, trebuiră să rămînă, cu mîinile împreunate, înaintea privirilor ce se stingeau ale obstinatului moşneag.

Acesta murmură o scurtă spovedanie, primi ultima cuminecătură şi-şi dădu duhul, în vreme ce i se miruiau tălpile, iar preotul striga urechilor ce nu mai auzeau cutremurătorul îndemn : „Desprinde-te, suflet creştin !“ Chipul mort purta expresia clară a unei şiretenii triumfătoare.

în vreme ce toată lumea dimprejur şedea în genunchi, tiranul urmărise sacra ceremonie stînd în jilţ, cu o atenţie calmă, cam aşa cum priveşti un ritual străin, sau cum un savant cercetează sacrificiul unui popor antic zugrăvit pe un sarcofag. La sfîrşit, se apropie şi închise ochii mortului.

Apoi se întoarse spre Diana.

„Nobilă doamnă, spuse el, cred că trebuie să mergem acasă. Chiar dacă au fosît încunoştinţaţi de salvarea voastră, părinţii vor să vă vadă. Şi-apoi purtaţi un veşmînt sărăcăcios, care nu vi se potriveşte."

„Principe, vă mulţumesc şi vă urmez, replică Diana, dar nu dădu drumul mîinii călugărului, a cărui privire o evitase pînă în această Clipă. Acum îl privi în faţă pe soţ şi rosti cu o voce profundă, dar plăcută, în vreme ce obrajii i se acopereau de o rumeneală întunecată : Domnul şi stăpînul meu, nu ne era îngăduit să lăsăm pierzaniei sufletul tatălui. Aşa, am ajuns a voastră. Să-mi arătaţi mai mult devotament decît bisericii. Fratele vostru nu m-a iubit. Iertaţi-mă că vorbesc astfel: spun adevărul curat. Veţi avea în mine o soţie bună şi ascultătoare. Am însă două însuşiri de care trebuie să ţineţi seamă. Sînt iute la mînie cînd cineva se atinge de dreptul sau onoarea mea şi nu tolerez să văd neîndeplinită o făgăduială ce mi s-a făcut. încă de copil am suportat greu aşa ceva, sau n-am suportat deloc. Am puţine dorinţe şi nu cer nimic peste cele de fiecare zi, numai atunci cînd mi s-a arătat şi mi s-a făgăduit ceva, trebuie să se îndeplinească, altminteri

pierd încrederea, iar o nedreptate mă jigneşte mai mult decît pe celelalte femei. Dar cum îmi îngădui să vă vorbesc astfel, domnul şi stăpînul meu, cînd abia v-am cunoscut ? îngăduiţi-mi să tac. Rămîneţi cu bine, soţul meu, şi daţi-mi nouă zile, să jelesc moartea fratelui vostru."

Zicind acestea, Diana eliberă încet mîna lui Astorre din a sa şi plecă împreună cu tiranul.

între timp, ceata de clerici ridicase trupul neînsufleţit, ca să-l aşeze pe catafalc in capela casei şi să-l pro- hodeascsă.

Astorre rămase singur în veşmîntul monahal pe ca- re-1 pierduse şi care acoperea acum un piept plin de căinţă. O armată de servitori, care stătuse la pîndă în timpul ciudatei scene şi înţelesese destul, se apropie cu atitudini umile şi gesturi înfricoşate de noul stăpîn, buimăcită şi intimidată mai puţin de schimbarea patronului, cît mai ales de presupusul sacrilegiu al călcării le- gămintelor — dispensa papală, citită încet, nu ajunsese la urechile sale — şi de reîntoarcerea în lumea laică a venerabilului călugăr. Acesta nu reuşi să-şi plîngă tatăl. Acum, cînd era din nou stăpîn pe voinţa sa, în suflet i se strecură bănuiala, ce spun eu, i se impuse revoltătoarea certitudine că un muribund îi înşelase buna- credinţă şi abuzase de caritatea sa. în disperarea bătrî- nului descoperi ascunzătoarea vicleniei, iar în sălbatica blasfemie un joc calculat în pragul morţii. Fără să vrea, aproape cu duşmănie, gîndul său se întoarse spre femeia ce devenise a lui. îl ispiti incîlcitul gînd călugăresc de a o iubi nu din pornirea inimii sale, ci ca înlocuitor al fratelui mort; dar simţul său sănătos şi sufletul său cinstit respinseră ruşinoasa soluţie! Cum o socotea acum ca a sa, nu-şi putu interzice o anumită admiraţie iscată de faptul că femeia îl înfruntase cu vorbe atît de ferme şi cu o aspră iubire de adevăr, lămurind rela-ţiile dintre ei cu obiectivitate, fără voalări şi ascunzi-şuri — o făptură mult mai energică şi mai adevărată decît gingaşele apariţii din legende. El îşi imaginase femeile dintr-un aluat mai moale.

Călugărul luă brusc cunoştinţă de veşmîntul ordi-

nului său şi de contradicţia dintre acesta şi sentimentele şi gîndurile sale. îi fu ruşine de rasa care acum îl incomoda.

„D iţi-mi veşminte lumeşti !“ porunci el.

îl înconjurară servitori zeloşi, iar în curînd apăru din mijlocul lor în îmbrăcămintea fratelui său înecat, care era cam de aceeaşi statură.

în aceeaşi clipă, nebunul tatălui său, numit Gocciola, se aruncă **5 a** picioarele sale, nu pentru a-1 ruga, cum făcuseră **ceilalţi, să-l** ţină în continuare în serviciul său, **ci** sâ-1 elibereze şi să-i îngăduie a-şi schimba starea, căci **si'** săturase **da** lume, părul îi încărunţise şi i-ar sta rău **să** plcce **pe** lumea cealaltă cu boneta de bufon cu clopoţei. **Rostind aceste** cuvinte cu un glas plingăcios, Goc- ciola apucă sutana azvîrlită pe jos, pe care servitorii se sfiiseră s-o atingă. Dar creierul său de bufon îi dădu ghes să facă o tumbă, după care adăugă cu lăcomie :

„Înainte de a zice adio lumii şi amăgirilor ei, odată tot aş vrea să mai mănînc *amarelle !* Pe-aici o să avem in curînd nuntă, cred.[w] îşi linse colţurile gurii cu limba albicioasă. Apoi îşi îndoi un genunchi în faţa călugărului, îşi clătină zurgălăii şi sări în picioare, tîrînd după el rasa.

Amarelle sau *amare,* explică Dante, se numeşte o prăjitură nupţială din Padova, căreia i se spune astfel din pricina gustului amar de migdale şi ca o aluzie la verbul de conjugarea întîi.

Aici, povestitorul făcu o pauză şi-şi umbri fruntea şi ochii cu mîna, chibzuind la continuarea povestirii sale.

Intre timp, in încăpere intră majordomul principelui, un alsacian, pe nume Burcardo, cu paşi măsuraţi şi plecăciuni ceremonioase, se scuză în fraze ample că se vede nevoit să tulbure convorbirea şi-i ceru lui Cangrande dispoziţii în oarecari treburi gospodăreşti. Pe vremea aceea, germanii nu erau apariţii rare la curţile ghibeline din Italia[6], ba chiar erau căutaţi şi preferaţi localnicilor din cauza cinstei lor şi a priceperii înnăscute în privinţa ceremoniilor şi a datinilor.

Oînd Dante ridică din nou capul, îl văzu pe alsacian şi-i auzi velşa, care alterna permanent între sunete

moi şi altele aspre, încîntind curtea, dar vibrînd supărător în urechea fină a poetului. Privirea acestuia stărui apoi cu o plăcere vizibilă asupra celor doi tineri, Asca- nio şi războinicul împlătoşat. In cele din urmă, se odihni gânditoare pe chipul celor două femei, principesa Diana, care se însufleţise şi ai cărei obraji marmoreeni roşiseră uşor, şi Antiopa, prietena lui Cangrande, o fiinţă drăgălaşă şi firească. Apoi poetul continuă.

— In spatele palatului familiei Vicedomini se întindea pe vremuri — acum, după ce nobila familie s-a stins de mult, locul acela s-a schimbat complet — un domeniu vast, pînă la piciorul zidului solid şi lat al orasului, atît de vast, incit cuprindea imaşuri pentru turme, terenuri pentru cerbi şi căprioare, iazuri pline cu peşti, păduri adinei şi umbroase, podgorii însorite. Intr-o dimineaţă luminoasă, la şapte zile după ceremonia funerară, călugărul Astorre şedea în umbra neagră a unui cedru, cu spatele rezemat de trunchi şi cu vlrfurile pantofilor întinse în lumina arzătoare a soarelui ; spun : călugărul Astorre, deoarece în scurtul său trai pe pă- mînt, el şi-a păstrat printre padovani acest nume, deşi devenise laic. Şedea sau zăcea întins în faţa unei fîn- tini ţîşnitoare, care azvîrlea un şuvoi rece din gura unei măşti neutre, nu departe de o bancă de piatră, căreia îi preferase perna moale a brazdei de iarbă învălurită.

în vreme ce stătea pe gînduri sau visa, nu ştiu ce, în piaţa din faţa palatului, învăluită in lumina soarelui ajuns aproape de amiază, doi oameni descălecară de pe nişte gloabe pline de praf, unul împlătoşat, celălalt îmbrăcat cu gust, deşi în veşminte de călătorie. Ascanio şi Germano, aşa se numeau călăreţii, erau favoriţii principelui şi totodată tovarăşii de joacă din copilărie ai călugărului, cu care acesta învăţase şi se desfătase frăţeşte pînă la cincisprezece ani, cînd îşi începuse noviciatul. Ezzelino îi trimisese la socrul său, împăratul Frederic.

Dante se întrerupse şi se înclină in faţa marii umbre. [7]

— Cei doi se întorceau la tiran cu însărcinările îndeplinite, adueîndu-i în plus şi nputattea zilei : o copie efectuată în cancelaria imperială după pastorala adresată clerului creştin, prin care sfîntul părinte îl învinuia în faţa lumii întregi pe isteţul împărat de totală necredinţă în Dumnezeu.

Deşi aveau însărcinări importante, probabil şi grabnice, şi purtau documentul nefast, cei doi nu se îndurară să gonească de-a dreptul spre reşedinţa tiranului, trecînd prin faţa locuinţei tovarăşului lor de joacă din copilărie. La ultimul han dinainte de Padova, unde, fără a coborî din şa, îşi hrăniseră şi-şi adăpaseră caii, aflaseră de la guralivul hangiu despre marea nenorocire din oraş şi despre încă mai marea supărare a oraşului, scufundarea luntrei nupţiale şi lepădarea rasei de către călugăr, oarecum cu toate amănuntele, totuşi fără logo- 1 direa Dianei cu Astorre, care încă nu era cunoscută pu- 1 bLic. Indestructibilă legătura care ne uneşte de tovarăşii I de joacă din copilărie ! Impresionaţi de soarta ciudată] a lui Astorre, cei doi nu-şi puteau regăsi liniştea pînă j ce nu aveau să-l vadă cu ochii pe cel regăsit. Ani de-a rîndul îl întîlniseră intîmplător pe călugăr pe stradă şi-l salutaseră cu o înclinare din cap, prietenească, ce-i drept, dar adincită de un sincer respect şi oarecum străină I Gocciola, pe care-1 găsiră în curtea palatului, aşezat pe un zid scund, ocupîndu-se cu o pîinişoară şi legă- nîndu-şi picioarele, îi conduse în grădină. Luîndu-le-o înainte, nebunul le vorbi tinerilor nu despre tragedia casei, ci numai despre treburile lui care i se păreau de departe mai importante. Le povesti că năzuieşte fierbinte să-şi sfîrşească zilele mîntuindu-se şi, vorbind, înghiţi restul de pîinişoară fără să-l mestece între dinţii ce i se clătinau, încît fu mai, mai să se înece. Văzindu-i grimasele şi auzindu-1 cît de mult dorea să ajungă într-o chilie monahală, Ascanio izbucni într-un asemenea hohot vesel de rîs, încît ar fi alungat norii de pe cer, dacă acesta nu s-ar fi înveşmîntat în ziua aceea din proprie bucurie în culorile cele mai luminoase.

Ascanio nu se abţinu să-l tachineze pe nerod, fie şi

numai pentru a scăpa de un însoţitor nedorit.

„Sărmane, începu el, tu n-ai să ajungi într-o chilie, fiindcă, între noi fie vorba, în cea mai mare taină, unchiul meu, tiranul, a pus ochii pe tine şi rivneşte să te ia la el. Uite, să-ţi spun : tiranul are patru nebuni, pe stoic, pe epicureu, pe platonician şi pe sceptic, după cum îi numeşte el. Cînd stăpînul vrea să glumească, aceştia patru se aşază la semnul lui in cele patru colţuri ale unei săli pe a cărei boltă strălucesc cerul înstelat şi imaginile planetelor. Unchiul, în haină de casă, se duce în mijlocul odăii, bate din palme, iar filozofii îşi schimbă ţopăind colţurile. Alaltăieri, stoicul a murit urlînd şi gemînd, fiindcă nesătulul a înghiţit prea mulţi pfunzi de tăieţei dintr-o dată. Unchiul mi-a spus, aşa, in treacăt, că se gîndeşte să-l înlocuiască şi o să te ceară de la călugăr, noul tău stăpîn, o, Gocciola, ca impozit pe moştenire. Aşa stau lucrurile. Ezzelino vrea să pună mîna pe tine. Cine ştie dacă nu cumva se şi află pe urmele tale.“

Aceasta era o aluzie la omniprezenţa tiranului, care-i ţinea pe padovani sub stăpînirea fricii şi a unui tremur permanent. Gocciola scoase un strigăt, de parcă mîna tiranului i-ar fi căzut pe umăr, îşi roti ochii în jur şi, deşi în urma sa nu se afla nimeni în afară de umbra lui scurtă, o luă la fugă clănţănind din dinţi spre cine ştie ce ascunzătoare.

— Pe nebunii lui Ezzelino îi şterg cu totul, se întrerupse Dante, făcînd gestul unei tăieturi cu condeiul, ca şi cum şi-ar fi scris povestirea, în loc s-o spună, precum făcea. Momentul acesta e neadevărat, iar Ascanio minţea. Este total incredibil ca un spirit serios şi la origine nobil ca Ezzelino să fi hrănit nişte nebuni şi să se fi desfătat cu nerozia lor.

Cu această înţepătură, florentinul îl viza direct pe cel care-1 găzduia şi pe a cărui mantie şedea Gocciola, rînjind la poet.

Cangrande nu făcea acelaşi lucru. îşi făgădui în tăcere ca la primul prilej să plătească la rîndu-i cu aceeaşi monedă, şi chiar cu dobîndă.

Satisfăcut, Dante îşi continuă cu voioşie povestirea.

— în cele din urmă, cei doi îl descoperiră pe călugăr, care, cum am spus, se rezema cu spinarea de trunchiul unui pin...

— De trunchiul unui cedru, Dante, îl corectă principesa, care devenise atentă.

— de trunchiul unui cedru şi-şi sorea vîrful picioarelor. Era atît de adîncit în visarea sa pustie sau bogată, încit nu-i observă pe cei ce se apropiau din două părţi. Zvăpăiatul Ascanio se aplecă, rupse un fir de iarbă şi il gîdilă la nas pe călugăr, care strănută puternic de trei ori. Astorre prinse cu prietenie miinile tovarăşilor săi de joacă din copilărie şi-i trase jos în stînga şi în dreapta sa, pe iarbă.

„Ei, ce ziceţi voi de toate astea ?“ întrebă el pe un ton mai curînd sfios decît imperativ.

„Mai întii, sincerele mele laude pentru stareţul tău şi pentru mănăstire ! glumi Ascanio. Te-au păstrat proaspăt. Arăţi mai tînăr decît noi doi. Fireşte, veşmântul laic scurt şi bărbia rasă te vor fi întinerit şi ele. Dar ştii tu că eşti un bărbat frumos ? Stai întins sub cedrul tău uriaş aidoma celui dinţii om, pe care Dumnezeu, cum spun savanţii, l-a creat ca trn om de treizeci de ani, iar eu, continuă el cu o figură inooen'tă, fiindcă-1 vedea pe călugăr roşind din pricina voioşiei sale, sînt realmente ultimul care să te mustre că te-ai eliberat de rasă, căci a-şi perpetua neamul e dorinţa a tot ce e viu.“

„N-a fost dorinţa mea, nici o hotărîre liberă, mărturisi, corespunzător adevărului, călugărul. M-am opus cît am putut, dar a trebuit să îndeplinesc voinţa, unui tată muribund."

„Intr-adevăr ? zimbi Ascanio. Să nu mai povesteşti nimănui, Astorre, una ca asta, in afara noastră, care te iubim. Faţă de alţii, această lipsă de independenţă te-ar face ridicol sau chiar vrednic de dispreţ. Şi, fiindcă vorbim de ridicol, bagă de seamă, Astorre, te rog, ca în transformarea ta din călugăr în om de lume să nu jigneşti bunul simţ. Trecerea trebuie făcută cu multă grijă şi treptat. Ascultă sfatul meu ! Pleci în călătorie

pentru un an, de pildă la curtea împăratului, de unde solii nu încetează să alerge spre Padova şi înapoi. îi ceri lui Ezzelino să te trimită la Palermo. Acolo, alături de cavalerul cel mai desăvîrşit şi de omul cel mai lipsit de prejudecăţi — mă refer la Frederic al nostru — ai să cunoşti şi femeile şi ai să te dezobişnuieşti de felul călugăresc de a le diviniza sau de a le dispreţui. Sufletul stăpînitorului dă culoare curţii şi oraşului. Viaţa, sălbatică şi exagerată şi brutală, aşa cum a devenit aici în Padova, sub unchiul meu, tiranul, îţi dă o imagine falsă despre femei. Palermo, unde, sub cel mai omenesc suveran, jocul şi seriozitatea, virtutea şi plăcerea, devotamentul şi nestatornicia, buna-credinţă şi neîncrederea se amestecă in proporţii juste, îţi oferă o imagine mai adevărată. Acolo, îţi petreci timpul, un an întreg, în- tr-un chip îngăduit sau scuzabil cu prietenele şi duşmancele noastre — călugărul îşi încreţi fruntea — iei parte şi la o campanie, fără a te expune totuşi cu ne- chibzuinţă — gîndeşte-te ce misiune ai — ci doar aşa, ca să-ţi reaminteşti cum trebuie minat un cal şi mînuită sabia — pe cînd erai un băietan, te pricepeai la lucrurile astea — ţii pretutindeni deschişi ochii tăi castanii plini de voioşie, care — pe facla Aurorei! — luminează şi aruncă scîntei, de cînd ai părăsit mănăstirea, şi te întorci aici ca un bărbat, stăpîn pe el şi pe alţii.“

„Acolo, la împărat, trebuie să se-nsoare cu o suabă, sfătui cu blîndeţe împlătoşatul. Suabele sînt mai pioase şi mai de încredere decît femeile noastre.“

„Nu vrei să taci ? il ameninţă Ascanio cu degetul. Nu mă plictisi cu codiţele blonde ca paiul!“

Călugărul însă strînse dreapta lui Germano, căreia incă nu-i dăduse drumul.

„Cinstit vorbind, Germano, îi ceru el, ce zici despre toate acestea ?“

„Despre ce ?“ întrebă răstit Germano.

„Ei, despre noua mea situaţie."

„Astorre, prietene, răspunse mustăciosul cam stingherit, după ce um lucru s-a făcut, nu mai ceri in dreapta şi-n stînga sfaturi şi aprecieri. Te menţii pe poziţia pe care te afli. Dar dacă vrei neapărat să cunoşti părerea mea, atunci, uite, Astorre,

devotamentul trădat, cuvîntul călcat, dezertarea şi aşa mai departe, toate acestea au în Germania un nume foarte urît. Fireşte, la tine e cu totul altceva, nici nu se poate compara — şi-apoi, tatăl muribund — Astorre, dragă prietene, ai procedat bine, numai că procedînd invers ar fi fost şi mai bine. Asta e părerea mea, încheie franc Germano.

„Dacă ai fi fost de faţă, mi-ai fi refuzat mîna surorii tale, Germano ?“

Acesta căzu parcă din nori.

„Mîna surorii mele ? A Dianei ? A aceleiaşi, care-1 jeleşte pe fratele tău ?“

„A aceleiaşi. E logodnica mea.“

„O, splendid!“ strigă acum abilul Ascanio.

„Ce bucurie! i se alătură Germano. Lasă-mă să te îmbrăţişez, cumnate !“

In pofida sincerităţii sale, împlătoşatul ştia să fie politicos. Dar atunci îşi înăbuşi un suspin. Oricît de mult îşi iubea sora, călugărului, aşa cum şedea lingă el, i-ar fi dat, după sentimentele-i fireşti, altă femeie, îşi răsuci deci mustaţa, iar Ascanio cîrmi discuţia.

„De fapt, Astorre, continuă să turuie voiosul tînăr, trebuie să începem prin a ne cunoaşte din nou ; între copilăria noastră şi ziua de astăzi se află nu mai puţin de cincisprezece ani de reculegere petrecuţi de tine în mănăstire. Nu că intre timp ne-am fi schimbat firea, cine şi-o schimbă ? Dar am crescut. Asta, de exemplu — îl arătă pe Germano — se bucură acum de o frumoasă faimă militară ; dar trebuie să-l denunţ că a devenit pe jumătate neamţ. A început — Ascanio îndoi braţul, ca şi cum ar fi golit un pahar — iar după aceea devine melancolic sau pornit pe harţă. Ba dispreţuieşte şi dulcea noastră italiană. «Am să vorbesc cu voi germana !»■ se umflă el în pene şi bombăne mormăiturile unei limbi neomeneşti. Slugile lui îngălbenesc, creditorii lui o iau la goană, iar padovanele noastre îi întorc spatele impunător. De-asta probabil a rămas la fel de feciorelnic ca tine, Astorre" — şi Ascanio işi puse cu cordialitate mîna pe umărul călugărului.

Germano rîse din toată inima şi replică arătîndu-1

pe Ascanio :

„Iar ăsta şi-a aflat vocaţia, devenind un curtean perfect.[w]

„Te înşeli, Germano, îl contrazise favoritul lui Ezzelino. Vocaţia mea a fost să iau viaţa uşor şi să mă bucur de ea cu voioşie." Şi drept dovadă, o chemă pe un ton poruncitor, dar prietenesc, pe copila grădinarului, care se strecura la oarecare distanţă, trăgind cu ochiul spre noul ei stăpîn, călugărul. Frumuşica fată purta pe capu-i rîzător un coş umplut vîrf cu struguri şi smochine şi privea mai curînd ştrengăreşte decît cu sfială. Ascanio sări în picioare, îşi puse stînga pe coapsa zveltă a fetei, iar cu dreapta scoase din coş un ciorchine de struguri. Totodată gura lui căută buzele cărnoase. „Mi-e sete" spuse el. Fata făcu pe ruşinoasa, dar nu se feri, fiindcă nu voia să-şi răstoarne fructele. Călugărul îşi întoarse indispus ochii de la cei doi tineri uşuratici, iar copila, zărind gestul călugărului, o luă la fugă speriată, presărind pe potecă fructele ce se rostogoleau. Ascanio, care ţinea în mînă ciorchinele, mai ridică de pe urmele paşilor ce fugeau incă doi şi oferi unul lui Germano, care însă aruncă dispreţuitor în iarbă strugurii incă nestriviţi în teasc. Zvăpăiatul întinse al doilea ciorchine călugărului, care-1 lăsă un răstimp neatins, apoi insă gustă maşinal o boabă zemoasă, curînd, o a doua şi o a treia.

„Un curtean ? continuă Ascanio care, înveselit de sensibilitatea excesivă a călugărului de treizeci de ani, se trîntise din nou în iarbă. Să nu crezi asta, Astorre ! Să crezi contrariul! Eu sînt singurul care-1 îndeamnă pe unchiul meu, încet dar lămurit, să nu devină crud, să rămînă om.“

„Nu e decît drept şi devotat sieşi !“ fu de părere Germano.

„Despre dreptatea lui ! se tîngui Ascanio. Şi despre logica lui ! Padova este feudă imperială. Ezzelino e guvernator. Cine nu e pe placul lui, înseamnă că se ridică împotriva imperiului. A deveni trădător... Cuvintele îi rămaseră pe buze. Oribil!

murmură el. Şi în genere : de ce nu ne *s*" îngăduit, nouă, velşilor o viaţă proprie sub soarele nostru cald ? De ce această fantomă de ceaţă a imperiului, care ne sufocă ? Nu vorbesc pentru mine. Sînt legat strîns de unchiul meu. Dacă moare împăratul, Dumnezeu să-l ţină, întreaga Italie se azvirlă cu ocări şi blesteme asupra tiranului Ezzelino sugrumîndu-1 laolaltă si pe nepotul lui." Ascanio îşi aţinti ochii, peste pămintul îmbelşugat, spre cerul strălucitor şi scoase un suspin.

„Pe noi doi, întregi Germano cu sînge rece. Pînă atunci mal e însă timp. Lui Ezzelino i s-au prorocit lucruri bune. Învăţatul Guido Bonatti şi Paul .din Bagdad, •care mătură praful uliţelor cu lunga lui barbâ, oricît se contrazic de obicei unul pe altul din invidie, de data aceasta i-au interpretat de comun acord o nouă poziţie ciudată a stelelor în felul următor : mai curînd, sau mai tîrziu, un fiu al peninsulei va obţine coroana neimpăr- ţită a acesteia cu ajutorul unui împărat german, care, la rîndu-i, îi va strînge laolaltă pe toţi germanii de dincolo de munţi, într-un solid glob imperial. Este acest împărat Frederic ? Este acest rege Ezzelino ? O ştie Dumnezeu, care cunoaşte timpul şi ora, dar Ezzelino joacă pe această carte gloria şi capetele noastre."

„Amestec de raţiune şi amăgire !" se minie Ascanio, în vreme ce călugărul era uimit de puterea stelelor, de marea ambiţie a stăpînitorului şi de torentul vieţii care ia totul ou el. Il speria şi fantoma cruzimii incipiente a lui Ezzelino, în care el, nevinovatul, văzuse întrupată dreptatea.

Răspunzînd îndoielii sale tăcute, Ascanio continuă : „De i-ar lovi o moarte rea pe amîndoi, pe încruntatul Gui do şi pe bărbatul păgîn ! Il amăgesc pe unchiul meu, făcîndu-l să dea ascultare toanelor şi plăcerilor lui, In- credinţindu-1 că făptuieşte ceea ce e necesar. Nu te-ai uitat la el, Germano, cum, la masa lui săracă, îşi colorează apa din paharul de cristal străveziu cu cele trei sau patru picături de vin sicilian roşu ca sîngele, pe care şi le îngăduie ? Cum privirea lui atentă urmăreşte sîngele ce se ridică încet şi se

împrăştie în apa limpede ? Sau n-ai văzut cum ii place să închidă pleoapele morţilor, încît lumea socoteşte că-i aduce un omagiu, pof- tindu-1 la patul muribunzilor şi lăsînd pe seama lui această tristă îndatorire ? Ezzelino, principele meu, nu deveni crud ! exclamă tînărul, copleşit de sentimentele sale.

„Nici nu mă gîndesc, nepoate", rosti cineva in spatele lui. Era Ezzelino, care se apropiase nevăzut şi, deşi nu trăsese cu urechea, auzise ultima exclamaţie dureroasă a lui Ascanio.

Cei trei tineri se ridicară repede şi-l salutară pe stă- pinitor, care se aşează pe bancă. Faţa lui era liniştită ca masca din care ţîşnea apa fîntînii.

.,Voi, amîndoi solii mei, îi întrebă el pe Ascanio şi Germano, ce v-a venit să-l vizitaţi pe acesta — îl arătă cu o mică înclinare a capiului pe călugăr — înaintea mea ?“

„E tovarăşul nostru de joacă din copilărie şi i s-au întîmplat lucruri ciudate", se dezvinovăţi nepotul, iar Ezzelino nu avu nimic de obiectat. Luă scrisorile, pe care Ascanio i le înmînă, indoind genunchiul. Le vîrî pe toate la piept, în afară de bula papală.

„Ia te uită, spuse el, ultima noutate ! Citeşte tu, Ascanio ! Ai ochi mai tineri decît ai mei."

Ascanio dădu citire scrisorii apostolice, în vreme ce Ezzelino îşi îngropă mîna în barbă şi ascultă cu o plăcere demonică.

Mai întîi, autorul cu triplă coroană al scrisorii dădea spiritualului împărat numele de monstru apocaliptic.

„Cunosc asta, e absurd, spuse tiranul. Şi cu mine a exagerat acest pontifex, dîndu-mi în scrisorile sale diverse titluri, pînă cînd i-am atras atenţia că eu, care mă numesc Ezzelino Romanul, doresc să fiu ocărit in limba clasică. Cum mă numeşte de data aceasta ? Sînt curios. Caută pasajul, Ascanio — trebuie să existe unul — in care îi reproşează socrului meu vina de a avea relaţii cu mine. Adă-ncoace !“ Luă scrisoarea şi găsi numaidecit locul : în acel pasaj, papa îl învinuia pe împărat că-1 iubeşte pe soţul fiicei sale, -«Ezzelino da Romano, cel mai mare criminal de pe pămîntul locuit». „Corect ! fu de părere Ezzelino şi îi înapoie lui Ascanio

scrisoarea. Citeşte-mi nelegiuirile împăratului, nepoate", zîmbi el.

Ascanio citi că Frederic ar fi declarat că, pe lîngă multe închipuiri, există doi Dumnezei adevăraţi: natura şi raţiunea. Tiranul ridică din umeri.

Ascanio citi mai departe că Frederic ar fi spus : trei şarlatani, Moise, Mahomed şi — tînărul se întrerupse — au înşelat lumea.

„Superficial, dezaprobă Ezzelino, ei şi-au avut zodia lor; dar, spuse sau nu, cuvintele acestea se întipăresc în minte şi cîntăresc pentru cel de sub tiară cît o armată şi o flotă. Mai departe.“[4]

Venea la rînd o istorie ciudată : călărind printr-un lan de grîu ce tălăzuia, Frederic ar fi glumit cu suita lui şi ar fi debitat următoarea terţină, cu aluzii defăimătoare la sfînta hostie :

> Cîte spice, atîţia dumnezei sînt,
> Se ridică in soare crescînd din
> pămînt Şi-şi leagănă capul de aur în
> vînt...

Ezzelino rămase pe gînduri. „Ciudat ! şopti el. Memoria mea a păstrat aceste versuleţe. Sînt absolut autentice. împăratul mi le-a strigat rîzînd cu voioşie, odată, cînd, in faţa ruinelor templului din Enna, străbă- team împreună călare lanurile de grîu cu care zeiţa Ceresa a binecuvîntat glia siciliană. îmi aduc aminte de asta cu limpezimea ce strălucea in ziua aceea de vară peste insulă. Dar nu sînt eu cel ce i-a împărtăşit papei gluma aceasta plină de haz. Pentru aşa ceva sînt prea serios. Cine a făcut-o ? Tinerilor, fiţi acum judecători. Eram trei care călăream, iar al treilea — şi de asta sînt tot atît de sigur ca de soarele acesta strălucitor — soarele tocmai azvîrlea o rază prin frunziş — era Pietro de Vinea[8], nedespărţit de împărat. îi va fi fost piosului cancelar teamă pentru sufletul său şi şi-a uşurat conştiinţa printr-o scrisoare trimisă la Roma ? Pleacă la drum astăzi vreun sarazin ? Da ? Repede, Ascanio. Am să-ţi dictez un rind.“

Ascanio scoase o tăbliţă şi un condei, se lăsă pe genunchiul drept şi scrise, folosind genunchiul sting

ca pupitru :

„Auguste domn şi iubite socru ! Un cuvînt la iuţeală. Versurile din bula papală — sînteţi prea plin de duh, ca să vi le mai repet — au fost auzite numai de patru urechi, ale mele şi ale lui Pietro de Vinea al vostru, pe lanurile de grîu din Enna, acum un an, cînd m-aţi chemat la curtea voastră şi am străbătut călare cu voi insula. Nici un cocoş n-a cîntat după aceea, dacă nu cumva a fost cel ce a confirmat trădarea lui Petru. Dacă ţineţi la voi şi la mine, cercetaţi-1 pe cavalerul vostru cu o întrebare tăioasă."

„Sângeros joc de cuvinte! Aşa ceva nu scriu ! îmi tremură mîna ! strigă Ascanio, pălind. Na vreau să-l duc la torturi pe cancelar !“ Tînărul azvîrli condeiul.

„Chestiune de serviciu, remarcă sec Germano, ridică din iarbă condeiul şi încheie scrisoarea, pe care o vîrî sub coiful său de fier. Plec încă astăzi, spuse el. în ce priveşte modesta mea persoană, capuanul nu mi-a plăcut niciodată : are o privire ascunsă.[1]*

Călugărul Astorre simţi că-1 ia cu frig, in ciuda soarelui de amiază. Pentru prima dată, cel ieşit din pacea mănăstirii prinse, ca să spunem aşa, cu mîinile sale suspiciunea sau trădarea din lume, cum ar fi apucat înco- lăciturile lunecoase ale unei vipere, ll trezi din reflecţiile sale un cuvînt aspru al lui Ezzelino, pe care acesta i-1 adresă, ridicîndu-se de pe banca de piatră.

— Ia spune, călugărule, de ce te îngropi în casa ta ? N-ai părăsit-o încă niciodată, de cînd porţi haine laice. Te sfieşti de gura lumii ? înfrunt-o ! O să dea înapoi. Dacă însă faci încercarea să fugi, se ia pe urmele tale ca o haită. Ai făcut o vizită Dianei, logodnica ta ? Săp- tămîna de doliu a trecut. Te sfătuiesc : astăzi încă, invi- tă-ţi neamurile şi astăzi încă te cununi cu Diana !“

„Iar pe urmă, repede cu voi la castelul cel mai îndepărtat !“ încheie Ascanio.

„Aşa ceva nu te sfătuiesc, rosti tiranul interdicţia.

Nici o teamă. Nici o fugă. Astăzi te cununi, iar miine faci nuntă cu măşti. *Vaiete* * *!“* îşi luă rămas bun, făcîn- du-i semn lui Germano să-l urmeze.

— Pot întrerupe ? întrebă Cangrande, care fusese destul de politicos să aştepte o pauză firească în povestire.

— Tu eşti stăpînul, replică florentinul morocănos.

— Crezi într-adevăr că nemuritorul împărat a rostit acel cuvînt despre cei trei şarlatani ?

— *Non liquet.*†

— Vreau să spun : în forul tău lăuntric.

Dante negă cu o explicită mişcare a capului.

— Şi totuşi l-ai condamnat ca pe un ateu în al şa-selea cerc al infernului tău.[9] Cum ţi-ai îngăduit asta ? Justifică-te !

— Auguste, răspunse florentinul, ***Commedia*** se adresează epocii mele. Această epocă citeşte pe acea distinsă frunte, pe drept sau pe nedrept, cele mai înspăimîntă- toare blasfemii. N-am avut nici o putere împotriva pioasei opinii. Cei din viitor vor judeca poate altfel.

— Dragul meu Dante, întrebă iar Cangrande, 11 crezi pe Pietro de Vinea nevinovat de trădare faţă de împărat şi imperiu ?

— ***N'on liquet.***

— Vreau să spun : în forul tău lăuntric.

— Şi-d laşi pe trădător, în *Commedia* ta, să jure că e nevinovat ?

— Domnule, se justifică florentinul, intr-un caz cînd lipsesc dovezile limpezi, să-l învinuiesc de trădare pe incă un fiu al peninsulei, cîtă vreme se află şi aşa(printre noi atît de mulţi perfizi şi făţarnici ?

— Dante, dragul meu Dante, spuse principele, nu crezi in vină şi condamni ! Crezi în vină şi achiţi! Apoi continuă el povestirea, ca în joacă, glumind : Călugărul şi Ascanio părăsiră acum şi ei grădina şi intrară în sală.

Dar Dante îi luă cuvîntul:

---

* Fiţi sănătoşi I *(n. tr.).*

† Nu mă pot pronunţa *(n. tr.).*

— Nicidecum, ci se suiră în odaia din turn, aceeaşi în care locuise Astorre ca băiat cu cîrlionţii netăiaţi de foarfeci, deoarece călugărul evita încăperile mari şi luxoase, pe care abia trebuia să se deprindă să le considere ca proprietate a sa, precum încă nu se atinsese nici cu un deget de monezile de aur din tezaurul moştenit. Pe cei doi îi urmă, la un semn poruncitor al lui Ascanio, majordomul Burcardo, la o distanţă cuviincioasă, cu paşi ţepeni şi o mutră posomorită.

Majordomul cu acelaşi nume al lui Cangrande se întorsese şi asculta curios în sală, după ce-şi terminase treburile, deoarece băgase de seamă că e vorba şi despre persoane bine cunoscute; acum însă, cînd se auzise numit el însuşi şi se văzu pe neaşteptate şi în mărime naturală in oglinda nuvelei, găsi că acest abuz cu onorabila sa persoană este extrem de necuviincios în gura învăţatului găzduit şi a fugarului tolerat, pe care el, cumpănind după dreptate raporturile şi deosebirile, îl instalase într-o odaie cît se poate de simplă de la catul de sus al casei princiare. Ceea ce toţi ceilalţi suportau cu un zîmbet, pentru el fu motiv de supărare. îşi încruntă sprincenele şi-şi rostogoli ochii. Florentinul se amuză, cu o figură serioasă, de supărarea pedantului şi nu se lăsă tulburat în povestirea sa.

„Stimate domn, îl întrebă Ascanio pe majordom — am spus oare că acesta era prin naştere un alsacian ? — cum se face o căsătorie în Padova ? Astorre şi cu mine sîntem doi copii fără nici o experienţă în această ştiinţă."

Majordomul luă poziţie, uitîndu-se ţintă la stăpînul său, fără a-1 învrednici cu o privire pe Ascanio care, după părerea sa, nu avea de dat nici un fel de poruncă.

„Distinguendum est, rosti el solemn. Trebuie să deosebim : peţit, cununie, nuntă."

„Unde stă scris asta ?“ glumi Ascanio.

„Ecce ! * răspunse majordomul, deschizînd o carte

* „Iată !“ *(n. tr.).*

mare, de care nu se despărţea niciodată. Aici ! şi arătă cu un deget al mîinii stîngi titlul care suna astfel : *Ceremoniile de la Padova adunate prin cercetări amănunţite spre folosul tuturor celor onorabili şi cuviincioşi de messer Godoscalco Burcardo.* Răsfoi şi citi : Primul capitol : Peţitul. Paragraful unu: Peţitorul serios aduce cu sine un prieten de acelaşi rang, ca martor legitim..."

„Pe marile merite ale sfîntului meu patron, il întrerupse Ascanio nerăbdător, lasă-ne în pace cu *ante* şi *post,* cu peţitul şi nunta, serveşte-ne cu miezul: cum se face cununia în Padova ?“

„In Batova, drîi iritat alsacianul, a cărui pronunţie barbară ieşea în evidenţă în momentele de tulburare sufletească mai mult decît de obicei, la nunţile nobile sînt invitate cele douăsprezece mari familii — le numără din memorie — cu zece zile mai înainte, cu nici o zi mai devreme sau mai tîrziu, de către majordomul mirelui, urmat de şase servitori. In această distinsă adunare se schimbă inelele. Se bea vin de Cibru şi se consumă, ca prăjituri nupţiale, amarele."

„Să dea Domnul să nu ne stricăm dinţii", rîse Ascanio şi, smulgind majordomului cartea, parcurse lista de nume dintre care şase capi de familie — şase din doisprezece — şi cîţiva tineri erau şterşi cu tăieturi late. Vor fi pus probabil la cale vreo conjuraţie împotriva tiranului şi îşi găsiseră astfel pieirea.

„Bagă de seamă, bătrîne ! rosti pe un ton poruncitor Ascanio, acţionînd pentru călugăr care, scufundat în- tr-un fotoliu şi pierdut în gînduri, accepta bucuros tutela prietenească. Porneşti la colindat cu cei şase pierde- vară îndată, chiar acum, fără întîrziere, înţelegi ? Şi faci invitaţiile pentru astăzi la vremea vecerniei.

„Cu zece zile înainte", repetă domnul Burcardo maiestuos, ea şi cînd ar fi vestit o lege imperială.

„Astăzi şi pentru astăzi, încăpăţînatule !“

„Cu neputinţă, vorbi majordomul calm. Schimbaţi dumneavoastră mersul stelelor şi al anotimpurilor ?“

„Te răzvrăteşti ? Te mănîncă ceafa, bătrîne ?“ îl

ameninţă Ascanio, cu un zlmbet ciudat.

Fu destul. Domnul Burcardo ghici. Ezzelino porun-cise şi chiar cel mai îndărătnic pedant se supunea fără să murmure, atît de neîndurătoare era nuiaua tiranului.

„Nu le inviţi pe cel două doamne Canossa, pe Olim-pia şi Antiopa."

„De ce nu pe acestea?" întrebă brusc călugărul, ca atins de o baghetă magică. în faţa ochilor săi, aerul prinse culori şi luă fiinţă un tablou, ale cărui prime contururi îi şi captivară tot sufletul.

„Deoarece contesa Olimpia e o nebună, Astorre. Nu cunoşti povestea bietei femei ? Dar tu te aflai pe atunci vîrit în scutece, vreau să spun în rasă. S-a petrecut acum trei ani, cînd îngălbeneau frunzele."

„Vara, Ascanio. Era cam la vremea asta", il contra-zise călugărul.

„Ai dreptate — deci cunoşti povestea? Dar cum ai putea... ? în acea vreme, contele Canossa a început să ţească intrigi cu trimisul papei, a fost spionat, prins şi osîndit. Contesa a căzut la picioarele unchiului meu, care s-a învăluit în tăcere. Apoi a fost înşelată într-un chip de neiertat de un camerier lacom, care, de dragul cîşti- gului, a minţit-o spunîndu-i că soţul ei, contele, va fi graţiat de pedeapsa capitală. Aceasta nu s-a împlinit, iar cînd i s-a adus un decapitat, contesa, azvîrlită brusc de la speranţă la • deznădejde, s-a aruncat pe fereastră, într-un chip miraculos fără să se rănească şi doar scrin- tindu-şi un picior. Din ziua aceea, mintea ei a luat-o razna. In vreme ce stările de spirit fireşti se pierd pe nebăgate de seamă una într-alta, ca lumina ce se stinge în crepusculul crescând, ale ei se schimbă prin salturi bruşte de la lumină la întuneric, de douăsprezece ori în douăsprezece ere. îmboldită de o nelinişte permanentă, nefericita femeie alergă din patul ei pustiu la moşie, şi de la moşie înapoi in oraş, intr-o veşnică rătăcire. Astăzi vrea să-şi mărite fata cu un fiu de arendaş, fiindcă numai o stare inferioară asigură protecţie şi pace, mîine, pînă şi cel mai nobil pretendent, care dealtfel nici nu se prezintă

de teama unei asemenea mame, ar fi insuficient de distins..."

Dacă, în timp ce vorbea, Ascanio ar fi aruncat pînă şi cea mai fugară privire asupra călugărului, s-ar fi oprit surprins, deoarece faţa călugărului se transfigurase de compătimire şi milă.

„Cînd tiranul trece călare pe dinaintea casei ei, ducîndu-se la vînătoare, continuă imprudentul, Olimpia sare la fereastră şi aşteaptă ca el să descalece în pragul ei şi s-o conducă din nou la curtea lui, pe ea, cea căzută în dizgraţie, dar îndestul încercată, redîndu-i favoarea şi graţia, ceea ce el n-are într-adevăr nici un chef să facă. în altă zi, sau în aceeaşi, îşi închipuie că e urmărită şi dispreţuită de Ezzelino, căruia de fapt nici nu-i pasă de ea. Se crede sărăcită şi e convinsă că bunurile, pe care el i le-a lăsat neatinse, i-au fost confiscate. Arde şi tremură de frig în alternanţa febrilă a celor mai izbitoare contraste, nu e numai ea nebună, ci înnebuneşte tot ceea ce atrage in vîrtejul rotitor al minţii ei, provo- cînd nenorociri pretutindeni unde e crezută, căci e numai pe jumătate nebună, şi uneori vorbeşte perfect lucid şi spiritual. Nici nu poate fi vorba să fie adusă într^ oameni şi la o sărbătorire. E o minune că fiica ei, Antiopa, pe care ea o divinizează şi a cărei căsătorie se află în centrul fanteziei ei, şi-a păstrat minţile pe acest teren ce se clatină. Dar fata, care e la începutul înfloririi ei şi destul de drăguţă, e de soi bun..." Ascanio continuă astfel o vreme.

Astorre însă rămase adincit în visurile sale. Spun aşa, deoarece trecutul este un vis. Căci călugărul revedea ceea ce trăise cu trei ani înainte : un butuc, călăul alături, şi el însuşi, în locul unui călugăr din aceeaşi mănăstire, care se îmbolnăvise, ca duhovnic, în aşteptarea unui biet păcătos. Acesta — contele Canossa — apăru în lanţuri, dar nu voi nicidecum să se supună, fie pentru că se amăgea cu speranţa că, aflîndu-se înaintea butucului, graţierea nu va întirzia, fie pur şi simplu pentru că iubea soarele şi avea oroare de mormînt. Se răsti la călugăr şi-i refuză rugăciunile. Era de aşteptat o luptă îngrozitoare, dacă

ar fi continuat să se împotrivească şi să reziste, căci o ţinea de mînă pe copila lui, care, neobservată de străji, se repezise la el şi-l îmbrăţişase, în- dreptînd spre călugăr ochii cei mai expresivi şi cei mai imploratori. Tatăl îşi strîngea fata la piept, părînd că vrea să se apere de nimicire cu această viaţă tînără, dar fu doborît de călău şi apăsat cu capul pe butuc. Copila îşi puse şi ea capul şi ceafa lîngă tatăl ei. Voia să trezească mila călăului ? Voia să-l încurajeze pe tată, fă- cîndu-1 să accepte inevitabilul ? Voia să-i murmure în ureche celui neîmpăcat numele unui sfînt ? Săvîrşea acea faptă nemaiauzită fără să se gîndească la nimic* din prea multă dragoste filială ? Voia pur şi simplu să moară cu el ?

Culorile se luminară acum cu atîta putere, încît călugărul văzu la cîţiva paşi în faţa lui, într-un desăvîrşit adevăr al vieţii, cele două gîturi întinse unul lîngă altul, ceafa cărămizie a contelui şi ceafa albă ca zăpada a copilei, cu puful cîrlionţat, brun-auriu. Gîtul subţirel era de cea mai frumoasă formă şi de o neobişnuită subţi- rime. Astorre tremura la gîndul că securea, căzînd, s-ar putea înşela şi se simţea zguduit pînă în străfundurile sufletului, nu altfel decît prima dată, numai că acum nu-şi pierdu cunoştinţa ca atunci, cînd îngrozitoarea scenă se petrecuse cu adevărat şi în realitate, iar el îşi revenise abia după ce totul se terminase.

„Stăpînul meu are să-mi dea vreo însărcinare ?“ îl tulbură pe cel ce visa vocea fornăită a majordomului, care suportase cu greu să fie dăscălit de Ascanio.

„Burcardo, răspunse Astorre cu voce moale, nu uita să le inviţi pe cele două doamne Canossa, mama şi fiica. Să nu se spună că un călugăr îi ţine departe de el pe cei ocoliţi şi părăsiţi de lume. Respect dreptul unei nefericite — majordomul il aprobă cu o zeloasă înclinare

a capului — de a fi invitată şi primită de mine. Dacă cir fi omisă, ar fi îndreptăţită, în starea ei, să se simtă jignită grav.“

„Pentru nimic în lume ! îl preveni Ascanio. Nu-ţi face cu tot dinadinsul acest rău ! Logodna ta are şi aşa un caracter destul de aventuros. Iar ceea ce e aventuros îi aţîţă pe nebuni. Contesa va săvîrşi, în felul ei, ceva incredibil şi va azvîrli un cuvînt smintit în timpul sărbătoririi, care şi aşa le pune într-o stare de agitaţie pe toate padovanele."

Domnul Burcardo însă, care se ţinea cu dinţii de îndreptăţirea unei Canossa, fie ea în toate minţile sau nu, de a fi convocată printre cei doisprezece şi care se credea dator să asculte numai de un Vicedomini şi de nimeni altul, se înclină adînc înaintea călugărului.

„înălţimea voastră singur veţi fi ascultat", zise el şi se îndepărtă.

„O, călugăre, călugăre, strigă Ascanio, caritatea te duce într-o lume, în care bunătatea aproape că nu rămîne nepedepsită !“

— Dar, aşa cum sîntem noi oamenii, întreţesu Dante o reflecţie în povestirea sa, o lumină profetică ne arată adesea marginea prăpastiei, dar apoi vine isteţimea şi taie firul în patru şi zîmbeşte şi ne face să nu meii credem în pericol.

Astfel Ascanio cel uşuratic se întrebă şi se linişti: Ce legătură să fie pe lumea asta între nebună şi călugăr, în viaţa căruia nu joacă nici cel mai mic rol ? Iar la urma urmelor, dacă va face lumea să rîdă, ne va condimenta amarelele ! Nu bănuia nici pe departe ce se petrecea în sufletul lui Astorre, dar chiar dacă ar fi ghicit şi ar fi cercetat, călugărul nu şi-ar fi trădat faţă de tînărul om de lume, taina lui castă.

Ascanio lăsă deci lucrurile în voia lor şi, adueîndu-şi aminte de cealaltă poruncă a tiranului, anume de a-1 scoate pe călugăr în lume, il întrebă cu veselie :

„De verighetă v-aţi îngrijit, Astorre ? Căci în ceremonial, capitolul doi, paragraful cutare şi cutare, stă scris : Se schimbă verighetele."

Astorre răspunse că trebuie să se găsească astfel de inele între bijuteriile casei.

„Nu aşa, Astorre, fu Ascanio de părere. Dacă mă urmezi, cumperi pentru Diana ta ceva nou. Cine ştie ce

istorii sînt legate de inelele folosite. Azvîrle cele vechi in urma ta. Se şi brodeşte foarte bine : îi cumperi un inel de la florentinul de pe pod. îl cunoşti pe omul acesta ? Dar cum să-l cunoşti! Ascultă : cînd, astăzi în zori, întorcîndu-mă in oraş cu Germano, am ajuns la singurul nostru pod de peste canal, a trebuit să descălecăm şi să ne ducem caii de Mu, atît de mare înghesuială era acolo, fiindcă, pe cinstea mea, un giuvaergiu şi-a deschis prăvălia pe capul deteriorat de intemperii al pilas- trului podului, iar toată Padova se tîrguia şi se tocmea in faţa dughenei. De ce pe podul acela îngust, Astorre, cită vreme avem atitea pieţe ? Pentru că Ia Florenţa, giuvaergiile se află pe podul de peste Amo. Căci — mi- nunează-te de logica modei! — de unde să-ţi cumperi bijuteria, dacă nu de la un florentin, şi unde îşi expune un florentin marfa, dacă nu pe un pod ? Nici n-ar face altfel. Fiindcă atunci marfa lui n-ar mai avea nici un preţ, iar el n-ar mai fi un florentin adevărat. Dar acesta venit la noi, după cum cred, este. Doar a scris cu litere uriaşe pe dugheana lui: *Niccolo Lippo dei Lippi, bijutierul, izgonit din patrie printr-o sentinţă venală şi ne-dreaptă, cum se obişnuieşte pe Amo.* Sus, Astorre ! Mergem pe pod !“

Astorre nu se împotrivi, fiindcă simţea el însuşi, poate, nevoia de a rupe cercul de vrajă al casei sale, pe care n-o mai părăsise de cînd azvîrlise de pe el rasa monahală.

„Ţi-ai vîrit în buzunar ceva parale, prietene călugăr ? glumi Ascanio. Legămintul tău de sărăcie nu mai e valabil, iar florentinul are să te jupoaie." Ciocăni la ghişeul contoarului casei, aflat în vestibulul de jos, în care cei doi tineri tocmai intraseră. Se arătă un chip viclean, fiecare cută o înşelăciune, şi administratorul familiei Vicedomini — un genovez, dacă sînt bine informat — îi întinse stăpînului său, cu o plecăciune umilă, o pungă plină cu bizantini de aur. Apoi, un servitor puse pe umerii călugărului o comodă mantie padovană de vară, cu glugă.

Pe stradă, Astorre îşi trase adînc peste faţă gluga, mai puţin din cauza razelor arzătoare ale soarelui, cit mai ales dintr-o îndelungată obişnuinţă, şi se întoarse cu prietenie spre însoţitorul său.

,,Nu-i aşa, Ascanio, spuse el, drumul acesta îl fac singur ? A cumpăra un simplu inel de aur nu depăşeşte priceperea mea de călugăr ? Mă crezi în stare ? La revedere la cununia mea, cînd vor bătea clopotele de vecernie !“

Ascanio se îndepărtă, dar îi mai strigă peste umăr :

„Unul, nu două ! Pe-al tău ţi-1 dă Diana ! Ţine minte asta, Astorre !“

Era una dintre acele băşici de săpun, pe care veselul tînăr le trimitea de pe buze in aer, mai mult decit una pe zi.

Dacă mă întrebaţi, domnilor, de ce l-a concediat călugărul pe prietenul său, am să vă spun : voia ca sunetul ceresc, pe care tînăra martiră a iubirii copilăreşti îl trezise în sufletul său, să vibreze în deplină puritate.

Astorre ajunse la podul care, în pofida arşiţei soarelui, era arhiplin şi pe care două şiruri compacte de oameni se îndreptau spre prăvălia florentinului, venind de pe cele două maluri apropiate. în mantia sa, călugărul nu fu recunoscut, chiar dacă din cînd in cînd cîte un ochi se oprea întrebător pe partea neacoperită a feţei sale. Nobili şi tîrgoveţi căutau să şi-o ia înainte. Doamne distinse coborau din lectici, lăsîndu-se împinse şi înghesuite, ca să tîrguiască vreo cîteva brăţări, sau o diademă din cel mai nou model. Florentinul pusese să se dea de veste în toate pieţele, în sunet de clopoţei, că închide în aceeaşi zi, după Ave Maria. N-avea nici gînd s-o facă. Dar ce-1 costă pe un florentin o minciună !

în cele din urmă, călugărul, înghesuit de mulţime, se află în faţa dughenii. Negustorul asaltat, care se împărţea în zece, îi aruncă o privire piezişă experimentată şi ghici numaidecît că e un novice.

„Cu ce să servesc gustul ales al înălţimii voastre ?«

întrebă el.

„Dă-mi un inel de aur simplu", răspunse călugărul.

Negustorul luă o cupă, pe care, corespunzător artei şi stilului florentin, se vedea, lucrată în relief, o scenă senzuală. Agită cupa, în pintecele căreia mişunau sute de inele, şi i-o întinse lui Astorre.

Acesta fu pus intr-o penibilă încurcătură. Nu ştia grosimea degetului pe care voia să-l împodobească şi scoţînd mai multe inele, şovăi vizibil între unul mai larg şi unul mai strimt. Florentinul nu se putu abţine de la o remarcă ironică, precum din orice vorbă de pe Arno chicoteşte o batjocură ascunsă.

„Domnul nu ştie cum arată degetul pe care cu siguranţă l-a strins din cînd în cînd ?“ întrebă el cu o faţă nevinovată, dar, ca om isteţ, se corectă numaidecît şi zicându-şi în taină că bănuiala ignoranţei e jignitoare' dar aceea a păcatului flatează, ii dădu lui Astorre două inele, unul mai mare şi unul mai mic, pe care le făcu să lunece cu dibăcie între degetul gros şi arătătorul ambelor sale mîini între degetul gros şi arătătorul călugărului. „Pentru cele două drăguţe ale înălţimii voastre*, şopti el, inclinîndu-se.

Mai înainte ca aceste cuvinte uşuratice să-l poată jigni, călugărul primi o lovitură puternică. Era partea de peste omoplat a unei platoşe de cal, care-1 izbi atit de dur, incît scăpă din mină inelul cel mic. In aceeaşi clipă îi ţiui în urechi sunetul asurzitor a opt trîmbiţe. Muzica militară a gărzii personale a tiranului îşi făcu drum pe pod pe două rinduri, fiecare de cîte patru cai, despicînd toată mulţimea aceea, azvirlind-o în lături şi înghesuind-o în parapetele de piatră.

îndată ce trîmbiţaşii trecură, călugărul îşi vîrî repede în buzunar inelul mai mare ce-i rămăsese şi se repezi să caute inelul mai mic ce se rostogolise sub copitele cailor.

Vechea construcţie a podului era măcinată şi adinei tâ la mijloc, astfel că inelul se dusese de-a dura în jos, în scobitură, apoi, datorită imboldului propriei mişcări, se rostogolise în sus de cealaltă parte. Acolo,

o tînără cameristă numită Isotta, sau, după felul în care sînt scurtate numele la Padova, Sotta, inhăţase, cu pericolul de a fi strivită de cai, obiectul strălucitor ce se rostogolea. „Un inel norocos !“ se bucură nesăbuita făptură şi, cu o incintare copilărească, virî inelul găsit pe degetul subţire al tinerei sale stăpine, pe care o însoţea, şi anume pe al patrulea deget al miinii stingi care i se păru ei deosebit de demn şi de potrivit pentru strimta bijuterie. La Padova însă, ca şi aici la Verona, dacă nu mă înşel, se obişnuieşte ca la mina stingă să se poarte verigheta.

Nobila domnişoară se arătă supărată de pozna slujnicei, dar era şi puţin înveselită. Se căzni degrabă să scoată de pe deget inelul străin, care-i venea ca turnat. In clipa aceea, în faţa ei se află pe neaşteptate călugărul, care ridică braţele, cu o uimire plină de bucurie. Astorre întinse palma dreaptă deschisă, iar mîna stîngă şi-o duse la inimă, fiindcă, în ciuda deplinei înfloriri, o recunoscuse după subţirimea izbitoare a gîtului şi, încă mai mult, după zvîcnetul inimii sale, pe copila al cărei cap delicat îl văzuse cindva pe butuc.

In vreme ce fata, nedumerită, îndreptă spre călugăr ochii întrebători, continuînd să răsucească inelul îndărătnic, Astorre şovăi să ceară înapoi bijuteria. Trebuia totuşi s-o facă. Deschise gura.

„Domnişoară...", începu el, dar se simţi cuprins de două puternice braţe implătoşate, care-1 înhăţară şi-l tra- seră de-acolo. într-o clipă se văzu suit, cu ajutorul altui împlătoşat, cu un picior în dreapta, cu altul în stingă, pe un cal ce bătea din copite.

„Ia să vedem, răsună un hohot de ris prietenos, dacă n-ai uitat să călăreşti !“

Era Germano, care călărea în fruntea cohortei germane pe care o comanda şi căreia tiranul ii ordonase să facă instrucţia pe o cîmpie din apropierea Padovei. Dind pe neaşteptate în oraş de prietenul şi cumnatul său, îşi îngăduise nevinovata glumă de a-1 ridica alături de el pe un cal de pe care, la semnul său, descălecase un tînăr şvab. Bidiviul focos, simţind că

se schimbase călăreţul, făcu cîteva salturi sălbatice, pe podul nu prea spaţios se produse o înghesuială de cai, iar Astorre, căruia gluga îi căzuse pe spate şi care se ţinea cu greu în scări, fu recunoscut de norodul ce se dădu înspăi- mîntat în lături.

„Călugărul ! Călugărul !“ se strigă din toate părţile, făcîndu-se semn spre el, dar tumultul războinic şi lăsase în urmă podul şi dispăruse după colţul unei străzi. Florentinul rămas neplătit se luă după călăreţi, dar după douăzeci de paşi îl cuprinse teama pentru marfa lăsată în paza slabă a unui tinerel, şi-apoi strigătul mulţimii îl făcu să înţeleagă că e vorba de o persoană cunoscută, lesne de găsit. Ceru să i se indice palatul lui Astorre şi se prezentă acolo în aceeaşi zi, a doua şi a treia zi. Prima şi a doua oară nu reuşi nimic, fiindcă în casa călugărului era o nemaipomenită vînzoleală, a treia oară găsi aplicat pe poarta zăvorită sigiliul tiranului. Cu acesta, laşul nu voia să aibă nimic a face, astfel că plecă lă- sîndu-se păgubaş.

Femeile însă — Antiopei şi uşuraticei cameriste li se alăturase din nou o a treia, care fusese despărţită de ele de tumultul de pe pod — o porniseră în ziua aceea in direcţia opusă. Cea de-a treia era o femeie îmbătri- nită, cum se părea, înainte de vreme, cu o privire stranie, cu riduri adînci, cu smocuri de păr cărunt şi cu trăsăturile feţei agitate, ce-şi tira rochia neîngrijită, dar scumpă prin praful străzii.

Sotta tocmai îi povestea cu o bucurie neroadă bătrî- nei, vădit mama domnişoarei, întîmplarea de pe pod : Astorre — şi ea ii aflase numele din strigătele norodului — Astorre călugărul, despre care tot oraşul ştie că trebuie să se însoare, i-a trimis in ascuns de-a rostogolul Antiopei un inel de aur, iar cînd ea — Sotta — înţe- legînd semnul providenţei şi şiretlicul călugărului, a vîrît inelul în degetul scumpei fete, călugărul s-a arătat el însuşi în faţa acesteia şi, cum Antiopa, din bună-cuvi- inţă, a vrut să-i înapoieze inelul, el — Sotta îl imită — a dus cu gingăşie mîna stingă la inimă, uite-aşa ! iar dreapta a întins-o, refuzînd, cu un gest care în toată

Italia nu spune şi nu însemnează altceva decît : Păstrea- zǎ-1, comoara mea!
în cele din urmă, Antiopa, uimită, izbuti să vorbească şi ea şi o conjură pe mama ei să nu ia în seamă pălăvrăgeala prostească a Isottei, dar in zadar. Madonna Olimpia ridică braţele spre cer şi-i mulţumi cu ardoare în plină stradă sfîntului Anton că i-a ascultat rugăciunile zilnice mai presus de orice speranţe şi aşteptări şi i-a dăruit odorului ei un bărbat de aceeaşi condiţie şi virtuos. Spunînd toate acestea, făcea gesturi atît de bizare, încît trecătorii duceau degetul la frunte, rîzînd. Antiopa, încurcată, îşi dădu toată osteneala s-o facă pe mama ei să nu creadă în ademenitoarea poveste, dar Olimpia nici nu voi s-audă şi continuă să-şi înalţe cu patimă castelele de vis.

Astfel, femeile ajunseră la palatul Canossa şi, sub bolta porţii, dădură dc un majordom spilcuit şi scorţos, urmat de şase servitori îmbrăcaţi luxos. Domnul Bur- cardo, dîndu-se respectuos înapoi, o lăsă pe madonna Olimpia s-o ia înainte pe scară, apoi, într-o >sală pustie, făcu trei ploconeli bine calculate, fiecare mai apropiată şi mai adîncă, şi spuse rar şi solemn :

„înălţimea voastră, Astorre Vicedomini mă trimite să vă poftesc preaplecat la cununia sa, astăzi — înghiţi dureros «peste zece zile» — cînd va bătea clopotul de vecernie."

Dante se opri. Povestirea lui se afla desfăşurată îna- inte-i în toată marea ei bogăţie ; el însă alegea şi simplifica. Cangrande îl apostrofă.

— Dragă Dante, începu el, mă miră trăsăturile aspre şi corozive în care l-ai conturat pe florentinul tău ! Ni- collo Lippo dei Lippi e surghiunit printr-o sentinţă venală şi nedreaptă. El însă e un speculant, un linguşitor, un mincinos, un zeflemist, un obscen şi un laş, totul „în felul florentinilor". Şi asta-i doar o minusculă flăcăruie din ploaia de foc cu care potopeşti Florenţa ta, doai
o picătură din drojdia terţinelor amare îmbibate cu

oţet şi fiere, pe care, în *Commedia* ta, i le dai oraşului tău natal să le guste. Dă-mi voie să-ţi spun că e ceva lipsit de nobleţe să-ţi defăimezi leagănul, să-ţi faci de rîs mama ! Nu stă bine ! Crede-mă, face o impresie proastă !

Dragă Dante, am să-ţi povestesc despre un joc de păpuşi, la care, umblînd travestit printre oamenii din popor, am asistat în circul nostru. Strîmbi din nas că am gustul vulgar ca în clipele de răgaz să mă amuz cu păpuşile şi nebunii. Totuşi, însoţeşte-mă în faţa micuţei scene! Ce vezi acolo ? Un bărbat se ceartă cu nevasta. Femeia e bătută şi plînge. Un vecin vîră capul prin crăpătura uşii, îi ţine bărbatului o predică, îl mustră, se amestecă în cearta lor. Dar iată ! Brava femeie se ridică împotriva intrusului şi ia partea soţului ei. „Dacă-mi place mie să fiu bătută !“ urlă ea.

într-un chip asemănător, dragă Dante, vorbeşte un om generos, pe care patria lui îl tratează rău : Vreau să fiu bătut!

Mulţi ochi tineri şi pătrunzători se aţintiră asupra florentinului. Acesta îşi acoperi capul, tăcind. Ce se petrecea în el, nu ştie nimeni. Cînd şi l-a ridicat din non_t fruntea îi era mai posomorită, gura mai amară şi nasul mai lung.

Dante asculta. Vîntul şuiera pe la colţurile castelului şi deschisese un oblon rău zăvorit. Monte Baldo îşi trimitea primii fiori. Se vedeau fulgii de zăpadă cernîndu-se şi învîrtejindu-se, luminaţi de flacăra din cămin. Poetul contempla viscolul, iar zilele sale, de care se simţea scăpat, îi apăreau sub chipul acestei vînători şi fugi albe printr-o roşeaţă inconstantă. Tremura de frig.

Iar ascultătorii săi sensibili simţiră odată cu el că 11 adăpostea nu propriul său cămin, ci favoarea nestatornică a mereu alţi protectori, apărindu-1 de iarna ce acoperea cu zăpadă şoselele şi drumurile de ţară. Cu toţii înţeleseră, iar Cangrande, de un caracter superior, cel dintîi : avem în faţă un om fără patrie !

Principele se ridică, scuturîndu-1 de pe mantia sa

pe nebun ca pe un fulg, se îndreptă spre surghiunit, îl luă de mînă şi-l conduse la locul său, aproape de foc.

— Ţi se cuvine, spuse el, iar Dante nu-1 contrazise.

Cangrande insă se aşezase pe taburetul rămas liber. De-acolo putea să le contemple comod pe cele două femei, intre care şedea acum drumeţul luminat, ca in infern, de focul dogoritor, şi-şi continua povestirea în felul următor.

în vreme ce puţinele clopote din Padova băteau de vecernie, sub grinzile de cedru ale sălii festive din palatul Vicedomini se adună ceea ce mai rămăsese din cele douăsprezece familii, aşteptînd intrarea stăpînului casei. Diana se ţinea intre tată şi frate. Cei de faţă tăifăsuiau cu voce scăzută. Bărbaţii discutau serios şi temeinic despre latura politică a căsătoriei încheiate între cele două mari familii din oraş. Tinerii glumeau în şoaptă pe seama călugărului ce se căsătorea. Femeile se înfiorau, în pofida dispensei papale, din pricina sacrilegiului, pe care numai cele înconjurate de fiice la vîrsta măritişului îl vedeau într-o lumină mai blîndă, îl scuzau prin constrîngerea împrejurărilor, sau îl explicau prin bunătatea inimii călugărului. Fetele ardeau de nerăbdare.

Prezenţa Olimpiei Canossa iscă uimire şi indispoziţie, fiindcă avea o ţinută bătătoare la ochi, aproape regească, de parcă la festivitatea ce urma i-ar fi revenit rolul principal, şi vorbea cu o extraordinară volubilitate An- tiopei, care, cu inima tremurîndă, încerca să-şi liniştească mama iritată, şoptindu-i şi implorînd-o. Madonna Olimpia se supărase foc încă de pe scară, unde — domnul Burcardo tocmai era ocupat cu primirea altor doi invitaţi — fusese salutată respectuos de Gocciola, care ţinea în mînă o bonetă stacojie nouă, cu clopoţei de argint. Acum, stînd în cerc împreună cu ceilalţi, îi jigneau sau îi speria pe cei de-acelaşi rang cu gesturile ei lipsite de măsură. Invitaţii arătau spre nefericită prin ocheade şi ridicări ale bărbiei. Nici unul n-ar fi invitat-o în locul călugărului şi fiecare se aştepta ca nebuna să-i joace acestuia unul din

renghiurile ei.

Burcardo îl anunţă pe stăpînul casei. Astorre, eliberat curind de Germano, se întorsese degrabă spre pod, fără a mai găsi acolo nici inelul, nici pe femei, astfel că, în orele ce-i mai rămăseseră pînă la vecernie, făcîndu-şi reproşuri, deşi, în fond doar hazardul putea fi învinuit, luase hotărîrea ca în viitor să acţioneze întotdeauna numai după regulile prudenţei. Cu această intenţie intră în sală, în mijlocul celor adunaţi. Presiunea exercitată de atenţia îndreptată asupră-i formele şi cerinţele ce pluteau, ca să zicem aşa, în aer, îl făcură să simtă că nu-i e îngăduit să rostească adevărul lucrurilor, energic şi pe alocuri urît cum este, ci să-i dea o înfăţişare mai blîndă şi mai plăcută. Astfel, se ţinu la mijloc, fără să vrea, intre adevăr şi frumoasa aparenţă şi vorbi ireproşabil.

„Domnilor şi fraţi de neam nobil, începu el, moartea a secerat din belşug printre noi, cei din familia Vicedomini. Aşa cum stau înaintea voastră, îmbrăcat în negru, port doliu după tata, trei fraţi şi trei nepoţi. Faptul că, eliberat de biserică, am crezut, după o serioasă chibzuinţă — aici sunetul vocii i se voală — şi după un examen al conştiinţei mele în faţa lui Dumnezeu, că nu-mi e îngăduit să las neîndeplinită dorinţa unui tată muribund de a supravieţui prin fiu şi nepot, faptul acesta va fi judecat de voi în chip felurit, admis sau dezaprobat, după spiritul de dreptate sau indulgenţa ce vă animă. într-o privinţă însă veţi fi de acord, anume că, ţinând seama de trecutul meu, nu mi se potrivea să şovăi şi să aleg şi că numai făptura cea mai apropiată şi necăutată putea fi pe placul lui Dumnezeu. Dar cine mi se afla mai aproape decît văduva fecioară unită cu mine prin chiar jalea nemîngîiată pricinuită de moartea ultimului meu frate? Astfel se face că peste patul de moarte al celui drag, am luat această mînă, precum o iau şi acum — se duse la Diana şi o conduse la mijloc
— şi-i pun în deget inelul de cununie."

Astorre făcu acest lucru. Inelul era pe măsură. Diana făcu acelaşi gest, virînd pe degetul călugărului

un inel de aur.

„Este inelul mamei mele, spuse ea, care a fost o femeie de bună-credinţă şi virtuoasă. îţi dau un inel care şi-a respectat legămîntul."

Urări de fericire murmurate solemn de toţi cei de faţă încheiară grava festivitate, iar bătrînul Pizzaguerra, un moşneag demn — căci avariţia e un viciu sănătos şi oferă o viaţă îndelungată — vărsă obişnuitele lacrimi.

Madonna Olimpia îşi văzu castelul visat aprinzîndu-se şi arzînd, cu coloane ce se prăbuşeau şi grinzi ce trosneau. Făcu un pas înainte, ca şi cum ar fi vrut să-şi convingă ochii că se înşeală, apoi făcu un al doilea pas, cu o ferocitate crescindă, se opri în imediata apro

piere a lui Astorre şi a Dianei, cu părul cărunt zburlit, iar vorbele ei turbate se repeziră şi năvăliră ca un popor în răscoală.

„Mizerabile ! strigă ea. împotriva inelului de pe degetul ăsteia, depune mărturie altul, dat mai înainte.* O smulse din spatele ei pe Antiopa, care o urmase cu o teamă crescîndă, implorînd-o prin gesturi, şi ridică mîna fetei. Inelul acesta i l-ai vîrît copilei mele pe deget acum nici o oră, pe pod, la florentin ! Aşa îşi închipuia ea că se petrecuseră lucrurile, din pricina unei relatări mincinoase. Om nelegiuit! Călugăr adulter ! Nu se deschide oare pămîntul, să te înghită ? Spînzuraţi-1 pe fratele portar, care sforăia beat şi ţi-a îngăduit să fugi din chilia ta! Voiai să-ţi satisfaci poftele, dar puteai să-ţi alegi altă pradă decît o văduvă prigonită pe nedrept, fără nici un ajutor, şi o orfană lipsită de apărare !“

Lespezile de marmură nu se deschiseră, iar în privirile celor dimprejur nefericita, care credea că dăduse glas prin nişte biete cuvinte slabe unei drepte mînii materne, citi batjocura făţişă sau o compătimire de alt fel decît aceea pe care spera s-o găsească. Auzi în spatele ei cuvîntul şoptit inteligibil : „Nebună !“, iar mînia i se transformă brusc într-un hohot de rîs dementţial.

„Ei, ia uitaţi-vă la nebunul ăsta, exclamă ea batjocoritor, care a putut să aleagă atit de prosteşte între acestea două ! Vă fac judecători pe dumneavoastră şi pe oricine ore ochi să vadă. Aici, căpuşorul drăguţ, tinereţea înfloritoare — restul l-am uitat, dar un lucru îl ştiu : toţi tinerii din sala Vicedomini, printre care nu- puţini vor fi trăit uşuratic, toţi tinerii, şi cei cumpătaţi şi cei ce nu erau, întoarseră urechea şi ochiul de la cuvintele şi gesturile revoltătoare ale unei mame ce călca în picioare buna-cuviinţă şi ruşine în faţa fiicei pe care o născuse şi pe care o oferea ca o codoaşă.

Toţi cei din sală o compătimeau pe Antiopa. Numai Diana, oricît de puţin s-ar fi îndoit de devotamentul călugărului, resimţea nu ştiu ce fel de mînie surdă împotriva frumuseţii înfăţişate cu neobrăzare mirelui ei.

Antiopa va fi păcătuit prin aceea că păstra pe deget nefericitul inel. O făcea poate pentru a nu o irita şi mai mult pe mama ei oe se amăgea singură, cu gîndul că aceasta, dezamăgită de realitate, avea să cadă, în felul ei, din orgoliu în umilinţă, pentru ca totul să se încheie cu rostogolirea ochilor în orbite şi cîteva cuvinte murmurate. Sau poate că tînăra Antiopa vîrîse ea însăşi

vîrful unui deget în clocotitoarea fîntînă a poveştilor. Nu fusese oare ciudată întîlnirea de pe pod cu călugărul şi n-ar fi fost oare alegerea ei de către călugăr încă şi mai uimitoare decît destinul ce-1 smulgea din mănăstire ?

Acum suporta o îngrozitoare pedeapsă. Cu vorbirea ei neînfrînată, propria ei mamă o jefuia de orice văl protector. Roşi puternic şi o roşeaţă încă mai întunecată iiacoperi fruntea şi ceafa. Apoi, în liniştea generală, începu să plîngă în hohote, cu amar.

Pînă şi cărunta menadă asculta impresionată. Apoi faţa îi zvîcni de o îngrozitoare durere, şi o furie îndoită o făcu să izbucnească.

„Şi astălaltă ! ţipă ea, arătînd spre Diana, bucata astalaltă de marmură, abia cioplită din blocul grosolan ! Uriaşa asta ca din topor, pe care Dumnezeu tatăl a lucrat-o de mîntuială, pe cînd era ucenic şi abia învăţa să modeleze ! Ruşine de un astfel de trup otova, lipsit de viaţă şi de suflet! Dar cine să-i fi dat suflet ? Bastarda de maică-sa ? Stupida Orsola ? Sau calicul ăla sfrijit de colo ? Numai cu chiu, cu vai şi-a rupt de la inimă, ca să-i dea o mică pomană."

Bătrînul Pizzaguerra rămase calm. Cu mintea limpede a zgârcitului, el nu uită pe cine are în faţă. Dar fiica lui, Diana, uită. Enervată de batjocorirea grosolană a trupului şi sufletului ei, adine revoltată, încruntă sprîn- cenele şi strînse pumnii. Acum, cînd nebuna se legă de părinţii ei, ocărînd-o pe mama ei în mormînt şi ţintuin- du-1 pe tatăl ei la stîlpul infamiei, îşi ieşi din fire. Cu obrajii goliţi de sînge, fu cuprinsă şi copleşită de o niinie teribilă.

„Căţea !" strigă ea şi o lovi în faţă — pe Antiopa, fiindcă fata, împinsă de curajul disperării, se azvirlise înaintea mamei ei. Antiopa scoase un ţipăt care zgudui . sala şi toate sufletele.

In clipa aceasta, roata din capul nebunei se întoarce cu totul. Furia extremă se topi într-o jale nespusă.

„Mi-ai lovit copila ! gemu ea, căzu în genunchi şi începu să plingă cu sughiţuri : Oare nu mai există un Dumnezeu în cer ?"

Se depăşise orice măsură. Paharul s-ar fi revărsat mai dinainte, dar fatalitatea a păşit mai repede decît am povestit eu, atît de repede, încît nici călugărul, nici Germano, aflat aproape nu putuseră apuca şi reţine braţul

Dianei. Ascanio prinse în braţe pe nebună, un alt tînăr o apucă de picioare, femeia, care aproape că nu se opuse, fu săltată în lectica ei şi dusă acasă.

Diana şi Antiopa se mai aflau încă faţă în faţă, una mai palidă decît alta. Diana, plină de căinţă şi zdrobită după mînia repede stinsă, Antiopa, căznindu-se să vorbească ; nu putea însă nici să se bilbîie, mişca fără sunet buzele.

Cînd luă mîna Antiopei, ca s-o conducă pe cea lovită de femeia cu care se logodise, călugărul nu-şi făcu decît datoria de cavaler şi gazdă. Toţi găsiră gestul de la sine înţeles. îndeosebi Diana trebuia să dorească din toată inima ca victima violenţei sale să piară din ochii ei. Plecă şi ea, cu tatăl şi fratele ei. Oaspeţii adunaţi găsiră că lucrul cel mai delicat este să dispară şi ei, pînă la ultimul.

De sub masa încărcată cu *amarelle* şi vin de Cipru, se auzi sunet de clopoţei. Ieşi la iveală un cap de nebun, iar Gocciola se tîrî în patru labe din ascunzătoarea lui acoperită cu bunătăţi. După părerea lui, totul se desfăşurase minunat, fiindcă acum avea deplină libertate să se îndoape cu *amareUe* şi să deşerte un păhărel după altul. Se desfăta astfel un răstimp, pînă cînd auzi paşi ce se apropiau. Voi s-o şteargă, dar aruncînd o privire indispusă spre cel ce-1 tulbura, socoti orice fugă drept inutilă, Era călugărul, care se întorcea, iar călugărul exulta de bucurie şi arăta tot atît de încîntat ca şi el, deoarece călugărul...

— O iubea pe Antiopa, îl întrerupse pe povestitor prietena prinţului, izbucnind într-un hohot de rîs convulsiv.

— Ai spus-o, doamnă, o iubea pe Antiopa, repetă Dante pe un ton tragic.

— Fireşte ! Cum altfel ! Aşa trebuia să se întimple! Aşa se petrece de obicei ! răsună în auzul povestitorului din întreg cercul ascultătorilor.

— Domol, tinerilor ! spuse nemulţumit Dante. Nu, nu se petrece aşa de obicei. Credeţi oare că o iubire, cu totala dăruire a vieţii şi a sufletului, e ceva obişnuit şi vă închipuiţi poate că aţi iubit sau iubiţi astfel ? Vă înşelaţi!' Toată lumea vorbeşte despre duhuri, dar puţini le-au văzut. Am să vă aduc un martor irecuzabil. Circulă pe-aici prin casă o carte de poveşti la modă. Răsfoind-o

cu degete prevăzătoare, am găsit printre multe lucruri de nimic o vorbă adevărată. „Iubirea, se spune intr-un loc, este rară şi se sfirşeşte de cele mai multe ori rău.“ Dante rosti aceste cuvinte cu seriozitate. Apoi spuse ironic : Cum însă voi cu toţii sînteţi atotştiutori şi atît de versaţi în iubire, iar pe deasupra nici nu-mi stă bine să-l pun să vorbească prin gura mea ştirbă pe un tînăr copleşit de pasiune, sar peste monologul trădător al lui Astorre, care se întorsese, şi spun pe scurt : auzindu-1, înţeleptul Ascanio se înspăimîntă şi-l îndemnă să fie rezonabil.

— Dragă Dante, ai să-ţi mutilezi atît dc jalnic născătoarea ta povestire ? se adresă florentinului înflăcărata prietenă a prinţului, întorcindu-se spre el cu mîinile împreunate rugător. Lasă-1 pe călugăr să vorbească, pentru ca astfel, fiind părtaşi, să aflăm cum a trecut de la o făptură aspră la una delicată, de la o fiinţă rece la una simţitoare, de la o inimă de piatră la una palpitîndă...

— Da, florentinule, o întrerupse prinţesa, adînc mişcată, cu obrajii arzînd întunecat, lasă-1 pe călugărul tău să vorbească, pentru ca, uimiţi, să aflăm cum s-a putut întîmpla ca Astorre, atît de lipsit de experienţă şi uşor de amăgit, să trădeze o femeie nobilă pentru o vicleană — tu n-ai băgat de seamă, Dante, că Antiopa e o vicleană ? Cunoşti puţin femeile ! Cu adevărat îţi spun — prinţesa ridică braţul puternic şi strînse pumnul
— şi eu aş fi lovit, nu pe biata nebună, ci cu bună ştiinţă pe şireata care a vrut cu orice preţ să se impună în faţa călugărului. Prinţesa aplică lovitura în aer. Cealaltă tremură uşor.

Cangrande, care nu încetase să le contemple pe cele două femei ce se aflau acum în faţa lui, o admiră pe prinţesă şi se bucură de marea ei pasiune. In clipa aceasta, o găsi incomparabil mai frumoasă decît mai mica şi delicata ei rivală, pe care i-o dăduse, deoarece nivelul cel mau înalt şi cel mai profund al simţirii îşi află expresie numai într-un corp viguros şi într-un suflet viguros.

Dante, în ce-1 privea, zîmbi pentru prima şi singura dată în acea seară, văzînd cum cele două femei se leagănă cu atîta violenţă în scrînciobul povestirii sale. Îşi îngădui chiar să le tachineze.

— Doamnelor, spuse el, ce doriţi de la mine ? Monologul e un lucru fără sens. A văzut cineva vreodată un bărbat întreg vorbind cu el însuşi ?

în clipa aceea, din semiîntuneric se ridică un zglobiu cap cîrlionţat, iar un băiat nobil, care stătuse ghemuit într-o ascunzătoare familiară, după vreun fotoliu sau vreo trenă, strigă curajos :

— Maestre neîntrecut, ce puţin te cunoşti sau pretinzi că te cunoşti ! Află, Dante, că nimeni nu tăifăsuieşte mai des cu sine însuşi decît tu însuţi, în aşa măsură, încât nu ne mai vezi nici pe noi, băieţii nerozi, dar nici frumuseţea, pe care o laşi să treacă pe lîngă tine fără s-o saluţi.

— Cu adevărat ? spuse Dante. Unde a fost asta ? Unde şi cînd ?

— Ieri, pe podul de peste Adige, zîmbi băiatul. Te rezemai de balustradă. La un moment dat, a trecut peacolo fermecătoarea Lucrezia Nani, atingîndu-ţi toga. Noi, băieţii, o urmăream, iar din faţă veneau doi războinici înflăcăraţi, căutînd să-i prindă privirea blîndă. Ea însă căuta ochii tăi : căci nu oricine s-a plimbat cu pielea teafără prin infern ! Tu, maestre, contemplai un val rotitor, care venea prin mijlocul Adigelui, şi murmurai ceva.

— îi ceream să salute marea. Valul era mai frumos decît fata. Dar înapoi la cei doi nebuni! Ascultaţi-i cum vorbesc între ei ! Şi pe toate muzele, de aci înainte să nu mai întrerupă nimeni, altminteri ne găseşte miezul nopţii la vatra cu poveşti.

Cînd călugărul, după ce o condusese pe Antiopa acasă, intră din nou în sala lui — dar am uitat să vă spun că nu l-a întîlnit pe Ascanio, deşi acesta făcuse acelaşi drum cu madomna Olimpia în lectica ei. Căci, după ce o dăduse pe femeia complet distrusă în seama servitorilor ei, nepotul alergase la unchiul său, tiranul, ca să-i servească smintita întîmplare ca pe o pîine abia scoasă din cuptor. Era mai bucuros să-i raporteze lui Ezzelino o istorie din oraş decit o conjuraţie.

Nu ştiu dacă Astorre era atît de chipeş cum îl numise batjocoritorul Ascanio. Dar îl văd păşind ca pe tînărul cel mai înfloritor. Străbate sala parcă plutind, cu picioare înaripate, ca şi cînd l-ar purta zefirul sau l-ar conduce Iris. Ochii îi sînt plini de soare, iar el murmură

cuvinte din lumea celor fericiţi. Gocciola, care dăduse pe gît mult vin de Cipru, se simţea şi el inimos şi întinerit. Şi sub picioarele lui podeaua de marmură se volatiliza, transformîndu-se în nori albi. Simţea o nepotolită sete de a asculta murmurul de pe buzele proaspete ale lui Astorre, cum te-ai apleca peste un izvor, şi începu să măsoare alături de el lungimea sălii, cînd cu paşi întinşi, cînd topăind, purtînd sceptrul de nebun sub braţ.

„Căpşorul gingaş, care s-a oferit pentru tată s-a oferit şi s-a dăruit şi pentru mamă ! şoptea Astorre. Ce ruşinoasă ! Cum mai ardea ! Cum a fost maltratată ! Ce-a mai suferit! Lovită ! Cum a mai strigat! M-a mai părăsit oare vreodată, de cînd şi-a pus capul pe butuc ? A sălăşluit în sufletul meu. M-a însoţit pretutindeni, a plutit în rugile mele, a strălucit în chilia mea, s-a culcat pe pernele mele ! Nu se afla oare drăgălaşul cap, cu gîtul alb şi subţire, alături de cel al sfîntului Paul [10]...“

„Al sfîntului Paul ?“ chicoti nebunul.

„Al sfîntului Paul de pe icoana altarului nostru..."

„Cu părul negru şi creţ şi cu gitul roşu, pe butucul lat şi cu securea călăului deasupra ?“ Gocciola se ducea uneori să se roage la franciscani.

Călugărul îl aprobă, dînd din cap.

„Cînd mă uitam îndelung într-acolo, securea zvicnea, iar eu începeam să tremur. Nu m-am spovedit eu oare stareţului ?“

„Şi ce-a spus stareţul ?“ întrebă Goodola.

„Fiule, a spus, ceea ce ai văzut tu a fost un copil, venit înaintea celorlalţi, din alaiul ceresc triumfal. Nu te teme ! Delicatului gît ambrozian nu i se întîmplă nimic !“

„Dar, il aţîţă cu răutate nebunul, copilul a crescut, e atît de înalt ! Ridică mîna. Apoi o coborî şi o ţinu deasupra podelei. Iar sutana înălţimii tale, rînji el, e atit de joasă !“

Vulgaritatea nu-1 putea atinge pe călugăr. Un foc creator trecuse din mîna Antiopei în a sa şi începu să-i ardă în vine mai întîi delicat şi blînd, apoi mereu mai fierbinte şi mai aprig.

„Lăudaţi pe Dumnezeu-tatăl care a creat bărbatul şi femeia !“ exclamă el brusc, în culmea bucuriei.

„Pe Eva ?“ întrebă nebunul.

„Pe Antiopa !“ răspunse călugărul.

„Şi cealaltă ? Cea mare ? Ce faci cu ea ? O trimiţi să cerşească ?“ Gocciola îşi şterse ochii.

„Care cealaltă? întrebă călugărul. Mai există vreo femeie care nu se numeşte Antiopa ?“

Aşa ceva era pînă şi pentru nebun prea mult. Se holbă îngrozit la Astorre, dar fu înşfăcat de guler de un pumn, tîrît pînă la uşă şi azvîrlit în vestibul. Aceeaşi mînă se puse apoi pe umărul lui Astorre.

„Trezeşte-te, visătorule ! strigă Ascanio, care se întorsese şi ascultase ultimele cuvinte înflăcărate ale călugărului. îl trase pe cel căzut în extaz pe o banchetă de lîngă fereastră, îşi aţinti ochii în ochii lui şi-i spuse : Astorre, ţi-ai ieşit din minţi ! “

Mai întîi călugărul se feri ca orbit de privirea ce-1 examina, apoi înfruntă ochii celuilalt cu ochii săi încă plini de bucurie, pentru ca în cele din urmă să-i coboare cu sfială.

„Nu te minunezi ?“ întrebă el.

„Tot atît de puţin ca de pîlpîirea unei flăcări, replică Ascanio. Dar pentru că tu nu eşti un element orb, ci o raţiune şi o voinţă, calcă în picioare flacăra, altminteri te va mistui pe tine şi toată Padova. Trebuie oare ca un om de lume să-ţi ţină ţie o predică despre legile divine şi cele omeneşti ? Eşti cununat! Aşa grăieşte acest inel de pe degetul tău. Dacă, aşa cum ţi-ai călcat legămîntul de călugăr, calci acum şi logodna, vei călca morala, datoria, onoarea şi pacea oraşului. Dacă nu ţi-o smulgi din inimă repede şi cu eroism, săgeata zeului celui orb te va ucide pe tine, o va ucide pe Antiopa şi pe alţii cîţiva. Astorre ! Astorre !“

Buzele zburdalnice ale lui Ascanio fură uimite de cuvintele mari şi serioase pe care, în spaima inimii sale, el le pusese să le rostească.

„Numele tău, Astorre, spuse el apoi, pe jumătate în glumă, sună ca o trîmbiţă şi te cheamă la luptă împotriva ta însuţi !“

Astorre prinse curaj.

„Mi s-a dat o băutură vrăjită ! exclamă el. Am turbat, mi-am ieşit din minţi ! Ascanio, îţi dau puterea asupra mea, leagă-mă !“

„De Diana vreau să te leg ! spuse Ascanio. Urmează-mă, trebuie s-o căutăm !“

„N-a fost Diana aceea care a lovit-o pe Antiopa ?“ întrebă călugărul.

„Ai visat! Ai visat totul ! N-ai fost stăpîn pe simţurile tale ! Hai ! Te conjur! Iţi ordon ! Te inhaţ şi te duc !“

In clipa cînd Ascanio voia să alunge realitatea, pasul lui Germano, răsunînd în vestibul, o aduse înapoi. Cu o faţă hotărită, fratele Dianei păşi spre călugăr şi-i luă mîna.

„O sărbătoare tulburată, cumnate! spuse el. **Sora** mea m-a trimis — mint, nu m-a trimis. Căci **s-a** încuiat în odaia ei şi acolo se văicăreşte şi-şi blestemă mînia -— astăzi ne înecăm în lacrimi de femei ! Diana te iubeşte, dar n-o poate spune — hiba familiei : nici eu nu pot. Nu s-a îndoit de tine nici o clipă. E simplu : ai azvîrlit pe undeva un inel — dacă al tău era cel pe care-1 purta la deget micuţa Canossa — cum o cheamă ? A, da : Antiopa ! Mama nebună l-a găsit şi si-a ţesut din asta povestea. Fireşte, Antiopa e nevinovată ca un nou-născut de tot ce s-a întîmplat ■— cine e de altă părere, va avea a face cu mine !“

„Eu, nu ! strigă Astorre. Antiopa e pură cum e cerul ! Inelul s-a dus de-a rostogolul din întîmplare !“ Şi povesti totul în cîteva cuvinte.

,,Dar nici surorii mele să nu-i faci vreo vină că s-a repezit să lovească, afirmă Germano. I s-a suit sîngele la cap şi n-a mai văzut pe cine are în faţă. A crezut că o loveşte pe nebuna care-i ofensa părinţii şi a nimerit-o pe biata nevinovată. Aceasta însă are dreptul să i se redea onoarea şi demnitatea. Lasă în seama mea acest lucru, cumnate ! Eu sînt fratele. E simplu."

„Vorbeşti mereu şi rămîi totuşi de neînţeles, Germa-

no ! Ce gînduri ai ? Cum ai s-o despăgubeşti pe biata fată ?“ întrebă Ascanio.

„E simplu, repetă Germano. îi ofer Antiopei Canossa mina mea şi mi-o fac soţie.“

Ascanio se luă cu mîmile de cap. Pozna îl ameţea. Apoi însă, venindu-şi repede în fire, privi lucrurile mai îndeaproape şi găsi că mijlocul eroic nu era chiar atît de rău, totuşi aruncă o privire temătoare spre călugăr. Acesta, din nou stăpîn pe el, tăcea mîlc şi asculta cu atenţie. Simţul onoarei vădit de războinic răsuna ca o chemare limpede prin deşertul sufletului său.

„Aşa omor două muşte dintr-o lovitură, cumnate, explică Germano. Fata capătă satisfacţie în buna-cuviinţă şi onoarea ei. Să-l văd eu pe ăla care-o să şuşotească în spatele nevestei mele ! Apoi, vă împac pe voi, soţii. Diana n-are nevoie să se mai ruşineze de tine şi de ea însăşi şi e vindecată pe deplin de mînia ei. Ţi-o spun : e vindecată, pe viaţă !“

Astorre îi strînse mîna.

„Eşti un brav !“ spuse el.

Voinţa de a-şi învinge cu eroism dorinţa cerească sau pămîntească îşi spori puterea în călugăr. Dar această voinţă nu era totuşi liberă, iar această virtute nu era pe deplin dezinteresată, întrucît rămînea independentă de un sofism periculos : aşa cum eu am să îmbrăţişez o femeie pe care n-o iubesc, se mîngîia Astorre, Antiopa se va lăsa îmbrăţişată de un bărbat care o ia de soţie fără multă vorbă, ca să repare o nedreptate făcută de altcineva. Renunţăm cu toţii! Renunţare şi mortificare în lume, ca şi în mănăstire !

„N^am să amin ceea ce trebuie să se întîmple, se arătă zorit Germano. Altminteri s-ar zvircoli fără somn. Nu ştiu dacă se referea la Diana, sau la Antiopa. Cumnate, mă însoţeşti ca martor : vreau s-o fac respectînd toate formele."

„Nu, nu ! strigă Ascanio înspăimîntat. Nu Astorre! Iamă pe mine !“

Germano dădu din cap.

„Ascanio, prietene, spuse el, tu nu eşti potrivit pentru aşa ceva. Nu eşti un martor serios in materie de căsătorie ! Iar fratele meu Astorre nici nu va voi să lase pe altul să meargă în peţit pentru mine. în mare parte, e ceva ce-1 priveşte pe el însuşi. Nu-i aşa, Astorre ? Acesta

aprobă cu o înclinare a capului. Aşa că pregăteş- te-te cumnate. Fă-te frumos ! Pune-ţi la gît un lănţug !“ „Şi, glumi forţat Astorre, cînd treci prin curte, vîră-ţi capul în fîntînă ! Dar tu, Germano, porţi platoşă ? Atît de războinic ? Se cuvine aşa ceva pentru un peţit ?“

„Nu mai mi-am scos de mult platoşa şi-mi stă bine cu ea. De ce mă măsori din cap pînă-n picioare, Ascanio ?“

„Mă-ntreb de unde-şi ia împlătoşatul ăsta siguranţa că nu va fi azvîrlit în şanţ cu scara de asalt cu tot ?“ „Nu poate fi vorba de aşa ceva, fu de părere Germano, cu sufletul liniştit. Cum să refuze o fată făcută de rîs şi lovită pe un cavaler ! Ar fi o nebună mai mare decît mama ei. E limpede ca lumina soarelui, Ascanio. Hai, Astorre."

în vreme ce Ascanio, cu braţele încrucişate, reflecta la noua întorsătură a lucrurilor, întrebîndu-se dacă aceasta va duce la un loc de joacă pentru copii în floare, sau la un *campo santo* *, cei doi prieteni din copilărie parcurgeau drumul nu prea lung pînă la palatul Canossa.

Ziua lipsită de nori se stingea treptat în aurul pur, incandescent al serii, şi — ascultaţi! — suna de *Ave.* Călugărul spuse în minte rugăciunile obişnuite, iar mănăstirea lui, situată ceva mai sus, prelungi întîmplător sunetul familiar cu cîteva bătăi melancolice, cărora celelalte clopote ale oraşului nu le contestară multă vreme spaţiul aerian. Călugărul deveni şi el părtaş al păcii generale.

In clipa aceea, privirea lui intilni faţa prietenului său şi poposi pe trăsăturile asprite de viaţa în aer liber. Erau luminate de bucuria îndeplinirii unei îndatoriri, fără îndoială, dar şi de acea fericire involuntară sau ne- * supravegheată, sub stăpînirea căreia pînzele unei acţiuni cavalereşti, umflate de onoare, se îndreaptă spre portul urnei insule binecuvînfcate.

„Dulcea nevinovăţie !“ suspină războinicul.

Fulgerător de repede, călugărul înţelese că fratele Dianei se înşela pe sine însuşi, cînd se socotea dezinteresat, că Germano începea s-o iubească pe Antiopa, fiind astfel rivalul său. Simţi în piept o muşcătură tăioasă, apoi o a doua, mai ascuţită, incit ii veni să ţipe. Un întreg cuib de şerpi feroci începu să colcăie şi să se

* Cimitir *(n. tr.).*

zbată în pieptul său. Domnilor, să ne ferească Dumnezeu pe noi toţi, bărbaţi şi femei, de gelozie ! Este supliciul cel mai dureros, iar cine îl îndură e mai nefericit decît osîndiţii mei!

Cu faţa schimonosită şi cu inima strînsă, călugărul îl urmă pe înfumuratul peţitor, urcînd scara palatului la care ajunseseră. Palatul era gol şi neîngrijit. Madonna Olimpia se zăvorise pe undeva. Nici un servitor şi toate uşile deschise. Străbătură neanunţaţi cîteva încăperi, în care se şi înstăpînea amurgul ; în pragul celei din urmă camere, se opriră, fiindcă la o fereastră şedea tînăra Antiopa.

Arcada ferestrei, încheiată cu contururile unei frunze de trifoi, era plină de slava înserării, care cuprindea într-un semicerc fermecătoarea siluetă, de la piept pînă la ceafă. Coroana ei de păr ciufulit semăna cu vîrfurile unei cununi de spini, iar buzele ei tînjitoare sorbeau cerul. Fata lovită şedea acolo frîntă de oboseală şi sub apăsarea ruşinii îndurerate, cu pleoapele căzute şi cu braţele moi ; în liniştea inimii sale, ea jubila însă şi-şi preamărea umilirea, fiindcă aceasta o unise pe veci cu Astorre’ Şi nu se aprinde oare şi astăzi şi nu se va aprinde oare pînă la sfîrşitul lumii iubirea cea mai înaltă din mila cea mai profundă ? Cine rezistă frumuseţii, cînd o vede pătimind pe nedrept ? Nu vreau să rostesc o blasfemie şi cunosc deosebirile, dar şi divinitatea a fost lovită, iar noi îi sărutăm vinătăile şi rănile.

Antiopa nu se întreba dacă Astorre o iubeşte. Ştia acest lucru. Nu exista nici o îndoială. Era mai convinsă de acest lucru decît de respiraţia pieptului său şi de * bătăile inimii sale. Nu schimbase nici măcar o silabă cu Astorre de la primul pas pe drumul pe care le-au parcurs împreună. Mîinile lor nu s-au ţinut mai ferm la ultimul pas : s-au împletit fără să se strîngă una pe alta. Se întrepătrundeau ca două flăcări spirituale şi totuşi, la despărţire, aproape că nu puteau fi desprinse una de alta, ca nişte rădăcini scoase din pămînt.

Antiopa îşi însuşea un bun străin şi o jefuia pe Diana aproape cu nevinovăţie, căci nu mai avea nici conştiinţă în genere, nici conştiinţă în sine. Padova, care se întindea cu turnurile sale în faţa ei, mama, logodna călugărului, Diana, pămîntul întreg, totul pierise : nu mai rămăsese decît hăul cerului, iar

acesta umplut cu lumină şi iubire.

Astore se luptase cu sine de la prima pînă la ultima treaptă a scării şi credea că ieşise victorios. Am să aduc această jertfă, se fălea faţă de el însuşi, şi am să mă aflu alături de Germano, cînd o va peţi. Pe treapta cea mai de sus, îi mai invocă încă o dată pe toţi sfinţii săi, în primul rînd pe sfîntul Francisc, maestrul stăpînirii de sine. Duse mîna la piept şi crezu că, puternic ca Hercule prin ajutorul cerului, a sugrumat şerpii. Dar sfîntul cu patru cicatrice îşi întorsese faţa de la discipolul care se lepădase de frînghia şi sutana lui.

în acest timp, Germano, care sta lîngă el, îşi schiţa în minte felul cum avea să vorbească, dar nu putea să ajungă dincolo de cele două argumente care-i fuseseră limpezi încă de la început. Altminteri era bine dispus — doar vorbise deseori, în luptele de cavalerie, germanilor săi -— şi nu se temea de o fată. Numai aşteptarea o suporta tot atît de puţin ca înainte de bătălie. Izbi uşor platoşa cu sabia, făeînd-o să zăngăne.

Antiopa tresări speriată, se uită spre uşă, se ridică repede şi rămase în picioare, cu spatele întors spre fereastră, privindu-i cu faţa întunecată pe cei doi bărbaţi ce se înclinau înaintea ei în lumina amurgului.

„Nu te teme, Antiopa Canossa! vorbi Germano. îl aduc cu mine în faţa ta pe Astorre Vicedomini, căruia i se spune călugărul, soţul surorii mele Diana, ca martor de încredere : iată, am venit să te cer de soţie de la tine însăţi, fără tată cum eşti şi cu o astfel de mamă. Sora mea şi-a ieşit din fire faţă de tine — se feri să folosească un cuvînt mai tare, pentru a nu o jigni pe Diana, pe care o respecta — iar eu, fratele, mă aflu aici să îndrept răul făcut de soră. Diana cu Astorre, tu cu mine, voi, femeile, ieşindu-vă în întîmpinare, vă veţi da mîinile.“

Sufletul sensibil al călugărului, care asculta, fu rănit de această grosolană aşezare pe acelaşi plan a brutalităţii şi a suferinţei, a celei ce lovise şi a celei ce fusese lovită — sau se zvircoli în el o viperă ?

„Germano, nu aşa se peţeşte !“ îi şopti el împlătoşatului.

Acesta auzi şi, pentru că întunecata Antiopa râmase tăcută, se simţi indispus. îşi dădu seama că trebuie să vorbească mai blînd, şi vorbi mai aspru.

„Fără tată şi cu o astfel de mamă, repetă el, ai nevoie de protecţia unui bărbat! Acest lucru l-ai putut afla astăzi, domnişoară. Altădată nu vei mai fi făcută de rîs în faţa întregii Padove şi lovită ! Fii a mea, aşa cum eşti, şi te voi apăra din creştet pînă-n tălpi !“ Germano se gîndea la platoşa lui.

Astorre găsi această cerere în căsătorie de o asprime revoltătoare : Germano i se părea a trata pe Antiopa ca pe prizoniera sa de război — sau şuiera şarpele ?

„Germano, nu aşa se peţeşte !“ gîfîi el.

Germano se întoarse pe jumătate.

„Dacă te pricepi mai bine, spuse el indispus, peţeşte tu pentru mine, cumnate." Se trase deoparte, făcînd loc.

Astorre se apropie, îndoi genunchiul şi ridică mîinile cu vîrful degetelor lipite, iar privirile sale temătoare se aţintiră întrebător spre căpşorul delicat, profilat pe fondul auriu palid.

„Găseşte iubirea cuvinte ?“ bîigui el.

în cele din urmă, Antiopa întrebă în şoaptă :

„Pentru cine peţeşti, Astorre ?“

„Pentru acesta de-aici, fratele meu Germano" rosti el cu trudă.

Antiopa îşi ascunse faţa în mîini.

Germano îşi pierdu răbdarea.

„Am să vorbesc cu ea nemţeşte, izbucni el. Scurt şi cuprinzător, Antiopa Canossa, se răsti cu grosolănie el la fată, vrei să fii soţia mea, sau nu ?“

Antiopa îşi legănă căpşorul încet de tot, dar, în ciuda întunericului crescînd al nopţii, răspunsul său negativ fu limpede.

„Sînt refuzat, rosti Germano sec. Hai, cumnate!“ Părăsi sala cu paşi tot atit de fermi ca la venire. Dar călugărul nu-1 urmă.

Astorre rămase în poziţia sa imploratoare. Apoi, el însuşi itremurind, luă mîinile tremurătoare ale Antiopei şi i le îndepărtă de pe faţă. Care gură o căută pe cealaltă, nu ştiu, fiindcă odaia se scufundase cu totul în întuneric.

Era atita linişte, încît, dacă auzul nu le-ar fi fost plin de vuietul bucuriei şi de armonia fericirii, îndrăgostiţii ar fi putut lesne auzi dintr-o încăpere învecinată murmur de rugăciuni. Lucrurile stăteau astfel : lîngă odaia Antiopei, cîteva trepte mai jos, se afla capela casei, iar a doua zi urma să aibă loc a treia comemorare a morţii contelui

Canossa. După miezul nopţii, urma să se slujească parastasul, in prezenţa văduvei şi a orfanei. Preotul se şi prezentase şi-i aştepta pe ministranţi.

Tot atît de puţin ca murmurul din subsol auzi perechea şi tirşîitul pantofilor madonnei Olimpia, care-şi căuta fiica, iar acum, la lumina săracă a luminării pe care o ţinea în mînă, îi contempla în tăcere şi cu atenţie pe îndrăgostiţi. Că minciuna cea mai sfruntată a unei fantezii exagerate devenea prin aceste siluete gingaş înlănţuite în faţa ochilor ei fapt şi adevăr, n-o mira pe madonna Olimpia; dar, fie spus spre lauda nebunei, ea gusta tot atît de puţin satisfacţia răzbunării. -Nu se desfăta la gindul amarei suferinţi ce-o aştepta pe violenta Diana, ci se simţea copleşită de simpla bucurie maternă că-şi vede fiica preţuită cum se cuvine, dorită şi iubită.

Cînd cei doi, atinşi de o rază vie a luminării, se întoarseră spre ea, întrebă cu o voce blîndă şi fireasc㠠:

„Astorre Vicedomini, o iubeşti pe Antiopa Canossa ?“

„Mai presus de orice, madonna !“ răspunse călugărul.

„Şi o aperi ?“

„împotriva lumii întregi !“ strigă Astorre cutezător.

„Aşa e drept, spuse ea, liniştită, dar, nu-i aşa, ai gînduri cinstite ? Nu te lepezi de ea, ca de Diana ? Nu-ţi baţi joc de mine ? Nu faci neferiqită o nebună, cum îmi spun ei ? N-ai să-mi laşi copiliţa să fie din nou batjocorită ? Nu cauţi pretexte şi amînări ? Dai ochilor temeiuri să fie siguri de ceea ce văd şi o conduci de îndată pe Antiopa la altar, ca un creştin evlavios şi ca un cinstit om de onoare ? Nici nu e nevoie să căutăm prea departe un preot. Auzi murmure ? Colo jos, se află în genunchi unul.“

Madonna Olimpia deschise o uşă scundă, dincolo de care citeva trepte abrupte coborau spre sanctuarul casei. Astorre aruncă o privire : sub bolta grosolană, în faţa unui mic altar, la lumina incertă a unei luminări, se ruga un cleric în picioarele goale, asemănător cu el ca virstă şi înfăţişare şi purtind de asemenea sutana şi cordonul de fringhie al sfîntului Francisc.

Cred că acel preot în picioarele goale îngenunchease şi se ruga acolo, tocmai în acea oră, ca un trimis al lui Dumnezeu, pentru a-1 înspăimînta şi preveni pentru

ultima oară pe Astorre. Dar în vinele sale pline de foc, leacul deveni otravă. Văzînd întruchipată viaţa lui monahală, se simţi îmboldit de un spirit îndărătnic spre nechibzuinţă şi siguranţă de sine. Tot cu picioarele goale, rîse el, am sărit peste primul meu legămînt şi, iată, bariera a căzut sub săritura mea — de ce să nu sar şi peste al doilea ? Sfinţii mei m-au lăsat să fiu infrînt! Poate că il vor salva şi-l vor apăra pe păcătos ! Sălbăticit, o apucă pe Antiopa şi mai mult o purtă decît o conduse în jos, pe trepte; madonna Olimpia, însă, care, după cîteva clipe de luciditate, era din nou cu mintea rătăcită, trinti în urma călugărului şi a copilei ei uşa grea, ca după o captură reuşită, ca după o pradă înhăţată, şi-şi lipi ochiul de gaura cheii, rămînind la pîndă.

Ceea ce a văzut, nu se poate şrti. După spusele poporului, Astorre, l-ar fi ameninţat şi oonstrîns pe preotul in picioarele goale cu spada scoasă. Acest lucru e cu neputinţă, deoarece bărbatul Astorre nu şi-a prins niciodată o spadă la cingătoare. Mai aproape de adevăr pare să fie că preotul în picioarele goale a fost — e trist s-o spunem — un rău cleric şi poate că sub sutana lui a ajuns acea pungă, pe care Astorre o virise în buzunar, cind plecase să cumpere inelul de cununie pentru Diana.

Că la început preotul s-a opus, că, apoi, cei doi călugări s-au luptat, că bolta cea grea a ascuns o scenă urîtă — toate acestea le citesc pe faţa schimonosită şi speriată a celei aflate la pîndă. Donna Olimpia a înţeles că acolo jos avea să se săvîrşească o nelegiuire, că ea însăşi, ca instigatoare şi complice a acesteia, se expunea asprimii legii şi răzbunării celei trădate, iar cum tocmai comemora executarea soţului ei, contele, credea că şi capul ei smintit va ajunge, fără scăpare, pe butuc.

I se păru că aude paşii lui Ezzelino care se apropia : o luă la fugă, strigînd : „Ajutor ! Asasini !“ îngrozită, se năpusti în vestibul, la fereastra ce se deschidea spre îngusta curte interioară. „Catîrul ! Lectica !“ strigă in jos, iar servitorii nebunei, rizînd de porunca ei dublă — catîrul era pentru drumurile la ţară, lectica pentru oraş — se ridicară încet şi cu nepăsare dintr-un colţ, unde, la lumina unui felinar din dovleac, beau şi jucau zaruri. Un bătrîn grăjdar, singurul care rămăsese devotat nefericitei stăpîne, înşeuă îngrijorat doi catîri şi-i duse pe

sub boltă în curtea din faţa palatului, spre stradă ; o mai însoţise pe donna Olimpia şi în alte rătăciri ale ei. Ceilalţi servitori îl urmară, făcînd glume, cu lectica.

Pe scara cea mare, fugara nebună, care, minată de instinctul de conservare mai puternic decît orice şi la nefericiţii cu minţile pierdute, uitase de copila ei dragă, dădu de Ascanio, venit să vadă ce se întîmplă, fiindcă nu mai avea nici o veste şi era neliniştit.

„Ce s-a întîmplat, signora ?“ întrebă el repede.

„O nenorocire !“ croncăni ea ca o cioară ce-şi ia zborul, se repezi pe scară în jos, încălecă, îmboldi cu turbare catîrul şi dispăru în întuneric.

Ascanio căută prin încăperile întunecate, pînă ajunse în camera Antiopei, luminată de sfeşnicul madonnei Olimpia. Uitîndu-se în jurul său, văzu că uşa capelei se deschide şi din adînc urcă două fantome frumoase. Oricît de curajos era el, începu să tremure.

„Astorre, te-ai cununat cu mine ! Numele răsunător bubui multiplicat de ecoul bolţii, ca trâmbiţa din ziua judecăţii de apoi. Şi porţi pe deget inelul Dianei !“

Astorre îşi smulse inelul şi-l azvîrli.

Ascanio se repezi afară sub fereastra pe care zburase inelul.

„A alunecat în crăpătura dintre două pietre cubice[4]*, strigă el în sus din uliţă.

Ascanio zări turbane şi coifuri de fier. Erau oamenii tiranului, care-şi începeau rondul de noapte.

„Un cuvînt, Abu Mohamed !“ strigă el, chibzuind repede, către un bătrîn cu barba albă.

„Dorinţa ta e pentru mine poruncă !“ răspunse politicos bătrînul şi, împreună cu alţi doi sarazini şi un german, pieri pe poarta palatului.

Abu-Mohamed-al-Tabib veghea nu numai asupra siguranţei în oraş, ci pătrundea şi în interioarele caselor, ca să aresteze trădătorii imperiului — sau pe cei numiţi astfel de principe. împăratul Frederic i-1 dăduse ginerelui său, tiranului, ca să-i organizeze acestuia o gardă personală formată din sarazini, în fruntea căreia rămăsese la Padova. Abu-Mohamed era o apariţie distinsă şi avea purtări cuceritoare. Lua parte la durerea familiei, al cărei membru era dus de el la temniţă sau la butuc, şi-i mîngîia pe cei întristaţi, în italieneasca lui stricată, cu aforisme din poeţii arabi. Presupun că, deşi poseda anumite cunoştinţe şi procedee chirurgicale, po-

recla sa *al-Tabib,* care înseamnă „medicul“, se datora mai întîi şi mai ales anumitor maniere medicale : gesturi încurajatoare, cuvinte liniştitoare, ca de exemplu : „Nu doare“, sau : „Trece“, cu care discipolii lui Galenus obişnuiesc să purceadă o operaţie dureroasă. Pe scurt, Abu-Mohamed trata tragicul cu blîndeţe şi, în vremea povestirii mele,, nu era un personaj urît la Padova, în pofida funcţiei sale aspre şi triste. Mai tîrziu, cînd tiranul a început să simtă o plăcere în a tortura corpurile omeneşti — plăcere în care tu nu crezi, Cangrande! — Abu-Mohamed l-a părăsit şi s-a întors la bunul său împărat.

In pragul încăperii, Abu-Mohamed făcu semn celor trei însoţitori ai săi să rămînă pe loc. Germanul, care purta facla, un flăcău cu privire îndărătnică, nu aşteptă mult. în aceeaşi seară, îl condusese la palatul Vicedomini pe Germano, care-i spusese rîzînd : „Acuma, la- să-mă ! O cunun aici pe sora mea Diana cu călugărul !“ Germanul o cunoştea pe sora căpitanului său şi avea faţă de ea un fel de afecţiune mută, fiindcă îi plăcea statura ei înaltă şi' ochii cinstiţi. Acum, văzîndu-1 pe călugăr, lingă care călărise la prinz, mină în mină cu o femeie micuţă şi delicată, care, alături de imaginea trupeşei Diana, i se părea o păpuşă, adulmecă încălcarea unui legămînt, aruncă mîniat torţa aprinsă pe podeaua de piatră, de unde o ridică cu grijă un sarazin, şi o luă la fugă, să-l vestească pe Germano de trădarea călugărului.

Ascanio, care bănui ce vrea să facă germanul, îl rugă pe Abu-Mohamed să-l cheme înapoi. Acesta însă refuză.

„N-are să asculte, spuse el cu blîndeţe, şi are să-mi doboare doi sau trei oameni. Ce alt serviciu vă pot face, domnule ? Să-i arestez pe aceşti doi înfloritori tineri ?“ „Astorre, vor să ne despartă !“ strigă Antiopa şi-şi căută apărarea în braţele călugărului. Cea care comisese fărădelegea în faţa altarului îşi pierduse, odată cu nevinovăţia sufletului, şi curajul firesc.

Călugărul, căruia vina mai curînd îi dăduse curaj, însufleţindu-1, făcu un pas spre sarazin şi-i smulse pe neaşteptate spada din teacă.

„Bagă de seamă, băiete, ai putea să te tai“, spuse cu blîndeţe sarazinul.

„Ascultă, Abu-Mohamed, îl lămuri Ascanio, smintitul ăsta e tovarăşul meu de joacă din copilărie şi a fost multă vreme călugărul Astorre, pe care cu siguranţă că l-

ai văzut pe străzile Padovei. Propriul său tată l-a silit să renunţe la legămîntul călugăriei şi să se cunune cu o femeie pe care n-o iubeşte. Acum cîteva ore a schimbat inelele cu ea, iar acum, după cum vezi, este soţul alteia.“
„Fatalitate !“ rosti blajin sarazinul.

„Iar cea trădată, continuă Ascanio, este Diana Pizzaguerra, sora lui Germano ! îl cunoşti. E un om care crede şi nu-şi pierde încrederea multă vreme, dar dacă vede şi înţelege că a fost minţit şi înşelat, i se urcă singele la cap şi ucide.“

„întocmai, confirmă Abu-Mohamed. După mamă, e un german, iar aceştia sînt fiii devotamentului."

„Sfătuieşte-mă, sarazinule. Eu nu ştiu decît o cale, poate salvatoare. îi înfăţişăm principelui cazul. Să judece Ezzelino. între timp, oamenii tăi să-l străjuiască pe călugăr în propria lui casă bine zăvorită. Pe aceasta însă, s-o duci tu, Abu-Mohamed, la marchiza Cunizza, sora principelui, pioasa şi binevoitoarea *domina,* care şi-a instalat de cîteva săptămîni curtea aici. Ia-o pe frumoasa păcătoasă ! O încredinţez bărbii tale albe.“

„Poţi s-o faci“, îl încredinţă Mohamed.

Antiopa îl încolăci cu braţele pe călugăr, strigînd încă mai jalnic decît întîia oară :

„Vor să mă despartă de tine ! Nu mă lăsa, Astorre! Nici o oră ! Nici o clipă ! Sau am să mor !“

Călugărul ridică spada.

Ascanio, care avea oroare de orice violenţă, se uită întrebător la sarazin. Acesta îi privi cu ochi părinteşti pe cei doi ce se ţineau înlănţuiţi.

„Lasă umbrele să se îmbrăţişeze !“ spuse el apoi, cu milă, fie pentru că era un filozof şi socotea viaţa drept o umbră, fie pentru că voia să spună : poate că miine Ezzelino îi va osindi la moarte, îngăduie-le această clipă fluturilor îndrăgostiţi !

Ascanio nu se îndoia de realitatea gravă a lucrurilor, de aceea cu atît mai mult înclina spre a doua interpretare a frazei. Nu numai pentru că era un uşuratic, ci şi pentru că era un suflet bun şi omenos, şovăi să-i smulgă din îmbrăţişare pe îndrăgostiţi.

„Astorre, întrebă el, mă cunoşti ?“

„Ai fost prietenul meu“, răspunse Astorre.

„Şi încă sînt. N-ai altul mai devotat.[4*]

„O, nu mă despărţi de ea !“ îl imploră călugărul pe un ton atît de mişcător, incit Ascanio nu rezistă.

„Atunci rămîneţi împreună, spuse el, pînă cînd vă veţi înfăţişa înaintea judecăţii.[44]

Ascanio schimbă cîteva cuvinte in şoaptă cu Abu-Mohamed. Acesta se apropie de călugăr, ii luă domol spada, desprinzîndu-i un deget după altul de miner, şi o lăsă să alunece la loc în teaca de la şoldul său. Apoi se apropie de fereastră, făcu semn cetei sale, iar sarazinii luară în stăpînire lectica madonnei Olimpia, rămasă pe loc. în faţa palatului.

Grupul grăbit porni pe o uliţă îngustă, întunecată : Antiopa în frunte, purtată de patru sarazini, alături de ea, călugărul şi Ascanio, apoi turbanele. Abu-Mohamed încheie alaiul.

Acest alai trecu în grabă printr-o mică piaţă şi pe lîngă o biserică luminată. Pătrunzînd în prelungirea uliţei, se ciocni cu zgomot de altul care venea din direcţia opusă, însoţit de mult popor. Se iscă o ceartă violentă. „Faceţi loc *sposinei* !“ striga mulţimea. Băieţii din cor aduceau din biserică luminări lungi ale căror flăcări pîlpîitoare le apărau cu mina pusă în faţă. Lumina galbenă lăsă să se vadă o lectică înclinată şi o năsălie dată peste cap. *Sposina* era o micuţă mireasă din popor, care murise şi era purtată la mormînt. Moarta rămase nemişcată şi se lăsă cu nepăsare aşezată din nou pe năsălie. Dar poporul adunat îl zări pe călugăr, îmbrăţişînd-o, ca s-o apere, pe Antiopa, care sărise din lectică, şi doar ştia că Astorre se cununase în ajun cu Diana Pizzaguerra. Abu-Mohamed restabili ordinea. Fără alte incidente, se ajunse la palat.

Astorre şi Antiopa fură întîimpinaţi de servitori ou priviri uimite şi consternate. Pieriră cu toţii pe poartă, fără a-şi lua rămas bun de la Abu-Mohamed şi Ascanio. Ascanio îşi strînse in jurul trupului veşmintul şi-l mai însoţi cîţiva paşi pe sarazin, care dădu un ocol palatului, pe care trebuia să-l apere, numărindu-i porţile şi măsurînd cu privirea înălţimea zidurilor.

„O zi plină“, spuse Ascanio.

„O noapte fericită[14], replică sarazinul, contemplînd cerul spuzit de stele.

Eternele lumini, fie că ne domină sau nu destinele, îşi urmau drumul după legile lor mute, pînă cînd o nouă zi, ziua de apoi şi ultima a lui Astorre şi a

Antiopei, avea să-şi aprindă făclia pîlpîitoare.

La o oră înaintată a dimineţii aceleiaşi zile, tiranul şedea la pîndă împreună cu nepotul său, privind în jos, printr-o mică fereastră cu arcadă rotundă a turnului palatului său, spre piaţa învecinată, plină de o mulţime agitată, care murmura şi vuia ca talazurile schimbătoare ale mării.

Vestea despre ciocnirea lecticii cu năsălia, petrecută în timpul nopţii, şi scandalul ce se iscase se răspândise cu iuţeala fulgerului in întregul oraş. Toate capetele nu erau preocupate, la trezie şi în vis, decît de călugăr şi de nunta lui : nelegiuitul îşi călcase nu numai legămin- tele monahale, ci, acum, şi pe cele pămînteşti, îşi trădase mireasa, îşi azvîrlise inelul, peţise, printr-o schimbare pripită nebuneşte, cu simţurile dintr-odată aprinse, o nouă femeie, o fată de cincisprezece ani, în floarea vieţii, iar din sutana sfîşiată îşi luase zborul o lacomă pasăre de pradă. Dar tiranul cel drept, care nu ţine seama de persoane, i-a pus pe sarazinii săi să stea de strajă la casa ce-i adăposteşte pe nelegiuit şi nelegiuită ; astăzi, îndată, va aduce în faţa scaunului său de judecată fără- delegea celor doi nobili — căci tînăra păcătoasă Antiopa e o Canossa — îi va face dreptate castei Diana şi va az- virli pe fereastră poporului virtuos, jignit de răul exem- plu al nobilimii sale, capetele însîngerate ale celor doi păcătoşi.

în vreme ce arunca o privire atentă spre masa în fierbere, tiranul asculta relatarea lui Ascanio despre cele din ajun. îndrăgostirea nu-1 mişca, numai inelul rosto- golit îl preocupă o clipă, ca o formă nouă a destinului.

. „Te mustru, zise el, că ieri nu i-ai despărţit unul de altul! Te laud că i-ai supravegheat ! Cununia cu Diana rămîne legală. Aceea impusă cu spada sau cumpărată cu punga de bani e cît se poate de nevalabilă. Popa, care s- a lăsat băgat în sperieţi sau cumpărat, merită spînzu- rătoarea şi, dacă va fi prins, se va legăna în ştreang, încă o dată : de ce nu te-ai pus între minor şi copilă ? De ce nu l-ai smuls pe cel ce se clătina din braţele unei ameţite ? Tu i-ai dat-o ! Acum sînt soţi.“

Ascanio care, dormind, îşi limpezise mintea şi rede- venise uşuratic ca de obicei, îşi tăinui un zîmbet.

„Epicurianule !“ îl dojeni Ezzelino.

Ascanio însă il linguşi :

„Acum, s-a întîmplat, unchiule sever. Dacă iei cazul în puterea ta, totul e salvat ! Am convocat amindouă partidele în faţa scaunului tău de judecată, pentru astăzi, la ora nouă. Clopotul dintr-o campanilă de peste drum bătu ora nouă. Doar să vrei, Ezzelino, şi mîna ta fermă şi dibace va desface nodul ca-n joacă. Iubirea e risipitoare, iar avariţia nu cunoaşte onoarea. Călugărul îndrăgostit va azvîrli zgîrcîtului josnic, aşa cum îl cunoaştem pe vrednicul Pizzaguerra, tot ceea ce va pretinde acesta. Fireşte, Germano va scoate spada, dar tu ai să-i porunceşti s-o vîre la loc. E omul tău. Sarîşneşte din dinţi, dar se supune."

„Mă întreb, spuse Ezzelino, dacă fac bine salvîndu-1 pe călugăr de spada lui Germano. Merită Astorre să trăiască ? Poate să mai trăiască acum, cînd, după ce şi-a azvîrlit sandalele, îşi scîlciază şi ghetele de cavaler şi cînd preschimbă piosul *cantus firmus* * al călugărului' intr-un strident cîntec obscen ? în ce mă priveşte, eu cruţ viaţa acestui om nestatornic şi fără valoare. Dar n-am nici o putere faţă de destinul său. Dacă Astorre e menit să cadă de spada lui Germano, nu pot porunci acestei spade să se încline, cîtă vreme călugărul se repede în ea. Ştiu acest lucru. L-am aflat din experienţă." Ezzelino căzu pe gînduri.

Ascanio întoarse cu sfială privirea într-o parte. Cunoştea groaznica poveste.

Odată, tiranul cucerise o cetăţuie şi-i osîndise pe răzvrătiţii care o apăraseră să moară prin spadă. Cel dintîi şi cel mai bun mercenar al său începu să rotească spada. La un moment dat, îngenunche, să primească lovitura mortală, un băiat frumos, ale cărui trăsături atraseră atenţia tiranului. Lui Ezzelino i se păru că recunoaşte propriile sale trăsături şi-l întrebă pe tînăr despre părinţii lui. Era fiul unei femei, pe care Ezzelino o iubise cu păcat în tinereţele sale. îl graţie pe cel condamnat. Acesta, îmboldit şi urmărit de propria lui curiozitate, ca şi de împunsăturile celor care-şi pierduseră prin acea sîngeroasă sentinţă fiii şi rudele, nu-şi află odihnă pînă ce nu dezlegă enigma favoarei ce i se arătase. Se spunea că a scos pumnalul împotriva propriei sale mame, smul- gîndu-i astfel acesteia urîta taină. Dezvăluirea dezonorantei sale naşteri otrăvi

* Ctntec puternic *(n. tr.).*

sufletul lai tînăr. Se ridică din nou împotriva tiranului, îl atacă pe stradă şi fu doborît la pămînt de acelaşi mercenar, care fu întîmplător cel dintîi ce alergă in ajutorul lui Ezzelino, şi eu aceeaşi spadă.

Ezzelino îşi ascunse un răstimp capul cu mina dreaptă şi revăzu moartea fiului său. Apoi şi-l ridică încet şi întrebă :

„Dar ce se va întîmpla cu Diana ?“

Ascanio ridică din umeri.

„Diana se află sub o zodie rea. A pierdut doi bărbaţi, pe unul în Brenta, pe altul din pricina unei femei mai drăguţe. Iar pe deasupra, tatăl zgircit! Se duce la mănăstire. Altminteri, ce altceva îi rămîne ?“

în clipa aceea, jos, in piaţă se porni un murmur, ocări, blesteme, ameninţări.

„Ucideţi-1 pe călugăr !“ strigară aţiţători cîteva voci singuratice, dar tocmai cînd glasurile erau gata să se unească într-un strigăt general, mînia poporului se preschimbă, ciudat, într-un „Ah!“ plin de uimire şi admiraţie. „Ah, ce frumoasă e!“ Tiranul şi Ascanio putură urmări uşor scena pe fereastră : sarazinii, pe supli cai berberi, îi aduceau între ei pe călugărul Astorre şi pe tînăra lui soţie, purtaţi de catîri. Noua doamnă Vicedomini plecase la drum voalată. Dar cînd miile de pumni ai poporului se strinseră, ameninţindu-1 pe călugăr, soţul ei, ea se azvirlise plină de pasiune în faţa lui. Gesturile de dragoste rupseseră vălul. Nu numai farmecul chipului ei, nici tinereţea boiului, ci jocul sincer al sufletului, sentimentul întrupat, răsuflarea vieţii, toate acestea dezarmară poporul şi-l entuziasmară, la fel cum se intimplase în ajun cu călugărul, care se apropia acum cu prada lui caldă ca un triumfător fericit, fără urmă de frică, deoarece se credea puternic şi invulnerabil.

Ezzelino privi această biruinţă a frumuseţii aproape cu dispreţ. îşi întoarse ochii cu compătimire de la o a doua scenă care pătrundea în piaţa turnului de pe o altă uliţă. Trei nobili căutau să-şi facă drum prin mul

ţimea ce-i însoţea pe Astorre şi Antiopa. în mijloc, un cap alb ca zăpada : făptura demnă a bătrînului Pizzaguerra. în stingă, Germano. Acesta se mîniase teribil in ajun, cînd germanul îi adusese vestea trădării, şi se repezise in galop să se răzbune, dar fu ajuns din urmă de sarazinii care-1 poftiră pe el, pe tatăl şi sora lui a doua zi de dimineaţă în turn, înaintea judecăţii principelui. Se văzuse deci nevoit să-i destăinuie surorii sale nelegiuirea, pe care ar fi preferat să i-o tăinuiască pînă după răzbunarea adusă la îndeplinire, şi se minună de liniştea ei. Diana călărea la dreapta tatălui, aceeaşi de totdeauna, numai că, sub povara grea a gîndurilor, îşi ţinea ceafa lată mai înclinată decît în ajun.

Mulţimea, care cu un minut mai devreme ar fi salutat-o cu o însufleţire plină de mînie pe cea jignită ce-şi cerea drepturile, se mulţumi acum, orbită de strălucirea Antiopei şi inţelegînd şi aprobind trădarea călugărului, să murmure la adresa celei oprimate un compătimitor : „Sărmana ! Biata de ea ! Mereu sacrificată !“

Cei cinci apărură în faţa tiranului, care şedea într-o sală goală pe un scaun ridicat numai cu două trepte deasupra podelei. Acuzatorii şi acuzaţii stăteau înainte-i faţă în faţă : de-o parte, cei doi Pizzaguerra şi, ceva mai încolo, trupeşa făptură a Dianei, de cealaltă parte, mînă in mînă, călugărul şi Antiopa, cu toţii plini de respect, în vreme ce Ascanio se rezema de jilţul înalt al tiranului, ca şi cum ar fi vrut să-şi arate imparţialitatea şi poziţia sa de mijloc îrjtre cei doi foşti tovarăşi de joacă din copilărie.

„Domnilor, începu Ezzelino, n-am să judec cazul vostru ca pe o chestiune de stat, domeniu în care încălcarea devotamentului este trădare, iar trădarea este crimă de lezmajestate, ci ca pe o mai puţin gravă problemă de familie. De fapt, Pizzaguerra, Vicedomini, Canossa sînt de un sînge tot atît de nobil ca mine, numai că înălţimea sa împăratul m-a făcut guvernatorul său în aceste ţări ale sale. Ezzelino înclină capul la numirea puterii supreme ; nu putea să şi-l descopere, deoarece umbla cu capul gol, după modelul anticilor, pretutindeni, chiar pe vînt şi vreme rea, cînd nu şi-l acoperea cu coiful de luptă. Cele douăsprezece familii alcătuiesc astfel o mare familie,

căreia îi aparţin şi eu printr-una dintre străbunele mele ! Dar cum mai sîntem noi uniţi intre noi printr-o nefastă orbire şi prin vinovate răzvrătiri a unora dintre noi împotriva celei mai înalte funcţii lumeşti ! Dacă vreţi să mă credeţi, să cruţăm după puteri ceea ce mai există ! în acest sens, interzic răzbunarea celor din familia Pizzaguerra împotriva lui Astorre Vicedomini, deşi, după natura ei, o numesc una dreaptă. Dacă voi — tiranul se întoarse spre cei trei Pizzaguerra — nu sînteţi de acord cu indulgenţa mea, ascultaţi şi chibzuiţi la un singur lucru : eu, Ezzelino da Romano, sînt cel dintîi vinovat şi de aceea vinovatul principal. Dacă, într-o anumită zi şi la o anumită oră, nu mi-aş fi lăsat calul să galopeze de-a lungul Brentei, Diana s-ar fi cununat după cuviinţă, iar cel de-aici şi-ar fi murmurat breviarul. Dacă într-o anumită zi şi la o anumită oră, n-aş fi ordonat germanilor mei să facă instrucţie, Germano nu l-ar fi urcat înainte de vreme pe un cal pe călugăr, iar acesta ar fi scos de pe degetul femeii, pe care o ţine de mînă, inelul de logodnă, pe care demonul său cel rău..." „Demonul meu cel bun !" jubilă călugărul.

„pe care demonul său cel rău l-a rostogolit. De aceea, domnilor, faceţi-mi favoarea şi ajutaţi-mă să descurc şi să aplanez această dispută încîlcită ; căci, dacă stăruiţi în asprimea voastră, trebuie să mă condamnaţi întîi şi întîi pe mine !"

Această neobişnuită cuvîntare nu-1 făcu nicidecum pe bătrînul Pizzaguerra să-şi piardă cumpătul, iar cînd tiranul i se adresă : „Nobile domn, a dumneavoiastră este plîngerea", răspunse scurt şi fără să şovăie :

„înălţimea ta, Astorre Vicedomini s-a logodit public şi întru totul după datini cu copila mea Diana. Apoi însă, fără ca Diana să fie culpabilă, a rupt logodna. Fără motiv, ilegal, profanînd cele bisericeşti. Această faptă atîrnă greu şi cere, dacă nu sînge, pe care înălţimea ta nu vrea să-l vadă vărsat, o ispăşire grea" — şi bătrînul făcu gestul unui negustor de mărunţişuri, care pune greutate după greutate pe talgerul unui cîntar.

„Fără ca Diana să fie culpabilă ? repetă tiranul. Mi se pare că s-a făcut culpabilă. N-avea ea în faţă o nebună ? Iar Diana a ocărit şi a lovit. Căci Diana e irascibilă şi nesocotită, dacă se crede atinsă în drepturile ei."

Diana înclină capul, aprobind, şi spuse :

„Rosteşti adevărul, Ezzelino."

„Acesta şi este motivul, continuă tiranul, pentru care Astorre şi-a întors inima de la ea; a văzut o barbară."

„Nu, domnule, îl contrazise călugărul, jignind-o din nou pe cea trădată, eu n-am privit-o pe Diana, ci dulcea faţă care a primit lovitura, iar sufletul meu s-a umplut de milă."

Tiranul ridică din umeri.

„Vezi, Pizzaguerra, zîmbi el, călugărul seamănă cu o fată cuminte, care a băut pentru prima dată un vin tare, iar după aceea se schimonoseşte. Noi insă sîntem oameni bătrîni şi trezi. Haideţi să vedem cum putem rezolva problema."

Pizzaguerra răspunse :

„Aş face multe, Ezzelino, ca să-ţi fiu pe plac, pentru meritele tale faţă de Padova. Dar poate fi onoarea jignită a unei familii spălată altfel decît cu spada scoasă ?“ Aşa vorbi tatăl Dianei şi făcu cu braţul o mişcare nobilă, care se degradă însă într-un gest ce semăna cu mîna deschisă, dacă nu întinsă pentru un schimb.

„Oferă, Astorre !“ spuse principele cu dublu înţeles : Oferă mina ! sau : Oferă bani şi bunuri !

„Domnule, se întoarse acum călugărul, cu o atitudine francă şi nobilă, spre tiran, dacă vezi în mine un nestatornic, ba chiar un rob al simţurilor, nu mă supăr, fiindcă un zeu puternic, pe care îl contestam, deoarece nu-i puteam bănui existenţa, s-a răzbunat pe mine şi m-a biruit. Şi acum mă mînă ca o furtună şi-mi azvîrlă mantia peste cap. Dacă trebuie să-mi plătesc cu viaţa fericirea — ce cuvînt milog! ce limbă săracă! — înţeleg şi găsesc preţul prea mic ! Dacă însă mi se îngăduie să trăiesc cu aceasta, atunci nu mă tocmesc în nici un fel ! Zîmbi fericit. Ia-mi tot ce am, Pizzaguerra !“

„Domnilor, hotărî tiranul, îmi asum tutela acestui tînăr risipitor. Să tratăm noi doi, Pizzaguerra. Ai auzit : am depline puteri. Ce părere ai despre minele familiei Vicedomini ?“

Onorabilul moşneag tăcu, dar ochii săi aşezaţi aproape unul de altul sclipiră ca două diamante.

„Ia-mi pe deasupra şi locurile unde se pescuiesc perle !“ strigă Astorre, dar Ascanio coborî treptele şi-i închise gura cu palma.

„Nobile Pizzaguerra, îl încercă Ezzelino pe bătrîn, ia minele ! Ştiu, onoarea casei tale e mai presus de orice şi nu e de vînzare pe nici un preţ, dar ştiu de asemenea că eşti un bun padovan şi eşti gata să faci orice pentru pacea oraşului.[u]

Bătrînul tăcea cu îndărătnicie.

„Ia minele, repetă Ezzelino, căruia îi plăceau jocurile de cuvinte, şi dă iubirea !“ *

„Minele şi locurile de pescuit ?“ întrebă bătrînul, ca şi cînd ar fi fost tare de urechi.

„Minele, am spus, şi cu asta, basta. Aduc mii de lire. Dacă ai cere mai mult, Pizzaguerra, ar însemna că m-am înşelat în părerea mea şi tu te-ai expune urîtei bănuieli că te tocmeşti pentru onoare."

Cum avarul se temea de tiran şi nu putea cere mai mult, îşi înghiţi necazul şi-i întinse călugărului mina uscată.

„Un cuvint scris, fiindcă există viaţă şi moarte", spuse el apoi, scoase condeiul şi carnetul de socoteli din taşca de la cingătoare, scrise cu degete tremurătoare actul «corcim *domino Azzelino*» † şi-l puse pe călugăr să semneze. Apoi se înclină înaintea principelui şi rugă să fie scuzat, dacă, deşi făcea parte dintre cei doisprezece, nu va lua parte, din cauza slăbiciunilor bătrîneţii, la nunta călugărului.

Germano stătuse lîngă tatăl său, stăpînindu-şi furia. Acum îşi desprinse una dintre mănuşile de fier. I-ar fi azvîrlit-o călugărului în obraz, dacă nu l-ar fi oprit un gest energic al tiranului.

„Fiule, vrei să tulburi liniştea publică ? îl avertiză acum şi bătrînul Pizzaguerra. Cuvîntul meu dat îl conţine şi-l chezăşuieşte şi pe al tău. Ascultă ! Altminteri te blestem ! Te dezmoştenesc !“ ameninţă el.

Germano rîse.

„Vezi-ţi de afacerile tale murdare, tată ! îi azvirli el cu dispreţ. Dar nici tu, Ezzelino, stăpîn al Padovei, nu-mi poţi interzice ! E un drept bărbătesc şi o chestiune parti-

---

* In original : *die Minen — die Minne (n. tr.).*

† In faţa domnului Ezzelino *(n. tr.).*

culară. Dacă aş refuza împăratului şi ţie, guvernatorul său, ascultarea, decapitează-mă, dar, drept cum eşti, n-ai să mă împiedici să-l sugrum pe acest călugăr, care mi-a înşelat sora, iar faţă de mine a fost un prefăcut. Dacă trădarea n-ar fi pedepsită, cine ar mai putea să trăiască ? Pe pămînt e prea puţin loc pentru călugăr şi pentru mine. Acest lucru il va înţelege el însuşi cînd îşi va veni în fire."

„Germano, spuse poruncitor Ezzelino, sînt comandantul tău suprem. Mîine poate ne va chema trîmbiţa. Tu nu-ţi aparţii, eşti al imperiului !"

Germano nu răspunse nimic. îşi strînse mănuşa.

„Pe vremuri, zise el apoi, la păgînii cei orbi, exista o divinitate care pedepsea încălcarea devotamentului. Acest lucru nu se va fi schimbat odată cu bătăile de clopot. Ei îi încredinţez cauza mea !" Ridică repede mîna.

„E bine aşa, zîmbi Ezzelino. Astă-seară, în palatul Vicedomini se va sărbători nunta cu măşti, întocmai după datină. Eu dau petrecerea şi vă invit şi pe voi, Germano şi Diana. Fără platoşă, Germano! Numai cu sabia scurtă !"

„Crudule ! gemu războinicul. Hai, tată ! Cum mai poţi prelungi spectacolul ruşinii noastre ?" îl smulse pe bătrîn şi ieşiră.

,Iar tu, Diana ? întrebă Ezzelino, văzînd-o în faţa scaunului său numai pe ea şi pe noii căsătoriţi. Nu-i însoţeşti pe tatăl şi pe fratele tău ?"

„Dacă îngădui, domnule, spuse ea, am de schimbat o vorbă cu doamna Vicedomini.** Privirea Dianei, ocolindu-1 pe călugăr, se aţinti asupra Antiopei.

Aceasta, a cărei mînă nu fusese eliberată de Astorre, participase la judecata tiranului ca o prezenţă pasivă, dar fusese profund mişcată. Cînd roşea ca o femeie îndrăgostită, cînd păiea ca o vinovată, care-şi descoperea sub zîmbetul şi îndurarea lui Ezzelino sentinţa adevărată şi osînda. Cînd jubila ca un copil scăpat de pedeapsă. Cind se trezea mîndria dintîi a tinerei doamne, a noii Vicedomini. Acum, cînd Diana i se adresa făţiş, îi răspunse cu o privire sfioasă şi totodată ostilă.

Diana nu se lăsă intimidată.

„Priveşte, Antiopa ! spuse ea. Uite, degetul meu — îl întinse spre ea — poartă inelul soţului tău. Nu trebuie

să uiţi acest lucru. Nu sînt mai superstiţioasă decît altele, dar în locul tău nu m-aş simţi bine! Greu ai păcătuit faţă de mine, dar vreau să fiu bună şi blîndă. Astă-seară ai să-ţi sărbătoreşti nunta cu măşti după datină. Am să apar înaintea ta. Să vii, pocăită şi smerită, şi să-mi scoţi din deget inelul !“

Antiopa scoase un strigăt de spaimă şi se agăţă de soţul ei. Apoi, ghemuită în braţele lui, rosti furtunos : „Să mă umilesc ? Ce porunceşti tu, Astorre ? Onoarea mea e onoarea ta ! Nu mai sînt altceva decît avutul tău, bătaia inimii tale, răsuflarea ta şi sufletul tău. Dacă vrei tu şi-mi porunceşti, o voi face!“

Astorre, liniştindu-şi cu gingăşie soţia, se adresă Dianei :

„O va face. Fie ca smerenia ei să te împace ! Şi a mea ! Fii oaspetele meu în noaptea aceasta şi rămîi binevoitoare casei mele !“

Astorre se întoarse apoi spre Ezzelino, îi mulţumi respectuos pentru judiecată şi pentru îndurare, se înclină şi plecă, duc5ndu-şi soţia. în prag se mai întoarse însă încă o dată şi o întrebă pe Diana :

„în ce veşmînt vei apărea la noi, ca să te cunoaştem şi să-ţi arătăm toată cinstea ?“

Diana zîmbi dispreţuitor.

„Voi veni aşa cum mă numesc şi ceea ce sînt : neatinsa, feciorelnica ! spuse ea cu mîndrie. Apoi repetă : Antiopa, nu uita : pocăită şi smerită !“

„Diana, vorbeşti serios ? Nu ai gînduri ascunse ?“ întrebă tiranul cu îndoială, acum cind în faţa lui nu se mai afla decît Diana Pizzaguerra.

„Nu am“, replică aceasta, refuzînd orice destăinuire. „Şi ce se va întîmpla cu tine, Diana ?“ întrebă el. „Ezzelino, răspunse ea cu amărăciune, în faţa acestui scaun de judecată al tău, tata a vindut la mezat onoarea şi răzbunarea fiicei sale pe cîţiva bulgări de aramă. Nu sînt vrednică să mă mai lumineze soarele. Celor ca mine nu le rămîne decît chilia !“ Şi Diana părăsi sala.

„Nemaipomenitule unchi ! jubilă Ascanio. Cununi cea mai fericită pereche din Padova şi faci dintr-o istorie primejdioasă o poveste fermecătoare, cu care cîndva, ca moşneag venerabil, am să-mi încint nepoţii şi nepoatele la gura vetrei!“

„Idilicule nepot!“ exclamă ironic tiranul. Se duse la

fereastră şi privi în jos in piaţă, unde mulţimea rezista, stăpînită de o curiozitate febrilă. Ezzelino poruncise ca împricinaţii pe care-i judecase să fie lăsaţi să plece pe o poartă din spate.

„Padovani ! vorbi el acum cu voce puternică, şi mii de oameni tăcură, făcîndu-se linişte ca într-un pustiu. Am cercetat pricina. Era încîlcită, iar vinile împărţite. Am iertat, fiindcă sînt înclinat spre blîndeţe, atunci cînd nu este atinsă maiestatea imperiului. Astă-seară, Astorre Vicedomini şi Antiopa Canossa îşi vor sărbători nunta cu măşti. Eu, Ezzelino, dau petrecerea şi vă invit pe toţi. Mâncaţi şi beţi cu poftă, eu sînt gazda. Cîrciumile şi uliţele vă aparţin ! Dar în palatul Vicedomini să nu pună nimeni piciorul, pentru a-1 primejdui, altminteri» pe cinstea mea ! — iar acum Intoarceţi-vă liniştiţi fiecare la ale sale, dacă mă iubiţi !“

Un murmur confuz răzbătu în sus. Mulţimea se scurse şi se împrăştie.

„Cum te mai iubesc !“ glumi Ascanio.

Dante îşi trase răsuflarea. Apoi încheie în fraze repezi.

— După ce şi-a ţinut judecata, tiranul a plecat călare, către prînz, spre una dintre cetăţile sale, unde se făceau construcţii. Dorea să se întoarcă la timp in Padova, ca s-o vadă pe Antiopa smerindu-se in faţa Dianei.

Dar, in pofida intenţiilor şi a voinţei sale, fu reţinut la cetatea aflată la distanţă de cîteva mile de oraş. Acolo veni în galop după el un sarazin acoperit de praf şi-i înmînă o scrisoare personală a împăratului, care cerea răspuns imediat. Era o chestiune importantă. De curînd, Ezzelino atacase în timpul nopţii o cetate imperială din Ferrara, în al cărei comandant, un sicilian, privirea lui pătrunzătoare bănuia că se ascunde un trădător, o luase şi-l pusese în lanţuri pe dubiosul guvernator imperial al cetăţii. Acum, împăratul cerea explicaţii asupra acestei intervenţii agere, dar cutezătoare în domeniul aflat sub jurisdicţia sa. Cu fruntea frămîntată sprijinită în mîna stîngă, Ezzelino lăsă dreapta să-i lunece pe perga-. ment, iar condeiul il duse de la un lucru la al doilea, iar de la al doilea la al treilea. Se întreţinu temeinic cu augustul său socru asupra posibilităţilor şi ţelurilor unei campanii iminente sau, cel puţin, plănuite. Aşa se scurseră orele, iar el pierdu măsura timpului. Abia cind se

aruncă din nou pe cal, îşi dădu seama după mersul stelelor, care-i era familiar — fulgerau în deplină limpezime — că va ajunge la Padova aproape de miezul nopţii. Lăsîndu-şi suita mult in urmă, repede ca o stafie, zbură peste câmpia învăluită in noapte. îşi alese totuşi drumul şi ocoli cu grijă un şanţ puţin adînc, peste care îndrăzneţul călăreţ ar fi sărit în altă zi ca în joacă : in felul acesta împiedică destinul să-i ameninţe cavalcada şi să-i doboare armăsarul. Apoi, în pasul întins al fugaciului, înghiţi din nou spaţiul, dar luminile Padovei încă nu voiau să sclipească.

Acolo, în faţa marii sărbători orăşeneşti a Vicedominilor, în vreme ce se întuneca odată cu amurgul ce se lăsa repede, se adunase norodul beat. Pe piaţa nu mare, scene de desfriu alternau cu altele hazlii. în mulţimea înghesuită dospea o plăcere sălbatică, furioasă, o ameţeală bacantică, în care tineretul uşuratic de la universitate adăuga un element de batjocură şi glumă.

La un moment dat se auzi o cantilenă tărăgănată, în felul litaniei, aşa cum obişnuiesc să cînte oamenii noştri de la ţară. Era un convoi de ţărani, bătrîni şi tineri, dintr-unul din numeroasele sate aflate în posesia familiei Vicedomini. Aceşti bieţi oameni din popor, care, în izolarea lor, nu ştiau nimic despre laicizarea călugărului, ci aflaseră doar în linii mari despre căsătoria moştenitorului, porniseră la drum înainte de ivirea zorilor, cu obişnuitele daruri de nuntă, şi ajungeau acum la ţintă, după un lung pelerinaj prin praful şoselei. Se ţineau unul lîngă altul, ghemuiţi, înaintînd încet prin piaţa tălâzuitoare, ici un băiat cu plete, aproape un copil, purtînd un fagure auriu de miere, colo o fetişcană sfioasă, mîndră, cu un mieluşel behăitor, împodobit cu panglici, ţinut cu grijă în braţe. Cu toţii doreau din toată inima să-l vadă la faţă pe noul stăpîn.

Pieriră unul după ailtul sub bolta porţii, în stingă şi în dreapta căreia luminau torţele aprinse, înfipte în inele de fier, luptînd cu ultimele pîlpîiri de lumină ale zilei. La poartă, ordinele erau date cu o voce stridentă şi iritată, ca diriguitor al festivităţii, de Ascanio, altminteri, de felul său, atît de amabil.

Din oră în oră, îndrăzneala poporului crescu, iar cînd în cele din urmă, apărură nobilii mascaţi, aceştia fură îmbrinciţi, torţele servitorilor fură smulse şi călcate în picioare pe lespezile de piatră, doamnele fură despărţite

de bărbaţii ce le însoţeau şi luate în zeflemea cu vorbe obscene, fără a fi răzbunate cu lovituri de spadă, care în serile obişnuite ar fi pedepsit numaidecît obrăznicia.

Astfel, nu departe de poarta palatului, o femeie înaltă, în veşmîntul unei Diane, lupta cu un cerc mereu mai strîns de clerici şi şcolari de cea mai joasă speţă. Un om slab se împăună cu cunoştinţele sale mitologice.

„Tu nu eşti Diana, fomăi el, tu eşti alta ! Te recunosc. Uite-ţi aici porumbiţa !“ şi arătă spre semiluna de argint de deasupra frunţii zeiţei. Dar aceasta nu-1 alintă ca Afrodita, ci se mînie ca Artemis.

„La o parte, porcule ! strigă ea. Sînt o zeiţă castă şi mi-e silă de clerici!“

„Gurr, gurr !“ ugui prăjina şi încercă s-o pipăie cu mîinile-i osoase, dar scoase îndată un ţipăt pătrunzător. Nefericitul ridică mîna, bocindu-se şi-şi arătă palma îndurerată. Era străpunsă pe de-a-ntregul şi şiroia de sînge : mîniată, fata îşi dusese mîna la tolba din spate — tolba de vînătoare a fratelui ei, pe care i-o şterpelise —■ şi pedepsise mîna scîrboasă cu una dintue săgeţile bine ascuţite.

Fulgerătoarei scene îi luă locul alta tot atît de crudă, deşi nu sîngeroasă. O muzică, făcînd să răsune de-a valma toate contradicţiile imaginabile şi disonanţele cele mai stridente, ca o ceartă turbată a osîndiţilor din iad, îşi făcu drum prin mulţimea asmuţită şi încântată. Adunătura cea mai josnică şi cea mai rea — pungaşi, codoşi, tîrfe, cerşetori — suna ca din trîmbiţe, scîrţiia, bătea toba, fluiera, chiţăia, behăia şi grohăia în urma unei perechi bizare. O femeie trupeşă, sălbăticită, de o frumuseţe în ruină mergea braţ la braţ cu un călugăr beat în rasă zdrenţuită. Era fratele călugăr Serapion care, îmboldit de exemplul lui Astorre, fugise în timpul nopţii din chilie şi se tăvălea de-o săptămînă in noroiul uliţei. Hoarda se opri în faţa unui balconaş luminat, care se prelungea din zidul întunecat al palatului, iar femeia strigă cu voce stridentă şi cu gesturile unui crainic :

„Domnilor, dăm de veste spre ştiinţă: peste puţin timp, călugărul Astorre se va culca alături de soaţa sa Antiopa !“ Un hohot de rîs nestăpînit însoţi această înştiinţare.

Pe îngusta fereastră cu arcadă a balconaşului se aplecă scufia cu alopoţei sunători ai lui Gocciola şi un chip | melancolic se arătă uliţei :

„Femeie bună, taci ! se jelui plîngăreţ nebunul, în jos, spre piaţă. îmi răneşti buna-creştere şi-rai jigneşti pudoarea !“

„Bunule nebun, îi răspunse neruşinata, nu te scandaliza ! Nu facem decît să dăm un nume la ceea ce făptuiesc nobilii. Doar punem titlurile pe cutioarele din farmacie !“

„Pe osînda mea de veci, se bucură Serapion, asta **o** facem ! Pînă la miezul nopţii, nunta frăţiorului meu trebuie să fie strigată şi vestită limpede în toate pieţele Padovei. înainte marş ! Hop şi iar hop! şi călugărul ridică piciorul gol încălţat cu sanda din zdrenţele ce atîrnau ale rasei pîngărite.

Gluma aceasta, aplaudată cu frenezie de mulţime, se stinse, izbindu-se de zidurile abrupte ale palatului scufundat în noapte, ale cărui ferestre şi încăperi dădeau spre curţile interioare.

într-o odaie liniştită, adăpostită, Antiopa era îmbrăcată şi împodobită de camerista ei, Sotta, şi de o alta, în vreme ce Astorre primea la capătul de sus al scării şuvoiul de oaspeţi, care nu voia să se mai termine. Mireasa se uita în proprii ei ochi neliniştiţi ce-o priveau dintr-o oglindă de argint, pe care o ţinea in braţele goale, cu o faţă invidioasă, cea de-a doua cameristă.

„Sotta, îi şopti tînăra femeie servitoarei care-i împletea părul, semeni cu mine şi ai statura mea : dacă ţii la mine, schimbă îmbrăcămintea cu a mea! Du-te acolo şi scoate-i din deget inelul! Pocăită şi smerită ! Apleacă-te cu braţele încrucişate în faţa Dianei Pizzaguerra ca cea mai de pe urmă sclavă ! Cazi în genunchi ! Tăvăleşte-te pe podea ! Injoseşte-te cu totul ! Numai ia-i inelul! Te răsplătesc regeşte ! Şi pentru că o văzu pe Sotta şovăind, adăugă : Ia şi păstrează tot ceea ce port mai de preţ pe mine !“

Vanitoasa Sotta, implorată astfel de stăpînă, nu rezistă ispitei.

Astorre, care se sustrase pentru o clipă îndatoririlor sale de gazdă, ca să vină să-şi vadă iubita, dădu în odaie de două femei ce-şi schimbau îmbrăcămintea. Ghici despre ce e vorba.

„Nu, Antiopa ! o opri el. Nu e îngăduit să te strecori astfel. Cuvîntul dat trebuie ţinut! O cer de la dragostea ta. îţi poruncesc !“

în vreme ce cu un sărut pe ceafa dragă, preschimba această spusă aspră intr-o vorbă de alintare, fu smuls de Ascanio, care se repezi în odaie, să-i spună că ţăranii săi vor să-i înmîneze fără întârziere darurile, pentru a pomi la drum spre casă încă pe răcoarea nopţii. Cînd Antiopa se întoarse, ca să-şi sărute la rîndu-i soţul, sărutul ei se pierdu în aer.

Acum se lăsă repede îmbrăcată pînă la capăt. Chiar şi uşuratica Sotta se înspăimîntă de paloarea chipului din oglindă. Nimic nu mai era viu în el, în afară de spaima ochilor şi sclipirea dinţişorilor încleştaţi. Pe fruntea albă deveni vizibilă o dungă roşie — lovitura Dianei.

După ce se termină găteala, soţia lui Astorre se ridică de pe scaun cu pulsul agitat şi tîmplele zvîcnind, părăsi camera sigură şi o porni grăbită pe săli în căutarea Dianei. Era minată de curajul fricii. Voia să iasă repede, jubilînd, cu inelul recucerit, înaintea soţului său, pe care l-ar fi scutit de priveliştea pocăinţei ei.

Curînd o deosebi printre măşti pe înalta zeiţă a vînătorii, recunoscu în aceasta pe duşmanca ei şi, tremurînd
şi murmurînd vorbe de mînie, se luă după aceea care, cu paşi măsuraţi, părăsi sala principală şi se pierdu în una dintre încăperile alăturate luminate mai slab şi doar pe jumătate de înalte. Zeiţa părea că nu pretinde o umilire publică, ci doar o smerenie a inimii.

Antiopa se apropie in semiîntuneric de Diana.

„Dă-mi inelul!“ se grăbi ea şi pipăi degetul viguros.

„Smerită şi pocăită ?“ întrebă Diana.

„Cum altfel, doamnă ? rosti febril nefericita. Dar tu te joci cu mine, crudo! îţi îndoi degetul, acum il încovoi de tot!“

Oare Antiopei doar i s-a părut ? Sau Diana şi-a îngăduit într-adevăr acest joc ? Ce puţin înseamnă un deget încovoiat! Cangrande, m-ai învinuit de nedreptate. Las întrebările fără răspuns.

Destul, Antiopa Vicedomini îşi înălţă trupul suplu şi strigă, cu ochii în flăcări aţintiţi asupra celor severi ai Dianei Pizzaguerra :

„Glumeşti cu o doamnă, fato ?“

Apoi se îndoi din nou şi căută cu amîndouă mîinile să smulgă de pe deget inelul — in clipa aceea o străbătu un fulger. Lăsindu-şi stingă în voia celeilalte, răzbunătoarea Diana trăsese cu dreapta din tolbă o săgeată şi o ucisese pe Antiopa. Aceasta căzu mai întîi pe mîna stîn- .gă, apoi pe cea dreaptă, se răsuci şi rămase întinsă pe-o parte, cu săgeata în ceafă.

Călugărul, care se întorcea în grabă, după ce-şi luase rămas bun de la oaspeţii săi de la ţară, şi-şi căuta cu dor soţia, dădu de o neînsufleţită. Cu un strigăt înăbuşit, -se azvîrli lîngă ea şi-i scoase săgeata din gît. Ţîşni un şuvoi de sînge. Astorre îşi pierdu cunoştinţa.

Cînd se trezi din leşin, Germano sta in faţa lui, cu braţele încrucişate.

„Tu eşti ucigaşul ?“ întrebă călugărul.

„Eu nu ucid femei, răspunse celălalt trist. Este sora mea, care a vrut să-şi facă dreptate."

Astorre pipăi după săgeată şi o găsi. Sări în picioare dintr-un salt şi, mînuind ca pe o spadă săgeata cea lungă

cu vîrful fnsîngerat, se repezi cu o furie oarbă spre tovarăşul său de joacă din copilărie. In faţa palidei fantome îmbrăcate în negru, cu părul zburlit şi cu săgeata în pumn, războinicul fu străbătut de un uşor fior.

Se dădu înapoi un pas. Scoţînd sabia scurtă, pe care o purta, neîmplătoşată în ziua aceea, şi, ţinînd cu ea la distanţă săgeata, spuse cu compătimire :

„Astorre, întoarroe-te în mănăstirea pe care n-ar fi trebuit s-o părăseşti niciodată !“

Deodată îl auzi pe tiran care, urmat de toţi invitaţii ce se repeziseră pînă la poartă în întâmpinarea celui îndelung aşteptat, intra pe uşă tocmai în faţa lui.

Ezzelino întinse mîna dreaptă, poruncind pace, iar Germano îşi coborî respectuos arma în faţa comandantului său suprem. De această clipă se folosi călugărul înnebunit de furie şi înfipse săgeata în pieptul celui ce se afla îm faţa lui Ezzelino. Dar se izbi şi el mortal, atins de sabia ridicată fulgerător din nou de războinic.

Germano se prăbuşi fără un cuvînt. Călugărul, sprijinit de Ascanio, mai făcu clătinîndu-se cîţiva paşi spre soţia sa şi, lăsat jos de prietenul său, se întinse lîngă ea, gură în gură.

Invitaţii la nuntă stăteau în jurul celor doi miri. Ezzelino contemplă moartea. Apoi se lăsă pe un genunchi şi închise mai întîi ochii Antiopei, după aceea ai lui Astorre. în liniştea aceea un strigăt răsună disonant pe o fereastră deschisă. Se înţelese distinct ceea ce răzbătea din întuneric:

„Acum, călugărul Astorre doarme lîngă soţia sa Antiope.“

Urmă un hohot de rîs îndepărtat.

Dante se ridică.

— Mi-am plătit locul de lîngă foc, spuse el, iar acum voi căuta fericirea somnului, Domnul păcii să vă apere pe voi toţi !

Se întoarse şi ieşi pe uşa pe care i-o deschise băiatul nobil. Ochii .tuturor îl urmăriră pe cel ce urca încet treptele scării luminate de o torţă.

ISPITIREA LUI PESCARA

CAPITOLUL INTII

Intr-o sală a castelului din Milano, tînărul duce Sforza[1] şedea aplecat asupra socotelilor oraşului. Lîngă el se postase cancelarul său şi-i lămurea numerele, lunecîndu-şi degetul.

— O cifră de speriat! oftă ducele, îngTozit de suma înghiţită de lucrările de fortificaţii efectuate în grabă. Cîte picături de sudoare ale bieţilor mei lombarzi ce flămînzesc ! Pentru a-şi smulge privirea de pe fatala cifră, ducele îşi plimbă ochii melancolici de-a lungul pereţilor acoperiţi cu fresce în culori luminoase.

In stingă uşii, Bachus benchetuia cu slujitorii săi mitologici, iar în dreapta, ca pandant, ospătarea din pustiu era tratată de o mînă dibace, dar necugetată, care laicizase tema sacră pînă la limitele dezmăţului. Sus, pe înălţime, mic şi abia vizibil, şedea divinul împărţitor al hranei, în vreme ce în prim-plin se desfăşura o societate veselă, care semăna mult prin port şi chipuri cu o ceată de secerători lombarzi ce-şi luau prinzul şi înfăţişa hazliu toate gesturile ce destăinuie o sănătoasă poftă de mincare.

Privirea ducelui şi cea a cancelarului său, care o urmărea cu atenţie, căzură pe o fată zglobie care, cu c coşarcă pe braţ, desigur pentru adunarea fărimiturilor rămase, se lăsa cuprinsă de un flăcău culcat lîngă ea şi-şi vîra între dinţii de un alb orbitor un peşte prăjit.

— Aceştia, cel puţin, încă nu flămînzesc, glumi cancelarul, cu ochi veseli.

Un zîmbet amar se schiţă şi pieri pe gura fină *a* ducelui.

— De ce să construim fortăreţe ? se reîntoarse el la temeiul îngrijorării sale. E o afacere proastă! Pes- cara[2], marele asediator, le va cuceri repede, iar apoi are să-mi arunce în circă şi cheltuielile de război. Ascultă,

Girolamo, intrigant neobosit, — şi ducele îşi înălţă trupul subţire ca trestia — lăsă-mă-n pace cu alianţele şi tratatele tale secrete ! Nu vreau să ştiu nimic de ele. Ne duci de ripă pe mine şi pe lombarzii mei, tu, pedeapsă a lui Dumnezeu ! Nu vreau să păcătuiesc faţă de împărat : e suzeranul meu. [3] Şi mai curînd mă las jupuit de spaniolii lui infernali decît ca noii mei aliaţi să mă împingă înainte şi să mă trădeze. Ca unul ce se dă bătut, ducele se lăsă să alunece într-un fotoliu, cu genunchii ascuţiţi împinşi înainte, şi strigă plin de deznădejde : Am să mă însor cu o mătuşă sau o soră a împăratului! Acest lucru să-l pui tu la cale, dacă eşti marele om de stat ce-ţi închipui a fi.

Cancelarul izbucni într-un hohot nestăpînit de rîs.

— Ai de ce ride, Girolamo. Chiar cînd te rostogoleşti de pe acoperişurile cele mai abrupte, cazi întotdeauna în picioare, ca o pisică! Eu însă mă fac bucăţi ! Eu şi ducatul meu ne evaporăm în ceaunul de vrăjitoare care fierbe clocotind in capul tău. *Miserere* [*] *:* o ligă cu sfintul părinte, cu San Marco, cu Crinul![4] O, ce gradaţie ticăloasă ! O, nelegiuită trinitate! In papă nu poate avea încredere nimeni, nici eu, nici altcineva. E un Medici! [5] Dar Marou, duşmanul şi vecinul meu natural, este sfintul cel mai mîrşav. Şi chiar Franţa, care l-a lăsat pe tata să putrezească în fundul unei temniţe[6] şi-l ţine captiv la Paris pe bietul meu Massimo[7], pe care l-ai vîndut tu, răule !

Trăsăturile mobile ale principelui, un băietan, se schimonosiră ca şi cînd ar fi văzut geniul casei sale coborînd încet şi stingind făclia. O lacrimă alunecă pe obrazul său slab. Cancelarul i-o şterse părinteşte.

— Nu fi nechibzuit, Francesco, îl mingîie el. L-am trădat eu pe Massimo ? Nicidecum. Era în logica lucrurilor ca el să se predea după zdrobirea elveţienilor. Am stabilit renta lui cu regele Francisc, ba chiar m-am tocmit pentru una bună. El însuşi a convenit că am gînduri cinstite în privinţa lui şi mi-a mulţumit. E un filozof, ţi-o spun, care contemplă lumea de sus, iar cînd a încălecat să plece şi era cu picioarele în scări a mai rostit nişte vorbe înţelepte. „Binecuvîntez cerul, a spus, că nu mai am a face în viitor cu pumnii grosolani ai elveţienilor, cu degetele lungi ale împăratului — se referea, Francesco,

---

[*] Miluieşte *(n.tr.).*

la maiestatea sa împăratul răposat[8] — şi cu mîinile de asasini ale spaniolilor." Dealtfel, Massimo n-avea deloc stofă de prinţ italian, necioplit şi murdar cum e. Tu arăţi cu totul altfel, Francesco. Ai ceva princiar, cînd te ţii drept, şi pe deasupra posezi arta vorbirii, pe care ai moştenit-o de la incomparabilul tău tată, il Moro. Ţi-o spun, cu trecerea anilor, ai să devii cel mai isteţ şi cel mai fericit principe din Italia.

Ducele îl privi pe cancelar cu îndoială.

— Dacă n-ai să mă vinzi mai înainte şi n-ai să te tocmeşti să obţii pentru mine o pensie viageră mai mare, zîmbi el.

Morone, care sta acum în faţa lui îmbrăcat într-o robă de jurist, lungă şi neagră, îi răspunse cu gingăşie :

— Scumpul meu FYancesco ! Ţie n-am să-ţi fac nici un rău. Ştii doar că mi-eşti drag. Că ai să rămîi duce la Milano e tot atît de adevărat cum e că eu sînt Morone. Dar trebuie să te laşi frumuşel învăţat şi convins în cele ce te slujesc spre cel mai mare bine al tău.

— Nu mi-ai oferit nici un temei serios pentru noua ta ligă pe care ai clocit-o! Şi nu vreau să mă răzvrătesc împotriva suzeranului meu ! E un păcat şi e şi primejdios.

Cu perspicacitate, cancelarul alese, dintre nălucile şi fantasmele pe care i le oferea fantezia, o fantomă suficient de verosimilă şi eficace, pentru a o opune fluctuantului său principe şi pentru a-1 speria într-un mod salutar.

— Francesco, spuse el, împăratul e pentru tine o poartă ferecată. Doar i-ai scris cele mai mişcătoare scrisori, iar el nu ţi-a răspuns niciodată ! E un tînăr dispărut prin depărtări şi, cum se afirmă, o răbdătoare păpuşă de ceară în mîinile curtenilor săi burgunzi, care-1 modelează. în privinţa aceasta îi eşti superior, tu judeci lucrurile singur. Dar la Madrid, cel care trage iţele este Borbone,[9] conetabilul risipitor, care azvîrlă aurul cu mină largă şi al cărui devotament e în afară de orice bănuială, fiindcă l-a trădat pe regele său Francisc, iar acum e osîndit să rămină pe vecie în slujba împăratului. Insă Borbone vrea Milanul. Feuda ta i-a fost făgăduită lui.

£ un Gonzaga dinspre mamă şi rivneşte un tron italian. De ce nu se poate hotărî Împăratul să te învestească,

după ce i-ai plătit sute de mii ? Fiindcă îi rezervă principatul Milano lui Borbone, pentru asta bag mîna-n foc. Borbone e sigur de acest lucru. Nu demult, cînd m-ai trimis in tabăra imperială, aproape că m-a strivit cu amabilităţile şi mi-a virît chiar o pungă cu bani, ca să mă pregătească pentru momentul prielnic. Căci, fireşte, sintem vechi cunoştinţe, de pe vremea stăpinirii franceze.

Spusele cancelarului erau şi minciună, şi adevăr : fiind cu chef, conetabilul răsplătise princiar o idee glumeaţă a oaspetelui său.

— Şi tu ai luat-o, monstrule ? se îngrozi ducele.

— Cu conştiinţa cea mai curată din lume, replică Morone cu uşurătate. Tu nu ştii, Francesco, ce ne învaţă cazuiştii ; anume că unei femei îi e îngăduit să ia cît i se dă, cită vreme îşi apără virtutea ? Acest lucru e valabil şi pentru miniştri şi-mi îngăduie, în aceste vremuri de sărăcie, să renunţ eventual la salariul meu. Cu banii pe care nu mai mi-i dai, poţi să-ţi cumperi din cînd in cînd un tablou bun, Francesco. Trebuie să-ţi oferi şi nişte desfătări onorabile.

Sforza pălise. Imaginea de groază a lui Borbone în castelul său şi în principatul său, pe care le mai stăpinise odată ani în şir — înainte de faimoasa trădare — ca guvernator francez îl scoase din minţi.

— Am ştiut întotdeauna şi nu pot uita nici o clipă, se jelui sărmanul duce, că Borbone vrea Milanul meu. Salvează-mă, Girolamo ! Formează liga ! Fără întîrziere ! Altminteri sînt pierdut.

Sforza sări in picioare şi-l apucă de braţ pe cancelar. Acesta replică pe un ton calm :

— Da, lucrurile nu se pot aranja aşa, la iuţeală, Francesco. Dar poate că astăzi încă vom putea face ceva. Se nimereşte bine. Ieri a descins la zaraful nostru Lolli excelenţa sa Nasi — nu Horatius, ci frumosul Laelius — iar printr-o fericită întîmplare a venit aici şi Guicciardini[10] care, in pofida legăturilor sale cu Vaticanul, e o persoană agreabilă. Cu aceşti doi oameni deştepţi se poate sta de vorbă şi, fiindcă ştiu că o tăifăsuială nevinovată şi o societate amuzantă îţi sînt pe plac, i-am invitat pe veneţian şi pe florentin la tine la cină.

— O, conjurat afurisit şi netrebnic ! se jelui şovăielnic ducele.

— Şi a mai venit încă unul, călare, în zori de zi.

Acesta s-a anunţat pentru ora a treia de după-amiază, voia mai întîi să se odihnească.

— încă unul ? Cine ? Ducele tremura.

— Borbone.

— Lovi-l-ar ciuma pe palidul trădător ! strigă Sforza. Ce vrea ăsta aici ?

— Are s-o spună el însuşi. Ascultă ! Bat clopotele de vecernie la dom.

— Primeşte-1 tu, cancelare ! se rugă ducele şi voi s-o şteargă pe o uşă.

Morone însă îl înşfăca de braţ şi-l duse inapoi la fotoliul său.

— Vă rog, alteţă ! Trece şi asta. Cînd intră conetabilul, alteţa voastră se ridică şi-l primiţi în picioare. Aceasta va scurta audienţa.

Cancelarul puse pe umerii ducelui mantia ce rămăsese agăţată pe fotoliu, iar Sforza, luptînd împotriva fricii, luă treptat o atitudine princiară, punîndu-şi in valoare statura frumoasă şi ţinuta firească.

între timp, cancelarul îşi aruncă ochii pe fereastra care lăsa să se vadă piaţa palatului şi, dincolo de ea, conturul noului bastion al fortăreţei.

— Splendid ! spuse el. Iată-1 pe acest sincer conetabil, zece paşi înaintea suitei sale, desenînd nestingherit in carnetul său de notiţe noua noastră fortificaţie. Cobor să-l introduc.

Cind intră cu Morone, faimosul trădător, un bărbat suplu şi înalt, cu un cap mindru, palid, cu trăsături fine şi ochi izbitor de întunecaţi, o apariţie sinistră, du impunătoare, se înclină curtenitor înaintea lui Francesco Sforza; care-1 privea cu sfială.

— Alteţă, grăi Charles de Bourbon, vă asigur de respectul ce vi-1 datorez şi vă rog să daţi ascultare unei solii a maiestăţii sale imperiale.

Ducele Francesco răspunse cu demnitate că e gata să ia cunoştinţă cu adine respect de voinţa augustului său suzeran, apoi însă se clătină şi lunecă din nou în fotoliul său.

Cînd îl văzu pe duce că se aşază, conetabilul se uită şi el după un scaun sau măcar un taburet. Nu exista însă nimic de acest fel şi nu era de faţă nici vreun paj. Atunci îşi aruncă mantia scumpă pe pardoseala de mar-

mură, în faţa ducelui şi, mlădios, se aşează, sprijinindu-se pe braţul stîng şi proptindu-şi dreapta în şold.

— Îmi permiteţi, alteţă, spuse el.

De la trădarea sa, Charles de Bourbon trăia într-o atmosferă pustiitoare şi torturantă de ură de sine. Nimeni, nici chiar cineva de rangul cel mai înalt, n-ar fi cutezat să-i amintească vanitosului bărbat, fie şi printr-o schi- mă, de fapta sa şi să-l facă să ghicească sentinţa pe care opinia publică a secolului său o rostise asupra sa, în unanimitate şi cu o neobişnuită asprime, dar el cunoştea această sentinţă, iar conştiinţa lui o confirma. începînd de la el însuşi, nutrea cel mai profund dispreţ faţă de întreaga omenire, totuşi se stăpinea perfect şi nimeni nu se comporta mai ireproşabil şi nu vorbea mai fără culoare, interzieîndu-şi sieşi şi, prin aceasta, şi celorlalţi orice batjocură, orice ironie, chiar şi cea mai uşoară aluzie. Doar rareori, o glumă diabolică sau o vorbă de duh cinică trăda, ca o flacără ce ţîşneşte brusc din pă- mînt, starea lui de spirit.

După ce reflectase un răstimp, conetabilul începu cu o voce plăcută şi cu o uşoară întoarcere a capului.

— Rog pe alteţa voastră să nu treacă în contul meu ceea ce ar putea fi dezagreabil pentru voi în solia mea. Lăsind cu totul pe ultimul plan propria-mi persoană, transmit alteţei voastre o hotărîre a maiestăţii sale imperiale, pe care acesta a luat-o in consiliul său de miniştri, bineînţeles după ce i-a audiat pe cei trei comandanţi ai armatei sale, Pescara, Leyva şi eu, preasupusut.

— Oum se simte Pescara ? întrebă cancelarul, care sta cu insolenţă între cei doi principi, la distanţă egală de ei. I s-a vindecat rana de lance de la Pavia ?[11]

— Amice, ripostă cu dispreţ conetabilul, te rog să nu vorbeşti cînd nu eşti întrebat

Ducele prelua el întrebarea.

■— Domnule conetabil, spuse el, cum se simte învingătorul de la Pavia ?

De Bourbon se înclină cu afabilitate.

— Mulţumesc alteţei voastre pentru binevoitoarea întrebare. Ilustrul şi iubitul meu coleg Fernando d'Avalon marchiz de Pescara s-a restabilit pe deplin. Călăreşte fără dificultăţi zece ore pe zi. Apoi conetabilul continuă :

Ingăduiţi-mi acum, alteţă, să revin la subiect. Doctoriile amare trebuie date repede. Maiestatea sa imperială doreşte ca alteţa voastră să se retragă din liga cea nouă pe care a-ţi încheiat-o sau sînteţi pe cale s-o încheiaţi cu sanctitatea sa, coroanele Franţei şi Angliei şi Republica veneţiană.

Ducele de Milano îşi regăsi acum cursivitatea vorbirii şi afirmă cu o mirare bine jucată şi cu o indignare sinceră că nu ştie nimic despre o astfel de ligă şi că el ar fi cu siguranţă cel dinţii care, corespunzător datoriei sale de vasal, l-ar informa pe împărat, dacă aş şti că se urzesc asemenea lucruri în Italia superioară. Zidnd acestea, Sforza îşi duse mîna la inima-i laşă.

Ascultînd politicos, cu capul plecat înainte, conetabilul îl lăsă pe tînărul făţarnia să-şi repete minciuna în mereu alte formulări. Apoi îi replică pe un ton reoe, cu o nuanţă aproape imperceptibilă de compasiune dispreţuitoare :

— Nepunînd la îndoială cuvintele alteţei voastre, mă văd nevoit să cred că nu sînteţi informat exact asupra stărilor de lucruri. Noi socotim că sîntem mai bine informaţi. Pacea dintre Franţa şi Anglia, cu intenţii rele faţă de împărat, este un fapt asupra căruia am fost in mod cert încunoştinţaţi din Ţările de Jos. Tot atît de siguri sîntem că în Italia superioară se fac pregătiri de război împotriva noastră. Iar în măsura în care ne putem face o părere despre sfîntul părinte, pe care l-am răsfăţat, se pare că şi el se întoarce pe ascuns contra noastră.

Nu ne revine nouă îndatorirea de a distinge ceea ce s-a făcut şi ceea ce e pe cale să se facă : noi luăm măsuri preventive. Mai înainte ca liga să-şi găsească un comandant suprem — adăugă semnificativ conetabilul cu vocea scăzută. Apoi îşi formulă cererea : Alteţa voastră să ne asigure, în răstimp de o lună, că păstrează neutralitatea. Aceasta este rugămintea insistentă a maiestăţii sale împăratului. Dar pentru noi asigurarea înseamnă : concedierea elveţienilor, demobilizarea unei jumătăţi din armata lombardă, întreruperea tuturor construcţiilor de fortificaţii şi remiterea acestui domn inventiv către maiestatea sa imperială. Conetabilul făcu un semn cu capul într-o parte, apoi se ridică impetuos, ca şi cum ar fi vrut să se arunce pe cal. Dacă nu, sunăm pornirea, în ultima zi a lui septembrie, la miezul nopţii,

nici o oră mai devreme, nici o oră mai tîrziu, şi după cîteva ore de marş ocupăm ducatul. Alteţa voastră să reflecteze.

Conetabilul se înclină, luîndu-şi rămas bun. Morone voi să-l conducă, dar prinţul de Bourbon, îmboldit dp una dintre toanele lui năstruşnice, îl respinse cu un gest comic şi-i strigă peste umăr :

— Adieu, Pantalon, mon ami!

Această denumire ce părea să aibă intenţia de a tăgădui persoanei sale orice seriozitate şi valoare îl înfurie peste măsură pe Morone care, păşind în sus şi-n jos indignat, se încurcă pînă la urmă cu picioarele în mantia conetabilului rămasă întinsă pe podea. Tînărul duce se agăţă însă de cancelar, i se anină de braţ şi începu să plîngă :

— Girolamo, l-am observat! Se şi crede aici acasă la el. încheie alianţa ! Astăzi chiar ! Altminteri, diavolul ăsta mă detronează !

Neajutoratul băiat se afla încă în braţele cancelarului său, cînd un camerist foarte bătrîn îşi încovoie spatele înaintea lui şi rosti cu solemnitate cuvintele :

— Masa alteţei voastre e servită.

Cei doi il urmară pe camerist, care le-o luă inainte, cu o figură gravă, printr-un şir de încăperi. Una dintre aceste încăperi, un cabinet care n-avea ieşire proprie, cu un tapet de catifea verde ca muşchiul şi patru taburete de aceeaşi culoare, părea o tainiţă destinată unor convorbiri confidenţiale. In mijlocul ei, ducele se opri uimit, deoarece peretele din fund al încăperii altminteri goale era acoperit acum de un tablou, pe care nu-l cunoştea ca fiind în posesia sa. Ajunsese în palat pe ascuns, o surpriză pentru duce, ca dar din partea marchizului de Mantua, aşa cum se putea citi pe ramă. Ducele îl apucă de mină pe cancelar, şi amîndoi italienii se apropiară de tabloul plin de forţă cu paşi înceţi şi cu o bucurie tăcută, pioasă : pe o masă de marmură albă jucau şah un bărbat şi o femeie în mărime naturală. Femeia, o creatură luminoasă şi caldă, în veşminte princiare, atingea cu degete şovăitoare regina şi totodată cerceta cu privirea furişă figura partenerului, un războinic cu trăsături serioase, marcate de oboseală, care-şi reţinea un surîs în colţul gurii lăsat în jos cu asprime.

Amîndoi, duce şi cancelar, îl recunoscură îndată. Era

Pescara. Pe femeie o ghiciră cu uşurinţă. Cine să fi fost alta decît Vittoria Colonna, soţia lui Pescara şi perla Italiei ? [12] Nu-şi puteau desprinde privirea de pe tablou. Simţeau că farmecul acestuia rezida in cea mai mare măsură iubirea sublimă şi delicată care topea laolaltă într-o viaţă caldă trăsăturile blînde ale poetei şi cele aspre ale comandantului de oşti, şi nu mai puţin în tinereţea amîndorura, căci şi Pescara, plin de cicatrice şi ars de soare, apărea ca un tînăr erou.

în adevăr, amîndoi păşiseră înaintea altarului la vîrsta de optsprezece ani şi-şi rămăseseră devotaţi cu trup şi suflet, deşi erau despărţiţi adesea şi timp îndelungat, ea, la lumina castă a lămpii, adîncită în marii poeţi ai Italiei, el, în faţa unui foc pîlpîitor de tabără, reflectînd deasupra unei hărţi, ca să se întîlnească în sfîrşit din nou la Ischia, posesiunea marchizului, ca pe o insulă a fericirii. Italia ooruptă cunoştea toate acestea şi nu se îndoia de ele, ci le admira cu un zîmbet.

Şi cei doi ce stăteau în faţa tabloului resimţeau frumuseţea acestei reuniri a însufleţirii feminine cu bărbăteasca stăpînire de sine. O resimţeau nu cu sufletul, ci cu finele antene ale sentimentului estetic. Ar mai fi stat acolo multă vreme, dacă bătrînul camerist nu le-ar fi atras cu umilinţă atenţia că în anticamera' sălii de mîncare aşteptau doi invitaţi. Trecură prin alte cîteva uşi şi ajunseră în anticameră, apoi, după scurte prezentări ale oaspeţilor, pătrunseră in sala de m.încare.

Cei patru se aşezară la masa nu supraîncărcată, dar aranjată cu gust. In timpul convorbirii uşoare de la început, ducele îşi observă pe furiş oaspeţii. Era cu neputinţă să găseşti chipuri mai deosebite decît acestea trei. Capul urît şi trăsăturile groteşti ale cancelarului său le ştia fireşte pe dinafară, dar îl izbea acum cu cită linişte îşi rotea acesta ochii focoşi şi cît de ciudat părea că se zburleşte, deasupra frunţii îndrăzneţe, părul creţ, negru ca smoala, liîngă el, capul lui Guiociardini, modelat bărbăteşte şi cu o mîndră expresie republicană, se distingea printr-o mare nobleţe. Veneţianul, in sfîrşit, era imaginea unui bărbat frumos, cu părul bogat şi moale, cu ochi uşor batjocoritori şi o gură ce trăda amabilitatea. Cele trei chipuri se deosebeau şi prin culoare. Faţa cancelarului era brun-măslinie, a

veneţianului avea paloarea străvezie a locuitorilor din lagune, iar Guiociardini arăta atît de galben şi bilios, încît ducele se simţi îmboldit să-l întrebe de sănătate.

— Alteţă, am suferit de gălbinare, răspunse scurt florentinul. Mi s-a vărsat fierea, şi nu e de mirare pentru cine ştie că sanctitatea sa m-a trimis în provinciile sale, ca să le organizez corespunzător unui stat bine întocmit. Să pună cineva ordine acolo unde conduc popii ! Dar să lăsăm toate acestea, altminteri mă prind frigurile, în poiida aerului sănătos din Milano şi a veştilor bune din Germania. Guicciardini respinse un castron cu ceva dulce şi-şi pregăti o salată de castraveţi cu mai mult oţet decît ulei.

— Veşti din Germania ? întrebă cancelarul.

— Ei da, Morone. Am primit scrisori de la cineva bine informat. Ţăranii răzvrătiţi sînt puşi pe fugă, iar — lucrul cel mai frumos — fra Martino însuşi s-a ridicat cu violenţă împotriva lor prin scris şi cuvînt.[13] Aceasta mă bucură şi mă determină să cred in misiunea lui. Căci, domnilor, un om de importanţă epocală are două îndatoriri : îndeplineşte cerinţele timpului, apoi insă — şi aceasta e misiunea sa mai grea — se opune ca un gigant talazurilor agitate ale secolului şi-i azvîrlă în urma sa pe nebunii răzvrătiţi şi pe nemernicii care vor să participe la lupta pentru o cauză dreaptă, dar întrec măsura şi profanează cauza.

Ducele fu puţin dezamăgit, căci lui îi plăceau războiul şi rebeliunea, cînd bîntuiau departe, şi-i preocupau fantezia, in vreme ce el însuşi era la adăpost. Dar cancelarul scoase un oftat şi spuse ou un real simţămînt omenesc :

— în Germania se vor fi petrecînd multe lucruri îngrozitoare.

— îmi pare rău, replică florentinul, însă eu am în vedere ansamblul. Acum, după supunerea cavalerilor îndărătnici [14] şi a ţăranilor rebeli, conducerea se află în mîinile principilor. Reforma, sau cum vreţi s-o numiţi, este salvată.

— Iar dumneavoastră sînteţi un republican ? îl întrebă cancelarul.

— Nu în Germania.

Frumosul Laelius îşi îngădui şi el o glumă.

— Iar dumneavoastră, Guicciardini, îl slujiţi pe sfîntul părinte ? şopti el.

Guicciardini, căruia zîmbetul dulce nu-i fu pe plac şi pe care gălbinarea îl făcea iritabil, răspunse cu fracheţe :

— Desigur, excelenţă, drept pedeapsă pentru păcatele mele ! Papa e Un Medici, iar Florenţa a căzut sub stăpînirea acestei familii. Eu însă nu vreau să fiu alungat din oraşul meu natal, căci a fi fugar este soarta cea mai rea, iar a te ridica la luptă împotriva patriei tale e crima cea mai mare. Sfîntul părinte ştie cine sînt şi mă ia aşa cum sint. îl slujesc şi n-are de ce să se plîngă de mine. Dar nu îngădui să fiu legat la gură, aşa că putem rosti cu bucurie între noi, care ştim : fra Martino reprezintă o cauză dreaptă, iar această cauză va ieşi victorioasă.

Cele auzite fură pe placul ducelui, care simţi o bucurie răutăcioasă văzind cum marele eretic german era proslăvit de un mandatar al sfîntului părinte. Fireşte, i se făcea pielea de găină din pricină că asemenea lucruri se petreceau în prezenţa sa şi în palatul său. Făcu semn să iasă servitorilor, care tocmai puseseră pe masă fructele şi erau atenţi în tăcere la captivanta convorbire.

Morone, care se tot frămintase pe scaunul lui, îl provocă acum, cu ochii învăpăiaţi, pe florentin :

— Sînteţi un om de stat, Guicciardini, iar eu practic ca un cirpaci acelaşi meşteşug. Ei bine, argumentaţi-vă ciudatele afirmaţii : fratele Martinus realizează o operă dreaptă, iar această operă va izbîndi şi va dura.

Guicciardini îşi goli liniştit paharul, în vreme ce frumosul Leilio mesteca o friptură, ducele se lăsa să alunece în felul său în jilţ, iar Morone sărea însufleţit de pe al său.

— Nu-i aşa, domnilor, începu florentinul, că nici un copil, nici un nebun n-ar suporta ca un lucru să pretindă că a rămas acelaşi, după ce s-a schimbat in opusul său, de exemplu, mielul în lup, sau îngerul intr-un diavol. Indiferent cum am gîndi în Italia noastră cultivată despre sfîntul chip ce se perpetuează în papi, un lucru nu poate fi contestat: anume că acesta n-a voit decît binele şi frumosul. Iar succesorii săi, care au preluat opera şi oficiul nazarineanului... ia priviţi-i numai pe cei patru de la începutul secolului! Mai întîi e conjuratul care l-a ucis mişeleşte pe bunul nostru Giuliano ! Apoi vine nerusinatul vînzător al iertării divine ! După el, ucigaşul, acel tată de familie straniu de gingaş! Aacestea nu sînt chipuri imaginare, ci monştri din carne

şi sînge, stînd în proporţii colosale înaintea ochilor prezentului. Iar al patrulea, pe care îl separ de ceilalţi, marele nostru Iuliu, un erou, zeul Marte, dar aflat într-o opoziţie încă mai stridentă decît cei trei faţă de blîndul ctitor al păcii ! [15] De patru ori succesiv aceeaşi opoziţie — aceasta e o batjocură împotriva raţiunii omeneşti. Trebuie să se ajungă la un sfîrşit: ori cel dinţii chip ceresc piere in acest infern clocotitor şi in flăcările acestei armurării, ori fratele Martinus îl desprinde printr-o tăietură violentă de asemenea succesori şi confraţi de funcţie.

— Veselă treabă ! fu de părere ducele, în vreme ce cancelarul se porni să aplaude ca apucat.

— O predică a lui Savonarola, rosti frumosul Lelio, înfrinîndu-şî un căscat. Dacă l-am avea pe fra Martino în Veneţia, l-am putea ţine în frîu şi l-am putea întrebuinţa cu folos. Dar lăsat pe seama încăpăţînării sale nemţeşti, mă tem că mai devreme sau mai tîrziu îl va urma pe rug pe celălalt.

— Nu, replică Guicciardini voios, fiindcă bravii săi principi germani îşi vor pune spadele în faţa lui şi-l vor apăra.

— Dar cine-i apără pe principi ? întrebă cu ironie vemeţianul.

Guicciardini izbucni într-un hohot limpede de rîs.

— Sfîntul părinte, spuse el. Vedeţi, domnilor, avem a face aici cu una din acele blestemate şi subtile dileme, pe care întimplarea sau un reformist le ridică în istoria universală. De cînd papii noştri s-au laicizat şi posedă un stat în Italia, micul sceptru le e mai scump decît lunga cîrjă de păstor. Oare nu de dragul acestui sceptru Clement al nostru e pe cale să-i declare formal război piosului împărat ? Dar unui papă care trage în el cu tunurile, Carol nu-i va face plăcerea de a-şi constrînge vitejii lăncieri germani să se întoarcă în sînul bisericii. Şi invers : dacă principii germani eretici se răzvrătesc împotriva maiestăţii sale imperiale şi ridică stindardul, sfîntul părinte nu le va lăsa oare deocamdată în pace sufletele, ca să se slujească în taină de armele lor ? Intre timp însă, copacul creşte şi-şi întinde rădăcinile.

Ducele deveni neliniştit. Sosise acea oră plăcută din activitatea sa zilnică, în care-şi hrănea cu mîna lui cîinii şi şoimii.

— Domnilor, spuse el, pe mine călugărul ăsta neamţ

nu m-ar ademeni. Mi s-a arătat portretul său : un cap necioplit de ţăran, fără gît, vîrît adînc între umeri. Iar protectorii săi, principii saxoni — nişte butii de bere !

Guicciardini strivi cupa fină în'tre degete şi o înjurătură între dinţi.

— E zăduf aici, în sală, se scuză el, iar îndată ducele puse capăt prînzului.

— Să ieşim la aer curat, propuse el. ia revedere, domnilor, după apusul soarelui, în cabinetul verde.

Sforza părăsi încăperea, ca să-i arate veneţianului, faţă de care simţea simpatie, clădirile, terasele şi grădinile sale. Erau încă acele incomparabile construcţii pe care le ridicase ultimul Visconti şi le umpluse cu activitatea lui misterioasă, rămăşiţele acelei „cetăţi a fericirii“, de unde, asemeni unui demon sfios în castelul său fermecat, condusese Italia cu o artă desăvîrşită şi de unde punea ca favoriţii săi să fie scoşi îndată ce se îmbolnăveau, pentru ca moartea să nu bată nicicînd la aceste potraluri de marmură.[16]

O bună parte din vechea splendoare decăzuse, sau fusese strivită şi astupată de războaie şi de bastioanele ridicate deasupra. Rămînea totuşi destul pentru admiraţia linguşitoare a frumosului Lelio, iar Francesco Sforza trăi cîteva ore plăcute. Cînd păşiră pe o pistă de călărie, pe care o construise de Bourbon pe vremea cînd fusese guvernator la Milano, trăsăturile princiare se întunecară, pentru a se înviora însă de îndată. Ducele auzise răsunătorul hohot de rîs al lui Guicciardini şi-l şi văzuse apoi pe acesta, care luase loc, în cămaşă, pe o verandă rustică, îa mijlocul unor rîndaşi lombarzi, bătea cărţile cu ei şi bea un vin ţărănesc acru.

— Plăcerile unui republican, rosti cu ironie Francesoo Sfroza. Se recreează după ce a avut a face cu un principe.

Frumosul Lelio zîmbi echivoc şi îşi continuară plimbarea.

Cel dintîi care s-a aflat în cabinetul verde ca muşchiul, dacă nu cumva a intrat acolo îndată după ridicarea mesei şi n-a mai plecat, fu Girolamo Morone. Şedea adîncit în contemplarea tabloului. O vreme îşi va fi desfătat ochii vrăjiţi privind încîhtătoarea femeie, acum însă cerceta cu o privire încordată chipul lui Pescara, iar ceea ce descifra în, sau punea de la el în trăsăturile viguroase îl determina pe bărbatul emoţionat să facă

gesturi violente şi să rostească frînturi de cuvinte. „Cum ai să joci, Pescara ?“ bîigui el întrebarea poznaşă din ochii nevinovaţi ai Vittoriei, pe care o repetă cu mînie, rididnd din sprîncenele negre ca smoala.

în clipa aceea, primi o lovitură puternică pe umăr

— Te-ai înamorat de divina Vittoria, mînzule! îl întrebă Guicciardini hohotind cu grosolănie.

— Să lăsăm gluma, Guicciardini, ce părere ai despre cel de aici cu pieptar roşu ? Şi cancelarul îl arătă pe comandantul de oşti.

— Arată ca un călău.

— Nu, Guicciardini. Vreau să spun altceva: ee spui despre aceste trăsături ? Sînt ale unui talian sau ale unui spaniol ?

— Un amestec frumos, Morone. Viciile amindurora : fals, crud şi zbîrcit. Aşa l-am cunoscut, iar tu însuţi, cancelare, aşa mi l-ai zugrăvit. Adu-ţi aminte ! La Roma, acum doi ani, cînd glumeţul Iacob ne-a azvirlit pe amîndoi peste Tibru.

— L-am zugrăvit eu ? Atunci a fost o greşeală datorată unei impresii de moment. Oamenii şi lucrurile se schimbă.

— Lucrurile, da; oamenii, nu : ei se deghizează, se umflă în pene, dar rămîn ceea ce sînt. Nu-i aşa, alteţă ? Guicciardini se întoarse spre duce, care tocmai intra şi pe care-1 urma îndată veneţianul.

Cele patru taburete fură ocupate, iar accesul în încăpere interzis. Fereastra deschisă era umplută de un arzător cer crepuscular.

— Domnilor, începu ducele cu o figură demnă, ce împuterniciri aveţi ?

— Modesta mea persoană, spuse frumosul Lelio, este însărcinată să încheie înţelegerea.

— înţelepciunea sfîntului părinte, urmă Guicciardini, doreşte de asemenea să ducem lucrurile pînă la capăt. Liga a fost de multă vreme ideea lui dragă : se pune în fruntea ei, cum i se cuvine, cu rezerva ca formele arhipăstoriei să fie respectate.

— Liga a fost constituită ! strigă ducele cu îndrăzneală. Cancelare, fă procesul-verbal!

— Domnilor, începu Morone, în scrisorile sale, regenţa franceză, în înţelegere cu regele ţinut în captivitate la Madrid [17], făgăduieşte o armată considerabilă şi, totodată, renunţă definitiv la pretenţiile asupra Neapolului şi Milanului, pe care le lasă la dispoziţia sfîntului părinte.

— Perfect! jubilă ducele. Iar elveţieni vom obţine cîţi vrem, cu grămada, numai de-am avea ducaţi să li-i zornăim. Nu-i aşa, cancelare ?

— în privinţa aceasta, vom căuta o soluţie, Q asigurară ceilalţi doi.

— Dar domnilor, stărui Morone, trebuie să ne grăbim ! Borbone a fost aici. Ei ne cunosc intenţiile. Cei trei comandanţi ameninţă că intr-o lună vor ocupa Milanul,

dacă nu dezarmăm. Trebuie să începem lupta, iar ca să începem lupta, trebuie să ne alegem un *capitano,* acum, îndată !

— De-aceea am şi venit, vorbiră din nou într-un glas cei doi.

— Să dăm ligii un comandant! repetă cancelarul. E totuna cu a decide soarta Italiei ! Pe cine să-l opunem lui Pescara, cel mai mare strateg de astăzi ? Numiţi-mi un spirit de-o seamă cu el ! Marii noştri ostaşi, Alviano, Trivulzio [18], zac de mult în mormînt, iar pe ceilalţi i-a ucis Pavîa. Numiţi-mi-1 ! Arătaţi-mi personalitatea a- ceasta viguroasă ! Unde-i mîna împlătoşată salvatoare, s-o apuc?

O stare de spirit tulbure puse stăpinire pe cei de faţă, iar cancelarul se desfăta luînd act de deprimarea aliaţilor.

— îl avem pe ducele de Urbino sau pe ducele de Ferrara [19], opină Nasi, dar Guicciardini declară scurt că sfîntul părinte îl exclude pe ducele de Ferrara, ca fiind un vasal renegat.

— Să-l alegem pe ducele de Urbino. E meschin şi egoist, cu un orizont strimt, un veşnic tergiversator şi şovăielnic, dar un oştean încercat — iar altul nici n-avem, vorbi florentinul, cu fruntea încruntată.

— Ar mai fi Giovanni Medici[20] al vostru, Guicciardini, şi l-aţi avea astfel pe tînărul vostru temerar, care se pare că vă stă la inimă, îl tachină veneţianul.

— îţi baţi joc de mine, Nasi ? se mînie Guicciardini. Pentru ca un tînăr scelerat să profaneze cauza noastră patriotică şi un nemernic îndrăzneţ să piardă ultimul nostru război, azvirlind zarurile unei bătălii nechibzuite ? Ducele de Urbino, cel puţin, nu ne va duce la pierzare, prelungind la nesfirşit războiul, în aşteptarea unui ajutor cum ar fi nişte friguri pustiitoare sau o revoltă a lăncierilor în tabăra imperială. Să-l alegem pe el. Guicciardini oftă, iar în aceeaşi clipă se năpusti asupra cancelarului, pe care-1 văzuse făcind gesturi deznădăjduite la sfirşitul spuselor sale Lasă grimasele, nebunule! li strigă el. Iertaţi-mă, alteţă, dacă devin nerăbdător... iar alteţa voastră, cum cred, e de partea mea...

Ducele se uită la cancelarul său.

— Fie, spuse Morone, sîntem de acord, dar e un da lipsit de bucurie, pe care alteţa sa îl rosteşte la începutul fără perspective al alianţei. Ducele dădu din cap

mohorit. Nu, strigă cancelarul, nu-l rosteşte, alteţa sa retractează, nu-şi poate lua răspunderea să istovească ultima vlagă a acestui ducat ! Nu pleacă la luptă descurajat şi învins dinainte ■ Liga e dizolvată ! Sau îi găsim un comandant victorios.

Cei doi tăcură posomoriţi.

— Iar eu ştiu unul ! spuse Morone.

— 11 ştii ? strigă Guicciardini. Pe toţi dracii, dă-i drumul! Vorbeşte ! Pe cine să-l punem în joc împotriva lui Pescara ?

— Vorbiţi, cancelare ! îndemnă şi veneţianul.

Morone, care sărise în picioare de pe taburetul său, făcu un pas înainte şi rosti cu voce tare :

— Pe cine să-l punem în joc împotriva lui Pescara ? Pe cine de-o seamă cu el ? Pe Pescara însuşi!

Cei de faţă rămaseră împietriţi de spaimă. Ducele îşi aţinti ochii holbaţi la nemaipomenitul său cancelar, in vreme ce Guicciardini şi veneţianul îşi duseră încet mîna la frunte şi începură să reflecteze. Ca oameni isteţi, ghiciră fără dificultate la ce se gindea Morone. Erau fiii unui secol, cînd orice fel de trădare şi de călcare a cuvintului făceau parte din lucrurile cotidiene. Dacă ar fi fost vorba despre un condotier obişnuit, despre unul dintre acei aventurieri princiari sau plebei care-şi vindeau bandele celui ce oferea mai mult, cei doi i-ar fi luat-o desigur înainte cancelarului, rostind ei îndrăzneţul cuvînt. Dar cel dinţii comandant al armatei imperiale ? Dar Pescara ? Imposibil! Totuşi, de ce nu Pescara ? Şi cum Morone începu să peroreze cu patimă, îi înghiţi ră cuvintele.

— Domnilor, spuse cancelarul, Pescara s-a născut pintre noi. N-a pus niciodată piciorul în Spania. Cea mai strălucită italiancă este soţia lui. Pescara *trebuie* să iubească Italia. El ne aparţine, iar în această oră fatală, cînd vrem să-i eliberăm cu braţul nostru încă liber pe compatrioţii noştri încătuşaţi, îl revendicăm pe cel mai mare fiu al patriei şi singurul ei comandant de oşti. Să ne ducem la el, să-l îmbrăţişăm şi să-i strigăm : Salvează Italia, Pescara ! Ridic-o din decăderea ei ! Altminteri te va smulge şi pe tine în prăpastia în care se prăbuşeşte !

— Destul cu declamaţia ! strigă Guicciardini. Un fantast ca tine, cancelare, cu salturile neînfrînate ale fanteziei, se află aici pentru a scorni şi a exprima imposibilul, care, poate privit mai îndeaproape, nu e cu totul

imposibil. Acum insă stai liniştit şi lasă-i pe cei rezonabili să examineze şi să pună în ordine ceea ce tu ai intuit în febră. Nu mai gesticula ca un turbat, stai jos şi lasă-mă să vorbesc !

Domnilor, adesea, şi în situaţii disperate întotdeauna, îndrăzneala e cel mai bun şi singurul sfetnic. Războiul sub comanda ducelui de Urbino se holbează la noi cu găvanele goale, ca o mască. Simţim cu toţii oă acesta ne-ar paraliza treptat şi ne-ar duce metodic de rîpă. Mai bine o cutezanţă smintită. Aşadar, de acord ! Dacă e după mine, să-l ispitim pe Pescara ! Dacă ne trădează împăratului, ne poate nimici pe toţi. Dar cine ştie dacă nu se află sub stăpînirea demonului său ? Mai întîi să ne întrebăm : cine e Pescara ? Am să vă spun : un genial om de calcul, care analizează şi cumpăneşte cu perspicacitate posibilităţile, care are obiceiul să cerceteze lucrurile pentru a afla, dincolo de aparenţa înşelătoare, adevărata lor valoare şi forţa lor reală. Ar fi el altminteri cel care este, învingătorul de la Bicocca [21] şi de la Pavia ? Cînd ne vom duce la el, mai întîi va simula indignare teribilă în legătură cu un lucru pe care cu siguranţă că l-a gîndit şi examinat în anumite momente, chiar dacă, probabil, numai pentru a-şi exersa mintea în necontenită lucrare. Apoi va cumpăni încet şi cu grijă : materialul pe care i-1 dăm, adică Italia noastră, ca să vadă dacă se poate forma din ea o armată, iar mai tîrziu un imperiu, şi — răsplata lui. Şi cum materialul e, ce-i drept, nobil, dar fragil, avînd deci nevoie de o mînă viguroasă care să-l modeleze, trebuie să-i oferim răsplata cea mai mare : o coroană.

— Ce coroană ? bîigui înfricoşat ducele.

— O coroană am spus, alteţă, nu un ducat, şi m-am gîndit la frumosul Neapole. Neapole se află în mîinile duşmanului, e deci liber, şi e şi o feudă a Sfîntuilui Scaun.

— Dacă tot distribuim coroane, interveni cu ironie veneţianul, de ce nu-i oferim de îndată lui Pescara coroana legendară şi de vis a Italiei ?

— Coroana de vis! Obrazul florentinului zvicni dureros. Apoi vorbi cu semeţie, uitînd de sine şi de cei ce şedeau în juru-i. Coroana Italiei ! Cind Pescara va călări în fruntea oasbei noastre, coroana aceasta, nenumită, va veni plutind spre el. De-ar putea el, omul cel mai mare din istoria noastră, să prindă şi să apuce această coroană ideală după care s-au întins unele mîini, şi dintre cele mai ticăloase ! De-ar deveni pe capul său o realitate ! Şi

— rosti el cu îndrăzneală — deoarece astăzi lăsăm deoparte orice unitate de măsură obişnuită şi dăm expresie gîndurilor noastre limită şi dorinţelor noastre celor mai intime, atunci aflaţi, domnilor : dacă Pescara este cel predestinat, ceea ce ar fi posibil, momentul e cît se poate de prielnic, iar stelele făgăduiesc urmări fericite. Dacă Pescara va edifica Italia, el va şi domni peste ea. Dar» cancelare, te-am numit un fantast şi, iată, eu fantazez mai mult decît tine. Să ne întoarcem din imperiul celor nenăscute in realitate şi să ne punem întrebarea : cine preia rolul ispititorului ?

— Sînt gata să mă azvirl în prăpastie asemenea lui Curtius [22] ! exclamă cancelarul.

— Foarte bine, încuviinţă Guicciardini. Tu eşti persoana indicată. Altuia i-ar pieri vocea, altul ar intra în pămînt de ruşine în clipa în care ar păşi în faţa lut Pescara, ca să discute cu el despre trădarea sa. Tu însă_ neruşinatule, eşti capabil de orice, iar tichia ta cu clopoţei te scoate din situaţii şi încurcături, în care oricare-altul şi-ar pierde capul. Dacă Pescara nu acceptă, te va privi sub latura ta smintită şi te va trata ca pe un farsor ; dacă acceptă, va şti să descopere sub gesturile- tale tragice şi grimasele tale comice seriozitate şi măreţia cauzei. Du-te, fiul meu, şi ispiteşte-1 pe Pescara !

Ducele, care se ghemuise pe taburetul său, frămîntîndu-şi mintea, tocmai voia să strige după lumină, căci se lăsa noaptea, iar lui îi era frică de întuneric. Atunci băgă de seamă că lucrurile au ajuns la punctul culminant şi se

sperie.

— Cancelare, nu-ţi îngădui! porunci el. Nu vreau să am nimic a face cu acest puternic Pescara. Dacă-1 obţinem, îmi va lua mai întîi cimpiile, care ademenesc războiul, şi fortăreţele, care le apără. Iar dacă le-a luat, le va păstra. Dacă nu intră în joc, eu cel dinţii am să ispăşesc şi am să cad fără indurare sub osinda împăratului, suzeranul meu. Oh, vă citesc gîndurile! Voi cu toţii, chiar şi cel de-aici — se uită cu tristeţe la <Jancelarul său — aveţi necontenit în minte numai Italia voastră, iar eu nu însemn pentru voi decît atît — ducele suflă peste palma-i întinsă. Eu însă sînt un principe şi vreau să-mi păstrez moştenirea, Milanul meu şi nimic altceva decît Milanul meu. Iar tu, Girolamo, nu te duci la Pescara. Ar suferi de pe urma plecării tale treburile noastre. Nu mă pot dispensa de tine nici o oră !

Acum luă cuvîntul frumosul Lelio, care spuse cu voce înceată :

— Dacă alteţa voastră stăruie asupra acestui lucru, atunci prin obiecţia voastră, planul nostru cade, iar eu aş avea altul. De vreme ce, într-un mod ciudat, ne căutăm un *capitano* printre comandanţii imperiali, n-ar fi oare de făcut încercarea de a vedea dacă nu cumva Borbone s-ar putea decide la o a doua trădare în schimbul unei oferte mari ?

Ducele înlemni de groază.

— Cînd pleci, dragul meu Girolamo ? întrebă el.

— Mai întîi, cancelare, interveni Guicciardini, trebuie să-ţi spun că am primit însărcinarea să te iau cu mine la Roma. Sfîntul părinte doreşte să te cunoască mai îndeaproape. Fiindcă are o foarte bună părere despre tine. Te numeşte cancelarul Proteus[23] şi susţine că, în ciuda ochilor tăi smintiţi, eşti unul dintre cei mai inteligenţi bărbaţi ai Italiei.

— E bine aşa, remarcă veneţianul, chiar şi pentru motivul că prin aceasta este amînată clipa cînd Girolamo Morone se va duce la Pescara ca ispititor. Doresc ca mai întîi să dau acesitei clipe un sol şi rădăcini în opinia publică.
îmi îngăduiţi, domnilor, să expun mai pe larg această idee ?

Veneţianu-1, al cărui chip şters, atît cît mai putea fi distins în semiîntuneric, luă o expresie energică, vorbi

cu voce hotărîtă :

— Cind şi-a rostit importanta propunere, cancelarul ne-a speriat, fără-ndoială, dar nu ne-a surprins propriu-zis. După ce lovitura nimicitoare de la Pavia a îngenuncheat la picioarele împăratului întreaga noastră Italie, opinia publică a căutat de la sine o barieră împotriva atotputerniciei ameninţătoare şi a făcut să ia fiinţă din natura lucrurilor liga noastră. In acelaşi timp, opinia publică s-a ocupat de răsplata cuvenită lui Pescara pentru victoria lui totală şi pentru capturarea unui rege. Şi cum zgîrcenia şi nerecunoştinţa împăratului sînt cunoscute de toată lumea, opinia publică a tras concluzia că strategul său nu va fi răsplătit satisfăcător, iar pe de altă parte, acesta va căuta o compensaţie în altă parte. In momentul de faţă, opinia publică leagă laolaltă aceste două lucruri : alianţa noastră patriotică, despre care s-a şi aflat cîte ceva, şi un posibil cîştig mai mare pentru Pescara. în felul acesta, trecerea acestuia de partea noastră' devine credibilă, mai înainte de a se produce. Ceea ce ne trebuie acum este ca această întemeiată părere, generală să capete un chip convingător printr-o mină dibace şi să fie tălmăcită de o limbă abilă într-un grai inteligibil pentru toată Italia. De curnid a apărut printre noi un talent pribeag, un tînăr care promite mult, şi care sper că se va lăsa reţinut la Veneţia...

Guicciardini şi ducele strigară într-un glas :

— Un picior în fund lui Aretino ! M-a calomniat într-un mod ruşinos...

— Un bărbat divin ! M-a numit cel dinţii principe al Italiei !

— Văd, zîmbi Nasi, că omul e cunoscut şi aici corespunzător valorii sale. Scrisorile lui, către persoane reale sau imaginare, răspîndite în mii şi mii de foi, reprezintă o forţă şi stăpînesc lumea. Am să-i trimit o sumă foarte mare, şi vă veţi minuna de recolta de ciuperci otrăvitoare frumos colorate care vor răsări peste noapte din solul Italiei întregi : versuri, articole, corespondenţă, o horă bacantică, săltăreaţă, ameţitoare, de figuri şi expresii voalate şi făţişe, ameninţătoare şi ademenitoare, toate rotindu-se în jurul lui Pescara şi în jurul verosimilităţii şi frumuseţii trădării sale. In feluil acesta se va forma o convingere generală de nezdruncinat, care-1 va

împinge de partea noastră pe Pescara, iar in acelaşi timp
— şi acesta-i lucrul principal — il va submina la curtea imperială atît de temeinic şi definitiv, încît *va trebui* să devină trădător, fie că vrea sau nu.

— Nici vorbă, excelenţă ! strigă cancelarul din întuneric. îmi stricaţi jocul ! Eliberatorul Italiei trebuie să se decidă în deplină libertate, nu ca victimă a unei capcane diabolice...

— Eşti magnific, Morone, cu scrupulele tale morale ! îl întrerupse Guicciardini. Află că şi inima mea se revoltă şi e de partea celui prins fără scăpare în cursă ! Dar eu poruncesc omului din mine să tacă şi acţionez ca politician. între tot ce s-a scornit în seara aceasta, mijlocul propus de excelenţa sa este incomparabil cel mai mirşav, dar şi cel mai inteligent şi cel mai eficace. Abia acum lucrurile devin realmente periculoase pentru Pescara, iar trădarea plauzibilă. La lucru, deci.

— El e între noi şi ne ascultă ! strigă ducele cu o voce stridentă, încît cei de faţă fură străbătuţi de un fior.

Privirile tuturor urmară privirea înspăimîntată a ducelui. Luna, care se ridicase peste orizont ca un orbitor disc de argint şi începuse să-şi azvîrle razele piezişe în mica încăpere, lumina straniu partida de şah. Ochii strălucitori ai Vittoriei priveau cu mînie, ca şi cum femeia ar fi rostit : Ai auzit, Pescara ? Ce infamie ! Apoi, ea întreba cu spaimă : Ce-ai să faci Pescara ? Pescara era palid ca moartea, cu un zimbet in colţul gurii.

CAPITOLUL AL DOILEA

în nişa largă şi luminoasă a ferestrei din acea nobilă încăpere a Vaticanului, pe plafonul şi pereţii căreia Rafael preamărise triumfurile umanităţii, şedea un moşneag cu trăsături viguroase şi cu o înfăţişare venerabilă. Vorbea cu chibzuială unei femei care şedea la picioarele sale şi-şi ţinea ridicat spre el capul încununat cu cozi de un blond închis, o femeie cu singe omenesc cald în vine, tot atît de frumoasă ca şi noţiunile de drept şi de teologie pe care le-a întrupat Rafael în splendide figuri feminine. Bătrînul papă, cu spatele lui lung încovoiat şi în veşmîntu-i alb ce cădea in falduri, semăna cu o matroană înţeleaptă care stă la taifas, dînd

sfaturi, cu o femeie tînără.

Vittoria abia luase loc pe scăunelul său, cînd sfîntul părinte se informă mai întîi de starea sănătăţii soţului ei, marchizul Pescara.

— Mai simte rana din coastă, căpătată la Pavia ? spuse el.

— Marchizul s-a vindecat complet, replică Vittoria cu nevinovăţie. Rana din coastă i s-a cicatrizat, la fel cu aceea mai gravă de la frunte. Va veni să salute pe sfinţia voastră, îndată ce-şi va lua concediul pe care i l-a făgăduit în bunăvoinţa sa împăratul şi care ne va îngădui să fim împreună, pe deplin fericiţi — femeia rosti aceste cuvinte cu ochii plini de bucurie — pe insula noastră din mare. Dar marchizul şovăie deocamdată să-şi ia acest concediu, nu din cauza orizontului politic, care nu e nici mai senin, nici mai întunecat ca de obicei — aşa imi scrie — ci fiindcă n-ar dori să părăsească armata tocmai acum. Ucigaşul — zise femeia zîmbind — se ocupă cu o armă de foc perfecţionată şi cu o nouă manevră. Ar vrea mai întîi să ducă la bun sfîrşit toate acestea. De aceea, deşi la început voia să mă surprindă aici la Roma, m-a poftit în tabăra lui de campanie de la Novara, iar mîine plec, nu în cochilia lecticei mele, ci în şaua focosului meu căluţ turcesc. De-aş avea aripi ! Mi-e dor de cicatricele domnului meu, al cărui chip nu l-am mai văzut de la vestita bătălie care l-a făcut nemuritor. Am alergat de aceea la sanctitatea voastră, cu bucuria in inimă, ca să-mi cer învoire : căci acesta e scopul vizitei mele.

Astfel vorbi Vittoria, învolburată şi avintată ca o fîntînă romană.

Din cuvintele ei sincere, sfîntul părinte deduse că Pescara îşi învăluie comportamentul în acelaşi dar obscur care-i plăcea şi lui. Numai cu deosebirea că in momentele decisive tînărul Pescara ţişnea ca un fulger din norul său, în timp ce Clement, nehotărît, minios pe el însuşi, rămînea ascuns în al său, deoarece, din prea mare înţelepciune bătrînească, pierdea momentul. Ca să folosim altă metaforă, îşi ascuţea condeiul atît de mult, încît, spre supărarea lui, vîrful prea fin se rupea. Acum păşi încet, pipăind.

— Marchizul a cerut un concediu ? se minună el. Mă gîndesc, poate-şi dă demisia ? Ahile s-a retras supărat în cort, aşa am auzit.

— Nu ştiu nimic despre aşa ceva, şi nici nu cred,

sfinţia voastră, replică Vittoria, dîndu-şi cu un gest mîndru capul pe spate. De ce să-şi dea demisia ?

— Nu din pricina unei rumene Briseis[25], madonna, răspunse Clement, enervat, cu o glumă rece, ci fiindcă a fost păcălit în legătură cu un rege capturat şi cu turnurile din Sora şi Carpi.

Prin aceste cuvinte, papa făcea aluzie la două fapte cunoscute. La Pavia, luîndu-i-o înainte lui Pescara, viceregele Neapolului primise spada regelui francez şi, prin aceasta, obţinuse dreptul de a-1 duce în Spania pe augustul prizonier. Apoi, împăratul dăruise Sora şi Carpi nesăţioşilor Colonna, propriile rude ale Vittoriei, nu marelui său strateg, care-şi aruncase şi el ochii spre cele două posesiuni.

Vittoria roşi involuntar.

— înalt preasfinte, gîndind astfel, îl micşoraţi pe soţul meu. Vă imaginaţi un Pescara meschin. Daţi-mi învoirea să plec, ca să mă conving că Pescara al sfinţiei voastre nu este Pescara al meu. Mă grăbesc să ajung la cel adevărat.

Vittoria se ridică şi rămase in picioare, înaltă, în faţa papei, dar se înclină din nou, cu un gest de smerenie, imp'orindu-l s-o binecuvinteze. Clement o rugă insă să se aşeze din nou, iar ea îi dădu ascultare. Papa nu voia să lase să-i scape prilejul de a-1 convinge prin gura dragă a soţiei sale pe Pescara de a săvirşi apostazia. Înţelese însă uşor că n-ar fi izbutit nimic în faţa Vittoriei Colonna, aşa cum o vedea înaintea lui, prin aluzii şi fraze pregătitoare : femeia ori s-ar fi împotrivit cu vehemenţă echi-

vocurilor, ori le-ar fi respins, fără să le ia în seamă, ca pe ceva ininteligibil şi de nimic. Acestei firi adevărate şi dornice de adevăr, lucrurile trebuiau să-i fie înfăţişate în contururi limpezi şi puse în plină lumină, pentru a le învrednici cu privirea ei. Dar un asemenea procedeu nu se potrivea cu felul de a fi al papei, care oftă adînc.

Clement găsi însă o ieşire, nu lipsită de spirit şi viclenie. Cu o figură nevinovată, o întrebă pe Vittoria, în vreme ce-şi punea degetul cu inelul de pescar pe o carte legată în catifea albastră, cu încuietori aurite :

— Mai imaginezi ceva poetic, copilă dragă ? Realmente, sînt un admirator al muzei tale, deoarece aceasta se ocupă cu lucruri bune şi sfinte. Îmi place cu deosebire atunci cînd pune întrebări morale şi răspund la ele. Dar încă n-ai tratat în nici unul dintre sonetele tale problema morală cea mai grea. Ştii la ce mă refer, Vittoria Colonna ?

Vittoria nu fu surprinsă de ideea bruscă a sfîntului părinte, deoarece în problema abordată se afla pe propriu-i teren şi, ţinînd scama dc numele ei celebrat de mai multă vreme, ştia că învăţaţi şi oameni de rînd ar dori nu rareori să-i pună întrebări asemănătoare. Se simţi dornică de luptă şi-şi ridică trupul zvelt, în vreme ce ochii i se umplură de lumină.

— Disputa morală cea mai importantă, spuse ea fără a sta pe gînduri, se poartă între două îndatoriri supreme.

Sfîntului părinte îi venise acum apa la moară.

— Aşa este, întări el cu o seriozitate teologică. Adică : aparent supreme, fiindcă una dintre cele două este întotdeauna superioară celeilalte, altminteri n-ar exista o ordine morală a lumii. Mă rog lui Dumnezeu şi sfinţilor săi să te ajute, făcîndu-te să recunoşti care e datoria superioară, pentru a o prefera celei inferioare, tu şi soţul tău, căci, iată, această mare şi grea luptă se va apropia de voi doi.

Vittoria păli, deoarece întrebarea academică tăie brusc în carne vie, dar sfîntul părinte rosti solemn :

— Ascultă, copila mea! Tot ceea ce am să-ţi spun ţie acum, i se spune şi marchizului, la care cuvintele mele vor ajunge prin tine. Află deci : Sfîntul scaun se desparte în acest moment de maiestatea sa imperială şl

o provoacă la luptă. Acţionez astfel ca principe şi ca păstor. Ca principe: fiindcă astăzi a sosit ora fatală a Italiei. Dacă o lăsăm să treacă fără folos, noi toţi principii italieni, cădem pentru secole de-acum înainte sub jugul spaniol. întreabă pe cine vrei : aşa judecă toţi oamenii cu minte. Dar şi ca păstor suprem. Dacă vechea idee imperială reînvie în acest tînăr enigmatic, care reuneşte popoarele în sîngele său şi în coroanele de pe cap, atunci zadarnic a fost truda înfocată a sfinţilor mei predecesori, iar prin noua artă statală biserica va fi mai strîns încătuşată şi mai profund umilită decît de pumnii de fier ai acelui fabulos monstru german, Salieri[26] şi Staufen. Aşa stau lucrurile. Rămîi tu nepăsătoare faţă de ceea ce Italia îndeplineşte cu teamă şi speranţă ?

— Marchizul nu va voi să creadă, spuse Vittoria, roşind pentru o clipă. Sfîntul părinte zîmibi. Sfinţia voastră să nu uite, zîmbi ea la rîndu-i că sînt o ghibelină.

— Eşti o romană, copila mea, şi o creştină, o corectă Clement.

Urmă o pauză. Apoi Vittoria întrebă :

— Şi Pescara ?

— Pescara, răspunse papa cu vocea scăzută, este mai curînd supusul meu decît al împăratului. Căci el e un napolitan, iar eu sînt suzeranul Neapolului. Să nu crezi, Vittoria, că spun vorbe nechibzuite. Cum aş putea s-o fac, de vreme ce sînt conştiinţa lumii ? Cu adevărat, ţi-o spun : în nopţi fără somn şi în ore îngrijorate din zori mi-am cercetat drepturile asupra lui Pescara. Neîncrezător în raţiunea mea politică, i-am consultat pe cei doi jurişti de frunte ai Italiei, Accolti şi... hm... pe al doilea.

Papa îşi strivi cu prudenţă pe limbă numele, fiindcă îşi amintise la timp că acest al doilea jurist, episcopul de Cervia, se bucură de faima celei mai neruşinate venalităţi. Clement ciocăni pe cartea albastră cu degetul împodobit cu inelul de pescar şi continuă :

— Amîndoi au fost de acord că, din cel mai riguros punct de vedere juridic, Pescara este omul meu cu mult mai mult decît al împăratului, şi tot amîndoi mi-au amintit că, pe deasupra, datorită puterii mele spirituale supreme, acum, cînd împăratul devine duşmanul meu. am dreptul de a-1 dezlega pe marchiz de jurămintul de ■credinţă pe care l-a făcut unui duşman al Sfîntului scaun. Papă se ridicase încet. Iar aceasta o şi fac !

spuse el pe un ton preoţesc. îl dezleg pe Fernando d'Avalon de împărat şi rup cătuşele devotamentului său. îl numesc pe marchizul de Pescara gonfaloniere al bisericii şi comandant suprem al ligii, care se numeşte cea sfîntă, deoarece în fruntea ei se află Christos în persoana succesorului ei.

Papa făcu o pauză. Apoi ridică mina dreaptă şi cea stingă la aceeaşi înălţime, ca şi cînd ar fi ţinut cu ele •o coroană deasupra creştetului Vittoriei Colonna, care, copleşită de uimire, căzu în genunchi, şi rosti cu voce tare :

— Răsplătind dinainte meritele gonfalonierului meu faţă de mine şi de sfinta biserică, îl încoronez pe Fernando d'Avalon, marchiz de Pescara ca rege al Neapolului !

Tînăra regină tremura de bucurie. Credinţa ei era că merită o coroană. Primi binecuvîntarea fără o vorbă, cu obrajii arzînd. Apoi se ridică şi porni spre uşă, cu paşi măsuraţi, dar grăbiţi, ca şi cum n-ar mai fi putut să aştepte, în dorinţa de a-i duce soţului ei coroana la care fusese înălţat.

Sfîntul părinte, el însuşi mişcat, o urmă atît de repede, încît aproape că-şi pierdu un pantof. O ajunse în prag şi voi să-i ofere legătura de catifea albastră.

— Pentru marchiz, spuse el.

în clipa aceea îi zări în spatele ei pe Guicciardini şi Morone, care probabil că ascultaseră puţin la uşă. Vittoria, cu ochii strălucitori plini de bucurie, îi apăru cancelarului o asemenea minime, încît aproape că-şi pierdu cumpătul. Se reculese însă repede şi-l imploră pe papă :

— înalt preasfinte, prezentaţi-mă, pe mine, nesfîntul, divinei Vittoria ! la care Clement îi dădu o lovitură uşoară pe umăr şi îl prezentă cu cuvintele :

— Cancelarul ducatului Milano, un om de lume, asupra căruia începe să se lase sfîntul duh ! Apoi îi şopti Vittoriei la ureche : Morone, *buffone*.

Vittoria, în confuzia fericirii ei, dispăru, în vreme ce papa, în propria-i confuzie, rămase în mînă cu preţioasa carte albastră, căci era încă total ameţit de îndrăzneaţă faptă simbolică la care il îmboldise prezenţa frumoasei femei. Simţea totuşi că îşi cam pierduse echilibrul ; cu o mişcare a miinii respinse vizita florentinului şi a lombardului şi se întoarse în încăperea rafaelică.

Cei doi care nu fuseseră primiţi se uitară unul la altul

o clipă, apoi Guicciardini, rlzînd, îl luă de braţ pe cancelar şi—1 trase încet pe scara cu trepte domoale spre grădinile Vaticanului, ale căror alei umbrite nu fură nevoiţi să le caute, fiindcă cerul se acoperise cu nori negri.

— De fapt, spuse Guicciardini, mi-e drag bătrînul. Oricit de subtil ar unelti şi oricît de chibzuit ar vorbi, e totuşi în forul său lăuntric un om pătimaş, minios, ca şi mine, iar astăzi extrem de agitat, fiindcă i-a destăinuit Vittoriei Colonna periculoasa noastră taină. Extaziat cum erai, n-ai observat fireşte cum a vrut să-i vire in mînă avizele lui Accolti şi Angelo de Cesis. Doi netrebnici .venali, care justifică sperjurul cu pasaje din biblie! Altminteri e un lucru vrednic de admirat că la virsta lui înaintată Clement întreprinde ceva ati* de îndrăzneţ şi cu urmări atît de grave şi, încă mai mult, că le întreprinde cu o profundă neîncredere în el şi in steaua lui, fiindcă in taină se socoteşte un ghinionist. Iar asta-i rău. Leon a fost totuşi altfel de om> mereu strălucitor şi triumfător, şi de aceea mereu fericit,[27] în vreme ce actualul papă, aşa cum mi-a profetizat de curînd pe tonul proroculuiIeremia, vede de pe acum oraşul etern jefuit, iar din aceste acoperişuri .— Guicciardini arătă spre Vatican — ureînd fum şi flăcări. Cu toate acestea, începe lupta împotriva împăratului, lucru pentru care îl preţuiesc mult, deşi ceca ce-1 **interesează** în primul rînd e Florenţa lui. Mai are sînge vine şi scrîşneşte din dinţi, cîţi i-au mai rămas, cînd vede 'aroganta nobUitne spaniolă fudulindu-se in Capitolîu ca ia Neapoie şi' Bruxelles. Dar la ce visezi tu, cancelare ? La femeie ? Fireşte.

—Am să-i vorbesc romanei ca un vechi roman î strigă cancelarul.

—Bine! Numai fereşte-te ca nu cumva în înflăcărarea ta să-ţi scoţi de sub togă clasicul picior de ţap.
Fii cuviincios, rosteşte vorbe mari şi înhaţ-o de vanitatea ei.

— De inimă vreau s-o înhaţ !

— Asta-nseamnă : de călimara ei, fiindcă inimile femeilor care scriu sînt umplute cu cerneală, birfi clevetitorul florentin. Dar ta ştii, car^lare — şi Guicciardini îl ciupi tare de braţ — că sfîntul părinte nu e singurul pe care întreprinderea noastră nu-1 lasă să doarmă. In săptămînile acestea, nici eu n-am închis ochii. Mă

gîndesc mereu la acest Pescara. Pe supărarea lui împotriva împăratului nu dau doi bani : cei doi se pot împăca peste noapte. Tot atît de puţin contez pe influenţa femeii. Ea îi va transmite mesajul papii, după aceea, el nu o va mai asculta. Nici eu nu cred în devotamentul său feudal. Pescara nu e un Cid Campeador, sau cum îl numesc spaniolii pe loialul lor erou, pentru aşa ceva e în prea mare măsură un fiu al italiei şi al secolului. Crede numai în putere şi în singura datorie a oamenilor mari, anume de a atinge culmea puterii prin mijloacele epocii şi pentru a îndeplini misiunile epocii. Aşa este Pescara, şi aşa ne şi convine. Negreşit, va deveni prada noastră, iar noi a lui. Totuşi... rîzi de mine, Morone... ceva mă nelinişteşte : presimt ceva ascuns sau tăinuit, ceva esenţial sau poate doar întîmplător, ceva de natură trupească sau o trăsătură a sufletului său, pe scurt un obstacol necunoscut care ne barează drumul, ne încurcă şi ne zădărniceşte calculul exact.

— Dar, spuse Morone, căzind pe gînduri, dacă Pescara e aşa cum îl socoteşti şi dacă faptele sînt aşa cum le cunoaştem, din ce sursă spirituală ar proveni acel factor ostil ?

— Nu ştiu ! Sau poate... despre acest Pescara merge vestea că-1 lasă pe duşmanul pornit la asalt să ocupe toate înălţimile, pentru ca apoi s-o acopere brusc pe cea din urmă cu o ploaie de foc şi să-i opună astfel un meterez nimicitor. Dacă se va ridica şi înlăuntrul său un astfel de meterez împotriva noastră, în chiar clipa cind vom crede că am pus stăpînire pe sufletul lui ? Dar **să** lăsăm nălucirile care nu sînt altceva decît produsul tensiunii dinainte de furtună, teama şi incertitudinea care preced orice întreprindere mare şi periculoasă.

Un fulger scăpără deasupra Vaticanului. Străluci ca un foc alb şi puse in relief frumoasele proporţii ale noii arhitecturi. Sub bubuitul tunetului, cei doi se pierdură printre coloanele unui portic, Guicciardini impresionat şi întrebindu-se ce semnificaţie are semnul prevestitor cancelarul, indiferent faţă de cer şi semnele sale căci se şi vedea la picioarele Vittoriei Colonna.

în ameţeala însufleţirii ei, aceasta părăsise Vaticanul coborind pe cea mai apropiată dintre numeroasele scări ale acestuia şi ieşind pe o poartă laterală. Uitase de lectica şi suita care o aşteptau zadarnic în faţa porţii prin-

cipale, şi, purtată mai mult de visul ei orgo]i$_{0s}$ gonită de furtuna ce se apropia, se îndrepta cu vesmintele fluturînd înapoi spre palatul ei din Piaţa Apostolilor. Păşea cu o coroană răpită aidoma celei dintîi Tullia ^{2S} nu peste leşul tatălui, ci peste acela al devotamentului politic, căci fiica lui Fabrizzio Colonna şi soţia lui Pescara era napolitană si supusa lui Carol al V-le$_{a}$ $_{reffe}$i$_{e}$ Neapolului.

Gestul încoronării simulat de papă o copleşise Obişnuinţa şi mediul, credinţa seculară şi formele tradiţionale ale evlaviei o făceau să vadă în capul bisericii, oricît de decăzut ar fi fost acesta, un instrument al voinţei divine şi un receptacul al hotărîrii supreme — şi cum oare propria-i trufie şi, încă mai mult, mindria iscată de valoarea soţului ei i-ar fi îngăduit să se îndoiască de dreptul papei de a aşeza o coroană pe capul cel mai vrednic ? Acţiunea îndrăzneaţă a acestui Medici îi apărea des! erau alte vremuri, drept o hotărîre a divinităţii.

Noua regină fără suită străbătuse în grabâ Borgo, trecuse Puntea îngerilor, iar acum parcurgea Uliţa dreaptă* cum se numea, prin larma mulţimii. Oamenii ii făceau respectuoşi loc, fără să se mire că o văd fără suită si că merge cu paşi atît de grăbiţi, înaripaţi acum şi d$_{e}$ furtuna ce se apropia. Cînd şi dnd însă paşii nobilei femei se încetineau în înghesuiala crescîndă de pe strada nu lată, deşi îngusta fîşie de cer de deasupra devenea mereu mai întunecată şi mai ameninţătoare.

Deodată, peste mulţime, Vittoria Colonna zări o cavalcadă. Domni de la ambasada spaniolă îl însoţeau, desigur spre o audienţă la Vatican, pe al treilea comandant imperial din Lombardia, Leyva. Acest fost grăjdar, fiu al unui circiumar şi al unei tîrfe, care se ridicase printr-o amibiţie de slugă şi o voinţă de fier, avea un corp greoi şi un cap de buldog, deoarece fruntea, nasul şi buzele îi fuseseră spintecate de aceeaşi lovitură de sabie. Alături de el, pe un splendid pursînge andaluz călărea, înfăşurat într-o mantie albă, un bărbat distins, cu părul brun şi trăsături energice, care părea acum că o salută cu o înclinare smerită pe Vittoria; în realitate însă, se aplecase doar în faţa unui sfînt de piatră de la o biserică apropiată.

Lumina stridentă a furtunii, sau atitudinea de o ostilitate reţinută a acestor domni, într-un oraş despre al

cărui suveran cu trei coroane ştiau că-1 trădează pe regele lor, sau, în sfîrşit, fantezia aţîţată a Vittoriei o făceau pe aceasta să vadă şi să simtă în *grandezza* călăreţilor şi a cailor, în braţele proptite-n şolduri, în privirile dispreţuitoare aruncate peste umăr spre fiii lui Romulus, chiar şi în vîrfurile ţepene ale bărbilor dispreţul şi jignirea incipientei domnii spaniole asupra lumii, priveliştea îi inspira groază şi scîrbă, şi o ură de moarte se trezi în pieptul ei de ’ romană împotriva acestor tîlhari străini şi aventurieri aroganţi, care prădau laolaltă lumea nouă şi pe cea veche. De ce oare tînărul împărat era în acelaşi timp şi regele acestei naţiuni nelegiuite, în ale cărei vine curgea sînge maur şi care otrăvise Italia cu ai săi Borja?

Altminteri, străvechiul spirit de familie al neamului ei ghibelin, care vreme de secole a tras foloase de pe urma slujirii fără umilinţă a cauzei imperiale, ar fi legat-o de Carol, dar nu, nu de acest împărat, chiar de n-ar fi fost spaniol. Nu-şi putea face nici o idee despre băiatul acesta în contururi vagi, pe care nu-1 văzuse niciodată la faţă, nici ea, nici oricine alcineva din Italia, pe pămîntul căreia împăratul şovăia să păşească.

Desigur, Carol îi trimisese o scrisoare după victoria de la Pavia, ca s-o felicite că e soţia lui Pescara. Dar tocmai în aceste puţine rînduri i se păruse că se oglindeşte un suflet lamentabil, iar ceea ce-i displăcuse cel mai mult nobilei femei fusese evlavia, în ochii ei sperioasă şi bigotă, cu care tînărul împărat trecea întreaga onoare a victoriei în seama lui Dumnezeu şi a sfinţilor săi. Deşi ea însăşi recunoscătoare cerului, Vittoria socotea o asemenea smerenie drept ceva mărunt pentru un bărbat şi un suveran. Nu se afla oare aici mărturia câ en- tuziasmanta victorie îl lăsase rece pe cel aflat departe, mai mult chiar, nu se afla aici intenţia meschină de a micşora valoarea luărilor lui Pescara ? Acesta era motivul pentru care se afirma că totul fusese săvîrşit de cer. Dar Vittoria era de o gelozie ardentă în privinţa gloriei soţului ei. Şi cit de lipsit de generozitate se dovedise Carol! Se îndurase să-i refuze strategului, căruia îi datora Italia, două sărmane orăşele italiene ! Nu, pe un amesenea om meschin nici nu-1 puteai trăda, cel mul't îl puteai părăsi, lăsîndu-1 în voia lui.

Deodată o orbi un fulger puternic, acelaşi care-i gonise pe cancelar şi Guicciardini sub acoperişurile Vati-

canului, şi cum tocmai se porni să cadă ploaia, ajunse, cotind la dreapta pe o ulicioară laterală, la treptele înnegrite ale Panteonului şi la grandiosul lui portic. Fără a pătrunde in interiorul impunătorului templu, se sprijni, inspirînd răcoarea ce se lăsase, de una dintre masivele coloane strîns înghesuite, iar sub streaşina vechii construcţii spiritul ei se reîntoarse într-o antichitate mai timpurie, ale cărei virtuţi erau preamărite de forţa plastică fluentă a secolului, fără ca aceasta să le posede sau măcar să le poată înţelege în rigiditatea lor monotonă şi în realitatea lor severă.

Virtuoasele Lucreţia şi Cornelia[29] îi apărură în faţa ochilor saturaţi de antichitate ca nişte surori, căci şi ea purta două nume, amîndouă de o rezonanţă romană desăvîrşită, iar totodată şi ei ii era necunoscut răul feminin ca şi acelor înalte doamne. Acele creaturi modeste şi mîndre îi născuseră pe cuceritorii lumii, iar magnificul vers al lui Virgiliu „Tu regere imperio“, [30] pe care îl mai recitase adesea, o impresionă acum pînă la lacrimi. Intră în templu şi se azvîrli în genunchi în mijlocul acestuia, sub bolta luminată de fulgere, şi se rugă frîn- gîndu-şi mîinile ca Roma şi Italia să nu se scufunde în mormîntul sclaviei. îşi înălţă ruga spre cerul creştin şi nu mai puţin spre olimpianul ce tuna deasupra ei, spre tot ceea ce mîntuieşte şi are vreo putere, cu acea pornire stranie şi totuşi firească în epocile de tranziţie de a amesteca zeii.

Cînd părăsi Panteonul — nu mai ştia cît şezuse în genunchi — cerul italian tocmai se înveselea din nou, iar ea, cu mersul ei obişnuit, uşor şi măsurat, îşi sfîrşi drumul spre palatul său.

Acolo, gîndurile i se întoarseră la Pescara. Nu aceste mîini de femeie ale ei puteau să-l alunge pe spaniol, putea s-o facă numai el, care ţinea în fiecare dintre mîinile sale cîte o victorie, dacă ea şi împrejurările ar fi reuşit să-l convingă, li era îngăduit să spere ? Avea ea o asemenea putere asupra lui ? Şi Vittoria se văzu nevoită să-şi spună că, în ciuda lungilor şi intimilor ani de căsnicie, nu-1 cunoştea pe cel mai dinlăuntru Pescara. îi ştia pe de rost chipul, gesturile, cele mai mici obişnuinţe. Că omul acesta cumpătat îi este credincios, o credea şi nu se înşela. Că o adora şi nutrea faţă de dînsa cea mai mare dragoste şi grijă ca faţă de bunul

său suprem, fiind în acelaşi timp plin de gingăşie şi de respect, era ceva ce-o umplea de mîndrie. în ceasurile fericite de şedere împreună, mereu întrerupte de campanii şi tabere, el azvîrlea planurile şi hărţile şi pe al său Titus Livius, pentru a-şi contempla soţia şi, împreună cu ea, albastrul mării şi pînzele de corabie în mişcare. Juca şah cu ea, şi ea cîştiga. O ruga să cinte la lăută, închidea ochii şi asculta. îi oferea teme ingenioase pentru sonetele ei şi uneori întărea conturul gîndurilar ei generale şi al expresiilor ei ample, fiindcă el însuşi, în răgazul nedorit al unui prizonierat — şi realmente deloc rău pentru un războinic — compusese un *Triumf al iubirii* spre proslăvirea Vittoriei.

Dar despre victoriile sale, tînăr cum era şi în aşteptarea altora mai mari, nu-i povestea niciodată soţiei sale, fiindcă, aşa cum spunea, nu dorea nici s-o plictisească, nici s-o împroaşte cu sînge, căci o campanie este o lungă probă de răbdare ce duce spre băltoaca roşie a unui abator. Nici despre politică nu-i vorbea nimic, nici despre cele trecute, nici despre cele viitoare, deşi odată îi scăpase vorba că a conduce cu mîini nevăzute oameni şi lucruri este lucrul cel mai ales din lume, iar cel care a apucat să cunoască un asemenea lucru nu mai preţuieşte nimic altceva. De obicei insă era de părere că politica e un tîrg murdar, iar soţia lui nu trebuie să-şi vîre in dezgustătoarea mlaştină nici măcar vîrful alb al piciorului.

Astfel, Vittoria îşi mărturisi că Pescara, care pătrundea totul fără să se insele, este de nepătruns pentru ea şi ferecat în gîndirea şi credinţa lui.

Era drept aşa ? Era îngăduit să existe pentru ea uşi interzise şi odăi încuiate în sufletul soţului ei ? Nu rîvnea să cunoască planurile strategului şi intrigile omului de stat, dar pretindea să fie iniţiată în ambiţiile sale şi în conştiinţa sa. Iar acum, cînd Pescara se afla înaintea unei hotărîri de o importanţă uriaşă, nu se va mai lăsa scuturată de la inima lui luptătoare, nu se va mai lăsa îndestulată cu o dezmierdare sau cu o glumă, acum voia să fie părtaşă la chibzuială şi la acţiune. Nu i-a adus oare ea un suflet proaspăt şi o tinereţe curată ? Nu era ea o Colonna ? Nu aducea ea astăzi o coroană ? Fie că el va refuza coroana, fie că o va lua din mîinile ei şi şi-o va pune pe cap, ea voia să-i fie complice sau aceea care

renunţă împreună cu el, o parte conştientă a sufletului său tăinuit. De-ar fi chiar acum lîngă Pescara ! Inima şi călcîiele îi ardeau de nerăbdare şi toamai stră- bătea Piaţa Apostolilor, cînd îi ieşi înainte un tinăr în zale, care o aşteptase sub poarta palatului.

— Eram îngrijorat, augustă doamnă, o salută el, fiindcă lectica şi oamenii s-au întors fără dumneavoastră de la Vatican. Ei, dar iată-vă, năşico, dacă-mi e îngăduit să vă numesc aşa, cum am fost obişnuit de mic şi cum am şi dreptul s-o fac.

Fără să-i răspundă, Vittoria urcă împreună cu el treptele, abia sprijinindu-se de braţul pe care i-1 oferise.

Putea să accepte de la el acest serviciu obişnuit, orice ar fi avut împotriva lui. Căci Del Guasto — aşa se numea tînărul — era nepotul lui Pescara şi, ca şi' el, un d'Avalon. Pescara, în vîrstă de cincisprezece ani, şi Vittoria, de aceeaşi vîrstă, fuseseră naşii de botez ai băiatului. Aşa pusese lucrurile la cale tatăl Vittoriei, comandantul de oşti Fabrizzio Colonna, pentru a le pune alături în faţa cirstelniţei pe cele două fiinţe ce-i erau dragi, ti- nărui războinic şi copila sa înfloritoare, şi pentru ca aceştia doi să se poată privi unul pe altul la chip şi trup.

Mai tîrziu, Vittoria l-a luat la ea, ca pe propriu-i copil, pe băiatul bine dezvoltat şi cu un temperament aprins, care, cu scufioara lui scumpă de botez, ctitorise căsnicia ei cu Pescara şi ai cărui părinţi muriseră de timpuriu. De-ar fi rămas un băieţel ! Dar odată cu moliciunea trăsăturilor, Del Guasto şi-a pierdut şi bunătatea sufletului. Profilul frumos s-a înăsprit printr-o privire de vultur şi prin contururile mereu mai ascuţite ale unei păsări de pradă, iar cruzimea ieşită la iveală a început s-o uimească şi s-o dezguste pe Vittoria. Pescara l-a smuls apoi pe tînăr ducîndu-1 la război, iar la unica şcoală a comandantului de oşti pe care-1 diviniza acesta s-a transformat în soldatul curajos care, în bătălia de la Pavia, a făcut începutul victoriei dărîmînd zidul parcului, dar şi în bărbatul dur, crud, care în anul precedent, în rapida retragere din Provence, a aprins fără a clipi din ochi, lăsînd-o să piară în flăcări, o casă, în pivniţa căreia întîrziaseră o duzină dintre oamenii săi.

Vittoria ii reproşa însă ceva încă şi mai rău, o fără-

delege care o revolta pe femeia dintr-însa, şi despre acest lucru avea s-o audă el vorbindu-i acum, cind se afla în faţa ei pentru prima dată după acea crimă. Vitto- ria îl întrebă dacă vine de la Pescara şi ce veşti aduce. El răspunse că se află aici pentru a o conduce pe stăpână la Novara. Ştie că vederea lui nu-i face plăcere stăpînei, dar nu i-a fost îngăduit să refuze însărcinarea comandantului, care nu vrea s-o încredinţeze pe marchiză decît spadei celei sigure. Căci drumurile sînt tot atît de nesigure ca şi situaţia din lume, iar el se vede nevoit s-o roage respectuos pe marchiză ca miine în zori să fie gata, întrucit el arde de nerăbdare să se întoarcă în tabără, unde războiul poate începe in orice moment, iar el nu poate lipsi. Ducele de Milano, Veneţia, Sfintul scaun se iau la întrecere in a-şi afirma intenţiile paşnice : aşadar, lupta e iminentă.

— Asta o ştim noi de mult, întrebarea e numai : care va fi momentul prielnic. Dar — tînărul se trase un pas înapoi — in drumul meu prin Italia centrală am auzit altceva, ceva nou, ceva revoltător, şi nici măcar n-a trebuit să trag cu urechea. Prin oraşe şi hanuri, vorbele vîjîiau în public ca fîntinile din pieţe. Fireşte, am călătorit sub un nume străin şi numai cu un slujitor.

Tînărul tăcu, privind cu ochi arzători, ca şi cum **ar** fi urmărit întorsătura captivantă a unei vînători sau **o** ambuscadă furişată în lumina precară a lunii.

— Vorbeşte, don Juan, şopti Vittoria.

— Pentru dumneavoastră, madonna, care vă întoarceţi de la Vatican, nu există nici un secret, şi nici măcar nu e vorba de un secret, ci, cum am spus, de şoapte susurate în public, de un chicotit răutăcios, răzbunător, o jubilare italiană abia stâpînită, cuvinte şi încurajări patriotice rostite pretutindeni, despre care sînt extrem de grăbit să-l informez pe comandant. Căci el nu ştie încă nimic despre toate acestea. După cum cred, adăugă cu bănuială Juan.

Vittoria păli.

— Ce se şopteşte ? întrebă ea stingherită. Şi despre cine ? Doar nu despre Pescara ?

— Despre el. El e pretutindeni. Se spune — Juan coborî vocea — că se desparte de împărat şi duce tratative cu sfîntul părinte şi cu puterile italiene.

Vittoria se înfricoşă de expresia arzător senzuală **a**

feţei lui.

— Şi Pescara... spuse ea nelămurit.

— Cum îl mai invidiez pe comandant! vorbi ca-n vis don Juan. Ce agitaţie, ce desfătare! Italia i se aruncă în braţe... el o s-o alinte, s-o subjuge şi s-o arunce cît colo..., oh, o să se joace cu ea ca mîţa cu şoarecele ! Şi tînărul făcu repede cu dreapta gestul unei înhăţări.

O mînie înflăcărată puse stăplnire pe Vittoria Colonna.

— Nemernicule, te-am întrebat eu ce va face Pescara ? Eşti tu omul care s-o ştie ? Ţi-am dat eu permisiunea să faci interpretări în legătură cu el ?... Ca mîţa cu şoarecele... dezgustător ! Aşa te-ai jucat tu cu Giulia, om lipsit de onoare !

Această Giulia se trăgea dintr-o familie nobilă din Novara şi era nepoata învăţatului medic messer Numa Dati, care vindecase rana de lance a lui Pescara. Del Guasto, care se instalase în casa doctorului, o sedusese pe fată şi-apoi se mutase în altă locuinţă. Abandonată, copleşită de ruşine, Giulia fugise din faţa bunului ei bunic din Novara, îşi căutase un adăpost departe, intr-o mănăstire din Roma, şi o implorase în genunchi pe puternica Vittoria Colonna să se îndure de ea şi să-i redea onoarea.

Cînd Vittoria il numi un om lipsit de onoare, don Juan îşi muşcă buzele.

— Mai domol, stăpînă, spuse el, măsuraţi-vă cuvintele. Nu sînt un om lipsit de onoare, ci aş fi fost, dacă n-aş fi părăsit-o pe Giulia. Nu vorbesc despre deosebirea de sînge dintre un d'Avalon şi o Dati, ci de faptul că şi mie, ca oricărui bărbat, i se cuvine ca soţie nu o decăzută, ci o fată castă.

Inima omenească a Vittoriei se revoltă.

— Tu eşti cel care ai făcut-o să cadă pe nefericită, cu dezmierdările şi declaraţiile tale, poate chiar cu făgăduieli şi jurăminte mincinoase! Sau nu eşti tu ? Poţi să negi ?

— Nu neg, replică el, dar a fost dreptul meu de război, fiindcă un război se duce între voinţa bărbătească şi nevinovăţia feminină. Am ispitit-o, da. Dar de ce n-a rezistat ? De ce s-a dăruit ? De ce mă învinovăţiţi pe mine că ea a fost slabă şi că astăzi o dispreţuiesc şi o

resping ?

Vittoria încremeni de groază.

— Ticălosule ! gemu ea.

— Madonna, scurtă tînărul discuţia, e o convorbire penibilă şi mă ofensaţi. Vă propun un tribunal. Odată ajunşi la Novara, să ne înfăţişăm in faţa comandantului, iar dumneavoastră să mă acuzaţi. Eu am să mă justific, iar comandantul, care cunoaşte lumea şi orînduielile ei, are să mă achi'te, cum cred. Acum însă am să vă părăsesc. Mai am de recrutat oameni, fiindcă fără o acoperire puternică nu cutez să garantez pentru dumneavoastră în aceste vremuri neliniştite.

Tînărul se îndlină şi o părăsi cu capul sus.

Vittoria se întoarse involuntar şi alese ieşirea opusă. Simţea nevoia să se răcorească şi coborî în grădină. Odată cu pîlpîirea din urmă a luminii zilei, ajunse, în. spatele palatului, în spaţiul care, înconjurat de ziduri înalte, era plin de tufe de laur şi mirt, împrospătate de ploaie, de pe care continuau să cadă stropi. Paşii ei se îndreptară spre pavilionul de la capătul grădinii.

Lumina era încă suficientă ca să poată distinge, chiar dacă anevoie, literele din evanghelia pe care o luase în trecere din bibliotecă şi în faţa căreia se aşeză, cu fruntea fierbinte în mîinile împreunate. Copleşită de destinul Giuliei şi de cel superior al lui Pescara, parcurse cu ochii, lipsită de gînduri, pagina deschisă, inspirînd adînc .aerul împrospătat. După un răstimp deveni conştientă de ceea ce citea : întreita ispitire a lui Christos de către diavol în pustie. Citea mai puţin cu ochii trupeşti. decît cei sufleteşti ceea ce ştia pe dinafară încă din copilărie.

îl văzu pe diavol păşind în faţa Mîntuitorului, care opuse sofismelor ispititorului cuvîntul simplu al devotamentului şi al ascultării. Cînd ispititorul deveni mai stăruitor, fiul omului arătă locul viitoarei sale răni de suliţă... Deodată, veşmîntul alb se preschimbă într-o platoşă strălucitoare, iar braţul drept iubitor de pace se îmbrăcă în zale. Acum era Pescara care-şi punea mîna pe rana ce se străvedea, în vreme ce demonul purta la rîndu-i o lungă robă neagră de jurist şi gesticula ca un scamator. Toate acestea le vedea Viţtoria pe foaia evangheliei aflate în faţa ei. Enervată de jocul simţurilor sale, făcu un efort şi-şi ridică privirea.

— Cine eşti şi ce vrei ? strigă ea surprinsă, iar o siluetă întunecată ce-i sta înainte răspunse :

— Sînt Girolamo Morone şi vin să vorbesc cu Vittoria Colonna.

Vittoria îşi aminti de cel pe care i-1 prezentase astăzi papa şi-l zări şi pe servitorul care-1 condusese pînă la ea. Servitorul aprinse lampa aninată deasupra stăpî- nei, împinse cancelarului un taburet şi se îndepărtă, în vreme ce marchiza examină la lumina aprinsă chipul urît, dar cu trăsături viguroase ale oaspetelui ei nocturn, care nu-i trezi aversiune.

— Mă căutaţi la o oră tîrzie, spuse ea ; vreţi desigur să-mi încredinţaţi un comision pentru soţul meu, la care plec mîine in zori.

— In faţa lui Pescara am de gînd să mă aflu ea însumi curînd, replică Morone, şi nu despre el voi vorbi, ci numai despre Vittoria Colonna, pe care o venerez împreună cu toată Italia şi o ador ca pe o zeiţă, dar împotriva căreia sînt minios şi pe care o acuz..

Cine eşti dumneata, ca să-mi vorbeşti astfel ? fură gata să rostească buzele marchizei, însă ea răspunse repede, iritată.

— Pentru ce mă acuzaţi ? Care e vina mea, Morone ?

—: Este că vă îngropaţi faţa luminoasă şi încintătoare în suluri de cărţi şi trăiţi în umbră şi în născociri literare. îl detestaţi pe primul Cezar şi-l slăviţi pe cel mai nou, plîngeţi Troia şi vă uitaţi poporul, vă apasă lanţurile lui Prometeu, iar cătuşele Italiei nu vă dor ! Aceste cătuşe au fost făurite de trei femei.

— Care trei ? întrebă ea.

— Cea dinţii a fost Beatrice Este. Cind soţul ei care îmbătrinea, il Moro, o săruta pe gura cărnoasă, ea ii şoptea că pe cosiţele ei blonde împletite s-ar potrivi o diademă ; ager la minte, il Moro s-a încurcat totuşi în cosiţele blonde şi şi-a otrăvit nepotul, moştenitorul ducatului Milano. [31]

— Infama !

— Băiatul lipsit de vlagă avea o soţie mîndră şi plină de temperament, aragoneza Isabella, care o ura de moarte pe Beatrice şi dorea să-l ridice cu braţele ei tinere şi viguroase pe tronul înstrăinat pe băiatul bolnăvicios, l-a conjurat pe tatăl ei, regele Neapolului, şi-a stăruit pe

lîngă el pînă cînd acesta l-a ameninţat pe il Moro.

— Nenorocita !

— II Moro s-a simţit în siguranţă, cită vreme intrs ei s-a aflat conducătorul republicii Florenţa, tînărul Medici. Acesta era o jucărie în mîinile frumoasei sale soţii, mîndra Alfonsina Orsini, iar femeia l-a determinat pe nebun să rupă prietenia şi alianţa cu il Moro. Atunci il Moro l-a chemat pe străin.[32]

— Blestemata !

— Trei femei au încătuşat Italia. A patra, care sînteţi dumneavoastră, trebuie s-o mîntuie.

— Cancelare, eu nu sînt soţia unui moşneag, nici a unui băiat, nici a unui nebun, nici a unuia dintre aceia care se lasă seduşi de o femeie şi... eu nu rivnesc **o** coroană. Vittoria roşi, făcîndu-se ca purpura.

— Stăpînă, spuse cancelarul, coroana este aceea care vă rîvneşte. Milostiviţi-vă de poporul vostru şi vorbiţi-i in numele acestuia lui Pescara. Nu spun : dezmierdaţi-1, întindeţi-i mreje, ademeniţi-1! Nu complotez împreună cu dumneavoastră, nu pun la cale o distribuire a rolurilor, vă las să plecaţi, alerg şi eu, luîndu-mă la întrecere, ca să vedem cine ajunge mai întîi. Dacă v.eţi fi prima, imbrăţişaţi-i genunchii şi vorbiţi-i din preaplinul inimii voastre, implorаţi-1 : Pescara ! Eu sînt Italia şi mă aflu la picioarele tale, ridică-mă şi stringe-mă la pieptul tău.

Vittoria era mişcată, şi chiar cancelarul vărsa lacrimi.

— Augustă doamnă, spuse acesta, cine sînt eu, ca să-mi îngădui să vă vorbesc astfel ! Nu sînt vrednic nici să vă sărut tivul rochiei. Lodovico il Moro, preabunul meu stăpin, m-a cules de pe uliţele Milanului şi m-a lăsat să mă joc ca un căţel caraghios la picioarele sale. Mi-am făcut educaţie, şi la curtea lui, iar mai tîrziu în serviciul său am aţintit privirile asupra chipului şi gesturilor epocii mele, asupra întregului alai triumfal dezmăţat al secolului.

Bietul il Moro! Destinul său hain şi francezii l-au ademenit la Loches, unde a lîncezit zece ani lungi în temniţă. In ultimii săi ani, l-am revăzut acolo, căci pe atunci, prin forţa împrejurărilor, mă aflam în slujba francezilor şi doream să văd faţa binefăcătorului meu. Cînd l-am zărit, m-am inspăimintat şi a trebuit să fac un efort ca să-l recunosc. Arăta ca un duh : temniţa şi

mizeria îi înnobilaseră într-un mod straniu figura. Abia cînd a deschis gura, l-am recunoscut pe deplin. A zîmbit şi mi-a spus cu ascuţimea sa incomparabilă : „Tu eşti, Girolamo ? E drăguţ din partea ta că mă vizitezi. Nu sînt supărat pe tine că ai intrat în serviciul duşmanului meu. împrejurările ne constrîng, iar, aşa cum te cunosc, ai să fii un prieten şi un sfetnic devotat al fiilor mei, atunci cînd roata Fortunei se va fi întors din nou. Acum ai devenit un diplomat matur şi se vede că ai urmat o şcoală bună. îţi mai aduci aminte cum îţi inter

ziceam să-ţi ascunzi chipul comic şi să-ţi cumpăneşti jocul gesturilor, cu care astăzi i-ai cucerit pe noii tăi prieteni ?“

Aşa a glumit un răstimp cu generozitate, apoi a vorbit serios şi mi-a spus : „Ştii tu, Girolamo, ce mă preocupă aici, unde n-am nimic de făcut ? Nu soarta mea, ci Italia şi numai Italia. Deplîng şi e chinul sufletului meu faptul că, ademenit de femeie, l-am chemat pe străinul cu care trebuie să vă socotiţi acum şi oare ameninţă să devină o parte distrugătoare a trupului vostru. Dar eu mă gindesc cum veţi redeveni din nou voi înşivă. A fost mai întii Valentino, acel Cesare Borgia, care a încercat numai cu răul. Dar Girolamo, fiule, răul nu poate fi folosit decît în porţii mici şi cu prudenţă, altminteri ucide. Acum este Rovere, acest papă Iuliu, care călătoreşte pe un nor prevestitor de furtună împotriva străinului chemat şi de el nu mai puţin decît de mine. Dar moşneagul se consumă, sufletul său brutal va pluti în curind în imperiul lui Hades, iar după el rămine obişnuitul pontif, care e prea slab pentru a întemeia Italia, totuşi destul de puternic pentru a împiedica pe oricine altcineva de a săvîrşi opera mîntuitoare.

Girolamo, dragul meu, nu cred că Italia mea piere, căci poartă ea în ea nemurirea, dar aş dori s-o văd scutită de purgatoriul sclaviei. Bagă de seamă fiule : citesc în ochii tăi că vei mai juca un rol în hora turbată a evenimentelor, care se roteşte pustiitoare pe pămîntul meu lombard. Dacă, într-o zi, din aceste plăsmuiri schimbătoare se va ivi o forţă, iar din aceste chipuri fugare o persoană, dar nu un ticălos şi nici un preot, ci un comandant de oşti care să înlănţuie victoria de tălpile sale de fier, oricine ar fi şi de orice neam ar fi, nu însă un străin, aceluia să i te dăruieşti, cu trup şi suflet ! To1 ceea ce va fi necesar ca vicleşug şi minciună — căci altminteri nu se întemeiază un imperiu — să preiei tu, fiule, el însă să rămînă fără pată !“

Cancelarul sărise în picioare. Vorbirea lui însufleţiţi îl făcuse să depăşească mult limitele adevărului, fără ca el să bage de seamă, iar Vittoria, mişcată, nu observase nici ea.

— Acestui ales, strigă el, să-i stea alături cea mai frumoasă şi cea mai neprihănită femeie ! Italia, ca să trăiască după pilda virtuţii, trebuie s-o vadă păşind în-

trupată aievea. Pieirea noastră stă în dispreţul faţă de bunele moravuri, în neglijarea educaţiei. In privinţa aceasta se poate ciştiga o victorie mai mare decit pe cîmpul de luptă şi se poate mînui o baghetă magică mai puternică decît un baston de mareşal. O văd înaintea ochilor pe această regină a virtuţii, preoteasă care veghează focul sacru, susţinătoare a monarhiei şi — osana ! — în urma paşilor ei întreaga Italie se transformă^ preamărind şi jubilînd ! Cancelarul luă o înfăţişare de parcă ar fi vrut să se arunce la picioarele Vittoriei, pentru a o omagia, dar se retrase şi şopti cu sfială : Astfel a vorbit Lodovico il Moro în temniţa sa.

Vittoria coborî ochii, deoarece simţea că sînt plini de bucurie şi ard ca doi sori.

Cancelarul spuse atunci :

— V-am obosit, nobilă doamnă, ochii vi se închid. Miine trebuie să vă treziţi în zori, iar acum picaţi desomn.

Cu aceste cuvinte, vicleanul se retrase in noaptea ce coborîse peste oraşul etern.

CAPITOLUL AL TREILEA

La o fereastră, de unde privirea luneca peste turnurile Novarei şi peste o cîmpie ce aburea sub zăpuşeală, ca să atingă crestele acoperite de zăpadă, încă limpezi în lumina dimineţii, ale impunătorului Monte Rosa, Pescara şedea şi lucra la schiţa planului de bătaie ce trebuia să ducă armata împăratului pînă la Milano. Îşi urmărea cu atîta atenţie gîndul, încît nu auzi paşii uşori ai cameristului şi nu luă cunoştinţă de prezenţa acestuia decît atunci cînd îi oferi limonadă. In vreme ce amesteca băutura cu linguriţa, spuse :

— N-am să te dojenesc, Battista, că ai intrat la mine azi-noapte, împotriva ordinului meu categoric. Dormind în odaia de alături, mă vei fi auzit desigur respirind mai greu decit de obicei — vreun vis uri't, vreo apăsare pe piept... nici nu merită să mai vorbim.

Pescara luă o înghiţitură din pahar.

Battista, un napolitan isteţ, îşi ascunse spaima sub o mină devotată. Minţind, jură pe Sfînta Fecioară că i se păruse c-a fost strigat pe nume, altminteri n-ar fi cutezat

nicicum să intre fără ordin în dormitorul luminăţiei sale, cînd, totuşi, de fapt şi cu adevărat, sărise în ajutorul stăpînului său, dintr-o frumoasă pornire omenească, încălcind un ordin sever. îl auzise gemînd îngrozitor, apoi îl să'Hase pe pat în braţele sale, pînă cînd comandantul îşi regăsise suflul.

— N-a fost nimic, repetă Pescara, n-aveam nevoie de ajutor. Totuşi, cum spuneam, nu vreau să te dojenesc, acum cînd trebuie să ne despărţim. îmi pare rău că te pierd, dar datoria de fiu e mai presus de orice. Şi cum părinţii tăi foarte bătrini şi suferinzi îndură mizeria la Tricarico, nu-mi e îngăduit să te reţin. Du-te şi asigură-le o bătrîneţe fără griji. Ca un bărbier perfect şi ca un şmecher bun de gură, cum te ştiu, ai să te descurci oriunde. Du-te cu Dumnezeu, fiule, vreau să fii mulţumit de mine. Şi Pescara luă pana.

Battista căzu parcă din nori. Jură ou gesturi deznădăjduite, spunind de data aceasta adevărul, că tatăl său se află de mult în ceruri şi că mama sa, Carambaccia, e harnică şi sănătoasă tun şi grasă de plesneşte. Comandantul, scriind, îi replică :

— Ai dreptate, Battista, bieţii tăi părinţi locuiesc în Potenza, nu în Tricarico, dar oraşele sînt aproape lipite unul de altul. îi înmînă servitorului concediat un bon de casă.

Oricit era de distrus — ştia că un cuvînt al lui Pescara e irevocabil — Battista aruncă fulgerător o privire piezişă asupra sumei, care era modestă. Comandantul nu făcea rjsipă nici în lucrurile mari, nici în cele mici, nici cînd era vorba de bunurile împăratului, nici cînd era vorba de ale sale. Se mai ferea desigur ca nu cumva printr-un dar prea mare să atragă atenţia bărbierului asupra importanţei incidentului şi să pară că vrea să-i cumpere tăcerea, căci era pe deplin convins că la prima ocazie Battista va vinde încă mai scump ceea ce ştia celor care aveau interesul să fie informaţi exact despre starea sănătăţii comandantului.

Dureros dezamăgit şi blestemîndu-şi ziua în care s-a născut, Battista căzu la picioarele milostivului domn, îi îmbrăţişă genunchii şi-i sărută mîna.

— Du-te sănătos, spuse Pescara, şi ia şi astea de-aici. li arătă tava pe care se afla paharul, apoi, cu un gest

prietenesc, îl eliberă din serviciul său pe cel care-i călcase ordinul.

Mai înainte de a se fi adincit iar în planul său, afară zornăi o linguriţă căzută pe jos şi un pahar făcut cioburi, iar ducele de Bourbon, care-1 zvîrlise brutal deoparte pe nefericitul Battista, îşi arătă neanunţat înalta siluetă zveltă, fiindcă avea intrare liberă la comandant, indiferent de oră.

— Alteţă ? se întoarse Pescara spre el şi se ridică de pe jilţ.

— Să-mi fie cu iertare. Mă duceam spre trupele mele, declară ducele, cînd, in suburbii, am dat cu ochii de un neguţător ambulant, care tocmai descăleca de pe catirul său în faţa porţii medicului excelenţei voastre, messer Numa Dati. Dacă persoana n-ar fi avut un chip demn, aş fi jurat că-1 văd pe neuitatul meu prieten, cancelarul din Milano. Am pus pe unul dintre oamenii mei să se informeze despre călător, iar acela a aflat că străinul este un oaspete al medicului, un giuvaergiu din Milano, pe nume Scipione Osnago. S-ar putea, sau nu. să fie una dintre nenumăratele măşti ale proteicului cancelar. Omul acesta îşi mişcă trupul într-un fel anumit uşor de recunoscut, şi cum incă nu ieşisem pe poartă, am călărit uşurel înapoi, ca să vă înştiinţez despre vizita probabilă a acestui bărbat preţios.

— 11 aşteptam de mult cu eschivările şi angajamentele solemne ale milanezului, replică Pescara. Cum însă n-a apărut, iar noi ştiam din surse vrednice de încredere că ducele continuă să ridice fortificaţii şi să se pregătească de război, am început să renunţ la cancelar. Acum vine prea tîrziu. Mîine, la miezul nopţii, se sfîrşeşte răgazul dat ducelui. Cînd va bate de douăsprezece, începem marşul; dacă ar fi Morone, ar aduce mari noutăţi.

— Da, acest Morone ! se porni pe taifas de Bourbon. Va fi clocit el ceva. Cînd am dus la Milano ultimatumul nostru, am văzut că sub fruntea lui mişună ca într-un muşuroi de furnici. Nici n-aveţi idee, marchize, ce cap îndrăzneţ e omul acesta. Pe cînd guvernam la Milano, iar el era consilierul şi secretarul meu, îmi plăcea să iau masa cu el şi să mă amuz ascultindu-i poveştile şi ideile, şi astfel, peste masă, m-a aşezat pe toate tronurile şi m-a înşurat cu toate prinţesele. Dar lucrul cel mai grozav e

că neroziile lui nu erau lipsite de raţiune. Sînt totuşi curios ce va mai fi scornit ca să-l scoată din încurcătură pe ducele său. Cu siguranţă, ceva genial, o culme, un abis. Dacă, de pildă — ducele rise din toată inima — ne-ar oferi nouă, cedor doi comandanţi ai armatelor imperiale, conducerea ligii şi-ar scoate la iveală din faldurile togei sale, ca arvună, două ademenitoare co-roane italiene ?

— Alteţa voastră glumeşte !

— Dar cum altfel, marchize ! replică ducele şi voi să-şi ia rămas bun. Luă totuşi mîna comandantului şi-i spuse pe un ton domol, care dezvăluia o prietenie tăi-nuită în faţa lumii : Pescara, îţi mulţumesc că mi l-ai luat din spinare pe Leyva, dîndu-i lui aripa dreaptă a armatei, iar mie pe cea stingă. Nu-mi place să călăresc alături de nesuferitul acesta. S-ar isca o nenorocire, şi încă una mai mare decît cea recentă din piaţa Novarei. Ar putea să-şi piardă din nou, faţă de mine, controlul, şi m-aş vedea nevoit să-l dobor ca pe un cîine turbat. De Bourbon rosti cuvintele încet, cu ochii plecaţi.

Pescara reţinu mîna ducelui, prevenitor şi rugător.

— Ce scenă ! spuse el. Aici, în piaţă, în văzul lumii, din pricina meschină a unei încartiruiri disputate ! L-am trimis îndată pe Leyva la Neapole, să ceară de la vicerege trupe pentru campania noastră, deşi ştiu că nu va da nici una, numai pentru a vă scuti pe dumneavoastră de stingherealã şi de priveliştea unui chip pe care-1 urîţi. Cum v-aţi putut purta astfel faţă de un copărtaş la comandă ? N-a fost bine. E ceva regretabil. Aşa ceva nu trebuie să se mai întîmple, vă rog.

— Despre motiv nici nu merită să vorbim, Pescara, dar...

— Cuvintul cel mai urît, folosit de Leyva, a fost, după martori, că el nu admite să-i poruncească un nobil, iar dumneavoastră aţi scos spada, încît oamenii dum-neavoastră au trebuit să vă reţină.

— Oh, şopti ducele, un nobil ? Am urechi bune. A fost alt cuvînt... pe care l-am vîrît înapoi pe gît împăratului şi papei!

— Alt cuvînt ? spuse Pescara, pentru ca numaidecît să regrete întrebarea, deoarece îl văzu pe duce pălind şi făcîndu-se alb ca varul. Ghici de îndată că bătrînul Leyva

murmurase că nu admite să-i poruncească un trădător, sau că aşa înţelesese conştiinţa vulnerabilă a ducelui.

Prietenia tacită, care-i lega pe aristocratul simplu şi bărbatul de viţă regală şi săvîrşea minunea de a stinge gelozia firească între doi comandanţi de oşti tineri şi încă de pe atunci vestiţi, cu puteri şi competenţe nu pe deplin diferenţiate, se bizuia pur şi simplu pe convingerea ducelui că asocierea sa cu duşmanul Franţei nu prejudiciază asupra respectului pe care i-1 purta Pescara. Era prudenţă, era nepăsare faţă de rigorile moralei, era
o pornire liberă faţă de orice prejudecată, fie ea oricît de plină de temei, sau era spiritul unei echităţi supreme izvorît dintr-o desăvîrşită cunoaştere a oamenilor, indiferent de ce va fi fost — Pescara l-a primit cu braţele deschise pe prinţul vinovat de înaltă trădare la intrarea acestuia în serviciul împăratului şi l-a tratat cu un amestec de colegialitate şi respect. Se poate şi ca în acest dezechilibrat care, blestemîndu-se singur, îşi pustia cu arme străine patria, să fi recunoscut nobilimea originară şi indestructibilă. Oricum, ducele îi era recunoscător lui Pescara.

Comandantul, reţinînd mîna nefericitului în a sa, îi vorbi cu vocea blîndă :

— Năluciri, alteţă ! Aţi auzit ceea ce nu s-a rostit. Daţi uitării incidentul ! Umpleţi prăpastia cu lauri ! Nu sînteţi oare favoritul zeului războiului ? Şi un maestru in arta politicii ? Nu sîntem noi tineri, cu zile nenumărate in faţă, încă înainte de culmea vieţii, abia pe la jumătatea celui de-al treilea deceniu, şi în prima treime a unui secol arhiplin de mari posibilităţi şi largi perspective! Al nostru fie belşugul existenţei! Carol, lasă-ne să trăim !

Ducele de Bourbon nu auzi suspinul tăinuit care scăpă din pieptul comandantului. Strînse cu putere mîna lui Pescara, iar ochii săi întunecaţi fulgerară dornici de cuceriri. Apoi, pentru a-şi ascunde emoţia lăuntrică, îşi schimbă, brusc, în felul său, atitudinea, devenind cinic. Tonul înflăcărat al lui Pescara ii trezise pornirile tinereşti extrem de insolente.

— Mai sîntem şi bărbaţi frumoşi ! jubilă el. Ai să înţelegi, soţ al superbei Vittoria, că mi s-au întors inima şi stomacul pe dos, cînd această *porcaccia,* regina-

mamă, m-a **vTut** cu orice preţ de soţ ! Mă vezi tu în postura de tată al regelui Francisc ? O, drăguţul de băieţaş vitreg ! „Madame, i-am spus, făcînd o plecăciune adîncă, nu se poate. M-aţi împinge jos din pat cu nasul vostru !“ Şi am continuat cu toată expresia, ba chiar dincolo de limitele ei !

în vreme ce ducele izbucnea într-un nestăpînit hohot de rîs, intră Del Guasto, plin de praful călătoriei, il salută pe unchi şi comandant şi se înclină în faţa veselului prinţ. Apoi se întoarse din nou spre Pescara, pe care-l contemplă cu ochii plini de mirare şi admiraţie, ca şi cum rolul conferit de conjuraţia italiană comandantului ar fi dat înfăţişării acestuia măreţie, şi începu să povestească :

— Am venit călare de la Roma, cu o societate numeroasă, nu spre bucuria doamnei, cu Leyva, care se întoarce de la Neapole, şi cu un nobil, de spiţă regală, cum spun ei, pe nume Moncada[33], pe care o să-l cunoaşteţi. Vă aduce un mesaj din partea viceregelui. Am luat-o înainte, ca s-o anunţ pe donna Vittoria. Iradiază de bucurie că vă revede şi totodată ţine buzele strînse, fiindcă după cum presupun, vă aduce o taină politică şi, după cum bănuiesc, un mister papal, iar aceeaşi donna Vittoria are fruntea încruntată din pricina nepotului căzut în dizgaţia ei, pe care vrea să-l acuze, după toate formele juridice, în faţa voastră. Din cauza a ceva omenesc, zîmbi el.

— Sau ceva inuman, îl persiflă Pescara. Mai ai ceva de raportat, don Juan ?

— Dacă nu m-au înşelat ochii, sosirea cancelarului din Milano.

— Aha ! rise de Bourbon.

— Am dat de el incă la Roma, nu departe de palatul Colonna, cînd mă întorceam acolo noaptea. Am văzut pe cineva în veşmînt lung strecurîndu-se de-a lungul zidului ca un hoţ, iar cînd l-am luminat pe suspect cu torţa servitorului meu, am dat de nasul cel cîrn şi neruşinat, iar sub toca de jurist, de creţul obraznic pe care-l cunosc de la Pavia, unde smintitul cancelar, cum îl numiţi, a venit să vă felicite după bătălie. Probabil că i-a adus donnei Vittoria o ultimă vorbă tainică din partea papei, de la care dînsa îşi luase rămas-bun după amiază.

Del Guasto rostise cuvintele cu o răutate ascunsă.

Comandantul îl privi sever.

— Don Juan, spuse el, nu-i treaba dumitale să te ocupi de felul cum îşi petrece timpul donna Vittoria şi, cu atît mai puţin, s-o supraveghezi. Aprob şi laud dinainte oricare pas al ei, orice privire şi orice gest, cit de mărunt.

Don Juan se înclină.

— în drum spre Novara, continuă el, l-am întîlnit de mai multe ori, vreau să spun că am întîlnit un neguţător de fructe, un anume Paciaudi din Marche, cu un neg oribil pe nas, care, cînd am intrat în vorbă cu el, nu mi-a ascuns că e un om distrus, fiindcă o neaşteptată decizie a papei interzice exportul, iar el are un contract de furnizare, încheiat în termeni riguroşi, cu excelenţa voastră. în timp ce-mi spunea toate acestea, se foia şi gesticula nu cu mult altfel decît cancelarul. Omul ăsta întreprinde acum fel de fel de afaceri şi ia înfăţişările cele mai caraghioase. Dai de el pretutindeni în peninsulă, cum dai, fără să existe, fireşte, nici cea mai măruntă asemănare, şi de marea dumneavoastră personalitate.

— Ce vrei să spui, don Juan ?

Del Guasto, care nu se temea de nimic, şovăi cu răspunsul în faţa privirii reci a lui Pescara, apoi şi prezenţa ducelui îl făcea să fie rezervat.

— Nu am nici un secret faţă de alteţa sa, spuse comandantul. Vorbeşte, don Juan.

In ciuda acestui ordin, cele ce se vorbeau peste tot i se părură îndrăzneţului tînăr ceva atît de monstruos, aici şi la această oră, in mijlocul taberei imperiale şi in vreme ce auzea prin fereastră pasul cadenţat al unei unităţi din armata spaniolă în marş, încît aruncă peste neruşinata rumoare publică despre conjuraţia italiană un văl uşor.

— Unchiule, relată el pe un ton dispreţuitor, ceea ce-mi face şi acum să-mi ţiuie urechile e o ciondăneală turbată care izbucneşte în toate straturile sociale, In cîrciumi şi frizerii, la baluri şi, cum cred, pină şi sub acoperămîntul de palavre al sacristiilor — şi anume despre adevărata şi valabila patrie a familiei d'Avalon : sintem noi napolitani sau spanioli ? Prin aer zboară nu numai vorbe şi gesturi, ci şi foi volante şi scrieri despre originea noastră.

Comandantul ridică din umeri.

— Asemenea mîzgălituri, spuse el, am găsit risipite şi pe masa mea, le-am azvîrlit. Ciorovăială fără rost.

Don Juan se încăpăţînă :

— Totodată mi s-a povestit că pe la universităţi juriştii şi teologii discută de asemenea cu aprindere despre cuprinsul şi limitele dreptului feudal al papei asupra Neapolului.

— Asta s-o lăsăm pe seama acestor învăţaţi. Nu-i aşa, alteţă ? glumi Pescara. Iar în ceea ce priveşte patria familiei d'Avalon, ceea ce te sfătuiesc, nepoate, este să respecţi onoarea, fie ea spaniolă, fie napolitană.

în clipa aceasta, pajul de serviciu, un băietan delicat, cu ochi mari nevinovaţi, nepot al medicului Numa Dati şi frate al Giuliei dezonorate de Del Guasto, anunţă vizita unui spiţer pe nume Baldassare Bossi din Orvieto, care aşteaptă în anticameră cu un pachet sub braţ şi nu se lasă deloc convins să plece. A descins la bunicul său, care i-a dat oaspetelui acest bileţel pentru excelenţa sa. Băiatul înmînă peticul de hîrtie, pe care scria cu litere tremurate „Morone[14].

Pescara reflectă un moment, apoi il întrebă pe paj:

— Ştie străinul că sînt aici dumnealor ?

— Cred că nu, excelenţă, răspunse pajul.

— Atunci introdu-1, dar abia cînd am să strig eu.

Pescara se întoarse repede spre duce.

— Rog pe alteţa voastră să-mi facă o plăcere. Cum socotiţi că e cu putinţă ca Morone, cancelarul Neapolului, să vrea să conspire cu mine, ar fi o greşeală împotriva prudenţei obişnuite să îngădui omului ce aşteaptă afară să stea de vorbă cu mine fără martori. Trebuie să am doi martori de cea mai mare încredere, care să ne urmărească dacă nu chipurile, măcar fiece cuvînt, pentru a nu da nici un motiv să fiu acuzat, nu zic de trădare, ci de un pas greşit, fie de suspicioşii de la Madrid, fie de invidiosul Leyva, fie — Pescara coborî vocea — de acel ins periculos cu care ai venit încoace, don Juan, şi care sub pretextul unei solii din partea viceregelui are misiunea să mă spioneze aici. Dar de ascultat, vreau să-l ascult pe cancelar, fiindcă în sminteala şi patima lui îmi va dezvălui planurile şi mijloacele inamicului. O poate face mai bine decît oricare altul. Constrins de a- ceste împrejurări, alteţa voastră să admită a se coborî pînă la

a trage cu urechea. Del Guasto, ai să ţii companie alteţei sale.

Pescara se îndreptă spre o draperie grea roşie, cu ciucuri auriţi, ale cărei falduri late ascundeau pînă la prag intrarea unei camere învecinate şi pe care el o desfăcu acum.

Orient de atras s-ar fi simţit de savuroasa aventură, ducele stătu o clipă nehotărît.

— Dar dacă Morone ridică draperia ? întrebă el, iar marchizul replică :

— N-o va face. Nici o grijă. Garantez.

Del Guasto îşi umflă nările de plăcere. Trase un taburet pentru duce, iar el se aşeză in spatele acestuia, ca al doilea ascultător la pîndă. Draperia roşie se închise.

Pescara însă se simţi îmbrăţişat de pajul Ippolito, care-i şopti cu lacrimi in ochi :

— Nu mai e nici un spiţer, acum e un vrăjitor cu veşmînt lung, negru, un talisman pe piept şi o faţă îngrozitoare.

—■ Băiat fricos ! Adu-1 aici !

— A şi intrat! strigă Ippolito şi fugi afară.

!— Dumneavoastră, Morone ? Şi în îmbrăcăminte oficială ? Totuşi încins de călătorie, cum văd. Cele trei măşti v-au tăiat desigur răsuflarea.

Morone respira greu, perceptibil. Pe frunte i se brobona sudoarea. Şedea acolo fără o vorbă.

— Ce ne aduce înţelepciunea voastră ? întrebă comandantul cu o privire gravă, dar nu primi de la bîlbiit nici un răspuns. După o pauză, Pescara luă cu mîna» ca în joacă, moneda pe care cancelarul o purta pe piept» atimată de un lanţ greu de aur. Un lionardo, cancelare ? Şi pe cine-1 reprezintă ? Pe il Moro ? Un cap inteligent *

Dar nici pornind de la iubitul său stăpîn nu putu cancelarul să înnoade o convorbire, într-atît îşi pierduse cumpătul.

Atunci, Pescara începu fără altă introducere !

— Ducele vostru, Morone, doreşte condiţii mai avantajoase ? S-ar putea discuta, îndată ce alteţa sa mă va fi convins de bunele sale intenţii. Să parcurgem o dată punct cu punct ultimatumul meu. Se apropie de masă şi căută o hirtie.

Deodată, simţi în obraz o respiraţie fierbinte, şi oşoaptă îi răsună în ureche :

— Pescara, gîfii cancelarul, nu despre asta e vorba» ci despre faptul că Italia îţi dă armata ei!

— Bine, replică marchizul, fără a întoarce capul. Se supune împăratului ?

Morone strigă în spatele său :

— Nu împăratului, ci ţie, dacă te lepezi de el.

Pescara se întoarse spre îndrăzneţ şi-l ameninţă ci» un gest ostil :

— Ţi-ai ieşit din minţi ? Nu ştiu ce mă reţine să nu te inşfac şi să te arunc pe fereastră !

Cancelarul rămase neînfricat şi strigă din nou, cu ochii înflăcăraţi :

— Ora aceasta îţi oferă măreţia, Pescara ! N-o lăsa- să treacă ! Ai să te căieşti ! Ai să mori din pricina asta !

— St! Ce ţipi aşa ? Dacă trage cineva cu urechea din spatele acestei draperii... dacă eu însumi... mă socoteşti incapabil de aşa ceva ? Convinge-te totuşi şi trageperdeaua !

Morone îşi venise pe deplin în fire, după ce depăşise ruşinea şi spaima primelor cuvinte.

— Pescara, spuse el, am găsit întotdeauna că omul

cel mai abil şi cel mai bănuitor ajunge totuşi în cele din urmă intr-un loc şi se află pe marginea unei prăpăstii, unde trebuie să aibă încredere şi să creadă. Aşa a făcut Valentino cu Rovere, aşa a făcut preaiubitul meu duce il Moro cu căpeteniile şi elveţienii săi.

— Amîndoi au fost trădaţi, Morone !

— Da, Pescara, dar subtilul il Moro şi nelegiuitul Borgia au căzut încrezîndu-se, iar faptul acesta a fost o sclipire luminoasă de omenie în întunericul căderii lor meritate. Acum, cînd cutez lucrul cel mai mare, în clipa aceasta sfîntă am să fiu atît de ridicol să ridic o draperie, ca un soţ înşelat, care-1 caută pe amantul ascuns al soţiei sale ? Nu, prefer să mă expun ! Acum ascultă-mă, iar apoi dă-mă in seama călăului, dacă poţi!

— Nu-i puţin lucru, spuse Pescara fără ironie şi adăugă şovăind : Să te ascult ? Mare mi-e curiozitatea, recunosc, iar unui om cu o purtare atit de eroică nu-i pot arăta pur şi simplu uşa. Mai întîi, însă, spune-mi cancelare : v-am dat eu vouă sau principelui vostru vreun motiv, sau şi cel mai mic prilej de a pune la îndoială devotamentul meu de comandant suprem ?

Cancelarul negă.

— Se vorbesc multe neadevăruri: maiestatea sa m-a răsplătit rău, iar pe mine m-a durut mult acest lucru. Dacă vă bizuiţi pe această nerecunoştinţa a împăratului şi pe această supărare mocnită a lui Pescara, nu mai faceţi nici un pas mai departe : v-aţi scufunda într-un teren înşelător.

— Nu pun piciorul pe aşa ceva.

— Sau daţi apă la moară celor ce se discută public în Italia, linguşindu-mă şi amenin ţîndu-mă, proslăvindu-mă şi bănuindu-mă? Toată vorbăria asta din Italia este o uneltire perfidă. Are menirea să mă smulgă din Madrid şi să mă constringă să vin in Italia. Am fost prevăzător şi am inmînat împăratului viclenele scrieri, ca nişte şerpi închişi într-o cutie. V-aţi muiat şi voi degetul în otrava asta, Morone ?

Cancelarul păli.

— Pe zeii infernului, n-am nici o vină în toate acestea ! strigă el.

— Dacă nu vrei să mă înşeli prin viclenie, atunci vrei să mă îndupleci ?

— Nu.

— Atunci ce ?

— Să vă conving.

— Foarte bine. Dar va cere timp. Luaţi loc, cancelare !

Pescara apropie cu o mişcare rapidă două scaune, iar acum şedeau faţă in faţă, Morone cu corpul şi genunchii înclinaţi înainte în vreme ce comandantul se rezema nepăsător de spetează.

— Pescara, care a fost cea mai frumoasă dintre bătăliile voastre, miracolul artei războiului ?

Comandantul nu dădu nici un răspuns, căci aceasta se înţelegea de la sine, dar scoase un uşor suspin.

— Şi ce a făcut împăratul din această victorie de la Pavia ?

Un fulger ţişni din ochii cenuşii ai lui Pescara.

— A prăpădit-o, murmură el.

— I-ai dat un rege capturat, iar Carol nu ştie ce să facă acum cu el. îl presează ca un cămătar. Cere lucruri complicate şi imposibile, in loc de lucruri posibile şi simple. Renunţă la Italia, frate, aşa ar fi vorbit un mare învingător regelui Francisc, aceasta e plata ta pentru răscumpărare, pe care o poţi achita fără să-ţi faci Franţa să sufere. Renunţă şi du-te !

Pescara zîmbi.

— Eşti un om periculos, Morone, dacă ghiceşti gînduri'le. Dar nu eu, ci tu le-ai întrupat în vorbe. Eu n-ain vorbit.

— Mulţumesc împăratului ! continuă cu însufleţire crescîndă cancelarul. A ofensat-o pe zeiţa victoriei de la Pavia, iar ea se reîntoarce la tine, Pescara ! N-a luptat numai pentru tine, ci şi împotriva împăratului. A unit Italia împotriva stăpînirii duşmane. I-a arătat cine e comandantul oştilor sale.

— Dragul meu Pescara, ce poziţie a aştrilor deasupra ta şi în favoarea ! A sosit momentul pentru cauză şi a sosit momentul pentru tine însuţi. O clipă decisivă, o luptă deznădăjduită, zeii şi titanii, libertatea ridicîndu-se împotriva domniei silnice, lumea încă astăzi mişcare şi fluviu curgător, mîine poate încremenind ca lava ! Şi o faptă care-ţi stă la indemină şi pentru care te-ai născut ! Nu-ţi tresare mîna modelatoare atrasă de ea ? O operă rezonabilă, o ctitorie veşnică ! Aruncă-ţi ochii pe hartă şi uitâ-te peste peninsula dintre două culori de mare şi zăpada munţilor! Întreabă istoria : o

ţesătură vie, adeseori sfîşiată cu violenţă şi mereu întregită din nou, de republici şi principi, cu doi vechi duşmani, două idei false, două himere oribile, papa şi împăratul ! Priveşte degetul întins al lui Dumnezeu, după care se ridică o nouă umanitate : o umanitate ce se guvernează si se înnobilează ea însăşi fără vreo stăpînire supremă, nici laîcă, nici clericală, o horă de genii în liberă dezvoltare, un concert de state egal îndreptăţite...

Pescara îl apucă de un braţ pe avîntatul vorbitor, ca şi cum ar fi vrut sâ-1 reţină.

— Nil pleca de la mine zburînd, Girolamo! glumi el.

Morone se smulse eliberindu-se.

— Nu te lăsa împiedicat în readizarea acestei opere divine, strigă el, de prejudecăţi superstiţioase şi noţiuni învechite, care nu se află nici în capul tău, nici în inima ta, nici în firea lucrurilor. Te cunosc, Pescara : eşti un fiu al Italiei şi, ca şi aceasta, mai presus de devotament şi conştiinţă !

— Sinteţi un neam vicios, voi, italienii, zîmbi Pescara. Dar te faci mai rău decît eşti, căci această înţelepciune nu vine de la tine, ci ţi-a fost insuflată de demonul vostru, florentinul. Mai trăieşte ?

Cancelarul ştia la cine se referă Pescara.

— Geniul nostru cel mai mare, replică el cu jenă, trăieşte în mizerie, uitat şi neluat în seamă.

— După cum merită. Există principii politice care au însemnătatea lor pentru capetele lucide si mîinile chibzuite, dar care devin dăunătoare şi reprobabile îndată ce le rosteşte o gură obraznică sau le scrie o pană condamnabilă. Dar toate acestea sînt generalităţi şi totul depinde de aplicarea lor. Dar ce gîndeşti tu, cancelare, de exemplu despre faptul concret al trădării mele ?

Cancelarul deschise gura, ca şi cînd ar fi avut inepuizabil de vorbit. Pescara îl atinse uşor cu degetul.

— Ia-o domol şi cu prudenţă ! îl preveni el. Acum păşeşti pe o punte îngustă şi clătinătoare : s-ar putea întîmpla ca după ce vei fi vorbit să trebuiască să te pun in lanţuri, ca pe un conspirator. Te sfătuiesc să nu vorbeşti în numele tău, ci pune-ţi o mască, aşa cum iţi place, şi de ce nu pe aceea' a fostului secretar florentin, fie că se mai află printre noi, fie că e în imperiul duhurilor ? Vorbeşte, Nicolo Machiavelli ! Am să te ascult în tăcere

şi cu admiraţie, iar apoi am să-ţi dovedesc poate că pentru un om de stat ai încă mult prea multă fantezie. Oh, vreau să te critic, dragul meu Niccolo ! Dar începe.

Tonul glumeţ prelungit atît al comandantului il jigni pe cancelar, care se arătă revoltat :

— Acum, să punem capăt jocului. Nu-1 înjosi, făcînd din el un actor, pe cel ce-şi pune viaţa în joc, pentru salvarea patriei sale ! Pescara, te rog să fim serioşi.

—■ Serioşi ? Fie ! replică marchizul şi închise ochii, ca pentru a asculta mai bine.

Cancelarul se înspăimântă o clipă de paloarea şi severitatea chipului aceluia slab. Dar era hotărit.

— Nu e nimic rău, excelenţă, în faptul că i-aţi raportat împăratului ; e bine să-i păstraţi încrederea cit va fi posibil şi cită vreme nu vă lămuriţi înşivă cînd îşi vor lansa manifestul papa şi liga. Intre timp, întăriţi-vă poziţia şi faceţi curăţenie în armata voastră.

Pescara îşi încruntă fruntea.

— Leyva trebuie să dispară, ceru cancelarul.

Pescara începu să numere pe degete.

— Ce socotiţi ? întrebă cancelarul, mirat.

Pescara răspunse calm :

— Dacă Leyva trebuie să piară, atunci nu mai pot rămîne în viaţă nici căpitanii mei germani, căci aceştia sînt legaţi de împărat şi imperiu. Capetele lor trebuie să cadă. Sau să-i otrăvesc, poftindu-i la un pahar ? Ce mă sfătuiţi, cancelare ?

Morone păli.

— Şi ce să fac cu nobilii spanioli ? Să pun să fie ucişi şi ei ?

— Castilianii, răspunse Morone cu inima zvîcnind, revin desigur împăratului. Pe ceilalţi ademeniţi-i cu prăzi nesfirşite. Nu se vor opune, cel mai puţin aragonezii na- politani. Cunosc această rasă : se aseamănă cu eroii tîl- hari din Lumea nouă. Gîndiţi-vă doar la Del Guasto al vostru, ce monstru !

Pescara nu-1 contrazise.

— Pe soldaţii de rînd, însă, care s-au adunat din toate ţările pămîntului, îi dominaţi prin sufletul vostru de nezdruncinat şi prin disciplina voastră militară de fier, să nu uităm şi o soldă regulată, cum împăratul n-a putut plăti nicicînd, dar vouă vă aparţin acum toate comorile Italiei. Dacă veţi pierde dintre oameni, comple-

taţi-vă armata cu elveţieni, care se angajează acum pretutindeni, de cînd şi-au pierdut, din lipea unei conduceri şi a unei idei statale, poziţia în lume pe care şi-o cişţigaseră şi importanţa în politica externă.

— Păcat, vorbi Pescara cu sine însuşi. Nutrea un fel de duioşie faţă de elveţieni, pe care îi învinsese de două ori şi dintre care, la Bicocca, nimicise in numai cîteva minute o mie întreagă de curajoşi, trăgînd în ei cu tunurile plasate pe o poziţie aleasă tocmai pentru a întîmpina asalturile lor turbate. Ii era drag acest popor viteaz, deşi rana de suliţă de la Pavia o datora unei lănci elveţiene. Libertatea le va rămine, dar păcat, repetă el.

— Sigur de armata voastră... continuă cancelarul.

— Iau Milanul, întregi Pescara. Planul meu e schiţat.

— N-aveţi nevoie să-l luaţi, de vreme ce ducele de Milano este membru al ligii, al cărei comandant suprem sinteţi.

— întocmai, uitasem. în orice caz, Milanul este punctul central. Iar apoi ?

— Dispuneţi de trupele Sfîntului Scaun, ale Veneţiei şi Neapolului, ca să nu-i mai amintesc pe cei mai mici.

— Stai, Morone ! Neapolul este spaniol.

— La Neapole il trimiteţi pe nepotul vostru ca vicerege, care, prin cruzimea lui, îl va supune în cîteva săptămîni.

— Ca vicerege al meu ? Eu, rege al Neapolului ? De cînd port coroana ? întrebă cu indiferenţă Pescara.

— Iată, picioarele înaripate care v-o aduc sînt in pragul vostru, vorbi cancelarul, roşind.

Figura rece a comandantului se încălzi ca atinsă de-o rază, nu pornită de la o coroană, ci de la aureola soţiei sale ce se apropia.

— Vise care duc prea departe, Morone, spuse el.

— Odată în fruntea armatelor italiene reunite şi pe o poziţie inexpugnabilă, continuă cancelarul cu o siguranţă uimitoare, nu vă împiedică nimic să căderi la învoială cu împăratul, poate chiar fără luptă, deoarece ştiu că dumneavoastră, deşi, nu, ci *pentru că* sînteţi primul om de arme al epocii, preferaţi jocul de şah perspicace şi calculele cuprinzătoare ale strategiei acelor hotărîri bruşte şi întotdeauna oarbe ale cîmpului de luptă. Spun : chiar fără vărsare de singe, fiindcă împăratul nu va găsi atît de uşor un nou comandant de

oşti şi nu va aduna atit de repede o nouă armată în Italia, după ce v-a pierdut pe dumneavoastră şi armata dumneavoastră, cel puţin dacă Franţa şi Anglia îi vor da de lucru, corespunzător înţelegerii încheiate cu liga noastră.

— Cunosc alianţa voastră cu regele Francisc, chiar textual, remarcă Pescara, dar nu pot pune nici un preţ pe ea. Regele se chinuieşte în temniţa lui spaniolă. Ca să sară o oră mai devreme pe un cal înşeuat, va trăda, aşa cum il cunosc, de o sută de ori liga voastră.

— Chiar acum cîteva zile, afirmă cancelarul cu o figură comică, regenta Louise mi^a scris de la Paris că menţine alianţa la fel de ferm ca propria-i virtute...

O fluierătură străbătu încăperea... cancelarul ascultă mirat. Poate că o pasăre trecuse în zbor pe la fereastră.

— Mai sînt şi alţii care-i dau de lucru împăratului, continuă el, Semiluna şi principii germani.

— Semiluna, da, fu de părere Pescara. Cu principii germani insă şi chiar cu noua lor învăţătură, împăratul poate oricum să cadă la învoială. Nu crezi, cancelare ?

Acesta răspunse pe gînduri :

— Aşa s-ar părea, dar totuşi nu e aşa, dacă văd bine. In orice caz, nu cu noua învăţătură. Pentru sufletul său greu şi întunecat, moştenit de la mama sa, împăratul are nevoie de biserică. Noua credinţă cere suflete mai puternice.

— înţelegi tu ceva din aceste lucruri, cancelare ? întrebă comandantul curios.

— Cum aş putea, Pescara ? Ca şi tine şi ca noi toţi, sînt un locuitor al realităţii, un fiu al luminii, care, cu înţelepciunea anticilor, nu vede dincolo de sfîrşit altceva decît stafii şi fantome, iar în tălăzuirea ceţii oglindirile uriaşe tot ale propriei şi pămînteştii noastre existenţe. Dar printre cei care cred împreună cu poporul în bine şi rău, în trup şi suflet şi in mitul unei judecăţi din urmă, se poartă astăzi, cum ştii, dispute neînduplecate despre cea mai bună pregătire pentru acea zi cînd vor suna trîmbiţele. Isteaţa noastră biserică îşi deschide dughenele şi-şi expune cu înţelepciune pentru vinzare provizia de fapte bune. Dar călugărul german se ia la harţă şi strigă : Asta-i jaf ! Nu vă azvîrliţi banii ! Obţineţi totul pe gratis. Datoriile voastre sint plătite. E destul să credeţi, şi ele nu mai există ! Ca să crezi însă aşa ceva,

e nevoie de un mare eroism, căci dintre cele incredibile, este lucrul cel mai incredibil. Totuşi, dacă aceste capete germane o scot cu bine la capăt, nu vor mai avea nevoie de nici un fel de popime şi, în siguranţa lor îndărătnică, ne vor fi cu mult superiori nouă, italienilor, care sîntem necredincioşi sau superstiţioşi.

Vorbesc în mare, Pescara. Dar aceste închipuiri, care nu înseamnă nimic în sine,' devin în viaţă cele mai reale fapte, pe care nici un om de stat nu le poate neglija. Iar tu, cu marea ta misiune, cel mai puţin, Pescara, chiar dacă şi tu eşti un ateu, după cum te cunosc.

Zîmbetul cancelarului rămase fără replică.

— în privinţa aceasta te înşeli, cancelare, spuse Pescara cu seriozitate. Cred intr-o divinitate şi cu adevărat nu în una închipuită. Dar în cealaltă privinţă ai dreptate. Am văzut-o cu ochii mei. în seara bătăliei mele — se referea la cea de la Pavia — am văzut in lazaret murind doi oameni extrem de ticăloşi, un german şi un spaniol, acesta din urmă tremurînd şi dîrdîind între relicvele sale şi în braţele a doi preoţi, primul singur, totuşi plin de încredere şi bucurie. I-am vorbit, fiindcă ştiu citeva cuvinte nemţeşti şi am aflat că el crede cu îndărătnicie in tilharul pocăit. Dar să lăsăm aceste culori ale sufletului. Să ne întoarcem la planul tău. întrucît cred că încă n-ai terminat.

— Sigur, că nu, Pescara. Aşadar, abia după ce scoţi din joc pe împărat, cu spada sau printr-o înţelegere vicleană, abia atunci îţi construieşti măreţia ta şi libertatea Italiei. Cele douăsprezece munci ale lui Hercule ! Totuşi, iţi chemi sub arme toate laturile şi însuşirile fiinţei tale: răbdarea şi hotărîrea, entuziasmul şi atitudinea calculată, şiretenia şi marile convingeri. Nici o părticică din tine nu rămîne nemobilizată. Nu te cunoşti deloc, Pescara ! Abia atunci te vei arăta ceea ce eşti, cu întreaga ta statură : pentru popor, un demon înfricoşător şi binefăcător, pentru armată, un învingător infailibil, pentru patrioţi, eroul desăvîrşirii Italiei, pentru învăţaţi, ambiţia romană reînviată, pentru principi, în măsura în care le mai tolerezi existenţa, aliatul stăpînitor. Profiţi de toate posibilităţile şi circumstanţele favorabile ale secolului. Devii apărătorul papii şi îi recucereşti oraşele şi provinciile, pe care le păstrezi pentru tine ; intri călare

în Florenţa, ca arbitru între republica aflată în agonie şi familia Medici, fiind ascultat de amîndouă părţile. O •supui puterii tale chiar şi pe mindra principesă a Adria- ticii! Te văd — jubilă Morone — cum devii dogele ei şi te logodeşti cu marea.

în felul acesta creşti, pînă cind mii de braţe, jubilînd, te ridică divinizîndu-te în aer pe tine şi pe magnifica ta soţie, în Capitoliu, ca să te arate, ca pe regele ei, întregii Italii, pe care acum, mă tem, n-o poţi iubi, dar care atunci îţi va fi întrucîtva dragă, ca posesiune şi glorie a ta, sfîrşind astfel cu ceea ce am început, căci numai iubirea pentru Italia, singurul şi cel mai mare bun al meu, mă aruncă la picioarele tale, om cu inimă rece 1

Morone îmbrăţişă genunchii comandantului ou un .gest atît de plin de ardoare, încît acesta se smulse unei asemenea adorări sărind în picioare, dar părea totuşi mişcat în forul său lăuntric, fie fiindcă-1 captiva acest adevăr al sentimentului într-un spirit mincinos, fie fiindcă raţiunea sa viguroasă reunea involuntar într-un tot viabil trăsăturile arătate ale posibilei măreţii pentru sine şi Italia.

Se îndepărtă de cancelar şi, cu braţele încrucişate la piept, se plimbă de mai multe ori, incct, prin cameră, oprindu-se în cele din urmă din nou în faţa lui, ca din întîmplare.

— Cîţi ani din ai mei îmi ceri, Morone ? întrebă el.

— Mulţi, fără îndoială, răspunse concelarul. Cu cît mai mulţi, eu atît mai bine ! Dar cu acele lungi şi fertile pauze, care lasă lucrurile să se dezvolte în linişte şi fără întrerupere, care sfărîmă obstacolele aparent indestructibile, amorţesc şi calmează conştiinţele, absolvă şi sfinţesc pînă şi păcatul originar, căci numai pe asemenea trepte largi şi necesare se pot obţine în stat rezultate durabile. Aliatul tău cel mai bun, Pescara, e viaţa. Zece, douăzeci, de ce nu treizeci de ani, Pescara ? Te afli în plină putere şi te adăpi doar aşa, cu mîna, din izvorul ce se revarsă. Aproape că nici nu te-ai atins de comoara ta, şi poate că zeii nemuritori ai Italiei te-au chemat să săvîrşeşti această operă măreaţă tocmai pentru că, vorbind ca un roman, eşti tînăr şi încă multă vreme nici o umbră a morţii nu te poate atinge!

O trăsătură aspră şi întunecată ivită brusc schimbă

faţa comandantului. Aţinti asupra cancelarului o privire atît de ostilă, încît acesta se trase un pas înapoi.

— Ştii tu, rosti el amenințător, că dacă ambiţia ar pune stăpînire pe mine, cea dintîi victimă ar fi principele tău, Sforza ? Căci încep prin a da Milanul vostru lui de Bourbon, care este un alter-ego al meu, mîna mea dreaptă şi un Gonzaga. M-aş bucura să-i fac această favoare J Mi-1 predai pe Sforza ?

— Pe toţi zeii, nu ! exclamă cancelarul îngrozit. Să-l trădez pe ducele meu ! Niciodată! Nicicînd ! Şi-apoi, strigă el, cum te poţi gîndi, Pescara, să pătezi cauza noastră curată şi sfîntă cu de Bourbon !

— Ia priviţi-1 pe acest om ! rosti batjocoritor Pescara. Există cumva o neobrăzare mai sfruntată ? Amărîtului său principe vrea să-i rămînă credincios, iar mie îmi cere s-o rup cu ilustrul împărat ! Priviţi acest spirit incoerent ! Mă ademeneşte să trădez, iar el vrea să rămînă nemurdărit de trădare !

— E cu totul altceva, se tîngui cancelarul. Conetabilul şi-a trădat patria, iar tu o salvezi, despărţindu-te de un principe care nu.e al tău. Să-1 părăsesc pe ducele meu, pe scumpul meu stăpîn ! Mi-ar apărea în vis il Moro !... Cancelarul scoase un suspin jalnic... Totuşi, totuşi, fie ! Dar acum, Pescara, nu te mai opune nici tu multă vreme ! Te milostiveşti de Italia ? Răspunde, cru- dule ! Ochii cancelarului se umplură de lacrimi.

— Astăzi nu, Morone ! îl mîngîie Pescara. Sîntem obosiţi amîndoi şi avem nevoie de odihnă. Este ora de siestă. Sună. Ippolito, ii ceru el băiatului, condu-1 pe domnul, care e un mare bărbat de stat, în aripa cu turn. Majordomul să-i deschidă toate odăile de la catul de sus, să-l slujească plin de grijă şi să-l ospăteze din belşug. Veţi găsi o bibliotecă aleasă, cancelare, iar dacă vreţi să luaţi aer, coborîţi în grădină, e umbroasă şi se întinde pînă la meterez. Nu vă poftesc la masă, fiindcă o aştept pe donna Vittoria, căreia îi aparţine seara mea. Petreceţi-vă timpul in aşa fel, încît să nu vă plictisiţi. Mîine ne vedem din nou.

— Cum va trece ziua aceasta pentru mine ? se jelui cancelarul.

— Toate trec. încă ceva : să nu vă apropiaţi, vă rog, de străji, ar trebui să înţelegeţi germana. Il văzu pe

cancelar pălind. Nu vă temeţi, încheie prieteneşte şi-l lăsă să plece.

Cînd se întoarse din nou, se apropiară de el ducele şi Del Guasto, care-şi părăsiseră ascunzătoarea, amîndoi extrem de tulburaţi, palidul de Bourbon, cu obrajii roşiţi febril, Del Guasto cu ochii în flăcări. Pescara îşi dădu seama că amîndoi fuseseră seduşi şi vrăjiţi de convorbirea ascultată şi de gloria zugrăvită. Del Guasto îşi lingea buzele după prăzi, iar ducele după laurii purificatori. Continuau să tacă, dar gesturile lor insistente şi rugătoare voiau să se transforme în cuvinte. Pescara însă le închise gura

— Domnilor, spuse el, aici s-a jucat teatru. Piesa a durat mult. N-aţi căscat in loja voastră ?

Cu o bruscă schimbare a dispoziţiei, de Bourbon izbucni într-un hohot de rîs strident.

— Tragedie sau farsă ? întrebă el.

— Tragedie, alteţă.

— Şi ce titlu are ?

— Moartea şi un nebun, răspunse Pescara.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Canoelarul Milanului păşea în sus şi-n jos, neliniştit, prin lungul său şir de odăi. Obloanele ferestrelor fuseseră închise din pricina soarelui arzător de după-amiază, şi doar prin cîte o crăpătură pătrundea ici, colo cîte o rază jucăuşă în semiîntuneric, trasind o dungă stridentă pe lespezi, în vreme ce fundul încăperilor rămînea în taină. Dar nici cea mai subţire fulgerare de lumină nu-i lămurea cancelarului sufletul lui Pescara. El îşi dăruise întreaga fiinţă omenească, Pescara însă nici o părticică din sine însuşi, iar cancelarul era acmn nu numai un culpabil ce se mărturisise, ci şi un prizonier, sau nu cu mult altceva. Totuşi, era departe de a se căi că se divulgase, sau de a se teme că ajunsese pe jumătate captiv: dimpotrivă, generozitatea cu care se dăruise îl umplea de încîntare. Nici măcar ducele său trădat în mod ruşinos nu-i neliniştea conştiinţa, atît pe deplin îl stăpînea pasiunea de a pune stăpînire pe marele Pescara şi atracţia exercitată de planul său asupra acestui om unic, a cărui atitudine măreaţă şi al cărui joc serios din

scena abia încheiată îi inspirau o sinceră admiraţie. Continuă această scenă : fiecare cuvînt al dialogului se repeta in urechea lui, şi chiar mimica şi fiecare gest se remodelau în trăsăturile sale şi zvîcneau în muşchii săi — totuşi, dincolo de sensul şi limitele celor vorbite se incurca intr-o îndoială ucigătoare şi insolubilă. Respinse o interpretare după alta, pentru ca în cele din urmă să ajungă la concluzia probabilă că Pescara e încă nehotărît, angajat într-o luptă cu sine însuşi.

îşi aminti cu nostalgie de aliata lui, pe care i-o putea aduce orice oră, orice minut, iar valoarea Vittoriei Colonna i se păru nemăsurată. Numai o asemenea femeie putea învinge un asemenea bărbat. Cauza lui se afla nu In miinile unei femei înrîntătoare, dornice de putere, cum erau unele ce unelteau pe atunci în Italia, ci în manile celei mai nobile femei a epocii, iar în această fiinţă ce întruchipa toată frumuseţea şi virtutea Italiei, fiind totodată liberă de ticăloşiile şi păcatele acesteia, patria lui îi apărea atît de incomparabilă, iar gloria de a se reda ei însăşi atît de unică, încât chiar şi unui Pescara, şi tocmai unui Pescara îi era cu neputinţă să reziste. O alianţă ce acţiona cu mijloace imorale se limpezea în aceşti ochi cereşti, ajungînd la o puritate care justifica într-un sens liber şi lumesc numele de „sfînta ligă“. Admiraţia faţă de femeia divină, chemată, cum credea, să mintuiască Italia, deveni pentru cancelar adoraţie şi ardoare fericită, căci el era capabil în egală măsură şi cu aceeaşi intensitate de sentimentele cele mai sublime şi cele mai ordinare.

Acum, cind încrederea cîştigată îi lumina sufletul, Morone simţi nevoia de lumină a zilei, deschise un oblon şi, privind în jurul său, îşi dădu seama că se află în aşanumita sală cu şerpi, despre care ducele îi povestise adesea, dar pe care n-o văzuse niciodată. Pe lambriurile ce acopereau cei patru pereţi se întindea o împletitură de şerpi zugrăviţi, încolăcindu-se cîte doi, unul fiind balaurul ce azvîrle foc al dinastiei Sforza, celălalt, stema îngrozitoare a familiei Visconti, şarpele cu copilul în gură. Legendă sau adevăr, drept creator al hidoasei cununi trecea dulcele Lionardo da Vinci : în vremea îndelungatului său serviciu la il Moro, pictorul locuise odată în casa ducală din Novara, unde începuse şi terminase în cîteva ore acest joc pornit dintr-o stare de spirit crudă,

sub pretextul că proslăveşte familia principelui său. Nu e nicidecum imposibil, fiindcă pictorul celui mai gingaş surîs îndrăgea totodată grotescul şi groaza. Cancelarul contemplă mai întîi cu ochi încîntaţi, apoi, curind, îngroziţi cununa aceea sălbatică, opera unei fantezii fără teamă, care se exersase dînd monştrilor şi copilului gol din botul ce-1 înghiţea o succesiune de mişcări fireşti. Apoi, brusc, i se păru că împletitura prinde viaţă şi se roteşte. Cancelarul se întoarse înfiorat şi se duse din nou la fereastră.

Privi grădina pustie a castelului, care se pierdea sub o cupolă vastă de copaci într-o umbră profund întunecată. Peste ea, lumina orbitoare a mării, iar ici şi colo, cîte un fragment din zidul crenelat al oraşului. Doar la oarecare depărtare, din verdele luxuriant se înălţa pe trei terase o mică vilă, vizibilă din unghi şi din două laturi, fiecare înfăţişînd o altă imagine, una terminindu-se cu un turn, cealaltă prelungindu-se cu o colonadă pe care se încolăcea viţă de vie. Morone se gîndi că atrăgătoarea vilă, ale cărei părţi creşteau uşor una din alta, trebuie să fie destinată Vittoriei, din dorinţa lui Pescara de a o primi cu drag nu într-un castel greoi, bubuind de paşii străjilor, ci într-o locuinţă plăcută şi paşnică. Dealtfel, cîţiva servitori ce se grăbeau încolo şi-ncoace lăsau să se vadă că este aşteptat cineva şi, într-adevăr i se şi păru că din direcţia opusă aude larma unei sosiri. Neputind să mai suporte încăperile incomode, căută scara şi uşa, şi in curînd se află într-un verde imperiu de umbră.

Paşii îl duseră intr-un rond vast, unde domnea cel mai agreabil semiîntuneric şi in mijlocul căruia o fintînă arteziană îşi învăluia străveziu şi adormitor cupa sclipitoare cu o vină de apă ce ţişnea încet. De jur împrejur se aflau, aşezate în cerc, patru bănci late de marmură. Pe una dintre acestea, a cărei rezemătoare era formată din doi sfincşi, aţipise comandantul, cu capul plecat pe piept.

După o uşoară surpriză, Morone se apropie cu paşi prudenţi, ca să pindească dacă nu cumva mimica acum involuntară a chipului adormit dezvăluie şi exprimă gîndurile tăinuite. Stătu acolo multă vreme. Nu, acest cap nu visa fapte ambiţioase, nici nu se gîndea la trădare, trăsăturile sale nestăpînite purtau, fără urmă de triumf

sau viclenie, o expresie care nu putea fi alta decît aceea a suferinţei şi a renunţării. în vreme ce Morone îl contempla cu emoţie, propriile sale trăsături încremeniră, căci acelea ale capului liniştit erau atît de convingătoare, încît îl cuprinse irezistibil şi pe el o stare de spiri,t fatalistă, certitudinea nimicniciei planurilor omeneşti şi a atotputerniciei destinului. Măreţul chip nu exprima altceva decît pioşenie şi ascultare.

In clipa aceea, o mină se aşează pe neaşteptate pe umărul cancelarului. După un scurt fior de spaimă, ca şi cum duhul celui adormit l-ar fi atins din spate, se întoarse şi văzu o tigvă galbenă şi un trup încovoiat de bătrîneţe. Doi ochi castanii inteligenţi, dar nesfirşit de trişti erau singurul semn de viaţă al acelei făpturi.

— Numa ! Realmente, m-ai speriat.

— Te cred. Dar vino, cancelare. Să-l lăsăm să doarmă şi să ne aşezăm dincolo, în faţă, să-l observăm de departe.

Aşa făcură, iar medicul, care avea cu siguranţă optzeci de ani, dar îşi păstrase auzul fin, începu cu Morone o convorbire în şoaptă.

— Crezi că l-ai dştigat ? Întrebă el.

— Nu ştiu, răspunse cancelarul. *Est in votis.* *

— Te înşeli, Girolamo ! Ţi-o spun, chiar- dacă ar voi, n-ar putea.

— N-ar putea ? De ce ? Sună misterios. Ce zeu sau ce zeiţă i-o interzice ? Nu mă chinui! Vorbeşte !

— Dacă aş vorbi, aş fi izgonit din pragul casei mele şi din Novara, însă buzele mele sînt mute ca printr-o vrajă. Dar nici nu te pot lăsa, sărmane, să te prăvăleşti în pierzanie. Iţi prăpădeşti aid cuvintele şi poate şi viaţa. Nu poate, ţi-o jur I Nu-i e Îngăduit. Nu-i e dat s-o facă. Fugi! Totul e în zadar.

— Să fug ? Din faţa lui Pescara ? Nici nu mă gîndesc la una ca asta şi-l ţin încolăcit 9trîns! Pe toţi demonii, de ce nu-i e dat ?

Medicul şopti atît de încet, îndt Morone abia îl putu auzi :

— Nu se petrec toate cele muritoare în timp şi spaţiu ? Amîndouă îi sînt interzise acestuia.

Medicul duse degetul la buze, poruncindu-i să tacă, apoi încă o dată, pentru a-1 face pe cancelar atent la

* O doreşte fn. tr.J.

paşii ce se apropiau.

— Linişte ! Priveşte ! şopti el.

Pe tălpi uşoare, Vittoria Golonna se apropia de acea vastă boltă verde, să-şi caute soţul în locul său preferat, îmbrăcămintea ei mai purta colbul drumului; abia se lăsase să alunece de pe cal. Văzîndu-1 că doarme, se opri locului şi se pierdu în contemplarea lui. Apoi începu brusc să verse lacrimi, dintr-un prisos de bucurie, sau pentru că o înspăimîntase seriozitatea sfîntă a trăsăturilor dragi, săpate acum adînc de osteneli şi răni. Doar cîteva clipe, apoi păşi spre el. Cu o infinită iubire puse mîna sub capul sever şi, ridicîndu-1 domo[1]!, îl trezi cu sărutări înfocate. Pescara deschise ochii. O strînse blind pe soţia lui la piept, în partea dreaptă, şi o sărută pe frunte.

Cînd comandantul se ridică, Morone, dintr-o rară pornire de pudoare, se strecură de-acolo şi pieri, iar Pescara nu-1 văzu înaintea lui decît pe medic. Incolăcind-o pe Vittoria cu braţul stîng, prinse cu dreapta mîna lui Numa şi-i spuse soţiei sale :

•— Acesta e medicul meu.

In felul ei înflăcărat, Vittoria îndoi genunchiul şi acoperi mîna veştedă cu sărutări.

— Această mînă a închis rana eroului meu ! jubilă ea plină de recunoştinţă. Apoi insă îşi îndreptă corpul şi întrebă adine emoţionată : *Messer* Numa Dati ?

Bătrînul se înclină.

Vittoria, îmboldită de inima ei caldă, se întoarse spre soţ, gură în gură, şi rosti acuzaţia :

— Mai înainte de a ne bucura, trebuie să-mi faci mie şi acestui om dreptate ! Nepotul nostru i-a sedus nepoata şi, ticălosul, refuză să-şi răscumpere vina prin căsătorie.

— Aşa este, Numa ? întrebă comandantul, iar cum moşneagul răspunse cu întristare afirmativ, continuă : De ce mi-ai ascuns acest lucru ?

— La început, excelenţă, a fost o simplă presupunere, din pricină că fata a părăsit în taină casa mea şi Novara. Şi cum mi-aş fi îngăduit să vă dau de lucru, dumneavoastră, care vă purtaţi propriul destin mare, cu soarta măruntă a unei fete ? Abia de astăzi ştiu cu certitudine ce s-a întîmplat, în urma unei scrisori din Rama, de la stareţa mănăstirii in care s-a refugiat biata copilă.

Vittoria se lipi rugătoare de partea stîngă a eroului ei, care sub apăsarea trupului femeii păru că simte o durere in coaste. Ca s-o ascundă şi s-o domolească, înainta cîţiva paşi.

Cei trei se opriră în faţa luminilor jucăuşe ale fîntînii.

— Preafrumoasă doamnă, spuse Pescara, am dorit din toată inima să te revăd, şi iată-te aici, sufletul meu ! O privi în ochii strălucitori. Dar nobilele tale pleoape sînt încă pline de praf din timpul călătoriei. Dă-mi batista !

Vittoria i-o dădu şi închise ochii, iar el o muie şi-i şterse şi-i spălă fruntea şi pleoapele şi obrajii.

— Îmi amintesc desigur de nepoata ta, Numa, deşi abia dacă am văzut-o. Ochi albaştri adînci şi păr brun castaniu ca acesta, nu-i aşa, şi o cheamă Giulia ? In ceea ce priveşte situaţia ei, mi se pare gravă şi tragică. Aş fi gata să-l oblig pe nemernicul pe care-1 cunoşti, Vittoria — nici eu nu-1 pot numi altfel — să se cunune cu ea, iar el s-ar supune, fără îndoială, fiindcă e creatura mea şi am putere asupra lui. Dar mă întreb dacă ar fi bine s-o legăm pe copila abandonată de un om fără inimă şi crud, care cu siguranţă că datorită semeţiei şi înzestrării sale va ajunge în lume pe treptele cele mai înalte. Dar ea însăşi o vrea ? O va cere ? Crezi asta, Vittoria ? Ţi-a cerut acest lucru la Roma, cînd ţi-a căzut, cum presupun, la picioare, de vreme ce o cunoşti ?

— Aşa a făcut, spuse Vittoria cu voce rugătoare.

— Ţi-a suportat privirea curată ? Şi, serios vorbind, vrei s-o dai bărbatului care a abandonat-o ? Dacă ar fi copilul meu, aş îngropa-o intr-o mănăstire. Tu însă, madonna, eşti umană şi milostivă. Şi, cine ştie, poate că încă îl mai iubeşte, sau îl iubeşte şi-l urăşte în acelaşi timp — nu mă pricep în asemenea lucruri. Dar am să mă ocup de ea, ea să aleagă.

Medicul deschise acum gura-i ofilită.

— Biata Giulia ! Ce alegere ! Ferice de ea că nu mai e nevoită să aleagă !

— De ce ? întrebă Pescara.

— Datorită unei divinităţi sumbre, dar înţelepte.

— înţeleg, spuse repede comandantul, nu mai trăieşte.

— Voi aţi spus-o, excelenţă.

— S-a sinucis ? se tîngui Vittoria. De-ar fi oprit-o îngerul păzitor de la aşa ceva !

— Cine ştie ? S-a stins din viaţă îndată ce s-a întors la mănăstire după ce vi s-a mărturisit. Va fi ucis-o confesiunea şi priveliştea purităţii voastre, madonna, cum a spus înălţimea sa. Poate un atac de inimă, poate... ascultă toarea copilă m-a ajutat adesea, în spiţeria mea, cu înţelegere şi dibăcie.

Comandamul hotărî :

— Despre lucrul acesta să nu mai vorbim. Acum fata a pătruns în imperiul păcii şi se află în slujba şi sub ascultarea unei puteri care-şi bate joc de jalnica noastră justiţie.

Vittoria plîngea, iar bătrînul se tinguia :

— Nu mai pot! De-ar fi bine!

— Da, este bine, conchise Pescara.

Apoi îi oferi Vittoriei braţul şi spuse pe un ton şăgalnic :

— Nobilă doamnă, am pregătit pentru dumneata şi pentru mine, cîtă vreme ne va fi îngăduit să fim împreună, o casă mai luminoasă decît acest castel vechi cu grinzile grosolane ale tavanelor lui, această locuinţă a trădării, căci pe puntea lui mobilă a fost predat il Moro. Vezi, acolo, lîngă pini, clădirea aceea atrăgătoare, *madonna ?* Ţi-am destinat-o : se potriveşte cu felul dumitale luminos de viaţă.

Străbătură parcul şi ajunseră la piciorul celor trei terase, unde moşneagul se opri, să-şi tragă sufletul şi să-l aştepte pe marchiz să se întoarcă. Cînd ajunse pe a treia terasă, Vittoria văzu două statui ce împodobeau in dreapta şi în stînga treapta cea mai de sus.

— Aceste statui au fost imaginate de tînărul Francesco Sforza, a cărui calitate cea mai de soi rămîne bunul gust, rosti Pescara. Cele două grupuri sînt idei drăguţe, izvorite din capul său superficial. Cel din dreapta, de exemplu. La început nu l-am înţeles, deşi îmi plăcea foarte mult. Atunci, grădinarul mi-a spus inscripţia pe care o purta la început şi pe care subtilul duce pusese să fie ştearsă, pentru ca privitorul să simtă şi să ghicească. Inscripţia suna astfel... dar poate că o afli tu, iubito ?

După ce aruncase o privire fugară spre grupul din stingă, o pereche ce se alinta fără jenă, contemplă îndelung grupul din dreapta. Erau două femei, una culcată, care smulgea cu nepăsare ceva, poate petalele unei flori

sau aripile unui fluture; cealaltă stătea în picioare, adîncită în ea însăşi sau pierdută în depărtări. Toate cele trei femei, cea care se alintă, cea care uitase de sine şi cea cuprinsă de nostalgie aveau, sub expresii diferite, acelaşi chip. Vittoria rămase pe gînduri. Atunci, Pescara îi suflă poznaş la ureche, ca la şcoală, un băiat unei fete :

— Deschide ochii, cîteva litere mai sînt vizibile.

Vittoria descoperi la stînga, reliefate slab, cîteva litere : Pres..., iar la dreapta descifră ceva mai clar : Ass...

— *Presenza* şi *Assenza,* întregi ea jenată, iar Pescara spuse :

— Prezenţa este neobrăzată. Absenţa, însă, uită, e lipsită de gînduri. Proslăvesc absenţa prezentă : nostalgia.

— Nu ne vom mai despărţi, Fernando, dacă mă iubeşti.

— Doar încă o dată. Pentru cîteva zile, cel mult o săptămînă, madonna, pînă cind voi cuceri Milanul. Mă vei urma şi, dacă vrei, nu ne mai despărţim. Depinde de tine, Vittoria, spuse el cu gingăşie.

— Dacă vreau !

— Iţi aminteşti, iubito, glumi el din nou, că, odată, la Ischia, pe plaja pe care clipocea marea, mi-ai spus că nu poţi înţelege cum o femeie care a iubit mai poate aparţine altuia ? Spuneai că aşa ceva contrazice iubirea. Desigur, dar aşa ceva se întîmplă şi e în firea oamenilor. *Assenza, assenza !*

Vittoria îşi înălţă întreaga-i statură mîndră şi întinse braţul superb, de pe care mîneoa lunecă în jos, spre cerul luminos şi jură :

— Niciodată nu voi aparţine altuia, pe razele pure ale acestui soare!

Marchizul o potoli:

— Colo stau cameristele tale, copilo, şi sînt uimite de legămîntul tău, pe care ele cu adevărat nu-1 vor Imita. Făcu un semn subretelor care aşteptau la o distanţă respectuoasă şi-şi luă rămas bun de la marchiză.

Acum ai să te schimbi, stăpînă, iar eu am de lucru pînă diseară. La revedere aici, după apusul soarelui, la cină. Se întoarse şi plecă, fără a o mai privi. Jos, lîngă prima terasă, luă braţul bătrînului medic şi porni încet cu acesta, pe o alee de chiparoşi, spre castel.

— Cum aţi petrecut noaptea, excelenţă ? întrebă bătrînul.

— Ca de obicei, răspunse Pescara. Nu i-ai suflat o vorbă oaspetelui tău, Numa ?

— Mi-am amintit de ordinul vostru... Dar cum puteţi face acest joc îngrozitor cu cancelarul şi biata mea Italie ! Cum vă îngăduiţi ?

— Mă joc ou Italia, spui ? Dimpotrivă, compatrioţii tăi, Numa, se joacă cu mine : simulează că sînt vii, iar în trădările şi păcatele lor sînt morţi.

Merseră o vreme in tăcere.

— Ştii, Numa, spuse cu sarcasm marchizul, de curind m-a vizitat un astrolog şi mi-a făcut horoscopul. A apreciat că voi trăi şaizeci de ani, mi s-a părut puţin.

Moşneagul oftă.

îşi continuară drumul, din nou fără o vorbă. In faţa porţii înguste a castelului, Pescara îl concedie pe medic.

— Mă aşteaptă ofiţerii mei, Numa, i-am convocat pentru ora aceasta. In suflet i se strecură o undă de compasiune pentru bunii ochi castanii şi gura ştirbă şi rosti prietenește : Nu te teme, Numa. Nu voi maltrata Italia ta, voi proceda direpţ şi cu blândeţe.

In anticameră, comandantul îi găsi pe ducele de Bourbon şi pe Leyva stând faţă în faţă, iar între ei Del Guasto, ca şi cum i-ar fi despărţit, apoi pe un al patrulea care se rezema de parapetul unei ferestre. Era un bărbat distins, în vîrstă, jumătate călugăr, jumătate laic, cu un cap bronzat şi trăsături adinei, insondabile, îmbrăcat într-o mantie albă, similară unei rase monahale. Zărin- du-1, Pescara simţi parcă o uşoară înfiorare, dar se îndreptă spre el şi-l salută.

— Cărui fapt îi datorez onoarea, Moncada ?

Celălalt replică :

— Excelenţă, sînt în solie şi solicit în numele vicerege lui o convorbire.

— De acord, răspunse comandantul, dar rog pe domnia voastră ca această convorbire, în ajunul campaniei, să fie scurtă.

— O convorbire secretă.

Pescara reflectă o clipă.

— Secretă ? Nu, cavalere. Acestor doi domni, colegii mei, nu le tâinuiesc nici o chestiune oficială. Nu-mi faceţi greutăţi. Nepotul meu, aici de faţă, e discret. Ce misiune aveţi ? Vorbiţi, cavalere.

Nu-i oferi un scaun lui Moncada. Acesta cercetă chipurile celor prezenţi.

— Cum doriţi, spuse el. Excelenţă, viceregele este profund îngrijorat. Liga italiană este un fapt, de care excelenţa voastră nu se îndoieşte, de vreme ce aţi solicitat viceregelui prin Leyva, trupe, de care acesta nu se poate dispensa, fireşte, avind el însuşi nevoie de ele, pentru ca, în caz că izbucneşte războiul, să poată face o mişcare respectuoasă dar ameninţătoare împotriva Sfîntului scaun, înşelat sau indus in eroare. Excelenţa voastră să admită ca armatele noastre, cooperând în sudul şi în nordul peninsulei, să fie încadrate în acelaşi plan. In acest sens, viceregele m-a trimis să vă însoţesc şi să-l ţin la curent. Sînteţi de acord, excelenţă ?

Comandantul răspunse afirmativ, învingîndu-şi nemulţumirea.

— Incă ceva, continuă Moncada. Regret că nu m-aţi primit în audienţă secretă, dar voi folosi momentul. La Madrid, excelenţă, se doreşte ca, după ce veţi fi cucerit Milanul, să procedaţi cu asprime şi energie, spre binele monarhiei şi smulgerea din rădăcini a răului. Vi se comunică sfatul : ducele trădător să fie pus în lanţuri şi trimis în Spania; îndărătnica nobilime lomtferdă să-şi piardă bunurile şi să urce pe eşafod; trupe puternice de ocupaţie şi grele impozite de război să-i supună pe orăşeni; în Milano să domnească groaza !

Moncada încercă să citească ecoul spuselor sale pe figura lui Pescara. Acesta rămase calm.

— Groaza ? repetă el. Niciodată, cît voi trăi şi-l voi sluji pe împăratul meu ! Milano e teritoriu imperial, iar împăratul nu doreşte ca imperiul să fie maltratat. Cine doreşte ? Cine dă asemenea sfaturi ? Scutiţi-mă de sfaturi şi dorinţe, Moncada, n-am nevoie de ele.

— A cerut ducele vreo amlnare ? întrebă Moncada bănuitor.

— Nu, cavalere ?

— Prin cancelarul său ?

— Cancelarul alteţei sale din Milano locuieşte de astăzi în acest castel. Domnia voastră îi puteţi vorbi, informîndu-vă de la el, îi veţi face plăcere, deoarece mă tem că se plictiseşte.

— Excelenţa voastră nu l-aţi primit ? Nu curiozitatea mă face să întreb, ci interesele cauzei regale, pe care le

slujim toţi cei de-aici.

— Am vorbit cu cancelarul azi-diznineaţă, timp de două ore.

Această sinceritate îl uimi pe Moncada, dar nu-i spunea nimic nou. Spionii plătiţi, pe care-i avea printre slujitorii lui Pescara, îl informaseră exact despre sosirea şi audienţa lui Morone.

— O convorbire lungă, de vreme ce totuşi n-a putut fi vorba decît despre supunerea ducelui.

Pescara tăcu. Se părea că o aversiune tainică îi interzice să-l învrednicească pe cel ce-i sta în faţă fie şi numai cu un cuvînt peste ceea ce era necesar.

— Mă mir, continuă Moncada, că excelenţa voastră n-aţi întrerupt-o scurt şi sint uimit în genere că l-aţi primit pe acest ticălos, acum, cînd calomniile cu privire la excelenţa voastră umplu Italia.

— încetaţi! Orice cuvînt ar fi o insultă şi pierdere de vreme ! Am raportat împăratului meu despre aceste minciuni. E suficient. Îmi cunosc duşmanii...

— E un lucru înţelept. Şi tot atît de înţelept ar fi fost ca ekcelenţa voastră să fi avut la convorbirea cu Morone martori mai presus de orice bănuială.

— Aşa s-a întîmplat, replică Pescara cu dispreţ. Domnii de aici. De Bourbon şi Del Guasto se înclinară. Cit priveşte conţinutul convorbirii, de care s-ar părea că sînteţi curios, îl puteţi deduce din răspunsul pe care intenţionez să-l dau mîine, în prezenţa dumneavoastră, dacă doriţi, cancelarului, mai înainte de a-mi însoţi trupele în marş ca prizonier. Aici, în sala aceasta. Acum însă "Vă părăsesc. Ca aceste cuvinte plecă spre camera lui, unde cei trei îl urmară.

Moncada rămase singur. „O mască, reflectă el, o mască pe care şi-a pus-o cu intenţie. Ce chip va fi ascunzind ?... Am s-o ştiu... Nu-mi scapi printre degete, Pescara, am întins mreje în jurul tău !“ Ieşi încet, cu ginduri contradictorii.

în vreme ce Pescara şi ceilalţi doi comandanţi pregăteau înăuntru războiul, anticamera rămase un răstimp goală şi nepăzită. Pajul Ippolito se strecurase dincolo la stâpînă, a cărei sosire o pindise şi a cărei frumuseţe şi bunăvoinţă le admira copilăreşte. Ardea de dorinţa de a o saluta şi de a-i oferi serviciile sale. Apoi însă sala festivă se populă cu o societate veselă. Cei cinci ogari pitici, cenuşii ca argintul ai conetabilului,

animale nebunatice, încă foarte tinere, găsiseră pe undeva o intrare a castelului nepăzită şi adulmecau acum la crăpătura uşii, dincolo de care presupuneau că se află stăpînul lor. Rasa aceasta era la modă. Veni acum şi ogarul marchizului, un animal nobil şi un alergător neobosit, să vadă ce se intîmplă şi nu se arătă prea încîntat de această gaşcă uşuratică, despre care socotea, pare-se, că n-are ce căuta in această încăpere serioasă şi căreia îi şi arătă mîriind nemulţumirea sa.

Dar iată, mai apăru încă un ogar pitic, gingaş, graţios, un căţel alb ca neaua, cu formele cele mai delicate, pe a cărui zgardă de argint se afla inscripţia : „Aparţin Vittoriei Colonna." Primit la început cu bucurie şi uimire, drăgălaşa jucărie deveni îndată o sălbăticiune urmărită şi fugărită, după care gonea în cerc întreaga haită juvenilă, lătrînd. Pajul intră la timp, în fugă, luă în braţe căţelul stăpînei, care-1 va fi trimis după el, şi ieşi în goană din tumult, atrăgînd după sine haita dezlănţuită, cu excepţia ponderatului alergător al lui Pescara. în aceeaşi clipă, Leyva ieşi din încăperea interioară şi grăbi fuga generală, aplicînd o lovitură de picior celui din urmă dintre căţeii conetabilului, făcîndu-1 să zboare chelălăind prin aer.

Comandantul cărunt avea faţa roşie de mînie şi nu se lăsă reţinut de Pescara, care-1 însoţise şi voise să-l apuce de mînă.

— Leyva, îi spuse marchizul, te rog, rămîi! Stăpîneşte-te ! Nu te pot constrînge să fii drept faţă de duce, dar respectă cel puţin formele ! Ducele se poartă exemplar cu dumneata, cu o curtoazie ireproşabilă, dar dumneata rinjeşti la el cu o mutră de ţăran, iar acum o iei la fugă, mai înainte de a termina consfătuirea. Aceasta e o comportare ce nu se potriveşte cu poziţia şi meritele dumitale.

— Nu l-am mai putut suporta pe trădător, Pescara !' Înfumuratul m-a jignit cu fiecare strîmbătură, cu fiecare mişcare ! Numai dispreţ ! Răceala lui îmi arată dispreţul, cînd se înclină, mă batjocoreşte. Aş dori să ştiu ce-i dă dreptul de a mă privi de sus. Mă aflu mai presus de el, în pofida naşterii sale nobile, deoarece onoarea mea e nepătată, iar eu sint un servitor devotat al regelui meu, în vreme ce el l-a trădat pe al său ! E stigmatizat, iar obrazul lui neted e mai greţos decît rana asta a mea ! Dar nu toţi principii mă dispreţuiesc, mai

sînt şi dintre aceia ce-mi cunosc valoarea. Aşa este acest rezonabil Moncada, cu care am călătorit încoace. El, cel puţin, m-a învrednicit cu încrederea sa.

Pescara deveni foarte serios.

— Leyva, spuse el, dă-mi satisfacţie recunoscînd că te-am preţuit întotdeauna. Eu nu întreb de naştere, ci-1 iau pe om aşa cum îl văd, cînd îl pun la încercare. M-ai văzut vreodată îngîmfat sau m-ai găsit meschin ? N-ai nimic împotriva mea, bătrîne, spuse pe un ton familiar, doar ne cunoaştem. Căută cu ochii săi cenuşii luminoşi ochii camaradului de comandă, dar acesta, coborînd capul, şi-i feri cu îndărătnicie.

— N-am nimic, mormăi Leyva, doar că sînteţi prieten cu celălalt. Dar mă grăbesc : excelenţa voastră să-mi trimită instrucţiunile. Îmi place să le am scrise. Leyva îşi faoe datoria. Contaţi pe asta !

Comandantul il lăsă să plece şi mîngîie, pe gînduri, capul delicat al ogarului său, care venise să şi-l culce pe mîna lui.

Apoi se întoarse în cameră, unde îi găsi pe de Bourbon şi Del Guasto discutînd cu aprindere, desigur despre cancelar, căci arătau cu privirea în direcţia încăperilor din turn. Comandantul zîmbi.

— Domnilor, spuse el, aţi ascultat azi-dimineaţă, stînd la pîndă, nişte cuvinte uimitoare şi — încă mai uimitor

— aceste cuvinte pe mine nu m-au sedus, dar pe voi, martorii mei, da. Devotamentul meu a rămas ferm, iar al vostru, cum cred, a fost clătinat: un triumf pe care cancelarul nu l-a intenţionat, dar care-1 poate măguli.

Se întoarse spre Del Guasto cu faţa schimbată : Don Juan, ţi-am văzut ochii scăpărînd de lăcomie după pradă. Mulţumeşte-mi că am să tac şi n-am să te denunţ suveranului tău, împăratul. Don Juan, trebuie să păstrezi maiestăţii sale o credinţă nestrămutată, dacă nu vrei să devii un criminal. Devotamentul faţă de principe este singura virtute de care eşti de nevoie capabil şi ultima noţiune de onoare ce-ţi mai rămîne. Devotamentul îţi va înnobila neîndurarea, cînd o vei exercita împotriva răzvrătirii şi a revoltei, iar impulsurile crude vor sluji justiţia pămîntească. Ia toate acestea ca un sfat binevoitor din partea mea, iar acum du-te şi evită astăzi ochii donnei Vittoria, care nu poate

suporta un ucigaş.

— Un ucigaş ? se revoltă don Juan.

— Un ucigaş. încă nu-ţi cunoşti victima ? Ţi-o spun eu : e Giulia, nepoata medicului meu, Numa Dati, moartă la Roma cu inima frîntă, iar dumneata eşti cel care a ucis-o. A fost spre binele ei, dar aceasta nu-ţi micşorează cu nimic nelegiuirea. Nu te teme că are să ţi se arate, se odihneşte în pace şi te lasă in seama Furiilor sufletului dumitale, ca să te căieşti mai devreme sau mai tîrziu.

Del Guasto se făcu palid, iar părul i se zburli ca o încolăcitură de şerpi. Nu-1 înspăimînta fapta sa, ci înfricoşătoarea seriozitate justiţiară a comandantului, a cărui nimicitoare putere disciplinară părea că vine de dincolo de mormînt. Ieşi, năucit de fulgerele acestor ochi.

— Probleme familiale, remarcă de Bourbon. Dar ştii tu, Fernando, că Morone m-a entuziasmat mai mult decît gîndeşti ? în ciuda injuriilor sale — e singurul căruia nu-i iau nimic în nume de rău — a fost pe cale să mă scoată din minţi, sau, mai curind, tu m-ai scos din minţi, cînd ai spus că sînt un alter-ego al tău şi că mi-ai da Milanul. Ai rîs de mine, iar eu, nerodul, n-am înţeles gluma.

— Iartă-mă, Charles ! Eram curios să aflu dacă acest cancelar rămîne devotat ducelui său. Dar crede-mă, Charles, nici ţie nu-ţi rămîne altceva decît cauza împăratului. Prăbuşirea Italiei este de nestăvilit, ţara asta se subminează ea însăşi. Gîndeşte-te puţin cum stau lucrurile : Italia mi se oferă impflorînduHmă şi necondiţionat, cu o aparenţă de adevăr şi măreţie, iar în acelaşi timp mi se taie cu desăvîrşită perfidie craca de sub picioare, pentru a fi constrîns să sar peste prăpastie. înţeleg de ce, în urma unor asemenea zvonuri şi calomnii, Madridul îmi trimite un observator şi un spion. Dar de ce pe duşmanul meu ? De ce pe Moncada ? Ce-i drept, nu va putea să-mi facă nici un rău, iar eu am să-mi duc la capăt lucrarea, iar ţie, Charles, am să-ţi dau ceea ce pot, funcţia şi succesiunea mea... Nu-i aşa, Charles, că vei fi drept cu Italia ? Că n-ai s-o chinuieşti ? Că n-ai s-o apeşi peste măsură ? Făgăduieşte-mi acest lucru. Deşi ei n-au meritat-o de la mine. Te cunosc: ai să te porţi cu ei omeneşte.

—Cu excepţia sfîntului părinte, care m-a vorbit de rău. Dar Fernando, ce spui tu ? Mă sperii! Sîntem de

aceeaşi vîrstă. Un glonte mă poate culca la pămînt înaintea ta, sau ne poate doborî pe amîndoi laolaltă. Acest Moncada a venit peste tine ca un îngheţ, te-am văzut cutremurîndu-te. Ce se află între voi ?

Soarele apunea, iar cineva bătu încet la uşă. Ippolito,, intrînd, se îndreptă spre stăpînul său şi-l rugă :

■— Excelenţă, n-o lăsaţi pe madonna să aştepte. Masa e pusă dincolo, iar madonna stă şi aşteaptă pe terasă, dacă nu cumva a coborît scara.

— Du-te, copile, şi spune-i că vin.

— Nu mă duc, replică Ippolito cu o curajoasă încăpăţînare, altminteri excelenţa voastră începe din nou cu alteţa sa o nesfîrşită discuţie de politică înaltă, iar fermecătoarea doamnă va fi uitată.

Pescara îl toleră pe băiat lîngă sine şi, continuînd convorbirea cu ducele, ai cărui umeri îi îmbrăţişase cu un gest familiar, se folosi de limba spaniolă, despre care ştia că pajul n-o înţelege.

— Ce e între mine şi Moncada, Charles ? Ceva îngrozitor, o bănuială, care pentru mine e un lucru cert, dar pentru care nu am nici o dovadă în afară de convingerea mea. Cred, ba chiar sînt convins : omul acesta l-a ucis pe tatăl meu. Marchizul netezi cîrlionţii copilului, care privea în sus spre el cu ochi nevinovaţi. Era îndată după începutul secolului, iar eu aveam vîrsta acestuia, în orice caz nu eram mai mare. Tata, un bun strateg şi un om mai bun decît mine, un bărbat cu inima deschisă, a plecat la Barcelona, unde bătrînul Ferdinand[34] tocmai îşi instalase curtea, ca trimis al viceregelui de-atunci, marele Gonzalvo[35], care a aflat mai tîrziu cît de crudă poate fi nerecunoştinţa spaniolilor. "La Barcelona, l-a văzut pe ultimul vlăstar al casei noastre princiare napolitane, pe acel nefericit tînăr, care trebuia să se ofilească sub ochii bănuitori ai lui Ferdinand, căsătorit cu o femeie stearpă. Naiv şi inabil cum era — îţi spun, n-a existat un bărbat cu purtări mai fireşti — tata s-a lăsat angajat într-o convorbire plină de compasiune cu principele detronat, apoi i-a făcut două vizite la palat. Aceasta a fost destul ca regele să devină bănuitor, şi bănuiala aceasta a fost suficientă pentru a-1 osîndi la moarte.

— Iţi povestesc lucrurile aşa cum le-am aflat mai

tîrziu, făcînd cercetări, şi le-am pus cap la cap, cînd înţelegerea mai matură şi cunoaşterea oamenilor, la care ajunsesem, m-au ajutat să dau sens şi importanţă trecutului. Este extrem de probabil că regele însuşi şi-a indicat victima, chiar dacă numai printr-o jumătate de cuvînt sau un gest scurt. Executarea sentinţei sale secrete a preluat-o însă un tînăr, pe care-1 avea în preajma sa şi despre care se spunea că ar fi fiul său natural. Tînărul Moncada, nu altul, l-a întîmpinat pe un coridor al castelului pe tata, care se întorcea de la prinţ, şi l-a înjunghiat. N-a fost un duel, ci un asasinat, căci mîna dreaptă a tatei era paralizată în urma unei răni vechi. Iar Pescara a căzut fără nici o vină, lucru tot atît de adevărat ca faptul că te ţin pe după umeri, fiindcă nimic nu-i era mai străin acelui om cinstit decît intriga şi conspiraţia. N-a fost aceasta o infamie ? Şi poate că tină- rul Moncada a crezut că îndeplineşte o datorie şi acţionează ca un bun creştin, dînd ascultare unui semn din sprinceană al regelui. Nu e dezgustător ? Aşa ceva ar fi posibil la voi, Charles ?

— în Franţa ? Depinde. Totuşi nu, aşa simplu nu.

— După mai mulţi ani, cînd am fost vrednic de primii mei pinteni, l-am întîlnit pe Moncada în cortul comandantului meu suprem, socrul meu, Fabrizzio Colonna. M-a îmbrăţişat, m-a numit tînărul său erou, steaua ce a început să se înalţe şi speranţa Spaniei, iar privirea lui mi-a contemplat cu calm trăsăturile. M-a asigurat că semăn cu tatăl meu, pe care l-a cunoscut, iar sîngele ml-a îngheţat în vine, căci ştiam că mă alintă strîngîn- du-mă în braţe ucigaşul lui Pescara.

— I-ai îngăduit-o ?

— în aceeaşi seară, m-am dus să-i iau viaţa, sau s-o dau pe-a mea. Dispăruse. Nu l-am putut urmări. De unde să-mi găsesc timp, mereu în cort şi în mijlocul deciziilor, cum am trăit ? Dar duhul tatălui meu asasinat m-a urmat pretutindeni.

Mai tîrziu am aflat că omul pe care-1 uram s-a vîrît într-o mănăstire, ca să ispăşească un păcat. Pe urmă a reapărut dincolo de ocean, în Cuba, unde regele Ferdinand i-a acordat posesiuni bogate, şi l-a însoţit pe curajosul Cortez în Mexic [36]. Mă gîndesc, ca să-l supravegheze pe ambiţiosul cuceritor, căci Moncada nutreşte gîndurile şi planurile tatălui său şi se află în

legătură cu acea partidă fanatică de la curtea imperială, pe care burgunzii şi locuitorii din Ţările de Jos o ţin din fericire in cumpănă, întors de peste ocean, şi-a făcut un merit din aceea că prin acţiunile sale tăinuite a cîştigat Noua Spanie pentru coroană şi se bucură de o consideraţie pe jumătate temătoare chiar şi din partea împăratului, nepotul său. Acum se află în Italia ca să mă subjuge sau să mă distrugă. Acesta este Moncada.

— Ştii tu, Fernando, spuse de Bourbon, care ascultase cu atenţie, de mult aş fi dorit să-ţi fac o plăcere. Să-l răzbun pe tatăl tău şi să-ţi iau totodată din cîrcă un duşman ? Nu printr-un asasinat, nu e genul meu, ci printr-un duel în regulă, pentru care voi găsi eu prilejul. Nu mă expun la vreun pericol, fiindcă, fără să te jignesc, ai recunoscut tu însuşi : noi, francezii, duelăm mai bine decît voi, spaniolii. Tu rămîi afară din joc, iar pe mine mă apără rangul princiar. Vrei ? îţi stau la dispoziţie.

Pescara răspunse cu ochii aproape transfiguraţi scinteind albăstriu :

— Nu. E prea tîrziu. Acum gîndesc altfel şi-l las pe asasin în seama justiţiei eterne.

De Bourbon il privi uimit. Pescara însă îl luă de mînă pe Ippolito şi spuse :

— Acuma n-o mai putem lăsa pe madonna să ne aştepte.

îl lăsă pe duce s-o ia înainte. Pe scara in spirală îl întrebă pe băiat:

— Ţi-a şi devenit atît de dragă stăpîna, pe care ai văzut-o astăzi pentru prima dată ?

— S-a arătat numaidecît atît de bună, replică Ippolito, şi seamănă cu sora mea, pe care n-am s-o mai văd — lacrimi limpezi îi şiroiră pe obraji — fiindcă, aşa cum mi-a povestit bunicul, se află într-o mănăstire din Roma, unde a depus legămîntul. Şi era altminteri atît de voioasă Giulia, dar, fireşte, în ultima vreme devenise foarte tăcută. Cum de poate soră-mea să se îngroape atit de tînă- ră ! Rosti aceste vorbe in timp ee ieşeau în aer liber.

— Te implor să mă recomanzi distinsei doamne, îl rugă conetabilul pe marchiz. Nu de mult, deschizînd o carte, am citit că natura a modelat această superbă făptură, iar apoi a sfărîmat forma, pentru ca Vittoria Colonna să rămină unică. Îmi îngădui s-o văd ?

în vreme ce mergeau pe lunga alee de chiparoşi, zăi-

riră la oarecare distanţă o scenă plină de mişcare : o siluetă feminină care voia să înainteze se smulgea ca să scape de un bărbat ce se afla la picioarele sale. în aceeaşi clipă, Ippolito strigă :

— Colo-i vrăjitorul cel rău, care vrea s-o chinuiască pe stăpînă !

Băiatul se repezi ca săgeata în ajutorul donnei Vittoria, în vreme ce cancelarul se ridica repede din genunchi şi dispărea după un tufiş de laur.

Eliberată, Vittoria se îndreptă grăbită spre soţul ei care zîmbea, cu paşi iuţi şi roşind atît de tinereşte şi violent, încît lui Pescara i se păru că n-o mai văzuse niciodată atît de frumoasă. în vreme ce rochia încă îi flutura, femeia, căreia nici măcar nu i se tăiase răsuflarea, spuse:

— Un solicitant mi-a ieşit în drum şi m-a conjurat să-i susţin cauza în faţa excelenţei voastre : roagă să nu mai fie lăsat să aştepte răspunsul atît de mult, fiindcă îl -od îndoiala şi nerăbdarea.

— Şi-a ales bine persoana care să intervină, madonna, replică marchizul, dar toate la vremea lor. Acum în- găduie-mi să-ţi recomand pe alteţa sa de Bourbon.

Vittoria, însufleţită cum era, nu tăinui o expresie de compasiune feminină.

Ducele nu lăsă în nici un fel să se observe că vederea cancelarului îngenuncheat îl înveselise. Se înclină respectuos şi se comportă cu distincţie şi mîndrie, din consideraţie pentru Pescara şi conştient de faima sa rea, pe care n-o uita niciodată. Admiră frumuseţea Vittoriei, fără a-i privi stăruitor faţa sau corpul. Nu măguli şi nu tămîie, ci spuse simplu :

— Mă bucur s-o văd pe madonna Vittoria, soţia prietenului meu, marchizul, şi îi aduc omagiile cuvenite.

Apoi, păşind în stînga ei, se angajă intr-o discuţie uşoară şi plăcută, dar neînsemnată, iar cînd ea îl rugă să rămînă la masă, îi mulţumi şi-şi luă rămas bun cu o curtoazie calmă la picioarele scării ce ducea spre vilă. Vittoria, oricît era de modestă, se aşteptase la mai mult, din obişnuinţă, căci era deprinsă să fie exagerat omagiată de celebrităţile timpului. Dar, urcînd alături de marchiz scara, în amurgul ce începuse să se lase, îi trecu repede şi-şi luă în rîs dezamăgirea.

Cina fu scurtă, aşa cum îi plăcea lui Pescara. Vittoria

nu se lăsă împiedicată de a servi ea însăşi soţului ei mîncărurile, el însă se răzbună la desert. între înghe- ţată, fructe şi zaharicale, zări o coroană de migdale mo- delată artistic de cofetarul său.

— Uite ceva, glumi el, pentru ambiţioasa mea Vitto- ria ! I-o oferi, iar ei începu să-i bată inima.

Se ridicară şi intrară în odaia de alături, pe care o lampă suspendată o lumină în mod egal, făcînd să-i stră- lucească ornamentaţia încă proaspătă. Pe pereţi alergau copii cu cununi de flori, în vreme ce cîmpurile tavanului, încadrate cu şipci, înfăţişau busturi de eroi zugrăvite în cenuşiu, pe un fond auriu, o societate aleasă în mod arbitrar, avîndu-i pe cele patru cîmpuri centrale, pe care bătea lumina lămpii, pe Enea, regele David, Her- cule şi Pescara. Tot mobilierul se reducea la o canapea, a cărei rezemătoare purta o inscripţie din litere incî- zate în lemnul de castan : „Aici se stă la taifas[44].

— De ce oare, întrebă Vittoria, aşezindu-se lîngă Pes- cara, conetabilul în ciuda purtării sale distinse, mi-a făcut o impresie neplăcută, ca să mă exprim de-a drep- tul, respingătoare ?

— Sărmanul ! glumi Pescara. Marte şi Muza, aspri- mea şi graţia, urîtul Leyva şi frumoasa Vittoria se simt în mod egal jigniţi de Capetian, deşi faţă de amîndoi s-a comportat ireproşabil, precum pot depune mărturie. Probabil că între el şi oricare altul, indiferent cine, se strecoară ceva, iar, după cum cred, aburul acesta ce desfigurează şi ceaţa aceasta care iscă ostilitate este trădarea lui, sau ce nume i-am da despărţirii de regele său.

Pe faţa Vittoriei se aşternu o uşoară paloare.

— Trădare... Pescara lungi cele trei silabe ale cu- vîntului. E de înţeles ca acest păcat să inspire dezgust unei femei nobile. Dacă mi-aş încălca şi eu credinţa faţă de principele meu, sau faţă de prieteni, sau faţă de soţia mea nebănuitoare, sau chiar faţă de complicii mei, toate acestea ar fi tot nişte faţete ale trădării... întune~ ricul şi marele tău poet, din care îţi reîmprospătezi sufletul, socoteşte trădarea ca vina cea mai gravă, de vreme ce în a sa *Giudecca* Cerberul sau LucîfeT zdrobeşte în fiecare dintre cele trei boturi cîte un trădător[37]. Pe cel dintîi îl ştiu : este cel ce l-a sărutat pe Mîntuitor. Dar cine sînt ceilalţi doi, pe care Lucifer i-a înhăţat de picioare şi al căror cap atîrnă ? In clipa aceasta nu-mi amintesc.

Rosteşte tu pasajul, doar ştii sute de cînturi pe de rost.

Vittoria recită :

„Degli altri duo, c'hanno il capo di sotto,
Quel, che pende dai nero ceffo, e Brutto :
Vedi come si storce, e non fa motto :
E l'altro e Cassio, che par si membruto." *

Marchizul continuă să tăifăsuiască liniştit:

— Acest Brutus care se zbate în tăcere este la locul Iui, dar — cu toată cinstea datorată — cum îl poate numi Dante musculos pe uscăţivul Cassius, a cărui slăbiciune îl speria pe Cezar ? în genere, Vittoria, cum îţi place hrana aceasta a Cerberului ?

Vittoria răspunse eroic :

— Domnule, ucigaşii lui Cezar n-au ce căuta în iad. In privinţa aceasta, îl dezaprob pe poetul meu.

— Pentru nimic in lume ! o tachină Pescara. Şi totuşi, bravo, romana mea ! Devotamentul este o virtute, dar nu cea mai mare. Cea mai mare virtute este dreptatea.

Astfel îşi legănă Pescara soţia peste hăul şi taina sufletului său şi o împiedică să ciştige teren în năzuinţele ei spre victoria pe care o dorea cu toată impetuozitatea fiinţei sale şi pentru obţinerea căreia alergase la Novară. îşi urmări pe mereu alte căi ţelul, de care Pescara o ţinea departe. Ii veni inspiraţia să-l cheme în ajutor pe cel mai mare patriot în viaţă al Italiei.

— Mă mir întotdeauna, Pescara, spuse ea, că tu, aşa cum eşti, îi preferi dintre pictorii şi poeţii noştri pe cei graţioşi celor plini de forţă, pe Ariosto şi Raffael sublimului Dante şi fratelui său de mai tîrziu, dar de aceeaşi valoare, Buonarotti — tu însuţi eşti însă o natură profundă şi ascunsă.

— Tocmai de aceea, Vittoria, fiindcă sînt. Arta este desfătare. în privinţa lui Michelangelo al tău, nu mă face gelos pe ciclopul acesta cu osul nazal sfărîmat, pe care-1 admiri atît.

---

* „Din doi ce stau [cu] capu-n jos, din botul
cel negru-al lui, atîrn-afară Brut,
şi vezi-1 cum se zbate mut cu totul.

Iar cel ce pare-aşa de nalt crescut
e Cassius."
(Infernul, XXXIV, trad. de G. Coşbuc, care transpune liber ^membruto" prin „nalt crescut") *(n. tr.).*

Vittoria zîmbi.

— Nu l-am văzut niciodată la faţă şi-i cunosc doar Capela sixtină.

— Profeţii şi sibilele ? Am contemplat şi eu aceste picturi cu ani în urmă, şi încă atent, dar mi-au pierit din nou din minte, în afară de cîteva amănunte. De pildă, omul cu părul zburlit, care se dă înapoi tremu- rînd din faţa unei oglinzi.

— în care vede ameninţarea prezentului, întregi ea mişcată.

— Şi^apoi cariatida apăsată de o povară uriaşă, creatura aceea scurtă, în patru unghiuri, jalnică ! Fărăndo- ială, cea mai urîtă femeie, precum tu eşti cea mai frumoasă...

— O făptură oprimată, subjugată, o sclavă...

— Acum îmi reamintesc şi profeţii : chelul Zaharia, sau cine va fi fiind, cu un picior sus, cu altul jos, certăreţul Ezechiel, cu turban, Daniel scriind, scriind, scriind. Şi sibilele : bătrîna încovoiată, cu nas de uliu, cu ochii pîlpîitori adîruciţi într-o carte, şi vecina ei, care toarnă ulei într-o lampă ce se stinge, şi, cea mai frumoasă dintre toate, tînăra cu trident delfic. Toate personajele, prinse într-o activitate turbată. Ce să însemne această furtună ? Ce predică şi prevestesc toate acestea ?

Cu un elan plin de înflăcărare, Vittoria strigă, ca şi cum s-ar fi aflat ea însăşi în sfatul profeteselor :

— Deplîng sclavia Italiei şi-l proslăvesc pe viitorul salvator şi mîntuitor !

— Nu, rosti Pescara sentenţios şi aspru, ora mîntuirii a trecut. Nu prevestesc indurarea, ci judecata.

Vittoria se cutremură, dar gravitatea ameninţătoare pieri numaidecît de pe chipul lui Pescara.

— Să părăsim, spuse el drăgăstos, acea capelă a profeţilor şi o artă care înspăimîntă şi zguduie. Doar nu mai numit pe mine, cînd ai vorbit despre mîntuitorul Italiei* deşi, fireşte, rana din coastă o şi am, încheie el cu una dintre acele glume amare ce-i erau caracteristice.

Cînd Pescara aminti de rana care o preocupase zile şi nopţi, pînă cînd el îi scrisese că s-a închis, Vittoria îşi simţi sufletul năpădit de o imensă gingăşie. îmboldită de iubire, îl îmbrăţişă cu stînga, iar cu dreapta începu să-i

mîngîie părul blond roşcat, netezindu-i în jos pe frunte ondulaţiile uşoare, încît, în lumina lămpii şi in apropierea ei încîntătoare, el luă o înfăţişare foarte tinerească.

In clipa aceea, îşi aminti de o zi trăită împreună, nu prea îndepărtată. Era în apropiere de Tarent, pe una dintre proprietăţile ei. Acolo, firește, după ce soarele pirjolitor de vară apusese cu totul, luaseră şi ei doi, alături de vînjoşii lor secerători, cîte o seceră şi, sub cerul încă fierbinte al serii, îşi legaseră fiecare snopul. îl revedea pe marchiz şezînd destins pe al său, în vreme ce ea, improvizînd uşor, le învăţa pe secerătoare o nouă cantilenă după modelul celor obişnuite acolo în sud, pe care tineretul n-a ostenit apoi s-o repete pînă noaptea tîrziu. îi reaminti lui Pescara de acea seară. El fu bucuros.

— Mai ştii cîntecelul ? o întrebă.

— Da' de unde !

— Ei, era în el o rimă : seceră şi ţiteră. Altminteri, cîntecelul nu mai spunea altceva decît că, la fel ca pe cîmp, se eîntă şi se poartă snopii şi în cer. Modestul cîntecel va mai răsuna poate în gura poporului şi după ce eu, iar mai tîrziu tu vom fi amuţit de mult şi, sincer să fiu, îmi place mai mult decît un sonet ce mi-a fost trimis de curind şi în care tu mi te adresezi în versuri solemne. Liniştește-te, Vittoria ! Nu e de tine. Ştiu că nu e de tine.

Vittoria se aprinse de mînie.

— Cine îndrăznește, strigă ea, să-şi pună masca mea şi să-ţi vorbească în numele meu ? Cine e neobrăzatul ? Unde e mîzgălitura, s-o rup !

— O, ar fi păcat. Sînt versuri care nu te fac de ruşine. Iată.

Marchizul scoase de la piept o foaie de hîrtie. Vittoria i-o smulse şi se duse sub lampă. Cu pieptul palpitînd şi cu buze grăbite, începu :

„Vittoria către Pescara

Victoria mi-e numele, Pescara,
Şi încunun cu lauri lupta ta,
Vai mie însă dacă mi-aş trăda
Sublimul nume, înrobindu-mi ţara.
Frumoasă-s ca o rază primăvara,

Prinţesă şi romană ; mina mea Ţi-a
dăruit Italia, iar ea Iubirea alor săi,
sporind comoara.

îţi cer acum răsplată pentru viaţa Pe
care am jertfit-o pentru tine !
Eroul meu, ce dar s-aştepte soaţa ?

Ştiu duhurile ce-ţi nimbează faţa !
Tăind cătuşele Italiei divine,
Cu patria mă răsplăteşti pe mine !“

Niciodată nu s-a schimbat într-un mod mai ciudat o stare de spirit sub impresia unei poezii: Vittoria Colonna luase supărată foaia, curînd se domolise, apoi recitise cu ardoare, iar la ultimele versuri jubilase cu entuziasm. La sfîrşit, recunoscu deschis :

— Aşa sînt şi aşa sper, deşi n-am scris eu poezia.

Pescara privi batjocoritor.

— Sonetul, spuse el, s-a înnobilat în chip admirabil pe buzele tale, dar în sine e găunos şi provine dintr-un suflet josnic. Iubirea nu cere nici o răsplată, iubirea se dăruieşte gratuit, iubirea nu calculează. Toate acestea sînt lucruri ordinare. Nu, Vittoria nu poate gîndi astfel. Aceste versuri au fost făcute de un mercenar, iar eu îi cunosc numele : uriaşa lui vanitate l-a constrîns să-şi scoată masca. Priveşte. Pescara arătă cu degetul două litere minuscule, un P şi un A, scrijelate în colţul din dreapta jos al foii. Tot un divin, cum se numeşte el! îl văd pe Aretino cu contemporanul său, Giovanni Medici, cel mai desfrînat tînăr din Italia, cum şed împreună, bînd vin şi glumind şi-l aud vorbind în doi peri : „Cre~ de-mă, Giovanni, nu-i lucru uşor să te închipui în pielea divinei Vittoria !“ Apoi o veselie de faun. Aretino rîde, încît aproape că se răstoarnă cu scaunul, rîde să moară.

— De-ar muri, neruşinatul! zise cu năduf Vittoria, căci incă de pe atunci lumea întreagă îl cunoştea pe Pietro Aretino şi felul său de a fi.

— Bravo, romana mea ! aprobă Pescara. Intr-o privinţă insă are dreptate, iubito : numele tău l-a însufleţit pe soţul tău. E frumos să fii căsătorit cu *victoria.*

Dar Vittoria Colonna nu mai ştia acum de glumă. Era

răscolită pînă în fundul sufletului, zguduită pînă la rădăcinile fiinţei ei, plină de lacrimi şi totodată de ardoare şi patimă.

— Dar în rest nu are dreptate ! rosti ea cu impetuozitate. Nu ştiu ce duh asculţi şi mă ostenesc în zadar să citesc în inima ta ! Te joci cu mine ! Mă îmbrăţişezi şi mă împingi încolo ! Nici nu m-ai lăsat, crudule, să-ţi comunic solia pe care ţi-am adus-o cu toată bucuria exultantă a inimii mele.

— Fiindcă am ghicit-o. Il dezaprob pe sfîntul părinte că o coboară pe nobila mea soţie, făcînd din ea o slujnică, şi-ţi încredinţează ţie, cea iubitoare de adevăr, o solie perfidă, o solie nevrednică de el şi de tine, plină de minciuni şi sofisme, pe care, chiar peste cîteva zile, am să-l oblig s-o revoce şi s-o dezmintă. Sfîntul scaun îmi dă Neapolul, dacă-1 cuceresc, şi-mi absolvă conştiinţa, dacă o fac să tacă. Eu însă nu cred în asemenea legări şi dezlegări, nici în lucruri lumeşti, nici în oricare altele şi — adăugă batjocoritor — nici în cele spirituale. Toate acestea au trecut de cînd cu Savonarola şi călugărul neamţ.

— Şi Italia mea, pe care o atragi ca un magnet, o laşi să eşueze izbindu-se de tine ? N-o iei deloc în seamă ? O dispreţuieşti ? strigă Vittoria deznădăjduită.

Pescara răspunse cu blîndeţe :

— Cum aş putea dispreţui un popor, care mi te-a dat ? Dar nu vreau să-ţi tăinuiesc. Italia vorbeşte în zadar, osteneşte degeaba. Cunoşteam de mult ispitirea, o vedeam venind şi ridicîndu-se ca un talaz ce se apropie rostogolindu-se şi n-am şovăit nici o clipă, nici cu cel mai uşor gînd. Căci nu aveam de făcut nici o alegere, nu-mi aparţineam, eram în afara lucrurilor.

Vittoria se îngrozi.

— Cum ? Tu nu eşti un om ? Eşti spirit fără carne şi sînge ? Nu atingi pămîntul peste care umbli ?

— Divinitatea mea, răspunse el, a liniştit furtuna în jurul vîslelor mele.

Vittoria exclamă pe un ton de rugă :

— Divinitatea ta ? şi îl încolăci cu amindouă braţele. N-am să te las, doar m-ai numit Dumnezeul tău !

Pesoara se eliberă cu blîndeţe şi-i răspunse cu ochii îndureraţi :

— Dacă o ceri, dar hai cu mine în grădină, trebuie

să iau aer.
Cînd păşiră pe terasă, deasupra lor sclipeau toate stelele, iar dincolo, în vechiul castel, mai zăriră o lumină singuratică de o culoare pămîntească.
— Acolo, spuse cu compasiune Vittoria, se află cancelarul fără somn, chinuindu-se între teamă şi speranţă.
— Nu cred, replică Pescara, mai curînd a adormit citind vreun poznaş sau vreun lucru de nimic, iar lampa lui, cu lumină scăzută, luminează pereţii.
Pescara ghicise. După ore de chin, Morone adormise citind din Catul.
Marchizul porni pe drumul său spre boschetul cu bănci de marmură albă, unde obişnuia să se odihnească. Se aşezară sub întunecatul acoperiş de frunze, mînă în mînă.
Vittoria spuse în şoaptă :
— Nu vorbi.
Dar Pescara tăcea.
Se apropiară paşi, şi de pe o altă bancă se auziră şoapte.
— Aşa stau intr-adevăr lucrurile cu comandantul, Moncada ? Mi-e greu să cred.
— Nici eu nu cred încă, Leyva, dar cercetez. Dacă mă încredinţez, mă arăt şi trecem la acţiune. Regele nu trebuie să-şi piardă armata în Italia.
— Credeţi ?
— îţi aduni trupele şi îl arestăm.
— Se va apăra.
— Atunci are să cadă.
— Iar maiestatea sa ?
— N-ai nici o grijă, maiestatea sa are nevoie de noi, e în puterea noastră. Dacă îmi refuzi ajutorul, va trebui să pun să fie ucis de o mînă plătită. Pot conta pe tine ?
— Nu puteţi... o faptă gravă...
Celălalt îl trase de acolo.
— Mi se pare că am auzit respiraţia cuiva.
Intr-adevăr, aerul umed al nopţii apăsa pieptul lui Pescara şi-i lua răsuflarea. Gemu încet. Apoi spuse şi el:
— Să mergem, se lasă roua şi pieirea pluteşte în aer.
Vittoria se lipi de el.
Dinspre vechiul castel răsunară trei sunete de goarnă.
— Uft curier. Voi avea de citit încă astăzi.

— Fernando, il imploră ea, eşti spionat. Împăratul te suspectează. Eşti pierdut! Aruncă-te în braţele Italiei! Acolo e mîntuirea ta şi singura salvare.

— Nu mă tem de nimic, spuse el. Drumul e întunecat, dar refugiul meu rămîne deschis.

Se opriră într-o mică sală a vilei, iar Pescara îl trezi pe Ippolito, care adormise pe un taburet.

— Du-te dincolo, îi ordonă el, şi adu ceea ce tocmai a sosit. Apoi se adresă Vittoriei. Cred că e de la Madrid, probabil cîteva rînduri ale maiestăţii sale însăşi, care-mi scrie uneori, fără ştirea miniştrilor săi. Sînt totuşi curios.

Acum, ceasul din turnul vechiului castel bătu miezul nopţii, obosit şi tremurător, cu intervale atît de mari, încît între fiecare două bătăi ar fi încăput parcă o viaţă.

A douăsprezecea bătaie — irevocabilă.

Ippolito zgrepţăna la uşă şi aduse un pachet, pe care comandantul îl deschise. Conţinea, pe lîngă alte scrisori, un decret imperial, care aproba marşul împotriva Mi- lanului şi-l împuternicea pe comandantul suprem să procedeze în oraşul cucerit după aprecierea sa şi corespunzător împrejurărilor.

— Asta-i tot ? întrebă Pescara.

Băiatul îşi îndoi cu respect genunchiul şi-i înmînă o scrisorică, pe care i-o smulsese cu greu curierului. Purta inscripţia : „În propriile miini ale marchizului."

— De la împărat, spuse Pescara şi o deschise. Uite, Vittoria, citeşte-mi-o. Scrie ilizibil.

Vittoria îi dădu ascultare. Nu era mult, cîteva rînduri, şi suna astfel:

„Dragul meu Pescara !

Eu sînt cel oare am impus această împuternicire împotriva miniştrilor mei. Aveţi mulţi duşmani. Feriţi-vă de Moncada. Eu însă cred în voi, căci m-am rugat pentru voi şl v-am văzut îngerul, care vă ţinea de mină. Am încredere în voi.

Regele vostru"

Pescara zîmbi forţat.

— Carol se încrede prea uşor, spuse el. Asta i-ar putea fi păgubitor, dacă ar fi vorbă de altuil decît de mine. Dar — ciudat — mi-a văzut geniul.

— Spune-mi acum care e divinitatea ta ! îl imploră Vittoria. Te conjur, Pescara, spune-mi numele ei !

— Cred că se află ea însăşi aici, giffii el răguşit. începu să respire mereu mai anevoie, gemu, oftă adînc, horcăi. O convlusie înspăimîntătoare îi strînse pieptul în chingi. Se prăbuşi pe divan, ducînd mîna la inima chinuită şi trăgindu-şi cu greu răsuflarea. Vittoria îngenunche lîngă el, îl ţinu şi-l sprijini cu braţele, suferind alături de el. Voi să-l cheme pe Ippolito şi să-l trimită pe băiat după bunicul său, medicul, el însă îi interzise cu un gest. în cele din urmă adormi, complet epuizat, după ce Vittoria crezuse că moare. Sătulă de lacrimi, adormi şi ea. Apoi, lampa se stinse.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Cind se trezi, Vittoria se afla întinsă pe un divan gol, iar pe fereastra deschisă se revărsa aerul dimineţii. Sări în picioare, căutîndu-şi soţul şi-l găsi plimbîndu-se în sus şi-n jos pe terasă, înviorat de somn şi ca renăscut, începu să nu mai creadă în îngrozitoarea lui zvîrcolire din timpul nopţii în braţele ei, era ca un vis.

Pescara începu :

— Ieri, m-ai întrebat, scumpă doamnă, care e numele geniului meu şi m-am temut să ţi-1 destăinuiesc. în cele din urmă, aproape că mi-ai smuls taina, căci e greu să ascunzi ceva unei femei iubite. Atunci a apărut el însuşi şi m-a atins. îl cumoşti acum, iar temutul său nume să rămină nerostit. Fără lacrimi ! Le-ai vărsat ieri. Astăzi, spune-mi unde doreşti să te duci, în vreme ce eu voi conduce armata împăratului împotriva Mila- nului.

— Cum ai putut să mi-o ascunzi atîta vreme, Fernando ?

— Mai întîi — nu mult — mi-am tăinuit-o mie însumi... totuşi nu, mi-am cunoscut soarta încă din seara bătăliei de la Pavia. Am apus odată cu acel sîngeros soare de iarnă. Conştient de ţelul şi zilele mele numărate, cum mi-aş fi îngăduit să le întunec înainte de vreme pe ale tale ? Mi-ai spus uneori că e o cruzime să trezeşti pe cineva dintr-un somn dulce şi că tu nu ai suporta asta. Eu însă nu sînt crud.

— Eşti, replică ea, altminteri nu m-ai fi înşelat atît de

amarnic, ci m-ai fi chemat şi te-ai fi lăsat îngrijit de mine.

— Nu trebuia să ştie nimeni, spuse el.

— Şi medicul tău ? El trebuia să ştie, şi sînt mîniooasă pe el că m-a minţit, cu toate că i-am scris şi l-am conjurat să-mi spună adevărul!

— Bietul Numa ! spuse comandantul. E şi aşa destul de nefericit că nu mă poate tămădui. M-a sătuit atunci să-mi iau un lung răstimp de odihnă la Ischia, dar i-am spus : e în zadar. Căci pentru ce toate astea ?... Unde te gîndeşti să te duci, Vittoria ?

— Nu, Fernando, vorbeşte! Nu-mi mai tăinui nimic !

— E în zadar, i-am spus, plămînul e străpuns, iar inima suferă şi ea. Dă-mi răgaz, Numa ! Du-mă pînă încolo, în vară, in toamnă, pînă la cei dinţii fulgi de zăpadă ! De atît timp am nevoie ca să-mi desăvîrşesc victoria. Şi înainte de toate, i-am spus, pune-ţi lacăt la gură ! Nimeni să nu afle taina noastră ! Puterile inamicului s-ar intrei şi m-ar pierde pe mine şi armata mea. Încă o dată, taci ! Vreau asta ! i-am poruncit... Şi am simulat atât de bine că trăiesc, încît Italia mi-a oferit inelul de logodnă ! Zîmbi. Şi am să urc încă o dată pe cal! Tu insă, Vittoria, făgăduieşte-mi — dar fără jurăminte, fă-o de dragul meu — să nu goneşti după mine nechemată prin norii de praf al marşului meu şi peste cîmpiile îmbibate de sînge. Ai şi da prilej de batjocură soldaţilor, nu împotriva ta, bună şi frumoasă cum eşti, ci împotriva răsfăţatului comandant suprem. Aşadar, rămîi. Dar unde ? Aici ?

Vittoria reflectă, marcată de o nemîngîiată duTere. Apoi spuse :

— Ieri, cînd veneam călare încoace, am trecut, chiar în împrejurimile oraşului, pe la o mică mănăstire de maici. Se numeşte, cum am aflat, „Sfînta rană". Am să aştept acolo chemarea ta, am să mă pocăiesc şi am să mă rog pentru Însănătoşirea ta.

— Pentru însănătoşirea mea ? zîmbi el. Fă-o. N-ai să te plictiseşti la „Sfînta rană“ ; aud că mănăstirea are voci minunate şi e vestită pentru corul ei. Să pornim călare într-acolo îndată, acum, cît e răcoare, iar colbul de pe şosea încă n-a fost răscolit.

Porni cu pas uşor spre vechiul castel, să pună să se înşeueze caii.

Vittoria îl urmă cu paşi înceţi şi, cum îl văzu pe Numa, medicul, care venea să se intereseze de cum petrecuse noaptea comandantul, se îndreptă spre el, cu o figură îndurerată : voia să-i reproşeze că-i ascunsese adevărul, iar în acelaşi timp să-l conjure să prelungească viaţa dragă cu ultimele mijloace şi taine ale artei sale. Cînd însă o zări venind pe Vittoria Colonna, medicul întinse mîinile tremurătoare, cu sentimentul neputinţei sale, spre ea, ca şi cînd, apărîndu-se ar fi implorat-o : Cruţă-mă, n-am nici o putere ! Ea înţelese şi-şi văzu de drum, trecind pe lîngă Ippolito, care îndoi genunchiul în faţa ei, fără a fi luat în seamă, spre marea durere a băiatului.

In curtea castelului găsi murgul cu podoabe grele şi scumpe al lui Pescara şi şargul ei berber, de asemenea înşeuat. Comandantul o ridică pe cal şi porniră în bătăi de tobă peste puntea mobilă ce fu coborîtă, ieşind între nesfîrsiţele lanuri de orez ale cîmpiei lombarde. îi urmau la oarecare distanţă un rîndaş al lui Pescara, un calabrez bronzat de soarele din sud, şi camerista romană a Vittoriei, călare pe un catîr.

în urma celor ce plecaseră, în curtea castelului răsunară neauzitele strigăte de ajutor ale cancelarului uitat. Se trezise din vise urîte şi rătăcise încă din zori prin grădini, dînd mereu de ziduri şi metereze, vegheate de străji cînd germane, cînd spaniole. Şvabii se minunau grozav de gesturile exagerate, în vreme ce spaniolii schimbau cu înţeles priviri răutăcioase : nu se îndoiau că ministrul duşmanului fusese atras în cursă de comandant şi-şi făgăduiau ca mîine, cînd acesta va fi tîrît după armată, să-şi chinuiască după pofta inimii şi să-l jefuiască temeinic. în cele din urmă, ajunsese în rond şi căzuse istovit pe aceeaşi bancă, unde în ajun îl găsise adormit pe Pescara şi-l spionase. Deodată auzi salutul străjii de la poartă, alergă in curtea castelului şi voi să se repeadă pe punte. Primit de străjeri cu halebardele încrucişate, îi văzu, jeluindu-se, pe comandant şi pe Vittoria pierind în aburul depărtărilor.

După o zi luminoasă, era acum una mohorîtă. Nici o adiere de vint şi nici cea mai mică încercare de formare a vreunui nor. Nu urca în slăvi nici o ciocîrlie, nu cînta nici o pasăre, stăruia o lumină tulbure şi tăcută ca peste pajiştile infernului. Curînd se zări mănăstirea de maici şi zidurile ei paşnice se măriră cu încetul. Fireşte, cei

doi călăreau aproape numai la pas, Vittoria, de pe acum văduvă, într-o tăcere adincă, în vreme ce, într-o uimitoare opoziţie, amintirea lui Pescara, acum odihnit, se întorcea printr-un avint uşor, plin de iubire şi ardoare, în tinereţe şi reda femeii întristate de lîngă el chipurile încîntătoare şi emoţionante ale copilei înfloritoare şi ale gingaşei logodnice. Nu se reţinu să-i amintească de mici lucruri din acele zile fericite, dar mîhnirea ei nu-1 răsplăti nici măcar cu un singur zîmbet. Se eliberase de povara tainei lui, iar ea gusta aoum dintr-odată şi din plin amărăciunea acesteia.

Erau acum atît de aproape, încît auzeau cintarea corului din mănăstire.

— Ce cîntă ele acolo ? întrebă el cu nepăsare.

— Cred că un recviem, răspunse ea.

Cînd coborîră în faţa mănăstirii, iată, pe poartă le ieşi în întimpinare stareţa, cu două călugăriţe modeste în urma ei. Probabil că pusese vreun copil să stea la pîndă într-un lan de orez, iar acela le-o luase acum înainte, alergînd cu iuţile lui picioare goale. Stareţa aflase încă din ajun de sosirea donnei Vittoria la Novara şi îşi închipuise că pioasa şi binevoitoarea doamnă nu va lăsa nevizitată „Sfînta rană", căci, in afară de vocile instruite ale corului său, mănăstirea poseda încă ceva deosebit: sora mistică Beata, care murea în fiecare zi, purtînd pe trupul ei bolnav şi vlăguit semnele însîngerate. întreprinzătoarea şi inimoasa stareţă îşi propusese să obţină de la Vittoria Colonna, despre care credea că are putere asupra soţului ei, scutirea de un greu impozit de război, pe care lacomul comandant fără Dumnezeu — de această faimă se bucura Pescara în clerul italian — îl impusese asupra bunurilor mănăstirii, împotriva principiilor canonice şi a oricărei echităţi. Dar stareţa nu-şi închipuise nici în vis că Pescara, care evita să viziteze vreun sfînt lăcaş, avea s-o însoţească pe madonna Vittoria.

O femeie agreabilă, cu ochi întunecaţi, inteligenţi şi o faţă palidă, atrăgătoare, stareţa salută prin cîteva cuvinte alese înalta pereche. Apoi tăcu, atentă, aşteptînd răspunsul lui Pescara, a cărui înfăţişare nobilă îi făcuse impresie.

— Cuvioaso, începu comandantul, donna Vittoria do-

reşte ca în timpul campaniei pe care o încep mîine şi a cărei durată o estimez la o săptămînă, să petreacă în mănăstirea voastră cîteva zile liniştite şi pioase, pînă cînd o voi chema la Milano, după încheierea luptei. îi puteţi acorda o încăpere convenabilă ?

Stareţa răspunse îndată că-i stă la dispoziţie odaia ei.

— Cer o chilie simplă, ca aceea a celei mai mărunte surori, cu mobilierul obişnuit, spuse Vittoria, a cărei paloare o uimea pe stareţă. Dar ea trecu această paloare pe seama grijii lesne de înţeles pentru soţul ce urma să plece la luptă.

— După ce donna Vittoria se va instala, încheie Pescara, să fiu anunţat. Mai am de discutat cu ea şi vă rog să-mi permiteţi să intru în clauzură şi în chilie. In mod excepţional, deoarece doresc binele mănăstirii. Mă găsiţi in biserică. Se înclină şi se îndreptă spre biserică.

Vittoria întrebă ce cîntaseră călugăriţele şi primi acest răspuns :

— Un recviem pentru tînăra Giulia Dati, nepoata bătrlnului nostru medic, care a murit la Roma.

Vittoria o urmă apoi pe stareţă, iar cele două călugăriţe se duseră să dea porunci şoptite.

Intre timp, comandantul, fără să-şi descopere capul şi fără vreun alt semn obişnuit de devoţiune, măsură cu paşi fermi lungimea bisericii, cu braţele încrucişate pe platoşă. Fiindcă la întoarcerea sa în Novara urma să-şi întîlnească trupele sosite pentru campanie, îşi pusese un coif şi o platoşă uşoare, iar acum păşea ca un erou şi un stăpînitor în lăcaşul rugăciunii şi al smereniei.

„Nu, îşi vorbi sieşi cu gura închisă, astăzi să fie pentru ultima oară. Vreau să-mi iau rămas bun de la ea ca un om viu. Vreau s-o scutesc de a mă vedea suferind. Să mă revadă cînd mă voi dărui odihnei."

Se credea singur, dar era pîndit prin zăbrelele corului. Se adunaseră din nou acolo călugăriţele, la porunca stareţei, care c.area ca Pescara să audă vocile mănăstirii ei. Venise chiar şi mistica Beata, care-şi unea privirea exaltată cu aceea mult mai focoasă a ochilor castanii sau negri aţintiţi cu lăcomie asupra eroului. Toate logodnicele lui Christos adunate acolo o preamăreau pe Vittoria Colonna şi o invidiau pentru lumeştile ei plăceri, în vreme ce aceea, pe care o credeau fericită, se zbuciuma copleşită de deznădejde,

cu mîinile împreunate, într-o chilie din apropiere. Şi sora Beata căzu pradă ispitei de a-1 admira pe acest mîndru domn al lumii, dar se infrînă cu eroism şi imploră cu ardoare cerul s-o smuilgă pe Vittoria Colonna idolului ei, spre mîn- tuirea sufletului. Dar aceste sentimente puternice cedară in faţa sentimentului mai nevinovat al orgoliului. După o scurtă consfătuire în şoaptă şi după ce-şi dreseră încet glasurile, surorile îşi intonară jubilînd capodopera, un tedeum, mai potrivit pentru învingătorul de la Pavia decît oricare- altă proză sau secvenţă.

Iar el ar fi ascultat desigur cu plăoere, dar stătea ca vrăjit în faţa Christului crucificat şi lipsit de viaţă, o mare icoană de altar, ale cărei culori luminoase strălu- • ceau încă în deplină prospeţime. Dar nu capul divin îl privea, ci pe sutaşul care-şi înfigea lancea în trupul sfînt. Acest sutaş era vădit un elveţian ; pictorul trebuie că studiase cu deosebită minuţiozitate sau schiţase de-a dreptul din viaţă uniforma şi atitudinea unui elveţian. Omul stătea cu picioarele îndepărtate, avea cracul sting al pantalonului galben, iar cel drept, negru, şi cu pumnul inmănuşat înfigea izbind în sus, brutal şi temeinic. Nu lipsea nimic : coif ca un căzănel, guler de zale, platoşă, brăţar şi apărători la şold, ciorapi roşii, ghete late. Dar nu această îmbrăcăminte, pe care o cunoştea îndestul, il captiva pe comandant, ci capul înfipt pe un grumaz de taur. Ochii mici, albaştri, cristalini, nas cîm şi turtit, gură rinjitoare, cioc blond, creţ, ten brun cu obra- ■ jii trandafirii, cercei în formă de căuş şi o expresie de cinste amestecată straniu cu perfidie. Cu memoria chipurilor caracteristică unui comandant de oşti, Pescara ştiu numaidecît că îl mai văzuse odată pe acest flăcău scund, cu umeri largi, sprinten, ai cărui pantaloni gal- beni-nogri arătau că e originar din cantonul Ury. Dar cînd şi unde ? Deodată îl fulgeră o durere între coaste, ca şi cind ar fi fost înjunghiat, şi atunci ştiu şi pe cine-1 are in faţă : era elveţianul care-i străpunsese pieptul la Pavia. Nici o îndoială. Primind lovitura de lance a oşteanului ghemuit lingă el la pămînt, privise o clipă în aceşti ochi cristalini şi văzuse gura rînjind cu satisfacţie. După recunoaşterea omului, neaşteptata reîntîlnire nu-i mai făcu nici o impresie, şi, cu o figură prietenoasă. o întrebă pe stareţa aflată acum lîngă el ca să-l ducă la donna Vittoria, cine făcuse

pictura. Stareţa răspunse, coborînd o clipă ochii :

— Doi mantovani, tineri talentaţi, dar de moravuri dubioase, de care m-am bucurat să-i văd părăsind mănăstirea.

Cînd Pescara deschise uşa chiliei, Vittoria şedea în genunchi. Un răstimp privi in tăcere, ca şi cînd n-ar fi vrut s-o tulbure, printr-o fereastră cu arcadă semicirculară, în nişa căreia se aşezase, spre colina acoperită cu iarbă şi spre crucile de pe morminte, iar în cele din urmă întrebă :

— Ce faci, Vittoria ?

— Penitenţă.

— Pentru cine?

Ea se ridică şi răspunse cu mîinile încă împreunate i

— Fac penitenţă pentru mine şi pentru tine şi pentru Italia. Pentru această mîndră crimă a ei şi pentru acest păcat neobişnuit, din pricina cărora va pieri, fiindcă tu ai fost singurul care o puteai salva. Pentru mine, fiindcă am venit să te duc în ispită. Pentru tine, fiindcă vrei să părăseşti acest pămint. M-am rugat pentru partea ta nemuritoare, dar cerul — ea clătină cu tristeţe din cap — încă nu m-a auzit.

Pescara o trase pe banca din nişa ferestrei şi o luă de mînă ca un fraite pe sora lui. Simţi un irezistibil imbold de a se dărui, fie pentru că taina dintre el şi soţia lui fusese înlăturată, fie pentru că îl stăpînea fără a-şi da seama dorinţa de a prelungi această ultimă şedere împreună.

— Necredincioaso, începu el cu voioşie, lasă-mă în seama întunecatului meu păzitor ! Pe cînd eram copil, credeam împreună cu mama, care era o sfîntă, în ceea ce făgăduieşte biserica ; acum văd de jur împrejur talazurile veşniciei. îngerul morţii mi-a fost în preajmă încă de la prima mea luptă, atunci cînd, însemnat de el, tovarăşul meu de cort — fratele tău, Vittoria — s-a prăbuşit fără o vorbă cu un plumb în inimă. Am făcut pentru el cu spada mai multe hecatombe, iar el m-a atins de asemenea, salutîndu-mă, adesea, aproape pe fiecare cîmp de bătălie, fiindcă se pare că eu sînt mai vulnerabil decît alţii. Dar a fost nevoie de timp, pină cînd l-am îndrăgit pe cosaş. încă în săptăminile de după Pavia, cînd ştiam că mă alesese, m-am opus şi m-am ridicat cu indignare şi m-am răzvrătit împotriva lui ca un tinăr îndărătnic. Treptat insă am presimţit, iar acum

ştiu sigur că el cunoaşte ora cuvenită. Nodul existenţei mele este de nedezlegat, el il taie.

Vittoria, palidă, îl asculta cu nesaţ, privindu-1 ţintă cu ochii uimiţi, ca şi cînd ar fi văzut palatul cel mai măreţ arzind, cu fiecare capitel de coloană luminat de vîlvătăi.

— îţi spun, femeie, continuă el, cărarea mea se frînge sub paşii mei! Mă prăbuşesc doborît de victoriile şi faima mea. Chiar dacă n-aş fi rănit, tot n-aş putea să mai trăiesc. Dincolo, în Spania, invidie, defăimări furişe, favoarea curţii şubrezită şi în cele din urmă minată, dizgraţie şi prăbuşire, aici, în Italia, ură şi otravă pentru cel ce a desconsiderat-o.

Dacă însă m-aş rupe de împărat, m-aş prăbuşi prin mine însumi şi aş muri ucis de devotamentul trădat, fiindcă am în piept două suflete, unul italian şi unul spaniol, iar acestea s-ar omori unul pe altul. Nici nu cred că aş fi putut crea o Italie vie. E-adevărat, Italia poartă strălucitoarea făclie a spiritului, dar s-a răzvrătit împotriva legilor externe, lăsîndu-se in voia plăcerilor neînfrînate ale unei existenţe opulente. Trebuie să se pocăiască, tu ai spus-o, Vittoria ; suferind în lanţuri, să înveţe libertatea. Dar acest imperiu mondial spaniol, care se înalţă în nori roşii de sînge dincolo şi dincoace de ocean, mă umple de groază : sclavi şi călăi. Simt vîna crudă pulsînd in mine însumi. Şi lucrul cel mai îngrozitor : nu ştiu ce nebunie monahală ! Italia ta decăzută e cel puţin omenească.

Ochii Vittoriei se limpeziră, cînd văzu că lui Pescara îi e dragă Italia.

— Tu i-ai fi dat libertatea, iar libertatea i-ar fi dat virtutea ! strigă ea, dar Pescara continuă, ca şi cînd n-ar fi auzit :

— Acum însă sînt înlăturat din mijlocul tuturor acestora, un mîntuit, şi cred că eliberatorul meu are intenţii bune cu mine şi mă va duce cu blîndeţe dincolo. Unde ? în imperiul odihnei. Şi-acum, să ne despărţim, Vittoria. Voi să-i sărute ochii în lacrimi, dar găsi gura cea mai gingaşă care-i ieşi în întîmpinare.

— Încă ceva, spuse el. Lasă lumea să mă judece cum vrea. Eu mă aflu dincolo de prăpastie. Rămii cu bine ! Nu mă însoţi! Să mă vizitezi la Milano, dar nu mai înainte de a te chema !

Vittoria făgădui, hotărită să nu se ţină de cuvînt.

Cînd Pescara îşi luă rămas bun de la stareţă, aceasta nici nu avu nevoie să-şi exprime cererea. Comandantul aprobă scutirea de impozitul de război, ca o răsplată pentru găzduirea soţiei sale. Faptul că astfel luaseră sfîrşit strâmtorarea economică şi masa pe sponci iscă in mănăstire o asemenea bucurie, încît surorile pregătiră în onoarea musafirei lor cele mai alese bunătăţi Dar locul Vittoriei rămase gol.

Pescara se îndreptă călărind domol, însoţit de binecuvintările mănăstirii, înapoi spre turnurile oraşului. Murgul său focos părea că se miră de mersul său măsu-

rat. Muzica militară ce răsuna strident peste cîmpie şi trupele ce mărşăluiau pretutindeni îi trădau începutul unei campanii. Strănuta, ca şi cînd ar fi adulmecat fumul de praf de puşcă, şi păşea mîndru, ca şi cum ar fi purtat victoria.

Despărţirea e grea, se gindea comandantul, n-aş dori s-o repet. încă o dată viaţa îl îmbulzise, iar el ţinuse în braţe bunurile cele mai de preţ ale existenţei, frumuseţea şi puterea inimii. Tinereţea îşi aprinsese din nou în el vîlvătaia, şi doar la cîteva clipe după ce-i vorbise atît de încurajator Vittoriei, se răzvrătea împotriva nimicirii. Sîngele nobil, care curge in vinele muritoare, şi energia se răsculau împotriva păcii eterne. în ochii săi cenuşii, luminoşi, fulgeră mînia împotriva ucigaşului său, pe care-1 revăzuse în tablou, şi se izbi cu dreapta împlătoşatâ în piept, ca şi cînd ar fi strivit pe el viespea ce-1 înţepase. Murgul începu să necheze şi se porni intr-un galop scurt, atins involuntar de comandant cu călcîiul, sau în aşa măsură unit cu el, încît ii resimţea revolta.

în această sitare de spirit, Pescara văzu pe un apropiat lan de orez vălmăşagul unei lupte turbate, care strivea lanul. Un singur om se apăra cu deznădejde împotriva unui grup numeros. Insul scund, jerpelit, în zdrenţe galbene şi negre se lupta cu furie, mînuindu-şi jumătatea de lance, împotriva unei duzini de spanioli. Pe doi îi culcase la pămînt, dar acum era copleşit de ceilalţi, şi un vîrf de lance se şi afla la gîtlejul lui, cînd spaniolul ce îngenurichiase spre el fu smucit înapoi de un altul, care arăta spre comandantul suprem ce se apropia în goană.

Pescara făcu un semn, şi grupul, tîrîndu-1 pe prizonier, îl urmă sub un stejar viguros aflat în marginea şoselii, singurul copac, pînă departe, pe şesul potopit de arşiţă. Comandantul descălecă şi se rezemă de trunchiul uriaş acoperit cu muşchi. Din pricina goanei călare, pieptul ii gifîia, şi el găsi nimerit să se liniştească făcind
o haltă sub pretextul unei audieri.

Vagmistrul spaniol raportă : văzuseră un elveţian fugind prin grîne, cu siguranţă un rătăcit de la Pavia, care se pitise pînă atunci pe undeva, şi se luaseră după el,

socotind că ar putea fi un spion milanez. încheindu-şi raportul, spaniolul cu barbişon se uită spre o creangă solidă care se întindea orizontal din trunchiul stejarului.

Pescara le făcu semn spaniolilor să se îndepărteze, iar în timp ce aceştia se împărţiră, rămînînd de veghe la oarecare distanţă, îl cercetă pe elveţian din creştet pînă-n tălpi. Oricît de ruginită i-ar fi fost platoşa şi oricît: de zdrenţuiţi pantalonii galbeni-negrii, recunoscu de îndată uniforma de pe tabloul de la mănăstire şi nu mai puţin ochii mici, scînteietori, iar acum, cu adevărat, cel ce sta în faţa lui îşi strimbă faţa în acelaşi rin jet zîm- bitor, fie de teamă, fie pentru că îşi reamintise şi el de comandant.

— Ridic-o şi dă-mi-o, ordonă acesta, arătînd spre ciotul de lance, pe care unul dintre oşteni il azvîrlise la picioarele prinsului ca dovadă pentru rănirea camarazilor săi. Era jumătatea de sus a lăncii, cu vîrful plin de sînge. Elveţianul se supuse şi comandantul pipăi cu degetul vîrful, să vadă cît e de ascuţit, apoi aruncă ciotul încolo.

— Cum te cheamă ? întrebă el.

— Blăsi Zgraggen din Ury, fu răspunsul.

Comandantul renunţă să repete acest nume de familie greu de pronunţat, care părea să se tragă de la vreo culme zdrenţuită a unui munte elveţian, şi se folosi de numele de botez, pe care-1 italieniză.

— Biagio, zise el, mi-ai rănit doi oameni ; mă gîndesc să-i las să te spînzure.

Blăsi Zgraggen răspunse cu semeţie :

— Lăsafţi-i să mă spînzure, asta o să fie mai puţin din pricina a ceea ce am făcut acum, o să fie mai curind fiindcă eu...

— Taci! porunci comandantul. Putea să se răzbune, lăsînd curs liber justiţiei războiului, dar nici faţă de sine, nici faţă de victima lui nu putea să recunoască această răzbunare. Cum de-ai rămas aici ? întrebă el.

Zgraggen, care vorbea o lombardă curgătoare, începu cu îndrăzneală :

— Pe cîmpia de la Pavia am fost rănit şi strivit sub copitele cailor, cu lancea frîntă lîngă mine. Pe urmă, umblînd numai noaptea, m-am tirit spre munţi, flâmînzind şi cerşind. Domnule, vedeţi acolo, la dreapta celor doi plopi acoperişul ăla lung, roşu ? Acolo locuieşte

Nar- racivallia cu bărbatul ei. Asta m-a năimit la munca cimpului, pînă s-o termina războiul, că acuma n-aş putea trece hotarul. Dar Narracivallia mi-a făcut ochi dulci. Atunci mi-au apărut în somn tata şi cei doi bunici, care cu toţii trăiesc la mine acasă, chiar dacă bunicii sînt tare neputincioşi. Mai întîi a venit tata, a ridicat degetul şi a spus : „Bagă de seamă, Blăsi !“ Apoi a venit bunicul dinspre tată, a împreunat mîinile şi a spus : „Gîndeş- te-te la sufletul tău, Blăsi !“ La urmă a venit bunicul dinspre mamă, mi-a arătat uşa şi a spus : „Fugi, Blăsi!“ Am sărit în picioare şi mi-am căutat hainele. Fireşte, mănuşile mele de mătase şi gulerul din zale mi le şterpelise Narracivallia, ca să se împăuneze cu ele la biserică, îmi pierdusem minţile pe jumătate, pe urmă mi.le-am pierdut de tot, cînd am intrat de dimineaţă la „Sfintele răni[u] pentru *Ave Măria* şi — închipuiţi-vă spaima mea
— m-am văzut pe mine în carne şi oase străpungindu-1 pe Christos !

— Ei, zîmbi Pescara.

— Urîtă poznă! exclamă mînios Zgraggen. Ştiţi, domnule, într-un rînd s-au vînturat pe-aici nişte zugravi cu sculele lor şi au venit odată la fermă şi au cerut un pahar de lapte. Unul mă ia la ochi. „Uite-l colea pe cel care ne trebuie" zice şi se uită la pantalonii mei negri- galbeni. „Omule, adu-ţi lancea şi platoşa." Ii fac pe voie. Zugravul mă pune să-mi crăcănez picioarele, şi le crăcănează şi el şi mă zugrăveşte pe-un petic de pînză. Pe urmă, netrebnicii mi-au făgăduit că o să-mi pună poza la mare cinste şi, uite, acu mă aflu la „Sfintele răni“ şi-l străpung pe Mîntuitor.

Comandantul începu să simtă o anume bunăvoinţă faţă de cinstitul flăcău.

— Ţine, strigă el intr-o stare de spirit ciudată şi-i întinse omului din Ury punga plină. Elveţianul o luă cu dreapta şi numără cu un aer serios şi gînditor monezile de aur lăsîndu-le să lunece în stînga. Apoi vîrî ducaţii în buzunar şi voi să înapoieze comandantului punga.

— Păstreaz-o ! E brodată cu aur !

Elveţianul dădu drumul pungii pe urmele ducaţilor.

— Unde mă repartizaţi, domnule ? întrebă el. Nu-şi putea închipui altceva decît că Pescara l-a r?r-utat şi i-n dat o arvună.

Pescara răspunse :

— Nu te-am angajat, şi cred că după ce te-au prevenit atît de serios cei trei, cel mai bine e să te întorci acasă şi să te hrăneşti în chip cinstit, cum zice proverbul.

— Da' atunci de ce-mi daţi atîta bănet, de vreme ce nu v-am făcut nici un bine ? spuse Zgraggen. Ci mult rău, adăugă el în minte. Recompensa lui Pescara depăşea posibilităţile lui de înţelegere şi-l speria, socotind-o nemeritată.

— Din mărinimie, glumi comandantul.

Blăsi nu cunoştea cuvîntul. Ii trecu însă prin minte că înseamnă măreţie şi, cum în tabără văzuse adesea cum îngîmfarea azvîrlă banii cu mîna spartă, se linişti.

— A, aşa, spuse el.

Pescara făcu semn să-i fie adus calul.

— Şi ca să poţi răzbate, spuse el după ce încălecase, ţine şi asta. li aruncă un bilet de liberă trecere şi puţin lipsi ca Zgraggen să-i mulţumească într-un chip nepotrivit. Voise să-i ureze viaţă lungă, dar, privindu-1 la despărţire pe comandant, ochii săi de locuitor al Alpilor, pe care viaţa spirituală ce înşelase toată lumea nu-i putea păcăli, văzură pe chipul lui Pescara semnele suferinţei lui fără scăpare. Fără să vrea, şopti urarea :

— Dumnezeu să vă dea o fericită înviere, domnule !

Apoi, speriat de propriile lui cuvinte şi de înţelesul lor rău, o luă la fugă de-a curmezişul cîmpului, cu jumătatea de lance, pe care o ridicase cu grijă şi o folosea acum ca toiag de călătorie. Spaniolii priviseră cele petrecute cu uimire, iar bătrînul vagmistru dădu din cap îngîndurat şi superstiţios, mirat şi el de generozitatea comandantului său altminteri atît de econom.

Oştenii care-1 prinseseră pe elveţian făceau parte din unitatea ce se apropia acum într-un nor de praf, precedată de tobele ce băteau. Comandantul călări în intîm- pinarea vitejilor săi şi, primit cu o furtună de ovaţii, îşi conduse calul între muzica militară şi prima companie, al cărei căpitan îi făcu loc cu respect.

Un răstimp rămase singur în fruntea trupelor. Apoi dinspre Novara se apropie un călăreţ în mantie albă şi i se alătură. Intrară împreună pe poarta castelului, însoţitorul îl urmă în tăcere pe Pescara şi păşi după el pragul camerei.

Pescara se întoarse.

— Ce doreşti, Moncada ? întrebă el, iar Moncada răspunse :

— O convorbire fără martori, pe care a doua oară nu mi-o veţi refuza.

— Vă stau la dispoziţie.

— Excelenţă, începu cavalerul, am stat de vorbă dincolo cu cancelarul, precum mi-aţi îngăduit. Era speriat şi palid! şi a jurat de mii de ori că| a venit să ceară o amînare şi condiţii mai uşoare, zicînd că numai aceasta l- a adus la Novara. Apoi a început să pălăvrăgească fără şir, ca un ins cu conştiinţa încărcată. Omul acesta este un hău de minciuni. în care privirea se pierde. Sînt sigur că se află aici în numele ligii.

— întocmai, spuse comandantul.

— Şi că v-a oferit conducerea acesteia.

— întocmai.

în clipa aceasta, în anticameră se iscă larmă. Azvîrlindu-1 la o parte pe Ippolito, cancelarul intră în încăpere, sălbătăcit, cu figură de turbat şi ochi de nebun, îl urmară îndată de Bourbon şi Del Guasto, amîndoi împlătoşaţi, cu care se întîlnise pe coridor şi care veniseră să-l reţină. Deznădăjduit, se aruncă la picioarele comandantului, în vreme ce Moncada se retrase încet in fundul încăperii.

— Scumpul meu Pescara, strigă cancelarul înfricoşat, orice răbdare are un sfîrşit. Nu mai pot suporta martiriul. Fiecare minut se prelungeşte pentru mine într-o eternitate chinuitoare. Mă prăpădesc. Fii milostiv şi dă-mi răspunsul tău !

Pescara răspunse calm :

— Iartă-mă, cancelare, că te-am lăsat să aştepţi. N-am avut timp liber, dar tocmai voiam să trimit după dumneata. Vorbele dumitale de ieri m-au preocupat, fiindcă soarta unui popor nu e un lucru de nimic — dar, te rog, ia loc, nu pot vorbi, dacă mă tulburi gesticulînd atît de violent.

Cancelarul prinse convulsiv speteaza unui scaun.

— Am cîntărit lucrurile... dar, cancelare, să lăsăm mai întîi de-o parte propriile noastre persoane, să ne gîndim independent de dumneata şi de mine : merită Italia, în acest moment, libertatea şi e ea în stare, aşa cum e întocmită acum, s-o primească şi s-o menţină ? Eu

cred că nu. Comandantul vorbea rar, ca şi cum ar fi cîntărit fiecare cuvînt cu cumpăna dreptăţii. De două ori a trăit Italia în libertate, în epoci diferite. La începutul republicii romane, cînd binele statului însemna totul. Apoi, în acea vreme de splendidă comunitate — Milanul, Pisa şi celelalte. Acum, însă, se află în pragul sclaviei, fiindcă s-a rupt şi s-a îndepărtat de orice onoare şi virtute. Nimeni n-o poate ajuta şi salva, nici un om şi nici un Dumnezeu. Cum poate fi recîştigată o libertate pierdută ? Printr-un imbold şi un avlnt al forţelor morale venind din adincurile poporului. Cam aşa cum cei din Germania îşi cuceresc astăzi credinţa cu flăcările urii şi ale iubirii.

Dar aici ? Unde se află Italia, nu zic credinţa şi conştiinţa, fiindcă pentru voi acestea sînt lucruri învechite, ci doar simţul de dreptate şi conştiinţa ? Nu v-au rămas nici măcar onoarea şi ruşinea, ci numai egoismul gol. De ce sînteţi în stare voi, italienii ? De ispitiri, trădări şi asasinate. Pe ce contaţi ? Pe favoarea împrejurărilor, pe zarurile hazardului, pe jocul politicii. Aşa nu se întemeiază, nu se reînnoieşte nici o naţiune. Cu adevărat,

ţi-o spun, cancelare — şi Pescara ridică vocea, ca pentru a rosti o sentinţă — Italia ta e arbitrară şi fantastică, precum eşti tu însuţi şi conjuraţia ta !

— într-adevăr, se auzi vocea lui Moncada.

— Nici eroul pe care l-aţi ales, Morone, nu există.

Aceste cuvinte, rostite încet, fură acoperite de larmă. Morone întorsese repede capul şi-l zărise pe cavaler. Cînd văzu că planul său fusese dezvăluit spaniolilor, fu cuprins de furie, trăsăturile i se schimonosiră, începu să urle ca un posedat :

— Fals şi crud ! Fals şi crud ! Oh, eu, orbul ! Apoi, îmboldit de o absurdă sete de răzbunare, strigă spre Moncada, arătîndu-1 pe comandant : Ştiţi, cavalere, acesta este vinovatul! De dragul lui, toată conjuraţia ! Eu sînt creatura lui, iar acum monstrul mă sacrifică !

La aceste cuvinte, interveni ducele, care, stînd cu Del Guasto în spatele lui Pescara, se desfăta urmărind pasionanta scenă.

— Saute, paillasse, mon şami, saute pour tout le monde ! * i se adresă el batjocoritor lui Morone. Da, numai că noi doi am tras cu urechea de dincolo de perdeaua aceasta roşie cu ciucuri de aur ! Am să-ţi povestesc odată, comoaro, să mori de rîs, nu alta. N-ai auzit cum te-am fluierat ? Apoi, devenind brusc serios, de Bourbon îşi aţinti privirea asupra lui Moncada, îşi duse mîna la piept şi afirmă solemn : Pe sîngele meu regal, în convorbirea de ieri, comandantul n-a şovăit nici cît un fir de păr în onoarea şi devotamentul său !

Morone era distrus. Del Guasto puse mîna pe el şi-l scoase afară.

— Domnule cancelar, îl luă el în rîs, faptul că am tras cu urechea vă scuteşte de tortură.

Ducele ieşi îndată şi el, dînd ascultare unui gest rugător al lui Pescara.

— Excelenţă, începu Moncada, în privinţa aceasta sînt convis. Cu insul acesta doar v-aţi făcut jocul, poate cu mai multă bunăvoinţă decît s-ar potrivi cu mîndria spaniolă. Cu un asemenea om nu conspiră un Pescara. Dar, excelenţă, în furia lui neputincioasă, mincinosul a spus totuşi un adevăr, atunci cînd v-a învinovăţit că sîn-

* Sări, paiaţă, sări pentru toată lumea *In tr.j*

teţi urzitorul conjuraţiei italiene. Nu urzitorul, ci acela care aţi favorizat-o. Nedescurajînd-o, aţi alimentat-o şi aţi făcut-o să prospere. Ar fi fost uşor să rostiţi un cuvînt decisiv şi să-i puneţi capăt cu un gest de indignare, văzut pînă departe. N-aţi făcut acest lucru : v-aţi menţinut într-o atitudine neclară şi echivocă.

— Cavalere, îl întrerupse Pescara, nu dumitale am să-ţi dau socoteală de comportarea mea, ci numai împăratului meu.

— Regelui vostru, replică Moncada. Respectul vă porunceşte să-l numiţi astfel, căci un rege al Spaniei e mai mult decît un împărat. Iar nepotul lui Ferdinand va deveni un rege al Spaniei. Carol se dezvoltă încet, sub influenţe diverse şi contradictorii, dar sîngele lui spaniol se va întări şi-l va resorbi pînă la ultima picătură pe cel german. Regele detestă erezia, iar evlavia lui îl va face spaniol.

Moncada rosti aceste cuvinte cu un zîmbet calm şi cu ochii strălucind fanatic.

— D'Avalon, continuă el, strămoşii tăi au luptat pentru credinţă împotriva păgânilor mauri, pînă cînd bunicul tău a plecat cu acel Alfons[38] pe mare spre Neapole. Intoarce-te la origini! In vinele tale curge sîngele cel mai nobil. Cum poţi tu, care iubeşti măreţia, să şovăi intre ideea universală a spaniolilor şi jalnicele uneltiri italiene ? Pămîntul este al nostru, cum a aparţinut odinioară romanilor. Priveşte minunatele căi ale Domnului : Castilia şi Aragouul unite prin căsătorie, Burgundia şi Flandra cucerite, titlul imperial cîştigat, o lume nouă descoperită şi cucerită şi, dominând toate acestea, un popor oţelit cu o spadă binecuvîntată, botezată de două ori în sînge păgîn ! Ceea ce-ţi oferă insul acela josnic, Spania îţi dă de o mie de ori pe atît: comori, ţări, glorie şi — cerul!

Căci pentru cer luptăm şi pentru credinţa catolică, pentru ca pe pămînt să stăpinească o *singură* biserică. Altminteri, în zadar s-a făcut Dumnezeu om. Prevăzind că în aceste vremuri iadul va <pîngări Sfîntul scaun şi va da la iveală ultima lui erezie, prin călugărul german, Dumnezeu l-a creat pe spaniol, ca să-l purifice pe cel dintîi şi s-o nimicească pe cea de-a doua. De aceea ne şi dă lumea ca pradă, căci toate cele pămînteşti au un ţel ceresc. Am meditat îndelung asupra tuturor acestora în

mănăstirea mea din Sicilia şi am visat să fiu eu însumi alesul în serviciul acestui război spiritual. Atunci, Dumnezeu mi-a arătat chipul celuilalt, al celui într-adevăr chemat. Eu nu eram vrednic de o asemenea cinste, din cauza păcatelor mele, astfel că m-am reîntore în lume.

Pescara tăcea şi-l privea pe exaltat.

— Dar mă străduiesc cît e ziua de mare. N-a trecut nici un an, şi mă aflam în spatele lui Femando Cortez în clipa cînd pe munte demonul i-a arătat culmile Mexicului, aşa cum ţie, Pescara, îţi arată astăzi Italia. Această mînă l-a reţinut pe cel gata să facă un pas greşit, iar acum aceeaşi mînă se întinde spre tine, Pescara, pentru ca să rămîi un fiu al Spaniei, care e lumea şi pe care
o apără Ferdinand Catolicul, plutind în glorie.

Comandantul rupse acum tăcerea şi rosti cu mînie j

— Nu rosti numele celui ce mi-a ucis tatăl.

Moncada suspină din adînc.

— Te căieşti ?

Cavalerul îşi lovi cu pocăinţă pieptul şi murmură, vorbindu-şi sieşi:

— Păcatul meu... păcatul meu... nespovedit şi neîmpărtăşit.

Pescara intui că evlaviosul acela nu se căia pentru asasinatul comis, ci fiindcă-1 săvîrşise asupra cuiva nepregătit spiritualiceşte.

— Piei din faţa mea ! porunci el.

Moncada se retrase pînă în prag, ca trezit dintr-un vis. Apoi se reculese şi spuse :

— Iertare, excelenţă ! Mi-am pierdut firea. Incă un cuvînt limpede. Nu vă cunosc ţelul. Incă nu sînt duşmanul vostru. Aşa sau aşa, veţi cuceri Milanul. Acest prim pas nu conţine nici devotament, nici trădare. Am să aştept al doillea pas al vostru, şi anume dacă îl veţi detrona pe duce şi veţi pedepsi răzvrătirea. Dacă nu veţi face acest al doilea pas, înseamnă că tradaţi Spania şi pe regele vostru!

După aceste cuvinte, Moncada dispăru.

Pescara se retrase şi luă masa. Apoi, în faţa căminului, în care ardea focul ce nu putea lipsi într-o seară de toamnă» îi primi pe de Bourbon şi Del Guasto şi le dădu ultimele sale ordine. Restul timpului şi-l folosi ca

să-şi trieze hîrtiile secrete: tot ceea ce se roteşte în jurul unui om învestit cu putere, o lume de răutate. Distruse cele mai multe documente, azvîrlindu-le în cămin : nu voia să ducă pe nimeni la pierzanie. Trebuia să dispară şi scrisoarea secretă a împăratului, dar să nu-şi amestece cenuşa cu a celorlalte. Ceru să i se aducă o tavă ou jăratec, în a cărui flacără albastră arse scrisoarea împăratului său. Cînd termină totul, luminările din sfeşnicul său se şi consumaseră pe jumătate : se apropia miezul nopţii. Pescara îşi încrucişă braţele pe piept şi se adinei în aşa măsură în gînduri, încît nici nu auzi paşii cuiva care intrase. O voce i se adresă :

— Care este ţelul tău, d'Avalon ?

Pescara îl văzu pe Moncada. Vîrî mîna în tava în care cărbunii se stinseseră, o strînse pumn şi o întinse spre Moncada.

— Ţelul meu ? spuse, deschizînd pumnul: praf şi cenuşă.

In clipa aceasta, în castel răsunară sunete de trîmbiţă. Urmară bătăi de tobă. Toată lumea se puse în mişcare. Comandantul se lăsă înarmat de slujitorii săi. Cînd, la lumina pîlpîitoare a făcliilor ce se răsfrîngea pe suliţe şi pe armuri păşi în galeria pardosită de la parter, îşi zări calul murg, care, bogat împodobit, izbea cu copita în lespezi, scoţînd s cin tei, iar alături o lectică purtată de doi trăpaşi uşori. EH poruncise să i se aducă şi calul, şi lectica, unmînd să aleagă în ultima clipă. Cu un suspin, se sui în lectică, pentru a-şi ascunde în ea durerile ce începuseră din nou, şi dispăru pe poartă, în vreme ce calul său de luptă se ridică furios în două picioare, trin- tindu-1 la pămînt pe rindaşul ce încercase să-l încalece. Trebui să fie dus de frîu, neîncălecat, în urata stăpînu- lui său.

Fu adus şi cancelarul prizonier. Soldaţii spanioli îl înconjurară, îi răpiră lanţul, inelele, punga şi-l suiră nu pe catîrul său de soi din grajdul ducal de la Milano, ci, cu spatele, pe un biet măgar, a cărui coadă i-o trecură, după crudul lor obicei, printre mîinile, încătuşate. Apoi ieşiră pe poartă, într-un hohot infernal de rîs, Ia care participă, din disperare, şi cancelarul.

ULTIMUL CAPITOL

4
4
4

între timp, în castelul său, care devenise dintr-o cetate a fericirii un lăcaş al spaimei, ducele de Milano Francesco Sforza trăia zile jalnice şi nopţi încă mai rele, invocîndu-şi, neajutorat şi in încurcătură, cancelarul. Intr-o zi îl vizitase Del Guasto, care venise să-l informeze că Pescara îl primise, înainte de împlinirea sorocului, pe cancelarul din Milano, însă acesta, în locul actului de supunere, făcuse în numele alteţei sale mărturisiri pe cît de nebuneşti, pe atît de criminale, ceea ce-1 determinase pe comandantul suprem să hotărască a porni fără întîrziere în marş spre Milano, dealtfel întru totul în sensul primei sale ameninţări, şi de a proceda faţă de duce ca faţă de cineva vinovat de înaltă trădare. Del Guasto se delectase văzîndu-1 pe duce tremurînd, apoi pierise din oraş. In vreme ce trupele imperiale se apropiau în marş forţat şi chiar cînd puteau fi văzute de pe meterezurile Milanului, ducele lipsit de curaj şovăise între a se preda şi a se apăra, apoi fu îmboldit pe drumul onoarei de cîţiva viteji nobili lombarzi şi cuprins el Însuşi, în cele din urmă, de o stare de spirit războinică, de care nu era cu totul incapabil, datorită sîngelui bunicului său. Porunci să fie îmbrăcat într-o armură făurită artistic şi-şi puse pe capul slab un coif de o lucrătură splendidă.

Fapt este că Sforza se afla în şanţul cel mare, în clipa cînd Pescara îşi conduse trupele la asalt împotriva acestuia. Cu voce tremurătoare, ducele ordonă tunurilor sale de cea mai bună calitate să deschidă focul. Cînd se împrăştie fumul, cîmpul era acoperit cu spanioli. Pescara păşea între morţi şi răniţi, avînd lîngă el numai puţini soldaţi şi încă neajuns de cei mulţi ce grăbeau din urmă la asalt, sub comanda lui Del Guasto. Era fără platoşă. Coiful îi fusese smuls din cap, iar mantia de culoare închisă făcută zdrenţe. înainta, cu mult în frunte, într-un veşmînt roşu aprins, cu paşi liniştiţi şi egali, agitînd o spadă grea, sclipitoare ca fulgerul. Parcă moartea în persoană ar fi păşit spre şanţ, iar cum în aceeaşi clipă acolo se împrăştie vestea că de Bourbon a luat poarta din sud şi Leyva asaltează poarta din nord, palida înfricoşare puse stăpînire pe garnizoană. Tunurile

încărcate din nou rămaseră nedescărcate, căpeteniile ce se aruncară in calea celor buimăciţi de frică fură călcate în picioare, iar fuga în panică îl smulse cu sine şi pe duce.

Cînd, reîntors în palat, intră cu paşi împleticiţi în sala tronului, iată, stofa baldachinului din brocart întreţesut cu aur şi împodobit cu lei şi vulturi se prăbuşi sub ochii săi. In confuzia generală, tapiţerul ducelui se strecurase în sală şi desprinsese splendida îmbrăcăminte, cu gîndul s-o salveze, dar, auzind zgomotul ce se apropia, fugise, lăsînd treaba neterminată. Inspăimîntat de reaua prevestire, ducele se trînti deznădăjduit pe un jilţ şi-şi acoperi faţa cu amîndouă mîinile, aşteptîndu-şi soarta şi pe învingător.

Acesta nici nu se lăsă mult aşteptat. O scurtă larmă — credincioasa strajă elveţiană a palatului fu doborîtă la pămînt sau dezarmată — şi Pescara intră în sală, cu capul gol şi fără spadă, urmat de Charles de Bourbon, cu coiful pe cap, în armură completă, cu sabia în pumnul mînjit de sînge. Urcase cel dintîi pe scara de asalt şi fusese azvîrlit înapoi în şanţul oraşului, fără a fi totuşi serios rănit.

Marchizul se înclină înaintea celui învins, care se ridică în grabă de pe jilţul său.

— Liniştiţi-vă, alteţă, spuse Pescara. Nu vin ca duşman, ci ca să vă readuc la îndatoririle pe care le aveţi faţă de suzeranul vostru, împăratul.

Sforza ridică ochii şi, cum pe faţa aceea nobilă nu citi nici batjocură, nici intenţia vreunei pedepse, ci mai curind o înţelegere compătimitoare şi blîndeţe, nestăpînitul băiat izbucni în lacrimi şi bîigui:

— în inima mea, am fost întotdeauna un devotat maiestăţii sale, maiestatea sa nu are un slujitor mai supus şi un vasal mai bun, dar, nefericitul de mine, am fost rău îndrumat şi înşelat... diabolicul meu cancelar... nici rezistenţa cu armele n-am pornit-o eu... am fost împins, îmboldit... de Valabrega şi alţi cîţiva nobili... pe toţi apostolii şi martirii, nu sînt un patriot italian, ci principele cel mai strîmtorat, în cea mai imposibilă situaţie !

Această -umilinţă totală a nepotului şi strănepotului a doi eroi păru a-1 impresiona penibil pe comandant. Il

lăsă totuşi pe duce să-şi exprime pînă la capăt pocăinţa, dar şovăi, aparent din respect, să-i dea mîna, pe care acesta, amuţit în cele din urmă, i-o căuta. Se temea ca nu cumva băiatul total zdrobit să nu i-o sărute.

în timpul acestei scene de autoumilire, pe care o gusta cu plăcere în fundul inimii sale înăsprite, Charles de Bourbon sorbi cu înghiţituri încete un pahar plin, care-i fusese adus şi înmînat, la un semn al său, de un paj.

—Alteţă, spuse Pescara, am împuterniciri depline. Dacă sînteţi pătruns de convingerea că v-aţi lăsat atras într-un joc greşit şi periculos şi dacă sînteţi hotărît ca de aci înainte să vă căutaţi binele acolo unde se află, la împărat, şi să nu vă mai desprindeţi niciodată de maiestatea sa, îmi iau îndrăzneala, pe răspunderea mea, să vă garantez iertarea şi primesc mîna pe care mi-o în- tindeţi intra aceasta. Alteţa voastră îmi poate acorda toată încrederea. în orioe caz, o veţi duce mai bine cu împăratul decît cu liga.

Pescara îşi dădu acum seama că, brusc, nesperata blîndeţe il făcuse din nou bănuitor pe fiul lui il Moro, că tînărul, căruia soarta îi sădise în suflet suspiciunea, se teme de o viclenie, din care pricină mina îi şovăia şi tremura.

— Alteţa voastră poate avea toată încrederea, rosti Pescara cu putere. împăratul şi eu ne ţinem cuvîntul.

Sforza dădu mîna, iar comandantul adăugă pe un ton prietenos :

— Cunosc situaţia grea a alteţei voastre şi — dacă mă pot exprima astfel — sufletul îmbolnăvit şi vlăguit de o copilărie nefericită. Aveţi nevoie înainte de toate de constanţă. Mergînd pe calea împăratului şi stăruind pe ea, nu veţi fi azvîrlit în lături de nici un val al vremurilor de astăzi. Eu personal, încheie el, îndulcind tonul didactic şi preschimbindu-1 în unul aproape cordial, am simţit întotdeauna ataşament faţă de alteţa voastră, din recunoştinţă faţă de modelele mele, cei doi măreţi înaintaşi ai alteţei voastre, deşi amîndoi — glumi el — mi-au răpit uneori în copilărie somnul : un asemenea farmec şi un asemenea spin sînt proprii bărbăţiei şi măreţiei sufleteşti.

Francesco Sforza se linişti datorită acestor vorbe prieteneşti, dar întrebă totuşi, cu teamă :

— Şi rămin duce ? Pe cuvîntul vostru, Pescara ?

— Pe cuvîntul meu. Dacă am vreo putere asupra împăratului şi dacă aveţi puterea să vă întăriţi sufletul.

— Iar cancelarului meu nu i se intîmplă nimic ?

— Cred că nu, alteţă.

— Şi rămîne ministrul meu ?

Comandantul nu putu să-şi reţină un zîmbet, văzînd cît de inseparabilă e această pereche.

— Alteţa voastră uită că l-am numit pe Girolamo Morone cel mai dăunător dintre sfetnici. Recomand alteţei voastre să solicite maiestăţii sale imperiale, pentru această funcţie grea, un alt cap, mai înţelept. Există asemenea capete in Italia, nu e nevoie să fie un spaniol.

— Aceasta nu, alteţă ! Pe cancelarul vostru nu-1 mai recăpătaţi, interveni în discuţie de Bourbon. Această Elenă e prada mea.

Francesco Sforza îşi aţinti privirea plină de teamă spre de Bourbon.

— Cel de-aici, gemu el, vrea Milanul meu. De mult visează asta. Ajută-mă, puternice Pescara !

De Bourbon ca şi cum s-ar fi sfărimat pe el însuşi, izbi minios paharul de cristal de podeaua de marmură, încît se făcu cioburi, cu un zgomot strident.

— Alteţă, strigă el, iată principatul Milanului pentru mine !

în vreme ce zburau cioburile, în sală intrară Moncada şi Leyva, cel din urmă mînjit de sus pînă jos de praf şi sînge.

— Excelenţă, începu cavalerul, vă felicit pentru frumoasa voastră victorie de astăzi, care, obţinută în plină forţă, se alătură atîtor altora. Aşteptam după cuviinţă, în anticameră. Cum insă am auzit aici clinchet de pahare şi rîsete şi cum a sosit şi Leyva, care a luat poarta din nord, meritîndu-şi de asemenea băutura, am îndrăznit să intru, şi cred, la momentul oportun. Căci, mi se pare, aici se ţine o judecată, iar alteţa sa de Bourbon i-a vestit într-un mod simbolic acestui duce trădător pieirea. Dar nu atît de furtunos, alteţă ! Mă gîndesc ca acuma comandantul suprem să convoace un tribunal de război, din care să facă parte ca membru al casei regale şi să pot lua cuvîntul. Firește, o judecată provizorie, în aşteptarea hotărîrii de la Marrid.

Pescara rămase calm.

—Aşa şi fac. Ii numesc ca judecători pe cei doi colegi ai mei, pe alteţa sa de Bourbon şi pe Leyva. Eu prezidez. Pe dumneata, cavalere, te exclud, deoarece nu ai nici un rang. Iată acreditarea mea. Scoase din pieptar deplina împuternicire imperială.

Moncada luă înscrisul şi citi :

— După aprecierea sa... corespunzător împrejurărilor... hm... Excelenţa voastră să-mi permită... acest ordin imperial pare să spună că sînteţi împuternicit deplin să luaţi toate măsurle militare şi cetăţeneşti în Milanul cucerit, dar nu prejudiciază în nici un fel drepturile şi interesele maiestăţii sale catolice. Voi rămîne deci ca un audient mut, dar atent.

— Fie, spuse Pescara, răbdător.

Acum se mişcă şi Leyva şi ceru să fie adu& Girolamo Morone.)n- • $9

— Se află în palat, spuse el. L-am văzut- adus încătuşat sub blestemele şi azvîrliturile cu noroi ale poporului din Milano, care-i pune în seamă, întreaga,-lui nenorocire.

Pescara dădu ordinul cuvenit.

O pauză penibilă. Servitorii năuciţi aduseră cu respect stăpînului lor pus sub acuzaţie jilţul ducal cu coroană şi stemă, aranjară scaune, iar cînd apăru Morone, nu fără urme de maltratare, îi văzu pe cei trei comandanţi, şezînd ca judecători, Pescara la mijloc, iar în faţa acestuia, ducele

— Curaj, Francesco, şopti el ducelui, alături de care se aşează dintr-o veche obişnuinţă, pune totul in seama mea.

Pescara luă cuvîntul :

— Alteţa sa ducele de Milano îşi afirmă solemn devotamentul faţă de suzeranul său şi declară că s-a făcut numai aparent vinovat de felonie în urma intrigilor acestui bărbat aici de faţă.

Ducele aprobă cu o înclinare din cap.

— Aşa este ! Recunosc că sint singurul vinovat! spuse cancelarul fără teamă.

— Alteţa sa declară că n-a ordonat nici apărarea Milanului împotriva armatei imperiale şi asigură că a fost fapta arbitrară a cîtorva lombarzi răzvrătiţi, iar eu socotesc acest lucru vrednic de crezare. Ce sentinţă dai, Leyva ?

Leyva îşi schimonosi faţa urîtă şi mîrîi :

— Acest Francesco Sforza e vinovat de felonie, lucru dovedit ca atare de fapte. Să fie pus sub paza cea mai straşnică. După cum cred, împăratul îl va detrona şi va porunci să fie adus în Spania.

— Şi ce sentinţă dai dumneata? Pescara se întorsese spre de Bourbon.

Conetabilul, jucîndu-se cu mănuşa ruptă, observă cu o voce melodioasă :

— Alteţa sa ducele a fost înşelat de acest straniu panglicar, care m-a vrăjit şi pe mine, ca şi pe alţii, pînă cînd şi-a găsit naşul în persoana comandantului nostru.

Dar se pare că acum alteţa sa şi-a revenit în fire şi cred că a-1 osîndi la ruşinea temniţei n-ar fi nici cuviincios, nici necesar, de vreme ce oraşul se află în mîinile noastre. Alteţă sa ducele de Milano să rămină liber.

Două voturi contra unul, căci la fel sună şi părerea mea, decise Pescara.

Moncada rămase tăcut, cu braţele încrucişate, Leyva, a cărui mare cicatrice păru că se umple de sînge, îşi muşca mustaţa, dar de Bourbon se ridică, îi oferi lui Francesco Sforza braţul şi-l scoase din sală.

Afară dădu de Del Guasto, care-i şopti că se întîmplă ceva ciudat: trupele lui Leyva se îndreaptă spre palat. De Bourbon îşi încreţi fruntea.

— Vezi ce se întîmplă şi raportează ! ordonă el.

Del Guasto voi să plece în grabă, dar strigă în urmă :

— Incă ceva : aud că donna Vittoria este la poartă şi cere să-l vadă pe comandant.

Cînd de Bourbon se întoarse în sală, Leyva tocmai cerea pentru Morone, care îngălbenise, temniţa, tortura şi, după ce va face mărturisiri complete, butucul şi securea.

— Să fiu torturat! gemu Morone. De m-aţi răsuci ca pe o pînză, n-aţi stoarce din mine altceva decît sînge şi sudoare. M-am spovedit în faţa comandantului. Tu nu eşti crud, Pescara !

— Ei, Leyva ! strigă de Bourbon, aşezîndu-se din nou în cerc. Vrei să te delectezi privind convulsiile acestei feţe smintite ? Nu suport aşa oeva. Nu-1 las pe Morone al meu să fie răsucit. Nu tremura, Girolamo ! Nu ţi se va atinge nici un fir de păr din cap : ai să devii secretarul meu. Sentinţa mea mărinimoasă sună astfel : Girolamo să rămină în casa lui şi să fie ţinut sub pază, pînă cînd îl voi obţine de la împărat.

— Mi se pare că e suficient, hotărî comandantul. Morone a făcut mărturisiri în faţa a trei martori demni de încredere, dintre care unul sînt eu. Nici un fel de torturi, ci arest sigur. Două voturi contra unul. Luaţi-1, alteţă. Presimt că Girolamo Morone se schimbă încă o dată şi intră în slujba împăratului.

Nechibzuit din pricina bucuriei că i se dăruise viaţa şi scăpase de torturi, Morone strigă :

— Pescara, fără tine nici o Italie ! S-a dus. Fă cu mine ce vrei. Sînt creatura mărinkniei şi bunătăţii tale... Şi dacă mai trebuie spus ceva, atunci aflaţi, domnilor, şi in aceasta rezidă totul : liga a ieşit din capul sfîntului părinte, ca Atena din fruntea lui Zeus... Limba lui Morone se opri brusc, căci vorbăreţul observă lîngă el un bărbat distins, în haine de călătorie, care tocmai intrase. Apoi strigă : Nimeni n-o ştie mai bine decît acesta !

Era Guicciardini, a cărui privire se roti curioasă în cerc, ca să rămînă în cele din urmă aţintită asupra feţei lui Pescara.

— Deranjez, excelenţă ? spuse el. Am să vorbesc scurt. Am sosit cu diligenţa de la sanctitatea sa, care ar fi făcut mai bine ca de data aceasta să trimită pe altcineva. Sanctitatea sa informează pe excelenţa voastră că, îndată ce-a aflat de deschiderea ostilităţilor, a trimis un om de încredere la Madrid, ca să aducă la cunoştinţa împăratului că el a rămas străin de alianţa statelor italiene. O sfîntă ligă nu există. Păstorul suprem are oroare de spadă.

— Aleluia ! strigă cancelarul, pe care bucuria de a trăi părea că-1 ameţise şi-l scosese cu totul din minţi, dar comandantul spuse :

— Cum, Guicciardini ? Morone tocmai dezvăluia că liga este opera sanctităţii sale. Care e adevărul ?

— Amîndouă, replică Guicciardini. Mi-am îndeplinit misiunea, şi cu asta basta !

Trimisul Papei se înclină şi părăsi sala, dar de Bourbon, îmboldit de diavol, strigă după el :

— Florentinule, spune-i stăpînului tău că am să vin la Roma, ca să sărut pantoful sanctităţii sale, numai ou luterani şi marani[39], iar noaptea am să-mi azvîrl pretutindeni luminările aprinse, ca să se lumineze şi mintea sanctităţii sale.

Hohotul de rîs al celui ce rostise blasfemia îşi răsfrinse strident ecoul din bolta cupolei şi din colţurile sălii ca din gura unor demoni răutăcioşi, încît Guicciardini privi în jurul său, înfricoşat. Pescara făcu semn cancelarului să iasă cu straja sa, fie pentru că socotea neindicată compromiterea Papei, fie pentru că această comedie umană îl obosise.

Cînd Guicciardini şi cancelarul se întîlniră afară, cel dintîi întrebă:

— Eşti dus la butuc ?

— Ferească sfîntul!

— Ai scăpat ? Eşti incomparabil! Dar cum s-au petrecut lucrurile la Novara ?

— Oh, am ajuns călare pe măgar... Acest Pescara este enigma sfinxului.[1]..

— Eu am dezlegat-o, cancelare, privindu-i chipul. Poartă trăsăturile hipocratice[40] şi probabil că voi avea de dus sfîntului părinte ştirea unei morţi. Iţi mai aduci aminte, Girolamo, ce ţi-am spus în grădinile Vaticanului despre un posibil ultim obstacol provenind din pieptul lui Pescara ? Dacă voi fi vorbit la propriu ? Dacă Pescara a primit la Pavia moartea şi a tăinuit-o ? Dacă am încercat să ispitim un om ce nu mai putea fi ispitit ?

Cancelarul se lovi peste frunte :

— Ai spus-o, Guicciardini ! Ceva asemănător mi-a spus, tot fără să înţeleg atunci, şi medicul comandantului, medicul Numa Dati, la Novara.

— Aşadar adevărul, conchise florentinul. Nu Pescara ne-a înşelat. Noi înşine ne-am înşelat. O, înţelepciunea oamenilor !

Cu această reflecţie, cei doi se despărţiră.

în sala tronului domnea o atmosferă funestă. Cei trei comandanţi şi Moncada, rămas cu ei, şedeau la distanţe mari. Pescara, complet vlăguit, cum se părea, se trîntise pe brocatul brodat cu aur întins peste tron. Faţa îi era palidă, pieptul i se frămînta. De Bourbon măsura sala cu paşi uşuratici de dans, observîndu-1 cu atenţie pe Moncada. Acesta, rezemat în nişa unei ferestre, îi făcu semn lui Leyva, aflat în altă nişă, să vină la el şi-i şopti la ureche :

— E timpul. S-a demascat. Mort sau viu...

Pescara îl chemă pe duce.

— Şezi lîngă mine, Charles, spuse el încet, gifîind. Ai hîrtie şi condei ?

— Pentru numele lui Dumnezeu, Fernando, nu bagi de seamă nimic ? Eşti in pericol! Cei doi şuşotesc. Leyva e suspect. Vor să te aresteze !

— Ai hirtie şi condei ? repetă Pescara. Ducele îi dădu cele cerute. După cîteva trăsături de condei, Pescara spuse : îmi tremură mîna, scrie tu, Charles.

— Fernando, - eşti orb? Nu-1 vezi pe Moncada CUIB se pune în mişcare ?

— Nu mă va ajunge, spuse comandantul şi dictă cu

vocea înăbuşită : „Către maiestatea sa împăratul. Auguste stăpîne, Milanul este al vostru. Pescara rămîne devotat pînă la ultima suflare. Răsplătiţi-1, îndeplinindui trei...

— Te conjur, Fernando ! Se îndreaptă spre tine. Curaj ! Vom lupta !... Chem străjile...

De Bourbon voi să sară în picioare. Pescara însă il reţinu :

— Scrie! Nu mă va ajunge, ţi-am spus. Unde ai rămas ? „...trei rugăminţi : Maiestate, ocrotiţi-1 pe Sforza! Maiestate, graţiaţii pe Morone! Maiestate, daţi comanda mea conetabilului !...“

— E doar la cîţiva paşi de tine. Scoate spada. Unde ţi-e spada ?

— Nu mai vărs sînge...

Pescara semnă, iar condeiul îi alunecă din mînă. Cu un strigăt slab şi ochii stinşi se prăbuşi în braţele prietenului său.

Moncada, acum foarte aproape, rămase uluit.

— Ce-i cu comandantul ? întrebă el şi, privindu-1, adăugă : Mort ?

— S-a dus ! spuse printre lacrimi ducele.

— O apoplexie. L-a ucis această campanie, spuse Moncada şi ridică hîrtia, care căzuse pe podea. O citi şi, ajuns la a treia rugămite, rămase pe gînduri. Apoi, fără ca expresia feţei să i se schimbe, înmînă ducelui hîrtia, spunînd :

— Respectăm ultima sa voinţă. Alteţa voastră are oomanda. Alteţa voastră să ordone !

De Bourbon îi apărea ca un om fără patrie şi dezonorat, inofensiv pentru fiul lui Ferdinand Catolicul, iar

fără Pesoara îl ura mai puţin şi Leyva, care-1 invidiase pentru favoarea arătată conetabilului de marele comandant.

Charles de Buorbon le făcu semn să iasă şi-l întinse pe Pescara pe brocatul brodat cu aur. în palat se înstă- pînise o linişte deplină, şi chiar şi străjile de la porţi păşeau încet, socotind că la ora aceasta comandantul îşi lace siesta, după obiceiul său. Ducele, ţinind în poală capul drag, se adinei într-un vis de amiază, uită de soarta tragică a celui mort şi de propria lui soartă întreţesută din glorie şi ruşine şi nu mai resimţi decît o durere surdă din pricina pierderii singurului prieten.

La uşa sălii răsunară voci.

— Nu, madonna, se odihneşte ! o oprea Del Guasto pe Vittoria, dar aceasta strigă cu o voce stridentă :

— Dă-te la o parte, răule ! Vreau să intru la el !

De Bourbon auzi paşi ce se apropiau, nici măcar nu întoarse Capul. Duse degetul la buze şi şopti:

— Încet, madonna ! Comandantul doarme.

Vittoria se apropie de soţul ei. Pescara zăcea fără arme şi fără platoşă pe patul de aur al baldachinului căzut. Voinţa puternică care-i marca trăsăturile feţei pierise, iar părul îi căzuse pe frunte. Aşa semăna cu un tînăr secerător, slab, istovit de recoltă, care doarme pe snopul său.

N O T E

AMULETA

[1] Ulrich, duce de Wurttemberg (1487—1550), a fost alungat de Uniunea suabă în 1519, dar după surghiunul său în Elveţia şi-a recăpătat ducatul în

1534.

[2] Evenimentele la care se face aluzie în acest pasaj se înscriu în cadrul războaielor pentru Italia purtate între Franţa şi Spania (v. şi nuvela *Ispitirea lui* Pescara). Din 1557, situaţia Franţei a devenit deosebit de grea, deoarece Spaniei i s-a alăturat Anglia. Francezii au fost învinşi la Saint Quentin, în ziua de
10 august 1557, de trupele spaniole aflate sub comanda ducelui Emmanuel-Philibert de Savoia.

[3] Paralel cu acţiunea reformatoare a lui Martin Luther începută în Germania, in 1517, Elveţia cunoaşte şi ea succesiv mişcări similare conduse de Ulrich Zwingli la Zurich (1519), Guil- laume Farel la Neuchâtel (1538), Jean Calvin la Geneva (1541).

[4] Amiralul Gaspard de Coligny (1519—1572) a comandat armata franceză, între altele, în lupta, pierdută, de la Saint Quentin, amintită mai sus. A trecut la protestantism împreună cu doi fraţi ai săi, dintre care unul fusese cardinal. Fruntaş al partidei protestanţilor din Franţa, a fost ucis în Noaptea Sfîntului Bartolomeu, iar cadavrul său a fost pus în spînzurătoare la Montfaucon.

[5] *In* Apocalipsul Sfîntului Ioan Teologul *(17—18), Babilonul*
— „cetatea cea mare, care domneşte peste regii pămîntului[u] — este numit „maica desfrînatelor şi a ticăloşiilor[11]. „Desfrînata cea mare[u], făcîndu-se „locuinţă dracilor şi sălaş a tot duhul necurat[u] este osîndită să piară prin foc.

[6] La un an după izbucnirea revoluţiei burgheze în Ţările de Jos (august 1566), Fernando Alvarez de Toledo, duce de Alba, a fost trimis de regele Filip al 11-lea al Spaniei să restabilească ordinea. Ducele de Alba a instaurat pe teritoriul Belgiei şi Olandei un cumplit regim de teroare.

[7] tncepînd din 1562, în Franţa au avut loc mai multe ciocniri violente între catolici şi protestanţi. Cel de-al treilea război civil s-a încheiat prin pacea de la Saint-Germain-en-Laye (8 august 1570), care a statuat libertatea cultului protestant (calvin)

In Fr.anţa şi a acordat hughenoţilor (de la germanul *Eidgenossen* — confederaţi) cîteva cetăţi, printre care La Rochelle şi Cognac.

[8] Christoph, duce de Wurttemberg (1515—1568) ; a introdus în ducat luteranismul.

[9] Frangois de Coligny, senior d'Andelot (1521—1509) este cel mai mic dintre fraţii Coligny.

[10] Dintre numeroşii membri ai casei de Guise, implicaţi în evenimentele dramatice din istoria Franţei în secolul al XVI-lea, martori ai alaiului nupţial al lui d'Andelot au putut fi cei doi fraţi apropiaţi ca vîrstă de acesta : Frangois de Lorraine, duce de Guise (1519—1563) şi cardinalul Charles de Guise (1524— 1574), precum şi tînărul Henri de Guise (1550—1588), fiul lui Franţois.

[11] In „poiana de la Rutli[u] din cantonul Ury s-a ţinut, după legendă, adunarea reprezentanţilor celor patru cantoane, care au jurat să lupte pentru libertatea Elveţiei, impotriva stăpînirii austriece. Evenimentul, care va fi avut loc în noiembrie 1307, este evocat de Friedrich Schiller în drama *Wilhelm Teii,* actul 11, scena a Il-a.

[12] Chatillon-sur-Loing (astăzi : Chatillon-Coligny) e cie fapt numele localităţii în care s-a născut amiralul Coligny.

[13] Dintre luptele religioase din Elveţia, este de amintit bătălia de la Cappel, în care cantoanele catolice i-au învins pe protestanţii din Zurich, în ziua de 11 octombrie 1531. Conflicte s-au încins şi între adepţii diferiţilor reformatori. In 1549, s-a realizat unirea dintre calvini şi cei ce aderaseră la reforma lui Zwingli.

[14] La Jarnac, avusese loc recent — în 1569 — o luptă între catolicii comandaţi de ducele d'Anjou, viitorul rege Henric al III-lea, şi protestanţii comandaţi de prinţul Louis de Conde. Învins, prinţul de Conde a fost asasinat din ordinul ducelui. In acelaşi an, tînărul duce d'Anjou (avea optsprezece ani î) a obţinut o a doua victorie, la Moncontour, impotriva protestanţilor comandaţi de amiralul Coligny.

[15] Miguel Şervet (Servedo) (1511—1553), medic

şi teolog spaniol, a combătut o serie din dogmele bisericeşti (intre altele în lucrarea sa Henasterea *creştinismului,* 1553), ceea ce i-a adus ostilitatea atît a catolicilor, cît şi a protestanţilor. A fost ars pe rug la Geneva, în urma acuzaţiilor de erezie aduse de Calvin.

[16]Regina-mamă, Caterina de Medici (1519—1589), a încercat Intr-adevăr sâ ţină cumpăna în disputele dintre catolici şi protestanţi, dar, în cele din urmă. In 1572, a avut rolul principal in organizarea masacrului din Noaptea Sfîntului Bartolomeu.

[17]Rege al Franţei era, din 1560, de la vîrsta de zece ani, Carol al lX-lea, fire şovăitoare, lesne manevrabilă pentru regi- na-mamă şi ducii de Guise. A murit tînăr, la doi ani după masacru.

[18] Intr-adevăr, posteritatea a recunoscut meritele lui Servet ca om de ştiinţă, între altele, faptul că el a descoperit, înainte de medicul englez William Harvey (1578—1657), aşa-numita „circulaţie mică" a singelui : inimă-plămini-inimă.

[19] In aprilie 1572, Wilhelm I de Nassau, prinţ de Orania (1533—1584), a fost proclamat conducător al luptei din Ţările de Jos împotriva ocupanţilor spanioli.

[20] Magistratul Anne Du Bourg (1521—1559), consilier pariamentar, a fost ars pe rug la Paris, ca apărător al hughenoţilor.

[21] Henric al III-lea, rege al Navarrei din 1562, viitorul rege al Franţei sub numele de Henric al IV-lea, s-a căsătorit, la nouăsprezece ani, în 1572, cu sora regelui Carol al IX-lea, Marguerite.

[22] Jeanne d'Albert (1528—1572), regină a Navarrei, aderase, ca şi fiul ei Henric, la protestantism.

[23] Ordinul Saint-Michel era un ordin cavaleresc, întemeiat în Franţa în 1469.

[24] Oaspetele consilierului Chatillon este celebrul moralist francez Michel Eyquem de Montaigne (1533—1592), autor al Eseurilor.

[25] *Cartea iui Tobit*, una dintre cărţile „necanonice" ale Bibliei, propune comportamente exemplare şi conţine numeroase sfaturi morale.

[26] După legenda evanghelică, sfîntul Bartolomeu a fost unul dintre cei doisprezece apostoli. A propovăduit în India, unde a cunoscut moarte de martir. Este sărbătorit de catolici şi protestanţi în ziua de 24 august.

[27] „Navarezul*[4], adică viitorul rege al Franţei Henric al IV-lea, a fost cruţat în Noaptea Sfîntului Bartolomeu, din ordinul lui Carol al IX-lea* pentru că s-a lepădat de credinţa protestantă. In aceeaşi situaţie s-a mai aflat, între alţii, şi prinţul Henri de Conae.

ÎMPUŞCĂTURA DIN AMVON

[1] Utikon şi Obermeilen — localităţi pe malul răsăritean al lacului Zurich.

[2] Mythikon — nume imaginar, prin care scriitorul a intenţionat să sublinieze caracterul legendar al povestirii sale. Motivul „împuşcăturii din amvon[1]* apare în diverse snoave prelucrate în Occident, începînd din secolul al XVII-lea. Conrad Ferdinand Meyer îl va fi preluat însă din tradiţia orală.

[3] In *Odiseea,* cîntul al X-lea, lestrigonii sînt locuitori ai Siciliei, mincători de oameni, care au devorat o parte din însoţitorii lui Ulise.

[4] Figură reală, generalul Johann Rudolf Wertmuller (1614—1677) apare şi în romanul lui Conrad Ferdinand Meyer *Jiirg Jenatsch*, unde e tînăr locotenent. Dar faptul că devine eroul unei farse bazate pe motivul „împuşcăturii din amvon[44] aparţine fanteziei scriitorului.

[5] Pentru cei doi clerici din nuvelă, „ultimul război civil*[4] din

Elveţia este cel din 1656, cînd, în ziua de 24 ianuarie, protestanţii din Berna şi Zurich au fost învinşi la Villmergen de catolicii din aşa-numitele „localităţi interioare[1]*. In ziua de 25 iulie 1712, un al doilea „război de la Villmergen[11] se va încheia cu victoria Bernei asupra cantoanelor catolice.

Oraşul Rapperswil este situat pe malul lacului Zurich, în cantonul Sankt Gallen.

[G] „Maiestatea apostolică[4]* era titlul purtat de regii unguri. In text, referirea se face la împăratul Leopold 1 (1640—1705), care, începînd din 1655, era şi rege al Ungariei.

[7] Tipograful şi librarul veneţian Aldus Mânutius (1449—1515) a devenit celebru mai ales prin frumoasele sale ediţii din clasicii antichităţii. De la numele său a fost derivată denumirea caracterelor tipografice îngroşate: aldine.

[8] Georgius Jenatius este Jurg Jenatsch, eroul romanului amintit mai sus. Jurg (Georg) Jenatsch (1596—1639) a fost mai întîi pastor, apoi a intrat în armată, unde a făcut carieră, devenind ofiţer superior. In timpul Războiului de treizeci de ani, a eliberat cantonul Graubiinden de spanioli şi austrieci, cu ajutorul francezilor, pe care apoi i-a trădat, constrîngîndu-i si pe ei să părăsească teritoriul eliberat (1637). Luptător pentru credinţa protestantă, fostul pastor s-a îndepărtat de ţelurile sale de la început, fiind propulsat în acţiunile sale de setea de putere. Pe cale de a deveni un tiran al patriei, şi-a făcut adversari care au pus la cale asasinarea lui. Femeia care-1 iubea l-a uc is pentru a nu-1 vedea căzînd în mîinile duşmanilor săi.

[9] Malepartus este cetăţuia lui Reineke Vulpoiul, în cunoscuta epopee animalieră, prelucrată şi de J. W. Goethe.

[10] In text, parafrază a expresiei «Hic Rhodus, hic salta !** — „Aici e Rodosul, aici sări !“. Originea expresiei, folosită cu sensul : „Arată aici — adică prin fapte — de ce eşti în stare[u], se află în fabula lui Esop *Lăudărosul.*

[11] In a doua jumătate a secolului al XVlI-lea şi la înccputul secolului al XVIII-lea, Republica veneţiană a purtat lupte cu Imperiul otoman pentru Moreea, care a trecut succesiv de sub
o stăplnire sub alta.

[13] Daniel Caspar von Lohenstein (1636—1683) şi Christian Hofmann von Hofmannswaldau (1617—1679) sînt scriitori care au făcut parte din aşa-numita ,,a doua şcoală sileziană'\ de o orientare reprezentativă pentru manierismul barocului tîrziu.

[n] Giovanni Bellini, supranumit Giambellini (c. 1430—1515), pictor veneţian, ale cărui compoziţii religioase şi mitologice se caracterizează prin forme delicate şi un colorit cald.

[M] Adamiţii au fost adepţii unei secte din secolul al 11-lea ; propovăduiau întoarcerea la inocenţa paradisiacă şi, ca atare.

participau la solemnităţile religioase goi. In evul mediu, denumirea de adamiţi s-a aplicat şi altor secte, printre care şi rebotezaţilor, care practicau botezul la maturitate.

PAJUL LUI GUSTAV ADOLF

[1] Evenimentele narate in nuvelă se situează în a doua jumătate a anului 1632. Era in timpul războiului ce se va numi de „treizeci de ani". Pe baza unei înţelegeri cu Franţa, armata suedeză, sub comanda regelui Gustav al II-lea Adolf Vasa (1594— 1632), a pătruns in Germania in anul 1631, fiind bine primită de protestanţii germani. In ziua de 17 mai 1632, Gustav Adolf a ocupat oraşele Munchen şi Nurnberg.

[2] Lui Ahile, fiu al zeiţei Thetis şi al lui Peleu, rege legendar în Iolcus, prorocul Calchas i-a prevestit că va muri la Troia. Ca să evite acest destin tragic, Thetis şi-a trimis copilul la curtea lui Licomedes, regele dolopilor, care l-a ţinut ascuns printre fiicele sale, îmbrăcat în veşminte femeieşti. Aflat în solie la Licomedes, Ulise a pus înaintea fetelor nişte arme, la care Ahile s-a repezit cu mare interes, demascîndu-se.

[3] „Maestrul Albrecht" este pictorul Albrecht Diirer (1471—1528), care, incepînd din 1509, a fost membru în consiliul municipal al oraşului Nurnberg.

[4] Generalisim al armatei germane imperiale, Albrecht von Wallenstein, duce de Friedland (1583—1634), fusese îndepărtat de la comandă in 1630, dar, în 1632, după succesele lui Gustav Adolf, i s-au acordat din nou depline puteri.

[5] **Fiica lui Gustav Adolf, Christina (1626—1689), a devenit regină a Suediei in 1644; a abdicat in 1654, cînd a trecut la catolicism, sub influenţa iezuiţilor. Probabil că această convertire de mai tîrziu i-a inspirat lui Conrad Ferdinand Meyer episodul din copilăria prinţesei, despre preceptorul acesteia, care se dovedeşte a fi un iezuit.**

[6] **Ducele Frangois de Guise (1519—1563) a fost ucis, in faţa oraşului Orleans, de gentilomul protestant Jean Poltrot de M£re (c. 1537—1563).**

[7] **„Habsburgul" este Ferdinand al 11-lea (1578—1637), împărat al Germaniei începînd din 1619, duşman înverşunat al protestanţilor.**

[8] **La doi ani după moartea lui Gustav Adolf, Wallenstein, care ambiţiona să-şi creeze un principat în cadrul Imperiului german, a fost acuzat de trădare şi asasinat, în 1534, de trei dintre ofiţerii săi.**

[9] **La Breitenfeld, un sat de lingă Leipzig, Gustav Adolf i-a învins pe imperiali în 1631.**

[10] **In legenda biblică, Ghedeon este unul dintre marii judecători ai israeliţilor, care, sub conducerea sa, i-au învins pe madianiţi, jefuitorii lor.**

[11] Bătălia de la Lutzen, un mic oraş din Prusia, a avut loc în ziua de 6 noiembrie 1632. Armata protestanţilor, pe care a îndoliat-o moartea comandantului său suprem, regele Gustav Adolf, i-a învins pe imperialii catolici conduşi de Wallenstein.

[1] Cosimo de Medici, supranumit cel Bătrîn (1389—1464), a fost ^senior[44] (conducător) al Florenţei începînd din anul 1434. Protector al artelor şi ştiinţei, i-a adunat în jurul său pe gînditorii umanişti şi artiştii cei mai de seamă ai epocii.

[2] Gian Francesco Poggio Bracciolini (1380—1459), umanist italian, a fost secretarul mai multor papi, iar din 1453 secretar (cancelar) al Florenţei. A scris în limba latină o serie de dialoguri moral-filozofice *(De avaritia,* 1428; *De nobilitate,* 1440 ; *De miseria humanae conditionis,* 1455), precum şi o istorie a Florenţei *(Historia florentina*, 1453). „Cărticica[44], la care se referă în nuvelă Cosimo Medici, este *Liber facetiarum (Cartea glumelor),* o culegere de povestiri hazlii şi anecdote, uneori licenţioase. Ceea ce răsfoise Cosimo era desigur un manuscris, nu o „apreciată ediţie[44], deoarece *Liber facetiarum* s-a tipărit postum, în 1471.

[3] Prin „barbari[44], Poggio înţelege „germani[44].

[4] Apreciat şi ca un strălucit epistolograf, Poggio Bracciolini a scris şi un tratat despre gen : *Modus epistolandi.*

[5] Conciliul ecumenic (sinodul) din oraşul Constanţa (Konstanz) a durat din 1414 pînă în 1417. A fost convocat pentru a pune capăt Marii schisme din biserica catolică, începute în 1378 prin alegerea unui papă la Roma, concomitent cu existenţa papei din Avignon. în 1414, existau trei papi : Grigore al Xll-lea (papă tntre 1406 şi 1415), Benedict al XlII-lea, antipapă (1394—1423) şi Ioan al XlII-lea (1410—1415).

[6] Oddone Colonna, ales papă 1a conciliul de la Constanţa în 1417, şi-a luat numele de Martin al V-lea; a murit in 1431.

[7] Turgovia este cantonul Thurgau, din nord-estul Elveţiei, pe malul lacului Constanţa (Bodensee).

[8] în cantonul Ennetberg — astăzi, Tessin — limba uzuală ■este italiana.

[9] Cei doi „eretici[44] arşi pe rug la Constanţa sînt reformatorul ceh Jan Hus (1369—1415) şi adeptul său Ieronim din Praga (c. 1371—1416).

[10] Teologii Jean Charles, numit Gerson (1363—1429) — „doctor foarte creştin[44] — cancelar al Universităţii din Paris, şi Pierre d'Ailly (1350—1420), cardinal şi profesor la aceeaşi Universitate, au jucat un rol conducător la conciliul ecumenic de la Constanţa.

[11] Printre importantele acte de cultură ale lui Cosimo Medici se numără şi întemeierea bibliotecii „Laurentiana[44], la care se referă desigur aici donatorul codexului lui Titus Maccius Plautus,

c&ruia fn povestire i se spune „umbrianul", deoarece s-a născut în localitatea Sarsina din Umbria (c. 250 î.e.n.). Plaut a murit la Roma in anul 184 î.e.n.

împrejurările In care Poggio Bracciolini a descoperit şi şi-a însuşit codexul sînt imaginate de Conrad Ferdinand Meyer, dar miezul povestirii — aflarea manuscrisului — este real. Scriitorul, folosind episodul pentru a denunţa mistificările religioase, a plasat acţiunea într-o mănăstire de maici. Cercetătorii contemporani localizează descoperirea în mănăstirea de călugări Sankt Gallen, în cantonul elveţian cu acelaşi nume. Mănăstirea Sankt Gallen poseda o vestită bibliotecă, în care Poggio Bracciolini a găsit, în 1416 şi 1417, manuscrise conţinînd scrieri de Quintilian, Cicero, Lucreţiu, Ammianus Marcellinus etc. Pînă la descoperirea făcută de Poggio Bracciolini (în 1427, nu 1417), se cunoşteau numai opt comedii de Plaut. Codexul de la Sankt Gallen cuprindea alte douăsprezece comedii.

SUFERINŢELE UNUI BĂIAT

[1] Frangoise d'Aubigne, marchiză de Maintenon (1635—1719), nepoată a scriitorului Theodore Agrippa d'Aubigne (1552—1630), a fost soţia romancierului şi autorului dramatic Paul Scarron, mort în 1660. Văduvă, s-a ocupat de educaţia copiilor lui Ludovic al XlV-lea şi ai doamnei Franţoise-Athenaîs, marchiză dc Mon- tespan (1640—1707). La un an după moartea reginei Marie-The- rese (1683), Ludovic al XlV-lea s-a căsătorit in secret cu ea.

[2] Louise-Franqoise de La Baume Le Blanc, ducesă de La Val- lifcre (1644—1710) a fost altă favorită a lui Ludovic al XlV-lea.

[3] „Savoiarda" este Marie-Adelaîde de Savoia, soţia Iui Ludovic, duce de Burgundia, nepotul lui Ludovic al XlV-lea.

[4] Franţois d'Aix de La Chaise, numit Pere La Chaise (1624—1709), călugăr iezuit, a fost confesorul lui Ludovic al XlV-lea pină în anul morţii sale. Numele său e purtat de celebrul cimitir din Paris, situat pe terenul fostelor sale grădini.

[5] Iezuitul Michel Le Tellier (1643—1719) a fost, din 1709, ultimul confesor al lui Ludovic al XlV-lea.

[6] Michel Le Tellier (1603—1685) fusese cancelar al Franţei, începînd din 1677.

[7] Louis-Franţois, duce de Boufflers (1644—1711) devenise mareşal al Franţei in 1693.

[8] La Marly-Le-Roi, nu departe de Paris, Ludovic al XlV-lea construise un câstel, unde se retrăgea uneori.

[9] Ducesa-mamă, Charlotte-Elisabeth de Bavaria (1652—1722). prinţesă palatină, era soţia ducelui Philippe al 11-lea de Orleans.. fratele lui Ludovic al XlV-lea. In scrisorile ei, o numea pe marchiza de Maintenon „baba[44].

[10] Antonin Nompar de Caumont, duce de Lauzun (1633—1723), căsătorit cu o vară primară a lui Ludovic al XlV-lea.

[11] Cîteva rînduri din *Memoriile* lui Louis de Rouvroy, duce de Saint-Simon (1675—1755), i-au sugerat lui Conrad Ferdinand Meyer nuvela *Suferinţele unui* băiat.

[12] Marguerite de La Sabltere (1636—1693), una dintre

protectoarele lui La Fontaine, care şi-a găsit adăpost în casa ei înce- pînd din anul 1672.

[13] Antoine, duce de Grammont (1604—1678), mareşal al Franţei.

[14] Louis Bourdaloue (1632—1704), predicator iezuit, maestru al oratoriei religioase.

Pasajul face aluzie la o realitate dureroasă din timpul domniei lui Ludovic al XlV-lea. Pentru a pacifica Franţa, în Urma singeroaselor conflicte dintre catolici şi protestanţi, Henric al IV-lea a emis în 1598 Edictul din Nantes, care acorda celor din urmă drepturi cetăţeneşti şi politice, pe lingă libertatea religioasă. In 1685, respectivele drepturi, restrinse treptat, au fost anulate prin revocarea Edictului din Nantes. însuşi acest îapt evidenţiază caracterul silnic al convertirilor la catolicism, care au urmat.

[16] Apostolul Iuda, care-şi vînduse învăţătorul pe treizeci de arginţi, s-a spînzurat.

[17] Gabrielle d'Estrees (1573—1599), favorita lui Henric al IV-lea, a fost bunica lui Louis-Joseph, duce de Vendome (1654—1712), unul dintre apreciaţii generali ai lui Ludovic al XlV-lea. Celelalte personalităţi enumerate de Fagon : Jean-Baptiste Colbert (1619—1683), Hugues de Lyonne, marchiz de Berny (1611—1671), miniştri ai lui Ludovic al XlV-lea; Louis, duce de Bourbon, prinţ de Conde (1621—1686), Henri de la Tour d'Auvergne, vi- conte de Turenne (1611—1675), Frangois-Henri de Montmorency, duce de Luxembourg (1628—1695), comandanţi iluştri ai armatei franceze în timpul domniei aceluiaşi rege.

[18] Contele de Grignan, guvernator în Provence, era soţul fiicei doamnei de Sevigne, Marguerite-Frangoise, destinatara celebrelor scrisori ale mamei sasle.

[19] Participînd la o răscoală din anul 42 e.n., Caccina Paetus a fost condamnat la moarte de împăratul Claudiu. Luîndu-i-o înainte, soţia sa, Arria, şi-a înfipt pumnalul în piept, apoi

i l-a întins, spunîndu-i: „Paete, non dolet !u

[20] Madeleine de Scudery (1607—1701) a oferit în romanele sale modele de stil galant şi preţios.

[21] Pentheus, rege al Tebei, s-a opus introducerii în cetate a cultului lui Dionisos, din care pricină zeul le-a asmuţit împotriva lui pe bacante, care l-au sfîşiat.

[22] Titlul oficial al lui Marc-Rene, marchiz d'Argenson (1652 — 1721), era acela de „locotenent de poliţie*.

[23] In mitologia greacă, Radamnat era unul dintre cei trei judecători din infern.

[24] După cucerirea Troiei, Astyanax, fiul lui Hector şi al Andromacăi, a fost azvîrlit de pe zidurile cetăţii, pentru ca mai tîrziu să nu-şi răzbune părinţii.

[35] Aflat printre grecii care asediau Troia, Tersit, cel cu o-înfăţişare hidoasă, era cunoscut ca un palavragiu şi un laş.

[7X7] Claude. duce de Villars (1653—1734), mareşal al Franţei, cu
o carieră strălucită, punctată de numeroase victorii.

[27] Franţois, duce de Villeroy (1644—1730), general incapabil» dar curtean abil.

NUNTA CĂLUGĂRULUI

[1] Familia princiară Scaliger (della Scala) a stăpînit în Verona din 1260 pînă în 1387. Cangrande (Can Grande) (1291—1329) s-a ilustrat' prin protecţia acordată unor oameni de cultură din întreaga Italie. In *Decameron* (ziua I, povestirea a şaptea), Boccac- cio îl numeşte „unul dintre cei mai străluciţi şi mai de seam& [seniori] din citi a avut Italia de la Frederic al doilea Încoace, aşa precum o dovedeşte şi faima lui ce s-a lăţit în lumea în* treagă*[1]. Povestirea e însă menită să evidenţieze zgîrcenia lui Cangrande.

[2] După ce a ocupat funcţii importante în Florenţa, Dante $ ajuns un om fără cămin şi patrie. La începutul anului 1302,. guelfii „negri* (extremişti), în dispută cu guelfii „albi* (moderaţi), printre care se număra poetul, au luat puterea la Florenţa şi i-au intentat acestuia un proces, sub acuzaţii nefondate. Sentinţa a fost severă : plata unei amenzi mari, interdicţia de a-şi părăsi timp de doi ani locuinţa şi de a mai ocupa o funcţie publică. Chemat in faţa instanţei, Dante a refuzat să se prezinte, ceea ce i-a adus condamnarea la moarte prin arderea pe rug. Pentru a se salva, poetul a plecat în exil, pribegind pe la diverse curţi princiare. In 1315, a fost amnistiat. Dar amnistia îl scotea de sub pedeapsă, fără a-i recunoaşte nevinovăţia. Aceasta l-a determinat să n-o accepte. A rămas deci printre străini pînă la moarte. La curtea lui Cangrande s-a aflat în ultimii săi ani, nu însă pînă la sfîrşit (a murit la Ravenna).

[3] Ezzelino da Romano **(1194—1259),** tiran al Padovei, avea de asemenea sub stăpînirea sa Vicenţa şi Verona. A fost supranumit «cel crud". Socrul său, împăratul Frederic al Il-lea, îi acordase titlul de „vicar imperial[14].

[4]In *Infernul* (cîntul XII, v. **109),** Dante îl vede pe tiranul Padovei printre „silnicii împotriva aproapelui" : „Aceştia-s cei cari prădară / şi-acei tirani ce-au făptuit omor. [...] / Ast cap cu plete negre-i Ezzelinul...[4]* (din traducerea lui G. Coşbuc).

[5] Staufen (Hohenstaufen) — dinastie germană, căreia i-au aparţinut mai mulţi monarhi între **1138** şi **1268.**

[6] Curtea lui Ezzelino era ghibelină, adică devotată împăratului german. Istoria Italiei a fost marcată de ostilitatea dintre ghibelini şi guelfi (partizanii papei) timp de aproape trei secole.

[:] Respectul lui Dante faţă de „marea umbră* a lui Frederic al II-lea se datora desigur calităţilor de om de cultură ale acestuia. Rege al „celor două Sicilii* incepind din 1208, apoi

împărat al Imperiului romano-german (1220—1250), Frederic al
II- lea a dat adăpost la curtea sa unor însemnaţi oameni de ştiinţă şi artişti. Poliglot, acesta acorda el însuşi interes tuturor ramurilor ştiinţei din vremea sa, fiind totodată şi un apreciat poet. A făcut parte, împreună cu fiii săi, din aşa-numita „şcoală poetică siciliană*[4]. A scris în latină un tratat despre arta vînă- torii cu şoimi, iar în limba italiană mai multe ^canţone'\ dintre care ni s-au păstrat trei. Istoria literară îi recunoaşte meritul ■de a fi fost un deschizător de drum In lirica italiană.

[8] Pietro de Vinea, cancelar al lui Frederic al II-lea, s-a sinucis în 1249, după ce fusese arestat şi orbit sub acuzaţia de fraude.

[D] în *Infernul* (cîntul X, v. 119—120), Frederic al II-lea se află în cercul al şaselea. *Ereticii:* „ — Cu mine-acolea zac mai mulţi de-o mie, / aici e şi-Ubaldin, şi Fridrric / al doilea...[1]* (din traducerea lui G. Coşbuc).

[10] Apostolul Pavel a fost decapitat la Roma, prin anul 62.

ISPITIREA LUI PESCARA

[1] Ducele Francesco al II-lea Maria Sforza (1495—1535) a domnit în Milano între 1522 şi 1533. Evenimentele narate în nuvelă s-au petrecut în cuprinsul anului 1525, cînd ducele fusese înscăunat la Milano de trei ani, după alungarea francezilor.

[2] Eroul nuvelei, Fernando d'Avalon, marchiz de Pescara (1489 —1525), de origine spaniolă, a fost unul dintre importanţii <o- mandanţi ai armatei spaniole în timpul războaielor dintre Spania şi Franţa, purtate între 1494 şi 1559, pentru dominaţia asupra Italiei. A murit într-adevăr la asaltul Milanului, în ziua de 2 decembrie, dar, se pare, consecinţele rănii de la Pavia n-au fost cauza efectivă a decesului, ci, alături de oboseala campaniei, un motiv de agravare a tuberculozei de care suferea.

[3] Suzeranul ducatului de Milano era Carol al V-lea (Carol Quintul) de Habsburg, împărat al Sfîntului Imperiu Roman de naţiune germană (1519—1556) şi, sub numele de Carol I, rege al Spaniei (1516—1556).

[4] Proiectata „Ligă Sfîntă*[4] împotriva Spaniei cuprindea Milanul, statul papal, Veneţia („San Marco*[1]) şi Franţa („Crinul").

[3] Clement al Vll-lea (Giulio Medici), papă între 1523 şi 1534, a fost al doilea suveran pontif din celebra familie florentină.

[(i] Tatăl lui Francesco, Lodovico Sforza, numit il Moro (Maurul), a preluat conducerea la Milano In anul 1479. In februarie 1500, a fost luat prizonier de francezi şi dus în Franţa, unde a murit în temniţă, în 1508.

[7] Massimo Sforza (1493—1530), fiul şi succesorul lui il Moro, a fost învins de francezi la 13—14 septembrie 1515 în

bătălia
de la **Marignano, unde l-au trădat** mercenarii elveţieni. Capturat şi dus în Franţa, a renunţat la domnia asupra Milanului, act ce i-a adus **nu** numai cruţarea, ci şi o pensie viageră din pa* tea învingătorilor.

[8] „împăratul răposat[44] este Maximilian I (1459—1519), împărat ales din 1493.

[9] Charles al III-lea, duce de Bourbon (1490—1527), a comandat armata franceză în lupta de la Marignano. In urma victoriei obţinute a fost numit conetabil (comandant suprem al armatei regale din Franţa). Rămînînd văduv, Louise de Savoia (1476—1531), mama regelui Francisc I, a dorit să şi-l facă soţ. Ducele, mai tînăr decît ea cu paisprezece ani, a refuzat-o. Spre a se răzbuna, regina-mamă i-a intentat un proces, rovendicînd moştenirea primei lui soţii. In aceste împrejurări, Charles de Bourbon a părăsit Franţa şi a intrat în serviciul lui Carol Quintul, adversarul ţării sale. La doi ani după moartea prietenului său Pescara, a căzut la asediul Romei.

[10] Francesco Guicciardini (1483—1540) esto socotit cel mai de seamă istoric florentin al epocii. A scris o *Istorie a Italiei* şi memorialistică *(Amintiri politice şi civile).* Participarea sa la constituirea Sfintei Ligi nu este atestată documentar, astfel că trebuie considerată ca un rod al fanteziei lui Conrad Ferdinand Meyer. Implicarea istoricului şi diplomatului în evenimentele din 1525 devine plauzibilă prin aceea că, în activitatea sa politică, Guicciardini a fost un adept al ideii unităţii Italiei.

[11] Lupta de la Pavia a avut loc în ziua de 24 februarie 1525. Armata franceză, învinsă de spaniolii comandaţi de marchizul Pescara, a fost constrinsă să părăsească teritoriile pe care Franţa le stăplnea în Italia.

[12] Vittoria Colonna (1490—1547), soţia lui Pescara, a fost cea mai preţuită poetă a Italiei din Renaştere ; a scris versuri religioase şi de dragoste.

[1J] In cuprinsul anului 1525 au avut loc pe teritoriul Germaniei numeroase răscoale ţărăneşti, în continuarea celor din anul precedent, denumite în ansamblu „marele război ţărănesc german". Martin Luther („fra Martino“) a condamnat răzvrătirea în scrierea sa *împotriva bandelor tîlhâreşli* şi *ucigaşe ale ţăranilor* (1525).

[14] Cavalerii germani s-au răsculat, sub conducerea lui Franz von Sickingen, în septembrie 1522, pentru a se elibera de sub autoritatea principilor. în mai 1523, au fost învinşi, iar Franz von Sickingen şi-a găsit moartea în luptă.

[15] Cei patru papi enumeraţi : Sixt al IV-lea (Francesco della Rovere) (1414—1484), papă din 1471, celebru prin construirea Capelei Sixtine; în 1478, a luat parte la conjuraţia împotriva lui Lorenzo de Medici, cînd a fost ucis fratele acestuia, Giuli- ano ; Inocenţiu al VIH-lea (Giovanni Battista Cib6) (1432—1492), papă din 14B4, compromis prin imoralitatea sa şi prin excesele în comerţul cu indulgenţe ; Alexandru al Vl-lea (Rodrigo Lanzol y Borja) (Borgia) (1431—1503), papă din 1492, tatăl lui Cezar şi

al Lucreţiei, faimos prin desfrîul şi lipsa sa de scrupule ; luliu al H-lea (Giuliano della Rovere) (1443—1513), creator al statului papa* modem, mare iubitor al artelor (Rafael, Michelangelo etc.)„ a început construirea bazilicii Sfîntul Petru; ca om politic, a iniţiat diverse alianţe cu caracter războinic.

[16] „Ultimul Visconti[1]* este Filippo Maria Visconti (1391—1447),. duce de Milano din 1412, tiran cu porniri de cruzime şi obsedat de teama trădării.

[17] Regele ţinut în captivitate era Francisc I (1494—1547), regele Franţei din 1515. Fusese luat prizonier In lupta de la Pavia.

[18] Bartolomeo d'Alviano (1455—1515) a murit în lupta de la Pavia. Gian Giacomo Trivulzio (1441—1518), originar din Milano, a fost mareşal al Franţei. A comandat armata franceză la Marignano. In 1499, cucerise Milanul pentru Franţa.

[19] Cei doi posibili comandanţi pentru armata ligii sînt Francesco Maria della Rovere, duce de Urbino (1490—1538) şi Alfonso d'Este, duce de Ferrara (1486—1535).

[20] Giovanni Medici (1498—1526) servise mai întîi în armata franceză, apoi trecuse în serviciul Papei.

[21] In lupta de la Bicocca, la 27 aprilie 1522, armata imperială comandată de Pescara i-a învins pe francezi.

[22] Despre tînărul Marcus Curtius legenda relatează că, în anul 362 î.e.n., s-a aruncat într-o crăpătură ce se deschisese la Roma în forum, pentru a-i împăca pe zeii mîniaţi împotriva oraşului. Prin sacrificiul său, cerut de oracol, crăpătura s-a închis.

[23] Cancelarul Girolamo Morone este numit un Proteus datorită obiceiului său de a se travesti, precum personajul mitologic se metamorfoza, luînd cele mai diverse înfăţişări.

[24] Poate că Pietro Aretino (1492—1556) n-a luat parte în realitate la agitaţia literară stîrnită de ligă în jurul lui Pescara, dar verva poetului şi comediografului îl recomanda pentru aşa ceva.

[25] Briseis, fiica lui Briseus, poet al lui Apolo, a căzut în captivitatea grecilor, iar adunarea acestora a dăruit-o lui Agamemnon. Ahile, care se îndrăgostise de ea, s-a considerat jefuit şi, mînios, s-a retras in cortul său. Cu acest episod debutează *lliada.*

[26] Salierii ad fost o populaţie francă, din care s-au ridicat împăraţii germani dintre 1024 şi 1125.

[27] Este vorba de Leon al X-lea (Giovanni de Medici) (1475—1521), papă din 1513.

[26] Despre Tullia, fiica regelui Romei Servius Tullius şi soţia Iul Tarquinius Superbus, legenda povesteşte că şi-a îndemnat soţul să-l ucidă pe tatăl ei, apoi a trecut cu carul peste cadavrul acestuia. Tarquinius Superbus a devenit rege.

® Dezonorată de fiul regelui Tarquinius Superbus, Lucreţia. soţia lui Tarquinius Collatinus, s-a sinucis. Faptul a dus la o răscoală împotriva regelui, care a fost alungat. Tarquinius a fost astfel ultimul rege al Romei, fiindcă după izgonirea Iui s-a

instaurat republica.

Cornelia este mama Grachilor.

[30] Versul întreg, din *E ne ida* (VI, v. 851) : „Tu, regere imperio populos, romane memento" : „Adu-ţi aminte, romane, să stăpineşti popoarele cu puterea ta“.

[31] Nepotul ucis de Lodovico il Moro este Giovanni Galeas (1469—1494).

[12] „Străinul" chemat în ajutor, spre paguba lui, de il Moro a fost Carol al VlII-lea al FranţeL

[31] Hugo de Moncada (c. 1476—1528), amiral spaniol, vicerege al Siciliei.

[34] Ferdinand al V-lea Catolicul (1452—1516), rege al Spaniei.

[35] Gonzalvo Fernandez de Aquilar (1443—1515) i-a învins pe francezi in 1503, cucerind pentru Spania regatul Neapolului, unde a devenit vicerege.

[30] Hernân Cortez (1485—1547) a cucerit pentru Spania, între 1519 şi 1521, teritoriul Mexicului.

[37] *Giudeca* (de la Giuda — Iuda) este cîntul XXXIV (despre trădători) din *Infernul* lui Dante.

[x] Alfons al V-lea, rege al Aragonului (1416—1558), a cucerit Neapolul in 1442 şi l-a reunit cu Sicilia.

[33] Marani — evrei convertiţi prin forţă la catolicism în Spania, în evul mediu.

[40] Trăsăturile hipocratice — expresia feţei bolnavilor in pragul morţii.

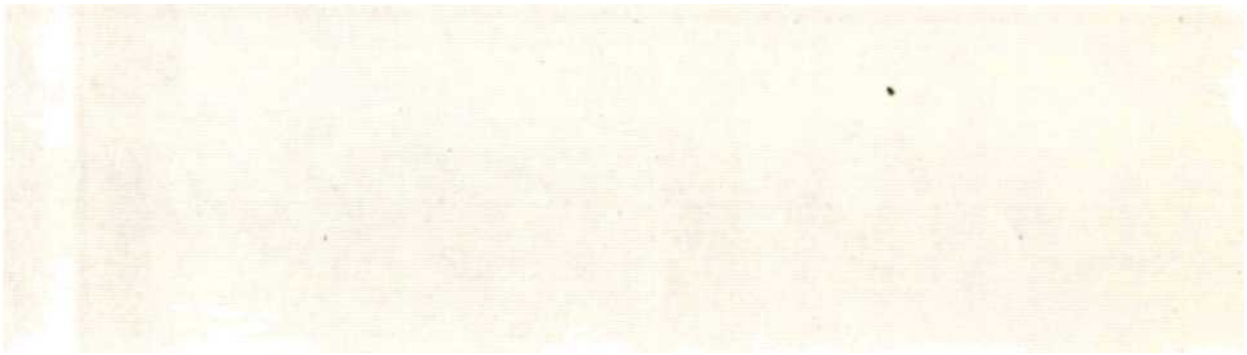

CUPRINS

Amuleta 5
împuşcătura din amvon 63
Pajul lui Gustav Adoll..... 109
Flaut In mănăstirea de maici..... 153
Suferinţele unui băiat..... 182
Nunta călugărului..... 235
Ispitirea lui Pescara..... 321
Hote..... 439

* Toţi fără excepţie *(n.*

tr.).
** Oraşului (Romei) şi universului *(n.* tr J.